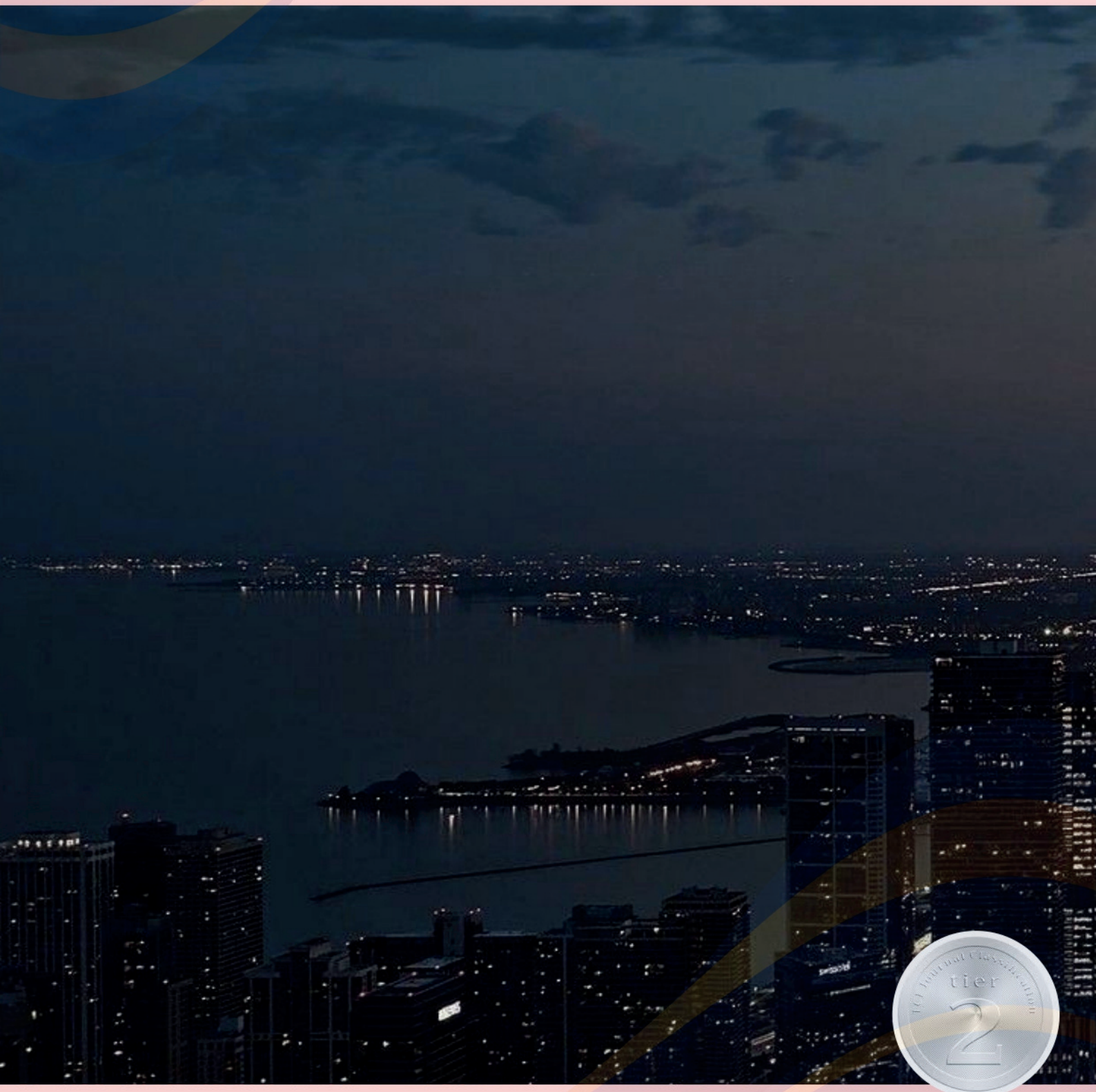
วารสาร มจร การพัฒนาสังคม

JOURNAL OF MCU SOCIAL DEVELOPMENT

ISSN (Print) : 2539-5718 ISSN (Online) : 2561-1215

JMSD

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2567 VOL. 9 NO. 2 MAY - AUGUST 2024



มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

TCI ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย Thai-Journal Citation Index Centre

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม
Journal of MCU Social Development
ISSN (Print): 2539-5718, ISSN (Online): 2651-1215

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นวารสารที่เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ หรือบทความปริทัศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัย โดยเน้นสาขาวิชาการพัฒนาสังคม สังคมวิทยา การพัฒนาชุมชม เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่นำมาตีพิมพ์ในแต่ละฉบับ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความสมบูรณ์ตามรูปแบบเป็นขั้นแรก แล้วจัดส่งผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกลั่นกรอง (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนดในลักษณะเป็น Double-Blind Peer Review คือ ปกปิดรายชื่อผู้เขียนบทความและผู้เกี่ยวข้อง

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้นๆ มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการฯ

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการคัดเลือกบทความลงตีพิมพ์และจะแจ้งให้เจ้าของบทความทราบหลังจากผู้ประเมินบทความตรวจอ่านบทความแล้ว

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมฺมาปญฺโญ), ศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระเทพปวรเมธี (ประสิทธิ์ พุรหฺมรังสี), รองศาสตราจารย์ ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโธ), ผู้ช่วยศาสตรจารย	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร), รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตฺติธโร), รองศาสตราจารย์, ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาตราจารย์ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ดร.วสันต์ ลิ่มรัตนภัทรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติทัศน์ ผกาทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ หามนตรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ประณต นันทิยะกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชิโนกุล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ประสาร บุญเสริม	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ศาสตราจารย์ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระราชปริยัติมุนี, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คะเนตนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุบลวรรณา ภวกานันท์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ปธานวนิช	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ สายันต์ ไพรชาญจิตร์	นักวิชาการด้านโบราณคดี
ศาสตราจารย์ รพีพรรณ คำหอม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.สุวัจฉรา เปี่ยมญาติ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ปาริชาติวลัยเสถียร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร
รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.กุหลาบ รัตนสัจธรรม	มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.ช่วงโชติ พันธุเวช	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย จารุจิตติพันธ์	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริรัตน์ แอดสกุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.จารุวรรณ ขำเพชร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพจน์ แสงเงิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	มหาวิทยาลัยเกริก
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริกร กาญจนสุนทร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุวีรางกูร	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี มะนะเวศ	Stamford University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงชัย ทองปาน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูรโรหิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด	มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ มหาวิทยาลัยบูรพา	
Professor Dr. Surya Prakash	Panjab University India
Professor Dr. W.K. Sarawade Dr. Babasaheb	Ambedkar Marathwada University, India
Assistant Professor Dr. Ranjay Vardhan	Post Graduate Government College for Girls, India

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาสุเทพ สุปณฺฑิโต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ ดาวเหนือ บุตรสีทา
นายอานนท์ นรมาตร

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

พระมหาชาติชาย ปญฺญาวชิโร พระครูสังฆกิจโสภณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง วรรณทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดชา กัปโก

ฝ่ายแพร่และประชาสัมพันธ์

อาจารย์เดชอุดม แสงบุญ อาจารย์ จ่ามยุ้น ลุงเฮือง
อาจารย์สนธิญาณ รักษาภักดี

ฝ่ายเหรัญญิก

นางสาวจิราพร อรรถารส นางสาววิไลวรรณ อิศรเดช

เจ้าของ

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสาร มจร การพัฒนาสังคม
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
โซน B ชั้น M อาคารเรียนรวม เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ : 035-248-000 ต่อ 8278, โทรสาร : 035-248-000 ต่อ 8279, 096-329-7975

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร การพัฒนาสังคม หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับนี้เป็นปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๖๖ ซึ่งอยู่ในระยะเวลาที่ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (ศูนย์TCI) โดยการ สนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ทำการประเมินคุณภาพวารสารรอบที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งในการประเมินคุณภาพครั้งนี้ ทุกวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI จะต้องได้รับการประเมินคุณภาพ ใหม่อีกครั้ง โดยภายหลังการประเมิน จะมีระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารเป็นระยะเวลา ๕ ปี คือ ใน วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ – ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มีเงื่อนไขเพิ่มเติมว่า วารสารกลุ่มที่ ๒ และกลุ่มที่ ๓ สามารถขอรับการประเมินได้ใหม่เพื่อปรับกลุ่มคุณภาพ ภายในระยะเวลา ๒ ปี (๒๕๖๔ และ ๒๕๖๕) ดังนั้น กองบรรณาธิการได้ตระหนักถึงคุณภาพวารสารตามกรอบการประเมินคุณภาพวารสารเป็นอย่างดีจึงได้คัดเลือกกลั่นกรองบทความวิชาการและบทความวิจัย ที่มีผู้เขียนส่งมาอย่างเข้มข้น เพื่อให้บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้และเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพวารสารให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ กองบรรณาธิการได้ปรับปรุงทั้งตัวรูปแบบและรายละเอียดของเนื้อหาภายในเล่มให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น วารสาร มจร การพัฒนาสังคม หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม) ๒๕๖๗ นี้ ประกอบด้วยบทความวิชาการและบทความวิจัย จำนวน ๓๐ บทความ สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่า บทความวิชาการและบทความวิจัยที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร และจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นกับการศึกษาของประเทศไทย หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอขอบคุณและยินดีน้อมรับไว้เพื่อปรับปรุงวารสารให้ดียิ่งขึ้นไป



รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฎฐ์ ศรีทอง
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย และบทความวิชาการ:

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร 1-13
จันทร์เพ็ญ จันราสีและ วิราสิริริ์ วสีวีรสิร์

ชาติพันธุ์ชาวชอง : กลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพ 14-24
ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, มนัส พัฒนผล และ พิศิษฐ์ ดาวเรือง

การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชน แฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร 25-36
ชินทัต อุบลแย้ม

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร 37-50
ชูใจ ปทุมนันท์ และ วิราสิริริ์ วสีวีรสิร์

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กออทิสติกผ่านการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ : ความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครอง 51-64
เตชสิทธิ์ รัศมีวงศ์พร

ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 65-73
นฤทัย ลา, อรสา จรูญธรรม และ ชาญชัย วงศ์สิรสวัสด

ความต้องการจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 74-82
เนตรนภิส สุขปลั่ง, ชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์และ อรสา จรูญธรรม

การส่งเสริมคุณค่าวิถีเกษตรกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา 93-99
บุญยอด ศรีรัตนสรณ์และ วงเดือน ไม้สนธิ์

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา 100-107
พรทิพย์ เรืองรักษ์, เดชรัต สุขกำเนิด และ ไมตรี อินเตรียะ

ทุนทางสังคม ปัจจัยส่งเสริมให้องค์กรการเงินชุมชนดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ 108-117
พระครูธรรมธร ปุญญาพัฒน์ (แสงวงค์ดี)

เรื่อง **หน้า**

การบังเกิดของพระศรีอริยเมตไตรย 118-125
พระปลัดเกื้อกูล สุภนนฺโท (พงศนันทน์)
รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี) 126-140
พระปุณณาณัฏฐ์ สุรปณฺโญ (บุญญรัตน์ปภากร)
การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 141-153
พัศวุฒิ สาระ, สิรวิชญ์ ปันตะ, พีรภาส สมพริ้ง, ลัลลลิต ประทุมชนกกุล และ พิมพ์ตะวัน จันทัน
ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียน ตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ 154-168
พระมหาฉัตรชัย ธมฺมวรเมธี (ทันบาล)
โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : การถอดบทเรียน 169-178
พระมหาสิงหา ไข่อำพร
การเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี 179-178
พระมหาสุริยา ปวรชโย (ท่อนแก้ว)
การจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส 194-204
พระมหาอภิชาติ วชิรชโย (กิจันทร์)
การพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพจังหวัดเพชรบูรณ 205-223
พระราชพัชรธรรมเมธี
การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำจังหวัดสงขลา 224-236
รวิวรรณ พวงสอน, มนัสสวาส กุลวงศ์ และ กาญจนพัฐ กลับทับลัง
แนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนบ้านฮางโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 237-250
วิรพร โกษาแสง และ เดชรัตน์ สุขกำเนิด
กระบวนการปรับตัวของชุมชนเพื่อความอยู่รอดในพื้นที่ท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนอัมพวาตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม 251-266
ศศกมลภัค ศิริวัฒน์กุลวงศ์

เรื่อง **หน้า**

คุณค่าสบู่กัญชาเพื่อสุขภาพ 267-274
สโรชินี ศิริวัฒนา, จินดารัตน์ เอี๊ยบพันธ์ และ พระสุชิน ปัญญะสิน

บทบาทและแนวทางปฏิบัติตนของนักศึกษาวิชาชีพครู 275-287
สันติ กินรี

การศึกษาปัญหาและแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 288-299
สาวิภักดิ์ กันนุฬา

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ 300-314
แสนสุริยา รักเสมอ, พิเชฐ ทั่งโต และ เติมศักดิ์ ทองอินทร์

การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ 315-327
เครือวัลย์ มโนรัตน์, สุรินทร์ นิยมางกูร และ ธัชชนันท์ อิศรเดช

การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ 328-342
ปิยวัช ละคร, สุรินทร์ นิยมางกูร และ สุรพล สุยะพรหม

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดล : กรณีศึกษา(นายบุญล้อม เต้าแก้ว) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี 343-356
ไพฑูรย์ แม่กรอง และ วงศ์สถิตย์ วิสุภี

การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของตลาดน้ำในยุค Ai - Robotic :กรณีศึกษาตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม 357-366
ศุภการ สิริไพศาล, อัญมณี ชูมณี, อภิชาติ มหาราชเสนา, วัชรี อรุณราช, ธัญชนก พูลสวัสดิ์

การศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมชุมชนอัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์: ความสำคัญในฐานะพื้นที่ต้นราชินิกุล 367-380
ศุภการ สิริไพศาล, อัญมณี ชูมณี, อภิชาติ มหาราชเสนา

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร*

QUALITY OF LIFE FOR THE ELDERLY THAI NUNS RATTANAPHAIBOON NUNNERY, BANGKOK

จันทร์เพ็ญ จันราสี และ วิราสิริรี์ วสีวีรสิร์
Chanpen Chanrasi and Wirasiri Waseeweerasi
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western University
Email: pen_chanpen@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวางเพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 173 คน เป็นแม่ชีไทยสูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-74 ปี เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ระหว่างวันที่ 19 มิถุนายน - 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ไคสแควร์ และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 43.82 ระดับปานกลางร้อยละ 42.33 และระดับน้อย ร้อยละ 13.85 การเข้าถึงบริการสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ มีค่า r=0.343 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value<0.05) และแรงสนับสนุนทางสังคมมีค่า r=0.321 ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value<0.05)

ผลการศึกษาครั้งนี้เสนอแนะให้นำไปประยุกต์ใช้พัฒนาและปรับปรุง ด้านการจัดการ การเข้ารับบริการสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุ สมควรได้รับการตรวจสุขภาพก่อนประชาชนทั่วไป ส่วนด้านแรงสนับสนุนทางสังคม ควรได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในเรื่องปัจจัย สิ่งของและข้อมูลข่าวสารพร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ; คุณภาพชีวิต; แม่ชีไทยสูงอายุ; การเข้าถึงบริการสุขภาพ; แรงสนับสนุนทางสังคม

ABSTRACT

The purpose of this cross-sectional survey research was aimed at studying the quality of life for the elderly Thai nuns in Rattanaphaiboon Nunnery, Bangkok. The sample of this study consisted of 173 Thai nuns aged between 60-74 years old. Data were collected by using questionnaires during 19th June – 23rd July 2023. Data were analyzed using descriptive statistics, frequency, percentage, mean, standard deviation, Chi-square analysis, and Pearson's product moment correlation coefficient statistics. The research results found that the overall quality of life for Thai elderly nuns was at a high level of 43.82%, a moderate level of 42.33%, and a low level of 13.85%. The health service was positively correlated with the quality of life

* Received July 31, 2024; Revised August 1, 2024; Accepted August 29, 2024

for the elderly Thai nuns with r = 0.343, which was statistically significant (P-value<0.05) and social support had a value of r=0.321, which was statistically significant positively correlated with the quality of life for the elderly Thai nuns (P-value<0.05).

The results of this study are recommended to be applied, developed, and improved on the management and access to health services of elderly Thai nuns to deserve to have a health check before the general public. As for social support, it should be supported by both the public and private sectors in terms of factors, things, and information, along with staff to facilitate an everyday life.

Keywords; Quality of Life; The Elderly Thai Nuns; Access to Health Services; Social Support

บทนำ

สังคมโลกในปัจจุบันได้เข้าสู่ยุคสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและทางการแพทย์ ทำให้ประชากรในประเทศไทยมีอายุยืนยาวขึ้น องค์กรอนามัยโลก(WHO) วางเป้าหมายสำคัญในการคงไว้ ซึ่งการมีสุขภาวะ (Wellness) ของผู้สูงอายุให้มีอายุยาวนานที่สุด องค์ประกอบของแนวคิดดังกล่าว ให้ความสำคัญ ในเรื่องการมีสุขภาพดี (Healthy) ความมั่นคง (Security) และสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 13.2 ในปี พ.ศ.2553 เป็นร้อยละ 32.1 ในปี พ.ศ. 2583 ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์ และภาครัฐได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดังนี้ พ.ศ. 2560-2579) ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2561 ซึ่งกำหนดให้มี “ยุทธศาสตร์ชาติ” เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศในระยะยาว เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคงเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งหากกล่าวถึงกลุ่มเปราะบาง ผู้วิจัยพบได้ว่า แม่ชีสูงอายุเข้าข่ายในกลุ่มเปราะบางนี้ ดังนั้นแม่ชี 500 รูป จึงได้รวมกันจัดตั้ง สถาบันแม่ชีไทย แม่ชีไทยได้บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม เช่น เลี้ยงเด็ก ดูแลช่วยเหลือแม่ชีชรา เป็นต้น แม่ชีเริ่มจึงก่อตั้งทุนเพื่อดำเนินงานต่าง ๆ ใน พ.ศ. 2515 และจดทะเบียนมูลนิธิ ใช้ชื่อว่า “มูลนิธิแม่ชีไทย” (สูจิบัตรในงานประชุมใหญ่สถาบันแม่ชีไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

ปัจจุบัน สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร สังกัดสถาบันแม่ชีไทย ของมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์, (มูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์) ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวน 27 สำนักแม่ชีที่เป็นเครือข่ายสาขาของสถาบันแม่ชีที่มีกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ปัจจุบันเป็นที่พักอาศัยและเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ของคณะแม่ชีไทย และเป็นศูนย์รวมทางด้านกายและใจให้กับแม่ชีไทยสูงอายุ ซึ่งมีแม่ชีไทยสูงอายุเป็นจำนวนมาก มีคุณภาพชีวิตที่ยังไม่ดีพอ ผู้วิจัยได้พบปัญหาในการเข้าถึงบริการสุขภาพและขาดแรงสนับสนุนทางสังคม อันเนื่องมาจากแม่ชีไทยสูงอายุนั้น มีร่างกายเริ่มถดถอยตามกาลเวลา ซึ่งเวลาเจ็บป่วยจำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานบริการสุขภาพ ปัญหาด้านร่างกาย ในเรื่องการมองเห็นซึ่งสายตาเริ่มพล่ามัว หูไม่ค่อยได้ยิน การนั่งสมาธิตัวที่ไม่ค่อยมั่นคง และโดยส่วนมากแม่ชีไทยสูงอายุมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ทำให้มีปัญหาในด้านการติดต่อสื่อสารประสานงาน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพราะแม่ชีไทยสูงอายุไม่มีอาชีพอันก่อให้เกิดรายได้และส่วนใหญ่บวชในพรรษาเป็นระยะเวลาเนิ่นนาน การติดต่อกับญาติพี่น้องจึงเกิดการห่างหายกันไป ญาติธรรมหรือคนใกล้ชิดที่จะมาคอยดูแลในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพยุง การหุงหาอาหาร การซักเสื้อผ้าทำความสะอาด รวมไปถึงข่าวสารต่าง ๆ และผู้ที่จะนำพาไปสถานบริการสุขภาพ ก็ไม่ค่อยมี ซึ่งเห็น

ได้ว่าขาดแรงสนับสนุนทางสังคม จนทำให้แม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ซึ่งมีจำนวน 339 คนเกิดความลำบากในการเข้าถึงสถานบริการสุขภาพเพราะโรคบางชนิดมีค่าใช้จ่ายราคาแพงที่ไม่อยู่ในสิทธิประโยชน์

จากปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้พบว่าแม่ชีไทยสูงอายุนั้นได้ทำคุณประโยชน์นานัปการให้กับคณะแม่ชีและบุคคลทั่วไป เป็นผู้ที่สืบสานพระพุทธศาสนาให้ดำรงไว้ เป็นผู้ที่ถือศีล 8 เป็นนักบวชนักปฏิบัติที่ไม่มีข้อบกพร่อง ทั้งมีจริยวัตรที่งดงาม สมควรแก่การดำรงรักษาขันธ์กายของท่านให้ยาวนานที่สุด พร้อมทั้งเอื้ออำนวยความสะดวกในด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพ พร้อมทั้งสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่ท่านขาดตกบกพร่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปัจจัย สุขภาพใจทางอารมณ์และ สุขภาพทางปัญญา สนับสนุนสิ่งของ หรือการดูแลพูดคุยให้ข่าวสารต่าง ๆ รวมถึงความปลอดภัยมั่นคง บรรยากาศสิ่งแวดล้อมรอบกาย เพื่อให้คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักรัตนไพบูลย์ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลจำแนกตาม อายุ, ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และโรคประจำตัวของแม่ชีไทยสูงอายุกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าถึงบริการสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Survery Study Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แม่ชีไทยสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60-74 ปี ซึ่งเป็นแม่ชีไทยสูงอายุ วัยต้น (อายุระหว่าง 60-74 ปี) เป็นช่วงวัยที่ยังช่วยเหลือตนเองได้ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 339 ท่าน และยังคงสภาพอยู่ในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ แม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีไทยรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งแม่ชีไทยสูงอายุวัยต้น (อายุระหว่าง 60-74 ปี) เป็นช่วงวัยที่ยังช่วยเหลือตนเองได้จำนวน 173 ท่าน สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรของแดเนียล (2010) การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 173 ท่าน โดยใช้แบบสอบถามที่ได้จัดเตรียมไว้ ไปทำการเก็บข้อมูลจากแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ที่กำหนดไว้จนครบตามจำนวน 173 ชุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม(Questionnaires) ผู้วิจัยสร้างขึ้นจาก การศึกษาแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ โดยประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุ ระยะเวลาบวช (พรรษา) ระดับการศึกษา โรคประจำตัว ข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิดและแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการเข้าถึงบริการสุขภาพของแม่ชีสูงไทยอายุ ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทย

สูงอายุ ส่วนที่ 2-4 ลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scales) 5 ระดับ แบบลิเคอรท (Liker)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงผู้บริหารสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล และชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดหาผู้ช่วยเก็บข้อมูลโดยเป็นแม่ชีสูงอายุในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ จำนวน 5 ท่าน ทำความเข้าใจ และชี้แจงแบบสอบถามให้ทราบโดยละเอียดเพื่อผู้ช่วยเก็บข้อมูลทุกคนปฏิบัติได้ตามแนวทางเดียวกัน ผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บข้อมูลเข้าพบกลุ่มตัวอย่างได้หลังจากนั้นแนะนำตัวชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตในการให้ตอบแบบสอบถามพร้อมทั้งชี้แจงการพิทักษ์สิทธิ เมื่อกลุ่มตัวอย่างอนุญาติผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บข้อมูลแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างอธิบายให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและอธิบายถึงวิธีการตอบคำถามและเปิดโอกาสให้ซักถามหลังจากนั้นให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเองและรวบรวมแบบสอบถามคืนทันที ผู้วิจัยและผู้ช่วยตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ถูกต้องของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ นำข้อมูลที่ได้มาคิดคะแนนและวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติต่อไป

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลทั่วไปของแม่ชีไทยสูงอายุส่วนใหญ่ มีอายุ 60-64 ปี ร้อยละ 76.3 อายุระหว่าง 65 - 69 ปี ร้อยละ 9.2 และอายุ 70 - 74 ปี ร้อยละ 14.5 เรื่องการศึกษาระดับส่วนมากอยู่ระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 58.4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช.และอนุปริญญา หรือ ปวส. ร้อยละ 8.1 เท่ากัน ส่วนปริญญาตรี ร้อยละ 16.7 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 8.7 มีระยะเวลาการบวช 1 - 10 พรรษา ร้อยละ 37.6 รองลงมา 11 - 20 พรรษา ร้อยละ 26 และมากกว่า 20 พรรษาขึ้นไป ร้อยละ 36.4 ไม่มีโรคประจำตัวร้อยละ 46.8 และมีโรคประจำตัว ร้อยละ 53.2 โรคประจำตัวที่เป็นมากที่สุด คือมีโรคประจำตัวมากกว่า 2 โรคขึ้นไป ร้อยละ 22 รองลงมาคือโรคความดัน ร้อยละ 18.5 เบาหวานและโรคที่เกี่ยวกับตา ร้อยละ 4.0 โรคมะเร็งหรือโรคหัวใจ ร้อยละ 2.9 และสุดท้ายคือโรคข้อเข่าเสื่อม ร้อยละ 1.7

การเข้าถึงบริการสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ มากที่สุดร้อยละ 93.1 และอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 6.9 ตามลำดับ **ดังตารางที่ 1**

แรงสนับสนุนทางสังคมของแม่ชีไทยสูงอายุ พบว่าอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 57.2 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลางคือร้อยละ 37.0 และระดับน้อย ร้อยละ 5.8 ตามลำดับ **ดังตารางที่ 2**

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุโดยรวม พบว่า คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 56.6 รองลงมาอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 40.5 และระดับน้อยร้อยละ 2.9 ตามลำดับ **ดังตารางที่ 3**

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุจำแนกตามรายด้าน เรียงจากด้านที่มีร้อยละมากไปหาน้อย พบว่า คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ที่ร้อยละ 53.8 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ร้อยละ 45.7 และด้านร่างกาย ร้อยละ 40.5 ท้ายสุดคือ ด้านจิตใจ อยู่ที่ ร้อยละ 35.33 ตามลำดับ **ดังตารางที่ 4**

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพโดยรวม (n = 173)

การเข้าถึงบริการสุขภาพ		**จำนวน**	**ร้อยละ**
ระดับมาก	(60 - 75 คะแนน)	161	93.1
ระดับปานกลาง	(45 - 59 คะแนน)	12	6.9
รวม		**173**	**100.0**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพ มากที่สุดร้อยละ 93.1 เป็นจำนวนมากที่สุด และอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 6.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละแรงสนับสนุนทางสังคม โดยรวม (n = 173)

แรงสนับสนุนทางสังคม		**จำนวน**	**ร้อยละ**
ระดับมาก	(60 - 75 คะแนน)	99	57.2
ระดับปานกลาง	(45 - 59 คะแนน)	64	37.0
ระดับน้อย	(15 - 44 คะแนน)	10	5.8
	รวม	**173**	**100.0**

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมของแม่ชีไทยสูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 57.2 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลางคือร้อยละ 37.0 และระดับน้อย ร้อยละ 5.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุโดยรวม (n=173)

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ		**จำนวน**	**ร้อยละ**
ระดับมาก	(80 - 100 คะแนน)	70	40.5
ระดับปานกลาง	(60 - 79 คะแนน)	98	56.6
ระดับน้อย	(20 - 59 คะแนน)	5	2.9
	รวม	**173**	**100.0**

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 56.6 รองลงมาอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 40.5 และระดับน้อย ร้อยละ 2.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุจำแนกตามรายด้าน(n= 173)

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ	ระดับคุณภาพชีวิต		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
ด้านสิ่งแวดล้อม	93 (53.8)	51 (29.5)	29 (16.7)
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	79 (45.7)	66 (38.2)	28 (16.1)
ด้านร่างกาย	70 (40.5)	78 (45.0)	25 (14.5)
ด้านจิตใจ	61 (35.3)	98 (56.6)	14 (8.1)

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ อยู่ในระดับมาก เรียงจากด้านที่มีร้อยละมากไปหาน้อย คือ ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ที่ร้อยละ 53.8 รองลงมา คือ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม ร้อยละ 45.7 และด้านร่างกาย ร้อยละ 40.5 ท้ายสุดคือ ด้านจิตใจ อยู่ที่ ร้อยละ 35.33 ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แม่ชีไทยมีคุณภาพชีวิตดีในบางเรื่อง เช่น การที่พอใจกบสภาพที่พักอาศัยที่อยู่ในตอนนี้ แม่ชีพอใจกับการผูกมิตรหรือเข้ากับคนอื่นได้มากเมื่อเทียบกับในระยะเวลาที่ผ่านมา แม่ชีมีความพึงพอใจในชีวิต มีความสุขรับรู้สถานะของตนเองและการดำเนินชีวิตในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทราภรณ์ ด้วงเรือง และนัทนิชา หาสุนทรี (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่าการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของเทศบาลนครนนทบุรี อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเทศบาล ได้จัดการอบรมให้ความรู้ ในด้านการส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุแบบองค์รวม โดยได้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการ มีการออกกำลังกาย มีการตรวจสุขภาพ ประจำปี เพื่อให้ผู้สูงอายุ ได้เกิดความตระหนัก และสามารถที่จะจัดการสุขภาพของตนเองได้ และให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น ภาครัฐโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องสำคัญ ซึ่งคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุทางด้านร่างกาย พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง แม่ชีไทยสูงอายุมีความจำเป็นต้องได้รับการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาล ซึ่งปัจจุบัน แม่ชีพอใจกับสุขภาพของแม่ชีและมีกำลังในการทำกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำในแต่ละวัน เช่น การเดินไปสวดมนต์ ซึ่งแม่ชีสามารถยอมรับสภาวะการเปลี่ยนแปลงสรีระของตนเองได้ตามกาลเวลาและยังสามารถที่จะเดินทางไปนอกสำนักได้โดยลำพัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริธร บัวแก้ว, (2562) คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ได้ทำการศึกษาวิจัยจากผลการวิจัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตำบลตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พบว่าคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตรายด้าน พบว่า ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกาย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการรวมกลุ่มทางสังคม อยู่ในระดับมาก ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใส่ใจสุขภาพ และดูแลสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของตนเองได้ค่อนข้างดี มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และกับสมาชิกในครอบครัว คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุทางด้านจิตใจ อยู่ในระดับปานกลาง แม่ชีไทยสูงอายุมีความพอใจที่จะไปใช้บริการสาธารณสุขได้ตามความจำเป็น และแม่ชีไทยสูงอายุ จะมีสมาธิในการทำงานเป็นอย่างดี รวมถึงมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และแม่ชีมีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียด และ

น้อยครั้งที่แม่ชีมีความรู้สึกไม่ดี เช่น รู้สึกแปลกแยก เหงา เศร้า หดหู่ สิ้นหวัง วิตกกังวล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย, พิกิฎ ศรีชนะ, ภัทรกร จ่ายเพ็ง และ อนุชา ลาวงศ์ (2564) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุมีความรู้สึกไม่สบายใจกับสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันขาดความเป็นอิสระจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบภายในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุทางด้านสัมพันธภาพทางสังคม พบว่าอยู่ในระดับมาก แม่ชีไทยสูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิต มีความสุขรับรู้สถานะของตนเองและการดำเนินชีวิตในสังคม และพึงพอใจในกัลยาณมิตรกับการช่วยเหลือที่ได้รับจากคนรอบข้าง และจากญาติธรรม แม่ชีมีปัจจัยพอใช้จ่ายตามความจำเป็น และแม่ชีไม่ค่อยรู้เรื่องราวข่าวสารที่จำเป็นในชีวิตแต่ละวัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Carlos Soares. Et al.(2012) : Quality of life, elderly and physical activity ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ และการออกกำลังกาย ได้ทำการวิจัยโดยสรุปได้ดังนี้ ในเชิงนามธรรม เรื่องคุณภาพชีวิต เป็นเรื่องหลากหลาย ในฐานะปัจเจกบุคคลทางวัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม จุดมุ่งหมายในการตรวจสอบครั้งนี้ เพื่อวัดระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมทางกาย โดยเปรียบเทียบกลุ่มที่เคลื่อนไหวร่างกายกับกลุ่มควบคุมมีกลุ่มตัวอย่าง 159 คน โดยเห็นชัดว่าบุคคลที่เป็นอิสระทางร่างกาย มีสุขภาพแข็งแรงทั้งสองเพศ โดยเฉลี่ยอายุที่ 66+ 4 ปี ในคะแนนของ WHOQOL สำหรับคุณภาพชีวิต กลุ่มควบคุม (CG) ได้ค่าเฉลี่ย 13.31 + 0.94 และ P-VALUE 0.05 ต้องตระหนักว่าไม่ใช่แง่มุมของชีวิต เป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีในกลุ่มอายุนี้ สถานะชีวิต การวัดมักจะรวมถึงชุดโดแมนชีวิต:ร่างกาย, อารมณ์ , สังคม , สิ่งแวดล้อม และ คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุทางด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับมาก แม่ชีไทยสูงอายุ มีความพอใจกับสภาพที่พักอาศัย ที่อยู่ตอนนี้ แม่ชีมีการผูกมิตรหรือเข้ากับผู้อื่นได้ในระดับมากเมื่อเทียบกับที่ผ่านมา และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพ เช่น ไม่ถูกรบกวนจากเสียง กลิ่นฯลฯและมั่นใจในการดำเนินชีวิตที่ปกติสุข รวมถึงในแต่ละวัน ชีวิตความเป็นอยู่และทรัพย์สินของแม่ชีมีความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริธร บัวแก้ว (2562) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พบว่าคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตรายด้าน พบว่า ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกาย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการรวมกลุ่มทางสังคม อยู่ในระดับมาก ด้านสภาพอารมณ์ที่ดีและด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใส่ใจสุขภาพ และดูแลสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของตนเองได้ค่อนข้างดี มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน และกับสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนมีการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชมรมผู้สูงอายุในชุมชนเป็นประจำ ส่งผลให้ระดับคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุภายในตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา นั้นอยู่ในระดับมากจำนวน 2 ด้าน

ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการบวช และโรคประจำตัวไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ซึ่งมีค่า p-value < 0.05ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า

อายุ มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สามารถอธิบายได้ว่าในการวิจัยครั้งนี้ มีแม่ชีไทยสูงอายุโดยส่วนมากมีอายุตั้งแต่ 60-64 ปี ร้อยละ 76.30 เหตุผลที่ไม่มีความสัมพันธ์อันเนื่องมาจากแม่ชีมีเรี่ยวแรงกำลังกายที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยส่วนมากมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และมีสติ สมาธิ ความจำที่ดี สัมพันธภาพทางสังคมในการพูดคุย ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อคนรอบข้าง นำพาผู้คนสวดมนต์ไหว้พระปฏิบัติธรรมด้วยกำลังกายและกำลังใจที่ดี เหตุผลนี้อายุจึงมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา นกน้อย และวรรณภรณ์ บริพันธ์ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา สรุปได้ดังนี้คือ ผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลามีคุณภาพชีวิตใน

องค์ประกอบด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านจิตใจอยู่ในระดับสูง ขณะที่มีคุณภาพชีวิตในองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยในภาพรวมพบว่าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง ลักษณะการครอบครองที่อยู่อาศัย การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ความสุขของการใช้ชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชนการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีมีความสะดวกและปลอดภัยแก่การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สามารถอธิบายได้ว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา ร้อยละ 39.2

ระยะเวลาในการบวช ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ซึ่งค่า p-value > 0.05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามระยะเวลาในการบวชมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ระยะเวลาการบวชจึงไม่มีความสัมพันธ์กับงานวิจัยในครั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่าคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการบวช เพราะคุณภาพชีวิตนั้นควรเกิดขึ้นในทุกๆ คน ทุกช่วงระยะเวลา ดังนั้นถึงมีการบวชตั้งแต่ 1 พรรษาขึ้นไป จนถึงการบวชที่มากกว่า 21 พรรษาขึ้นไป จึงไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ และไม่มีงานสอดคล้อง เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของแม่ชีที่บวชและพำนักอยู่ในสำนักแม่ชีจึงยังไม่เคยมีนักวิจัยท่านใดทำการศึกษาในเรื่องนี้

ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตแม่ชีไทยสูงอายุซึ่งค่า p-value > 0.05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ผู้วิจัยสามารถอธิบายข้อมูลได้ว่า ผลของการที่แม่ชีไทยมีระดับการศึกษาที่ต่างกัน ทำให้มีความรู้และความเข้าใจในด้านการดูแลสุขภาพ สามารถอ่านเข้าใจและสามารถสื่อสารได้ และแม่ชีไทยสูงอายุมีไม่ว่าจะระดับการศึกษาอยู่ในระดับชั้นการศึกษาใดก็ตาม แต่หากท่านมีความสามารถที่จะอ่านออก เขียนได้ หรือถ้าหากอ่านเขียนไม่ได้ ก็จะมีญาติธรรมมาช่วยดูแล ตอบข้อซักถามหรือข้อสงสัยต่าง ๆ จึงไม่ได้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของภัทราภรณ์ ด้วงเรือง และนัทนิชา หาสุนทรี (2563) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี คือการ การมีส่วนร่วมของประชาน คือ การที่ประชาชน เป็นผู้สร้างสรรค์ในด้านกิจกรรม กระบวนการพัฒนา การตัดสินใจ การเข้าร่วมกิจกรรม และการร่วมรับประโยชน์ จากกิจกรรมนั้น ๆ ที่บังเกิดผล คือ ผลของกิจกรรม ที่จะต้องย้อนกลับ และด้านการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิต ของเทศบาลนครนนทบุรี ในระดับปานกลาง เนื่องจากเทศบาลนครนนทบุรี มีจัดการอบรมให้ความรู้ ในด้านการส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุแบบองค์รวม โดยมีการจัดกิจกรรมนันทนาการ การออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักและสามารถจัดการสุขภาพของตนเองได้และนำไปสู่การทำให้ผู้สูงอายุ มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น ภาครัฐโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ควรส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องสำคัญ อาทิการให้กรุงเทพมหานครเพิ่มศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในชุมชนต่าง ๆ ให้มากขึ้น ในด้านการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้วยการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายชุมชน การจัดบริการสายด่วน และดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน มีการสนับสนุนงบประมาณ ในด้านที่อยู่อาศัยให้กับผู้สูงอายุ มีการจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุ สนับสนุนให้มีการจ้างงานให้กับผู้สูงอายุ มีการดำเนินโครงการอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ และการดูแลตนเอง ในการป้องกันและรักษาสุขภาพ มีการสนับสนุนการแพทย์ทางเลือก ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่หลากหลาย ในด้านการป้องกันโรค และการดูแลสุขภาพรวมถึงการใช้ช่องทางโซเชียลมีเดีย ในด้านการสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือทางภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงอายุ

โรคประจำตัว ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตแม่ชีไทยสูงอายุ ซึ่งค่า p-value > 0.05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามโรคประจำตัว มีความสัมพันธ์กับคุณภาพ

ชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สามารถอธิบายได้ว่าคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุทุกคนไม่ว่าจะไม่มีหรือมีโรคประจำตัว ก็สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ยิ่งมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากเท่าไหร่ ยิ่งสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้มากขึ้นเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของมลฤดี เพ็ชร์ลมุล และ นิติกุล บุญแก้ว (2564) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี มีผลดังต่อไปนี้ ประชากรทั้งหมด 429 คน ผู้สูงอายุที่สถานภาพคู่ ดัชนีมวลกายอยู่ในระดับปกติ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเบาหวาน และภาวะความดันโลหิตสูงรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันและพบแพทย์อย่างสม่ำเสมอ เพียง 2 คนประเมินความเป็นอิสระ เพียง 15.48 และมีอิสระในการตัดสินใจ 39.00 ทำอะไรด้วยตนเองได้ ร้อยละ 41.80 โดยกลุ่มใหญ่ผู้สูงอายุจะไม่รู้สึกกังวลเรื่องความตาย ไม่กลัวการเจ็บปวด การทรมานก่อนตาย อัน เนื่องมาจากคุณภาพอื่น ๆ ค่อนข้างมีเฉลี่ยสูง สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้เล็งเห็นความสำคัญในประเด็นนี้ เนื่องจากการวางแผนก่อนตายที่ดี ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

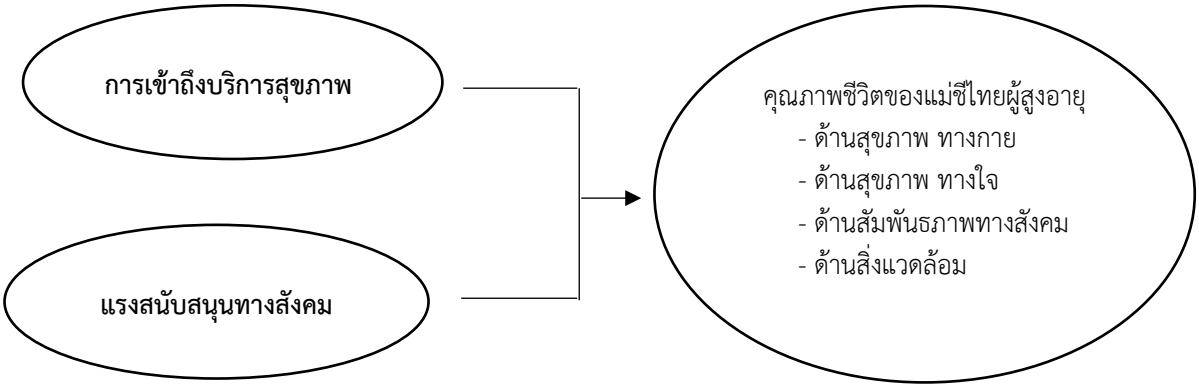
การเข้าถึงบริการสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุ พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ (r=0.343) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value < 0.01) ยอมรับสมมุติฐานข้อที่ 2 ที่ระบุว่าการเข้าถึงบริการสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ซึ่งการเข้าถึงบริการสุขภาพอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 93.1 และระดับปานกลาง ร้อยละ 6.9 อธิบายได้ว่า แม่ชีไทยสูงอายุมีความเห็นด้วยกับการเข้าถึงบริการสุขภาพ โดยการที่ใช้บัตรสูงจิบัตรแทนบัตรประชาชน กรณีฉุกเฉินต้องส่งต่อผู้ป่วย ควรทำอย่างเร่งด่วน โดยมีหน่วยประสานงานเฉพาะกิจดำเนินการให้แม่ชีและควรมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาแนะนำการดูแลสุขภาพ ณ สถานที่พำนักของแม่ชี โดยมาตรวจและออกใบสั่งยา โดยส่งตามหลังทางไปรษณีย์หรืออาจจ่ายยาพื้นฐานได้ ส่วนด้านปัญหาในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ในกรณีที่แม่ชีไปเจาะเลือด หาค่าน้ำตาล ควรมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขบริการทำให้ก่อนโดยไม่ต้องรอเรียก เพราะแม่ชีไทยนั้นหลังเที่ยงจะไม่ได้ฉันอาหาร อีกทั้งเช้าก็ยังไม่ได้ฉันอาหาร ต้องนั่งรอคิว หากคิวนาน ก็จะทำให้ร่างกายท่านอ่อนกำลังลงได้ง่าย ซึ่งในการเจาะเลือดหาค่าน้ำตาลนั้น บุคคลทั่วไปสามารถอดอาหารได้หลังเที่ยงคืน แต่แม่ชีไทยนั้นอดอาหารตั้งแต่หลังเที่ยงวัน และแม่ชีไทยควรได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพ ณ สถานบริการสุขภาพ ที่มีเครื่องมือทางการแพทย์ที่ทันสมัยและมีเจ้าหน้าที่เพียงพอต่อการอำนวยความสะดวกให้แก่แม่ชีไทยสูงอายุ ส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุดีขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงทำให้ การเข้าถึงบริการสุขภาพมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรี มณีไพโรจน์ และ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์ (2563) ได้ทำการศึกษาวิจัยด้านเข้าถึงบริการสุขภาพ ที่ภาครัฐดำเนินการ สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่กำเนิดมาพร้อมกับมนุษย์และสิทธิในสุขภาพเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีความจำเป็นที่รัฐต้องจัดหาให้ประชาชนได้รับบริการด้านสาธารณสุขที่มีคุณภาพได้มาตรฐานบนพื้นฐานความเท่าเทียม และทั่วถึงนโยบายด้านสาธารณสุขของประเทศไทยพัฒนามาตามหลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม หลักเสรีภาพ และ หลักประโยชน์สูงสุด โดยมีเป้าหมายในการช่วยให้สุขภาพของประชาชนดีขึ้น ตามความคาดหวังของประชาชน จากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่ารัฐบาลไทยได้พยายามจัดหาสวัสดิการด้านการบริการสาธารณสุขให้ตอบสนองความต้องการตามสิทธิของประชาชน แต่ยังสภาพปัญหาความไม่เป็นธรรมทำให้จำกัดสิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของประชาชน และยังพบปัญหาความเหลื่อมล้ำในการใช้จ่ายงบประมาณของกองทุนต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกัน แล้วยังพบว่าประชาชนมีความรับรู้และเข้าถึงสิทธิและความพึงพอใจในระบบบริการสาธารณสุขของรัฐยังอยู่ในระดับที่ต่ำในด้านหน่วยบริการและผู้ให้บริการยังพบปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และงบประมาณ การขาดขวัญกำลังใจความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในด้านค่าตอบแทนของแต่ละวิชาชีพ จึงทำให้มีผลต่อคุณภาพบริการที่ประชาชนควรจะได้รับ จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ Penchansky, R, & Thomas, J. W.(1981) ซึ่งได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงบริการสุขภาพจำแนกเป็น

5 มิติ คือ 1. ความพอเพียงของการบริการที่มีอยู่ (availability) 2. การเข้าถึงแหล่งบริการ (accessibility) 3. ความสะดวกและสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งบริกา(Accommodation) 4.ความสามารถของผู้รับบริการในการที่จะเสียค่าใช้จ่ายสำหรับบริการ (affordability) 5. การยอมรับคุณภาพของการบริการ (acceptability)

แรงสนับสนุนทางสังคมกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ จากการศึกษาพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ (r = 0.321) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value < 0.01) ซึ่งยอมรับสมมุติฐานข้อที่ 3 ที่ระบุว่าแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ โดยมีแรงสนับสนุนในระดับมาก ร้อยละ 57.2 อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 37 และระดับน้อย ร้อยละ 5.8 ตามลำดับ สามารถอธิบายได้ว่า แม่ชีไทยสูงอายุมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนตนเอง และครอบครัวยินยอมให้แม่ชีมาบวชปฏิบัติธรรมและให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน โดยแม่ชีนั้นมีบทบาทในด้านการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาหรือทางฟื้นฟูด้านจิตใจให้กับชาวบ้านและคนในพื้นที่เป็นอย่างดี ส่วนด้านปัญหาในสิ่งที่ขาดคือปัจจัยที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายตามความจำเป็น เช่น การเดินทางไปเข้ารับบริการสุขภาพจากสถานบริการสุขภาพ และการได้รับการดูแลช่วยเหลือจากญาติธรรมในเรื่องจำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น การซักเสื้อผ้า เตรียมอาหารหรือการช่วยพยุงเป็นเพื่อนคุยและดูแลความปลอดภัย หากสิ่งที่กล่าวมานี้ได้รับแรงสนับสนุนจากทางภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งได้ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินธร บัวแก้ว (2562) ในเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ได้ทำการวิจัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ด้านสภาพร่างกายที่ดี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และด้านการรวมกลุ่มทางสังคม อยู่ในระดับมาก ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใส่ใจดูและสุขภาพและที่อยู่อาศัยได้ดี มีการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันและกับสมาชิกในครอบครัว

องค์ความรู้วิจัย

การเข้าถึงบริการสุขภาพมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ ได้แก่ การใช้บริการสุขภาพ ณ สถานบริการสุขภาพ ควรใช้บัตรสูจิบัตรแทนบัตรประชาชน และควรมีหน่วยเฉพาะกิจดำเนินการในกรณีฉุกเฉินต้องส่งต่อผู้ป่วย เป็นต้น มีการนำเสนอแผนนโยบายโดยประสานงานกับโรงพยาบาลสาธารณสุข ส่วนด้านแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตแม่ชีไทยสูงอายุ แม่ชีไทยสูงอายุมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนตนเอง และครอบครัวยินยอมให้แม่ชีมาบวชปฏิบัติธรรมและให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้าน โดยแม่ชีนั้นมีบทบาทในด้านการจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาหรือทางฟื้นฟูด้านจิตใจให้กับชาวบ้านและคนในพื้นที่เป็นอย่างดี ส่วนด้านปัญหาในสิ่งที่ขาดคือปัจจัยที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายตามความหากได้รับแรงสนับสนุนจากทางภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการเข้ามาทำกิจกรรมการส่งเสริมดูแลสุขภาพร่วมกันแบบบูรณาการร่วมกัน ดังภาพที่ 1 แสดงการเข้าถึงบริการสุขภาพและแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 1 แสดงการเข้าถึงบริการสุขภาพและแรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้ในด้านการจัดการการเข้ารับบริการสุขภาพ ณ สถานบริการสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุ โดยได้รับแรงสนับสนุนจากทางภาครัฐ เอกชน ในด้านปัจจัยในการไปรับบริการสุขภาพในแต่ละเดือน

2. สามารถจัดทำกิจกรรมการสอนธรรมะ เพื่อดูแลสุขภาพทางด้านจิตใจ โดยได้รับแรงสนับสนุนในการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ คนในครอบครัว ญาติธรรม คนใกล้ชิดรอบข้าง เข้ามาร่วมกิจกรรม ฝึกให้แม่ชีมีความสามารถในการให้กำลังใจตัวเองเป็น เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ

3. สามารถนำไปบริหารจัดการเพื่อพัฒนางานที่เกี่ยวข้องกับแม่ชี เพื่อให้แม่ชีได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง และรับประโยชน์มากที่สุดเพื่อให้คุณภาพชีวิตแม่ชีไทยสูงอายุ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ดีขึ้น

4. สามารถจัดกิจกรรมการฝึกอบรมด้านการฝึกทักษะแม่ชี ให้รู้จักใช้เทคนิคการส่งเสริมการสร้างแรงสนับสนุนทางจิตใจ การให้กำลังใจคนมีความทุกข์ด้วยการใช้ศิลปะในการปลอบใจ สร้างกำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจช่วยคนที่มาสำนักแม่ชีให้คลายความทุกข์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้สามารถเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงบริการสุขภาพเพื่อให้คุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุทั่วประเทศดีขึ้น หรืออาจนำแนวคิดนี้ ไปใช้ในกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

2. สามารถศึกษาตัวแปรอื่น ๆ ที่คาดว่ามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ เช่น ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้ปัญหาเชิงลึกขึ้น

3. ควรมีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุ โดยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามแม่ชีไทยสูงอายุสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในความต้องการไปใช้การบริการสุขภาพในด้านต่างๆและผู้สนับสนุน การเข้าถึงบริการสุขภาพในด้านต่าง ๆ

4. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยสูงอายุโดยเพิ่มตัวแปรอิสระบางตัว เช่น การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุและทัศนคติในด้านการดูแลสุขภาพของแม่ชีไทยสูงอายุ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์แบบ Multiple regression analysis

บรรณานุกรม

เจษฎา นกน้อย และวรรณภรณ์ บริพันธ์. (2560). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในจังหวัดสงขลา. *Princess of Naradhiwas University Journal,* 9(3), 94-105.

พัชรี มณีไพโรจน์ และปิยลักษณ์ โพธิวรรณ์. (2563). สิทธิในการได้รับสวัสดิการด้านบริการ สาธารณสุขของรัฐไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ*, 13(1), 300-309.

ภัทราภรณ์ ด้วงเรือง และนัทนิชา หาสุนทรี. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 6(1), 1-13.

มลฤดี เพ็ชร์ลมุล และนิติกุล บุญแก้ว. (2564). คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 31(2), 140-151.

ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย, พิกิฎ ศรีชนะ, ภัทรกร จ่ายเพ็ง และ อนุชา ลาวงศ์. (2564). คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *Journal of Modern Learning Development*, 6(2), 311-322.

สิริธร บัวแก้ว. (2562). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตำบลคึกคัก อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 8(2), 241-248.

สูจิบัตรในงานประชุมใหญ่สถาบันแม่ชีไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Carlos Soares. (2012). Quality of life, elderly and physical activity. *Scientific Research*, 4(2),

Penchansky, R, & Thomas, J. W.(1981). The concept of access: definition and relationship to consumer satisfaction. *Med Care*, 19(2), 127-140

ชาติพันธุ์ชาวชอง : กลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพ*

CHONG ETHNIC GROUPS : CULTURAL MECHANISMS AND DIMENSIONS OF BIODIVERSITY

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, มนัส พัฒนผล และ พิศิษฐ์ ดาวเรือง
Chaiyon Praditsil, Manas Phattanapol and Pisit Dawruang
นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Doctor of Philosophy Program in Interdisciplinarity of Sustainable Development,
Rambhai Barni Rajabhat University
Email: mhatoo_13@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และกลไกบูรณาการของชาติพันธุ์ชองในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์อื่น รวมถึงการเสื่อมบทบาทของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชอง ตลอดจนข้อเสนอแนะบทบาทของชาติพันธุ์ชองกับการปรับตัวในกระแสการก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี วิธีการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ เทคนิคการวิจัยประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ผลการศึกษา พบว่า กลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง มีการใช้ทุนทางสิ่งแวดล้อมในเขตป่าเขาคิชฌกูฏไม่ได้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ แต่เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับกลไกบูรณาการทางชาติพันธุ์ชองในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์อื่น พบว่า กลุ่มคนชองในฐานะที่เป็นคนท้องถิ่นในอำเภอเขาคิชฌกูฏตั้งแต่อดีต สามารถที่จะดำรงอยู่ร่วมกับคนจีนและคนไทยที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลัง นอกจากนี้ กระบวนการเสื่อมบทบาทของกลไกบูรณาการความหลายหลายทางชีวภาพของชุมชนชองเขาคิชฌกูฏ เกิดจากการเข้ามาแทนที่ของระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐในเขตป่าเขา ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของชาติพันธุ์ชองกับการปรับตัวเพื่อก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ คือ การใช้กระบวนการปลุกจิตสำนึกเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมชอง ได้แก่ การอนุรักษ์ภาษาชองให้เป็นภาษาที่สองของชุมชน การเผยแพร่วัฒนธรรมชอง การฟื้นฟูวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของชองโดยอาศัยกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ; กลุ่มชาติพันธุ์ชอง; กลไกทางวัฒนธรรม; ความหลากหลายทางชีวภาพ

ABSTRACT

This research aimed to study the cultural integration mechanism of the Chong ethnic group in conserving biodiversity and their integration mechanism for living together with other ethnic groups. The study also investigated the deterioration of the role of the cultural integration mechanism of the Chong people as well as suggested the role of ethnicity in adapting to the trend of moving towards modern society in Khao KhitchChakut District,

* Received October 25, 2023; Revised April 20, 2024; Accepted August 30, 2024

Chanthaburi Province. The study method was qualitative historical research and the research technique consisted of data collection from documents. The results show that the cultural integration mechanism of the Chong ethnic group was using of the environment capitals in the Khao Khitchakut forest area without destroying biodiversity. The environment capital was used to preserve the biological diversity. As for the ethnic integration mechanism for living together with other ethnic groups, it was found that the Chong group of people, as the original local people in Khitchakut District, were able to coexist with the Chinese and Thai people who later immigrated to settle in the area. The deterioration process of roles of the mechanism for integrating biodiversity in the Khitchakut Chong communities was caused by the replacement of the state ownership system in the mountainous forest areas. The suggestion regarding the role of the Chong ethnicity in adapting to modern society was to use the process of raising awareness to revive the Chong culture, including preserving the Chong language as a second language of the community, spreading the Chong culture, and revitalizing Chong's economic culture based on the mechanism driving the sufficiency economy.

Keywords; Chong Ethnic Groups; Cultural Mechanisms; Biodiversity

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ชอง” แปลว่า “คน” ปัจจุบันคำว่า “ชอง” เป็นทั้งชื่อเรียกกลุ่มชนดั้งเดิมของจังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง และฉะเชิงเทรา และภาษาถิ่นที่พวกเขาใช้พูดกัน โดยคำว่า “ชอง” บรรจุอยู่ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539) ให้ความหมายว่าเป็นชื่อของกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดจันทบุรี แต่ในหมู่คนชองเองนั้น เวลาที่ต้องการเน้นความเป็นคนชองของตนกับคนอื่นมักจะเรียกตนเองว่า “ชื่มช่อง” ซึ่งแปลว่า “คนชอง” ขณะเดียวกัน ในภาษาไทยนั้นมีคำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ชองเพียงคำเดียวและค่อนข้างจะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมานานพอสมควร ดังจะเห็นได้จากการที่คำว่า “ชอง” นี้ ปรากฏอยู่ในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่และจดหมายเหตุของรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสจันทบุรี ยังไม่รวมถึงที่ปรากฏในเอกสารของชาวต่างประเทศ เช่น ปาลเลอกัวซ์ (Pallegoix, 1853) ใช้ว่า Xong และ ครอฟอร์ด (Crawford, 1856) ใช้คำว่า Chong ขณะที่พจนานุกรมภาษาสยามของหมอบรัดเลย์ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2416 ให้นิยามของคำว่า “ชอง” เอาไว้ด้วย ทั้งหมดนี้จึงมีที่มาจาก “ชอง” เดียวกันทั้งสิ้น

นอกจากนี้แล้ว “ชอง” ยังเป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์โบราณที่ผสมผสานระหว่างขอมกับมอญ โดยทั่วไปชองอาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกของประเทศไทยและส่วนหนึ่งของกัมพูชา จากหนังสือเรื่อง “แคมโบช” ที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสทำให้ทราบว่า “ชอง” ได้เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณภาคตะวันออกประมาณก่อนการสถาปนาสยามประเทศเสียอีก (สุชาติ เถาทอง, 2544) ซึ่งมีผู้สันนิษฐานจากการอ้างอิงหลักฐานในตำนานเกี่ยวกับพระนางกาไวว่า ชุมชนชองอาจมีอายุมากกว่าพันปีมาแล้ว (อเนก รักเงิน, 2551) และในปัจจุบันเป็นที่สังเกตได้ว่าชาติพันธุ์ชองยังคงสืบทอดด้านเอกลักษณ์ต่างๆ ไว้ได้ และกลายมาเป็นกลุ่มชนที่กระจายตัวแทรกอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ หลายจังหวัดในภาคตะวันออก ไม่ว่าจะเป็น จันทบุรี ระยอง ตราด ปราจีนบุรี สระแก้ว และฉะเชิงเทรา รวมถึงพื้นที่ในเขตชายแดนของไทยและกัมพูชา แต่บรรพบุรุษของคนในภาคตะวันออกกลับไม่ปรากฏอัตลักษณ์ที่เด่นชัด (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2557)

ขณะที่ ชิน อยู่ดี (2506) กล่าวว่า “ชอง” เป็นพวกเดียวกับพวกชองอูด ซะอูด หรือ ซะโอจ เป็นชองที่มาจากประเทศกัมพูชา นั่งเรือมาขึ้นที่ราชบุรี โดยมีเจ้าพระยาบดินทรเดชานุชิต เจ้าเมืองโชฎึก เป็นผู้ส่งมาเมื่อ พ.ศ. 2376 พวกนี้ได้ขึ้นไปตามลำแควใหญ่ ในจังหวัดกาญจนบุรีตอนเหนือ ขณะเดียวกัน มีคนชองอาศัยอยู่แถบชายแดนประเทศไทยติดกับอำเภอบ่อไร่จังหวัดตราด เรียกตนเองว่า “ซัมแร” อยู่ในจังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา และคนชองที่เรียกตนเองว่า “ปอร์” อาศัยอยู่ในจังหวัดโพธิสัตว์ของประเทศกัมพูชามีเขตติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดตราด

ประชากรชองในปัจจุบันอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะสองตำบลทางตอนเหนือของอำเภอ คือ ตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู ส่วนตำบลที่อยู่ทางตอนใต้ คือ ตำบลพลวงและตำบลชากไทย มีประชากรชองค่อนข้างเบาบาง และในตำบลทับไทรของอำเภอโป่งน้ำร้อนนั้น ประชากรที่พูดภาษาชองเหลืออยู่น้อยมาก แต่เมื่อใครได้พบปะกับคนเมืองจันทบุรีที่มาจากตำบลดังกล่าว อาจได้รับการบอกกล่าวว่ามีเชื้อสายชอง นอกจากนี้ ยังพบว่ามีคนชองอีกในหลายจังหวัดของภาคตะวันออก ได้แก่ ในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ในอำเภอบ่อไร่และอำเภอเมือง จังหวัดตราด ในอำเภอสนามชัยเขตและอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนในภาคตะวันตก ได้แก่ ในอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี (เจตน์จรรย์ อาจไธสง, คำรณ วังศรี, เฉิน ผันผาย และคณะ, 2563)

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จะพบว่าความก้าวหน้าทางสังคมภายใต้บริบทของระบบทุนนิยมโลกได้สงผลกระทบต่อรูปแบบของวิถีชีวิตและการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมวัตถุนิยมและวัฒนธรรมบริโภคนิยม ชุมชนชองจำเป็นตองปรับตัวและเสริมพลังทั้งตอบรับและตอบโตในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย และเป็นไปในกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ (Identity) และกลไกทางวัฒนธรรมของตน (โสวัตรี ณ ถลาง, กนิษฐา แย้มโพธิ์ใช้ และสุดารัตน์ รอดบุญส่ง, 2556)

การครอบงำของทุนนิยม ส่งผลให้ชาวชองในภาคตะวันออก โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นชาติพันธุ์โบราณที่ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ต้องกลายมาเป็นกลุ่มคนชายขอบที่ไม่ได้มีความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง และทำให้จังหวัดในภาคตะวันออกในปัจจุบันหลงลืมรากฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจนทำให้ขาดพลังในการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมในภาคตะวันออก อย่างไรก็ดี มีความพยายามในยุคปัจจุบันที่มาพร้อมกับกระแสการท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยการจัดตั้งชุมชนชองของภาครัฐเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนทั่วไป เช่น ชุมชนชองที่ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ความพยายามดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นการฟื้นฟูกลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพของชาวชองเพื่อเป็นเครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่า (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2557) ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษากลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพของชาวชองในภาคตะวันออกให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

2. เพื่อศึกษากลไกบูรณาการของชาติพันธุ์ชอง ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์อื่น

3. เพื่อศึกษาการเสื่อมบทบาทของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชอง ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ซึ่งในการวิจัยนี้เป็นวิธีวิทยาในการแสวงหาความรู้ใหม่ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้รูปแบบ ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วย 1. เอกสารชั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังมิได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ อาทิ เอกสารทางราชการ อินเตอร์เน็ต เป็นต้น 2. เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ เป็นต้น

สำหรับการตรวจสอบข้อมูล ใช้หลักการตรวจสอบแบบหลากหลาย (Triangulation) โดยและตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร มาทำการเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องว่ามีความเหมือนหรือต่างกันมากน้อยเพียงใด ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยอาศัยการตีความหมายทางสังคมและใช้การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

สามารถสรุปได้ว่ากลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพนั้น ผู้วิจัยพบว่าการใช้ทุนทางสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชองในเขตป่าเขาคิชฌกูฏ ไม่ได้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ แต่เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตการใช้ทรัพยากรในป่าของกลุ่มชองในอดีต เช่น การสร้างบ้านจะเน้นการใช้ไม้ระกำและไม้ไผ่เป็นหลัก เนื่องจากเครื่องมือในการตัดไม้เป็นเพียงขวานปูลู ซึ่งเป็นขวานเล็ก ๆ ที่ไม่สามารถโค่นไม้ใหญ่ได้ ขวานปูลูเป็นขวานประจำครอบครัวของชาวชองเพื่อใช้ทำงานแบบเอนกประสงค์ เป็นขวานที่ใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพของชาวชอง นับตั้งแต่โค่นต้นไม้ในป่า การเข้าป่าล่าสัตว์หรือหาของป่าก็พกขวานปูลูไปด้วย เช่น ใช้ตัดหวาย ผ่าฟืน จักตอก เหลาไม้ ชำแหละเนื้อสัตว์หรือใช้แทนอาวุธก็ได้ หรือบางทีก็ใช้แทนเครื่องมือในการขุดเจาะหลุมเมื่อเข้าป่า สำหรับในพิธีกรรม เช่น พิธีแต่งงาน ขวานปูลูจะเข้าไปมีบทบาทในพิธีกรรมด้วย เพราะชาวชองถือว่า ขวานปูลูเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่สำคัญที่สุด รูปร่างลักษณะของขวาน มีลักษณะคล้ายกับขวานของภาคกลาง แต่มีขนาดเล็กกว่า และด้ามยาวกว่า (สุเรขา สุพรรณไพบูล, 2530)

นอกจากนี้ การใช้ไม้ระกำในป่าของคนชอง โดยทั่วไปก็จะใช้เพียงก้านไม้ระกำและใบมามุงหลังคา ส่วนไม้ไผ่ต้นแก่จะนำมาใช้ในการสร้างบ้านนั้น ถ้าหากไม่ตัดไม้ต้นแก่จะมีหนอนมากิน รวมถึงแม้ไผ่เองก็เป็นไม้ที่สามารถขึ้นในป่าได้ง่ายคือ “รัดทุกปี” (ฮั่น พิเศษ, วันที่ 11 พ.ย. 2557 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557) ส่วนการใช้หวายมาจักสานอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือน คนชองที่อาศัยป่าในการดำรงชีวิตก็จะไม่ขุดตอของต้นหวายโดยตรงแต่จะตัดต้นหวายแก่ ๆ เป็นหลัก

ส่วนการล่าสัตว์ป่าเป็นอาหารของกลุ่มชองนั้น จะพบว่า ไม่ได้ทำเป็นกิจวัตรของครอบครัวส่วนใหญ่ของกลุ่มชอง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักชี้ว่า กว่าที่จะไปล่าสัตว์ป่านั้นจะต้องเป็นพวกที่มีความรู้เรื่องป่าหรือที่รู้จักกันในนามว่า “นายพราน” กระนั้นก็ดี นายพรานจะเข้าไปล่าสัตว์ป่าก็เอามาเพียงเพื่อไว้กินเป็นอาหาร ไม่ได้ทำเป็นอาชีพ โดยใช้อาวุธในแบบดั้งเดิม (ฮั่น พิเศษ,วันที่ 11 พ.ย. 2557อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557) ขณะเดียวกัน เครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์ จะมีอยู่ 4 ชนิด คือ หน้าไม้ บ่วง แร้ว ทุบ อีตก หน้าไม้ คือ การยิงลูกดอกอาบน้ำยางที่เป็นพิษ อีตก มีลักษณะเป็นบ่วงลอย มีไม้ท่อนยาวพาดแขวนไว้กับเชือกบ่วง ซึ่งปลายผูกไว้กับกิ่งไม้ สัตว์ที่ดักจะไต่ไปตามท่อนไม้ที่พาดเพื่อกินเหยื่อที่ดักล่อไว้อยู่ข้างบน เมื่อสัตว์ลากเหยื่อที่

ล่อปลายไม้จะกระดกและบ่วงจะถึงสัตว์ให้ลอยขึ้นไป ส่วน ทุบ เป็นเครื่องมือที่มีลักษณะเป็นไม้ขัดกัน มีเหยื่อล่อตรงปลายไม้ และเมื่อสัตว์คาบเหยื่อ ไม้ที่ขัดกันก็จะดีดถูกสัตว์นั้น นอกนั้นก็เป็นเครื่องใช้อื่น ๆ ภายในบ้าน เช่น กระบุง ตะกร้า สาแหรก ไม้คาน เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องใช้ที่ทำง่าย ๆ ไม่พิถีพิถันสวยงามมากนัก (สุเรขา สุพรรณไพบูล, 2530)

วัฒนธรรมการอนุรักษ์ป่านั้น วิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ยังคงมีร่องรอยให้เห็นในกลุ่มคนชองยุคปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ในปัจจุบันกลุ่มคนชองได้เข้าไปใช้พื้นที่ป่าสงวนในการทำสวนผลไม้และดำรงอยู่ชีวิตติดกับป่า ก็ยังคงแสดงพฤติกรรมหวงแหนทรัพยากรในป่าเป็นที่ประจักษ์ทั่วไปสำหรับข้าราชการกรมป่าไม้ในเขตป่าเขาคิณกูฏ ดังสะท้อนออกมาจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ท่านหนึ่งที่ว่า “มีการตัดต้นไม้ต้นเดียวคนก็ยังมาแจ้ง” (สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ ชัยชนะ, วันที่ 16 ตุลาคม 2557 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557)

กลไกบูรณาการระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ชองในอดีตกับป่า อันเป็นกลไกทางวัฒนธรรม ได้แก่ พิธี-กรรมการนับถือผีที่เกี่ยวกับป่า กลุ่มคนชองจะมีความเชื่อเรื่องผีป่า คือ ถ้าหากเข้าป่าแล้วพูดไม่ดี หรือทำกริยาไม่ดีจะเป็นการดูถูกป่า ผีป่าจะโกรธและจะมาทำให้มีอันตรายได้ เช่น เจ็บไข้ หรือบาดเจ็บ บาง-ทีก็ให้หลงป่าหาทางกลับไม่ได้ บางทีก็พบสัตว์ร้าย เป็นต้น กระนั้นก็ตาม หากก่อนจะเข้าป่าได้กราบไหว้ขอพรและกล่าวคำที่เป็นสิริมงคลแล้วจะโชคดีไม่มีอันตราย นอกจากนี้ ต้นไม้ใหญ่ในป่ายังมีผีอยู่ประจำต้นไม้ เช่น ผีนางตะเคียนอยู่ประจำต้นตะเคียนทอง หรือผีตะแบกอยู่ประจำต้นตะแบก เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอาชีพที่เกี่ยวกับป่าของกลุ่มคนชองจึงมีบทบาทของพิธีกรรมการนับถือผีมากกว่าเทพเจ้า หรือมากกว่าพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา อย่างไรก็ดี ถึงแม้ชองจะเป็นชนพื้นเมืองที่มีอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียในสมัยขอมเรืองอำนาจ อิทธิพลของขอมก็ไม่มีบทบาทใด ๆ เลย แม้แต่เทพเจ้าของอินเดียก็เป็นเพียงเอ่ยนามเท่านั้น ไม่มีอิทธิพลทางความเชื่อในกลุ่มคนชองใด ๆ (สุเรขา สุพรรณไพบูล, 2530)

สรุปได้ว่า พิธีกรรมการนับถือผีของชองมีผลต่อการช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในป่า เนื่องจากความเชื่อดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าป่าและต้นไม้นั้นมีผีเป็นเจ้าของ นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับนับถือผีในป่าแล้ว วิถีการผลิตแบบยังชีพที่มีมาแต่โบราณของกลุ่มชาติพันธุ์ชองก็เป็นระบบเศรษฐกิจที่สร้างเงื่อนไขให้กลุ่มชองใช้ทรัพยากรในป่าในระดับที่เพียงพอต่อการบริโภคเป็นหลัก นอกจากการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษแล้วการนับถือผีอื่น ๆ ก็ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพด้วยเช่นกัน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

สามารถสรุปได้ว่า กลไกบูรณาการทางชาติพันธุ์ของชองในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์อื่น ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มคนชองในฐานะที่เป็นคนท้องถิ่นของอำเภอคิชฌกูฏตั้งแต่อดีตนั้น สามารถที่จะดำรงอยู่ร่วมกับคนจีนและคนไทยที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่มีการเดินทางด้วยถนนหนทางสะดวกขึ้นก็เพราะอาศัยกลไกการสมรสระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ชองกับกลุ่มคนไทยและคนจีน ซึ่งหมายความว่า กลุ่มคนชองได้ยอมรับคนไทยและคนจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือญาติที่เกี่ยวดองกันด้วยการแต่งงาน การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนไทย ที่หมายถึง กลุ่มคนที่พูดภาษาไทยมีค่านิยมและจารีตประเพณีที่คล้ายคลึงกับคนในเมือง

กรณีดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยพบว่า หลังจากการพัฒนาท้องถิ่นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504) เริ่มมีผู้คนจากจังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ชลบุรี ระยอง ตราด และฉะเชิงเทรา ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านตะเคียนทอง คลองพลู และน้ำขุ่น โดยส่วนใหญ่เข้ามาจับจองพื้นที่ดิน เพื่อปลูกพืชไร่ และต่อมาจึงมีการสมรสกับกลุ่มคนชองซึ่งเป็นคนดั้งเดิมใน

ท้องถิ่น โดยจะพบว่า คนไทยที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานจะเป็นผู้ชายและเข้ามาสมรสกับผู้หญิงคนชองในท้องถิ่น ดังนั้น ลูกหลานจึงใช้นามสกุลของฝ่ายชายที่เป็นคนไทยและมีค่านิยมไม่แตกต่างจากคนไทยทั่วไป

ระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานของคนไทย พบว่า จะมีบทบาทในฐานะเป็นเขย ซึ่งเป็นแรงงานสำคัญของสายตระกูลคนชองในท้องถิ่น ต่อมาเมื่อมีองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลูเกิดขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2537 กลุ่มคนไทยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านคลองพลูเริ่มมีบทบาทในฐานะผู้นำท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังพบว่า กลุ่มคนไทยที่อพยพเข้ามายังประกอบธุรกิจค้าขายและทำสวนผลไม้ ซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจมั่งคั่งกว่าคนชองในท้องถิ่น ดังคำกล่าวของ เฉิน ผันผาย ความตอนหนึ่งว่า “คนไทยที่เข้ามาอยู่ ทั้งคนนนท์ (นนทบุรี-ผู้วิจัย) คนจันท์ (จันทบุรี-ผู้วิจัย) เขามีเทคโนโลยีดีกว่าเรา เขาค้าขายเก่ง คนชองสู้พวกเขาไม่ได้หรอก เขารู้ว่าจะต้องผลิตอย่างไรและหาตลาดที่ไหน” (อเนก รักเงิน, 2551)

ขณะเดียวกัน การอพยพเข้ามาของคนจีนส่วนใหญ่จะมาจากเขตอำเภอเมืองจันทบุรี เริ่มแรกเป็นการเข้ามาของพ่อค้าคนจีนในท้องถิ่น เพื่อรับซื้อของป่าในปริมาณมาก โดยเฉพาะกระวานและน้ำมันยาง พร้อมกับนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นเข้ามาแลกเปลี่ยนสินค้าของป่าด้วย และบางครั้งก็ผูกขาดการรับซื้อของป่าด้วยวิธีการให้ชาวบ้านนำสินค้าไปใช้ประโยชน์ก่อน โดยพ่อค้าจะเข้ามารับผลผลิตจากป่าเป็นการแลกเปลี่ยนภายหลัง ซึ่งพ่อค้าคนจีนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเมืองจันทบุรี ไม่ได้มาตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นของกลุ่มคนชอง

สำหรับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจีนนั้น เริ่มขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 เมื่อคนจีนจากเมืองจันทบุรีเข้ามาจับจองที่ดินว่างเปล่าทำกิน เพื่อทำไร่ ในขณะเดียวกัน ลูกหลานของครอบครัวคนจีนก็จะสมรสกับคนชองและมักจะประกอบอาชีพค้าขายในท้องถิ่น อย่างไรก็ดี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา กลุ่มคนเชื้อสายจีนได้เข้ามาตั้งร้านค้าของชำ และรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวยในบ้านคลองพลู

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านคลองพลูของกลุ่มคนชอง ไทย และจีน สรุปได้ว่า กลุ่มคนชองจะเป็นคนดั้งเดิม โดยมีทั้งคนไทยและคนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภายหลัง อันเป็นช่วงของการเริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งคนไทยและจีนส่วนใหญ่จะสมรสกับคนชองและเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจ รวมถึงการปกครองในท้องถิ่น ขณะที่กลุ่มคนชองกลายเป็นคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน และไม่สามารถจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเองได้เหมือนในอดีต ยิ่งไปกว่านั้น ภาษาและวัฒนธรรมชองก็สูญหายจากการเข้ามาสมรสระหว่างคนไทยและจีนกับคนชองในสายตระกูลต่าง ๆ ภายในท้องถิ่นอีกด้วย (เอนก รักเงิน, 2551)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

สามารถสรุปได้ว่า การเสื่อมบทบาทของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของชอง ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยพบว่า กลไกการบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชองอันได้แก่ ระบบพิธีกรรมบนฐานการนับถือผีในฐานะเป็นกลไกอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบการแต่งงานระหว่างชาติพันธุ์ในฐานะที่เป็นกลไกการบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์อื่น คือ กลุ่มคนจีนหรือกลุ่มคนไทยได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบเครือญาติของชองได้เสื่อมบทบาทลงหลังจากการเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ ได้แก่ ระบบกรรมสิทธิ์ของกลไกของราชการส่วนกลาง กลไกการเลือกตั้งรวมถึงกลไกตลาดของระบบทุนนิยมวัฒนธรรมสมัยใหม่จากเมืองได้เข้ามากัดกร่อนหรือทำลายทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรในการดำรงชีวิตมายาวนาน การเสื่อมสลายของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของชองดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม และก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ชอง และกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ภายในชุมชนของเขาคิชฌกูฏ (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557)

กระบวนการเสื่อมบทบาทของกลไกบูรณาการความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนชองเขาคิชฌกูฏ คือ ระบบพิธีกรรมบนฐานการนับถือผีเกิดจากการเข้ามาแทนที่ของระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐในเขตป่าเขาลำเนาไพร โดยเริ่มต้นจากการที่รัฐให้สัมปทานภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาตัดไม้ในป่าเขาคิชฌกูฏ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ซึ่งการที่รัฐให้สัมปทานเอกชนมาทำธุรกิจตัดไม้ในป่าเขาคิชฌกูฏ อันเป็นการทำลายไม้ใหญ่ที่นำไปสู่การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในป่า เช่น การตัดต้น ยางนา เป็นต้น ซึ่งเป็นไม้ใหญ่ในป่าส่งผลให้บ่อน้ำมันยางที่อยู่ในป่าหมดไปด้วย นอกจากนี้ การเข้ามาตัดไม้ในป่าโดยการให้สัมปทานกับนายทุนได้นำไปสู่การบุกเบิกที่ดินในป่าเพื่อมาปลูกพืชเศรษฐกิจโดยการเข้ามาของกลุ่มคนไทยและคนจีน การเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นของคนในเมืองในเขตชุมชนชองเขาคิชฌกูฏทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองในเขตชุมชนชอง ซึ่งมีผลต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ดังเช่น การ-ขุดลอกสายน้ำทำให้ปลาต่าง ๆ ได้สูญหายและลดลงมาก (พระมหาหงษ์สา ดิษฐ์ซัง, สัมภาษณ์ 5 ตุลาคม 2557 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557) ซึ่งการเข้ามาเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในป่าของรัฐส่วนกลาง ถือว่าเป็นการเข้ามาแทนที่กลไกบูรณาการที่มีอยู่เดิม คือ ระบบพิธีกรรมบนฐานการนับถือ เนื่องจากกลุ่มคนชองในปัจจุบันไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากการหาของป่า โดยอ้างอำนาจรัฐและกฎหมายการควบคุมป่าเขาคิชฌกูฏของรัฐมีพัฒนาการมาตามลำดับ หลังจากการให้สัมปทานตัดไม้ป่าแก่ภาคเอกชน ดังนั้น การเข้ามาของระบบกรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของป่าจึงเป็นการทำลายกลไกกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนชองในป่าและถือว่าเป็นการทำลายทุนทางสิ่งแวดล้อมของชองมาในปัจจุบัน (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557)

นอกจากนี้ ประเพณีการแต่งงานในฐานะพิธีกรรมหนึ่งที่ตกทอดมายาวนาน ถือได้ว่าเป็นกลไกทางวัฒนธรรมแบบหนึ่งที่เคยช่วยเสริมสร้างให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า การบูรณาการให้เกิดสัมพันธภาพในความแตกต่างหลากหลายระหว่างชาติพันธุ์ชองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นนั้น ก็ได้ถูกเบี่ยงเบนความหมายไปมาก โดยในปัจจุบันได้เสื่อมบทบาทลงจากการเข้ามาของกลไกของการเลือกตั้งและกลไกตลาดของระบบการผลิตเพื่อขาย ขณะที่ กลไกการเลือกตั้งมีผลต่อกลไกการแต่งงานในระบบเครือญาติในหมู่ผู้นำเป็นหลัก ส่วนกลไกตลาดของระบบทุนนิยมมีผลต่อชาวชองโดยทั่วไป ในการทำลายกลไกของระบบเอาแรงลงแขกของชอง ยิ่งไปกว่านั้นกลไกการเลือกตั้งและเข้ามากัดกร่อนระบบอาวุโสของระบบเครือญาติ ในกลุ่มชาติพันธุ์ชอง ได้สร้างความขัดแย้งจากการแข่งขันเลือกตั้งทางการเมืองในหมู่ผู้นำที่อยู่ในเครือญาติเดียวกัน (เอนก รักเงิน, 2551)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4

สามารถสรุปได้ว่า บทบาทของชาติพันธุ์ชองกับการปรับตัวเพื่อก้าวสู่สังคมสมัยใหม่นั้นเกี่ยวข้องกับการเป็นฐานในการส่งเสริมการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในรูปแบบใหม่เพื่อสืบทอดการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพที่คนชองเคยกระทำมาในอดีต แต่เนื่องจากการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชนชองเขาคิชฌกูฏเป็นส่วนหนึ่งของระบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและความเป็นอัตลักษณ์ในชุมชนชอง ดังนั้น ผู้วิจัยจะขอนำเสนอกลไกและกระบวนการทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่พร้อมกับการปรับตัวเพื่อก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ ดังนี้

กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันที่ส่งผลให้วัฒนธรรมชองที่มีมาแต่โบราณได้ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมสมัยใหม่ (Modernism) ดังจะพบได้จากความเสื่อมของวัฒนธรรมชองในหมู่คนรุ่นใหม่ ในด้านแหล่งบันเทิง การศึกษา สุขภาพ การใช้แรงงาน วัฒนธรรมการแต่งงาน พิธีกรรมผีหิ้งผีโรง ดังเช่น

ด้านแหล่งบันเทิงของคนรุ่นใหม่จากอดีต คือ รำวงพื้นบ้าน การเล่นเพลงกระบอก การเล่นสะบ้าในงานวัด งานบวช แต่ชองรุ่นใหม่จะใช้วิทยุ ทีวี วีดีทัศน์ รวมถึงร้านคาราโอเกะเป็นแหล่งบันเทิง (สุทธิวิทย์ จรดล, 2548) ในด้านการศึกษา เดิมชาวชองส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนวัดเป็นสำคัญ การเรียนรู้การใช้ชีวิตส่วนใหญ่มาจากการทำงานครอบครัว แต่ในปัจจุบันกลุ่มชองมักจะ

นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้นตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ระดับอนุปริญญาจนถึงปริญญาเอก ทำให้ชองรุ่นใหม่ไม่สามารถพูดภาษาชองได้ เนื่องจากห้ามใช้ภาษาชองในห้องเรียน นอกจากนี้ หลังจากจบการศึกษาชองรุ่นใหม่ก็มักจะไม่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นจึงต้องไปหางานในรูปแบบสมัยใหม่ ส่วนด้านสุขภาพนั้น ในสมัยก่อนการเจ็บไข้ได้ป่วยของชาวชอง จะใช้การรักษาด้วยสมุนไพรโดยหมอแผนโบราณของชาวชองเอง แต่ในปัจจุบันนิยมไปรักษาที่สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลเป็นหลัก (สุทธิวิทย์ จรดล, 2548)

สำหรับชีวิตครอบครัว จะพบว่า ในอดีตชาวชองจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนในหมู่ญาติพี่น้องประมาณ 10-20 หลังคาเรือน มีกิจกรรมร่วมกันในหมู่เครือญาติ เช่น การลงแขกหรือที่เรียกว่าเอาแรงในการทำนา เป็นต้น แต่ในปัจจุบันจะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่คู่สมรสแยกออกไปสร้างบ้านเรือนใหม่ ทำให้ความสำคัญของเครือญาติเจือจางลง (สุทธิวิทย์ จรดล, 2548) ด้านการแต่งงานชาวชองถือว่าการแต่งงานเป็นงานใหญ่โดยเฉพาะลูกสาวคนโตที่จะต้องดูแลพ่อแม่ยามแก่เฒ่า จึงมีความผูกพันกับผีบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การรดน้ำสังข์แบบไทยและมีรูปแบบของงานที่มีลักษณะเป็นสากลขณะเดียวกัน พิธีกรรมอื่น ๆ อาทิ การเล่นผีหิ้งผีเรือนลดเหลือน้อยมาก หากไม่มีการอนุรักษ์พิธีกรรมจนหากไม่มีการอนุรักษ์พิธีกรรมเอาไว้ ไม่นานการเล่นผีหิ้งผี ผีโรงจะหายไปเหลือไว้แต่เป็นเพียงชื่อในตำนาน (สุทธิวิทย์ จรดล, 2548)

จากผลกระทบของสังคมสมัยใหม่ที่มีผลต่อความเสื่อมของวัฒนธรรมชอง ผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชองโดยใช้กระบวนการปลูกจิตสำนึก (Conscientization) ดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์, 2557)

1. การอนุรักษ์ภาษาชองให้เป็นภาษาที่สองของชุมชน ในเขตเขาคิชฌกูฏ การฟื้นฟูภาษาโดยเฉพาะภาษาพูด จะช่วยอนุรักษ์อัตลักษณ์ความเป็นชองของชุมชนชองเขาคิชฌกูฏ มาตรการที่ควรส่งเสริมก็คือการสอนภาษาชองที่เป็นหลักสูตรท้องถิ่นของกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ ควรสนับสนุนครูสอนภาษาชองที่เป็นคนชองท้องถิ่นให้เป็นอาชีพหนึ่งของครูในโรงเรียน อย่างไรก็ดี การสอนภาษาชองดังกล่าวควรขยายจากเดิมที่สอนในโรงเรียนวัดตะเคียนทอง โรงเรียนวัดคลองพลู โรงเรียนวัดทุ่งกบิลและโรงเรียนวัดจันทเขลมให้ครอบกลุ่มโรงเรียนใน 5 ตำบลที่มีชุมชนชองของอำเภอเขาคิชฌกูฏ

2. การเผยแพร่วัฒนธรรมชองโดยอาศัยเงื่อนไขของการปรับตัวในกระแสการก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ การเผยแพร่วัฒนธรรมชองในอดีตเป็นการริเริ่มและดำเนินการโดยหน่วยราชการ โดยเน้นรูปแบบมากกว่าเนื้อหาสาระที่เป็นระบบความคิด ความเชื่อในวิถีชีวิตชาติพันธุ์ชอง ซึ่งมิได้ทำให้คนภายนอกเข้าใจถึงคุณค่าของวัฒนธรรมชอง ดังนั้น การปรับตัวในกระแสการก้าวสู่สังคมสมัยใหม่จึงควรเปลี่ยนกลไกและกระบวนการใหม่ จากเดิมที่เน้นกิจกรรมเผยแพร่แบบเป็นฝ่ายถูกกระทำ (Passive) มาเป็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนชองร่วมกันในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน ควรมีการทำงานเชิงบูรณาการขององค์กรที่เป็นตัวแทนของชุมชนชองในปัจจุบัน เช่น วัด องค์กรปกครองท้องที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นต้น

3. การฟื้นฟูวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของชองโดยอาศัยกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจของชองในปัจจุบัน จะพบว่า มีรูปแบบที่แอบแฝงการผลิตทางเศรษฐกิจ เช่น ที่ตำบลตะเคียนทองยังคงมีการทำนาเพื่อการบริโภคเป็นหลัก และใช้พื้นที่ป่าเป็นส่วนเสริมการผลิตเพื่อขายนั้นมีการรักษาทรัพยากรป่าในลักษณะคนอยู่ร่วมกับป่า วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ สามารถที่จะเป็นพื้นฐานในการฟื้นฟูและเลือกสรรวัฒนธรรมชองที่มีคุณค่าสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ดี การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจชอง ของการ

ปรับตัวในกระแสการก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม พบว่า วิถีชีวิตของกลุ่มชองที่มีมาในอดีตโดยพื้นฐานสอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดการเศรษฐกิจของครอบครัวโดยตั้งอยู่บนเป้าหมายเพื่อการมีกินมีใช้ในครัวเรือนก่อนที่จะนำไปสู่การผลิตเพื่อขายในตลาดในขั้นต่อไป การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปสู่การฟื้นฟูวัฒนธรรมชองในกระแสการปรับตัวในกระแสการก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ มีรูปแบบที่สำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนการทำนาแบบยังชีพของกลุ่มชาติพันธุ์-ชอง การฟื้นฟูสมุนไพรชองให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เพื่อผลิตซ้ำเศรษฐกิจชุมชนของชอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และกลไกบูรณาการของชาติพันธุ์ชองในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์อื่น รวมถึงการเสื่อมบทบาทของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชอง ตลอดจนการการปรับตัวในกระแสการก้าวสู่สังคมสมัยใหม่ ในอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ดังนี้

1. ข้อค้นพบเกี่ยวกับกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ในงานวิจัยนี้ พบว่า การใช้ทุนทางสิ่งแวดล้อมของกลุ่มคนชองในเขตป่าเขาคิชฌกูฏ ไม่ได้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ แต่เป็นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ดังจะเห็นได้จากการมีวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล นั่นคือการใช้พื้นที่และประโยชน์จากป่าพร้อมกับวัฒนธรรมการอนุรักษ์ป่า โดยใช้กลไกทางวัฒนธรรมอันเป็นความเชื่อเรื่องผีป่า จึงเกิดพิธีกรรมนับถือผีที่เกี่ยวกับป่า ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ (เอนก รักเงิน, 2551) (สมาคมสร้างสังคมและสิ่งแวดล้อม) (ม.ป.ป.) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสืบทอดและร่วมสร้างสำนึกทางวัฒนธรรมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นของกลุ่มชาติ พันธุ์ชอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดย อเนก รักเงิน (2551) ได้สรุปถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธ์ชอง ทั้งในเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผีและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (เช่น ป่า เป็นต้น) รวมถึงรูปแบบ/แบบแผนวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธ์ชอง

2. ข้อค้นพบเกี่ยวกับกลไกบูรณาการของชาติพันธุ์ชองในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์อื่น จะพบว่า กลุ่มคนชองในฐานะที่เป็นคนท้องถิ่นของอำเภอเขาคิชฌกูฏตั้งแต่อดีตนั้น สามารถที่จะดำรงอยู่ร่วมกับคนจีนและคนไทยที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลัง ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการคมนาคมที่สะดวกขึ้นโดยอาศัยกลไกการสมรสระหว่างชาติพันธุ์ชองกับกลุ่มคนไทยและคนจีน โดยกลุ่มคนชองยอมรับคนไทยและจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือญาติที่เกี่ยวดองกันด้วยการแต่งงาน เมื่อนำข้อค้นพบมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับงานศึกษาของโสวัตรี ณ ถลาง และคณะ (2556) เรื่อง มิติทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในจังหวัดจันทบุรี พบว่า มีความสอดคล้องกัน คือ กลุ่มคนชองพื้นเมืองดั้งเดิมมีการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี และการผสมผสานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมเมืองของจังหวัดจันทบุรี ที่มีกลุ่มชาติพันธ์ที่หลากหลาย

อย่างไรก็ตาม กลไกการบูรณาการทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ในฐานะเป็นกลไกอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้เสื่อมบทบาทลงหลังจากการเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ ได้แก่ ระบบกรรมสิทธิ์ของกลไกราชการส่วนกลาง กลไกเลือกตั้ง กลไกตลาดภายใต้ระบบทุนนิยม ขณะที่ วัฒนธรรมสมัยใหม่จากเมืองได้เข้ามากัดกร่อนหรือทำลายทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อมและทุนทางสังคมที่กลุ่มชองใช้เป็นทรัพยากรในการดำรงชีวิตมาอย่างยาวนาน การเสื่อมสลายของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของชองดังกล่าว

ได้ส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมและก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ชองและกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ภายในชุมชนชองเขาคิช- ฌกูฏ กรณีดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยพบว่า สอดคล้องกับงานศึกษาของ โสวัตรี ณ ถลาง, กนิษฐา แย้มโพธิ์ใช้ และสุดารัตน์ รอดบุญส่ง (2556) ที่สรุปว่า พัฒนาการทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบการเมืองที่เป็นสากลได้ส่งผลต่อบริบทในเชิงสังคมและวัฒนธรรมของชาวชองอย่างรวดเร็วนั้นมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เข้ากับกระแสสังคมสมัยใหม่ วัฒนธรรมบางอย่างถูกกลืนจนไม่สามารถหาร่องรอยได้ ประโยชน์จากป่าที่เคยใช้สอยกลับกลายเป็นของรัฐและเอกชน

องค์ความรู้การวิจัย

จากผลการศึกษากลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง จะพบว่า ผลจากการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เริ่มตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2500 ได้ส่งผลให้เกิดการเสื่อมสลายของกลไกบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชอง กรณีดังกล่าวนี้ สามารถวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง (วิทยากร เชียงกูล, 2545) ได้ว่าเกิดจากการใช้กลไกของรัฐและทุนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (เช่น ป่า เป็นต้น) หรือทุนทางสิ่งแวดล้อมของกลุ่มคน-ชองดั้งเดิมให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) ผลที่ตามมา คือ กลุ่มคนชองก็ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการผลิตเพื่อยังชีพ (Used Value) สู่การผลิตเพื่อขาย (Exchange Value) ในแง่นี้ กล่าวได้ว่าเกิดจากผลพวงจากการครอบงำของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ผลการวิจัยชี้ให้ได้ว่ากระแสของทุนและกลไกของรัฐที่เข้ามาครอบงำกลุ่มชาติพันธุ์ชอง คือ จุดเริ่มต้นของการเสื่อมสลายของกลไกทางวัฒนธรรมและมิติของความหลากหลายทางชีวภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1.เพื่อให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชองเกิดขึ้นเป็นรูปธรรมและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน เห็นควรเสนอให้จังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด ซึ่งเป็น 3 จังหวัดที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยของวัฒนธรรมชอง ด้วยการกำหนดนโยบายหลักที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการและวิธีการต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชอง ดังนี้ 1. การอนุรักษ์ภาษาชองให้เป็นภาษาที่สองของชุมชนชอง 2. การเผยแพร่วัฒนธรรมชอง 3. การฟื้นฟูวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจโดยอาศัยกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาบริบทต่างพื้นที่ ที่ยังไม่มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชองที่ยังมีร่องรอยของวัฒนธรรมชองหลงเหลืออยู่ เช่น อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด หรือที่ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี

2. ควรมีการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับกระแสหลังสมัยใหม่ที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมชอง

3. ควรมีการศึกษาด้านโบราณคดีและวัฒนธรรมชอง เพื่อให้เห็นรอยต่อของวัฒนธรรมชองซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์โบราณที่มีหลักฐานอันเชื่อได้ว่ามาจากการผสมผสานระหว่างขอมกับมอญ และส่วนใหญ่อาศัยในภาคตะวันออกของไทยและส่วนหนึ่งในกัมพูชา ทั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมต่อทางวัฒนธรรมชองจากยุคโบราณสู่ยุคปัจจุบันของแต่ละพื้นที่

บรรณานุกรม

เจตน์จรรย์ อาจไธสง, คำรณ วังศรี, เฉิน ผันผาย และคณะ. (2563). อัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของ “ชาวชอง” ในประเทศไทย. *วารสารวิจัยวัฒนธรรม*, 3(1), 39-58.

ชัยยนต์ ประดิษฐศิลป์. (2557). *กลไกการบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรี.* จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ชิน อยู่ดี. (2506). รายงานเสนอกองโบราณคดีกรมศิลปากร. เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2506.

ปาลเลกัวซ์ มงเซเญอร์. (2552). *เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันท์ ท. โกมลบุตร* นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วิทยากร เชียงกูล. (2545). *อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สายธาร.

โสวัตรี ณ ถลาง, กนิษฐา แย้มโพธิ์ใช้ และสุดารัตน์ รอดบุญส่ง. (2556). มิติทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,* 39(1), 37-55.

สุชาติ เถาทอง. (2544). ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.

สุเรขา สุพรรณไพบูลย์. (2530). *การศึกษากลุ่มชาติพันธ์ในประเทศไทย*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สุทธิวิทย์ จรดล. (2548). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชองในจังหวัดจันทบุรี : กรณีศึกษาเฉพาะชาวชองในตำบลตะเคียนทอง กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. จันทบุรี). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

เอนก รักเงิน. (2551). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์กับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในจังหวัดจันทบุรี* (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Crawford John. (1856). *A Descriptive Dictionary of Indian Islands and Adjacent Countries*. Singapore: Oxford University Press.

การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร*

THE DEVELOPMENT OF THE DRUG ABUSE PREVENTION MODEL BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES AMONG CHILDREN AND YOUTH OF THUNG SONG HONG CENTRAL POLICE FLAT COMMUNITY, BANGKOK

ชินทัต อุบลแย้ม
Chinnathut Ubonyam
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: chinnathut.yam@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมของชุมชน 2. เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการป้องกันเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานครโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ 1. ตัวแทนเจ้าหน้าที่ในองค์กรของรัฐบาล 2. ตัวแทนผู้นำครอบครัว 3.ตัวแทนผู้นำชุมชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 25 คน

ผลการศึกษาพบว่า

การป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

ระดับครอบครัว

การสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

1. การสอดส่องพฤติกรรม และการแสดงออกของบุตรหลาน ว่ามีพฤติกรรมที่จะเป็นการนำไปสู่การติดยาเสพติด

2. การสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว โดยการอบรมสั่งสอน การพูดคุยกับ ลูกหลาน

3. พ่อแม่ผู้ปกครอง จะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี แบบอย่างที่ถูกต้องให้กับบุตรหลาน

ระดับชุมชน

1. การศึกษาสภาพชุมชน เพื่อวิเคราะห์ผู้นำชุมชน มุ่งเน้น การเข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน

2. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการติดตามโดยใช้มาตรการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

* Received August 5, 2024; Revised August 21, 2024; Accepted August 29, 2024

3. จากครอบครัวสู่สถานศึกษา โดยผ่านกฎกติกาชุมชนโดยให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด

4. การใช้มาตรการทางสังคม โดยการกำหนดเป็นกฎกติกาที่เป็นที่ยอมรับ จากคนในชุมชนของชุมชน

5. การขจัดแหล่งอบายมุข แหล่งมั่วสุมและแหล่งจำหน่ายยาเสพติดในชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

6. การสร้างกิจกรรมเสริมสร้างสำหรับเยาวชนในชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร เพื่อให้สามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น โครงการแลกขยะเพื่อความสัมพันธ์ในชุมชน โครงการลานกีฬาเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด โครงการดนตรีในสวน

7. การจัดที่ปรึกษาและแนะแนว เพื่อช่วยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ เมื่อเยาวชนมีปัญหา

8. การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร การเพิ่มรายได้ของแต่ละบุคคล ลดความยากจนและความกดดันทางเศรษฐกิจ เช่น การฝึกอาชีพ การหารายได้พิเศษ เป็นต้น

คำสำคัญ; การพัฒนารูปแบบ; กระบวนการป้องกัน; ยาเสพติด**; เ**ยาวชน

ABSTRACT

The objectives of this research were as follows: 1) to study the prevention of drugs 2) to create Buddhist of a drug - prevention development model 3) to offer a drug – prevention model Indepth interviews with key informants and focus group with experts were conducted a government official a family leader a community leader a total of 25 people.

The research finding revealed that:

Family Level

The establishment of a family relationship 1. Monitoring their children behavior and showing them beha The economic development crows in Shvior leads todrugs. 2.Established family relations by teaching conversation.3. Parents must act as good role models correctly.

1.The study of public health to analyzenpublic leaders focused on community development.

2. Community in volvement is monitored by community participation measured.

3.The use of Social measures as rule is acceptable to the people in general communities.

4. Elimination of sources of gossip and distribution of drugs in the community.

5. To create activities to enhance youth is space so that they can spend their free time with benefits ,such as waste exchange project community relations projects sports fields project to prevent drug problems and three music projects in the garden.

7. Providing counseling and guidance helps guide and help when young people are in trouble.

8. The economic development croes in Shamshanka increase individual income,reduce poverty and ecnomic pressure such as vocational training ,earn extra income.

Keywords; Model devolopment; Protection process; Drug; Youth

บทนำ

การแพร่ระบาดของยาเสพติดในประเทศไทยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น และแพร่ระบาดเข้าไปในทุกสถาบันของสังคมทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท รวมถึงกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาที่พบเห็นได้ทั่วไปในสังคม ประกอบกับปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดและแพร่กระจายของยาเสพติดยังดำรงอยู่และขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เช่น ปัญหาเชิงโครงสร้างทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนอบายมุข เช่น สถานบริการ และสถานบันเทิงเริงรมย์ ส่งผลทำให้ปัญหายาเสพติดขยายตัวมากขึ้น กลายเป็นภัยคุกคามที่บ่อนทำลายสังคมไทยมากยิ่งขึ้น และส่งผลอย่างกว้างขวางทั้งต่อตัวบุคคลและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตประสาทและทำลายสมองของเยาวชน และแรงงานที่เป็นพลังที่สำคัญในอนาคต ที่ต้องการสติปัญญา ความรู้เป็นฐานในการพัฒนา ส่งผลกระทบต่อความอบอุ่น ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน ความสงบสุขของสังคม ตลอดจนกระทบถึงชื่อเสียงและเกียรติภูมิของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

การป้องกันยาเสพติดเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยการให้การศึกษาและความรู้เรื่องพิษภัยและโทษของยาเสพติดอย่างต่อเนื่องแก่ประชาชน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะพ่อแม่ ผู้ปกครอง จะต้องเอาใจใส่ดูแลลูกหลาน ให้ความรักความอบอุ่นแก่ครองครัว เมื่อเด็กมีปัญหาสามารถจะพูดคุย ช่วยกันแก้ปัญหาให้เด็กใช้เหตุผลกับเด็ก ไม่ใช้อารมณ์ เพราะการใช้อารมณ์อาจทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ กลุ้มใจและเตลิดออกจากบ้านไปพึ่งยาเสพติดและเสียอนาคตได้ในที่สุด “เยาวชนคืออนาคต ของชาติ อย่าให้ตกเป็นทาสของยาเสพติด” (วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม, 2562)

โดยเยาวชน ในวัยนี้อยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ช่วงหนึ่งของชีวิต แต่มีความสำคัญต่อชีวิตในภายหน้าของเยาวชนทุกคน วัยนี้เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง วัยแห่งความอยากรู้อยากเห็น อยากลองสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อนในชีวิต เยาวชนมีหลักการดำเนินชีวิตที่ดี อาจจะเพราะพ่อแม่หรือผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแล ให้คำอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำตลอดจนให้คำตักเตือนต่าง ๆ และเยาวชนได้ยึดถือนำไปปฏิบัติตาม เยาวชนเหล่านั้นก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต ส่วนเยาวชนที่ปราศจากคนดูแลเอาใจใส่คอยให้คำแนะนำคำสั่งสอน เยาวชนนั้นก็อาจเดินหลงทางไปในทางที่ไม่ถูกต้อง คบกับผู้ที่มีความประพฤติไม่ดีหรือมีอาชีพไม่สุจริตชักชวนให้ไปกระทำสิ่งผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมได้ หรือแม้แต่การหลอกเยาวชนไปทำประโยชน์ให้กับผู้ใหญ่ที่คอยหวังตักตวงผลประโยชน์จากเยาวชนที่ยังอ่อนประสบการณ์ต่อโลก เช่นหลอกให้ไปค้ายาเสพติด หรือค้ากาม ฯลฯ (อภิญญา เวชยชัย, 2546) ไม่มีเด็กคนใดที่อยากเกิดมาเป็นคนเลวคนชั่ว ทุกคนล้วนต้องการเป็นคนดีที่ได้รับการยกย่องและยอมรับจากคนรอบข้างทั้งนั้น แต่ใครหรือสิ่งใดเป็นปัจจัยทำให้เยาวชนกระทำความผิดถึงขั้นก่ออาชญากรรม ทุกคนต่างก็ทราบดีว่า เยาวชนจะต้องเป็นกำลังสำคัญ ในการพัฒนาประเทศในอนาคตหากเยาวชนกล้าที่จะก่ออาชญากรรมตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็พร้อมที่จะเป็นอาชญากรผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต

สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน เป็นข้าราชการประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม เป็นเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมของรัฐหน่วยแรกที่สัมผัสกับประชาชน เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียวที่มี

สัมพันธภาพกับประชาชนทุกระดับตลอด 24 ชั่วโมง และ 7 วันต่อสัปดาห์ (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2545) เป็นหน่วยงานหน่วยเดียวในสังคมที่ถืออาวุธในการปฏิบัติงานในยามบ้านเมืองสงบสุข โดยเฉพาะการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Agency) เกี่ยวเนื่องกับการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ซึ่งความเป็นอยู่มีความรู้สึกนึกคิดแตกต่างกันไป ตามสถานภาพการประกอบอาชีพในวิถีชีวิตประจำวันหรือมีผลประโยชน์ขัดแย้งกันเป็นธรรมดา นับเป็นภารกิจที่ต่อเนื่องเหนื่อยยาก ตรากตรำตลอดเวลาและไม่อาจสะดุดหยุดลงได้ (ประเสริฐ เมฆมณี, 2551) กองบัญชาการตำรวจนครบาลได้กำหนดนโยบายการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทุกประเภท โดยเฉพาะอาชญากรรมที่สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนอย่างกว้างขวางในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การกวดขันปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายที่เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เป็นสาเหตุนำไปสู่การก่ออาชญากรรม โดยยึดหลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและการบังคับ สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในการบริหารของประชาชน ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่จะสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนเหล่านี้ จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ในการที่จะสนองตอบความต้องการของประชาชนที่สำคัญหน่วยหนึ่งก็คือตำรวจ เพราะตำรวจเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ในขณะเดียวกันตำรวจก็มีส่วนพัวพันกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อันเป็นสิ่งสำคัญในสังคมอีกด้วย

ชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนหนึ่งที่ต้องเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดสารเสพติดทั้งในลักษณะของผู้เสพ ผู้ค้ารายย่อย การลักขโมยและอาชญากรรมซึ่งชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหาโดยการดำเนินงานตามแนวนโยบายของรัฐ และสร้างมาตรการของชุมชนเพื่อการควบคุม เช่น การเรียกผู้เสพผู้ขายมาเตือนเป็นรายบุคคล การแบ่งกลุ่มแกนนำเพื่อสอดส่องดูแลผู้ที่พฤติกรรมออกนอกลู่นอกทาง หรือการสร้างพลังครอบครัวในการกำกับระหว่างกัน ทั้งนี้ก็ได้ผลในระดับหนึ่ง ดังเช่น ปัจจุบันพบว่าในภาวะเศรษฐกิจที่รุกเร้าครอบครัวมีเวลาให้ระหว่างกันน้อยลงและความสนใจระหว่างเพื่อนบ้านเริ่มลดลง พร้อมกับนโยบายของรัฐยังขาดรูปธรรมที่ชัดเจน จึงทำให้ปัญหายาเสพติดเริ่มรุกคืบในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใช้แรงงานบางส่วน

ชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง ตั้งอยู่ในเขตหลักสี่ ซึ่งเป็นชุมชนประเภทเมืองประกาศเป็นชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ. 2540 ชุมชนตั้งอยู่ที่ หมู่ 5 ซอยวิภาวดีรังสิต 27 ถนน วิภาวดีรังสิต แขวง ทุ่งสองห้อง ซึ่งเป็นกลุ่มเขต 3 กลุ่มกรุงเทพเหนือชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง มีประชากรชายจำนวน 1,550 คน และประชากรหญิงจำนวน 1,750 คน รวมเป็น 3,300 คน ชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 913 ครัวเรือน โดยมีบ้านจำนวน 918 หลัง ชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องมีกรรมการชุมชน 25 คน

หลักพุทธธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทย พุทธศาสนิกชนชาวไทยยึดหลักความสงบสุขร่มเย็นจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนตามหลักพุทธธรรม ยึดหลักความขยันหมั่นเพียรซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนโดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิต มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีความกตัญญูกตเวที มีความเมตตากรุณา มีการปฏิบัติตามค่านิยมให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตตามแบบอย่างชาวพุทธ ครอบครัวมีความมั่นคงเข็มแข็งมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้ยึดมั่นในคุณงามความดี มีการขัดเกลาพฤติกรรม ให้อยู่ร่วมกันมีคุณธรรม ยึดถือพระรัตนตรัยและปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนามาปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตสืบเนื่องต่อกับหลักพุทธธรรมมุ่งหมายให้บุคคลทำลายความเห็นแก่ตัวให้ความสำคัญกับประโยชน์ ส่วนรวมเป็นสำคัญ รู้เท่าทันความเป็นจริงแห่งสัจธรรม เข้าใจตนเองและสังคม ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสาร แม้กระทั่งตัวของตัวเองเตือนให้บุคคลมีความเกรงกลัวและละอายต่อบาป

ประพฤติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาจิตสำนึก ทางสังคม และเศรษฐกิจตามแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งเสพติด พระพุทธองค์ทรงแนะนำหนทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตาม หลักธรรม เพื่อนำไปใช้ดำเนินชีวิต ให้พบกับสันติสุข หรือรู้จักการละอายต่อบาป จากความชั่วทั้งหลาย ซึ่งจะส่งผลให้การดำรงชีวิต เป็นไปอย่างปกติสุขและนำพาไปสู่สังคมที่มีแต่ความสงบสุขร่มเย็น (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542) สภาวะการขาดคุณธรรมของคนในสังคมไทยเพิ่มมากขึ้นปัญหาใหญ่ที่พบคือปัญหาสารเสพติด ทั้งการจำหน่าย การเสพที่มุ่งเน้นผู้เสพที่อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นที่ขาดความอบอุ่นจากครอบครัว และสาเหตุของการติดสารเสพติดอาจเกิดจากการมุ่งเน้นการแข่งขันและเร่งรัดในการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมไทยซึ่งพบว่าสารเสพติดมีการแพร่ระบาดเข้าไปในทุกสถาบันของสังคม ซึ่งสถานการณ์ด้านยาเสพติดในปี พ.ศ. 2550 พบว่าปริมาณสารเสพติดมีการค้าและแพร่ระบาดภายในประเทศเป็นยาเสพติดที่ผลิตในต่างประเทศและผลิตในประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลักโดยปริมาณการผลิตยังมีปริมาณใกล้เคียงกับปี พ.ศ. 2549 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตยาบ้าในพม่า กัญชาในลาว นอกจากนี้การผลิตยาเสพติดประเภทต่าง ๆ เช่น เฮโรอีน และประเภท Club drugs จะมีเพิ่มมากขึ้นซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยจะต้องเผชิญหน้ากับยาเสพติดที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้ยาเสพติดที่คาดว่าจะเป็นปัญหาด้านการแพร่ระบาดคือ ยาบ้า กัญชาเฮโรอีน สารระเหย และประเภท Club drugs เครือข่ายกลุ่มการค้ายาเสพติดที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศเพื่อนบ้านกับเครือข่ายด้านการค้า ในประเทศไทยจะมีบทบาทในด้านการค้าตามแนวชายแดนและจะส่งผลการค้าและแพร่ระบาดในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศพม่า ลาว กัมพูชา ประเทศจีนตามที่กล่าวจะทำให้ประเทศไทยมีบทบาทในฐานนะประเทศทางผ่านของสารเสพติดมากขึ้น รวมทั้งการกระจายตัวของความเคลื่อนไหวด้านสารเสพติด สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัวในพื้นที่ของทั้ง 3 ประเทศ ภาคเหนือเป็นพื้นที่หลักในการนำเข้าคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 87 รองลงมาได้ได้แก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ตามลำดับ พื้นที่ของจังหวัดที่มีปัญหาการนำเข้ายาเสพติดอย่างต่อเนื่องรวมทั้งสิ้น 11 จังหวัด 21 อำเภอ และเป็นผู้เสพซ้ำประมาณร้อยละ 21.2 ในด้านผู้ค้าที่ถูกจับกุม พบว่ามีผู้ค้ารายใหม่ประมาณร้อยละ 71 รายเก่าประมาณร้อยละ 29 กลุ่มบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดกลุ่มใหม่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเยาวชนทั่วประเทศมีเยาชนในช่วงอายุ 13 - 18 ปี ประมาณ 4.3 ล้านคน และมีโอกาสเสี่ยงสูงเนื่องจากอยู่ในเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมประมาณ 300,000 คน

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาต่างๆดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร โดยใช้หลักพุทธธรรมศีล 5 หิริโอตตัปปะ ความกตัญญูและสัมมัปปธาน 4 ซึ่งผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่น ๆ ในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชน และเพื่อจะได้นำผลจากการวิจัยไปปรับปรุงแก้ไขพร้อมทั้งแนวทางป้องกันยาเสพติดที่แพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนให้ใช้ชีวิตโดยไม่พึ่งยาเสพติดอย่างมีความสุข และเกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติสืบต่อไป อย่างสูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมของชุมชนในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานครมีอย่างไร

2. เพื่อศึกษารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการป้องกันเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมของชุมชน

การศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมของชุมชน ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การกำหนดกรอบความคิดของการวิจัย และการศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติด โดยผู้วิจัยประมวลความรู้จากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเตอร์เน็ต เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติด หลักพุทธธรรมแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันปัญหายาเสพติด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเมือง (Urban Community) โดยวิธีการสัมภาษณ์ทั่วไป ประกอบด้วย ได้แก่ 1. ตัวแทนเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานองค์กรของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติด 2. ตัวแทนผู้นำชุมชน 3. ตัวแทนผู้นำครอบครัว เด็กและเยาวชน รวมทั้งหมด 20 คน จากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดทำและกำหนดเป็นโครงร่างการพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

โดยวิธีการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการพิจารณาผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานครด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 คนผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร จากนั้นดำเนินการสังเคราะห์การตอบของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำผลไปประกอบการนำเสนอรูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานครและไปทดลองใช้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน

สรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมของชุมชน

การศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมของชุมชน ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การกำหนดกรอบความคิดของการวิจัย และการศึกษากระบวนการป้องกันยาเสพติด โดยผู้วิจัยประมวลความรู้จากตำรา หนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเตอร์เน็ต เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติด หลักพุทธธรรมแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันปัญหายาเสพติด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน แนวคิดที่เกี่ยวกับชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเมือง (Urban Community) โดยวิธีการสัมภาษณ์ทั่วไป ประกอบด้วย ได้แก่ 1. ตัวแทนเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานองค์กรของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติด 2. ตัวแทนผู้นำชุมชน 3. ตัวแทนผู้นำครอบครัว เด็กและเยาวชน รวมทั้งหมด 20 คน

จากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดทำและกำหนดเป็นโครงร่างการพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

โดยวิธีการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากการพิจารณาผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานครด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 คนผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร จากนั้นดำเนินการสังเคราะห์การตอบของผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำผลไปประกอบการนำเสนอรูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานครและไปทดลองใช้กับกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานคร

นำเสนอรูปแบบการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

ข้อค้นพบของการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบป้องกันเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานคร สรุปผลได้ดังนี้

1. การป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลาง ทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

ระดับครอบครัว

1. การสอดส่องพฤติกรรม และการแสดงออกของลูกหลาน ว่ามีพฤติกรรมที่จะเป็นการนำไปสู่การติดยาเสพติดหรือไม่ เช่น ชอบเก็บตัวอยู่คนเดียวในห้อง เที่ยวกลางคืนบ่อยครั้ง หรือคบเพื่อน ดื่มสุรา หรือสูบบุหรี่ ไม่สนใจการเรียน การบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้การเลี้ยงดูมีผลต่อการใช้ยาเสพติด ซึ่งได้แก่ การเลี้ยงดูแบบควบคุม ทำให้ อยากรู้ อยากลอง ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ความต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน ฯลฯ ซึ่งการป้องกันยาเสพติดสามารถทำได้โดยให้มีความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด

2. การสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว โดยการ ทำความสะอาดบ้านเรือน เดินทางไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ การออกไปพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน การออกกำลังกาย ไปเยี่ยม ญาติผู้ใหญ่ การไปวัดทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น

3. พ่อแม่ผู้ปกครอง จะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี แบบอย่างที่ถูกต้องให้กับลูกหลานในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการครองตน การครองเรือน การประกอบอาชีพที่สุจริต การประพฤติในทางที่ถูกที่ควร เพื่อสร้างให้เป็นตัวแบบที่ดีในการดำเนินชีวิตแก่ลูกหลาน

ระดับชุมชน

1. การศึกษาสภาพชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร เพื่อวิเคราะห์ผู้นำชุมชน โดยใช้เทคนิคในการมีส่วนร่วมของชุมชน การเข้าไปช่วยพัฒนาชุมชน

2. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีการติดตามโดยใช้มาตรการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการประสานงานเพื่อสอดส่องคนที่สุ่มเสี่ยงจะติดยาเสพติดการเข้าถึงและสร้างสัมพันธ์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

3. การให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อให้เยาวชนในชุมชนและในโรงเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจถึงอันตรายของยาเสพติด และสร้างเป้าหมายร่วมกัน

2. การพัฒนารูปแบบเพื่อการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลาง ทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

ผลการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานคร มีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมทุกฝ่ายร่วมกันประชุมวางแผนร่วมกันในการจัดอบรมเด็กและเยาวชนจัดทำโครงการดนตรีในสวนลานกีฬาเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติดและการแลกขยะเพื่อความสัมพันธ์ในชุมชน

3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลาง ทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร

การนำเสนอรูปแบบ การพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานคร มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. ด้านหลักการ 2. ด้านวัตถุประสงค์ 3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน 4. ด้านยุทธศาสตร์ 5. ด้านเงื่อนไขความสำเร็จและการใช้หลักพุทธธรรมศีล 5 หิริโอตตัปปะ ความกตัญญูและหลักสัมมัปปธาน 4

อภิปรายผลการวิจัย

องค์ประกอบการพัฒนารูปแบบการป้องกันยาเสพติดด้วยหลักพุทธธรรมในกลุ่มเด็กและเยาวชนของชุมชนแฟลตตำรวจส่วนกลางทุ่งสองห้องกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

1. ด้านหลักการพุทธธรรม ศีล 5 - หิริโอตตัปปะ- ความกตัญญู หลักสัมมัปปธาน 4 2.การมีส่วนร่วม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (สุวิน ทองปั้น, 2558) รูปแบบการรักษาและป้องกันสารเสพติด ตามแนวทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดพุทธเกษม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1. วิธีการรักษาและการป้องกันยาเสพติดของวัดพุทธเกษม อำเภอน้ำพอง จังหวัด ขอนแก่น โดยนำนโยบายจากรัฐบาลมาเป็นต้นแบบในขบวนการเอาชนะยาเสพติดเข้าสู่ชุมชน ใช้ โครงการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามหลักสูตรการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด 15 วัน หรือ 1 เดือน ขึ้นอยู่กับอาการของแต่ละบุคคล เช่น บำบัดด้วยสมุนไพร การออกกำลังกาย เล่นกีฬา การไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิ และมีวิธีการป้องกันยาเสพติดโดยจัดโครงการบำบัดฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และโครงการเยาวชนรักษ์ป่าไม้ห่างไกลยาเสพติดเยาวชน เพื่อให้เยาวชนใช้ เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และห่างไกลยาเสพติด 2. แนวคิดทฤษฎีการรักษาและการฟื้นฟูยาเสพติดและหลักธรรมในการรักษายาเสพติด เป็นการปรับเปลี่ยนความเคยชินในเรื่องการใช้ยาเสพติดให้สามารถเลิกพึ่งยาเสพติด มี 2 แนวคิด คือ การปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดด้วยการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมและเปลี่ยนมาปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดเสมือนเป็นผู้เจ็บป่วยที่ต้องได้รับการเยียวยารักษาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และการปฏิบัติ ต่อผู้ติดยาเสพติดเสมือนเป็นผู้ป่วยทางกาย โดยอาศัยหลักธรรมในการรักษายาเสพติด คือ สัมมัปปธาน 4 ศีล 5 และภาวนา 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการพากเพียร ตั้งใจ ที่จะลด ละ เลิกเพื่อการรักษา และการป้องกันยาเสพติดออกจากชีวิตได้อย่างมีสติ 3. รูปแบบการรักษาและแนวทางการป้องกันยาเสพติดของวัดพุทธเกษม โดยการใช้ยาสมุนไพรเพื่อทำการรักษาผู้ติดยาเสพติด คือ การออกกำลังกาย การสวดมนต์ปฏิบัติธรรม การอบรม ธรรมะ และการทำกิจกรรมเพื่อใช้รักษาผู้ติดยาเสพติด สำหรับ

แนวทางการป้องกันยาเสพติดของวัดพุทธเกษมโดยใช้หลักธรรมะเป็นแนวทางสำคัญเพื่อป้องกันยาเสพติดคือ ศีล 5 ได้แก่ 1. งดเว้นจากการฆ่าสัตว์หรือทำลายชีวิต 2. งดเว้นจากการลักทรัพย์ 3. งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม 4. งดเว้นจากการกล่าวเท็จ และ 5. งดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท สอดคล้องกับงานวิจัยของ (นิภาวรรณ ตตินันทพร, 2565) พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันและรักษายาเสพติด อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. สร้างการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน 2. วางแผนการดำเนินงาน 3. ปฏิบัติการรักษาผู้เสพยาติด 4. ร่วมติดตามและประเมิน การดูแล ระยะยาวหลังการรักษา ก่อนการใช้รูปแบบตัวแทนครอบครัวผู้ติดยาเสพติดที่เข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานป้องกันและรักษายาเสพติดในระดับน้อย หลังการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นเป็นระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. ด้านวัตถุประสงค์ สาระองค์ประกอบ 1. ป้องกันปัญหายาเสพติด 2. เด็ก เยาวชน ตระหนักถึงปัญหายาเสพติด 3. การสร้างค่านิยมร่วมกันในการแก้ไขยาเสพติด 4.ชุมชน สถานศึกษามีความเข้มแข็งร่วมกันป้องกันปัญหายาเสพติด 5. การบูรณาการร่วมกันป้องกันยาเสพติด สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูกิตติวราทร (ทองปั้น) และคณะ, 2563) เรื่องการพัฒนารูปแบบวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบวิธีการป้องกันแก้ปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน มีลักษณะระดับความเหมาะสม และการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การเชิญผู้ปกครอง บิดา มารดา เข้าร่วมกิจกรรมด้านการป้องกันปัญหา ยาเสพติดที่โรงเรียนจัดขึ้น และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสนเทศสื่อเกี่ยวกับความรู้ด้านยาเสพติดการมีอาจารย์ที่ปรึกษาปัญหาของนักเรียนและเก็บเป็นความลับ รองลงมาคือผู้บริหาร และครูเห็นว่า อาจารย์ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการป้องกันปัญหายาเสพติด ในโรงเรียน ความรู้ด้านโทษพิษภัยและการป้องกันปัญหายาเสพติดที่โรงเรียนจัดขึ้น 2. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด ในกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยการใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Techniques) ในการตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า ประกอบด้วย 45 ข้อ ประกอบด้วย 1. ด้านการวางแผน จำนวน 15 ข้อ 2. ด้านการปฏิบัติงาน จำนวน 34 ข้อ และ 3. ด้านการติดตามประเมินผล จำนวน 5 ข้อ 3. ผลการจัดทำคู่มือการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนจากผลการ ตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้ผู้วิจัยนำมาจัดหมวดหมู่ เพื่อกำหนดเป็นรูปแบบการดำเนินการป้องกันแก้ปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางและสร้าง เป็นคู่มือวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 10 กิจกรรม

3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน สาระองค์ประกอบ 1. กำหนดโครงการ/กิจกรรม 2. กำหนดและประกาศนโยบายการป้องกันการใช้สารเสพติด 3. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้เฝ้าระวังพฤติกรรม 4. ติดตามสนับสนุนการป้องกัน 5.ครอบครัว ชุมชน โรงเรียนสังเกตพฤติกรรม การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งปราศจากยาเสพติด การให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกคนในการป้องกันยาเสพติด การจัดโครงการอบรม กิจกรรมต่างๆ โดยใช้หลักธรรมหิริโอตตัปปะ ศีล 5 ความกตัญญูและหลักสัมมัปปธาน 4 มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ห้ามบุคลใดในหมู่บ้านประพฤติผิดศีลธรรมอันดีงาม ห้ามก่อการทะเลาะวิวาท ห้ามนำหรือพกพาอาวุธหรือสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาในหมู่บ้านห้ามทำลายสิ่งของสาธารณะประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศุภกานดา สุขศรีวงษ์, 2549) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลปัญหายาเสพติดมีสาเหตุสำคัญมาจากสภาพแวดล้อมในชุมชน มาตรการที่มุ่งแก้ปัญหาที่เป็นสาเหตุในชุมชนจึงเป็นการแก้ที่ตรงเป้า อาจจำเป็นต้องพิจารณาศึกษาในแต่ละชุมชน หรือสภาพของชุมชนถึงปัจจัยที่เป็นปัญหาใน

ชุมชนนั้น ๆ มาตรการทางชุมชน ได้แก่ 1. การขจัดแหล่งอบายมุข แหล่งมั่วสุมและแหล่งจำหน่ายยาเสพติดในชุมชน 2. การสร้างกิจกรรมเสริมสร้างสำหรับเยาวชนในชุมชน เพื่อให้สามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การกีฬา นันทนาการ เป็นต้น 3. การจัดที่ปรึกษาและแนะแนว เพื่อช่วยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ เมื่อเยาวชนมีปัญหา 4. การพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ของแต่ละบุคคล ลดความยากจนและความกดดันทางเศรษฐกิจ เช่น การฝึกอาชีพ การหางานการหารายได้พิเศษ การประหยัดค่าใช้จ่าย สหกรณ์ผู้ซื้อ เป็นต้น 5. การพัฒนาสังคมในชุมชนเพื่อให้มีระบบสังคมที่ดี มีเป้าหมาย ความหวังและอนาคตและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (มทูร พูลสวัสดิ์และคณะ, 2563) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการป้องกันแก้ปัญหายาเสพติดโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาโรงเรียนเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้ดำเนินการโครงการในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจำนวน 12 โครงการ ได้แก่ เข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม การเยี่ยมบ้านนักเรียน การประชุมเครือข่ายผู้ปกครองและผู้ปกครองชั้นเรียน ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันยาเสพติดและโรคเอดส์ การแข่งขันทักษะทางวิชาการวันมัธยมศึกษา กิจกรรมทางวิชาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ลูกเสือต้านยาเสพติด การแข่งขันศิลปะดนตรีและกีฬา การแข่งขันกีฬา กรีฑา นักเรียน นักศึกษาและประชาชนประจำปี

4. ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน สาระองค์ประกอบ 1. การบูรณาการร่วมกัน/เครือข่ายการป้องกันยาเสพติด 2. การใช้เทคโนโลยี/สื่อ 3. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี 4. การสร้างสภาพแวดล้อมให้มีความเข็มแข็ง 5. การพัฒนาระบบบริหารจัดการทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการทำงานแก้ปัญหายาเสพติดแบบบูรณาการ ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 - 2 แนวทางการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการป้องกันด้านการค้นหา ด้านการรักษา ด้านการเฝ้าระวัง และด้านการบริหารจัดการตามกระบวนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมวางแผนการมีส่วนร่วมดำเนินงาน การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล และมีส่วนร่วมรับประโยชน์ ด้านเทคโนโลยี สาระองค์ประกอบ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ให้เยาวชน ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนรู้ถึงโทษของยาเสพติด และการให้คำปรึกษาทางไกล ผ่านระบบ Telemedicine ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไมเคิล เจ โรซาน พบว่าการศึกษาเรื่องการป้องกันยาเสพติดที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนตามโครงการโรงเรียนปลอดภัยยาเสพติด ซึ่งเป็นการป้องกันยาเสพติดแบบครบวงจรของมหาวิทยาลัย บราวน์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยคุ้มกันที่มีอยู่ในตัวบุคคลและในสิ่งแวดล้อมคือเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการใช้ยาเสพติดในเด็กนักเรียนในสหรัฐอเมริกา ได้มีการศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหายาเสพติด พบว่าควรใช้มาตรการป้องกันโดยพยายามให้ความรู้กับประชาชนถึงโทษภัยของ ยาเสพติดเพื่อจะได้ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มุ่งเน้นที่สถาบัน ครอบครัวในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดและสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการ เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ที่พบว่าความก้าวหน้าในเชิงวิชาการและวิวัฒนาการการของเครื่องมือสื่อสารและ เทคโนโลยีสารสนเทศ

5. ด้านเงื่อนไขความสำเร็จ สาระองค์ประกอบ 1. การจัดทำ MOU ร่วมกัน 2. การยกระดับการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ 3. การมีส่วนร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ 4. การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 5. การประเมินผลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนางสาวบัณฑิตตา จินดาทอง เรื่องกลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขยาเสพติดในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1.องค์ประกอบกลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขยาเสพติดในสถานศึกษา มี 5 องค์ปรกอบคือ 1. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม 2. การจัดการความรู้ 3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4. สำนึกและความรับผิดชอบ 5. การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิต แนวทางการดำเนินงาน คือการจัดการผล

ความรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต (บัณฑิตตา จินดาทอง, 2555) การวิเคราะห์นโยบายและปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายดำเนินงานโครงการ รณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (TO BE NUMBER ONE) จังหวัดตาก การวิเคราะห์นโยบายและปัจจัยความสำเร็จ พบว่า ความสำเร็จในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย กลยุทธ์การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล ทำให้ทุกหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง และทุกตำแหน่ง หน้าที่ในชมรมสามารถรับรู้และเข้าใจถึงการดำเนินงานของโครงการได้ไม่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายดำเนินงานโครงการ โดยมีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือ 1. การขับเคลื่อนผ่านกระบวนการจัดทำ MOU ร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการและผู้บริหารส่วนท้องถิ่น 2. มีการจัดทำแผนทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว 3. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน 4. มีการประชุมคณะกรรมการโครงการอย่างต่อเนื่อง 5. มีแนวทางการร่วมระดมทุนดำเนินการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 6. ศูนย์ประสานงานจังหวัดเป็นผู้รวบรวมข้อมูลในภาพรวม 7. การประเมินผลสามารถวัดผลลัพธ์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพรวมทั้งทุกภาคส่วนร่วม รับรู้ในกระบวนการวัดและประเมินผล (บุณยานุช เดชบริบูรณ์, 2565)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการในการปฏิบัติ

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบในการดำเนินการป้องกันยาเสพติด

2. ควรให้มีการจัดประชุมนำเสนอผลการวิจัยเพื่อให้เกิดเวทีและเครือข่าย แลกเปลี่ยนการแก้ไขปัญหายาเสพติดของประเทศในอนาคตได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างยุทธศาสตร์ในการดำเนินการการป้องกันยาเสพติด

บรรณานุกรม

นิภาวรรณ ตติยนันทพร. (2565). การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันและบำบัดยาเสพติด อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารศูนย์อนามัย* 9, 16(2),

บัณฑิตตา จินดาทอง. (2555). *กลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขยาเสพติดในสถานศึกษา* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต การบริหารการศึกษา) นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุณยานุช เดชบริบูรณ์. (2565). การวิเคราะห์นโยบายและปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายดำเนินงานโครงการ รณรงคปองกันและแกไขปญหายาเสพติด (TO BE NUMBER ONE) จังหวัดตาก. *วารสารวิชาการสาธารณสุขจังหวัดตาก*,

ประเสริฐ เมฆมณี. (2551). *ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: บพิธ การพิมพ์.

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2545). *การบริหารงานตำรวจ.* กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระครูกิตติวราทร (ทองปั้น) และคณะ. (2563). การพัฒนารูปแบบวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสารวิชาการธรรมทรรศ์*, 19(3),

มทูร พูลสวัสดิ์ และคณะ. (2563). รูปแบบการป้องกันแก้ปัญหายาเสพติดโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: *วารสารวิชาการธรรมทรรศ์, 19*(3),

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2542). *หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม. (2562). *เยาวชนกับการป้องกันยาเสพติด*. สืบค้น 6 พฤษภาคม 2562, จาก http://www.chetupon.ac.th.

ศุภกานดา สุขศรีวงษ์. (2549). *ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษของเด็กและเยาวชน: ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กและเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2542). *แนวทางการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.

สุวิน ทองปั้น. (2558). *รูปแบบการรักษาและป้องกันสารเสพติดตามแนวทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดพุทธเกษม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น* (รายงานการวิจัย). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

อภิญญา เวชยชัย. (2546). *การศึกษาทบทวนสภาวการณ์ปัญหาของครอบครัวไทยและข้อเสนอต่อนโยบายการพัฒนาสถาบันครอบครัว*. ปทุมธานี: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร*

FACTORS RELATED TO HEALTH PROMOTION OF THAI NUNS RATTANAPHAIBOON NUNNERY, BANGKOK

ชูใจ ปทุมนันท์ และ วิราสิริริ์ วสีวีรสิร์
Choojai Pathumnan and Wirasiri Waseeweerasi
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western University
Email: Choojai.cc@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวางเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้แทนแม่ชีไทยในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์กรุงเทพมหานคร จำนวน 169 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ระหว่างวันที่ 23 มิถุนายน - 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ไคสแควร์ และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 72.2 ระดับมาก ร้อยละ 27.8 ผลการวิจัยพบว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ($r = 0.542$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P\text{-value} < .01$) แต่ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลด้านอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการบวช ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร โรคประจำตัว การอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ และบรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย

ผลการศึกษาครั้งนี้เสนอแนะให้หัวหน้าสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ควรวางแผนกำหนดนโยบายและโครงการที่ชัดเจนในการส่งเสริมสุขภาพของแม่ชีไทย รวมทั้งให้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการส่งเสริมสุขภาพจากสื่อต่าง ๆ ส่งเสริมให้แม่ชีไทยมีความเข้าใจในการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ รณรงค์การส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องและเหมาะสมอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ให้แม่ชีไทยมีการส่งเสริมสุขภาพให้มากขึ้น จัดกิจกรรมที่หลากหลายในสำนักอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น สนับสนุนกระตุ้นให้แม่ชีเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อจะได้รับความรู้และทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับสุขภาพของตนเอง

คำสำคัญ; การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย; ความรู้; ทัศนคติ

* Received July 17, 2024; Revised August 16, 2024; Accepted August 29, 2024

ABSTRACT

The purpose of this cross-sectional survey research was aimed at studying the factors related to health promotion of Thai nuns in Rattanaphaiboon Nunnery, Bangkok. The sample of this study comprised 169 Thai nuns in Rattanaphaiboon Nunnery, Bangkok. Data were collected by using questionnaires during 23rd June – 13th July 2023. The data were analyzed by using descriptive statistics, frequency, percentage, mean, standard deviation, Chi–square analysis, and Pearson's product moment correlation coefficient statistics. The research results found that the overall health promotion of Thai nuns in Rattanaphaiboon Nunnery, Bangkok was at a moderate level of 72.2% and a high level of 27.8%. The researcher found that attitude had a high level of positive correlation with health promotion of Thai nuns (r = 0.542), which was statistically significant (P-value<.01); however, the personal factors of age, education level, ordination period, period of stay in Rattanaphaiboon Nunnery, Bangkok, congenital diseases, knowledge training on health promotion and organizational atmosphere conducive to health promotion were not correlated with the health promotion of Thai nuns.

The results of this study recommend that the head of the Rattanaphaiboon Nunnery in Bangkok should plan clear policies and programs to promote the health of Thai nuns and to provide information on health promotion from various media, encourage Thai nuns to have proper understanding of health care, set up public relations activities, organize a thorough and continuous campaign to promote proper and appropriate health for Thai nuns to have more health promotion, organize a variety of activities in Nunnery in a more concrete way, support and encourage nuns to participate in activities in order to gain knowledge, and conduct appropriate activities for their own health.

Keywords; Health promotion of thai Nuns; Knowledge; Attitude

บทนำ

สุขภาพดีคือสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ดังพุทธภาษิตที่ว่า “อาโรคฺยา ปรมา ลาภา” มีความหมายว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” โดยสังคมไทยมองว่า พระภิกษุสงฆ์ สามเณรและแม่ชีเป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติที่ควรเคารพบูชา เพราะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการบวชที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก แม่ชีจึงมีวัตรปฏิบัติในการรับถวายอาหารจากประชาชน จึงทำให้ได้รับประทานอาหารที่มีแคลอรี่สูง ประกอบกับมีอายุมากขึ้นจึงทำให้เป็นโรคที่ไม่ติดต่อเรื้อรังสูงขึ้น นอกจากนี้ด้วยข้อวัตรปฏิบัติทำให้การดูแลสุขภาพในบางอย่างก็มีข้อจำกัด เช่นการออกกำลังกาย เป็นต้น ซึ่งเราจะเห็นว่าจากการประกาศกฎบัตรออตตาวาที่ประเทศแคนนาดา ปี ค.ศ. 1986 ได้บัญญัติไว้ว่า “การส่งเสริมสุขภาพ” หรือ “Health promotion” หมายถึง “กระบวนการส่งเสริมให้ประชาชน เพิ่มสมรรถนะในการควบคุม และปรับปรุงสุขภาพของตนเอง ในการบรรลุซึ่งสุขภาวะอันสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม” บุคคล และกลุ่มบุคคลจะต้องสามารถบ่งบอก และตระหนักถึงความมุ่งมาดปรารถนาของตนเอง สามารถตอบสนองต่อปัญหาของตนเอง และสามารถเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม หรือปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ อีกทั้งยังสามารถควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ เช่น ลดปัจจัยเสี่ยงที่ก่อให้เกิดมะเร็ง การขาดการออกกำลังกาย

การขาดจิตสำนึกในเรื่องของความปลอดภัย ทำให้เกิดอุบัติเหตุ หลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่เป็นสาเหตุที่ทำลายสุขภาพ ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญ หรือเน้นการให้เพิ่มปัจจัยส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายมากขึ้น รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ในปัจจุบันสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ภายใต้มูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวน 27 สำนักแม่ชีที่เป็นเครือข่ายสาขาของสถาบันแม่ชีที่มีกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ปัจจุบันเป็นสถานที่พักอาศัยและพื้นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ของคณะแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์เป็นสถานที่ที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการที่คณะแม่ชีไทยจะเข้ามาพำนักเพื่อทำกิจกรรมอยู่นั้น ผู้วิจัยพบว่ากิจวัตรของแม่ชีส่วนใหญ่ยังคงออกรับบิณฑบาตรภายนอกสำนัก ระยะทางไปกลับราว 3 กิโลเมตรต่อวัน มาร่วมสวดมนต์ปฏิบัติธรรม ครั้งละ 1-2 ชั่วโมง เดินจงกรม และทำกิจกรรมต่างๆภายในสำนัก ตั้งแต่ตื่นนอนจนกลับเข้าห้องพัก การดำเนินวิถีดังกล่าวส่งผลให้แม่ชีบางส่วนซึ่งมีวัตรปฏิบัติแบบนักบวช ประสบปัญหาด้านสุขภาพ ทั้งโรคพื้นฐานทั่วไปตามอายุขัย เช่น ความดัน เบาหวาน ข้อเข่าเสื่อม ตาฟาง ความจำเสื่อม ทั้งที่เป็นเรื้อรังและกำลังเริ่มเป็น แม้จะมีความเกี่ยวเนื่องมาจากข้อปฏิบัติในการฉันอาหาร โดยกิจวัตรต่าง ๆ โดยที่แม่ชีส่วนใหญ่ต้องฉันอาหารจากที่ญาติโยมทำบุญใส่บาตร การบริหารร่างกายภายใต้ข้อวัตรปฏิบัติในแบบนักบวช และภาวะเปราะบางของจิตใจใน ซึ่งแม่ชีหลายท่านต้องเข้ารับการรักษาหรือพบคุณหมออย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วงที่ผ่านมานั้น แม่ชีหลายท่านยังไม่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของตนเองเท่าที่ควร โดยมองเห็นว่ามีความสำคัญน้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ รวมทั้งขาดการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสวัดหรือหัวหน้าสำนักที่ตนเองอาศัย และห่วงในการปฏิบัติตนที่ต้องเป็นไปให้เหมาะกับสมณสารูปของตัวเอง จึงทำให้บางครั้งต้องมองข้ามเรื่องราวของการดูแลสุขภาพของตนเอง อีกทั้งขาดความรู้ความสามารถที่จะมาประยุกต์การดูแลสุขภาพให้เข้ากับตัวเองอีกด้วย และคิดว่ายาที่รับมาจากหน่วยงานสาธารณสุขจะสามารถช่วยให้ตนเองหายจากโรคที่ตนเองเป็นอยู่ได้ บรรยากาศหรือบุคคลรอบข้างต่างก็ล้วนไม่เอื้อในการก่อให้เกิดการดูแลตัวเอง ทัศนคติหรือความเห็นของตนเองถูกสร้างจากความคิดเดิม ๆ จนไม่ปรับให้เกิดทัศนคติที่ดี ทีทันยุคทันสมัยอีกด้วย ด้วยปัญหาเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะต้องได้รับการพัฒนาและการส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพแบบองค์รวมด้วยตนเองและหมู่คณะ

และเพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้อง จึงควรศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชี ซึ่งจะทำให้ทราบได้ว่าปัจจัยในด้านใดที่ มีความสัมพันธ์มากที่สุดและสอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพ โดยจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ปัจจัยหลัก ๆ คือปัจจัยส่วนตัวของแม่ชี บรรยากาศในสำนักเอง ก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องนำมาศึกษา เพราะบรรยากาศที่ดีจะช่วยให้มีกำลังใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง ทั้งทัศนคติหรือความคิดเห็นส่วนบุคคลที่มีต่อการดูแลสุขภาพของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริโภค ด้านการออกกำลังกาย ด้านการจัดการอารมณ์ การศึกษาถึงเหตุและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานครเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง โดยปัญหาที่ศึกษานี้ หลังจากศึกษาแล้วผู้วิจัยจะได้นำผลของการวิจัยมาปรับใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการบวช (พรรษา) และโรคประจำตัว กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติในการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์

รูปแบบดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ แม่ชีไทยในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์กรุงเทพมหานคร จำนวน 339 คน อายุ 20 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ แม่ชีไทยในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์กรุงเทพมหานคร จำนวน 169 คน ซึ่งคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้แบบสอบถามที่ได้จัดเตรียมไว้ ไปทำการเก็บข้อมูลจากแม่ชีไทยที่ร่วมทำกิจกรรมภายในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์กรุงเทพมหานคร ที่กำหนดไว้จนครบตามจำนวน 169 ชุด

เครื่องมือที่ใชในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการบวช (พรรษา) และโรคประจำตัว มีทั้งหมด 6 ข้อ โดยใช้คำถามปลายเปิดและแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพ เป็นความคิด ความเชื่อ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ส่วนที่ 3 แบบสอบถามบรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ส่วนที่ 2 - 6 ลักษณะคำถามเปนมาตราสวนประมาณคา 5 ระดับ (Rating Scales) แบบลิเคอรท (Likert)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อสรุปข่อมูลที่ได่จากการศึกษาในการบรรยายลักษณะของข่อมูล โดยการหาคาความถี่ ร่อยละ ค่าเฉลี่ย และคาเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบของตารางและใช้สถิติเชิงอนุมาน (Analytical Statistics) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการบวช (พรรษา) และโรคประจำตัว ทัศนคติบรรยากาศที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson’s Product-Moment Correlation Coefficient) และสถิติไคสแควร์ (Chi -Square)

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลทั่วไปของแม่ชีไทยส่วนใหญ่ มีอายุ 51 - 60 ปี ร้อยละ 32.0 มีระดับการศึกษาส่วนมากอยู่ในระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 78.7 มีระยะเวลาการบวชต่ำกว่า 5 พรรษา ร้อยละ 52.1 มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ ไม่เกิน 2 ปี ร้อยละ 84.0 แม่ชีมีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 59.2 และท่านที่มีโรคประจำตัวพบว่าเป็นความดัน ร้อยละ 48.0 และร้อยละ 50.66 มีประสบการณ์ได้รับการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ โดยส่วนมากได้เข้ารับการอบรมจำนวน 1 ครั้ง คิดเป็น ร้อยละ 50.66 โดยทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยผลการศึกษาพบว่า แม่ชีไทยมีทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 94.1 ระดับปานกลาง ร้อยละ 5.9 ระดับน้อย **ดังตารางที่** 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้านทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยโดยรวม (n = 169)

ทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย		จำนวน	ร้อยละ
ระดับมาก	(60 - 75 คะแนน)	159	94.1
ระดับปานกลาง	(45 - 59 คะแนน)	10	5.9
รวม		**169**	**100.0**

บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ผลการศึกษาพบว่า บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 95.3 ระดับปานกลาง ร้อยละ 4.7 **ดังตารางที่ 2**

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของบรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย โดยรวม (n = 169)

บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ		จำนวน	ร้อยละ
ระดับมาก	(60 - 75 คะแนน)	161	95.3
ระดับปานกลาง	(45 - 59 คะแนน)	8	4.7
รวม		**169**	**100.0**

การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมแม่ชีไทยมีการส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 72.2 ระดับปานกลาง ร้อยละ 27.8 **ดังตารางที่ 3**

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยในด้านการบริโภคอาหารอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 75.1 ระดับปานกลาง ร้อยละ 24.9 การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยในด้านการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 36.1 ระดับมาก ร้อยละ 33.1 ระดับน้อย ร้อยละ 30.8 การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยในด้านการจัดการอารมณ์อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 52.1 ระดับน้อยร้อยละ 25.4 ระดับมากร้อยละ 22.5 **ดังตารางที่ 4**

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มตัวอย่างแม่ชีไทยโดยรวม (n=169)

การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย		จำนวน	ร้อยละ
ระดับมาก	(120 - 150 คะแนน)	122	72.2
ระดับปานกลาง	(90 - 119 คะแนน)	47	27.8
รวม		**169**	**100.0**

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยรายด้าน (n=169)

การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย	ระดับการส่งเสริม		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
ด้านการบริโภคอาหาร	127 (75.1)	42 (24.9)	0 (0.0)
ด้านการออกกำลังกาย	56 (33.1)	61 (36.1)	52 (30.8)
ด้านการจัดการอารมณ์	38 (22.5)	88 (52.1)	43 (25.4)

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการบวช ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร โรคประจำตัว และการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย โดยวิเคราะห์ด้วยไคสแควร์และสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษา และโรคประจำตัว ซึ่งวิเคราะห์โดยไคสแควร์ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (P-value > 0.05) ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ระดับการศึกษา และโรคประจำตัว มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพ **ดังตารางที่ 5**

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม ระดับการศึกษา และโรคประจำตัว กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย วิเคราะห์โดยใช้สถิติ Chi -square ดังมีรายละเอียดดังนี้ (n=169)

ตัวแปร	ระดับการส่งเสริมสุขภาพ				P-value
	มาก		ปานกลาง		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ระดับการศึกษา					**0.966**
ประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้น	96	72.2	37	27.8	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	17	70.8	7	29.2	
อนุปริญญา/ปริญญาตรี/สูงกว่าปริญญาตรี	9	75.0	3	25.0	
โรคประจำตัว					
ไม่มีโรคประจำตัว	53	76.8	16	23.2	
ความดัน/เบาหวาน	35	64.8	19	35.2	
ข้อเข่าเสื่อม/เกี่ยวกับตา / 2 โรคขึ้นไป/โรคอื่นๆ	34	73.9	12	26.1	

ปัจจัยลักษณะบุคคลซึ่งจำแนกเป็น อายุ ระยะเวลาในการบวช ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร และประสบการณ์ในการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ กับการส่งเสริม

สุขภาพแม่ชีไทย ใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (r) ผลการศึกษาพบว่า อายุ (r = 0.083) ระยะเวลาในการบวช (r = 0.024) ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ (r = 0.009) และประสบการณ์ในการอบรมความรู้ (r = 0.051) ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (P-value > 0.05) ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานที่ระบุไว้ข้อที่ 1 ว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามอายุ ระยะเวลาในการบวช ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร และประสบการณ์ในการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพมีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย **ดังตารางที่ 6**

ตารางที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม อายุ ระยะเวลาในการบวช ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร และประสบการณ์ในการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย วิเคราะห์โดยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ดังมีรายละเอียดดังนี้ (n=169)

	การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย	
ตัวแปร	**สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)**	**P – value**
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		
อายุ	0.083	0.282
ประสบการณ์ในการอบรมความรู้	0.051	0.509
ระยะเวลาในการบวช	0.024	0.754
ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์	0.009	0.909

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (r) จากการศึกษาพบว่าว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (r = 0.542) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value < 0.01) ยอมรับสมมุติฐานข้อที่ 2 ที่ระบุว่าทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยมีความสัมพันธ์กับการมีส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย **ดังตารางที่ 7**

ตารางที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย วิเคราะห์โดยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ดังมีรายละเอียดดังนี้ (n=169)

	การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย	
ตัวแปร	**สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)**	**P – value**
ทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย	0.542	<0.001*

* p < .05

ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (r) ในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์พบว่า บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (P-value > 0.05) ซึ่งปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 3 ที่ระบุว่าบรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพมีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย **ดังตารางที่ 8**

ตารางที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่าง บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย วิเคราะห์โดยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ดังมีรายละเอียดดังนี้ (n=169)

การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย		
ตัวแปร	**สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)**	**P - value**
บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ	0.059	0.446

อภิปรายผลการวิจัย

การส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก แม่ชีไทย ในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร เพราะแม่ชีไทยดูแลสุขภาพทั้ง 4 ด้าน โดยเฉพาะด้านอาหาร เช่น การบริโภคข้าวกล้อง, ธัญพืชอยู่เป็นประจำ รับประทานผักและผลไม้ หลีกเลี่ยงอาหารที่มีไขมันเป็นส่วนประกอบ หลีกเลี่ยงอาหารรสเค็ม หวานจัด รับประทานอาหารครบหลัก 5 หมู่ทุกวัน รับประทานอาหารที่ปรุงสุก สะอาด สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา สิทธิกัน (2560) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพรวมด้านอาหาร การออกกำลังกายและอารมณ์ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนวรัตน์ ไวชมพู และคณะ (2562) ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ. ในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามหลัก 3อ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 53.5 ได้ศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของชาวเกาหลีที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการบริโภคอยู่ในระดับดีทั้งเพศหญิงและชาย และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของเนาวรัตน์ ช่างไม้ (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุมีระดับดีปานกลาง ปัจจัยทางชีวสังคม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา สภาพการเป็นอยู่ในปัจจุบัน และอาชีพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชิต ยศสงคราม และคณะ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการสงเสริมสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสุขภาพ ค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรปัจจัยแต่ละด้านที่สงผลต่อของปัจจัยแต่ละด้านที่ส่งผลต่อการสงเสริมสุขภาพโดยรวมทุกด้าน พบว่าสูงสุดด้านการมีสวนร่วมของชุมชน 3. แนวการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาแนวทางการบริการสุขภาพที่มีคุณภาพการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์และเครือขายพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่และกำหนดรูปแบบการสงเสริมสุขภาพพระสงฆ์ โดยมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐ ผู้นำชุมชน สร้างแบบจำลองพฤติกรรมของพระสงฆ์

ปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการบวช ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร โรคประจำตัว และการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย อภิปรายได้ดังนี้

อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งค่า p-value > .05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม อายุ มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สามารถอธิบายได้ว่าแม่ชีไทยทุกช่วงอายุมีการเข้าร่วมการส่งเสริมสุขภาพดี มีความตระหนักในการดูแลสุขภาพให้ดีอยู่เสมอ ไม่ต้องรอให้มีอายุอยู่มากขึ้น การเข้าร่วมการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยจึงเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงวัย เนื่องจากถ้าดูแลสุขภาพไม่ดี มีความเจ็บป่วยก็จะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติประพฤติพรหมจรรย์ ถือศีลภาวนาของตน แม้อายุจะมากหรือน้อยจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของอุษณีย์พรรณ สุดแสง (2557) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ในตำบลบ้านหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพการสมรส ส่วนเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพสอดคล้องกับของวาสนา สิทธิกัน (2560) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีอายุเฉลี่ย 69 ปีส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 61.26 มีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพรวมด้านอาหาร การออกกำลังกายและอารมณ์ในระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยของศิลป์ชัย เนตรทานนท์ และอุทัยวรรณ โคกตาทอง (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพวัยทำงานในชุมชน ในเขตสุขภาพที่ 5 พบว่า เป็นเพศชายเท่ากับเพศหญิง ร้อยละ 50.0 มีอายุเฉลี่ย 46.54 ปี อายุน้อยที่สุดคือ 21 ปี อายุมากที่สุดคือ 72 ปี

ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งค่า p-value > 0.05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตาม ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สามารถอธิบายได้ว่าแม่ชีไทยในทุกระดับการศึกษามีการตระหนักในการดูแลสุขภาพ จึงมักมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพได้ เพราะจะต้องมีการดูแลสุขภาพตัวเอง ให้แข็งแรงอยู่เสมอ เพื่อที่ตนเองจะไม่มีอุปสรรคในการประพฤติปฏิบัติธรรม ระดับการศึกษาจึงไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีไทยรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณพัฐพร สอาดบุญเรือง (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลวังกรด อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ในการศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มประชากร คือ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลวังกรด อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จำนวน 214 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ยประมาณ 64 ปี จบชั้นประถมศึกษา แต่งงานแล้ว ทั้งหมดมีที่อยู่เป็นของตัวเอง มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 4,054.21 บาท พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ในด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพ ด้านออกกำลังกาย และด้านโภชนาการ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยทางการเจ็บป่วย ความคิดและอารมณ์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการศึกษาของอุษณีย์พรรณ สุดแสง (2557) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ในตำบลบ้านหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพการสมรส ส่วนเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพสอดคล้องกับจักรี ปัถพี (2559) ได้ศึกษาพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพประชาชนของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่าเมื่อจำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และความเพียงพอของรายได้ไม่พบความแตกต่างกันในเรื่องพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับพฤติกรรม ของศิลป์ชัย เนตรทานนท์ และอุทัยวรรณ โคกตาทอง (2563) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพวัยทำงานในชุมชน

ในเขตสุขภาพที่ 5 พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักในการส่งเสริมสุขภาพวัยทำงานในชุมชนที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบวัยทำงาน แกนนำชุมชนที่เป็นทางการ และแกนนำวัยทำงานพบว่าระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบปริญญาตรี ร้อยละ 42.0 ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เนาวรัตน์ ช่างไม้ (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่าระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระยะเวลาในการบวชไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งค่า p-value > .05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามระยะเวลาในการบวช มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สามารถอธิบายได้ว่าแม่ชีไทยที่บวชเข้ามามีจำนวนพรรษามากหรือน้อยก็ตระหนักในการดูแลสุขภาพให้แข็งแรงอยู่เสมอ เพื่อไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม ปฏิบัติประพฤติธรรมให้เต็มศักยภาพของตนเอง และด้วยสุขภาพที่ดีก็จะทำให้แม่ชีผู้นั้นมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกๆ กิจกรรมของคณะแม่ชีไทย สอดคล้องกับ (Pender, 2539) ที่ได้กล่าวว่าการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) หมายถึงการเป็นอยู่ (being) และมีผลกระทบโดยตรงต่อการเพิ่มระดับความผาสุก เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม(Healthy People) ซึ่งเน้นพฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีของทุกคนจะส่งผลต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และไม่มีงานสอดคล้องเนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของแม่ชีที่บวชและพำนักอยู่ในสำนักแม่ชีจึงยังไม่เคยมีนักวิจัยท่านใดทำการศึกษาในเรื่องนี้

ระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานครไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งค่า p-value > 0.05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามระยะเวลาที่มาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สามารถอธิบายได้ว่าแม่ชีไทยที่ได้เข้ามาพำนักในสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ในทุกระยะไม่ว่าจะเข้ามาเป็นเวลาสั้นๆ หรืออยู่นาน ๆ หลายปี ต่างก็มีความตระหนักในการดูแลสุขภาพของตน คอยดูแลไม่ให้เกิดการเจ็บป่วย หรือมีความเจ็บป่วยน้อยที่สุด ซึ่งถ้าสุขภาพดีก็จะส่งผลให้แม่ชีไทยมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของคณะแม่ชีไทย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการประพฤติปฏิบัติตามเจตนารมณ์ที่เข้ามาศึกษาปฏิธรรมของตนสอดคล้องกับ (Pender, 2539) ที่ได้กล่าวว่าการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) หมายถึงการเป็นอยู่ (being) และมีผลกระทบโดยตรงต่อการเพิ่มระดับความผาสุก เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม (Healthy People) ซึ่งเน้นพฤติกรรมของบุคคลที่ปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีของทุกคนจะส่งผลต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และไม่มีงานสอดคล้องเนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของแม่ชีที่บวชและพำนักอยู่ในสำนักแม่ชีจึงยังไม่มีนักวิจัยท่านใดทำการศึกษาในเรื่องนี้

โรคประจำตัวไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งค่า p-value > .05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามโรคประจำตัว มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สามารถอธิบายได้ว่าแม่ชีไทยไม่ว่าจะมีโรคประจำตัวหรือยังไม่มีต่างก็ตระหนักในการเข้าร่วมการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย มีการดูแลสุขภาพของตัวเองให้ดีอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของสถานการเป็นแม่ชีไทย รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติธรรมตามเจตนารมณ์ของตนที่ได้เข้ามาบวชเป็นแม่ชีไทยอีกด้วย ยิ่งดูแลสุขภาพได้ดีเท่าไหร่ยิ่งสามารถปฏิบัติสาสนกิจได้มากเท่านั้น ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เนาวรัตน์ ช่างไม้ (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ

ผู้สูงอายุมีระดับดีปานกลาง ปัจจัยทาง ชีวสังคม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา สภาพการเป็นอยู่ในปัจจุบัน และอาชีพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประสบการณ์ในการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ ไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย ซึ่งค่า p-value > 0.05 ปฏิเสธสมมุติฐานข้อที่ 1 ที่ระบุว่า ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลซึ่งจำแนกตามประสบการณ์ในการอบรมความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สามารถอธิบายได้ว่าแม่ชีไทยทุกท่านทั้งที่ได้รับการอบรมสุขภาพหรือไม่เคยผ่านการอบรมมาก่อนต่างก็ตระหนักในการเข้าร่วมการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย มีการดูแลสุขภาพของตัวเองให้ดีอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของสถานการเป็นแม่ชีไทย รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติธรรมตามเจตนารมณ์ของตนที่ได้เข้ามาบวชเป็นแม่ชีไทยอีกด้วย ยิ่งดูแลสุขภาพได้ดีเท่าไหร่ยิ่งสามารถปฏิบัติสาสนกิจได้มากเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอุษณีย์พรรณ สุดแสง (2557) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ในตำบลบ้านหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า ในตำบลบ้านหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ด้านการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้สมรรถนะขงตนเองและการรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลบ้านหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของเนาวรัตน์ ช่างไม้ (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การได้รับคำแนะนำจากสมาชิกในครอบครัว การได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัตรา การะเกตุ (2556) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากรในโรงพยาบาลกลางกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่าการได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อจากแหล่งต่าง ๆ ในการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากรในโรงพยาบาลกลางอย่างมีนัยนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

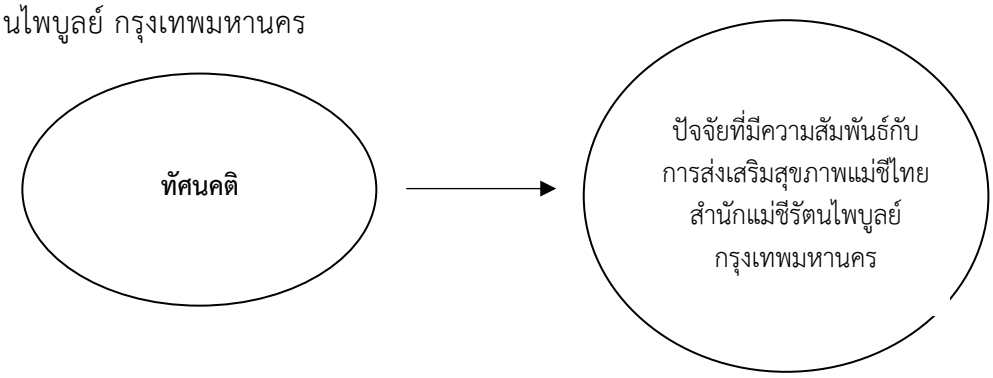
ทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (r = 0.542) ระดับที่นัยสำคัญทางสถิติ (P-value < .05) อยู่ในระดับมากในหลายๆ เรื่อง เช่น การกินผักและผลไม้สดทำให้ร่างกายแข็งแรง และควรรับประทานอาหารให้เป็นเวลา การรับประทานอาหารให้เป็นเวลา การออกกำลังกายช่วยทำให้จิตใจแจ่มใส ผ่อนคลายความเครียด นอนหลับดี การรับประทานอาหารให้ครบหลัก 5 หมู่ เป็นสิ่งที่ดีต่อสุขภาพ การรับประทานอาหารทุกมื้อควรคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการ ดังนั้น ทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (r = 0.542) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P-value < .05) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัตรา การะเกตุ (2556) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากรในโรงพยาบาลกลาง กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่าทัศนคติต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากรในโรงพยาบาลกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และตัวแปรที่ทำนายได้ดีที่สุด คือ ทัศนคติต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ สามารถทำนายได้ ร้อยละ 19.80

บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพไม่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย (r = 0.059) ในทุก ๆ บรรยากาศสามารถสร้างความตระหนักในการดูแลสุขภาพแม่ชีไทยได้เสมอ เพราะถ้าแม่ชีไทยทุกคนดูแลสุขภาพของตนเองโดยไม่คำนึงถึงบรรยากาศขององค์กร ก็จะมีความสนใจและให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพตัวเอง และเพิ่มความแข็งแรงของร่างกายตัวเอง เมื่อร่างกายของตนเองแข็งแรง สุขภาพก็

จะไม่เป็นอุปสรรคในการประพฤติปฏิบัติธรรมของตน รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขอกงคณะแม่ชีไทย สามารถไปปฏิบัติศาสนกิจตามที่ตัวเองปารถนา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาโยธิน โยธิโก (2560) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ซึ่งผลการศึกษาพบว่า 1. แนวคิดเชิงคุณค่าในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับการพัฒนากาย (พัฒนาอินทรีย์ 6) การพัฒนาจิต(จิตภาวนา) และการประพฤติธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสังคมในการอยู่ร่วมกัน และปัญหาด้านเศรษฐกิจและรายได้ให้ผู้สูงอายุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดี ความถูกต้องทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพัฒนาสุขภาพให้สามารถอยู่ในสังคมได้เป็นปกติสามารถนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุขและเหมาะสมกับตนเอง 2. วัดส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ มีความพร้อมในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมความสะอาดให้มีความเป็นสัดส่วน สะดวกสบาย สงบร่มรื่น พระสงฆ์ได้สร้างบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุครบทั้ง 4 ด้านคือ การส่งเสริมสุขภาพกาย การส่งเสริมสุขภาพจิต การส่งเสริมสุขภาพสังคม และการส่งเสริมสุขภาพด้านจิตวิญญาณ และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของศิลป์ชัย เนตรทานนท์ และ อุทัยวรรณ โคกตาทอง (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพวัยทำงานในชุมชน ในเขตสุขภาพที่ 5 พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนและเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพวัยทำงานในชุมชน จากการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม และโมเดลนิเวศวิทยาเชิงสังคม ผลการศึกษาระดับองค์กร คือ การสร้างเครือข่ายสุขภาพชุมชน การสร้างความศรัทธาในเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การสร้างความเชื่อมั่นในอาสาสมัครสาธารณสุข การส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านในการใช้ทักษะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพในองค์กร

องค์ความรู้วิจัย

ทัศนคติมีความสัมพันธ์ต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยอยู่ในระดับมาก ทัศนคติจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมแม่ชีไทย ได้แก่ ทัศนคติในการรับประทานอาหาร เป็นต้น หัวหน้าสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ควรวางแผนกำหนดนโยบายและโครงการที่ชัดเจนในการส่งเสริมสุขภาพของแม่ชีไทย ในการส่งเสริมทัศนคติที่ดี รวมทั้งให้ข้อมูลข่าวสารด้านส่งเสริมสุขภาพจากสื่อต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้แม่ชีไทยมีความเข้าใจในการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง ดังภาพที่ 1 แสดงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร



ภาพที่ 1 แสดงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย สำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. การที่จะทำให้แม่ชีมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้อง และเหมาะสมจำเป็นต้องให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของการมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้อง และเหมาะสมโดยยึดถือเป็นหลักปฏิบัติของตนเอง ด้วยตนเองในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นหัวหน้าสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานคร ควรจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์และรณรงค์การส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องและเหมาะสมอย่างทั่วถึง และต่อเนื่องให้แม่ชีไทยมีการส่งเสริมสุขภาพให้มากขึ้น เช่น จัดบอร์ดประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้การส่งเสริมสร้างสุขภาพที่ดี เป็นต้น

2. หัวหน้าสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ กรุงเทพมหานครควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายในสำนักอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นโดยสนับสนุนกระตุ้นให้แม่ชีเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อจะได้รับความรู้และทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับสุขภาพของตนเอง

3. หัวหน้าสำนักแม่ชีรัตนไพบูลย์ควรประสานงานกับสำนักแม่ชีที่ใกล้เคียงมาร่วมมือจัดกิจกรรม โดยเน้นจัดคอร์สอบรมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ โดยเชิญเจ้าหน้าที่อนามัย หรือแพทย์จากโรงพยาบาลมาเป็นวิทยากรเพื่อให้ความรู้ในการจัดการตัวเองเพื่อดูแลสุขภาพของแม่ชี และบุคคลรอบข้าง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1.ควรมีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย โดยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามแม่ชีสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย

2.ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทยโดยเพิ่มตัว ตัวแปรอิสระบางตัว เช่น แรงสนับสนุนทางสังคมโดยใช้สถิติการวิเคราะห์แบบ Multiple regression analysis

3.ควรมีการศึกษาในรูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาพแม่ชีไทย

บรรณานุกรม

จักรี ปัถพี. (2559). พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพประชาชนของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอบ่อพลอย จังหวัดกาญจนบุรี. คณะศิลปะศาสตร์.มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ณพัฐอร สอาดบุญเรือง. (2556). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ในเขตตำบลวังกรด อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นวรัตน์ ไวชมภู และคณะ. (2562). รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตาม หลัก 3 อ.ในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

เนาวรัตน์ ช่างไม้. (2556). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ในตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี*. กรุงทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระมหาโยธิน โยธิโก. (2560). บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์,* 17(3), 25-36.

วาสนา สิทธิกัน. (2560). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบ้านโฮ่ง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน*. เชียงใหม่: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

วิชิต ยศสงคราม และคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด บทที่ 1*, 1(10), 205.

ศิลป์ชัย เนตรทานนท์ และอุทัยวรรณ โคกตาทอง. (2563). รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพวัยทำงานในชุมชน เขตสุขภาพที่ 5.*วารสารสุขภาพภาคประชาชน,* 16(2).

สุพัตรา การะเกตุ. (2556). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของบุคลากรในโรงพยาบาลกลาง กรุงเทพมหานคร*. กรุงทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อุษณีษ์พรรณ สุดแสง. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลบ้านเหล่าอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กออทิสติกผ่านการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ : ความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครอง*

ENHANCING THE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH AUTISM THROUGH LEARNING ABOUT DANCE: NEEDS AND EXPECTATIONS OF PARENTS

เตชสิทธิ์ รัศมีวงศ์พร
Taychasit Russameewongporn
มหาวิทยาลัยราชภัฏสมเด็จเจ้าพระยา
Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Email: taychasit.artart@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษา การส่งเสริมพัฒนาการเด็กออทิสติกผ่านการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ : ความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อการจัดการเรียนรู้นาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในเด็กออทิสติก โดยมีประเด็นความต้องการและความคาดหวังในการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในเด็กออทิสติก โดยกลุ่มประชากรที่ศึกษา คือ กลุ่มผู้ปกครองของเด็กออทิสติกอายุระหว่าง 5-12 ปี ในศูนย์การศึกษาพิเศษและหน่วยบริการการศึกษาพิเศษในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า

ด้านข้อมูลส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส ข้อมูลเกี่ยวกับบุตร ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ ด้านความคิดเห็นและประสบการณ์ และ ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติก มีความสัมพันธ์กับความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อการเรียนรู้นาฏยศิลป์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กออทิสติก โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อความต้องการและความคาดหวังต่อการจัดการเรียนรู้นาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กออทิสติก โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 53.7 และร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

คำสำคัญ; ออทิสติก; ผู้ปกครอง; ความต้องการ; ความคาดหวัง; การเรียนรู้

* Received July 17, 2024; Revised August 16, 2024; Accepted August 29, 2024

ABSTRACT

The study “Enhancing the development of Children with Autism through learning about dance: needs and expectations of parents” The objectives of this study were to study the needs and expectations of parents of children with autism towards learning dance in order to promote learning development in children with autism. The issue of needs and expectations to promote learning development in children with autism. The study population was a group of parents of children with autism aged 5-12 years in a special education center. and special education services in Bangkok area.

The results of the research revealed that

Personal information such as gender, age, marital status, information about children education level career and income opinions and experiences and understanding of autism treatment It is related to the needs and expectations of learning dance. To promote learning development in children with autism. It was found that the sample group had opinions on the needs and expectations of the dance learning management to promote learning development among children with autism. Overall, it was in the “high” level, with an average of 53.7% and 62.5 percent, respectively.

Keywords; Autism; Parents; Need; Expectations; Learning

บทนำ

เด็กพิเศษ หรือ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในภาษาไทยที่แปลความมาจากคำว่า Children with special needs เป็นคำที่ใช้ในวงการศึกษาเพื่อแบ่งประเภทเด็กในการรับบริการทางการศึกษารับการช่วยเหลือ และการบริหารจัดการงบประมาณ (Philip Garner, 2009) สำหรับเด็กที่มีพัฒนาการที่แสดงออกถึงความเป็นพิเศษนั้นจะมีข้อจำกัดบางประการโดยแบ่งประเภทตาม ข้อจำกัด ได้แก่ ข้อจำกัดด้านร่างกายและข้อจำกัดด้านสติปัญญา จากลักษณะดังกล่าวข้างต้นเด็กที่มีสติปัญญาบกพร่อง ปัญหาการเรียนรู้ พฤติกรรม อารมณ์จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (จรีลักษณ์ รัตนาพันธ์, 2559) ในปัจจุบันชื่อเรียกภาวะของอาการออทิสซึมโดยมีเกณฑ์การวินิจฉัยอาการของโรคตามระบบ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM) โดยเกณฑ์ดังกล่าวเริ่มมีตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 (เบญจมาศ พระธานี, 2554) AUTISM (Autism Spectrum Disorders: ASD) เป็นภาวะความผิดปกติของระบบการทำงานของสมองของผู้ที่มีภาวะอาการออทิสซึมจะถูกเรียกว่าเป็นบุคคลออทิสติก โดยจะมีลักษณะอาการที่แสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคม พัฒนาการทางภาษา และทักษะการสื่อสารที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป (จิรนันท์ วีรกุล, 2559) ทั้งนี้พฤติกรรมอาการออทิสซึมเป็นผลสืบเนื่องจากความผิดปกติของการทำงานในสมอง ซึ่งอาการจะเริ่มแสดงให้เห็นก่อนอายุ 3 ขวบ จะมีพฤติกรรมที่กระทำซ้ำ ๆ กับวัตถุหรือการกระทำในชีวิตประจำวัน หรือมีพฤติกรรมความรุนแรงที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับพัฒนาการและระดับสติปัญญา (IQ, Intelligence Quotient) (Timmons, V., Breitenbach, M., & MacIsaac, M., 2006) โดยลักษณะเด่นของอาการในเด็กออทิสติกจะมี 3 พฤติกรรม ดังนี้

1. พฤติกรรมด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม อาการดังกล่าวสัมพันธ์กับอวัยวะสมองในส่วนของสมองกลีบหน้า (Frontal Lobe) โดยลักษณะเด่นของอาการ คือ การไม่มองหน้า ไม่สบตาในขณะสนทนาหรือ

ในระหว่างมีกิจกรรมร่วมกัน การไม่แสดงอารมณ์หรือความรู้สึกที่แท้จริง ความไม่สามารถเพื่อการสื่อสารความต้องการ ความไม่เข้าใจถึงสถานการณ์ในสังคมและขาดซึ่งกาลเทศะ (สุพัตรา วงศ์วิเศษ-แอนดราดี, 2560)

2. พฤติกรรมด้านภาษาและการสื่อสาร อาการดังกล่าวสัมพันธ์กับอวัยวะสมองในส่วนของกลีบขมับ (Temporal Lobe) เป็นสมองส่วนของการควบคุมการเข้าใจในภาษา การตีความภาษา การได้ยินและการสื่อสาร โดยพบว่าปัญหาพัฒนาการด้านภาษาล่าช้า (สุพัตรา วงศ์วิเศษ-แอนดราดี, 2560)

3. พฤติกรรมอื่น ๆ เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงลักษณะร่วมของกลุ่มที่มีอาการ ดังนี้ การมีพฤติกรรมที่ซ้ำ ๆ มีความสนใจของที่หมุนได้ และชอบนำวัตถุมาเคาะ/กระทบกันให้เกิดเสียง การนำเอาของเล่นมาต่อเรียงเป็นแถว ลักษณะของกิจวัตรประจำวันมีแบบแผนเฉพาะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (จิตติรัตน์ พุกจินดา, 2545)

ในปัจจุบันยังไม่สามารถระบุสาเหตุหรือปัจจัยการเกิดอาการได้อย่างชัดเจน ซึ่งในเบื้องต้นสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากสาเหตุจากความผิดปกติของระบบสมอง/ระบบประสาท และความผิดปกติจากปัจจัยทางพันธุกรรม โดยผลการวิจัยพบว่า เด็กที่มีกลุ่มอาการออทิสซึมมีความผิดปกติของยีน (Gene) และโครโมโซม (Chromosome) ซึ่งผู้ที่มีภาวะออทิสซึมจะพบความผิดปกติของโครโมโซมหลายตำแหน่ง (จีรนันท์ วีรกุล, 2559) ในการศึกษาทางระบาดวิทยาของกลุ่มอาการออทิสติกในประเทศไทยมีแนวโน้มที่สูงขึ้น โดยพบในเพศชายมากกว่าเพศหญิงในอัตราส่วน ชาย : หญิง 4 : 1 จากข้อมูลสถิติโดยกรมสุขภาพจิตของกระทรวงสาธารณสุข พบว่าภาพรวมในประเทศมีบุคคลที่มีอาการออทิสซึมประมาณ 300,000 คน ซึ่งภาวะอาการออทิสซึมนั้นสามารถพบได้ทุกระดับของผู้คนในสังคม

การเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้

การเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ในอดีตจะมีสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ทางนาฏศิลป์เริ่มจาก “โรงเรียนนาฏดุริยาคศาสตร์” ซึ่งในปัจจุบัน คือ “สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์” สังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม การเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยได้ถูกนำมาบรรจุในหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยการเรียนการสอนควรเน้นถึงพื้นฐานและทักษะเบื้องต้น จุดเด่นของการเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ คือ การฝึกทักษะ การฝึกฝน ฝึกวินัย ซึ่งนับเป็นการฝึกตนเอง (อมรา กล่ำเจริญ, 2535) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 : กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลพร้อมทั้งด้านร่างกาย พร้อมทั้งมีความรู้ และทักษะพื้นฐาน บนพื้นฐานของความเชื่อว่าทุกคน สามารถเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยการใช้วิธีการสอนผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการฝึกทักษะกระบวนการคิด หรือการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้การจัดกิจกรรม (รจนา สุนทรานนท์, 2537) สาระสำคัญที่จะได้เรียนรู้จากวิชานาฏยศิลป์ คือ องค์ประกอบนาฏศิลป์ การแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ การใช้คำศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ การวิเคราะห์วิพากษ์ วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ การถ่ายทอดความรู้สึกและความคิด ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ 1. ความสามารถในการสื่อสาร 2. ความสามารถในการคิด 3. ความสามารถในการแก้ปัญหา 4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต 5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสมรรถนะสำคัญทั้ง 5 ประการนี้ คือ สิ่งที่เป็นสาระสำคัญเชิงผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การจัดการกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กพิเศษประเภทออทิสติกจะต้องบูรณาการทั้งศาสตร์และศิลป์ในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำกระบวนการทางการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการจัดการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพ และประสบผลได้นั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่มีความเข้าใจในเด็กกลุ่มนี้ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มหนึ่งของสังคม ซึ่งการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษประเภท

ออทิสติกนั้นมุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนสูงสุดทุกด้าน โดยการเรียนรู้ทักษะทางการสื่อสารสังคมที่เหมาะสมกับวัยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อการดำรงและดำเนินชีวิตในสังคมลักษณะร่วมกัน ในปัจจุบันสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคประชาธิปไตยชนชั้นทุกกลุ่มมีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ประชาชนเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่เป็นกระบวนการที่ก่อให้ความรู้ ประสบการณ์ผ่านรูปแบบการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์มีความสำคัญและได้ปรากฏใช้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นในแนวทางการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การให้ความรู้ หากแต่มุ่งพัฒนา ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดสติปัญญา เจตคติที่ดี ความเข้าใจในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ พร้อมทั้งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยจากแนวทางดังกล่าว จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีสำหรับเด็กออทิสติก

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองในการส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกช่วงอายุระหว่าง 5 - 12 ปี ผ่านการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์

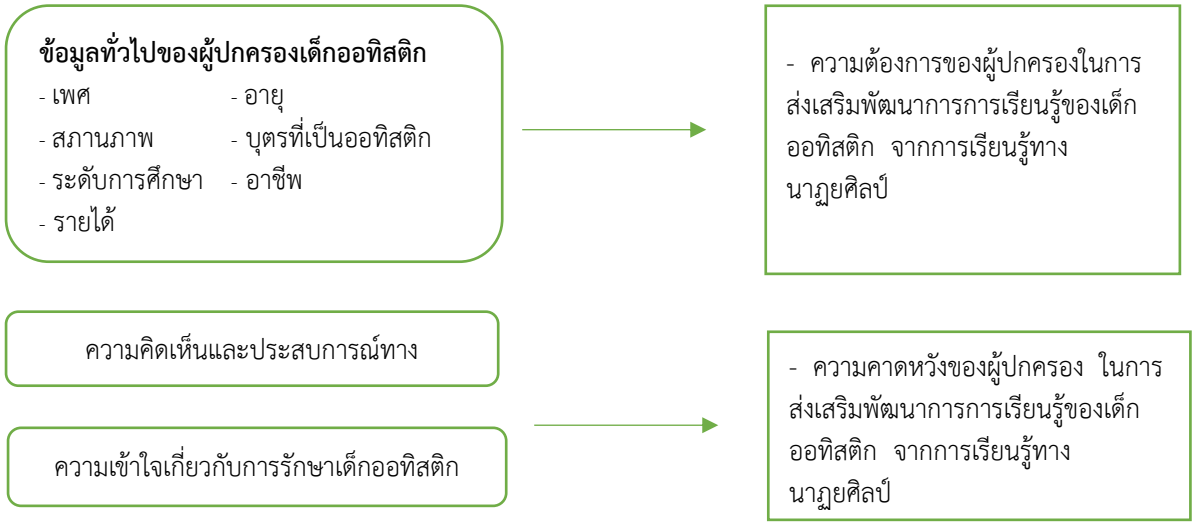
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความต้องการและคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในเด็กออทิสติก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเก็บข้อมูลเชิงสำรวจโดยเก็บข้อมูลจากประชากรเป้าหมายในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้การสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นตัวแทน และสะท้อนถึงภาพของความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กออทิสติกในการศึกษาครั้งนี้จึงเลือกจากผู้ปกครองของเด็กออทิสติกที่เข้ารับบริการกับหน่วยงานที่มีพันธกิจในการรับผิดชอบดูแลบำบัด และพัฒนาเด็กพิเศษ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านกรอบแนวคิด



สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมพัฒนาการเด็กออทิสติกผ่านการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ : ความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครอง” ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 216 ชุด สำหรับการนำเสนอผลการศึกษาข้อมูล ผู้ศึกษาแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์

ส่วนที่ 2 ทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อความต้องการและความคาดหวังจากการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของสหสัมพันธ์ (Regression)

จากการสำรวจข้อมูลความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกผ่านการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม พ.ศ. 2563 ซึ่งทางผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปด้านประชากรศาสตร์

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป

การสำรวจข้อมูลด้านประชากรของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงเป็นส่วนมากถึงร้อยละ 59.3 ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 30 - 45 ปี คิดเป็นร้อยละ 59.3 รองลงมาคือช่วงอายุมากกว่า 45 ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสที่ร้อยละ 81.5

เมื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการมีบุตร จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบุตรจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 รองลงมาคือ มีบุตรจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 28.2 ซึ่งส่วนใหญ่จะมีบุตรที่มีอาการออทิสติกจำนวน 1 คน มากถึงร้อยละ 89.9 โดยบุตรที่เป็นออทิสติกนั้น อยู่ที่อายุ 8 ปี เป็นส่วนมาก คิดเป็นร้อยละ 32.4 รองลงมาคือ อายุ 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.2 นอกจากนี้ยังพบว่า บุตรที่เป็นออทิสติกนั้นเป็นบุตรในลำดับที่ 1 มากถึงร้อยละ 65.3 รองลงมาคือ เป็นบุตรลำดับที่ 2 ร้อยละ 28.2

ในด้านคุณวุฒิการศึกษา จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากถึงร้อยละ 46.8 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 25.9

ในด้านของอาชีพ จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัทเอกชน คิดเป็นร้อยละ 26.9 รองลงมาคือ ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 24.5

ในด้านของรายได้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีรายได้อยู่ระหว่าง 15,001 - 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมาคือ มีรายได้มากกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.8

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและประสบการณ์ทางนาฏยศิลป์ พบว่า

1. มีความคิดว่าการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการเสริมสร้างประสบการณ์และเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้ในการกล้าแสดงออก ร้อยละ 84.3
2. มีความคิดว่าการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ร้อยละ 75.0
3. เคยพาบุตรหลานที่เป็นออทิสติกเข้าชมและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ ร้อยละ 53.7
4. เคยมีความคิดที่จะพาบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุตรหลานของตนที่เป็นออทิสติกเข้าชมและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ ร้อยละ 38.4
5. เคยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา / ประเด็นและรูปแบบในการจัดแสดงทางนาฏยศิลป์ ร้อยละ 31.9

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้าใจในการรักษาออทิสติก พบว่า

1. ความเข้าใจว่าออทิสติกสามารถรักษาให้หายได้อย่างสมบูรณ์ทางการแพทย์เท่านั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ตอบว่าไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 49.1 รองลงมาคือ เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 35.6 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 15.3 ตามลำดับ
2. ความเข้าใจว่าการรับประทานยาจะทำให้หายจากอาการออทิสติก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 47.7 รองลงมาคือ เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 42.6 และเป็นส่วนน้อยที่ตอบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 3.2
3. ความเข้าใจว่าการเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดต่างๆ อาทิ ดนตรีบำบัด อาชาบำบัด ศิลปะบำบัด กิจกรรมบำบัด ฯลฯ มีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่าเห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 49.7 รองลงมาคือ ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 30.1 และตอบว่าไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 20.4 ตามลำดับ
4. ความเข้าใจว่าการเข้ารับการศึกษาในลักษณะการจัดการศึกษาพิเศษแบบเรียนร่วมมีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่า เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาคือ ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 25.0 และเป็นส่วนน้อยที่ตอบว่า ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 3.2
5. ความเข้าใจว่าการที่ผู้ปกครองยอมรับและเข้าใจในลักษณะเฉพาะของออทิสติกมีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างตอบว่า เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมาคือ ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 26.9 และมีเพียงร้อยละ 8.3 ที่ตอบว่า ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

โดยผลการศึกษา พบว่าโดยรวมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.3 รองลงมา คือ มีความเข้าใจมาก คิดเป็นร้อยละ 32.4 และ มีความเข้าใจน้อย คิดเป็นร้อยละ 15.3

1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ที่มีต่อพัฒนาการเด็กออทิสติก

1.4.1 ความต้องการ พบว่า

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพราะสามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้อการเรียนรู้ให้กับเด็กออทิสติก คิดเป็นร้อยละ 42.1 ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 21.8 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 14.8

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่นาฏศิลป์เป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมให้กับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 50.9 ไม่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 19.9 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 19.9

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่การเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์มีชุดการเรียนรู้ / อุปกรณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 43.5 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 23.6 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 16.2

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่นาฏยศิลป์สามารถเสริมสร้างพัฒนาการของการเรียนรู้ให้กับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 50.9 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 20.4 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 8.8

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านภาษาและการสื่อความหมายที่เหมาะสมกับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 42.1 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 20.8 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 37.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านทักษะทางสังคมที่เหมาะสมกับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 44.0 ไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 24.1 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 12.5

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านทักษะทางจินตนาการที่เหมาะสมกับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 38.9 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 24.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 16.7

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรเน้นความสะอาดอุปกรณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อสุขภาวะที่ดีให้กับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 42.1 เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 24.5 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 14.4

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรมีบุคลากรเฉพาะทางที่มีความสามารถเฉพาะทางที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กออทิสติกได้คิดเป็นร้อยละ 42.1 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 24.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 13.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรมีบุคลากรเฉพาะทางที่สามารถสร้างแรงบัลดาลใจและแนะนำให้ผู้ปกครองไปฝึกกระตุ้นการเรียนรู้ ให้กับเด็กออทิสติกได้คิดเป็นร้อยละ 32.9 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 26.9 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 17.6

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่บุคลากรที่สอนทางนาฏยศิลป์ควรเข้าใจถึงความต้องการของผู้ปกครองและเด็กออทิสติกได้คิดเป็นร้อยละ 54.6 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 24.1 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 12.5

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสการเรียนรู้ให้กับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 49.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง คิดเป็นร้อยละ 21.3 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 13.9

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์โดยผู้สอนควรแจ้งข้อมูลที่สำคัญที่เป็นประโยชน์ในระหว่างการเรียนรู้ให้กับผู้ปกครองเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 51.4 ไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 18.5 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 12.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับในระหว่างการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมกับเด็กออทิสติกและผู้ปกครองของบุตรหลานที่เป็นออทิสติกโดยคิดเป็นร้อยละ 36.1 เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 27.8 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 17.1

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ที่ไม่ควรเน้นค่าใช้จ่ายในการเรียนรู้ที่มากจนเกินไปคิดเป็นร้อยละ 34.7 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 25.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 19.0

1.4.2 ความคาดหวัง

พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรเป็นพื้นที่ที่สร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยในระหว่างการจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กออทิสติกและผู้ปกครอง โดยคิดเป็นร้อยละ 49.1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 21.3 และเห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 14.4

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์จะสามารถทำให้เด็กออทิสติกและผู้ปกครองได้มีกิจกรรมการเรียนรู้บางอย่างร่วมกันคิดเป็นร้อยละ 54.2 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 22.7 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 9.7

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์จะเป็นพื้นที่ที่เด็กออทิสติกสามารถสร้างจินตนาการและถ่ายทอดจินตนาการของตนและเรียนรู้ได้ด้วยตนเองคิดเป็นร้อยละ 37.5 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 25.9 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 17.6

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์สามารถช่วยให้เด็กออทิสติกสามารถพัฒนาทักษะทางการสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ คิดเป็นร้อยละ 53.2 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 20.8 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 6.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์สามารถช่วยให้เด็กออทิสติกสามารถพัฒนาทักษะในการเข้าใจสังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้ คิดเป็นร้อยละ 44.4 เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ซึ่งมีจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 19.0 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 17.6

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์สามารถที่จะส่วนช่วยให้เด็กออทิสติกสามารถพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตประจำวันได้ คิดเป็นร้อยละ 39.4 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 28.2 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 13.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์สามารถช่วยให้เด็กออทิสติกสามารถพัฒนาตนเองและสร้างความเชื่อมั่นในตนเองได้คิดเป็นร้อยละ 33.8 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 28.7 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 9.7

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์สามารถช่วยให้เด็กออทิสติกสามารถพัฒนาตนเองในการคิดเชิงสร้างสรรค์ได้คิดเป็นร้อยละ 50.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 21.3 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 12.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรมีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวกับด้านการศึกษาพิเศษที่ช่วยให้ความรู้ร่วมกันกับครูนาฏศิลป์ให้กับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 42.1 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 24.5 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 12.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งในช่วงระหว่างการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรจัดสถานที่ในการช่วยเหลือในการปฐมพยาบาลที่เหมาะสมให้กับเด็กออทิสติกหากเกิดเหตุฉุกเฉินคิดเป็นร้อยละ 38.9 เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 24.5 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 13.0

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่ผู้ปกครองเด็กออทิสติกสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเสนอแนวคิดในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์คิดเป็นร้อยละ 50.9 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 19.0 และเห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 12.5

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ควรมีกิจกรรมเสริมในรูปแบบกิจกรรมบำบัดในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมให้กับเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 46.3 ไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 19.9 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 16.7

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่ภาครัฐและเอกชนควรเอื้อต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ของเด็กออทิสติกคิดเป็นร้อยละ 36.6 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 26.4 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 14.4

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่มีหลักสูตรการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เฉพาะทางสำหรับเด็กออทิสติกในสถานศึกษาภาครัฐและภาคเอกชนคิดเป็นร้อยละ 34.7 เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 28.2 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 14.4

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์สามารถเป็นแนวทางที่ช่วยในการพัฒนาบำบัด และฟื้นฟูเด็กออทิสติกได้คิดเป็นร้อยละ 44.4 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งคิดเป็นร้อยละ 24.1 และไม่เห็นด้วยคิดเป็นร้อยละ 13.0

ข้อสรุปพบว่าในด้านความต้องการโดยรวมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการให้การเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมพัฒนาการเด็กออทิสติกได้ ซึ่งอยู่ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 53.7 ส่วนในด้านความคาดหวังพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ว่าจะสามารถพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกอยู่ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 62.5

ส่วนที่ 2 ทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อความต้องการและความคาดหวังจากการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลกับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก

จากการศึกษาทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกได้ศึกษาด้วยกัน 7 ประเด็น ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ข้อมูลเกี่ยวกับบุตร ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ ซึ่งผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทัศนคติที่มีต่อความต้องการต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกทั้ง 7 ด้าน มีความต้องการโดยรวมในระดับ “มาก” เช่นเดียวกับทัศนคติที่มีต่อด้านความความหวัง

เมื่อพิจารณาแยกรายประเด็น จะพบว่า มิติเรื่องเพศ พบว่า เพศชาย มีความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 53.7 และเพศหญิง ในระดับ “มากที่สุด” ร้อยละ 62.5

ด้านอายุ พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างที่ช่วงอายุมากกว่า 45 ปี จะมีความต้องการและความคาดหวังมีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกในระดับ “มากที่สุด” ร้อยละ 71.1

ด้านสถานภาพสมรส พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จะมีความต้องการและความคาดหวัง ที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก ในระดับ “มาก” ร้อยละ 55.0

ด้านข้อมูลเกี่ยวกับบุตร เช่น จำนวนบุตรทั้งหมด จำนวนบุตรที่เป็นออทิสติก อายุของบุตรที่เป็นออทิสติก และลำดับที่ของบุตรที่เป็นออทิสติก พบว่า มีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” เท่ากันคือ ร้อยละ 53.7 และร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

ด้านระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับอื่นๆ จะมีความต้องการที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 93.3 ส่วนด้านความคาดหวังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมีความคาดหวัง ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 70.8

ด้านอาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับจ้าง/อิสระ จะมีความต้องการที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 70.8 ส่วนด้านความคาดหวังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแม่บ้าน/พ่อบ้านนั้นจะมีความคาดหวังในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 95.5

ด้านรายได้นั้น พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท จะมีความต้องการและความคาดหวังที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก ในระดับ “มาก” คิดเป็นร้อยละ 64.2

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นและประสบการณ์ทางนาฏยศิลป์กับความต้องการและความคาดหวังในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก

จากการศึกษาทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อความคิดเห็นและประสบการณ์ต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกได้ศึกษาใน 5 ประเด็น ได้แก่

1. ความคิดว่าการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการเสริมสร้างประสบการณ์และเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้ในการกล้าแสดงออก
2. มีความคิดว่าการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3. เคยพาบุตรหลานที่เป็นออทิสติกเข้าชมและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์
4. เคยมีความคิดที่จะพาบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุตรหลานของตนที่เป็นออทิสติกเข้าชมและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์
5. เคยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา / ประเด็นและรูปแบบในการจัดแสดงทางนาฏยศิลป์

ซึ่งผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทัศนคติที่มีต่อความคิดเห็นและประสบการณ์ต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกทั้ง 5 ด้าน มีความสัมพันธ์กับความต้องการโดยรวมร้อยละ 53.7 และทัศนคติที่มีต่อด้านความความคาดหวังร้อยละ 62.5

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก

จากการศึกษาทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองของเด็กออทิสติกที่มีต่อความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกได้ศึกษาใน 5 ประเด็น ได้แก่

1. ความเข้าใจว่าออทิสติกสามารถรักษาให้หายได้อย่างสมบูรณ์ทางการแพทย์เท่านั้น

2. ความเข้าใจว่าการรับประทานยาจะทำให้หายจากอาการออทิสติก

3. ความเข้าใจว่าการเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดต่าง ๆ อาทิ ดนตรีบำบัด อาชาบำบัด ศิลปะบำบัด กิจกรรมบำบัด ฯลฯ มีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก

4. ความเข้าใจว่าการเข้ารับการศึกษาในลักษณะการจัดการศึกษาพิเศษแบบเรียนร่วมมีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก

5. ความเข้าใจว่าการที่ผู้ปกครองยอมรับและเข้าใจในลักษณะเฉพาะของออทิสติกมีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก

จากผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองของเด็กออทิสติกที่มีต่อความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกทั้ง 5 ด้าน มีความต้องการและความคาดหวังโดยรวมในระดับ “มาก” โดยมีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการร้อยละ 53.7 และ ค่าเฉลี่ยด้านความคาดหวังร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของสหสัมพันธ์ (Regression)

การวิเคราะห์การถดถอยของสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก โดยใช้ข้อมูลในส่วนของเพศ สถานภาพสมรส ข้อมูลเกี่ยวกับการมีบุตรที่เป็นออทิสติก คุณวุฒิการศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีความแตกต่างกันในการวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของข้อมูลในเชิงทั่วไป และสิ่งที่กำลังจะเกิดเกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ความถดถอยของผลการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกโดยมีตัวแปรอิสระ คือ เพศ (อ้างอิง : เพศชาย) อายุ สถานภาพสมรส (อ้างอิง : หม้าย / หย่าร้าง) จำนวนบุตรทั้งหมดจำนวนบุตรที่เป็นออทิสติกอายุบุตรที่เป็นออทิสติกลำดับที่ของบุตรที่เป็น ออทิสติก ระดับการศึกษา (อ้างอิง : สูงกว่าปริญญาตรี) อาชีพหลัก (อ้างอิง: แม่บ้าน / พ่อบ้าน) จำนวนครั้งในการเรียนรู้นาฏยศิลป์ต่อเดือน (อ้างอิง : 3 ครั้ง) จำนวนเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ (อ้างอิง : 1 ชั่วโมง) วันที่สะดวกในการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ (อ้างอิง : วันจันทร์ - ศุกร์) นาฏยศิลป์ที่เคยได้เรียนรู้ (อ้างอิง : รำวงมาตรฐาน) ซึ่งมีตัวแปรตามในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ผลการศึกษาความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก

จากข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการ พบว่า ตัวแปรเพศ สถานะภาพสมรส จำนวนบุตรทั้งหมด อายุบุตรที่เป็นออทิสติก อาชีพ และรายได้ มีตัวแปรซึ่งมีอิทธิพลต่อความต้องการอย่างมีระดับนัยสำคัญซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

เพศของผู้ตอบแบบสอบถาม (อ้างอิง : เพศชาย) มีความสัมพันธ์เชิงถดถอยเกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ยิ่งมีเพศชายมากเท่าใดก็ยิ่งมีคะแนนของความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังของผู้ปกครองเด็กออทิสติกที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกน้อยลง เช่นเดียวกับอาชีพ (อ้างอิง : แม่บ้าน/พ่อบ้าน) และตัวแปรรายได้จะยิ่งให้คะแนนความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษา

ออทิสติกกับความต้องการ และความคาดหวังของผู้ปกครองของเด็กออทิสติกที่มีต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกน้อยลง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ประเด็น ที่มีผลความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก ได้แก่ ด้านข้อมูลส่วนบุคคล ด้านความคิดเห็นและประสบการณ์ และความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติก ซึ่งพบว่า

ด้านข้อมูลส่วนบุคคล : เพศ อายุ สถานภาพสมรส ข้อมูลเกี่ยวกับบุตร ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นที่มีต่อความต้องการและความคาดหวังต่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ในกลุ่มเด็กออทิสติก โดยรวมอยู่ในระดับ “มาก”

ข้อมูลส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ และ สถานภาพสมรส มีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการและความคาดหวังโดยรวมในระดับมาก เท่ากันคือ ร้อยละ 53.7 และร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

ข้อมูลส่วนบุคคลด้านบุตร เช่น จำนวนบุตรทั้งหมด จำนวนบุตรที่เป็นออทิสติก อายุของบุตรที่เป็นออทิสติกและลำดับที่ของบุตรที่เป็นออทิสติก พบว่า มีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับมากเท่ากันคือร้อยละ 53.7 และร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

ข้อมูลส่วนบุคคลด้านระดับการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านความต้องการและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับมากเท่ากันคือร้อยละ 53.7

ข้อมูลส่วนบุคคลด้านอาชีพและรายได้ พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านความต้องการและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับมาก เท่ากัน โดยมีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการร้อยละ 53.7 และ ค่าเฉลี่ยด้านความคาดหวังร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

ด้านความคิดเห็นและประสบการณ์ทางนาฏยศิลป์ : ความคิดเห็นและประสบการณ์ทางนาฏยศิลป์ มีความสัมพันธ์กับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก จากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นและประสบการณ์ทางนาฏยศิลป์ที่มีต่อความต้องการและความคาดหวังต่อการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกใน 5 ประเด็น มีดังนี้

1. มีความคิดว่าการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการเสริมสร้างประสบการณ์และเปิดโลกทัศน์การเรียนรู้ในการกล้าแสดงออก
2. มีความคิดว่าการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3. เคยพาบุตรหลานที่เป็นออทิสติกเข้าชมและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์
4. เคยมีความคิดที่จะพาบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุตรหลานของตนที่เป็นออทิสติกเข้าชมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์
5. เคยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา / ประเด็นและรูปแบบในการจัดแสดงทางนาฏยศิลป์

ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการและความคาดหวัง ผลรวมอยู่ในระดับ “มาก” เท่ากัน โดยมีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการ ร้อยละ 53.7 และ ค่าเฉลี่ยด้านความคาดหวังร้อยละ 62.5 ตามลำดับ

ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติก : ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกความสัมพันธ์กับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติก โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติต่อความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กออทิสติกโดยรวมในระดับ “มาก” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความเข้าใจว่าออทิสติกสามารถรักษาให้หายได้อย่างสมบูรณ์ทางการแพทย์เท่านั้น
2. ความเข้าใจว่าการรับประทานยาจะทำให้หายจากอาการออทิสติก
3. ความเข้าใจว่าการเข้าร่วมกิจกรรมบำบัดต่างๆ อาทิ ดนตรีบำบัด อาชาบำบัด ศิลปะบำบัด กิจกรรมบำบัด ฯลฯ มีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก
4. ความเข้าใจว่าการเข้ารับการศึกษาในลักษณะการจัดการศึกษาพิเศษแบบเรียนร่วมมีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก
5. ความเข้าใจว่าการที่ผู้ปกครองยอมรับและเข้าใจในลักษณะเฉพาะของออทิสติกมีส่วนสำคัญทำให้หายจากภาวะออทิสติก

กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาออทิสติกกับด้านความต้องการและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับ “มาก” เท่ากัน โดยมีค่าเฉลี่ยด้านความต้องการ ร้อยละ 53.7 และ ค่าเฉลี่ยด้านความคาดหวังร้อยละ 62.5 ตามลำดับ ด้วยข้อจำกัดบางประการในช่วงเวลาของการจัดเก็บข้อมูล ส่งผลให้กลุ่มประชากรที่จะศึกษา คือ ผู้ปกครองมีจำนวนน้อยจึงทำให้การเก็บข้อมูลได้ไม่ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้จำนวน 250 ชุด หากแต่จำนวนแบบสอบถามที่เก็บมาได้มีจำนวน 216 ชุด นับเป็นจำนวนที่มากเพียงพอและสามารถเป็นตัวแทนของข้อมูลที่จะนำมาศึกษาวิจัยได้ นอกจากนี้ ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมีส่วนให้ค่าความสัมพันธ์ Durbin Watson ของความต้องการและความคาดหวังมีค่าเท่ากับ 1.636 และ 1.720 ตามลำดับ ซึ่งไม่เกิน 1.732

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการดำเนินการจัดทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวนโยบายของรัฐสู่การปฏิบัติในการพัฒนาการเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์นอกชั้นเรียนให้กับเด็กพิเศษประเภทออทิสติกและเด็กพิเศษกลุ่มอื่น ๆ
2. ควรส่งเสริมและสนับสนุนในการวิจัยการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ทางนาฏยศิลป์ให้กับกลุ่มเด็กพิเศษประเภทออทิสติกและเด็กพิเศษกลุ่มอื่น ๆ
3. ควรมีการวิจัยในประเด็นเดียวกันนี้ในพื้นที่ต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จากัด.

จรีลักษณ์ รัตนาพันธ์. (2559). *ทำอย่างไรเมื่อได้สอนเด็กพิเศษ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตติรัตน์ พุกจินดา. (2545). *เรื่องธรรมดาของออทิสติก.* สมุทรสาคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.

จิรนันท์ วีรกุล. (2559). *พัฒนาการผิดปกติที่พบบ่อยในเด็กแรกเกิด - 5 ปี*. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

เบญจมาศ พระธานี. (2554). *ออทิสซึม: การสอนพูดและการรักษาบำบัดแบบสหสาขาวิทยาการ.* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

รจนา สุนทรานนท์. (2551). *วิธีการสอนและเทคนิคการสอนนาฏศิลป์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพัตรา วงศ์วิเศษ-แอนดราดี. (2560). *พฤติกรรมและอารมณ์ในเด็กออทิสติก* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา กล่ำเจริญ. (2535). *วิธีสอนนาฏศิลป์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

Philip Garner. (2009). *Special Educational Needs*. London: The Key Concepts.

Timmons, V., Breitenbach, M., & MacIsaac, M. (2006). *Educating children about autism in an inclusive classroom.* from https://www. gov. pe. ca/photos/original/ed autisminc. pdf diakses unduh 15 november 2015).

ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

DEVELOPMENT OF GUIDELINES FOR INTERNAL SUPERVISION IN SCHOOLS UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

นฤทัย ลา, อรสา จรูญธรรม และ ชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์
Naruethai la, Chanchai Wongsirasawat and Orasa Charoontham
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University
Email: Naruethai.la@vru.ac.th, owen_toto@yahoo.com and orasa@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการนิเทศภายในของสถานศึกษา และ2) เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา รวม 384 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิธีการ วิเคราะห์ PNI ผลการวิจัยพบว่า ระดับของสภาพปัจจุบันของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.06, S.D. = 0.56) ระดับสภาพพึงประสงค์ของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.56) และลำดับความสำคัญของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจากมากที่สุดไปน้อยสุด คือ ลำดับที่ 1 คือ การวางแผนการนิเทศ ($PNI_{modified}$ =0.49) ลำดับที่ 2 คือ การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ($PNI_{modified}$ =0.46) ลำดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้านคือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน และการปฏิบัติการนิเทศ ($PNI_{modified}$ =0.45) ตามลำดับ

คำสำคัญ; การนิเทศภายใน; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา; การประเมินความต้องการจำเป็น

ABSTRACT

This research aims to measure the level of the current condition and the desired conditions of internal supervision in the form of professional development in educational institutions. and for the necessary needs of internal supervision in the form of professional development in educational institutions. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office The sample group used in the research was teachers under the Primary Educational Service Area Office, a total of 384 people. Sample size was determined using

* Received October 27, 2023; Revised March 7, 2024; Accepted July 12, 2024

Crazy and Morgan tables. The research instrument was a questionnaire with a 5-level rating scale with a reliability of 0.99. Statistics used in data analysis were mean, standard deviation, and PNI analysis method. The research results found that Internal supervision of educational institutions Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office Internal supervision of educational institutions Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office. Priority of essential needs of internal supervision in professional development in educational institutions The most under the Primary Educational Service Area Office is supervision planning (PNImodified =0.49), the second is evaluation and reporting of supervision results (PNImodified =0.46), and the third has the same average in 2 areas: Analyze school problems and supervisory operations (PNImodified =0.45), respectively.

Keywords; Internal supervision; Primary Educational Service Area Office; Assessment of needs.

บทนำ

"การศึกษาสร้างคน คนสร้างชาติ" แสดงให้เห็นว่าการศึกษามีความจำเป็นและเป็นรากฐานที่สำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ประเทศที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาประเทศจะมั่นคงและยั่งยืนได้นั้น ต้องเกิดจากการสร้างรากฐานของประเทศให้แข็งแกร่ง และมั่นคง การพัฒนาการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำประเทศชาติให้พัฒนาสู่เป้าหมายยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่นได้อย่างภาคภูมิ สอดคล้องกับหลักการ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้คนเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างความมั่นคงของชาติและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การนิเทศมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเน้นความร่วมมือกันอย่างจริงจังและจริงใจเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง เน้นการพัฒนาคุณภาพของครูทั้งครูผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำครูผู้รับการช่วยเหลือแนะนำ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของครู สังคมมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่องตลอดเวลา การพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหาร ผู้ทำหน้าที่นิเทศ และครู จึงต้องเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้รับผิดชอบในการร่วมกันเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อความเจริญเติบโตและก้าวหน้าจะต้องเป็นการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีการวางแผนการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาการศึกษาที่ใกล้ตัวที่สุด คือการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรการศึกษาและบุคลากรในองค์กรเพราะการนิเทศการสอนและการนิทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา (วัชรา เล่าเรียนดี, 2556)

สอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวว่า การจัดการนิเทศภายในโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นในโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียน (พิพัฒน์ ภู่ภีโญ, 2555) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ดร.อัมพร พินะสา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ประชุมผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง 225 เขต และ

ผู้เกี่ยวข้องของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องในส่วนกลางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อชี้แจงและสร้างความเข้าใจการติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนนโยบาย จุดเน้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 เมื่อวันพุธที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 โดยผ่านระบบ Zoom Meeting และได้ประกาศว่า “ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 : ปีทองของการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” (สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

ทั้งนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาทางการศึกษา (2558) ได้สรุปสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาครูไว้ ดังนี้ 1. ระบบการพัฒนาครูของประเทศไทยยังไม่มีหน่วยงานหรือเจ้าภาพหลักที่จะทำ หน้าที่ดูแล กำกับ ติดตาม วางระบบและวางแผนการพัฒนาในภาพรวม 2. การพัฒนาครูประจำยังขาดกลไกในการรวมพลังขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ไม่มีระบบการบริหารจัดการนิเทศติดตามผลที่จะช่วยในการพัฒนาครูระบบการนิเทศช่วยเหลือครูยังมีความอ่อนแอ 3. การพัฒนาครูยังขาดการวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครู ทำให้กระบวนการพัฒนาไม่ตอบสนองต่อความต้องการของครู หลักสูตรการพัฒนาครูยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของห้องเรียน ฝ่ายจัดอบรมและพัฒนาครูมักจะกำหนดหลักสูตรตามความจำเป็นของตนเองการขาดการค้นหาความจำเป็นในการพัฒนาของครูที่แท้จริง 4. การพัฒนาครูยังใช้รูปแบบเดิม ๆ ไม่มีนวัตกรรมซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของครู ซึ่งการพัฒนาครูมีระยะเวลาน้อยไม่เหมาะสมกับเนื้อหาส่วนใหญ่ที่ใช้ในการบรรยายฝึกอบรมและพัฒนาในห้องประชุม ขาดการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนโดยเน้นในหลักการหรือทฤษฎีมากกว่าการได้ลงมือปฏิบัติ 5. การพัฒนาครูส่วนใหญ่เน้นการอบรมตามห้องประชุมในโรงแรม หรือในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งดึงครูออกจากห้องเรียนส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะจะมีปัญหามากในโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น 6. การพัฒนาครูของแต่ละหน่วยงานขาดระบบการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 7. ครูยังขาดแรงจูงใจในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 230,825 ท่าน เป็นจำนวน 28,551 โรงเรียน

1.2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู ผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 384 ท่าน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 ; อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน โดยผู้วิจัยได้ ทำการการสุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified 0Random Sampling) และใช้

ภูมิภาคเป็นชั้นของการสุ่ม เทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน ให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามระดับสภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นแบบสอบถามที่มีรูปแบบการตอบสองสภาพ (Dual Response) คือ สภาพปัจจุบัน (Current actual situation) และสภาพพึงประสงค์ (The condition that you want it to be) คือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ จำนวน 29 ข้อ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความตรง (Straightness value) หาค่าความเที่ยง (reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) โดยมีผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.99

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอความร่วมมือและส่งแบบสอบถามให้กับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาโดยขอหนังสือราชการที่ออกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์กำหนดระยะเวลาในการรับแบบสอบถามคืน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนทั้งสิ้น จำนวน 384 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ ของการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D)

ตอนที่ 3 การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเรียงค่าดัชนี PNI Modified จากมากไปหาน้อย ค่าดัชนีที่มีค่ามากแปลว่ามีความต้องการจำเป็นสูงที่ต้องได้รับความสนใจในการพัฒนามากกว่าดัชนีที่มีค่าน้อยกว่า โดยตั้งเกณฑ์การประเมินไว้ว่าความต้องการจำเป็นที่มีค่าดัชนี PNI Modified เท่ากับหรือมากกว่าค่าเฉลี่ย PNI Modified ของแต่ละด้าน กำหนดลำดับความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 - 3 ซึ่งถือได้ว่ามีความต้อการจำเป็นต้องพัฒนา ส่วนการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นใช้การเรียงตัวจากดัชนีมากไปหาน้อย ดัชนีที่มีค่ามากแปลว่ามีความจำเป็นสูงที่ต้องได้รับการพัฒนามากกว่าดัชนีที่มีค่าน้อย

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 270 ท่าน คิดเป็นร้อยละ 70.30 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 68.00 ส่วนใหญ่ขนาดของสถานศึกษาเป็นขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 57.30 และส่วนใหญ่อยู่ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 158 คน คิดเป็นร้อยละ 48.10

2. การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ในภาพรวม และรายด้านทุกด้านของสภาพพึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยมากกว่าสภาพปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.06, S.D. = 0.56) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนี้ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ($\bar{x}$ = 3.03, S.D. = 0.65) รองลงมา คือ ด้านการประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ($\bar{x}$ = 3.05, S.D. = 0.56) ด้านการวางแผนการนิเทศ ($\bar{x}$ = 3.05, S.D. = 0.54) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน ($\bar{x}$ = 3.03, S.D. = 0.65)

2.2 เมื่อพิจารณาสภาพพึงประสงค์ของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.47, S.D. = 0.56) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดมี 1 ด้าน และอยู่ในระดับมากมี 3 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนี้ ด้านการวางแผนการนิเทศ ($\bar{x}$ = 4.55, S.D. = 0.55) รองลงมาคือ ด้านการประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ($\bar{x}$ = 4.45, S.D. = 0.59) ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ($\bar{x}$ = 4.44, S.D. = 0.58) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน ($\bar{x}$ = 4.38, S.D. = 0.52) **ดังตารางที่ 1**

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามสภาพปัจจุบัน กับสภาพพึงประสงค์ในภาพรวมและรายด้าน

การนิเทศภายในสถานศึกษา	n = 384					
	สภาพปัจจุบัน			สภาพพึงประสงค์		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน	3.03	0.65	ปานกลาง	4.38	0.52	มาก
2. การวางแผนการนิเทศ	3.05	0.54	ปานกลาง	4.55	0.55	มากที่สุด
3. การปฏิบัติการนิเทศ	3.06	0.59	ปานกลาง	4.44	0.58	มาก
4. การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ	3.05	0.56	ปานกลาง	4.45	0.59	มาก
รวม	3.06	0.56	ปานกลาง	4.47	0.56	มาก

3. การประเมินความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั้ง 4 ด้าน พบว่า ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีค่าดัชนี ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การวางแผนการนิเทศ ($PNI_{modified}$ =0.49) ลำดับที่ 2 คือ การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ($PNI_{modified}$ =0.46) ลำดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้านคือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียนและการปฏิบัติการนิเทศ ($PNI_{modified}$ =0.45) ตามลำดับ **ดังตารางที่ 2**

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

รายการประเมิน	สภาพปัจจุบัน	สภาพพึงประสงค์	สภาพพึงประสงค์	
	D	I	PNI	ลำดับ
1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน	3.03	4.38	0.45	3
2. การวางแผนการนิเทศ	3.05	4.55	0.49	1
3. การปฏิบัติการนิเทศ	3.06	4.44	0.45	3
4. การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ	3.05	4.45	0.46	2

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพพึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามการจัดการนิเทศภายในของโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นในโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียน

การประเมินความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั้ง 4 ด้าน พบว่า ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีค่าดัชนี ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การวางแผนการนิเทศ ลำดับที่ 2 คือ การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ลำดับที่ 3 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้านคือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน และการปฏิบัติการนิเทศ

ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า ลำดับความสำคัญของการนิเทศภายในของสถานศึกษา คือ การวางแผนการนิเทศ ลำดับที่ 2 คือ การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ลำดับสุดท้าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้านคือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน และการปฏิบัติการนิเทศ จากการลำดับแล้วจะเห็น การวางแผนการนิเทศมีความสำคัญมากเป็นลำดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุพิน ยืนยง (2553) ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียนของครู พบว่า ผลการใช้รูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการ พบว่า 1. ครูผู้นิเทศมีสมรรถภาพการนิเทศอยู่ในระดับสูงมาก และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ครูผู้รับการนิเทศมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของสามารถ ทิมนาค (2555) ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลิคแมน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย ผลจากการตรวจสอบประสิทธิผลของรูปแบบการนิเทศการสอนโดยการนำไปใช้ในโรงเรียน พบว่า ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศมีสมรรถภาพการนิเทศการสอนหลังการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนครูผู้รับการนิเทศมีสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะการอ่านหลังการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของนพพรพรรณ ญาณโกมุท, ไชยรัตน์ ปราณี และสิริพร ปาณาวงษ์ (2558) ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน พบว่า หลังการใช้รูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียน ครูมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ และสมรรถนะในการนิเทศภายในสูงขึ้น โดยแยกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และการนิเทศภายใน หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ 2. ความสามารถ

เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และการนิเทศภายใน หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิต

องค์ความรู้วิจัย

จากการศึกษาวิจัย ความต้องการจำเป็นของการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แนวทางการนิเทศภายในของสถานศึกษาประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 กระบวนการนิเทศภายใน มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน 2. การวางแผนการนิเทศ 3. การปฏิบัติการนิเทศ และ 4. การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ และองค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยส่งเสริมการนิเทศภายใน ได้แก่ 1. การวางแผนร่วมกัน 2. การปฏิบัติการนิเทศ 3. การให้ข้อมูลย้อนกลับ 4. การสรุปผลการเรียนรู้ 5. การสร้างนวัตกรรมร่วมกัน และผลการการตรวจสอบ ยืนยันความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ประเด็นกระบวนการนิเทศภายในและปัจจัยส่งเสริมการนิเทศภายในของแนวทางการนิเทศภายของในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การวางแผนการนิเทศ ลำดับที่ 2 คือ การประเมินผลและรายงานผลการนิเทศ ลำดับสุดท้าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้านคือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของโรงเรียน และการปฏิบัติการนิเทศ จากการลำดับแล้วจะเห็น การวางแผนการนิเทศ มีความสำคัญมากเป็นลำดับแรก สอดคล้องกับงานวิจัยของยุพิน ยืนยง (2553) ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียนของครู พบว่า ผลการใช้รูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการ พบว่า 1. ครูผู้นิเทศมีสมรรถภาพการนิเทศอยู่ในระดับสูงมาก และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ครูผู้รับการนิเทศมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการก่อนและหลังการใช้รูปแบบการนิเทศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของสามารถ ทิมนาค (2555) ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลิคแมน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย ผลจากการตรวจสอบประสิทธิผลของรูปแบบการนิเทศการสอนโดยการนำไปใช้ในโรงเรียน พบว่า ครูผู้ทำหน้าที่นิเทศมีสมรรถภาพการนิเทศการสอนหลังการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนครูผู้รับการนิเทศมีสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ ด้านทักษะการอ่านหลังการใช้รูปแบบการนิเทศการสอนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการนิเทศการสอน ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (นพพรพรรณ ญาณโกมุท, ไชยรัตน์ ปราณี และสิริพร ปาณาวงษ์, 2558) ที่ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชน พบว่า หลังการใช้รูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียน ครูมีสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ และสมรรถนะในการนิเทศภายในสูงขึ้น โดยแยกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และการนิเทศภายใน หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ 2. ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และการนิเทศภายใน หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในด้านการนิเทศภายในโรงเรียนให้มากขึ้น

2. สถานศึกษาสามารถนำแนวทางการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ไปประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนหรือสังคม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. ควรวิจัยเกี่ยวกับกลุยทธ์การบูรณาการการนิเทศภายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

บรรณานุกรม

จุไรรัตน์ สุดรุ่ง. (2559). *การนิเทศภายในโรงเรียน* กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

ทิศนา แขมมณี (2549). *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด* สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.

นพพรพรรณ ญาณโกมุท, ไชยรัตน์ ปราณี และสิริพร ปาณาวงษ์ (2558). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในตามแนวคิดการศึกษาชั้นเรียนสาหรับโรงเรียนเอกชน. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 5(9), 34-38.

พิพัฒน์ ภู่ภิโญ. (2555). *กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อการพัฒนาแบบก้าวกระโดด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุพิน ยืนยง. (2549). *เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWDLและการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน* (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2556) . *ศาสตร์การนิเทศการสอนและการโค้ช การพัฒนาวิชาชีพ : ทฤษฎีกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). นครปฐม: ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนามจันทร์.

สามารถ ทิมนาค. (2553) การพัฒนารูปแบบการนิเทศการสอนตามแนวคิดของกลิ๊กแมน เพื่อพัฒนาสมรรถภาพการจัดการเรียนรู้ด้านทักษะการอ่านของครูภาษาไทย . มหาวิทยาลัยศิลปากร/ กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). นโยบาย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2556). โครงการวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยกับการเตรียมความพร้อมสู่ศตวรรษที่ 21.กรุงเทพมหานคร .

สำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). คู่มือการดำเนินงาน การติดตามประเมินผลการขับเคลื่อน นโยบาย จุดเน้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและนโยบายและแผนกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุวิมล ว่องวานิช. (2558). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Krejcie, Robert, V. and Morgan, Daryle W. (2012). DeterminingSample Size For Research Activities. Phychological Measurement. 30(3): 607-610.

ความต้องการจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

THE NEEDS ASSESSMENT OF THE STUDENT SUPPORT SYSTEM UNDER THE OFFICE OF PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA

เนตรนภิส สุขปลั่ง, ชาญชัย วงศ์สิรสวัสดิ์ และ อรสา จรูญธรรม
Netnapis Sukplug, Chanchai Wongsirasawat and Orasa Charoontham
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Valaya Alongkorn Rajabhat University
Email: Netnapis.Suk@vru.ac.th, owen_toto@yahoo.com and orasa@vru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา รวม 384 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิธีการ วิเคราะห์ PNI ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็น ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.57) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน สภาพที่ต้องการให้เป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 0.40) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน 2) การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน ($PNI_{modified}$ = 0.27)

คำสำคัญ; ความต้องการจำเป็น; ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; สถานศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research article are 1) to study the level of current reality. and the desired conditions of the student care and support system of educational institutions under the Primary Educational Service Area Office. 2) To study the necessary needs of the student care and support system of educational institutions under the Primary Educational Service Area Office. The sample group used in the research was 384 teachers under the Primary

* Received October 10, 2023; Revised March 7, 2024; Accepted july 12, 2024

Educational Service Area Office. The sample size was determined using Crazy and Morgan's table. The research instrument is a questionnaire with a 5-level rating scale with a reliability of 0.99. Statistics used in data analysis are mean, standard deviation, and PNI analysis method. The results of the research found that 1) the current level of actual conditions and the condition that you want it to be of the operation of the student care and support system of the educational institution Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office Overall, it was at a high level ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.57) and when considering each aspect, it was found that it was at a high level in all 5 areas. The desired condition for the operation of the student care and support system of the educational institution. Under the jurisdiction of the Primary Educational Service Area Office Overall, it is at the highest level ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 0.40) and when considering each aspect, it is found that it is at the highest level in all 5 areas. 2) Assessment of the needs and necessities of operating the student support system. Educational institutions under the Primary Educational Service Area Office The most important priority is the development and promotion of students ($PNI_{modified}$= 0.27).

Keywords: Needs assessment; The Student Support System; Educational Institution

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทาน พระราโชบายด้านการศึกษา ความว่า การศึกษา คือ ความมั่นคงของประเทศ ซึ่งตรงกับกรอบยุทธศาสตร์ชาติในระยะยาว 6 ด้าน ประกอบ ด้วยยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง การสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ความเสมอภาคและเท่าเทียม การสร้างความเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การปรับสมดุลรัฐธรรมนูญการบริหารภาครัฐ ซึ่งรัชกาลที่ 10 ทรงเน้นความสำคัญ คือ การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษา พระองค์ท่านต้องการสร้างให้คนไทยมีคุณสมบัติ 4 ด้าน คือ 1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2. มีพื้นฐาน ชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม 3. มีงานทำ มีอาชีพ และ 4. เป็นพลเมืองดี (คู่มือระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1, 2564) ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่ดีโดยผ่านหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียน การสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังบ่มเพาะอุปนิสัยเพื่อให้มีพฤติกรรมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ดี ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายด้านคุณภาพผู้เรียน มีเป้าประสงค์คือ ผู้เรียนทุกคนมีทักษะชีวิต มีสุขภาวะที่เหมาะสมตามวัย มีความเข้มแข็ง อดทน และสามารถพึ่งตนเองได้ในสังคม อนาคตที่ซับซ้อนสามารถป้องกันตนเองจากภัยคุกคามรูปแบบใหม่และป้องกันตนเองจากปัญหายาเสพติดได้

กระทรวงศึกษาธิการได้นำภารกิจหลักตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 - 2580) รวมทั้งแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา (ฉบับปรับปรุง) และนโยบายรัฐบาลทั้งในส่วนนโยบายหลักด้านการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของคนไทยทุกช่วงวัย และนโยบายเร่งด่วนเรื่องการเตรียมคนไทยสู่ศตวรรษที่ 21 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 รวมทั้งนโยบายและแผนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยคาดหวังว่า

ผู้เรียนทุกช่วงวัยจะได้รับการพัฒนาในทุกมิติเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ และมีความพร้อมร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ดังนั้น ในการเร่งรัดการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นความไว้วางใจให้กับสังคม และผลักดันให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและประสิทธิภาพในทุกมิติ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดหลักการสำคัญในการประกาศนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 การสร้างความเชื่อมั่น ไว้วางใจให้กับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนและประชาชน โดยให้ทุกหน่วยนำรูปแบบการทำงานโดยบูรณาการการทำงานร่วมกัน และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนดำเนินการตามภารกิจด้วยความรับผิดชอบต่อตนเอง องค์กรประชาชนและประเทศชาติ โดยให้ความสำคัญกับการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ผ่านกลไกการรับฟังความคิดเห็นมาประกอบการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา การจัดการศึกษาเพื่อความปลอดภัย การยกระดับคุณภาพการศึกษา การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษาทุกช่วงวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ได้สนองนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้ามาดำเนินการ พบว่า ปัญหาการดำเนินงานตามกระบวนการของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่นกระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบปัญหา คือ ครูมีภาระงานมากทำให้ไม่สามารถดำเนินการรู้จักนักเรียนได้อย่างทั่วถึง ครูขาดการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบและการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านความสามารถพิเศษ กระบวนการคัดกรองนักเรียน พบปัญหา คือความน่าเชื่อถือของข้อมูลการวิเคราะห์นักเรียน วิธีการวิเคราะห์นักเรียนไม่หลากหลาย และการใช้ข้อมูลการคัดกรองนักเรียนไม่มีประสิทธิภาพ กระบวนการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน พบปัญหา คือการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่หลากหลาย ครูขาดทักษะด้านจิตวิทยาการให้คำปรึกษา และปัจจัยอื่นๆภายนอกส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้ปัญหานักเรียน เช่น ความร่วมมือของผู้ปกครอง สภาพชุมชน และขาดความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย เป็นต้น กระบวนการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา พบปัญหาคือสัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน ทำให้ไม่สามารถเปิดใจร่วมกันแก้ปัญหา ครูวัยวุฒิน้อยขาดประสบการณ์และความน่าเชื่อถือ อีกทั้งครูมีงานสอนมากเกินทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังพบว่าโรงเรียนไม่มีกลวิธีที่หลากหลายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสียงและกลุ่มมีปัญหาอย่างใกล้ชิด และกระบวนการส่งต่อนักเรียน พบปัญหา การขาดกระบวนการดำเนินการส่งต่อ ภายนอกอย่างเป็นระบบ และครูขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการส่งต่อนักเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรีเขต1, 2565) ดังนั้นในการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้นั้นผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญแนวคิดวิธีการแบบการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพราะเป็นปัจจัยและบทบาทที่สำคัญที่จะพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดผลสำเร็จเนื่องจากการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นไปได้ยากที่จะแก้ไขเพียงลำพังหรือเพียงนโยบาย เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งระบบโรงเรียนจึงสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมแบบภาคีเครือข่าย โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือ นักเรียนทุกคนสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น เพื่อให้เกิดสารสนเทศที่จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้นั้นควรนำหลักการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เพื่อเป็นการระบุความต้องการจำเป็นของบุคลากร เมื่อประเมินแล้วสามารถเห็นถึงความต้องการจำเป็นระดับองค์กร ซึ่งผู้บริหารสามารถเลือกความต้องการจำเป็นนั้นมาวางแผนเพื่อดำเนินการ และปรับปรุงพัฒนาส่วนที่ขาดอยู่ให้สมบูรณ์ (สุวิมล ว่องวาณิช. 2548) โดย Witkin และ Altschuld (1995) กล่าวว่า ความต้องการจำเป็นคือ ความแตกต่างหรือช่องว่าง (gap) ระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ (what is) หรือ สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (Current actual

situation) และสภาพที่ต้องการให้เป็น (The condition that you want it to be) หรือสภาพที่พึงปรารถนา ซึ่งจะได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ และนำไปสู่การพัฒนาแนวการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อให้โรงเรียนได้มีแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จะได้ร่วมมือกันช่วยเหลือดูแลนักเรียนให้มีพัฒนาการก้าวหน้าในทุกด้าน สามารถปรับตัว แก้ปัญหา พัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จและอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 230,825 คน

1.2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจำนวน 384 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 ; อ้างอิงจาก บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 384 คน โดยผู้วิจัยได้ ทำการ

การสุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified 0Random Sampling) และใช้ภูมิภาคเป็นชั้นของการสุ่ม เทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน ให้ได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็น ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นแบบสอบถามที่มีรูปแบบการตอบสองสภาพ (Dual Response) คือ สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (Current actual situation) และสภาพที่ต้องการให้เป็น (The condition that you want it to be) คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน การป้องกันช่วยแหลือและแก้ปัญหาปัญหา และการส่งต่อ จำนวน 50 ข้อ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ หาค่าความเที่ยง (reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) โดยมีผลการวิเคราะห์ความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.99

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอความร่วมมือ และนำหนังสือจากจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

กำหนดระยะเวลาในการรับแบบสอบถามคืน โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนทั้งสิ้นจำนวน 384 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และหาค่าร้อยละ (percentage)

ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็น ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D)

ตอนที่ 3 การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยใช้วิธี Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) (สุวิมล ว่องวาณิช, 2558)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผล ได้ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 74 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 62

2. ระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็น ของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่าในภาพรวมและรายด้านทุกด้านของสภาพที่ต้องการให้เป็นมีค่าเฉลี่ยมากกว่าสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันโดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 เมื่อพิจารณาสภาพที่เป็นจริงของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.86, S.D. = 0.57) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 5 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนี้ การคัดกรองนักเรียน ($\bar{X}$ = 3.89, S.D. = 0.62) การส่งต่อ ($\bar{X}$ = 3.89, S.D. = 0.60) รองลงมาคือ การป้องกันช่วยเหลือและแก้ปัญหาปัญหา ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.61) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.60) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.58)

2.2 เมื่อพิจารณาสภาพที่ต้องการให้เป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 0.40) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดดังนี้ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X}$ = 4.74, S.D. = 0.41) รองลงมาคือ การคัดกรองนักเรียน ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 0.42) การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน ($\bar{X}$ = 4.73, S.D. = 0.42) การส่งต่อ ($\bar{X}$ = 3.73, S.D. = 0.41) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การป้องกันช่วยแหลือและแก้ปัญหาปัญหา ($\bar{X}$ = 3.87, S.D. = 0.61) **ดังตารางที่ 1**

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสภาพที่ต้องการให้เป็นในภาพรวมและรายด้าน

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	N = 384					
	สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน			สภาพที่ต้องการให้เป็น		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.87	0.60	มาก	4.74	0.41	มากที่สุด
2. การคัดกรองนักเรียน	3.89	0.62	มาก	4.73	0.42	มากที่สุด
3. การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน	3.82	0.58	มาก	4.73	0.42	มากที่สุด
4. การป้องกันช่วยแหลือและแก้ปัญหาปัญหา	3.87	0.61	มาก	4.72	0.42	มากที่สุด
5. การส่งต่อ	3.89	0.60	มาก	4.73	0.41	มากที่สุด
รวม	3.86	0.57	มาก	4.73	0.40	มากที่สุด

3. การประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

3.1 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ทั้ง 5 ด้าน พบว่า ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน ($PNI_{modified}$ =0.27) ลำดับที่ 2 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้าน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน ($PNI_{modified}$ =0.25) และลำดับสุดท้ายมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 2 ด้าน คือ การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา การส่งต่อ ($PNI_{modified}$ =0.24) ตามลำดับ **ดังตารางที่ 2**

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

รายการประเมิน	สภาพ	สภาพ	ความต้องการ	
	D	I	PNI	ลำดับ
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	3.87	4.74	0.25	2
2. การคัดกรองนักเรียน	3.89	4.73	0.25	2
3. การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน	3.82	4.73	0.27	1
4. การป้องกันช่วยแหลือและแก้ปัญหาปัญหา	3.87	4.72	0.25	4
5. การส่งต่อ	3.89	4.73	0.24	4

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษา ระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน สภาพที่ต้องการให้เป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันโดยรวมและด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพที่ต้องการให้เป็นอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาในปัจจุบันเป็นการทำให้ผู้เรียนมีความปลอดภัยตามนโยบายของกระทรวงมีการติดตามจากหน่วยงานต้นสังกัดและส่งเสริมโดยมีการ คัดเลือกสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้กำหนดนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งจัดให้มีระบบ

การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และดำเนินการอย่างจริงจังต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่ง นักเรียนทุกคนจะต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือ พิทักษ์ปกป้อง คุ้มครองอย่างรอบด้านด้วยกระบวน การที่ถูกต้อง เหมาะสม และทันการณ์ และได้รับการพัฒนาในทุกมิติเพื่อให้เป็นคนดีมีความสุข และ ปลอดภัยในสภาพสังคมปัจจุบันของผู้เรียน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2561) และยังสอดคล้องกับวิจัยการศึกษาของสุธิดา พงษ์สวัสดิ์ (2561) พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนืองบุรีโดยภาพรวมและรายได้อยู่ในระดับ มากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน พบว่า การสื่อสารของทางโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนืองบุรีกับผู้ปกครองมีความเข้าใจและความร่วมมือค่อนข้างน้อย จึงควรมีการดำเนินการคือ ควรชี้แจงให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมพัฒนาความสามารถและการสร้างคุณค่าให้ผู้เรียน โรงเรียนควรเพิ่มความสำคัญโดยให้ครู ประจำชั้น หรือ ครูที่ปรึกษา สำรวจความต้องการในการจัดกิจกรรมของนักเรียน เช่น จัดโครงการ ส่งเสริมกิจกรรมชุมนุมตามความถนัดตามความสามารถให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนให้มากขึ้น และดัสกลาส (Douglas) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีความผิดปกติทางอารมณ์หรือพฤติกรรม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความต้องการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ให้มีรูปแบบทางเลือกที่จะต้องการได้รับการสนับสนุน เพื่อให้มีความเข้าใจที่ดีขึ้น มีการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาเป็นรายบุคคลสำหรับนักเรียนที่มีความผิดปกติ ทางอารมณ์หรือพฤติกรรม มีการประสานงานไปยังผู้เกี่ยวข้อง เมื่อนักเรียนเข้าสู่ช่วงวัยที่เหมาะสม จะต้องได้รับความร่วมมือจากครอบครัวเพื่อให้การสนับสนุนพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางบวก การ เตรียมความพร้อมของนักเรียน การวางแผนการศึกษาที่ดี จะทำให้นักเรียนมีการพัฒนาพฤติกรรม มีการ ปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น ครอบครัว ชุมชนมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงอย่าง มาก นักเรียนควรได้รับการศึกษาและการบริการทางสังคมเพื่อให้พวกเขามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

2. ประเมินความต้องการจำเป็นการประเมินความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิเคราะห์ พบว่าด้านที่ต้องการพัฒนามากที่สุด คือ 1. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน 2. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 3. ด้านการคัดกรองนักเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย เพราะชุมชนมีความใส่ใจ และบางโรงเรียนมีบริบทที่มีศักยภาพในการส่งเสริม แต่บางโรงเรียนต้องอาศัยทรัพยากรในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กจะขาดบุคลากรและทรัพยากรอย่างมากจึงสำคัญมากที่ต้องมีภาคีเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 3 นพเกล้า ทองธรรมมา (2563) ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นในด้าน การคัดกรองนักเรียนอยู่ในระดับสูงสุดลำดับที่ 2 คือ ด้านการส่งเสริมนักเรียนลำดับที่ 3 มี 2 ด้าน โดยค่าเฉลี่ยเท่ากัน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการส่งต่อ นักเรียน ลำดับสุดท้าย คือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา

องค์ความรู้การวิจัย

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสามารถสำเร็จได้ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2. ด้านการคัดกรองนักเรียน 3. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน 4. ด้านการป้องกันช่วยแหลือและแก้ปัญหาปัญหา 5การส่งต่อ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการสนับสนุน โดยพัฒนาตามระดับความต้องการจำเป็นของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ดังนี้ 1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาควรจัดทำ

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นักเรียนในแต่ละส่วน ควรเป็นเครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้ สามารถเก็บข้อมูลนักเรียนได้ครอบคลุม มีความเป็น ปัจจุบันและสามารถเรียกดูข้อมูล 2. ด้านการคัดกรองนักเรียนสถานศึกษา ควรมีการกำหนด เกณฑ์การแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา อย่างชัดเจนโดยให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ในการคัดกรองนักเรียน 3. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน เพื่อนักเรียนจะได้ใช้ความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ 4. ด้านการป้องกันช่วยแหลือและแก้ปัญหาปัญหา ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจ ในแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างถูกต้อง ได้แก่ การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน การให้คำปรึกษาแก่นักเรียน การเอาใจใส่ในการดูแลนักเรียนด้วยความเต็มใจ ผู้บริหารสถานศึกษา สร้างความตระหนัก ให้กับครูในโรงเรียน ในการร่วมกันป้องกันแก้ไขปัญหา 5. ด้านการส่งต่อ สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ควรมีการวางแผนการส่งต่อผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ดำเนินการส่ง ต่อภายในสถาบัน การส่งต่อภายนอกสถาบัน ครูที่ปรึกษามีการส่งต่อภายในของผู้เรียนที่มีปัญหาไปยัง ครูแนะแนว/ครูวิชาการ และให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษได้แสดงออกในสิ่งที่ตนถนัด ครูแนะแนวควรให้คำแนะนำในการเรียนต่อ การประกอบอาชีพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. สถานศึกษาควรมีการส่งเสริมพัฒนาคณะกรรมการดำเนินงานให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้านทักษะในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ส่งเสริมความเข้าใจให้กับผู้ปกครองเพื่อความเข้าใจในการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนให้มากขึ้นเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2. สถานศึกษาควรประยุกต์ใช้การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่งเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. ควรมีการพัฒนากลยุทธ์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *แผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2565.* กรุงเทพ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

ณฐกร สุขสม. (2553). *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการฝึกเพื่อพัฒนาอาชีพ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเศวร.

นพเกล้า ทองธรรมมา. (2563). *การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3.*(วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวิริยาสาส์น.

_____. (2554). *หลักการวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวิริยาสาส์น.

_____. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10) . กรุงเทพฯ: สุวิริยาสาส์น.

เพ็ญผกา กาญจโนภาส. (2560). *การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

สุธิดา พงษ์สวัสดิ์. (2561). *การการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรีค้นคว้าอิสระนี้หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาแผน ข.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวิมล ว่องวานิช. (2548). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2565). คู่มือระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2565). รายงานผลการดำเนินงานการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในภารกิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *คู่มือการคัดเลือกสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อรับรางวัลระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2563). *การบริหารแบบมีส่วนร่วม.* สืบค้น 10 ธันวาคม 2563, จาก http://www.opdc.go.th/special. php?spc_id=2& content _id=156.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *นวัตกรรมการบริหารจัดการสถานศึกษาในประเทศไทยและประเทศที่คัดสรร เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

Douglas Cheney. (2560). Transition of Secondary Student with Emotional or Behavioral Disoders. Retrieved August 27, 2017. from http://digitallibrary.usc.edu/cdm/ref/collection/p15799coll/16id/77364

Krejcie, Robert, V. and Morgan, Daryle W. (2012). DeterminingSample Size For Research Activities. Phychological Measurement. 30(3) 607-610.

การส่งเสริมคุณค่าวิถีเกษตรกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา*

PROMOTING THE VALUE OF AGRICULTURAL-WAY WITH TOURISM IN THE AREA OF SAO CHA NGOK, BANG KHLA DISTRICT, CHACHOENGSAO PROVINCE

บุญยอด ศรีรัตนสรณ์ และ วงเดือน ไม้สนธิ์
Boonyod Sriratanasarana and Wongduan Maison
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
Social Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Rajanagarindra University
สาขาวิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
Chemistry, Faculty of Sciences and Technology, Rajabhat Rajanagarindra University
Email: bsriratasarana@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งสามารถนำมาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา และ 2) ค้นหาแนวทางส่งเสริมการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างโอกาสเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ชุมชน และกลุ่มผู้ผลิต ผู้แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในชุมชนตำบลสาวชะโงก ผลการวิจัยพบว่า ในพื้นที่ตำบลสาวชะโงกซึ่งมีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ คือ มีสามน้ำ ได้แก่ น้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย ส่งผลให้พืชผลทางการเกษตรที่เพาะปลูกในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก เช่น มะม่วง มะพร้าว หมาก ผักขึ้นฉ่าย และหัวไชเท้า เป็นต้น มีชื่อเสียงในเรื่องรสชาติและความอร่อย ขณะเดียวกันประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลสาวชะโงกมีเชื้อสายจีน และมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพปลูกผลไม้และพืชเศรษฐกิจผสมผสาน โดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างระหว่างร่องสวน นอกจากนี้พื้นที่ตำบลสาวชะโงกยังมีสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่ รูปหล่อหลวงพ่อเหลือ โรงเจปั้นกิ๊มยืออี๊ตั่ว และแหล่งเรียนรู้ศิลปะมวยไทย ได้แก่ ค่ายมวย ป. ประมุข เป็นต้น จากความหลากหลายของทรัพยากรด้านการเกษตร การมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นด้านวัฒนธรรม และความเชื่อท้องถิ่นดังกล่าว ส่งผลให้พื้นที่ตำบลสาวชะโงกเอื้อต่อการนำมาสร้างโอกาสเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรเพื่อสร้างแหล่งจูงใจและทางเลือกใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ และขณะเดียวกันเกษตรกรในพื้นที่ยังมีโอกาสจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรอื่นๆ จากแหล่งผลิตโดยตรง ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลดีต่อเกษตรกรและส่งผลให้อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนเกิดความยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ; การส่งเสริมคุณค่าวิถีเกษตร; การท่องเที่ยวชุมชนตำบลสาวชะโงก; จังหวัดฉะเชิงเทรา

* Received January 31, 2024; Revised July 25, 2024; Accepted July 25, 2024

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to explore existing resources available in the area, which are beneficial for being tourist attractions in the community of Sao Cha Ngok Sub-District, Bang Khla District, Chachoengsao, and 2) to explore the guidelines of promoting the use of existing resources in the area to be beneficial for being tourist attractions with no impacts to the living conditions and the environment in the community. This research uses qualitative methodology. The data were obtained from in-depth interviews and brainstorming ideas from the community leaders, local people, group of agriculturists and food processors of agricultural products in the area of Sao Cha Ngok Sub- District, Bangkhla District, Chachoengsao. The research results found that as the Bangpakong River has been flowing through the area of Sao Cha Ngok Sub- District, this area has special features of three kinds of water; fresh water, salt water, and brackish water. As a result, agricultural crops grown in Sao Cha Ngok Sub-District, such as mangoes, coconuts, betel nuts, celeries, and radishes, etc., are famous for their taste and deliciousness. In addition, most of people in this area of Sao Cha Ngok Sub- District are emigrated from China in which the style of living has related to making a living, growing integrated economic crops, and utilizing the benefits of available space between ditches. Additionally, there are important cultural places as well as local beliefs such as the statue of Luang Pho Lua, Pan Kim Yue Ii Tua Chinese canteen for vegetarians, and Thai boxing learning center such as Por. Pramuk Muay Thai Gym. Due to the variety of agricultural resources, specifically unique identity of living, culture, and local beliefs, the area of Sao Cha Ngok is potential to be an agricultural tourist attraction to attract the tourists' attention as well as giving alternative choice for tourists. Moreover, the agriculturists will have an opportunity to sell their agricultural crops and processed agricultural products from direct sources to increase their income from tourism and it will also result in sustainable careers in agriculture of the community.

Keywords; Promoting the value of agricultural way; Community Tourism at Sao Cha Ngok Sub-District; Chachoengsao Province

บทนำ

วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทย คือ การเป็นสังคมเกษตรกรรม การเกษตรดั้งเดิมจึงเป็นเกษตรธรรมชาติที่ค่อย ๆ พัฒนามาพร้อมกับวัฒนธรรมแบบภูมิปัญญา เมื่อเวลาผ่านไปสังคมมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปัจจัยต่าง ๆ และมีพลเมืองมากขึ้น ความต้องการอาหาร และปัจจัยอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น สินค้าเกษตรต้องผลิตมากขึ้นให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค ทำให้การเกษตรสมัยใหม่ขยายตัวอย่างรวดเร็วด้วยการใช้เครื่องจักรกลและสารเคมีซึ่งส่งผลเสียหายแก่เกษตรกรหลายราย บางรายประสบปัญหาถึงกับสูญเสียผืนดินทำกิน มีการใช้ทรัพยากรที่ผิด การขาดความรู้ และบางรายประสบปัญหา

ด้านสุขภาพ ดังนั้น ถึงเวลาแล้วที่ภาคการเกษตรของไทยจะต้องเข้าใจกับวิถีเกษตรกรรมยั่งยืนซึ่งหมายถึงการสร้างความสุขที่แท้จริง

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาทำให้เกิดการเรียนรู้และก่อให้เกิดประโยชน์ ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและตัวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรถือเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงเพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบที่มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น (นิออน ศรีสมยง, 2547)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีจุดเด่น คือ ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งเรียนรู้เอง มีวิถีชีวิตชุมชนที่เรียบง่ายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รวมถึงการจัดการทรัพยากรบนพื้นฐาน 3 ประการ คือ ฐานการเรียนรู้และการจัดการโดยชุมชนโดยฐานองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และฐานพิธีกรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นอีกทางเลือกที่น่าจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เพราะมีความแตกต่างกับการท่องเที่ยวกระแสหลักอย่างชัดเจน นั่นคือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะให้ความสำคัญกับคุณค่าในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่โดยมุ่งเน้นความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก ได้ให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลิน และการพักผ่อนไปในตัว อีกทั้งเกษตรกรยังจะมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรรวมทั้งสินค้าแปรรูปทางการเกษตรอื่น ๆ อีกด้วย อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการท่องเที่ยว ในขณะที่การท่องเที่ยวกระแสหลักเน้นมูลค่าจากการท่องเที่ยว และตัวนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ตลอดจนอาศัยอำนาจเป็นเครื่องมือบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้ทรัพยากรเกิดความเสื่อมโทรม และไม่มีความยั่งยืน นับได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชนโดยแท้ทำให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวส่งเสริมความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และทรัพยากรของตนเองได้ ก่อให้เกิดคุณค่าพลัง และความสุขติดตามมาอย่างยั่งยืน (นิออน ศรีสมยง, 2547)

ในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่บนเส้นทางระหว่างวัดโสธรวราราม วรวิหาร และวัดสมานรัตนาราม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนเดินทางมากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์วันละหลายหมื่นคน ด้วยสภาพของพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนมะม่วง สวนมะพร้าว สวนหมาก ปลูกพืชผักสวนครัว เพาะเลี้ยงปลากัด เป็นต้น รวมทั้งยังมีสถานที่สำคัญทางศาสนสถานที่เก่าแก่ (นั่นคือ วัดสาวชะโงก ซึ่งเป็นที่ประดิษฐ์สถานองค์รูปหล่อหลวงพ่อเหลือ เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง 1 ใน 200 องค์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มาของ “วัดสาวชะโงก” มีประวัติกล่าวไว้ว่า มีเจ้าสาวคนหนึ่งได้ชะโงกออกมาทางหน้าต่างของเรือนเพื่อดูขบวนเรือขันหมากของฝ่ายเจ้าบ่าวที่ยกมาสู่ขอจากปราจีนบุรีในวันแต่งงาน แต่ด้วยเหตุบังเอิญเจ้าสาวได้พลัดตกจากเรือน ซึ่งเรือนนี้เป็นเรือนโบราณมีใต้ถุนสูงทำให้เจ้าสาวเสียชีวิต จึงเป็นที่มาของชื่อ “สาวชะโงก”) มีประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนั้น ด้วยศักยภาพของพื้นที่ และกระแสการท่องเที่ยววิถีไทยที่ชื่นชอบในความสงบไม่รีบเร่ง อยู่ง่ายกินง่าย วิถีชนบทเกษตรกรรม คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการส่งเสริมคุณค่าวิถีเกษตรกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยส่งเสริมให้เกษตรกรนำ

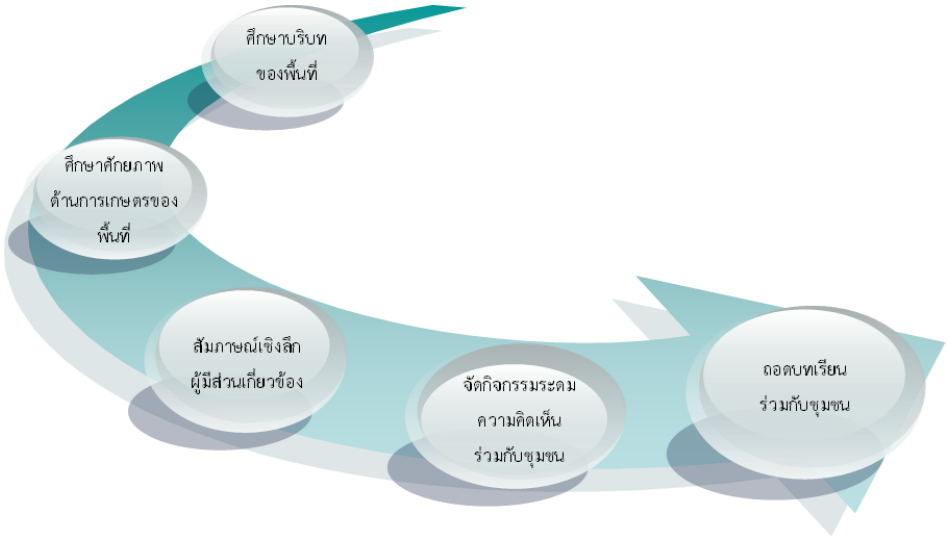
ทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างมูลค่า และคุณค่า ก่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้น่าสนใจ เพื่อสร้างแรงดึงดูดใจ และสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพ และช่วยให้เกษตรกรมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้ เพราะศักยภาพการเกษตรกรรมกับการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อโครงสร้างทางการผลิตสินค้าเกษตร นอกจากนี้เกษตรกรยังรู้จักการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องซึ่งกันและกันโดยมีเป้าหมายให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน สัมผัสกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับเกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งทั้งหมดจะเกิดผลดีต่อเกษตรกร ส่งผลให้อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนเกิดความยั่งยืนสืบไป (แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี พ.ศ. 2561-2564, องค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งสามารถนำมาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อค้นหาแนวทางส่งเสริมการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างโอกาสเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งใช้การวิจัยฐานชุมชน (Community based research) เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเน้นให้ความสำคัญกับศักยภาพและวิธีคิดของชุมชน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนชุมชน ตัวแทนกลุ่มผู้ผลิต ตัวแทนกลุ่มผู้แปรรูปผลผลิต ตัวแทนจากหน่วยงานการท่องเที่ยวจังหวัดฉะเชิงเทรา และตัวแทนนักท่องเที่ยว 3 ท่าน รวมจำนวน 15 ท่าน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพในการปฏิบัติงานภาคสนาม หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการประชุมระดมความคิดเห็นมาวิเคราะห์โดยวิธีการถอดเทปที่ได้บันทึกไว้แล้วนำมาเขียนสรุปจำแนกเป็นประเด็น และเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นทำการวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis technique) ประกอบบริบท และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์แล้วนำเสนออย่างเป็นระบบเพื่อเขียนเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการศึกษาให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ที่สามารถนำมาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ขั้นตอนที่ 2 ค้นหาแนวทางการส่งเสริมการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยมีแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังแสดง **ในภาพที่ 1**



ภาพที่ 1 แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

1. ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ที่สามารถนำมาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

โดยพื้นที่สำคัญที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเริ่มจากสถานที่สำคัญทางศาสนา คือ วัดสาวชะโงก ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อองค์หลวงพ่อเหลือ (เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง 1 ใน 200 องค์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) ทั้งนี้ที่มาของ “วัดสาวชะโงก” มีประวัติกล่าวไว้ว่า มีหญิงสาวคนหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงจะเข้าพิธีแต่งงานกับหนุ่มที่อยู่ทางตำบลบางโรง พอถึงวันงานขบวนขันหมากของเจ้าบ่าวได้ยกมาถึงริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงฝั่งตรงข้าม เมื่อเจ้าสาวได้ยินเสียงไชโยโห่ร้องของขบวนขันหมากจึงรีบโผล่หน้าออกมาดู แต่ด้วยความรีบร้อนทำให้พลัดตกลงมาจากหน้าต่างถึงคอหักตาย เมื่อเจ้าบ่าวทราบเรื่องว่าเจ้าสาวเสียชีวิตจึงยกขบวนขันหมากกลับโดยทิ้งร่มไว้ 3 คัน (ปัจจุบันจึงเป็นที่มาของชื่อ “วัดสามร่ม”) และทางฝั่งบ้านเจ้าสาวซึ่งต่อมาจึงถูกเรียกว่า “บ้านสาวชะโงก” ภายหลังเมื่อมีการแยกการปกครองออกมาจึงได้ตั้งชื่อว่า “ตำบลสาวชะโงก” ตามชื่อของหมู่บ้าน ปัจจุบันในพื้นที่ตำบลสาวชะโงกแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน โดยหมู่ที่ 1 (บ้านหมู่) มีสภาพการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อนอยู่ริมชายฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นเขตชุมชนหนาแน่นซึ่งบริเวณนี้เป็นตลาดขายสินค้าพื้นบ้านมาแต่อดีต ปัจจุบันนับเป็นตลาดเก่าแก่ชาวบ้านในพื้นที่เรียกว่า “ตลาดบ้านหมู่” ส่วนบริเวณรอบนอกตลาด ชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามพื้นที่สวนของตน สำหรับหมู่ที่ 2 - 6 ชาวบ้านจะตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่สวนที่ตนถือครอง ชาวชุมชนตำบลสาวชะโงกมีประเพณีอันดีงามที่สืบทอดส่งต่อกันมาจากบรรพบุรุษอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องการให้ความเคารพผู้ใหญ่หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น เทศกาลตรุษจีน เทศกาลสารทจีน เป็นต้น ที่ชาวบ้านยังถือปฏิบัติต่อเนื่องกันมาอย่างเคร่งครัด ส่วนพิธีกรรมและความเชื่อที่ชาวชุมชนตำบลสาวชะโงกยังคงปฏิบัติอยู่และยังดำรงไว้ คือ พิธีไหว้พระจันทร์ พิธีถือศีลกินเจ ด้านความศรัทธาและความเคารพนับถือของชาวชุมชนตำบลสาวชะโงกที่มีต่อองค์หลวงพ่อเหลือนั้นยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นตราบจนถึงปัจจุบัน โดยปัจจุบันชาวชุมชนได้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างรูปหล่อหลวงพ่อเหลือองค์ใหญ่ประดิษฐานไว้ที่วัดสาวชะโงกเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นศูนย์รวมของชาวชุมชนตำบลสาวชะโงก สำหรับวัดสาวชะโงก นับเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมานานตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 (บ้านหมู่) ตำบลสาวชะโงก พื้นที่วัดตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง หากเดินทางโดยเรือจะผ่านหน้าวัดสาวชะโงก แลเห็นรูปหล่อขององค์หลวงพ่อเหลือที่สูงเด่นสง่างาม (หลวงพ่อเหลือท่านเป็นอดีตเจ้าอาวาสของวัด

สาวชะโงกนั้นมรณภาพมานานกว่า 90 ปี โด่งดัง และมีชื่อเสียงทางด้านปลัดขิกซึ่งผู้ชายมักนิยมร้อยเชือกแขวนไว้ที่เอวมีเรื่องเล่าว่าท่านสามารถปลุกเสกให้ลอยทวนน้ำได้) และมองเห็นโรงเจปั้นก๊ิมยืออี๋ตั่ว ซึ่งเป็นโรงเจที่มีฮุดโจ๊เป็นรูปองค์ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อถึงเดือนตุลาคมของทุกปีจะมีเทศกาลถือศีลกินเจมีประชาชนจากทุกจังหวัดของประเทศไทยเดินทางมาถือศีล นุ่งขาว ห่มขาว ณ โรงเจแห่งนี้ หากผู้ใดเคยมาแล้วจะมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงมีน้ำทะเลท่วมเป็นบางครั้ง ในอดีตมีชาวจีนอพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่เมื่อประมาณ 100 ปีเศษมาแล้ว เดินทางโดยเรือเข้ามาตามลำแม่น้ำบางปะกง ผ่านมาพบพื้นที่แห่งนี้ซึ่งอยู่ติดแม่น้ำ ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม จึงได้จับจองปลูกสร้างบ้านเรือน ประกอบอาชีพทำสวนและค้าขาย ส่งผลให้ในพื้นที่มีความหลากหลายของทรัพยากรโดยเฉพาะด้านการเกษตรที่เอื้อต่อการนำมาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สวนมะม่วง สวนมะพร้าว สวนหมาก สวนพลู พืชผักสวนครัว การเพาะเลี้ยงปลากัดเป็นต้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้วิถีการทำเกษตรกรรม รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของคนในพื้นที่ได้อย่างมีความสุขและความรู้ไปพร้อมกันด้วย (แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (2561-2564), องค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงก, 2561)

จะเห็นได้ว่า บนความหลากหลายของสถานที่สำคัญทางศาสนาและความเชื่อ รวมถึงทรัพยากรทางการเกษตรของชุมชนในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้นว่า องค์รูปหล่อหลวงพ่อเหลือ สวนมะม่วง สวนมะพร้าว สวนหมาก สวนพลู แปลงผักขึ้นฉ่าย และการเพาะเลี้ยงปลากัด สามารถนำมาส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ดังแสดง **ในภาพที่ 2**

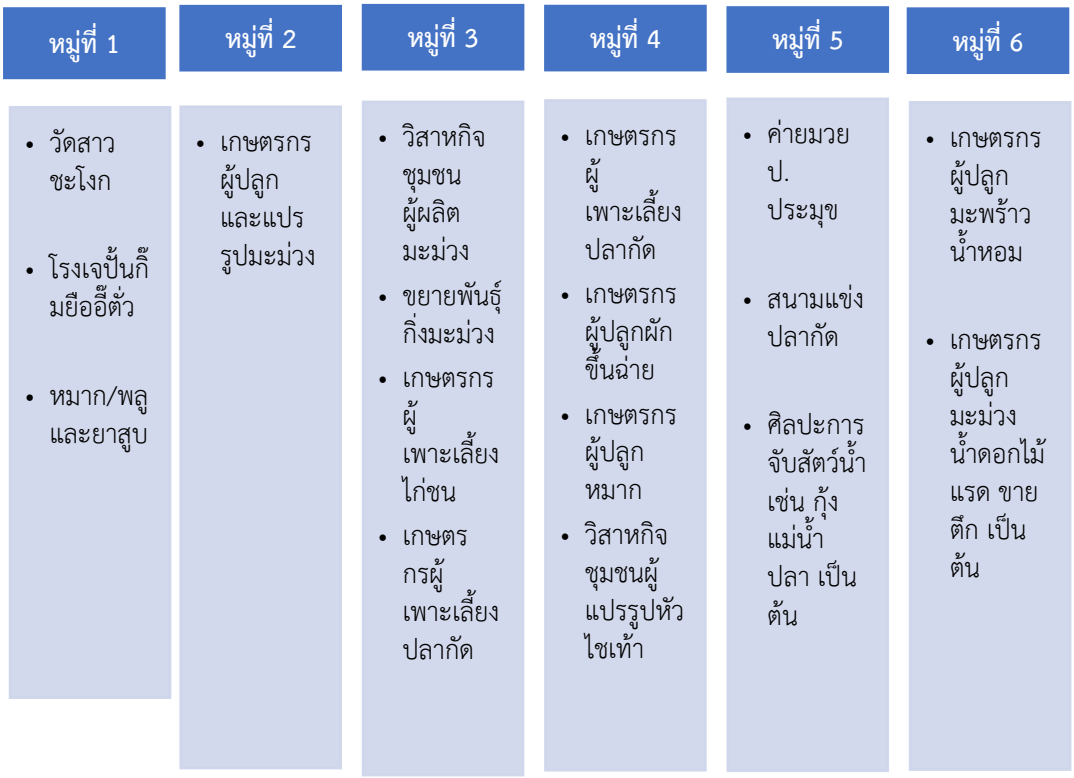


ภาพที่ 2 รูปแบบการท่องเที่ยววิถีเกษตร

2. แนวทางการส่งเสริมการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

จากความหลากหลายของทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นหาแนวทางส่งเสริมการนำทรัพยากรทางการเกษตรดังกล่าวมาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

โดยพบว่า ทรัพยากรทางการเกษตรแต่ละชนิดมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นแฝงอยู่และสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับมะม่วง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับมะพร้าว ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพลู หมาก และยาสูบ ภูมิปัญญาท้องถิ่นคนเลี้ยงไก่ชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นคนเลี้ยงปลากัด รวมพลคนรักศิลปะการต่อสู้ รวมพลคนรักปลากัด เป็นต้น



ภาพที่ 3 ของดีในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก

วัดสาวชะโงกและรูปหล่อหลวงพ่อเหลือ	ประวัติ/ความเป็นมา
โรงเจปั้นกิ๊มยืออี๊ตั่ว	ประวัติ/ความเป็นมา
พลู หมาก ยาสูบ ผักขึ้นฉ่าย หัวไชเท้า	กรรมวิธีการปลูก/การเก็บ/การเรียง/การแปรรูป และอุปกรณ์ที่ใช้
สวนมะม่วง	กรรมวิธีการปลูก/การขยายพันธุ์/การแปรรูป/การส่งออก/การขาย
สวนมะพร้าว	กรรมวิธีการปลูก/การบำรุงรักษา/การแปรรูปผลผลิต/การขาย
การเพาะเลี้ยงปลากัด	กรรมวิธีการเพาะเลี้ยง/กรรมวิธีการบรรจุภัณฑ์/การแข่งขัน/การขาย
การเพาะเลี้ยงไก่ชน	กรรมวิธีการเพาะเลี้ยง/การแข่งขัน/การขาย

ภาพที่ 4 กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้

3. ถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมคุณค่าวิถีเกษตรกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

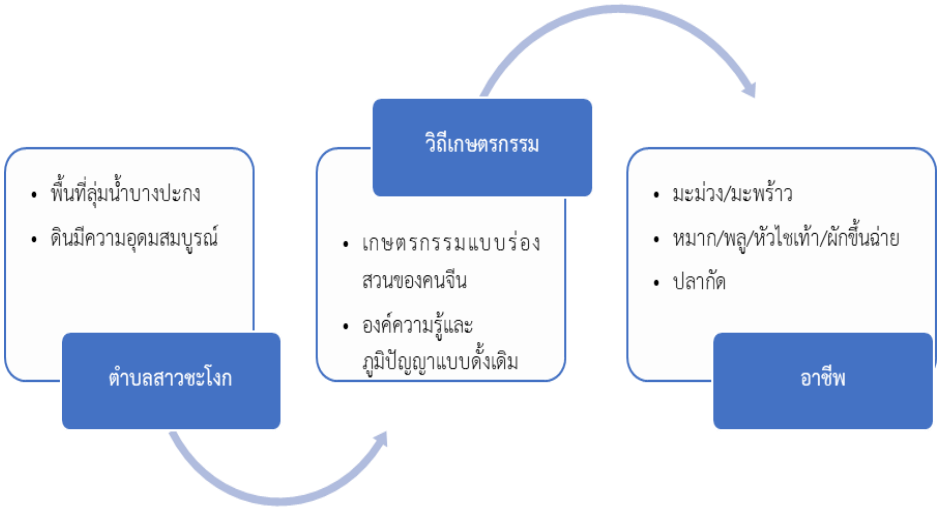
จากการถอดบทเรียนแนวทางการส่งเสริมคุณค่าวิถีเกษตรกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ผ่านการทดลอง (นำร่อง) การจัดการท่องเที่ยววิถีเกษตรในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถสรุปได้ ดังนี้

3.1 ด้านอัตลักษณ์การท่องเที่ยววิถีเกษตรในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก

พื้นที่ตำบลสาวชะโงก เป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้คนส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน ดังนั้นจึงเห็นการเพาะปลูกพืชแบบร่องสวน มีทั้งมะม่วง มะพร้าว หมาก พลู ยาสูบ หัวไชเท้า และยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการเพาะปลูก ด้านการแปรรูปอาหาร การถนอมอาหารของตนไว้ ซึ่งหาดูได้ยากในท้องถิ่นอื่น รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์ไปกับการประกอบอาชีพ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจผสมผสานและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างระหว่างร่องสวน เช่น พื้นที่ปลูกหมากจะมีการปลูกพลู ยาสูบ ผักขึ้นฉ่าย หัวไชเท้า หรือเพาะเลี้ยงปลากัดบริเวณพื้นที่ว่างระหว่างร่องสวน เป็นต้น



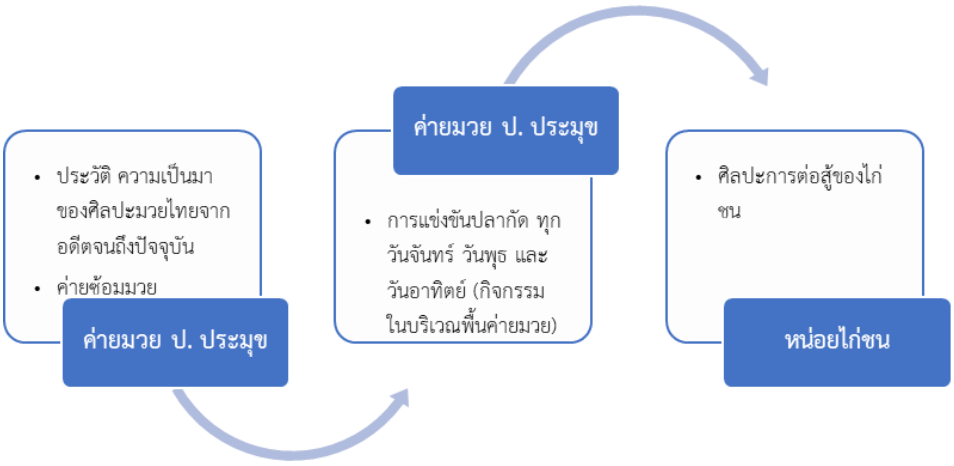
ภาพที่ 5 การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างระหว่างร่องสวน



ภาพที่ 6 อัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก

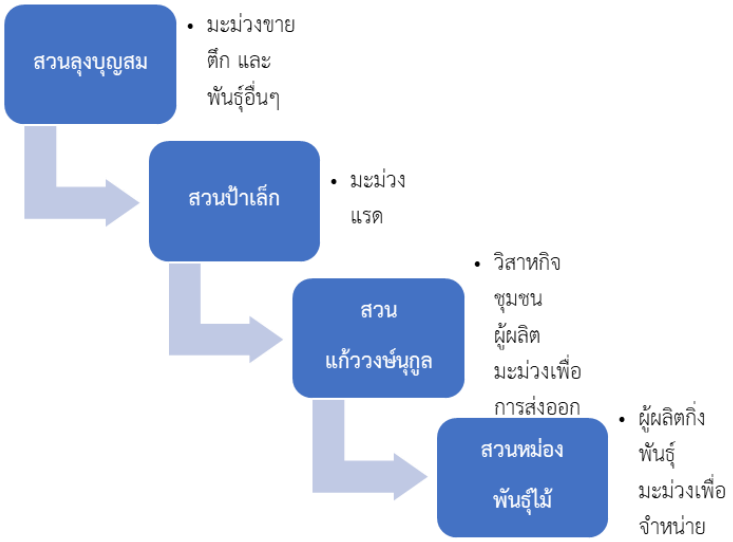
ตัวอย่างรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตามความชอบ (ของนักท่องเที่ยว) แต่ละด้าน ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบด้านศิลปะการต่อสู้



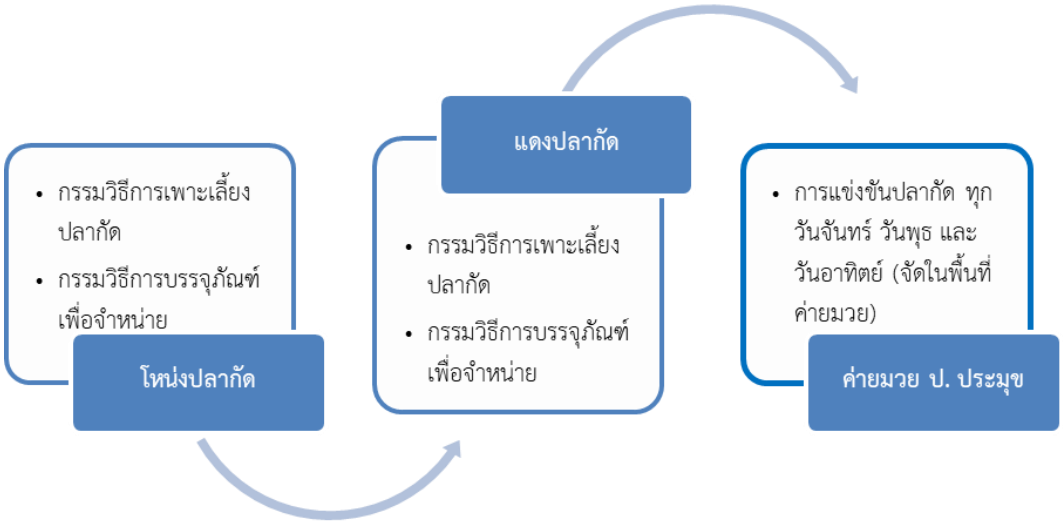
ภาพที่ 7 แหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ชื่นชอบด้านศิลปะการต่อสู้

2. นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบมะม่วง (ซื้อขาย เพาะพันธุ์กิ่งจำหน่าย)



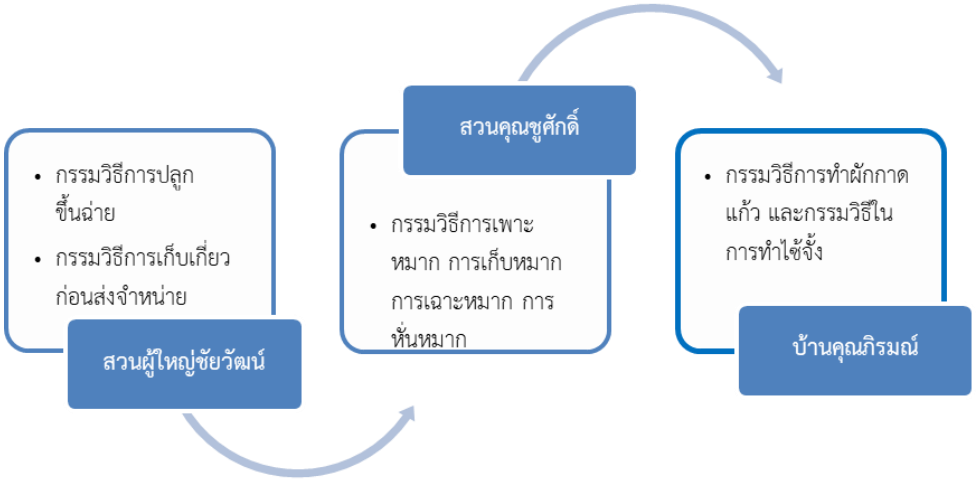
ภาพที่ 8 แหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ชื่นชอบเกี่ยวกับมะม่วง

3. นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบด้านศิลปะการเพาะเลี้ยงปลากัด



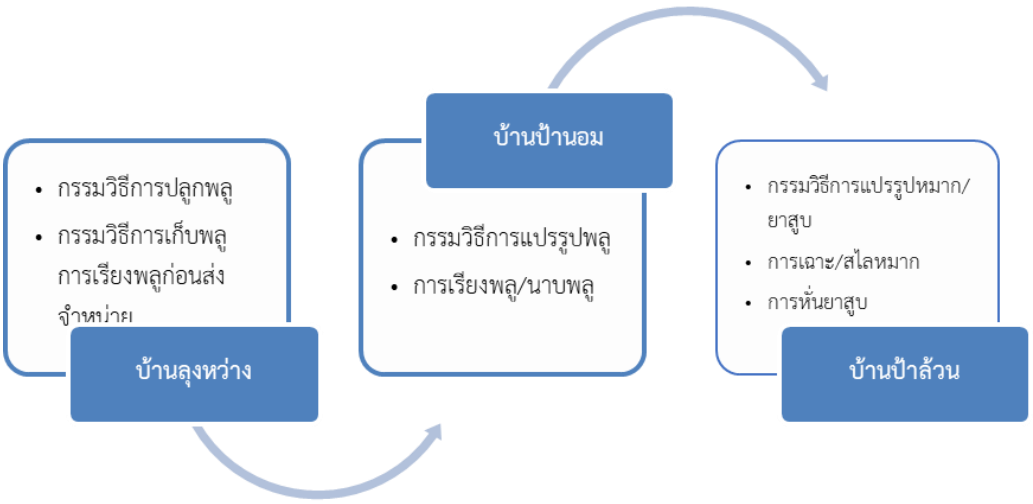
ภาพที่ 9 แหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ชื่นชอบด้านศิลปะการเพาะเลี้ยงปลากัด

4. นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบด้านการปลูกผักขึ้นฉ่าย/หมาก/การแปรรูปหัวไชเท้า



ภาพที่ 10 แหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ชื่นชอบด้านการปลูกผักขึ้นฉ่าย/หมาก/การแปรรูปหัวไชเท้า

5. นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบเกี่ยวกับการปลูกพลู/หมาก/ยาสูบ



ภาพที่ 11 แหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้ชื่นชอบด้านศิลปะการปลูกพลู/หมาก/ยาสูบ

3.2 จุดเด่นการท่องเที่ยววิถีเกษตรในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก

3.2.1 พื้นที่อยู่ติดกับแม่น้ำบางปะกง ซึ่งสองฝากฝั่งของแม่น้ำบางปะกงยังมีป่าจากที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์น้ำ เช่น กุ้งก้ามกราม เป็นต้น สามารถพบเห็นศิลปะการจับสัตว์น้ำตามวิถีดั้งเดิม การนั่งเรือตกกุ้งในแม่น้ำ การจับกุ้งในแม่น้ำด้วยมือเปล่า การสุ่มกุ้งในแม่น้ำ ฯลฯ

3.2.2 เป็นสังคมเกษตรกรรม ที่ยังคงรักษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม เช่น ศิลปะการขุดลอกท้องล่องด้วยมือ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่น้อย

3.2.3 การใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างคุ้มค่า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นร่องสวน เกษตรกรสามารถบริหารจัดการพื้นที่ร่องสวนให้มีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า เช่น ปลูกหมาก ปลูกพลู ปลูกขึ้นฉ่าย ปลูกหัวไชเท้าเพาะเลี้ยงปลากัดลงบนร่องสวนที่ปลูกหมาก เป็นต้น

3.2.4 ผลผลิตที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ เช่น ปลากัด มะม่วงแรด และมะม่วงขายตึก และมะม่วงสายพันธุ์อื่นๆ ซึ่งมีชื่อเสียงในเรื่องของรสชาติและความอร่อยเนื่องจากสภาพดินและน้ำเหมาะกับการเพาะปลูกมะม่วง

3.2.5 มีกลุ่มอาชีพ เช่น ชมรมปลากัด กลุ่มแปรรูปผักกาดหัว (หรือหัวไชเท้า) เป็นผักกาดแก้ว รวมทั้งผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรที่ประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ และสามารถซื้อกิ่งพันธุ์มะม่วงไปปลูกได้

3.2.6 ผู้นำท้องถิ่น มีความสนใจจะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น บริเวณค่าย มวย ป. ประมุข ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นตลาดเก่าปากคลองสวนใหญ่ ซึ่งยังมีอาคารเก่า โรงสี ให้เห็นร่องรอยความคึกคักในอดีต โดยเจ้าของพื้นที่มีแนวความคิดที่จะฟื้นฟูการค้า และสร้างตลาดน้ำ เพื่อให้พื้นที่แห่งนี้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งดังเช่นในอดีต นอกจากนี้พื้นที่บริเวณนี้ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของชมรมปลากัด เป็นแหล่งนัดพบของสมาชิกชมรมปลากัดและผู้สนใจจากท้องถิ่นอื่นในการนำปลากัดมาเทียบและแข่งขันกัดปลากัน สัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ และวันอาทิตย์ นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงกมีแผนในการของบประมาณเพื่อจัดสร้างสถานที่ในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้บริเวณลานหน้าวัดสาวชะโงกยังมีการจัดตลาดนัดในทุกวันพุธของสัปดาห์ พร้อมทั้งมีการสนับสนุนการท่องเที่ยววิถีชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล

3.2.7 การให้ความร่วมมือของเกษตรกรในพื้นที่ เกษตรกรผู้ประกอบการมีความเต็มใจในการได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร รวมทั้งยินดีและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน

กล่าวโดยสรุป สำหรับแนวทางการส่งเสริมการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน พบว่าในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีจุดเด่นในเรื่องของการศึกษาวิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกรในท้องถิ่นที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกรอย่างครบวงจร เช่นการทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆ ปัญหาและแนวทางในการป้องกันปัญหาที่เกิดจากการเกษตร เทคนิคในการต่อยอดธุรกิจการเกษตร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่า เป็นต้น

3.3 ผลพลอยได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก

จากการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา อันจะส่งผลให้เกิดผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยววิถีเกษตร ดังนี้

3.3.1 สำหรับเกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของตนเองในพื้นที่ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร เช่น มะม่วง มะพร้าว หมาก พลู ปลากัด ไก่ชน ต้นพลู ต้นหมาก กิ่งพันธุ์มะม่วง เป็นต้น เพื่อสร้างรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว

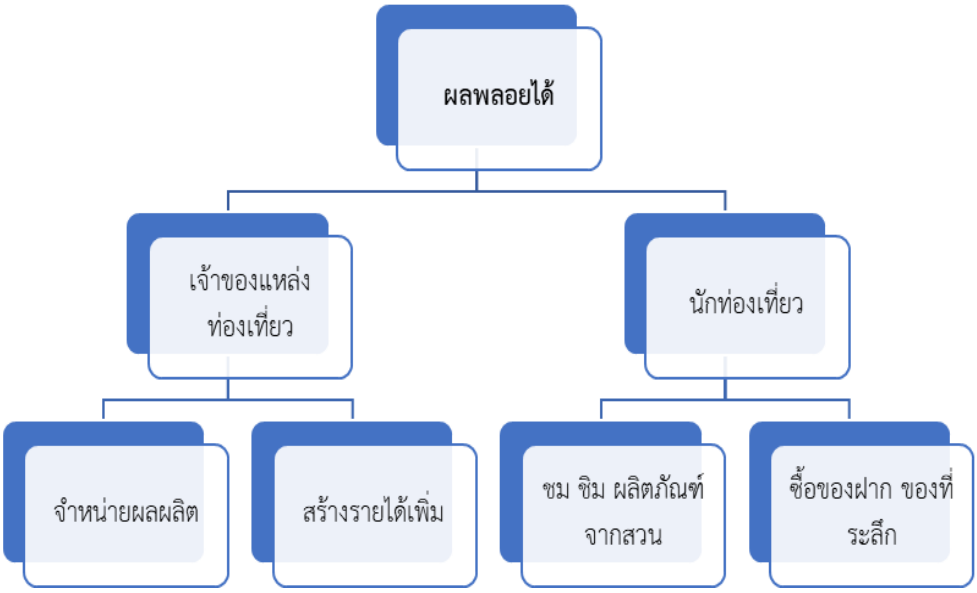


ภาพที่ 12 ผลพลอยได้สำหรับเกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว

3.2.2 สำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ที่หลากหลาย นักท่องเที่ยวยังได้ชม ชิม ผลิตภัณฑ์ทางเกษตรจากสวนของเกษตรกรโดยตรง รวมทั้งยังได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรไว้เป็นของฝาก ของที่ระลึกอีกด้วย



ภาพที่ 13 ผลพลอยได้สำหรับนักท่องเที่ยว (ชิม ชม ช๊อป แชะ)



ภาพที่ 14 ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

3.4 ข้อจำกัดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร

3.4.1. ผลผลิตขึ้นอยู่กับฤดูกาล เช่น สวนมะม่วง สวนมะพร้าว อาจจำเป็นต้องปิดสวนเพื่อดูแล และบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ไม่สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

3.5 ข้อจำกัดต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว

3.5.1. เส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเส้นทางเข้าถึงพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ต้องผ่านเส้นทางที่มีหลายหน่วยงานราชการรับผิดชอบ เช่น กรมชลประทาน องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดใต้ องค์การบริหารส่วนตำบลบางสวน ขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงก สามารถซ่อมบำรุงได้เฉพาะในเขตพื้นที่รับผิดชอบของตนเองเท่านั้น ส่งผลให้เส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวบางจุดชำรุดมาก

3.5.2. เส้นทางภายในพื้นที่ไปยังแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีลักษณะเล็กและแคบ คดเคี้ยว ทำให้ยากสำหรับนักท่องเที่ยวในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหากไม่มีผู้นำทาง

3.5.3. แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ยังต้องได้รับการพัฒนา เพื่อให้พร้อมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ป้ายแนะนำเส้นทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ที่จอดรถ เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น พื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน โดยสายน้ำนี้มีลักษณะพิเศษ คือ มีสามน้ำ ได้แก่ น้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย ส่งผลให้ทรัพยากรทางการเกษตรที่เพาะปลูกในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เช่น มะม่วง มะพร้าว พลู หมาก และยาสูบ มีชื่อเสียงในเรื่องของรสชาติ และความอร่อย ประกอบกับในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก เป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนที่อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ทำให้พบเห็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมการเพาะปลูกพืชแบบร่องสวนทั้งมะม่วง มะพร้าว หมาก พลู ยาสูบ และยังคงรักษาภูมิ

ปัญญาดั้งเดิมด้านการเพาะปลูก ด้านการแปรรูปอาหาร ด้านการถนอมอาหาร ซึ่งหาดูได้ยากในท้องถิ่นอื่น รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์ไปกับการประกอบอาชีพ มีการปลูกพืชเศรษฐกิจผสมผสาน และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างระหว่างร่องสวน เช่น พื้นที่ปลูกหมากจะมีการปลูกพลู ยาสูบ ผักขึ้นฉ่าย หัวไชเท้า หรือเพาะเลี้ยงปลากัด แทรก/ปะปนในพื้นที่ว่างระหว่างร่องสวน เป็นต้น พร้อมกันนี้ในพื้นที่ยังมีสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมและความเชื่อของท้องถิ่น ได้แก่ รูปปั้นองค์หลวงพ่อเหลือ โรงเจปั้นกิ๊มยืออี๊ตั่ว และแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะมวยไทย ได้แก่ ค่ายมวย ป. ประมุข จากความหลากหลายของทรัพยากรด้านการเกษตร การมีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้พื้นที่ตำบลสาวชะโงกเอื้อต่อการนำมาสร้างโอกาสให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรได้ สอดคล้องกับกมลวัณย์ โมราศิลป์ และวิสุทธิณี ธานีรัตน์ (2551) ที่ได้ดำเนินการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า สภาพแวดล้อมภายใน จุดแข็งของตำบลเขาวง ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สภาพพื้นที่ที่เหมาะแก่การทำการเกษตร ปลูกผลไม้ได้หลากหลายประเภท ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและมีจำหน่ายตลอดปี และมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียง เช่น เขื่อนรัชประภา อุทยานแห่งชาติเขาสก เป็นต้น และสอดคล้องกับบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ที่อธิบายสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น มีสิ่งที่น่าสนใจด้านประวัติศาสตร์หรือมรดกทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัดหรือศาสนสถาน ชุมชนโบราณ เป็นต้น ด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม งานเทศกาลหรืองานประเพณี การละเล่นพื้นเมืองหรือพื้นบ้าน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน การประกอบอาชีพ เป็นต้น

2. ด้านการสร้างมูลค่า/คุณค่าเพิ่ม เกษตรกรในพื้นที่ตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวิถีการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สามารถนำทรัพยากรด้านการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่มาสร้างมูลค่า/คุณค่าเพิ่ม โดยเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีการดำรงชีวิตของเกษตรกรอย่างครบวงจร ทั้งในด้านการทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆ ด้านปัญหาและแนวทางในการป้องกันปัญหาที่เกิดจากการเกษตร ด้านเทคนิคในการต่อยอดธุรกิจทางการเกษตร ด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นต้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน สัมผัสกับวิถีชีวิตการประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับเกษตรกรผู้ผลิตเพื่อสร้างแรงดึงดูดใจและสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีโอกาสในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรอื่น ๆ จากแหล่งผลิตโดยตรง ช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว อันจะเกิดผลดีต่อเกษตรกร และส่งผลให้อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนเกิดความยั่งยืนสืบไป สอดคล้องกับเทพกร ณ สงขลาและบัญชา สมบูรณ์สุข (2551) ที่ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการจัดการทรัพยากรเกษตรของท้องถิ่น : กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรช้างกลางจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การเกษตรอำเภอช้างกลางที่ใช้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ การเลี้ยงผึ้ง การเพาะเห็ด และเกษตรอินทรีย์ในรูปแบบให้ความรู้/สาธิต จำหน่ายสินค้าเกษตร และให้ลู่ทางธุรกิจการเกษตร รูปแบบท่องเที่ยวเชิงเกษตรเหล่านี้มีการใช้ทรัพยากรเกษตรที่หลากหลายและส่งผลต่อการเกษตรของชุมชน 3 ลักษณะ คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร การขยายตัวของกิจกรรมเลี้ยงผึ้ง เพาะเห็ดเกษตรอินทรีย์และการนำทรัพยากรเกษตรในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวและผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวกลายเป็นความโดดเด่นทางการเกษตรของอำเภอช้างกลางที่สนับสนุนให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนิออน ศรีสมยง (2547) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีจุดเด่น คือ ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งเรียนรู้เอง มีวิถีชีวิตชุมชนที่เรียบง่ายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รวมถึงการจัดการทรัพยากรบนพื้นฐาน 3 ประการ คือ ฐานการเรียนรู้และการ

จัดการโดยชุมชน ฐานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และฐานพิธีกรรม โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะให้ความสำคัญกับคุณค่าในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่โดยมุ่งเน้นความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก ให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนไปในตัว อีกทั้งเกษตรกรยังจะมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร รวมทั้งสินค้าแปรรูปทางการเกษตรอื่นๆ อีกด้วย นับได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นแนวทางบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชนโดยแท้ ทำให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว หนุนเสริมความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และทรัพยากรของตนเองได้ ก่อให้เกิดคุณค่า พลัง และความสุขติดตามมาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. ต้องการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายช่องทางผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงความโดดเด่นของพื้นที่และปัจจัยเสริมให้นักท่องเที่ยวสนใจ

2. บุคลากรในพื้นที่ควรมีการเตรียมความพร้อมบุคลากรในพื้นที่ ทั้งบุคลากรผู้ให้องค์ความรู้ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว และบุคลากรจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยการอบรมยุวมัคคุเทศก์ หรืออบรมภาษาต่างประเทศให้กับคนในชุมชนหรือผู้ประกอบการ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

3. ศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชนควรส่งเสริมให้มีจุดบริการนักท่องเที่ยวในชุมชน โดยอาจใช้พื้นที่บริเวณวัดสาวชะโงกเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดบริการนักท่องเที่ยว โดยการประสานขอความอนุเคราะห์ในการใช้พื้นที่บริเวณวัดเพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชน

ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการจัดทำรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย พร้อมกับการเสนอทางเลือกในการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อที่นักท่องเที่ยวจะได้วางแผนการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมตามวัตถุประสงค์และความต้องการของตนเอง เช่น การท่องเที่ยวภายใน 1 วัน (One day trip) การท่องเที่ยวแบบเรียนรู้วิถีชีวิตคนในชุมชน (homestay) เป็นต้น

2. ควรมีการศึกษาการจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวชุมชนซึ่งแสดงที่ตั้งของจุดท่องเที่ยวแต่ละจุดที่ชัดเจน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยข้อมูลที่แสดงในแผนที่ควรระบุสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ร้านจำหน่ายสินค้า และร้านอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ในแผนที่ดังกล่าวอาจมีทั้งภาษาไทย อังกฤษ และจีนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

บรรณานุกรม

กมลวัณย์ โมราศิลป์ และวิสุทธิณี ธานีรัตน. (2551). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ,* (2)

กรมการท่องเที่ยว. (2557). *คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2545). *โครงการท่องเที่ยวเกษตร ปีท่องเที่ยวไทย 2545 - 2546.* กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

เทพกร ณ สงขลา และบัญชา สมบูรณ์สุข. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการจัดการทรัพยากรเกษตรของท้องถิ่น : กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สงขลา: สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

นิออน ศรีสมยง. (2547). *ความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี. (พ.ศ. 2561-2564). *องค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา*. ฉะเชิงเทรา: องค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงก.

Buhalis, D. (2000). *Marketing the competitive destination of the future Touris management, 21*(1), 97-116.

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา*

GUIDELINES FOR DEVELOPING PARTICIPTION IN THE SAJJA SAVINGS GROUP ONE BATH PER DAY,WANG YAI SUB-DISTRICT, THEPHA DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พรทิพย์ เรืองรักษ์, เดชรัต สุขกำเนิด และ ไมตรี อินเตรียะ
Pornthip Ruangruk, Decharut Sukkumnoed and Maitri Intria
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
Learning Institute Everyone (Life)
Email: mok69549@gmail.com, Tonklagroup @yahoo.com and Drmaitri2013@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประโยชน์และข้อจำกัดในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท (2) เพื่อออกแบบแนวทางการดำเนินงาน การให้บริการที่ดีขึ้นในอนาคตและหาแนวทางการเพิ่มการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์โดยการสนทนากับกลุ่มตัวอย่าง 50 คน

ผลการวิจัย มีดังนี้ จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ผลลัทธ์ที่ได้มาจากการป ฯระเมินคุณภาพของกองทุนสวัสดิการชุมชนอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เป็นผลมาจากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 5 กลุ่ม จำนวน 50 คนและผลจากความร่วมมือ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและหน่วยงานต่างๆที่คอยให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องสำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทมีดังนี้ ความเชื่อมั่นในการทำงานของคณะกรรมการ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้จากการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ต้องแจ้งในที่ประชุมด้วยทุกครั้งการตรวจสอบบัญชีเงินฝากของธนาคาร ความมั่นคงในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นไปตามกฎ ระเบียบและข้อบังคับของกลุ่มการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประชุมประจำเดือน การทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ การมอบสวัสดิการในงานศพที่มีคนเยอะ ๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทให้มากยิ่งขึ้น การช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มฯอย่างเต็มที่ เต็มใจและเต็มความสามารถเพื่อที่จะให้กลุ่มฯและสมาชิกอยู่ต่อได้อีกนาน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท สามารถทำให้มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น พัฒนาสมาชิกให้เป็นแกนนำได้ การได้รับความเชื่อถือจากบุคคลทั่วไป โดยผลมาจากการประเมินคุณภาพของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่อยู่ในระดับเกณฑ์ที่ดีและผลตอบรับที่ได้จากการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ดำเนินงานต่อไปได้และไม่ล่มเหมือนกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทของตำบลอื่น ๆ

คำสำคัญ; แนวทาง; การมีส่วนร่วม

---

* Received January 8, 2024; Revised July 8, 2024; Accepted July 15, 2024

ABSTRACT

The objectives of this research were to study 1) To study the benefits and limitations of the Operation of the One-baht per day Faithful Accumulated Group (OFAG),2) To design a guideline for better services in the future and to find ways to increase members'participation in managing OFAG Wang Yai Subdistrict, Thepha District,Songkhla Province. This research was a qualitative research using an in-depth interview and a group discussion of 50 subjects.

The results from the study shows that factors affecting the participation and participation of the OFAG Wang Yai Subdistrict, Thepha District, Songkhla Province. The results of the assessment of the development guidelines and the quality of the community welfare fund are at a very good level, which is result of the participation of all parties, in various activities ;for example monthly meeting , merit making on various important days, allocating benefits at funerals. There are a lot of people depositing their money higher than more baht per day as a minimum requirement and willing to support and help group mumbers at the best of their abilities.This is Why OFAG can maintain its opertions steadily.

The suggestions of this research were guidelines for developing participation in the OFAG which can a) increase the number of members b) develop future leadership and c) earning the people is trust.

Keywords; Guilines; Participation.

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9-13 ว่าด้วยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาประเทศจนมาถึงการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการร่วมกันพัฒนาทุกภาคส่วนจนก่อให้เกิดการพัฒนาคนเพื่อสร้างระบบสวัสดิการของคนในชุมชน ซึ่งสวัสดิการเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องเข้าถึง เนื่องจากเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคม การมีสวัสดิการเป็นการหลักประกันเพื่อความมั่นคง และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในสังคม

ซึ่งการจัดการสวัสดิการในสังคมยังไม่ครอบคลุม และไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวนา ชาวไร่ แม่ค้ารายย่อยแรงงานนอกระบบในชนบทนั้นยังขาดสวัสดิการ หรือที่มีอยู่ก็ยังไม่เพียงพอและยังไม่ทั่วถึง ซึ่งทำให้ระบบสวัสดิการเป็นการพึ่งตนเอง โดยจัดสวัสดิการภาคประชาชนขึ้นเอง โดยในอดีตที่ผ่านมาการจัดสวัสดิการภาคประชาชนจะอาศัยดอกผลจากการกู้ยืมเงินขององค์กรการเงินชุมชนมาจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ ซึ่ง ดร.ครูชบ ยอดแก้ว ผู้นำแนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนในปี พ.ศ. 2522 ได้คิด และทดลองโครงการออมทรัพย์วันละ 1 บาท ที่โรงเรียนวัดน้ำขาวในเพื่อแก้ปัญหาเด็กนักเรียนที่ไม่มีอาหารกลางวันรับประทาน และไม่มีชุดนักเรียนใส่มาโรงเรียน และแก้ปัญหาหนี้สินให้กับครูได้ในระดับหนึ่งทำให้ในโรงเรียนวัดน้ำขาวในมีกองทุนสวัสดิการจากการออมทรัพย์วันละ 1 บาท สำเร็จ ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 ถูกเรียกร้องจากคนในชุมชนตำบลน้ำขาวที่ประสบปัญหาความยากจน จึงได้คิดและทดลองโครงการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต 11 กลุ่มทั้ง 11 หมู่บ้านของตำบลน้ำขาว โดยมีหลักเกณฑ์ว่าถ้าได้กำไรมาเท่าใด 50

เปอร์เซ็นต์ปันผลตามผู้ถือหุ้น 50 เปอร์เซ็นต์ตั้งกองทุนเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก ปัจจุบันมีกลุ่มเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 21 กลุ่ม ประสบความสำเร็จจากประสบการณ์ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันได้ พบว่า กลุ่มองค์กรการเงินส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องกองทุนสวัสดิการน้อยมาก มักจะเน้นในเรื่องการปันผล อีกทั้งประสบการณ์การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์พบจุดด้อย คือ มีการกู้ยืมเงินเป็นจำนวนมาก การจัดสวัสดิการ ดร.ครูชบ ยอดแก้ว จึงปรับให้มีนวัตกรรมองค์กรการเงินชุมชนรูปแบบใหม่ โดยมุ่งเน้นการจัดสวัสดิการภาคประชาชน โดยให้ชื่อว่า “สัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท”เพื่อทำกองทุนสวัสดิการชุมชน

สัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท เพื่อทำกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม ตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ให้เกิดขึ้นในตัวตน กระบวนการทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างโอกาสให้ใช้เงินตรา และบุญเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนนั้นเกิดการใช้สาระของความเป็นมนุษย์ในมิติช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นการยกระดับจิตวิญญาณของคนให้สูงขึ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะมีการพัฒนาทำให้เกิดความสมดุล ของทุนในชุมชนที่มีอยู่ 7 ทุน ได้แก่ ทุนคน ทุนภูมิปัญญา ทุนศาสนาและวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนแรงงาน ทุนเวลา และทุนเงินตรา จากความสำคัญของสวัสดิการตลอดจนความพยายามของภาคประชาชนในการที่จะจัดสวัสดิการภาคประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการที่จะพึ่งตนเองของภาคประชาชน และเพื่อให้มีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันยั่งยืนในสังคมไทย จึงเห็นความสำคัญในการผลักดันแนวคิด สัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท เพื่อทำกองทุนสวัสดิการชุมชนให้เป็นนโยบายสาธารณะ โดยเริ่มจากการได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ จัดให้มีการสัมมนา กระบวนการนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่กับความมั่นคงของชุมชนภาคใต้ตอนล่าง กรณีศึกษา: กองทุนสวัสดิการชุมชน กระบวนการสร้างและฟื้นฟูทางสังคม เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ณ ห้องประชุมทองจันทร์ อาคารเรียนรวม คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากภาคประชาชน ภาควิชาการ และภาคการเมือง จำนวนทั้งสิ้น 275 คน ผลการสัมมนาพบว่า กิจการสาธารณะมีปัญหาจากความเห็นแก่ตัว ภาครัฐตอบสนองความต้องการของประชาชนได้น้อย

จากกระแสความต้องการของภาคประชาชนที่ต้องการสวัสดิการภาคประชาชน ตลอดจนความเห็นพ้องต้องกับของทุกภาคส่วนในจังหวัดสงขลาที่จะขับเคลื่อน โครงการสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท เพื่อทำกองทุนสวัสดิการชุมชน ในจังหวัดสงขลา ให้เป็นนโยบายสาธารณะภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดสงขลา

สมาคมสวัสดิการภาคประชาชนสงขลา ได้รับการจดทะเบียนจากนายทะเบียนประจำจังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2549 มีคณะกรรมการ ผู้ก่อการ จำนวน 17 ท่าน มาจากตัวแทนอำเภอจำนวน 16 ท่าน และตัวแทนมูลนิธิดร.ครูชบ - ปราณี ยอดแก้ว จำนวน 1 ท่าน

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการมาช่วงเวลาหนึ่งจึงพบว่ามีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิจบางกลุ่มต้องประสบปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่มและปัญหาการขาดส่งดอกเบี้ยการกู้ยืมของสมาชิกกลุ่ม ทำให้มีบางกลุ่มที่ต้องปิดการดำเนินงานจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทางกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิตในตำบลน้ำขาวที่มีการดำเนินงานอยู่ มีกฎระเบียบ กติกากลุ่ม การตรวจสอบการดำเนินงานและการควบคุมคุณภาพ

ระบบการบริหารจัดการกลุ่มให้การปฏิบัติงานโปร่งใสและเป็นธรรมโดยให้สมาชิกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานเพื่อป้องกันปัญหาการทุจริต ความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานทำให้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ครบพัฒนาครบวงจรชีวิตในตำบลน้ำขาวที่กำลังดำเนินงานอยู่สามารถดำเนินงานกลุ่ม

ต่อไปได้ ในปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้เข้ามาสนับสนุนภายใต้เงิน SIF เมนู 5 ครึ่ง ซึ่งได้จัดงบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 12 ล้านบาทให้กับกลุ่มออมทรัพย์จำนวน 21 กลุ่ม ในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ เพื่อช่วยเหลือคนจนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่จังหวัดสงขลา และในปี พ.ศ. 2549 ครูชบ ยอดแก้ว เข้าร่วมเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ร่วมกับสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติจำนวน 249 คน เสนอร่างแก้ไข พ.ร.บ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน และสภาพัฒนาการเมือง ซึ่งการเสนอร่างแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม โดยมุ่งหวังให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสร้างหลักประกันความมั่นคงของชุมชนฐานราก ฟื้นฟูทุนทางสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของกองทุนสวัสดิการชุมชน และสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงของระบบสวัสดิการชุมชนในระดับท้องถิ่น และภาครัฐอย่างบูรณาการในการพัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชนให้มีความหลากหลายขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประโยชน์และข้อจำกัดในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท
2. เพื่อออกแบบแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน การให้บริการที่ดีขึ้นในอนาคตและหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท เพื่อทำความเข้าใจถึงความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ประโยชน์และข้อจำกัดในการมีส่วนร่วม การดำเนินงานและการพัฒนาการมีส่วนรวมไปถึงการศึกษาเอกสารวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นฐานความรู้ในการพิจารณาหาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นวิธีที่สามารถค้นหากระบวนความคิดทัศนคติและประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์จากผู้ให้จากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่มที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา ที่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครอบคลุมมากที่สุด

ส่วนการสรุปข้อมูลและอภิปรายผลการวิจัย ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร ที่เป็นพื้นฐานทฤษฎีและองค์ความรู้ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นข้อคำถามที่วางไว้ เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์วิจัยที่ต้องการจะศึกษาเกี่ยวกับการแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และประมวลผลสังเคราะห์การวิจัยนั้น เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการ การมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท และนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเขียนเป็นรายงานสรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท ตำบลวังใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา สรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. ประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องกฎ กติกาและระเบียบข้อบังคับเป็นอย่างดี สามารถแนะนำให้บุคคลที่สนใจจะเป็นสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทเข้าใจในเรื่องกฎ กติกา และระเบียบข้อบังคับ จนเป็นความน่าเชื่อถือทำให้มีสมาชิกเข้าร่วมเพิ่มขึ้นในแต่ละเดือน การมีส่วนร่วมในการประชุมทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลรายรับ-รายจ่ายที่ชัดเจนของกลุ่มฯ ทราบถึงความเคลื่อนไหวของบัญชีกลุ่มได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการแสดงบัญชีรายรับ-รายจ่าย และบัญชีเงินฝากให้กับสมาชิกได้รับทราบทุกครั้งที่มีการเข้าร่วมประชุม

ผลการศึกษาการร่วมกันประชุม พบว่ากลุ่ม คณะกรรมการและสมาชิกร่วมกันประชุมทุกวันที่16 ของทุกเดือน จะเป็นการร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติเพื่อหามติในการปฏิบัติกิจกรรมหาข้อสรุปของคณะกรรมการและสมาชิกได้มีการกำหนดแนวทางได้มีส่วนร่วมกันของกลุ่มฯ ร่วมในการปฏิบัติตามแผนประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ หรือเครือข่าย และร่วมในการปฏิบัติตามแผนในด้านการสนับสนุนงบประมาณ ตามกำลังของตนเองโดยไม่พึงงบประมาณจากรัฐ

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพบว่า ทั้งคณะกรรมการและสมาชิกสามารถร่วมกันดำเนินงานต่างๆด้วยกันได้เป็นอย่างดี เนื่องมาจากความน่าเชื่อถือของคณะกรรมการที่ได้รับจากสมาชิก ผลที่ได้เกินความคาดหมาย

ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประโยชน์และข้อจำกัดของการมีส่วนร่วม การหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทที่ได้รับความร่วมมือ ความคิดเห็น จากคณะกรรมการและสมาชิกที่ร่วมมือ ร่วมแรงกันในการดำเนินงานให้ประสบสำเร็จด้วยดี

การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท เพื่อที่จะช่วยเหลือคนทุกชนชั้น ทำให้ไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เกิดความเท่าเทียมกัน คุณภาพชีวิตดีขึ้นและทำให้สังคมสงบสุข

การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทประเมินผลการดำเนินงานโดยจะรายงานผลการดำเนินงานในวันประชุมประจำเดือนพร้อมๆ กับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทและสมาชิกได้รับรู้การประเมินตนเองว่าผลงานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีหรือผลประโยชน์มากน้อยเพียงใด มีผลดีหรือไม่ดีอย่างไรอย่างไรบ้าง มีอุปสรรคมากน้อยเพียงใด และยังต้องปรับปรุงในด้านไหนเพื่อที่จะนำไปปรับปรุงและพัฒนาในกิจกรรมต่อไป จากการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในการขับเคลื่อน ส่งผลให้การดำเนินงานของคณะกรรรมการและสมาชิก อย่างไรก็ดีการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกและประชาชนทั่วไปต่อกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น จะต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มฯ สำหรับการมีส่วนร่วมประเมินผลของกลุ่ม เนื่องจากชุมชนหรือสมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในการวางแผน เมื่อมีข้อเสนอแนะและความคิดที่หลากหลายที่ทำให้ไม่ได้ข้อสรุป ทางกลุ่มจึงมีนับเสียงข้างมากของสมาชิกเป็นการตัดสิน

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างมากเพราะจะทำให้ทราบผลการทำงานในขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้งหมด และการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทและสมาชิกสามารถร่วมพัฒนาและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด โดยจะต้องเสนอต่อสมาชิกให้รับทราบและสามารถอธิบายข้อคิด เสนอแนะ เพิ่มเติมได้ เพื่อสมาชิกจะ

ได้เห็นผลงานที่เกิดจากความพยายามและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการพึ่งพาตนเองได้อีกวิธีหนึ่ง จากการสัมภาษณ์กลุ่มสมาชิกในขั้นตอนการประเมินผล จะเป็นการร่วมประชุม กันในทุกเดือน นอกจากจะมีการร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแล้วทางกลุ่มยังมีการเสนอหัวข้อที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ร่วมกันในแต่ละครั้ง โดยส่วนใหญ่จะใช้ความรู้สึกในการประเมินผลในแต่ละครั้ง ไม่ได้มีแบบประเมินที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่จะมีการร่วมเสนอความคิดเห็นในที่ประชุมว่าการดำเนินงานเป็นอย่างไรบ้างมีอุปสรรคมากน้อยเพียงใด และยังต้องปรับปรุงในด้านไหนเพื่อที่จะนำไปปรับปรุงและพัฒนาในกิจกรรมต่อไป ซึ่ง ข้อเสนอแนะนั้นมีความคิดที่หลากหลายอาจทำให้ไม่ได้ข้อสรุป ทางกลุ่มจึงมีนับเสียงข้างมากของสมาชิก

2. ประเด็นผลสำเร็จของการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาทเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท

ปัญหาหลักของการหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วันละบาท คือ ข้อจำกัดของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เวลาในการรับสมัครสมาชิกที่มีเฉพาะเดือนมกราคมและเดือนกรกฎาคมของทุกปีซึ่งถือเป็นระยะเวลาที่น้อยมากสำหรับการรับสมัครสมาชิกใหม่ น่าจะมีการรับสมัครในทุกๆ เดือนจะส่งผลดีต่อการเพิ่มของจำนวนสมาชิก การทำงานของคณะกรรมการ แต่ละหมู่บ้านจะใช้วันไม่ตรงกัน เช่น บางหมู่บ้านจะทำการเก็บเงินสัจจะในวันที่ 8 บ้าง 10 บ้าง 15 บ้าง ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของคณะกรรมการและสมาชิกในแต่ละหมู่บ้าน

การรับเงินสวัสดิการก็จะจำกัดสูงสุดแค่ 20,000 บาท ไม่เกินไปกว่านี้ การนอนโรงพยาบาลได้รับสวัสดิการแค่ 10 คืน คืนละ 100 บาทต่อปี

สมาชิกต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วมทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผล ร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่งและดำเนินการด้านการกำหนดทิศทางนโยบายการบริหารการจัดการการประสานงาน

ข้อเสนอแนะ

1. การแก้ไขปัญหาการดำเนินงานโดยรวมและด้านต่างๆ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านบุคลากรและด้านโครงสร้างก่อสร้างอาคารสำนักงาน ขาดระบบสารสนเทศน์ที่ทันสมัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนงบประมาณ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาคมสวัสดิการภาคประชาชน

2. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากภายนอกทั้งรัฐและเอกชนรัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณตามนโยบายสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนควรให้การสนับสนุน ส่งเสริมกองทุนสวัสดิการชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนงบประมาณโดยนำผลการวิจัยไปเป็นกรอบแนวคิด แนวปฏิบัติในการพัฒนาต่อไปและกำหนดเป็นนโยบาย

3. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนผลักดันให้กองทุนสวัสดิการชุมชนที่ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติม

4. ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อุดหนุนงบประมาณให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนทุกปี โดยผลักดันให้เป็นนโยบายระดับ

ท้องถิ่นซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนหรือภาคีเครือข่ายอื่นในระดับพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลให้กองทุนลดภาระด้านค่าใช้จ่าย เช่น ด้านอาคารสถานที่ วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และเกิดประโยชน์กับประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม และควรมอบหมายเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน

5. คณะกรรมการสนับสนุนการขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัดควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้กับคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดทำบัญชีกลุ่มฯตามหลักการบัญชี การใช้ระบบสารสนเทศที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของกลุ่มฯ เพื่อให้กลุ่มฯสามารถพึ่งตนเองได้

บรรณานุกรม

เกษริน สุจินต์. (2562, 30 กรกฎาคม). คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโพธิ์ทอง [บทสัมภาษณ์].

จักรวาล สุขไมตรี. (2559). *การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ขององค์การบริหารจัดการตำบลพะตง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย.

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2555). *การก่อรูปองค์กรประชาสังคมท้องถิ่นจังหวัดตราด.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ชินรัตน์ สมสืบ. (2552). *การมีส่วนร่วมของชุมชน.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2550). *ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม.* นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. (2550). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง* (วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภา การพิมพ์.

นเรศ สงเคราะห์สุข. (2551). *กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

นฤมล วิบูลย์ศิริชัย. (2557). *การวิจัยและการพัฒนาสร้างแผนพัฒนาสตรีโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีเทศบาลตำบลท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.* กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภา.

ประยูร ศรีประสาธน์. (2552). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา.* นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรรณทิพย์ เพชรมาก. (2547). *สวัสดิการชุมชน แก้จนอย่างยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

พระชัยวัฒน์ อคคธมโม. (2555). *บทบาทผู้นำในการส่งเสริมงานสวัสดิการชุมชนของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดโขมง ตำบลโขมง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี* (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์) จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

พระสุบิน ปณีโต. (2554). *สัจจะออมทรัพย์ออมทุนสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

พิตรพิบูล ไชยเมืองและคณะ. (2558). รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 5*(1), 44-52.

ไพฑูรย์ นิยมนา และคณะ. (2552). *ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ สังคมระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอราสีไศล จังหวัดหวัดศรีสะเกษ* (รายงานการวิจัย). นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). *การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก.* กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

มาโนช มาละการ. (2551). *กระบวนการดำเนินงานสวัสดิการชุมชน.การสังเคราะห์งานวิจัยและการวิเคราะห์สาขาวิชาพัฒนศึกษา* (วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มาโนช มาละการ. (2551). *กระบวนการดำเนินงานสวัสดิการชุมชน: การสังเคราะห์งานวิจัยและการ วิเคราะห์เนื้อหา.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เมตต์ เมตต์การุณ์จิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและราชการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

ยูสนานี สาเล็ง. (2554). *การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษา กองทุนช่วยเหลือผู้เสียชีวิตชุมชนเมาะสือแม อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

รุ่งศิริ นุชสุวรรณ. (2553). *ความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนวันละ 1 บาท ชุมชนวัด เชิงหวายเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร.* (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วัฒกานต์ ลาภสาร. (2556). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน.* สืบค้น 10 มกราคม พ.ศ.2562, จาก http:/msjo.net/categoryblog.66-patjai.pdf.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2553). *คนไทยไม่ทอดทิ้งกัน: คู่มือการจัดการสร้างความปรองดองในระบบบริการสาธารณสุข.* ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.

สัญญา เคณาภูมิ. (2551). *ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สุคนธ์ จตุชัย. (2556). *ปัจจัยที่มีผลสำเร็จในการบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.* กรุงเทพฯ: บพิชการพิมพ์.

เสถียร บาทชารี. (2557). *ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต* (รายงานการวิจัย). อุดรธานี: ศูนย์ช่วยเหลือทางวิขาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 4.

โสภาภรณ์ กล่ำสกุลและคณะ. (2561). รูปแบบการส่งเสริมการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล สมอพลือ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. *การประชุมวิชาการและวิจัยแห่งชาติ และนานาชาติ ครั้งที่ 5 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*(น. 557-563). เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

อรทัย ก๊กผล. (2552). *คู่คิดคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์

อรทัย แสงทอง. (2558). การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืนใน เขตจังหวัดภาคใต้. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 6*(1), 221-228.

อุทัย บุญประเสริฐ. (2542). *การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

ทุนทางสังคม ปัจจัยส่งเสริมให้องค์กรการเงินชุมชนดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ*

SOCIAL CAPITAL: FACTORS THAT PROMOTE COMMUNITY FINANCE ORGANIZATIONS TO SUCCEED

พระครูธรรมธร ปุญญาพัฒน์ แสงวงค์ดี
Phrakhruthammathorn Punyaphat Sangwongdee
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University
Email: poonyanando@gmail.com

บทคัดย่อ

องค์กรการเงินชุมชน (Community Finance Institution: CFI) เป็นสถาบันการเงินที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนและให้บริการทางการเงินแก่สมาชิกในชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงาน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สถาบัน และองค์กรในชุมชน ซึ่งมีความไว้วางใจกัน ความร่วมมือ และการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสมาชิก จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยส่งเสริมให้องค์กรการเงินชุมชนดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ช่วยให้องค์กรการเงินชุมชนสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ และทรัพยากรร่วมกัน ส่งผลให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการประสานความร่วมมือของสมาชิกและภาคีเครือข่ายในชุมชน อีกทั้งรูปแบบความร่วมมือกันยังช่วยส่งเสริมให้องค์กรการเงินชุมชน บรรลุเป้าหมายร่วมกันกับสมาชิกและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกและภาคีเครือข่ายในชุมชน พร้อมทั้งสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที ผ่านการประสานความร่วมมือของสมาชิกและภาคีเครือข่ายในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาทุนทางสังคมให้มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน ในการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสมาชิก ทั้งนี้องค์กรการเงินชุมชนควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และการทำงานร่วมกันภายในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จ

คำสำคัญ; ทุนทางสังคม; องค์กรการเงินชุมชน; การพัฒนาชุมชน

ABSTRACT

Community Finance Institutions (CFIs) are financial institutions that are located within communities and provide financial services to community members. They rely on social capital as a driving force for their operations, which includes networks of relationships between individuals, institutions, and organizations in the community. These networks are characterized

* Received March 5, 2024; Revised April 3, 2024; Accepted August 28, 2024

by trust, cooperation, and collaboration. As a result, the operations of CFIs help to strengthen communities and their members.

Research has found that social capital is a key factor in the success of CFIs. This is because social capital helps CFIs to build networks of collaboration with community partners. This allows them to exchange knowledge, experience, and resources, which in turn helps them to reach their target groups more effectively through the coordination of community members and partners. Social capital also helps CFIs to achieve shared goals with community members and communities more effectively through the participation of community members and partners. Additionally, social capital helps CFIs to adapt and respond to changing circumstances in a timely manner through the coordination of community members and partners.

Therefore, the development of social capital is essential for the operations of CFIs in promoting community and member empowerment. CFIs should focus on strengthening networks of relationships, cooperation, and collaboration within communities to drive their operations to success.

Keywords; Social capital; Community financial organizations; Community development

บทนำ

องค์กรการเงินชุมชน (Community Financial Institution) สถาบันการเงินรายย่อยที่ให้บริการทางการเงินสำหรับคนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบของธนาคารพาณิชย์ทั่วไปได้ โดยทรรศยา คงเพชรศักดิ์ และนภาพร สุวรรณศักดิ์ (2553) ให้ความหมายว่า เป็นหน่วยงานหรือสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนความเจริญของชุมชนในด้านการเงิน มุ่งเน้นให้บริการทางการเงินที่คุ้มค่าและราคาไม่แพงแก่สมาชิกของชุมชนที่เริ่มต้นขึ้นโดยชุมชนเอง สอดคล้องกับ วิชุลดา มาตันบุญ และสมนึก ชัชวาล (2549) ; วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2552) กล่าวว่า เป็นการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อออมเงิน ออมทรัพย์สิน หรือเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในลักษณะของการให้เงินหรือสิ่งของเพื่อกู้ยืม โดยองค์กรการเงินชุมชนมักจะมีลักษณะการดำเนินงานที่เหมาะสมต่อความต้องการและปัจจัยพิเศษของชุมชน และส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่เป็นมืออาชีพเพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินที่ดีและตรงตามความต้องการ รวมถึงการศึกษาและการสอนสมาชิกในเรื่องการเงิน เพื่อช่วยให้สมาชิกมีความเข้าใจและเป็นผู้บริหารการเงินของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ณัฐชน วงษ์ขำ (2560) ที่กล่าวว่า การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนมักรวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชนเพื่อสนับสนุนโครงการที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชน การสนับสนุนให้มีการออมและการลงทุนในชุมชน รวมทั้งการให้คำแนะนำเรื่องการเงินแก่สมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงการคลัง (2551) ที่กล่าวถึงบทบาทขององค์กรการเงินชุมชน คือการส่งเสริม การออมและการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในชุมชน

ในงานวิจัย องค์กรการเงินชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ของ สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในไทย โดยพิจารณาจากประเภทขององค์กรการเงินชุมชน ผลการศึกษาพบว่า องค์กรการเงินชุมชนในไทยสามารถจำแนกประเภทได้ตามลักษณะการดำเนินงาน และผนวกกับผลดำเนินงานของแต่ละองค์กรตั้งแต่ปี 2561 - 2565 ได้ดังนี้

1. สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย โดยก่อตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2445 สหกรณ์ออมทรัพย์มีสมาชิกร่วมกันดำเนินงานโดยยึดหลักการสหกรณ์ คือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นเจ้าของร่วมกัน มีส่วนร่วมในการบริหารร่วมกัน และกระจายผลกำไรกลับสู่สมาชิก สหกรณ์ออมทรัพย์มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมสมาชิกให้ออมเงินและส่งเสริมให้สมาชิกกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจในชุมชน

ตามรายงานแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 4 พ.ศ.2563-2565 พบว่าในปี พ.ศ.2561 มีสหกรณ์ออมทรัพย์จำนวน 1,474 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 38.13 ของสหกรณ์ทั้งหมด มีสมาชิกรวม 3,020,182 คน ผ่านมาตรฐานสหกรณ์จำนวน 1,311 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 95.62 โดยมีกลุ่มสหกรณ์ในชั้น 1 จำนวน 955 แห่ง มีปริมาณธุรกิจรวม 1,788,629.29 ล้านบาท โดยเป็นการให้เงินกู้มากที่สุด จำนวน 1,084,651.13 ล้านบาท รองลงมาเป็นธุรกิจรับฝากเงิน จำนวน 701,183.40 ล้านบาท และบริการ จำนวน 2,668.40 ล้านบาท ตามลำดับ และมีธุรกิจแปรรูปน้อยที่สุด จำนวน 0.05 ล้านบาท (กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์, 2562)

2. สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่คล้ายกับสหกรณ์ออมทรัพย์ แต่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมสมาชิกให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจในชุมชนเป็นหลัก สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนมีสมาชิกร่วมกันดำเนินงาน โดยยึดหลักการสหกรณ์เช่นเดียวกับสหกรณ์ออมทรัพย์

สถิตสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนทั่วประเทศปี พ.ศ.2562 มีสมาชิกจำนวน 1,229,409 คน มีทรัพย์สินรวม 75,341 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2565 มีสมาชิกจำนวน 1,190,274 คน ลดลงร้อยละ 3.17 และมีทรัพย์สินรวม 83,669 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.9 เป็นการเพิ่มขึ้นที่มีความสำคัญ (ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนแห่งประเทศไทย, 2566)

3. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่ก่อตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (องค์กรมหาชน) พ.ศ. 2544 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมให้สมาชิกออมเงินและกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจในชุมชน ซึ่งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2556)

ผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พบว่า มีจำนวนกองทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ.2564 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีการจัดตั้งแล้ว 79,610 กองทุน โดยจำแนกเป็น 1. กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 75,000 กองทุน 2. กองทุนชุมชนเมือง จำนวน 3,872 กองทุน และ 3. กองทุนชุมชนทหาร จำนวน 738 กองทุน แผนการดำเนินงาน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 จำนวน 333,655,700 บาท ทั้งนี้กองทุนหมู่บ้านมีกระแสเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนมีองในปัจจุบัน ข้อมูลเงินทุนหมุนเวียนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจากเงินทุนจัดสรรจากรัฐบาล (บัญชีที่ 1) จำนวน 169,677.30 ล้านบาท (กองทุนหมู่บ้าน, 2566)

4. สถาบันการเงินชุมชน เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ มาตรฐาน และรูปแบบ ซึ่งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด เพื่อให้บริการทางการเงินที่สามารถตอบสนองความต้องการและให้โอกาสในการเข้าถึงบริการทางการเงินแก่ประชาชนในชุมชนที่ขาดโอกาสเข้าใช้บริการทางการเงินของสถาบันการเงินทั่วไป (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. ม.ป.ป.)

นอกจากประเภทขององค์กรการเงินชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่น เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนสวัสดิการ

แรงงาน เป็นต้น องค์กรการเงินชุมชนประเภทนี้อาจมีวัตถุประสงค์หลักที่แตกต่างกันไป เช่น ส่งเสริมสมาชิกให้ออมเงินเพื่อนำไปใช้จ่ายในยามจำเป็น ส่งเสริมสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชน หรือส่งเสริมสวัสดิการให้กับแรงงานในชุมชน เป็นต้น

จากการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน เป็นที่น่าสนใจว่ามีการบริหารจัดการ หรือการดำเนินการอย่างไรให้สามารถนำพาองค์กรการเงินชุมชนเหล่านั้นประสบความสำเร็จ ซึ่งการการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศ พบว่าองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนประสบความสำเร็จคือ ทุนทางสังคม ซึ่งองค์กรการเงินชุมชนหลายองค์กรนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของลักษณะองค์กรและชุมชนของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการ

ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่ซับซ้อนที่มีนิยามหลายประการ นิยามที่พบบ่อยประการหนึ่งคือ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่และทำงานในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งช่วยให้สังคมนั้นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Portes, 1998) นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังสามารถนิยามได้ว่าเป็นทรัพยากรที่พร้อมใช้งานสำหรับบุคคลและกลุ่มโดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมของตน (Lin, 2001)

Bourdieu, P. (1986) กล่าวว่า ทุนทางสังคมมีความสำคัญด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรก ช่วยให้บุคคลเข้าถึงข้อมูลและทรัพยากรได้ เช่น หากรู้จักใครบางคนที่ทำงานในบริษัทที่สนใจที่จะทำงานด้วย พวกเขาอาจสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งงานว่างหรือเป็นตัวกลางประสานงานกับบุคคลอื่นที่ทำงานในบริษัทนั้น ประการที่สอง ทุนทางสังคมสามารถช่วยให้บุคคลและกลุ่มแก้ปัญหาได้ เช่น หากมีปัญหากับเจ้าของบ้าน ก็อาจได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนหรือเพื่อนบ้านที่สามารถติดต่อกับเจ้าของบ้านได้ ประการที่สาม ทุนทางสังคมสามารถช่วยให้บุคคลและกลุ่มบรรลุเป้าหมายได้ เช่น หากกำลังเริ่มต้นธุรกิจใหม่ อาจได้รับความช่วยเหลือทางการเงินหรือคำแนะนำจากบุคคลอื่นในเครือข่าย

1. ทุนสังคมในองค์กร (Organizational Social Capital) Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998) ให้ความหมายว่า เครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายในองค์กร ทุนสังคมในองค์กรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กร โดยการส่งเสริมความไว้วางใจ ความร่วมมือ และประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กร โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ ทุนสังคมภายใน (Internal Social Capital) และทุนสังคมภายนอก (External Social Capital)

1.1 ทุนสังคมภายใน (Internal Social Capital) คือ เครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายในองค์กร ทุนสังคมภายในมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความไว้วางใจ ความร่วมมือ และประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กร ทุนสังคมภายในสามารถพัฒนาได้จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม กิจกรรมกลุ่ม และกิจกรรมทางสังคม

1.2 ทุนสังคมภายนอก (External Social Capital) คือ เครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับองค์กรอื่น ๆ หรือระหว่างองค์กรกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายนอกองค์กร ทุนสังคมภายนอกมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมโอกาสทางธุรกิจ นวัตกรรม และการเรียนรู้ขององค์กร ทุนสังคมภายนอกสามารถพัฒนาได้จากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมเครือข่ายธุรกิจ การเข้าร่วมงานนิทรรศการ และการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ

สอดคล้องกับ Jeganathan & Ganesan (2013) ได้เสนอกรอบแนวคิดทุนสังคมในองค์กร โดยแบ่งทุนสังคมในองค์กรออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ ทุนสังคมภายใน (Internal Social Capital) และทุน

สังคมภายนอก (External Social Capital) โดยทุนสังคมภายใน หมายถึง เครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายในองค์กร ทุนสังคมภายในสามารถแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก ๆ คือ 1. ความไว้วางใจ (Trust) อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของทุนสังคมภายใน ความไว้วางใจช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2. ความร่วมมือ (Cooperation) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของทุนสังคมภายใน ความร่วมมือช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ และ 3. เครือข่าย (Network) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของทุนสังคมภายใน เครือข่ายช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสใหม่ ๆ ได้

2. ทุนสังคมภายนอก หมายถึง เครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับองค์กรอื่น ๆ หรือระหว่างองค์กรกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายนอกองค์กร ทุนสังคมภายนอกสามารถแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบหลัก ๆ คือ

2.1 ความเชื่อมโยง (Connectivity) ความเชื่อมโยงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของทุนสังคมภายนอก ความเชื่อมโยงช่วยให้องค์กรสามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสใหม่ ๆ จากภายนอก

2.2 ความไว้วางใจ (Trust) ความไว้วางใจเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของทุนสังคมภายนอก ความไว้วางใจช่วยให้องค์กรสามารถร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ได้

จากการศึกษาโดย Gunasekara et al. (2017) พบว่าทุนทางสังคมมีผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จในการดำรงชีวิตของสมาชิกองค์กรชุมชน (Community Based Organizations, CBOs) ในศรีลังกา โดยความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายและการดำเนินการร่วมกันและการร่วมมือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด สำหรับ CBOs ในประเทศศรีลังกา เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเครือข่ายทางสังคมที่มีผลกระทบอย่างมากต่อความสำเร็จในการหาเลี้ยงชีพของสมาชิก

เครือข่ายทางสังคมภายใน CBOs มอบการเข้าถึงทรัพยากรที่หลากหลายให้แก่สมาชิก โดยสมาชิกมักแบ่งปันความรู้ ข้อมูล และทักษะ ซึ่งการแบ่งปันและการสนับสนุนซึ่งกันและกันช่วยให้บุคคลสามารถเข้าถึงโอกาสที่ไม่เคยได้รับ เช่น ชาวนาใน CBOs ได้รับความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมแบบใหม่หรือได้รับการช่วยเหลือการเงินซึ่งจะช่วยเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้

ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งสามารถสร้างปัจจัยแวดล้อมที่สมาชิกสามารถขอความช่วยเหลือและสนับสนุนในช่วงเวลาที่ต้องการได้ โดยการร่วมมือกันของสมาชิกซึ่งรวมถึงทรัพยากร เพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบความยากลำบาก นอกจากนี้สมาชิกอาจร่วมมือกันในทางธุรกิจ ส่งเสริมโอกาสเข้าถึงตลาดหรือการหาแหล่งสนับสนุนสำหรับการประกอบกิจการ โดยความความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นสร้างความร่วมมือที่นำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สร้างช่องทางใหม่ในการหารายได้ สร้างโอกาสในการจ้างงาน และการเข้าถึงตลาด ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีการจ้างงานสร้างอาชีพ

Hiromi, Nakazato, & Seunghoo, Lim, (2016) องค์กรสกุลเงินชุมชน (Community Currency Organizations, CCOs) ในประเทศญี่ปุ่น เกิดขึ้นจากสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิดสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ องค์กรสกุลเงินชุมชน (CCOs) ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ท้องถิ่นและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีพลัง การพัฒนาและการดำเนินการขององค์กรสกุลเงินชุมชนช่วยสร้างและสั่งสมเครือข่ายสังคม สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการซึ่งช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อมั่น ภายในชุมชน โดย องค์กรสกุลเงินชุมชน (CCOs) มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งนี้ในอนาคต องค์กรสกุลเงินชุมชน (CCOs) ในญี่ปุ่นอาจต่อยอดและขยายฐานการดำเนินงานให้เกิดความต่อเนื่อง เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและการพัฒนาทางสังคม

Matin, Abdollahzadeh, & Shahram, Gilaninia,(2015) Social capital in organizations ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่มีค่าในองค์กร ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความสำเร็จขององค์กร ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์และเครือข่ายระหว่างบุคคลและองค์กรที่อำนวยความสะดวกในการวัดผลขององค์กรและการสร้างคุณค่าในกระบวนการขององค์กร องค์กรที่มีทุนทางสังคมสามารถสร้างเส้นทางสู่ความสำเร็จและปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานได้ โดยทุนทางสังคมสามารถช่วยองค์กรในด้านต่าง ๆ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ช่วยให้บุคคลและกลุ่มต่าง ๆ สื่อสารและทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การส่งเสริมนวัตกรรมโดยช่วยให้บุคคลและกลุ่มต่าง ๆ แบ่งปันความคิดและความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ

อีกทั้งความเป็นผู้นำในองค์กรมีบทบาทสำคัญในประสิทธิผลของกระบวนการขององค์กรและการสร้างหรือใช้ทุนทางสังคมที่เหมาะสม ผู้นำสามารถส่งเสริมทุนทางสังคมโดยการสร้างวัฒนธรรมที่เน้นความสัมพันธ์และความร่วมมือ ผู้นำควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจและเคารพซึ่งกันและกัน

ดังนั้น การให้ความใส่ใจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงทุนทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับองค์กรด้านความได้เปรียบในการแข่งขันในปัจจุบัน องค์กรที่ลงทุนในทุนทางสังคมสามารถคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่หลากหลาย รวมถึงประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้น นวัตกรรมที่เพิ่มขึ้น และความสามารถในการปรับตัวที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมมีค่าใช้จ่ายและบางครั้งอาจกลายเป็นเครื่องมือที่ทำลายล้างได้ การสร้างและการบำรุงรักษาทุนทางสังคมในองค์กรจำเป็นต้องใช้เงินในการลงทุน ในบางกรณีผลประโยชน์ของทุนสังคมอาจน้อยกว่าเงินทุนที่จัดสรรให้

López-Gómez & Recaño, 2018 “The Impact of Community Cooperative Funds on Economic Development in Rural Spain” กองทุนสหกรณ์ชุมชน (Community Cooperative Funds: CCFs) มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทของสเปน กองทุนเหล่านี้ส่วนใหญ่บริหารจัดการโดยสหกรณ์ท้องถิ่น โดยให้บริการทางการเงินและความช่วยเหลือทางเทคนิคสำหรับธุรกิจขนาดเล็กและผู้ประกอบการในชนบท ส่งผลให้ CCFs มีบทบาทสำคัญในการสร้างงาน ขยายการเข้าถึงสินเชื่อ และกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนชนบทที่อาจขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนหรือสถาบันการเงินขนาดใหญ่

จากการศึกษาพบว่ากองทุนสหกรณ์ชุมชนในสเปน กระตุ้นการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญของจำนวนธุรกิจขนาดเล็กในชนบท ช่วยลดอัตราการว่างงานและเพิ่มค่าจ้างในพื้นที่เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่ากองทุนสหกรณ์ชุมชนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทสเปน นอกจากการให้ทรัพยากรทางการเงินแล้ว กองทุนสหกรณ์ชุมชนยังให้ความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่ธุรกิจขนาดเล็กและผู้ประกอบการอีกด้วย ความช่วยเหลือทางเทคนิคนี้สามารถช่วยให้ธุรกิจพัฒนาแผนธุรกิจ ปรับปรุงกลยุทธ์การตลาด และเข้าถึงตลาดใหม่ ๆ ส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและยั่งยืนมากขึ้น

อีกทั้ง กองทุนสหกรณ์ชุมชน ยังเป็นแหล่งทุนทางสังคมที่สำคัญในชนบทสเปน โดยการทำงานร่วมกันเพื่อจัดการและลงทุนในกองทุน ซึ่งสร้างความเชื่อใจให้กับสมาชิกและส่งเสริมความร่วมมือให้เกิดขึ้น โดยทุนทางสังคมนี้ช่วยสร้างบรรยากาศให้ชุมชนน่าอยู่อาศัย มีชีวิตชีวา และเข้มแข็ง

อาจกล่าวได้ว่ากองทุนสหกรณ์ชุมชนเป็นองค์กรที่มีความสำคัญสำหรับชุมชนชนบทในสเปน โดยกองทุนเหล่านี้ให้บริการทรัพยากรทางการเงิน ความช่วยเหลือทางเทคนิค และทุนทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชนบทสเปนอีกด้วย

สำหรับในประเทศไทย กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่แพร่หลายกระจายอยู่ในทุกชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งแต่ละชุมชนมีบริบทของทุนทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับชุมชนจะนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไรกับการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนของตนเอง

ไพรรินทร์ พฤตินอก (2554) หมู่บ้านโนนสังข์ ตั้งอยู่ในตำบลรัตนบุรี อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรประมาณ 1,200 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา กองทุนหมู่บ้านโนนสังข์ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยมีสมาชิกประมาณ 700 คน จากการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้านโนนสังข์ โดยความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนโนนสังข์ มีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในชุมชน หรือการเคารพผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ ความเชื่อและวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีความไว้วางใจกันและกัน และพร้อมที่จะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชน เช่น ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ที่ผ่านมา กองทุนหมู่บ้านโนนสังข์ได้จัดสรรเงินช่วยเหลือให้กับสมาชิกที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตดังกล่าว สมาชิกในชุมชนต่างก็มีส่วนร่วมในการจัดสรรเงินช่วยเหลือ โดยมีการปรึกษาหารือกันเพื่อพิจารณาถึงความจำเป็นของสมาชิกแต่ละคน แสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน

ในชุมชนโนนสังข์ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นสิ่งสำคัญที่เชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนเข้าด้วยกัน สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นญาติกัน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกผูกพันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีแนวโน้มที่จะชำระหนี้คืนกองทุนหมู่บ้านตามกำหนด ในกรณีที่สมาชิกในชุมชนคนหนึ่งผิดนัดชำระหนี้ ญาติพี่น้องของสมาชิกคนนั้นมักจะเข้ามาช่วยชำระหนี้แทน หรือช่วยพูดคุยเจรจากับกองทุนหมู่บ้านเพื่อขอผ่อนชำระหนี้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน

และกองทุนหมู่บ้านโนนสังข์มีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกชุมชน เช่น ธนาคารออมสิน สำนักงานพัฒนาชุมชน และสถาบันการเงินชุมชน เครือข่ายความร่วมมือเหล่านี้ช่วยให้กองทุนหมู่บ้านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและความรู้จากภายนอกชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้านโนนสังข์ได้ร่วมมือกับธนาคารออมสินเพื่อจัดอบรมให้ความรู้ด้านการเงินแก่สมาชิกในชุมชน ความร่วมมือนี้ช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินออมและเงินกู้ ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนสามารถบริหารจัดการเงินทุนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กองทุนหมู่บ้านโนนสังข์ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากมีทุนทางสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน ทุนทางสังคมเหล่านี้เป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยทุนทางสังคมต่อความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านฯ สุทธาภา อมรวิวัฒน์, เกียรติพงศ์ อริยปรัชญา (2549) งานวิจัยนี้ศึกษาปัจจัยทุนทางสังคมต่อความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านฯ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจหมู่บ้านตัวอย่าง 100 หมู่บ้านทั่วประเทศ พบว่าปัจจัยทุนทางสังคมที่มีผลต่อความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านฯ ที่สำคัญ ได้แก่

1. ความไว้วางใจและความสามัคคีของในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ การที่สมาชิกมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะช่วยทำให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมถึงช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ

2. ความร่วมมือและจิตอาสาของสมาชิกในชุมชนเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ การที่สมาชิกมีจิตอาสาที่จะช่วยเหลืองานของกองทุนหมู่บ้านฯ จะช่วยแบ่งเบาภาระของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ และทำให้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ เป็นไปอย่างราบรื่น

3. ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ ผู้นำชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่ดี สามารถประสานงานและสร้างความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนได้ จะช่วยให้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ ประสบความสำเร็จ

4. การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านฯ อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก การที่กองทุนหมู่บ้านฯ มีการบริหารจัดการที่ดี จะช่วยป้องกันปัญหาการทุจริตและคอร์รัปชัน รวมถึงช่วยให้สมาชิกได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ อย่างทั่วถึง

จากผลการวิจัย รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน การพัฒนาผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก และการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านฯ อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านฯ สามารถดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน

บทสรุป

ทุนทางสังคมเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรการเงินชุมชน เนื่องจากช่วยให้องค์กรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากรจากชุมชนได้มากขึ้น รวมถึงสามารถลดความเสี่ยงในการปล่อยสินเชื่อได้ โดยองค์กรการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่

1. การบูรณาการทฤษฎีทุนทางสังคม โดยการนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน โดยองค์กรการเงินชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักมีการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการพัฒนาทุนทางสังคม

2. ความยั่งยืนของบริการทางการเงิน โดยเป็นความสามารถในการให้บริการทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มทุนในระยะยาว ซึ่งองค์กรการเงินชุมชนจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี มีระบบการควบคุมภายในที่เข้มแข็ง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้

3. ความเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินที่เป็นทางการ ซึ่งการที่องค์กรการเงินชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินที่เป็นทางการ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน เป็นต้น จะช่วยให้องค์กรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและบริการทางการเงินอื่น ๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

4. การจัดการกับความท้าทายทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยองค์กรการเงินชุมชนจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดีในการรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ หากองค์กรการเงินชุมชนสามารถสามารถเสริมสร้างทุนทางสังคมและปัจจัยอื่น ๆ เหล่านี้ได้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมสร้างเครือข่าย การอบรมสมาชิกให้มีความรู้และทักษะด้านการเงิน การเชื่อมโยงกับภาคีต่าง ๆ และการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความร่วมมือ จะปัจจัยส่งเสริมให้องค์กรการเงินชุมชนดำเนินการไปสู่ความสำเร็จ

บรรณานุกรม

กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2562). *รายงานแผนพัฒนาการสหกรณ์ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2563-2565.* กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงการเกษตรและสหกรณ์.

กระทรวงการคลัง, สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2551). *แผนแม่บทการเงินระดับฐานราก.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง.

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานแผน/โครงการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2565.* นนทบุรี: กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.

ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนแห่งประเทศไทย จำกัด. (2566). *สถิติสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนี่ยน ปี2561-2565.* สืบค้น 1 มีนาคม 2567, จาก แหล่งที่มา https://www.cultthai.coop/cultthai/index.php/stat-cu

ทรรศยา คงเพชรศักดิ์ และนภาพร สุวรรณศักดิ์. (2553). การเชื่อมโยงภายในเพื่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน. เอกสารประกอบการสัมมนา “ทุนชุมชนกับการขับเคลื่อนประเทศไทย” 6-7 กรกฎาคม 2553 กรุงเทพฯ.

ไพรรินทร์ พฤตินอก. (2554). *กระบวนการใช้ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน : กรณีศึกษาหมู่บ้านโนนสังข์ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์.* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

วันชัย ธรรมสัจการ และพรนค์พิเชฐ แห่งหน. (2561) กระบวนการปรับเปลี่ยนกองทุนการเงินชุมชนสู่ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดสงขลา. *วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์,* 7 (ฉบับพิเศษ), 74-88.

วิชุลดา มาตันบุญ และสมนึก ชัชวาล. (2549). *องค์ความรู้เกี่ยวกับกองทุนชุมชน.* เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุทธาภา อมรวิวัฒน์ และ เกียรติพงศ์ อริยปรัชญา. (2549). *ปัจจัยทุนทางสังคมต่อความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านฯ* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างสุขภาพ และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.

สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. (2554). *องค์กรการเงินชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม.

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) *หลักการพัฒนากองทุนเป็นสถาบันการเงินชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2556) *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

Bourdieu P. (1986). *Social capital: A theory of structure and action. In J. G. Coleman & T. J. Fararo (Eds.)* Cambridge: Harvard University Press.

Gunasekara D., Siriwardhana S. & Perera G. (2017). The role of social capital in the performance of microfinance institutions: A case study of Sri Lanka. *Journal of Small Business and Enterprise Development,* 24(5), 1048-1064.

Jeganathan R. & Ganesan S. (2013). The role of social capital in microfinance institutions: A review of the literature. *Journal of International Development,* 25(1), 116-132.

Jeganathan Shanthilakshmi & S. Ganesan. (2013). Social Capital in Organizations - A Conceptual Frame Work. *Social Science Research Network.* 1-10.

Lin N. (2001). *Social capital: A theory of social structure and action.* Cambridge: Cambridge University Press.

López-Gómez M. & Recaño J. (2018). The impact of community cooperative funds on economic development in rural Spain. *Journal of Rural Studies,* 62, 1-13.

Matin Abdollahzadeh & Shahram Gilaninia. (2015). Social capital in organizations. *Kuwait chapter of Arabian Journal of Business & Management Review,* 5(2), 10-16.

Nahapiet J., & Ghoshal S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of Management Review.* 23(2), 242-266.

Portes A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*. 24(1), 1-24.

R.W.M.N. Gunasekara, S.P. Premaratne & H.M.S. Priyanath. (2018). Impact of Social Capital on Livelihood Success of the Members of Community Based Organizations in Sri Lanka. *The International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences,* 7(5), 1156-1167.

Hiromi Nakazato & Seunghoo Lim. (2016). Evolutionary Process of Social Capital Formation through Community Currency Organizations: The Japanese Case. *Voluntas. 27* 1171-1194.

การบังเกิดของพระศรีอริยเมตไตรย*

THE ORIGIN OF PHRA SRI ARIYA MAITREYA

พระปลัดเกื้อกูล สุภนนฺโท (พงศนันทน์)
Phralad Kuakool Supanonto (Phongsanan)
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: pkk072ok@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระศรีอริยเมตไตรย ด้วยวิธีการศึกษาพระไตรปิฎกเอกสารและหนังสือ จากเหตุการณ์เดือน มีนาคม 2564 ที่มีอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกาศตนว่าเขาเป็นพระศรีอริยเมตไตรย. เขาอ้างว่าจะมาช่วยให้ทุกคนบนโลกปลอดภัยจากสิ่งไม่ดี. เป็นเหตุให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสื่อสังคมโซเชียลเป็นจำนวนมาก.และมีประชาชนจำนวนมากหลงเชื่อ. ผลการการศึกษาพบว่า การบรรลุเป็นพระศรีอริยเมตไตรยก็คือการบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง. การจะเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้นต้องผ่านขบวนการที่เรียกว่าการสร้างบารมี การสร้างบารมีต้องทำอย่างไร,ระยะเวลามากน้อยแค่ไหนและต้องมีคุณสมบัติอะไรบ้างจึงจะบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าได้. บทความเรื่อง "การบังเกิดของพระศรีอริยเมตไตรย". จะชี้เห็นว่าการทุกคนสามารถสร้างบารมีเป็นพะพุทธเจ้าได้ การสร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้าต้องมีองค์ประกอบใดบ้าง. โดยศึกษาประวัติการสร้างบารมีของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า.

คำสำคัญ; พระศรีอริยเมตไตรย; พระพุทธเจ้า; บารมี

ABSTRACT

This article aims to study the history of Phra Sri Ariya Maitreya. with the method of studying Tripitaka, documents and books. From the events in March ๒๐๒๑, a former member of the House of Representatives announced that he was Phra Sri Ariya Maitreya. He claims to come to save everyone in the world from bad things. This caused a lot of criticism on social media, and many people believed it. The study found that To attain the noble Maitreya Buddha is to attain the Buddhahood itself. To become a Buddha, one has to go through a process called the creation of virtue. How to create virtue, how long it takes, and what qualifications must be in order to become a Buddha. An article titled "Can anyone really become a Buddha ?". will point out that every person can create charisma as a Buddha What elements must be present in the formation of Buddha's prestige? By studying the history of the creation of the perfection of Phra Samana Kodom, the right Buddha.

Keywords; Phra Sri Ariya Maitreya; Buddha; Prestige

* Received August 1, 2024; Revised August 3, 2024; Accepted August 31, 2024

บทนำ

เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 มีข่าวว่าพระศรีอริยเมตไตรยมาบังเกิดแล้วในประเทศไทย ทำให้เกิดความสับสนในพุทธศาสนิกชนที่ยังไม่เข้าใจเรื่องการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดีพอ มีผลให้พุทธศาสนิกชนบางส่วนหลงเชื่อแล้วเข้าไปร่วมบริจาคทรัพย์หรือร่วมกิจกรรมอื่นด้วยเข้าใจว่าเป็นพระศรีอริยเมตไตรย บทความนี้จะให้ความกระจ่างและความเข้าใจเกี่ยวกับพระศรีอริยเมตไตรยอย่างถูกต้องตรงตามพระไตรปิฎกและคัมภีร์พระพุทธศาสนา และไม่ตกเป็นเยื่อของผู้ที่มากล่าวอ้างว่าเป็นพระศรีอาริยเมตไตรย เพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการบังเกิดขึ้นของพระศรีอริยเมตไตร และได้ความรู้เกี่ยวพระพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่ากว่าบุคคลธรรมดาผู้ที่จะมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นต้องทำอย่างไรบ้างหรือที่เรียกว่าสร้างบารมีนั้นจะต้องทำอย่างไรบ้างจึงเรียกว่าสร้างบารมี ต้องมีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะจัดเข้าการสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นต้องใช้ระยะเวลายาวนานเท่าใด บทความนี้ได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของบุคคลที่จะมาเป็นพระศรีอริยเมตไตรย และเส้นทางการสร้างบารมีของบุคคลที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้เรียบเรียงให้กระชัดและเข้าใจได้ง่าย

ดังนั้น พระศรีอริยเมตไตรยจะเกิดขึ้นในยุคนี้จริงหรือไม่จริง เนื้อหาในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆที่ได้กล่าวถึงประวัติการสร้างบารมีของพระสมณโคดมพระพุทธเจ้า หรือพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ในพระชาติสุดท้ายคือเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร หลังจากที่สร้างบารมีมายาวนานถึง 20 อสงไขยแสนมหากัปโดยเฉพาะ เรื่องทศชาติชาดก ที่กล่าวถึงการสร้างบารมีแบบเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อให้บารมีแก่กล้าจนมาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมารด้วยบารมีที่บ่มมาจนสุกงอมดีแล้ว เมื่อได้เจอเทวทูตทั้ง 4 คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช จึงเห็นว่าการเกิดเป็นทุกข์ และทรงปรารถนาจะหลุดออกจากความทุกข์คือการต้องเป็นคนแก่ คนเจ็บและในที่สุดก็ต้องตาย คือต้องหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด และสามารถพิจารณาเห็นประโยชน์จากการออกบวชว่าเป็นหนทางที่จะช่วยให้ค้นหาทางพ้นทุกข์ได้จึงได้ออกบวช และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านามว่าสมณโคดมพุทธเจ้าในที่สุด เพื่อให้เห็นว่าการที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีแนวทางอย่างไร การที่จะมากล่าวอ้างว่าเป็นพระศรีอริยเมตไตรยได้นั้นต้องสร้างบารมีมายาวนานหลายภพหลายชาติ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงพระสมณโคดมพุทธเจ้าตั้งแต่ชาติแรกที่ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนถึงชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมารและออกบวชจนบรรลุธรรมเป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า พอให้เห็นแนวทางการบำเพ็ญบารมีว่าบุคคลที่สร้างบารมีเพื่อเป็นพระศรีอริยเมตไตรยต้องมีแนวทางอย่างไร และได้นำเรื่องราวของพระศรีอริยเมตไตรยที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกและในคัมภีร์พุทธศาสนามานำเสนอพอให้ได้ข้อสรุปว่าพระศรีอริยเมตไตรยเกิดขึ้นแล้วจริงหรือ

เริ่มต้นของการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า

ในบทความนี้จะขอยกตัวอย่างที่มาของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้า คือเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมารที่ออกบวชบำเพ็ญเพียรจนบรรลุธรรมตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพรหมโมลี วิลาส ญาณวโร ปธ. 9 ได้กล่าวในหนังสือมุนีนาถทีปนี ถึงพระชาติแรกที่ตั้งจิตปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยกล่าวถึงมานพเข็ญใจสมัครทำงานในเรือสำเภาและได้พามารดาขึ้นสำเภาไปด้วย สำเภาแล่นกลางทะเลได้ ๗ วัน มีพายุกลางทะเลทำให้สำเภาอับปาง มานพเข็ญใจได้ให้มารดาของตนนั่งบนบ่าแล้วพยายามว่ายให้ถึงฝั่งทั้งที่มองไม่เห็นฝั่งและไม่รู้ว่าฝั่งทะเลที่ใกล้ตนที่สุดอยู่ทิศไหน ในระหว่างลอยคอกลางทะเล เกิดแรงบรรดาใจ ตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าสามารถพามารดาเข้าถึงฝั่งได้จะขอสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ลอยคอกลางทะเลหลายวันในที่สุดก็สามารถว่ายน้ำพามารดาเข้าฝั่งได้สำเร็จ นับแต่นั้นเป็นต้นมาเขาก็ตั้งสร้างบารมีมาตลอด ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตว่าชาติแรกที่ชายผู้นี้ตั้งความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนในที่สุดก็สม

ปรารถนาได้เป็นพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าชาติเริ่มต้นที่ตั้งความปรารถนา ท่านไม่มีความสมบูรณ์ในเรื่องอาชีพการงาน ความมั่นคงของรายได้ พื้นฐานการศึกษาก็น่าจะมีน้อยมาก ฐานะทางครอบครัวเรียกว่าหาเช้ากินค่ำก็คงไม่ผิด แต่เมื่อเผชิญกับมหันตภัยอันยิ่งใหญ่กลับมุ่งมั่นฝ่าฟัน ด้วยหัวใจที่เต็มไปด้วยความกตัญญูกตเวที แม้นจะเหนื่อยแทบหมดเรี่ยวแรงจนคิดจะยอมจมน้ำตาย แต่พอนึกถึงมารดากลับพยายามอย่างสุดชีวิตเพื่อให้มารดาอยู่รอดปลอดภัย ความกตัญญูของท่านที่มีต่อมารดาอย่างเต็มเปี่ยมได้ทะลักล้นปรี่มายังสรรพสัตว์ทั้งหลาย จากเดิมเพียงปรารถนาช่วยให้มารดาอยู่ปลอดภัยจากการเวียนว่ายกลางทะเล จนสามารถพามารดาเข้าสู่ฝั่งได้ กลายมาเป็นดวงปัญญาเห็นว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดเหมือนกับตนต้องว่ายเวียนอยู่กลางทะเลแบบมองไม่เห็นฝั่ง สรรพสัตว์ทั้งหลายก็เช่นกันต่างต้องเวียนว่ายในโอฆะ (ห้วงน้ำคือสงสาร, ห้วงน้ำคือการเวียนว่ายต่ายเกิด) ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่าจิตใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทีของชายเข็ญ เป็นความดีตั้งต้นที่ส่งผลให้เกิดความคิดอันยิ่งใหญ่เกินกว่าปุถุชนโดยทั่วไปจะคิดทำได้ ด้วยการตั้งจิตปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้า เมื่อตั้งจิตปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงกลายเป็นพระโพธิสัตว์ เมื่อเริ่มตั้งปณิธานความปรารถนาเป็นครั้งแรกแล้วต่อจากนั้น พระองค์ท่านก็มีจิตใจมั่นคง ตั้งความปรารถนาในทุก ๆ ชาติที่เกิด เรื่อยมาไม่เปลี่ยนแปลงก็เป็นอันแสดงว่าพระองค์ทรงเริ่มเป็นพระโพธิสัตว์ตั้งแต่ตั้งความปรารถนาครั้งนั้น

คนที่จะสามารถเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตได้ต้องประกอบด้วยคุณธรรมอะไรบ้าง

นอกจากจะทรงมีพระวิริยอุตสาหะเป็นยอดเยี่ยมในการสร้างสม อบรมพระบารมีเป็นเวลานานนักหนา นับเวลาถึง 20 อสงไขยแสนมหากัป(จะอธิบายเรื่องการนับเวลาอสงไขยต่อไป) ผู้ที่จะสร้างบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตนั้นต้องได้ปลูกฝังนิสัยที่ดีให้กับตนเองมาตลอดเส้นทางในการสร้างบารมี ซึ่งนิสัยที่ติดตัวข้ามภพข้ามชาติมา ก็จะทำให้พระสัมมาสัมโพธิญาณแก่กล้ายิ่งขึ้น นิสัยนี้เรียกว่า อัธยาศัย คือนิสัยที่คิดจะสร้างบารมี และนิสัยนี้ก็ยังช่วยป้องกันไม่ให้ทำผิดพลาด ด้วยการทำอกุศลกรรมในระหว่างการสร้างบารมี ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 6 ประการ คือ

1. เนกขัมมัชฌาสัย หมายถึง มีความพอใจที่จะออกบวชตลอดทุกชาติ รักในเพศบรรพชิตเป็นอย่างยิ่ง มีปกติเห็นโทษในกาม รู้ว่าสุขยิ่งกว่ากามคุณ 5 นั้นยังมีอยู่ เป็นสุขจากการเข้าถึงพระพพาน

2. วิเวกัชฌาสัย หมายถึง มีความพอใจอยู่ในที่เงียบสงัด วิเวกผู้เดียว ที่ใดสงบสงัดปราศจากความอึกทึกครึกโครม ย่อมพอใจในสถานที่นั้นยิ่งนัก มีปกติเห็นโทษในการคลุกคลีกด้วยหมู่คณะยินดีในที่นั่งที่นอนอันสงดเหมาะสมต่อการทำใจให้สงบ

3. อโลภัชฌาสัย หมายถึง มีความพอใจในการบริจาคทาน หากมีช่องทางใดที่จะบริจาคทานได้แล้วจะไม่ละเว้นเลย จะทำอย่างเต็มที่เต็มกำลัง และยินดีพอใจที่จะคบหากับบุคคลผู้ปราศจากความโลภไม่มีความตระหนี่ยิ่งนัก

4.โทสัชฌาสัย หมายถึง มีความความพอใจในความไมโกรธ พยายามหักห้ามความโกรธอยู่ตลอดมา เจริญเมตตาแก่สัตว์ทั้งปวงด้วยความปรารถนาให้เขาพันจากทุกข์ภัยในวัฏสงสารเป็นยิ่งนัก

5. อโมหัชฌาสัย หมายถึง มีความพอใจในการทำลายโมหะ พยายามบำเพ็ญภาวนา เพื่อให้เกิดดวงปัญญาพิจารณาเห็นบาปบุญคุณและโทษตามความเป็นจริง และพอใจในการคบหาคนดีมีสติปัญญายิ่งนัก

6. นิสสรณัชฌาสัย หมายถึง มีความพอใจที่จะยกตนออกจากภพ ไม่ยินดีในการท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร เพราะเห็นโทษในภพทั้งหมด ทั้งกามภพ รูปภพและอรูปภพ โดยมีจิตที่มุ่งตรงต่อพระนิพพานเพียงอย่างเดียว อันเป็นเอกันตบรมสุขอย่างเดียว

ทั้งหมดนี้เป็นอัธยาศัยของพระโพธิสัตว์ ซึ่งจะเป็นพระสัมมาสัมโพธิญาณให้แก่รอบ โดยอัธยาศัยเช่นนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง แต่อัธยาศัยเช่นนี้ท่านได้สั่งสมแก้ไขเรื่อยมาตลอดในทุกชาติที่เกิดมาสร้างบารมีไม่ว่าจะเกิดมาในกำเนิดใดก็ตามก่อนได้แก้ไขปรับปรุงฝึกฝน ตนเองจนทำให้มีอัธยาศัยทั้งหกประการนี้เกิดขึ้นมาในใจสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้าทั้งปวงผู้ปรารถนา จะได้ตรัสเป็นเอกองค์สมเด็จพระพุทธเจ้าในกาลอนาคตนั้น ย่อมต้องปรารถนาธรรมสำคัญหมวดหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า “ธรรมสโมธาน” เสียก่อน จึงจักได้สำเร็จความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าได้ ถ้าไม่มีธรรมสโมธานนี้ แล้ว ก็ไม่แน่นักว่าจักได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าธรรมสโมธานนั้นมีอะไรบ้าง

ธรรมสโมธาน

นอกจากจะมีอัธยาศัย 6 ประการดังการ เมื่อจะสร้างบารมีเพื่อปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องประกอบพร้อมด้วยคุณสมบัติ 8 ประการ ที่เรียกว่า ธรรมสโมธาน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการสร้างบารมีให้การเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นผลสำเร็จได้ในอนาคต เพราะ ธรรมสโมธานนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของ ผู้ที่ปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะต้องมี ถ้าผู้ที่ปรารถนาจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดไม่มีคุณสมบัติเช่นนี้แล้ว ก็จะไม่ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ซึ่งทำให้ไม่แน่ว่าจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้หรือไม่ แต่ถ้าประกอบพร้อมด้วยคุณสมบัตินี้แล้วก็จะได้รับพุทธพยากรณ์ ซึ่งเป็นการยืนยันได้เลยว่า จะได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตได้อย่างแน่นอน ซึ่งธรรมสโมธานมีอยู่ทั้งหมดดังนี้

1. มนุสฺสตฺตํ (ความเป็นมนุษย์) เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจักทรงพยากรณ์แต่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่แค่ไหนก็ตามพระพุทธองค์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้การเป็นมนุษย์ยังสามารถสร้างบารมีได้ดีกว่า เทวดา พรหม อรูปพรหม หรือสัตว์เดรัจฉาน การที่ได้เกิดเป็นมนุษย์นี้จึงมีความสำคัญ

2. ลิงคสมฺปตฺติ (ถึงพร้อมด้วยเพศ) เพราะการที่จะมีโอกาสได้รับคำพยากรณ์นั้น จะได้ก็แต่เฉพาะชาติที่ไม่เป็นเพศวิบัติหรือไม่เป็นอภัพพบุคคล คือ เป็นบุรุษเพศเท่านั้น แต่ถ้าเป็นเพศหญิง เป็นบัณเฑาะก์ เป็นกะเทยหรือเป็นบุคคลมี 2 เพศที่เรียกว่า อุภโตพยัญชนก พระพุทธองค์จะไม่ทรงพยากรณ์อย่างเด็ดขาด เนื่องจากบุรุษเพศมีลักษณะที่ใกล้เคียงลักษณะมหาบุรุษมากที่สุด และสามารถสั่งสมบุญบารมีได้ดีที่สุดด้วย

3. เหตุ (มีอุปนิสสัยแห่งพระอรหัต) คือ มีอุปนิสัยแห่งพระอรหัตในขันธสันดานอย่างแรงกล้า เพราะหากว่าเป็นบุคคลธรรมดาที่ไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุ คือความเป็นพระอรหัตยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีความแก่กล้าในขันธสันดาน พระพุทธองค์ก็จะไม่ทรงพยากรณ์อย่างเด็ดขาด เนื่องจากถ้ามีโอกาสฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ก็สามารถตรองตามและบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ เพียงแต่ท่านยังไม่ปรารถนาจะหมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ แต่ปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต ซึ่งข้อนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ได้สั่งสมความรู้และฝึกฝนตนเองมาต่อเนื่อง เพื่อเตรียมตัวที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

4. สตฺถารทสฺสนํ (การได้เห็นพระศาสดา) คือ มีโอกาสได้บำเพ็ญกุศลใหญ่แล้วได้ตั้งความปรารถนาเฉพาะพระพักตร์ของพระพุทธองค์ เพราะว่า การได้รับพยากรณ์จักเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยพุทธพยากรณ์ที่ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ หากได้พบแต่พระปัจเจกพุทธเจ้า ได้พบพระอรหันต์ หรือได้พบสถานที่อันเป็นสิ่งแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น พระเจดีย์ เป็นต้น แม้จะมีความเลื่อมใสมากเพียงใด ก็จะไม่สามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้อย่างแน่นอน

5. ปพฺพชฺชา (การบรรพชา) คือ มีอัธยาศัยน้อมไปในการออกบวช ไม่ว่าจะเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาหรือนอกพระพุทธศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีความเชื่อว่าบุญบาปมี ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และมีความมั่นคงในเพศบรรพชิต เพราะถ้าดำรงเพศคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน แม้จะมีความปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถที่จะเป็นได้ เนื่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ทรงพยากรณ์ ถ้าไม่ได้บวช ภาระมากมายที่ติดพัน เปรียบเสมือนภรรยาเป็นห่วงคล้องแขน ลูกเป็นเสมือนห่วงคล้องขา ทำให้จะทำให้อะไรก็ตามจะติดขัดไปหมด ไม่สามารถที่จะทำได้อย่างสะดวกสบาย

6. คุณสมฺปตฺติ (ถึงพร้อมด้วยคุณ) คือ มีอภิญญาและฌานสมาบัติอันเชี่ยวชาญ เพราะเป็นคุณสมบัติพิเศษเกินคนธรรมดาสามัญจักมีได้ จึงจะได้รับการพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าหากไม่มีคุณวิเศษ คือ อภิญญาและฌานสมาบัติ แม้จะดำรงเพศบรรพชิตก็จะไม่ได้รับคำพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่จะทำงานใหญ่แล้วจะต้องมีการฝึกสมาธิ เพราะถ้าไม่ฝึกสมาธิแล้วจะทำให้เกิดความเครียดแล้วท้อใจที่จะสร้างบารมีต่อไป แต่ถ้าได้ฝึกสมาธิแล้ว ก็จะทำให้ไม่เกิดสภาวะความเครียดที่จะท้อใจได้ เนื่องจากการที่คนเราใช้ความคิดจากสมองก็จะทำให้ความคิดนั้นไม่กว้าง มีขอบเขตจำกัดจึงทำให้เครียดง่าย แต่ถ้าใช้ความคิดจากใจที่ศูนย์กลางกายก็จะทำให้ความคิดนั้นมีขอบเขตกว้างขวาง และจะประกอบด้วยสติสัมปชัญญะที่จะช่วยกลั่นกรองให้ความคิดนั้นถูกต้อง ไม่ผิดพลาด

7. อธิกาโร (มีความปรารถนาแรงกล้า) คือ การกระทำที่ยิ่ง หมายถึง ได้ทำในสิ่งที่เหนือมนุษย์ทั่วไป สิ่งไหนเป็นความดี เป็นไปเพื่อมรรคผลนิพพาน แม้คนธรรมดาไม่กล้าคิด ไม่กล้าพูด ไม่กล้าทำ แต่ท่านได้กล้าที่จะคิด กล้าที่จะพูด และกล้าที่จะทำในสิ่งนั้นได้สำเร็จ เช่น ได้เคยบำเพ็ญมหาทานบารมี โดยการสละชีวิตเพื่อแลกกับพระโพธิญาณมาก่อน เพราะเป็นปรมัตถมหาทานบารมีที่ได้กระทำอย่างยิ่ง โดยเอาชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลกเพื่อสัมมาสัมโพธิญาณ ผู้ที่ได้ทำเช่นนี้จึงจะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่จะทำอะไรก็ตาม ต้องทุ่มเททำความดีสร้างบารมีอย่างเต็มกำลัง โดยฝึกทั้งตนเองให้มีความรู้ความสามารถ แล้วต้องฝึกคนอื่นหรือสร้างคนให้รู้จักการที่จะทำความดีสร้างบารมีอย่างเต็มกำลังเช่นกัน

8. ฉนฺทตา (มีความพอใจ) จะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน ขอให้มีความรักความพอใจในพุทธภูมิเป็นกำลัง ไม่ได้ท้อแท้ต่ออุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เพราะผู้ที่มีฉันทะปรารถนาพระโพธิญาณเป็นกำลังเกินคนธรรมดา ไม่ได้หวาดผวาต่อภัยต่างๆ แม้จะให้ทนอยู่ในนรกอย่างทุกข์ทรมานตลอด 4 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป เพื่อแลกกับพระสัมมาสัมโพธิญาณก็ยอม ผู้ที่มีความพอใจอย่างนี้จึงจะสามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณได้อย่างแน่นอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระองค์มีความรักอยากที่จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สุด และยังอยากให้คนอื่นได้มีความรักในการสร้างบารมีอีกด้วย

ทั้งหมดนี้เป็นธรรมสำคัญ 8 ประการ ที่เรียกว่า ธรรมสโมธาน เป็นความปรารถนาที่พิเศษและเป็นมโนปณิธานที่เป็นไปเพื่อการให้ได้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณในอนาคต ซึ่งเป็นความปรารถนาที่บุคคลธรรมดาไม่สามารถทำได้ แต่พระองค์ไม่ใช่บุคคลธรรมดา แต่เป็นบุคคลพิเศษที่ยากจะหาบุคคลใดเสมอเหมือนได้ เพราะธรรมสโมธานทั้ง 8 ประการ ถ้าได้ทำแล้วก็จะได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งอย่างแน่นอน ซึ่งต้องทำให้ครบทั้ง 8 ประการ ถ้าหากขาดข้อใดข้อหนึ่งก็ไม่สามารถที่จะได้รับพยากรณ์ได้ ซึ่งก็เป็นเหตุที่ทำให้ไม่สามารถที่จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตได้

นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรมสโมธานทั้ง 8 ประการ ก็ทำให้ได้รับอานิสงส์ในการบ่มพระสัมมาสัมโพธิญาณให้แก่กล้าขึ้น โดยจะเป็นผู้ไม่เข้าถึงอภัพพฐานะ คือ จะไม่ไปบังเกิดในภพภูมิที่อาภัพ 18 ประการ (พระพรหมโมลี, 2544) เพื่อไม่เป็นการเสียเวลาในการสร้างบารมีอีกต่อไป คือ

1. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด
2. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนหนวกแต่กำเนิด

3. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนบ้า

4. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนใบ้

5. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนแคระ ง่อยเปลี้ย

6. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในชนชาติมิลักขะประเทศ คือประเทศป่าเถื่อน ที่ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ได้พบกัลยาณมิตรที่คอยให้คำแนะนำตักเตือน

7. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เกิดในท้องของนางทาสี เพราะไม่มีอิสระแก่ชีวิต ไม่เป็นไทแก่ตน ต้องอยู่ในความควบคุมของผู้อื่น

8. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนนิยตมิจฉาทิฏฐิ หมายถึง พวกที่มีความเห็นผิด ที่จะทำให้ไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากวัฏสงสาร และเป็นผู้ถูกห้ามหนทางสวรรค์และหนทางมรรคผลนิพพาน

9 .เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นเพศหญิง หรือเป็นบัณเฑาะก์หรือเป็นกะเทย หรือเป็นบุคคล 2 เพศ(อุภโตพยัญชนก)

10. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่ทำอนันตริยกรรม คือ กรรมหนัก 5 อย่าง คือ ไม่ฆ่าพ่อของตนเอง ไม่ฆ่าแม่ของตนเอง ไม่ฆ่าพระอรหันต์ ไม่ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้อพระโลหิต ไม่ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน

11. เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ ย่อมไม่เป็นคนโรคเรื้อน โรคร้ายแรง

12. เมื่อกำเนิดในสัตว์เดรัจฉาน ย่อมเป็นสัตว์อยู่ในประเภทที่มีกายไม่เล็กกว่านกกระจาบและไม่ใหญ่กว่าช้าง

13. ไม่เกิดในขุปปิปาสิกเปรต คือ เปรตผู้หิวกระหาย และนิชฌามตัณหิกเปรต คือ เปรตผู้ถูกความอยากเผาผลาญ และกาลกัญชิกาสูร คือ เปรตชนิดหนึ่งที่ตัวสูงใหญ่มาก

14. ไม่เกิดในอเวจีมหานรกและโลกันตนรก

15. เมื่อเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจร ก็ไม่เป็นเทวดาผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ และไม่เป็นเทวบุตรมาร

16. ไม่เกิดเป็นอสัญญีพรหม ซึ่งเป็นพรหมที่มีแต่รูปร่าง ไม่มีความรู้สึกนึกคิด และไม่เกิดเป็นสุทธาวาสพรหม เพราะว่า สุทธาวาสพรหมจะต้องบรรลุเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า

17. ไม่เกิดในอรูปภพ เพราะเป็นอรูปพรหมที่ทำฌานที่ไม่มีรูปมากำหนดเป็นอารมณ์ จักมีอายุยืนยาวมาก

18. ไม่ไปเกิดในจักรวาลอื่น นอกจากนี้ยังอานิสงส์พิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำอธิมุตตกาลกริยา คือ เมื่อพระองค์เกิดเป็นเทวดาหรือพระพรหม เกิดความเบื่อหน่ายในการเสวยสุขนั้น ปรารถนาที่จะสร้างบารมีในโลกมนุษย์ พระองค์ก็สามารถทำการอธิมุตต คือ อธิษฐานให้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ได้ทันที ได้โดยง่าย ซึ่งเหล่าเทพเทวดาอื่นๆ ไม่สามารถทำอย่างนี้ได้

พระศรีอริยเมตไตรย

พระศรีอริยเมตไตรย(ราชบัณฑิตสถาน, 2552) หรือพระเมตไตรย (บาลี: Metteyya, เมตฺเตยฺย; สันสกฤต: **मैत्रेय**, ไมเตฺรย) (พระศรีอริยเมตไตรย, 2565) หรือที่นิยมเรียกว่า พระศรีอาริย์ เป็นพระโพธิสัตว์ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ 5 และองค์สุดท้ายแห่งภัทรกัปนี้ พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเมื่อศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าสิ้นสุดไปแล้ว โลกจะล่วงเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อมถอย อายุขัยของมนุษย์ลดลงจนเหลือ 10 ปี ก็เข้าสู่ยุคมิคสัญญี ผู้สลดใจกับความชั่วก็หันมารวมกลุ่มกันทำความดี จากนั้นอายุขัยเพิ่มขึ้นถึง 1 อสงไขยปี แล้วจึงลดลงอีกจนเหลือ 80,000 ปี ในยุคนี้จะมีพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีครบ 80 อสงไขยแสนมหากัป

ลงมาตรัสรู้เป็น พระเมตไตรยพุทธเจ้า (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2550) พระศรีอริยะเมตไตรย ก็คือพระพุทธเจ้าที่จะบังเกิดขึ้นเป็นองค์ต่อไปต่อจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน คือ พระสมณโคดมพุทธเจ้า การที่จะมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นนั้นได้มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 3 ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี เด็กหญิงมีอายุ 500 ปี จึงจักสมควรมีสามีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี จักเกิดมีอาพาธ 3 อย่าง คือ ความอยากกิน 1 ความไม่อยากกิน 1 ความแก่ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี ชมพูทวีปนี้จักมั่งคั่งและรุ่งเรือง มีบ้านนิคมและราชธานีพอชั่วไก่บินตก ดูกรภิกษุทั้งหลายในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี ชมพูทวีปนี้ประหนึ่งว่าอเวจีนรกจักยัดเยียดไปด้วยผู้คนทั้งหลาย เปรียบเหมือนป่าไม้อ้อ หรือป่าสาลพฤกษ์ฉะนั้นฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี เมืองพาราณสีนี้ จักเป็นราชธานีมีนามว่า เกตุมดี เป็นเมืองที่มั่งคั่งและรุ่งเรืองมีพลเมืองมาก มีผู้คนคับคั่ง และมีอาหารสมบูรณ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปีในชมพูทวีปนี้จักมีเมือง 84,000 เมือง มีเกตุมดีราชธานีเป็นประมุขฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี จักมีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้าสังขะ ทรงอุบัติขึ้น ณ เกตุมดีราชธานี เป็นผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขตทรงชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคงสมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ คือจักรแก้ว 1 ช้างแก้ว 1 ม้าแก้ว 1 แก้วมณี 1 นางแก้ว 1 คฤหบดีแก้ว 1 ปริณายกแก้วเป็นที่ 7 พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์สามารถย่ำยีเสนาของข้าศึกได้ พระองค์ทรงชำนะโดยธรรมมิต้องใช้อาชญา มิต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินมีสาครเป็นขอบเขตฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่าเมตไตรย์จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์เป็นอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม เหมือนตถาคตอุบัติขึ้นแล้วในโลกในบัดนี้เป็นอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ไปดีแล้ว รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรย์พระองค์นั้น จักทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม เหมือนตถาคตในบัดนี้ ทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก

มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตถาคตเองแล้ว สอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตามอยู่ พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรย์พระองค์นั้นจักทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงเหมือนตถาคตในบัดนี้ แสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พระผู้มีพระภาคพระนามว่าเมตไตรย์พระองค์นั้น จักทรงบริหารภิกษุสงฆ์หลายพัน เหมือนตถาคตบริหารภิกษุสงฆ์หลายร้อย ในบัดนี้ฉะนั้นฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น พระเจ้าสังขะจักทรงให้ยกขึ้นซึ่งปราสาทที่พระเจ้ามหาปนาทะทรงสร้างไว้ แล้วประทับอยู่ แล้วจักทรงสละ จักทรงบำเพ็ญทาน แก่สมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิพก และยาจกทั้งหลาย จักทรงปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงครองผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จออกจากเรือน ทรงผนวชเป็นบรรพชิต ในสำนักของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า เมตไตรย์อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท้าวเธอทรงผนวชอย่างนี้แล้ว ทรงปลีกพระองค์อยู่แต่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้ว ไม่ช้านักก็จักทรงทำ

ให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมที่กุลบุตรทั้งหลาย พากันออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยพระปัญญาอันยิ่งด้วยพระองค์เองในทิฐธรรมเทียวเข้าถึงอยู่ฯ

พระศรีอารยเมตไตรย จะมาอุบัติเมื่อใด

ความในพระไตรปิฎกระบุว่า กัปปัจจุบันนี้ เรียกว่า ภัทรกัป แปลว่า กัปเจริญ มีพระพุทธเจ้ามาบังเกิดถึง 5 พระองค์ อุบัติแล้ว 4 พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ และพระโคดม คงเหลือพระเมตเตยยะ เรียกกันสามัญว่า พระศรีอาริย์ หรือพระศรีอารยเมตไตรย จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายภาคหน้า นั่นคือพระศรีอริยเมตไตรยจะมาบังเกิดในยุคที่มนุษย์มีอายุไขยเฉลี่ย 80,000 ปีภายในภัทรกัปนี้

สรุป

คติความเชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตรยถูกปลูกฝังและแพร่หลายผ่านคัมภีร์และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาหลายเล่มและหลายระดับชั้น เช่น พระไตรปิฎก อนาคตวงศ์ มาลัยสูตร ไตรภูมิกถา ปฐมสมโพธิกถา ทสโพธิสัตตอุทเทส พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด เป็นต้น วรรณกรรมเรื่องเล่าเหล่านี้สร้างภาพให้เห็นถึงชีวิตของผู้คนและสภาพสังคมในยุคพระศรีอริยเมตไตรยที่เป็นสังคมแห่งอุดมคติ มนุษย์ทั้งปวงมีรูปร่างสวยงามเสมอเหมือนกันหมด มีอายุยืนถึง 80,000 ปี ไม่ต้องทำไร่ทำนา ค้าขาย ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีแต่ความสุขสำราญอยู่เป็นนิจ และสิทธิเสรีภาพเสมอกันโดยธรรม มีความต้องการอะไรก็สามารถไปอธิษฐานขอสิ่งเหล่านั้นได้จากต้นกัลพฤกษ์ที่มีอยู่ทั้ง 4 มุมเมือง อีกทั้งยังเผยแพร่โลกทัศน์ทางพุทธศาสนาที่แวดล้อมไปด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์มิติทางจิตวิญญาณที่อยู่เหนือการรับรู้ของอายตนะ บรรยายถึงภูมิจักรวาล ภาพของนรก สวรรค์ รวมทั้งนิพพาน และวิถีทางที่จะทำให้ได้ไปเกิดทันยุคพระศรีอริยเมตไตรยอันเป็นกุศลโลบายทางศาสนาที่น้อมนำให้บุคคลกระทำความดี เกรงกลัวต่อบาป ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ความปรารถนาที่จะไปเกิดทันยุคพระศรีอริยเมตไตรยได้ฟังพระธรรมคำสอนของพระองค์เพื่อบรรลุนิพพานในที่สุดหรือได้เป็นหน่อพุทธางกูร พระอนาคตพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งต่อจากพระศรีอริยเมตไตรยที่แพร่หลายในสังคมไทยในอดีต ความเชื่อดังกล่าวทำให้คนไทยจำนวนไม่น้อยมีความปรารถนาที่จะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย จึงเป็นแรงจูงใจให้ ได้ทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และมุ่งอธิฐานให้ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยะเมตไตรย

บรรณานุกรม

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). (2545). *วิปัสนาวงศ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

พระศรีอริยเมตไตรย. (2565). *พระศรีอริยเมตไตรย*. สืบค้น 29 ธันวาคม 2563, จาก https://th.wikipedia.org

ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2550). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)*

A MODEL FOR CREATING RESPONSIBILITY AMONG YOUTHS IN KHLONG SAN DISTRICT BANGKOK (CASE STUDY SUKSANAREE SCHOOL)

พระปุณณาณัฏฐ์ สุรปณฺโญ (บุญญรัตน์ปภากร)
Phra Punnanat Surapunyo (Bunyaratpaphakon)
การพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Social Development Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: narongchailopburi@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อวิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักเรียนโรงเรียนศึกษานารี จำนวน 341 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าหมวดครุศาสตร์ จำนวน 6 ท่าน นักเรียนกลุ่มกิจกรรม จำนวน 6 ท่านวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

2. วิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชา มุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ ส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนและเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน ครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคม ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเองได้มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม

3. วิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เมื่อมีปัญหาพบว่าไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาของนักเรียนประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาร่วมกิจกรรม

* Received April 10, 2024; Revised April 20, 2024; Accepted April 30, 2024

ส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียน แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว ครอบครัว แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเองได้ มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม

คำสำคัญ; รูปแบบ; ความรับผิดชอบ; เยาวชน

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the social responsibility of youth in Khlong San District. Bangkok, 2) to study methods for enhancing social responsibility of youth in Khlong San area Bangkok, 3) to analyze the social responsibility of youth in Khlong San area. Bangkok. It is a combined research method between quantitative and qualitative research. A questionnaire was used for a sample group of 341 students at Suksanaree School in Khlong San District, Bangkok. The data were analyzed using basic statistics, i.e. frequency, percentage, mean and standard deviation. Qualitative research Interview with 6 key informants consisting of the school director, the deputy director of the school, the category leader and the teacher, 6 students in the activity group. The collected data were analyzed by the content analysis.

The results of the study were found that:

1. The over all Social responsibility of youth in Khlong San area Bangkok was four at a high level. When considering each aspect, it was found that it was at a high level in all 4 areas, namely responsibility in education. Responsibility towards educational institutions Family Responsibility and social responsibility.

2. Methods for enhancing social responsibility of youth in Khlong San area Bangkok wave found that diligence real intentions, tolerance of dissatisfaction, a willingness to study in every subject, aiming to instill in student responsibility, promote students' innate talent by participating in various activities organized by the school. The school is a place to educate students and a place where students can do activities useful for studies family is an important source of love. Warmth and encouragement to members to be able to fight and have morale to live in society. Encouraging young people to help themselves in doing various activities is one of the things that can help to instill a sense of social responsibility in themselves. Like having it was found that a public mind and sacrifice for society.

3. For analysis of the social responsibility of youth in Khlong San area Bangkok, when there is a problem or do not understand the lesson, try to study and research by oneself, executives have a vision, successful and diligent Student, participate in various activities of the school by participating in the promotion activities according to the school curriculum. that

meets specific abilities or promote the talents that are in the students, lightening the burden on each other according to their abilities, does not bring trouble to the family, lighten the burden of parents, take care of your parents as your parents, take care of yourself, help to monitor the behavior of people that will be a threat to society. Encouraging young people to help themselves in doing various activities is one of the things that can help to instill a sense of social responsibility in themselves, yielding a public mind and sacrifice for society.

Keywords; Type; Responsibility; Youth

บทนำ

นับตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์กระแสวัตถุนิยมผ่านเข้ามาสู่สังคมไทย ในการพัฒนาประเทศ ด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยภาพรวมอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อทัศนคติ ของสังคมไทย ทำให้คนไทยตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม เมื่อโลกมีความเจริญด้านวัตถุ มากยิ่งขึ้นเท่าใด ความเจริญด้านจิตใจของมนุษย์ในสังคมกลับมีความเสื่อมถอยลง เพราะความนิยมใน วัตถุจนเรียกได้ว่า คนในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมก็ว่าได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2542) จากสภาพสังคมในปัจจุบันเราจะพบเห็นข่าวอาชญากรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุกวันบนหน้าหนังสือพิมพ์โทรทัศน์และสื่ออื่น ๆ อีกมาก ในแต่ละวันข่าวต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นทุกวันอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีวันใดที่จะไม่มีข่าวประเภทอาชญากรรมนี้ ซึ่งผู้ก่ออาชญากรรมมีทั้งผู้ชายผู้หญิงมีทั้งผู้ใหญ่ และเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนมีแนวโน้มในการก่ออาชญากรรมสูงขึ้นเรื่อย ๆ

เยาวชนในวัยนี้อยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ช่วงหนึ่งของชีวิต แต่มีความสำคัญต่อชีวิตที่เหลือในภายหน้าของเยาวชนทุกคนวัยนี้เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงเป็นวัยแห่งความอยากรู้ อยากเห็น อยากลองสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อนในชีวิตเยาวชนมีหลักการดำเนินชีวิตที่ดีอาจจะเพราะพ่อแม่หรือผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแล ให้คำอบรมสั่งสอน ให้คำแนะนำตลอดจนให้คำตักเตือนต่าง ๆ และเยาวชนได้ยึดถือนำไปปฏิบัติตาม โดยเยาวชนเหล่านี้ก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต ซึ่งส่วนเยาวชนที่ปราศจากคนดูแลเอาใจใส่คอยให้คำแนะนำคำสั่งสอนเยาวชนนั้นก็อาจเดินหลงทางไปในทางที่ไม่ถูกต้อง คบกับผู้ที่มีความประพฤติไม่ดีหรือมีอาชีพไม่สุจริตชักชวนให้ไปกระทำสิ่งผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมได้ หรือแม้แต่การหลอกเยาวชนไปทำประโยชน์ให้กับผู้ใหญ่ที่คอยหวังตักตวงผลประโยชน์จากเยาวชนที่ยังอ่อนประสบการณ์ต่อโลก เช่น หลอกให้ไปค้ายาเสพติด หรือค้ากาม ฯลฯ (อภิญญา เวชยชัย, 2546) ไม่มีเด็กคนใดที่อยากเกิดมาเป็นคนเลวคนชั่ว ทุกคนล้วนต้องการเป็นคนดีที่ได้รับการยอมรับการยกย่องจากคนรอบข้างทั้งนั้น แต่ใครหรือสิ่งใดเป็นปัจจัยทำให้เยาวชนกระทำความผิดถึงขั้นก่ออาชญากรรม ทุกคนต่างก็ทราบดีว่าเยาวชนจะต้องเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต หากเยาวชนกล้าที่จะก่ออาชญากรรมตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่คนเหล่านี้ก็พร้อมที่จะเป็นอาชญากรผู้ใหญ่ต่อไปในอนาคต

เยาวชนเป็นอนาคตของชาติที่มีคุณค่าที่สุดในบรรดาทรัพยากรทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิต สามารถใช้สติปัญญา ใช้ความคิดที่ได้รับมา จากการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนางานในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความเจริญก้าวหน้าได้ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรืออื่น ๆ และการที่จะพัฒนาในทุก ๆ สิ่งให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายได้นั้นต้องมีพื้นฐานมาจาก

มนุษย์นั่นเอง แต่เนื่องจากทุกวันนี้โลกมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไป อย่างรวดเร็ว เป็นโลกแห่งข่าวสารไร้พรมแดนเกิดความเจริญด้านการคมนาคม และเทคโนโลยี มีการติดต่อเชื่อมโยงกันได้ทั่วโลก พลเมืองโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่แห่งใดก็สามารถติดต่อกันได้อย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจการค้า การลงทุน การบริการ ด้านสังคม และด้านการเมือง เกิดการแพร่กระจาย และการกลืนกลายทางความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วิทยาการต่าง ๆ มีการพัฒนา ปรับปรุงให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่องตามยุคตามสมัย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าโลกในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งโลกาภิวัตน์ (Globalization) ประกอบกับความต้องการของมนุษย์มีไม่สิ้นสุดจนทำให้มนุษย์แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นซึ่งกันและกัน เอาเปรียบซึ่งกันและกัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งประเทศไทยก็ได้กำหนดนโยบายหรือแผนพัฒนาต่าง ๆ เพื่อรองรับในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไว้ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ก็ยังเป็นเหตุทำให้ นักศึกษระดับอุดมศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม ทัศนคติ ความเชื่อ การรับรู้ การเรียนรู้ในด้านต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงความรู้สึกความเข้าใจ และพฤติกรรมการปฏิบัติเบี่ยงเบนไปในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง มีการดำรงชีวิต ประจำวันเป็นแบบบริโภคนิยม เน้นความเป็นวัตถุนิยม หลงใหลในกิจกรรมบันเทิง และสิ่งที่เป็น อบายมุขต่าง ๆ ไม่รับรู้ และสนใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้านค่านิยมและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติ ถูกลืมเลือน โดยให้ความสำคัญกับค่านิยมและวัฒนธรรมประเพณีของชาติอื่นมากกว่า ขาดการมีสัมมาคาราวะต่อผู้ที่สูงวัยกว่า ความสัมพันธ์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน และความมีน้ำใจไมตรีลดลง เกิดการแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่น เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ขาดความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนร่วม มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดแปรปรวน ก้าวร้าว รุนแรง ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ถูกต้องในทางศีลธรรม หรือที่เรียกว่า จริยธรรม ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเสื่อมสลาย มีความสมบูรณ์ และเจริญเติบโตแต่เพียงร่างกาย แต่จิตใจกลับเสื่อมถอยขาดความสมดุลของทรัพยากรมนุษย์ซึ่งจะต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางกายและทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน

จากสภาพปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว เราควรนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มาทำการศึกษา “รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)” เพื่อประยุกต์เป็นรูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นหลักที่ใช้ธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็น ผลทำให้เยาวชนได้นำความสุขมาให้แก่ตนเอง แก่ผู้อื่นในสังคมหรือองค์กร รวมถึงมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งการนำหลักพุทธที่สำคัญมาปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการตามหลักพุทธ ของเยาวชนในเขตพระนคร คือ หลักกุศลกรรมบถ 10 อันเป็นธรรมไปสู่การ สร้างกุศลมี 10 ประการ เป็นอีกหนึ่งหลักธรรมที่เป็นข้อห้ามความวิบัติหรือความชั่วครบทั้ง 3 ช่องทางกล่าวคือ 1. กายสุจริต 3 ได้แก่ไม่ทำให้ชีวิตสัตว์ตกล่วง ไม่ลักทรัพย์ไม่ประพฤติผิดในกาม 2. วจีสุจริต 4 ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการ พูดเพ้อเจ้อ และ 3. มโนสุจริต 3 ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ไม่คิดอาฆาตปองร้าย มีความ เห็นชอบตามท านองคลองธรรม จะเห็นว่าความเชื่อในหลักกุศลธรรมบท 10 เป็นข้อห้ามทางกาย วาจา และใจ ผลการปฏิบัติเพื่อความสงบสุขภายนอก และความสงบสุขของจิตใจตนเอง คือ ความสุข กาย และสุขใจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

3. เพื่อวิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)” เป็นรูปแบบงานวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สภาพการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี) ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 341 คน

ขั้นตอนที่ 2 วิธีการพัฒนาการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี) โดยวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ข้อมูลหลัก 6 คน และการสัมภาษณ์นักเรียนกลุ่มกิจกรรม จำนวน 6 คน ได้แก่ นักเรียนกลุ่มกิจกรรมเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 3 เสนอการพัฒนาการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี) โดยการวิเคราะห์เอกสาร ผลการสอบถาม และผลการสัมภาษณ์

ขั้นตอน	วิธีการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการวิจัย
ขั้นตอนที่ 1 สภาพการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)	1. ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 341 คน	1. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ	สภาพการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี
ขั้นตอนที่ 2 วิธีการพัฒนาการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)	1. วิเคราะห์เอกสาร 2. การสัมภาษณ์ผู้บริหาร 6 ท่าน 3. การสัมภาษณ์นักเรียน 6 คน	1. การวิเคราะห์เนื้อหา 2. การวิเคราะห์เนื้อหา	วิธีการพัฒนาการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี))
ขั้นตอนที่ 3 เสนอการพัฒนาการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)	1. การวิเคราะห์เอกสาร 2. ผลการสอบถาม 3. ผลการสัมภาษณ์	1. การวิเคราะห์เนื้อหา	รูปแบบการพัฒนาการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)

ตารางขั้นตอนการวิจัย

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากรได้แก่ นักเรียนโรงเรียนศึกษานารี ในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานครระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 3,270 คน (โรงเรียนศึกษานารี, 2564)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนศึกษานารี ในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานครจำนวน 341 คน จากการคำนวณสูตร โดยคิดตามตารางคำนวณของเครจซี่และมอร์แกน (krejcie and Morgan) นั้นมีระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 (Krejcie & Morgan, 2564)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนศึกษานารี จำนวน 6 ท่าน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าหมวด และครูที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของโรงเรียนศึกษานารี ในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยจะสร้างขึ้นเอง จากแนวคิด ทฤษฎี ที่ได้ทบทวนมาแล้ว แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ตามลักษณะของคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายงาน (Check List) โดยถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)

2. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นคำถามสำคัญเกี่ยวกับวิธีการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยหลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญคณาจารย์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย กลุ่มตัวอย่างทดสอบเครื่องมือวิจัย และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

2. นำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย และ นำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่างทดสอบเครื่องมือวิจัย และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยทำการนัดหมาย วัน เวลา ที่จะขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในแจกแบบสอบถามและเก็บคืน

2. การสัมภาษณ์ (Interview) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

2. นำหนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวกับการวิจัยไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

3. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วย การจดบันทึก ภาพนิ่ง และเครื่องบันทึกเสียง

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการศึกษาศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จังหวัดปราจีนบุรี ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 174 คน เพศหญิง จำนวน 192 คน มีอายุ 13-15 ปี จำนวน 138 คน และอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 11 คนส่วนใหญ่ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 102 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 62 คน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 50 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 44 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 44 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 39 คน ตามลำดับ

ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน เยาวชนมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา และด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ตามลำดับสามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เพื่อวัดความขยัน และอดทนต่อหน้าที่ของนักเรียน เช่น เข้าเรียนสม่ำเสมอ ส่งงานตรงเวลา มีความสุขกับการเรียน เป็นต้น เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอ

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว

2. ผลการศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชามุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของตนเองอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ ร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียนการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนและเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรักความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลืองานภายในครอบครัวตามโอกาส

3. วิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ ผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เพื่อวัดความขยัน และอดทน ต่อหน้าที่ของนักเรียน เช่น เข้าเรียนสม่ำเสมอ ส่งงานตรงเวลา มีความสุขกับการเรียน เป็นต้นเมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่างๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชามุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของตนเองอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นโรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนและเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลืองานภายในครอบครัวตามโอกาส

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ครูมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เพื่อวัดความขยัน และอดทน ต่อหน้าที่ของนักเรียน เช่น เข้าเรียนสม่ำเสมอ ส่งงานตรงเวลา มีความสุขกับการเรียน เป็นต้น เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองเสมอ

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว

2. การศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชามุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของตนเองอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ ร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียนการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนและเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลืองานภายในครอบครัวตามโอกาส

3. วิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ มีมีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เพื่อวัดความขยัน และอดทน ต่อหน้าที่ของนักเรียน เช่น เข้าเรียนสม่ำเสมอ ส่งงานตรงเวลา มีความสุขกับการเรียน เป็นต้น เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชามุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของตนเองอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของสถานศึกษาร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นโรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนและเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลืองานภายในครอบครัวตามโอกาส

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ครูมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

1.1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เพื่อวัดความขยัน และอดทน ต่อหน้าที่ของนักเรียน เช่น เข้าเรียนสม่ำเสมอ ส่งงานตรงเวลา มีความสุขกับการเรียน เป็นต้น เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอ

1.2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

1.3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน แบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว

1.4. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า เยาวชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม มีส่วนช่วยคิดและแก้ปัญหาต่างๆ ของสังคม รักษาสาธารณสมบัติของชาติให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของชาติ

จากผลการวิจัยในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความคิดเห็นต่อความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานครในระดับที่มากอาจเนื่องมาจากมีมีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้าน และช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ที่สอดคล้องกับเนื้อหาซึ่งผลการวิจัยนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูสังฆกิจโสภณ, 2559) ทำการวิจัยเรื่อง “ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง 3.03 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียน ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยและอาชีพผู้ปกครอง ต่างกันมีความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนนักเรียนที่มีอายุ ระดับชั้นเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรม ต่างกัน มีความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ปัญหา และอุปสรรค ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า ช่วงเวลาพักเปลี่ยนคาบเรียนน้อยเกินไปจึงเข้าเรียนตามรายวิชาไม่ทัน คุณครูสอนไม่เข้าใจทำให้ไม่อยากเข้าเรียน ขาดความรับผิดชอบต่อการบ้าน หรือรายงานที่คุณครูมอบหมายให้ส่งตามเวลา ไม่เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น บ่อยครั้งที่นักเรียนประพฤติผิดกฎระเบียบที่โรงเรียนตั้งไว้ ขาดการรักษาเวลาในการมาเรียนเนื่องจากปัญหารถติดจึงมาเรียนสาย ขาดความรับผิดชอบต่องานในบ้านที่ได้รับมอบหมายจากผู้ปกครอง ขาดการเชื่อฟังคำว่ากล่าวตักเตือนจากผู้ปกครอง ติดเพื่อนจนลืมทำงานบ้านที่ผู้ปกครองมอบหมายให้ ขาดความมีน้ำใจ หรือเสียสละเวลาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ขาดการห้ามหรือไม่กล้าตักเตือนเพื่อนเมื่อเห็นเพื่อนสูบบุหรี่ในโรงเรียนเพราะคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตน ขาดการสนับสนุนจากทางโรงเรียนเพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนหรือสังคมที่จัดขึ้นในชุมชนบริเวณใกล้โรงเรียน

2. การศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่างๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชามุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของตนเองอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ ร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียนการเข้า

ร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น โรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนและเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลืองานภายในครอบครัวตามโอกาส

4. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเองได้ มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นจากความปรารถนาภายจิตใจของเยาวชนเอง ช่วยกันสร้างสังคมที่น่าอยู่ การลงมือทำสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นโดยเริ่มต้นที่ดีในการสร้างความคุ้นเคยและเรียนรู้วิธีการตอบสนองต่อผู้คนที่มีความแตกต่างสร้างความรู้สึกถึงความผูกพันในการเป็นส่วนหนึ่งในระบบสังคมและสภาพแวดล้อม

ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานครต้องเริ่มจากผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชา ร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเองได้ มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นจากความปรารถนาภายจิตใจของเยาวชนเอง ซึ่งผลการวิจัยนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชิต เนาวพันธุกุล (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนลำปาววิทยาคม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ สังกัดองค์การบริหารสวนจังหวัดกาฬสินธุ์” ผลการวิจัยพบว่า จากการพัฒนาการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนลำปาววิทยาคม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ ในวงรอบที่ 1 โดยใช้กลยุทธการบริหารแบบมีสวนรวมโดยการจัดการประชุมระดมความคิดเห็น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบและการนิเทศภายใน พบวา หลังจากกลุ่มผูรวมศึกษาคนควาไดใชกลยุทธการบริหารแบบมีสวนรวมโดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนขอคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการวางแผนและหาวิธีการทำงานรวมกันทำใหกลุมผูรวมศึกษาคนความีความรู้ความเขาใจ และเห็นความสำคัญของการเสริมสร้างความรับผิดชอบใหกับนักเรียนไม่น้อยกวาการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน ได้แก่ การพบปะผูปกครองนักเรียนทั้งที่บานและเชิญผูปกครองมาประชุมที่โรงเรียนทำใหผูปกครองไดมีสวนรวมในกำกับการดูแลพฤติกรรมนักเรียน ทำใหนักเรียนมีการปรับตัวและความรับผิดชอบมากขึ้น การอบรมคุณธรรมจริยธรรมตามโครงการ “ลูกลำปาวทำดีเพื่อพอ” ทำใหนักเรียนมีความอดทน มีกตัญญู มีความตั้งใจในการศึกษาเลาเรียน การประกวดนักเรียนตัวอย่างจากลุ่มเปาหมายทำใหนักเรียนมีการพัฒนาปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองทำใหนักเรียนมาสายลดลง ขาดเรียนลดลง หนีเรียนนอยลง แตงกายเรียบรอยมากขึ้น ทรงผมถูกตองตามระเบียบเขาแถวรวมกิจกรรมของโรงเรียนดีขึ้น ชวยกันทำความสะอาดห้องเรียนดีขึ้น การนิเทศภายในทำให้ครูสามารถวางแผนจัดทำโครงการและดำเนินงานตามโครงการ ตลอดจนกำกับ ติดตามผลการพัฒนาการเสริมสรางความรับผิดชอบของนักเรียนดานความรับผิดชอบตอตนเองและโรงเรียนบรรลุตาม

เปาหมาย แตยังมีนักเรียนบางคนที่ยังไมบรรลุเปาหมายทางกลุมผูศึกษาคนควาจึงไดรวมวางแผนการพัฒนาในวงรอบที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การจัดกิจกรรมเพื่อนชวยเพื่อนทำให้เพื่อนได้มีสวนรวมในการพัฒนาการเสริมสรางความรับผิดชอบของนักเรียนยังไมบรรลุตามวัตถุประสงคโดยการชักชวน แนะนำและตักเตือนเพื่อน ให้ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของโรงเรียน พบวา นักเรียนพัฒนาความรับผิดชอบดีขึ้นโดยสรุป การพัฒนาความรับผิดชอบนักเรียนของโรงเรียนลำปาววิทยาคม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ ทั้ง 2 ด่าน คือ ด่านความรับผิดชอบตอตนเอง และความรับผิดชอบตอโรงเรียนโดยใช้กลยุทธการบรหารแบบมีสวนรวม การจัดกิจกรรมเสริมสรางความรับผิดชอบ การนิเทศภายใน และการจัดกิจกรรมเพื่อนชวยเพื่อนให้ได้รับความรวมมือจากครูผู้ปกครอง และทุกคนที่เกี่ยวข่อง มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และมีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลได้อยางต่อเนื่องทำให้นักเรียนมีความรับผิดชอบตอตนเองและตอโรงเรียนดีขึ้น

3. วิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

1. ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ มี 1. มีผลการเรียนผ่านทุกวิชาในทุกภาคเรียน เพื่อวัดความขยัน และอดทน ต่อหน้าที่ของนักเรียน เช่น เข้าเรียนสม่ำเสมอ ส่งงานตรงเวลา มีความสุขกับการเรียน เป็นต้น เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริง อดทนต่อสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่าง ๆ มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทุกรายวิชามุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรับผิดชอบต่อการศึกษาเล่าเรียนของตนเองอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนา สังคมให้เจริญก้าวหน้า

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ได้แก่ ไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษา นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้นโรงเรียนเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียน และเป็นสถานที่ที่นักเรียนทำกิจกรรมต่างที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

3. ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ มีความตั้งใจช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตน ไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตนดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วยช่วยเหลืองานภายในครอบครัวตามโอกาส

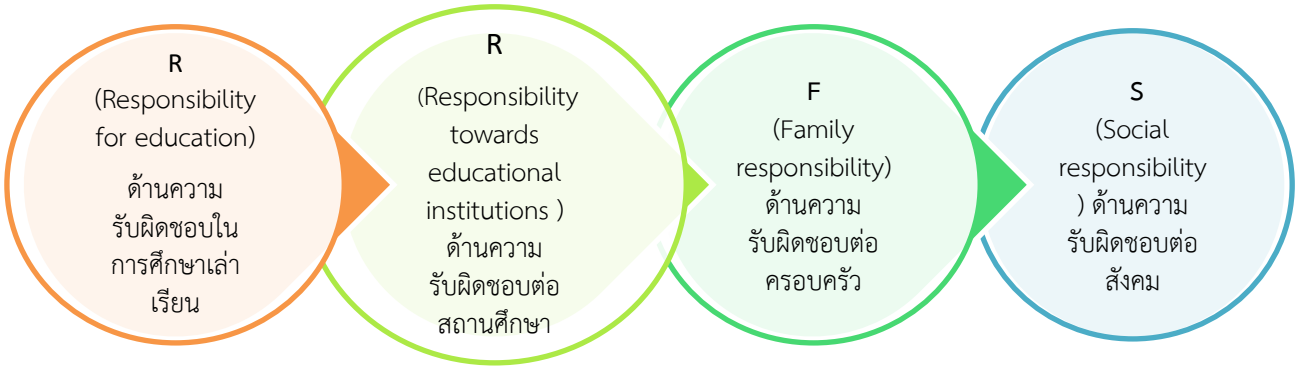
4. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม มีส่วนช่วยคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของรักษาสาธารณสมบัติของชาติให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของชาติ ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเองได้ มีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคม จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นจากความปรารถนาภายจิตใจของเยาวชนเอง ช่วยกันสร้างสังคมที่น่าอยู่ การลงมือทำสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้น เริ่มต้นที่ดีในการสร้างความคุ้นเคยและเรียนรู้วิธีการตอบสนองต่อผู้คนที่มีความแตกต่าง สร้างความรู้สึกถึงความผูกพันในการเป็นส่วนหนึ่งในระบบสังคมและสภาพแวดล้อม

จากผลการวิจัยในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร เมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า ด้วยตัวเองเสมอผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ การศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจริงอดทนต่อสิ่งที่ไม่พึง

พอใจต่าง ๆ นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สนองความสามารถเฉพาะทาง หรือส่งเสริมพรสวรรค์ที่มีในตัวของนักเรียนไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่น และกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถต่อสู้และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตในสังคมได้แบ่งเบาภาระของพ่อแม่ ดูแลเอาใจใส่บิดามารดาให้เหมือนกับที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ตน ดูแลให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ส่งเสริมให้เยาวชนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวเองได้มีจิตสาธารณะ และเสียสละเพื่อสังคม จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นจากความปรารถนาภายจิตใจของเยาวชนเองช่วยกันสร้างสังคมที่น่าอยู่ การลงมือทำสิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นโดยผลการวิจัยนี้ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี โอ่งเจริญ และภูริทัต ศรีอร่าม (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมตามแนวพุทธให้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการวิจัยพบว่า ผลการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมตามแนวพุทธสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบฝึกกรรมฐานกับแผนการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมงานศิลปะ โดยหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลอง เมื่อเปรียบเทียบความรับผิดชอบก่อนการทดลองและหลังการทดลองแล้วพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนการเปรียบเทียบผลของการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมตามแนวพุทธสำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบฝึกกรรมฐานกับแผนการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมงานศิลปะ ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

องค์ความรู้วิจัย

จากการสอบถามเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานครจำนวน 341 คน ทำการสัมภาษณ์สัมภาษณ์อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าหมวด และครูจำนวน 6 ท่าน และนักเรียนกลุ่มกิจกรรมจำนวน 6 คน ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)



แผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย

“2RFS Model”

คำอธิบายสัญลักษณ์

แผนภาพแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร (กรณีศึกษาโรงเรียนศึกษานารี)” ได้แก่

“5RFS Model”

R หมายถึง Responsibility for education ด้านความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียน การที่นักเรียนศึกษาเล่าเรียนจนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายด้วยความขยันหมั่นเพียรอดทนเข้าห้องเรียนและส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่นัดหมายเมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจในบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้าเมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าผิดแล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ

R หมายถึง Responsibility towards educational institutions ด้านความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษารักษาผลประโยชน์เกียรติยศชื่อเสียงของสถานศึกษาช่วยกันรักษาความสะอาดของสถานศึกษาไม่ขีดเขียนฝาผนังห้องเรียนห้องน้ำแต่งเครื่องแบบนักเรียนเรียบร้อยไม่ทะเลาะวิวาทกับนักเรียนโรงเรียนอื่น คอยตักเตือนเพื่อนที่จะหลงผิดอันจะทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียงเมื่อโรงเรียนต้องการความร่วมมือหรือความช่วยเหลือก็เต็มใจให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนตามความสนใจและความสามารถของตนเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน เช่นเป็นนักกีฬาแต่คำขวัญเรียงความและอื่น ๆ

F หมายถึง Family responsibility ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว การที่นักเรียนตั้งใจช่วยเหลืองานต่าง ๆ ภายในบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกันตามความสามารถของตนและรู้จักแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติตนเพื่อความสุขและชื่อเสียงของครอบครัวช่วยแก้ปัญหาการที่สมาชิกไม่เข้าใจกันช่วยครอบครัวประหยัดไฟฟ้าน้ำอาหารสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านและอื่น ๆ

S หมายถึง Social responsibility ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม การที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และสังคมบำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและสังคมอย่างเต็มความสามารถช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคม ให้ความรู้ความสนุกเพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตนช่วยคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. ครูมีการวางแผนเกี่ยวกับเมื่อทำแบบฝึกหัดผิดก็ยอมรับว่าผิดแล้วพยายามแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องด้วยตนเองอยู่เสมอ
2. สนับสนุนให้คอยตักเตือนเพื่อนที่จะหลงผิดอันจะทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง
3. ครูมีการส่งเสริมให้ปฏิบัติตนเพื่อความสุขและชื่อเสียงของครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร
2. ควรศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน

3. ความรับผิดชอบต่อสังคมของเยาวชนในเขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

โรงเรียนศึกษานารี. (2564). *ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนศึกษานารี ปีการศึกษา 2563*. สืบค้น 27 มกราคม 2564, จาก https://data.bopp-obec.info/emis/schooldata-view_student.php?School_ID=1010720076&AreaCODE=101701

พิชิต เนาวพันธุกุล. (2552). *การพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนลำปาววิทยาคม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระครูสังฆกิจโสภณ. (2559). *ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2542). *บางแง่มุมของกามในทัศนะพุทธทาสภิกขุ*. (น.45-47). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

อภิญญา เวชยชัย. (2546). *การศึกษาทบทวนสภาวการณ์ปัญหาของครอบครัวไทยและข้อเสนอต่อ นโยบายการพัฒนาสถาบันครอบครัว*. ปทุมธานี: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อัญชลี โอ่งเจริญ และภูริทัต ศรีอร่าม. (2552). *ผลของการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมตามแนวพุทธให้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา* (รายงานผลวิจัย). ฉะเชิงเทรา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้องเรียนวัดโสธรวราราม.

Krejcie & Morgan. (2564). *ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน*. สืบค้น 27 มกราคม 2564, จาก https://sites.google.com/site/bb24559r/khnad-khxng-klum-tawxyang-thi-hemaa-sm

การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*

THE STUDY OF GUIDELINES FOR CREATING SOCIAL LEARNING ACTIVITIES TO ENHANCE DIGITAL LITERACY SKILLS AND USING DIGITAL TECHNOLOGY IN HIGH SCHOOL STUDENTS

พัศวุฒิ สาระ, สิรวิชญ์ ปันตะ, พีรภาส สมพริ้ง, ลัลลลิต ประทุมชนกกุล และ พิมพ์ตะวัน จันทัน

Passawut Sara, Sirawit Panta, Peerapast Sompring, Lunlalit Prathumchanokkool And Pimtawan Jantan

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

Email: passawutsara@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลใน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป) 3) สื่อการจัดการเรียนรู้ 4) การวัดประเมินผลการเรียนรู้ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกแบบเจาะจง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 50 คน (จำแนกเป็น 10 กลุ่มผู้เรียน กลุ่มละ 5 คน) และครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมตอนต้น จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบด้วยบทบาทของครูผู้สอน และนักเรียนมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ตั้งแต่กระบวนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ สู่การในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ร่วมกับการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนการสอนและมีการวัดประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อันเป็นทักษะสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองวิวัฒน์ (Global Citizen) และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลและโลกในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ; แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา; ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

* Received April 30, 2024; Revised July 12, 2024; Accepted July 13, 2024

ABSTRACT

This research article is part of my research. The study of guidelines for creating social studies learning activities to enhance digital literacy skills and using digital technology in high school students aims to study the process of teaching social study to create digital literacy skills and using digital technology consisting of 1) Planning to teach 2) Learning management (introduction, teaching, and conclusion) 3) Media's learning 4) Assessment of learning process This research is qualitative; the methodologies used are in-depth interviews and semi-structured interviews. The sample used in the purposive sampling was a social student of 50 people and a teacher of 10 people including 60 people. Results found that: the role of teachers and students is essential for participation in the classroom to develop knowledge, effective and many skills lead to creating digital literacy skills and using digital technology to prepare Thailand's students to be Global Citizens who are ready for globalization and 21st century age.

Keyword; Guidelines for creating social studies learning activities; Digital literacy skills and using digital technology; High school students

บทนำ

ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นทักษะที่มีความสำคัญกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของประเทศไทย เนื่องจากเป็นทักษะในการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยี และสื่อสังคมออนไลน์ มาบูรณาการร่วมกันเพื่อสร้างความรู้องค์ความรู้ในการปฏิบัติกิจกรรมหรือในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอันเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองวิวัฒน์ (Global Citizen) และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลและโลกในศตวรรษที่ 21

นอกจากนี้จากความเป็นพลวัตของสังคมโลกก่อให้เกิดการการรวมตัวของประชาคมต่าง ๆ ในระดับนานาชาติ ซึ่งมีความท้าทายต่อการจัดการศึกษา ยกตัวอย่างเช่น การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนซึ่งประเทศไทยได้เป็นส่วนหนึ่งของประชาคม ส่งผลให้ต้องมีการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรองรับการแข่งขันและการเปิดเสรีอาเซียน โดยเริ่มจากการพัฒนาผู้เรียนในระดับประถมวัย สู่มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาในลำดับต่อไป

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566) ได้ระบุว่าในด้านที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา) เป็นช่วงวัยที่ต้องได้รับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีต่อสังคมไทยสังคมโลก สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2566) ในรายวิชาสังคมศึกษาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่ดีต่อสังคมไทยและสังคมโลก โดยแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 โดยทาง

กระทรวงศึกษาธิการ (2566) เน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการยอมรับของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจและสังคมโลก เนื่องจากการปฏิวัติของดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) และเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2566) มีจุดเน้นการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ 2573 (Sustainable Development Goal : SDGs 2030) สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของยุทธศาสตร์แผนการศึกษาแห่งชาติ คือ การพัฒนาให้คนไทย ทุกคนได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และการสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยกนก จันทร์ทอง (2560) ให้ความสำคัญถึงการที่จะบรรลุวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียน (Learner Aspirations) โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยจุฑามาศ เตชะภัททวรกุล (2563) และฐิณัชญสินี รวิชญทรัพย์ (2563) เนื่องจากทักษะทางดิจิทัลนั้นเป็นทักษะสำคัญในการประยุกต์ทักษะและสมรรถนะทางเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แทปเลต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการสื่อสาร การปฏิบัติงาน และการทำงานร่วมกัน หรือใช้เพื่อพัฒนากระบวนการทำงาน รวมทั้งการพัฒนาระบบงานในองค์กรให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ โดยพรธีรา เชี่ยวเชิงงาน (2563), สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (2566), สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา ฯ (2566) และสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (2566) ซึ่งทักษะดังกล่าวครอบคลุมความสามารถ 4 มิติ ได้แก่ การใช้ (Use) , เข้าใจ (Understand) , การสร้าง (create) และเข้าถึง (Access) เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

จากสภาพภูมิหลังข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะและสมรรถนะของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Literacy) และในขณะเดียวกันเป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้เรียน ในรายวิชาสังคมศึกษาทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ ได้แก่ สาระการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนาศีลธรรมและจริยธรรมสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการพัฒนาทักษะวามเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Technology Literacy) จะส่งผลให้มีการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดลักษณะของเด็กไทยในโลกศตวรรษที่ 21 ก่อให้เกิดการเป็นพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. การวางแผนการจัดการเรียนรู้
2. การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป)
3. สื่อการจัดการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารและนำมาวิเคราะห์โดยการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary analysis) ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในเรื่องของแนวคิดทฤษฎี ความหมาย องค์ประกอบของทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยี และพฤติกรรมบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ นักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 50 ท่าน (จำแนกเป็น 10 กลุ่มผู้เรียน กลุ่มละ 5 ท่าน) และครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมตอนต้น จำนวน 10 ท่าน รวมทั้งสิ้น 60 ท่าน

ขั้นที่ 3 ดำเนินการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi -structure Interview) ในกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เรียนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมตอนต้น โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในประเด็นคำถาม 4 เรื่อง ประกอบด้วย 1. การวางแผนการจัดการเรียนรู้ 2. การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป) 3. สื่อการจัดการเรียนรู้ 4. การวัดประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 สรุปผลการวิจัย โดยการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์และสังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเป็น 4 ข้อ คือ 1. การวางแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 2. การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป) เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 3. สื่อการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 4. การวัดประเมินผลการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ขั้นที่ 5 อภิปรายและรายงานผล

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวทางการวางแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ประการที่ 1 ครูผู้สอนมีการศึกษาแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยเป็นแผนแม่บทที่มีความเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอน โดยมีแผนที่มีความเกี่ยวข้องนั้นประกอบด้วยดังนี้

ระดับที่ 1 แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ชาติ 20 พ.ศ. 2561 - 2580 (โดยมีจุดเน้นในด้านที่ 3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) , แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2569, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระดับที่ 2 แผนยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นหรือเขตพื้นที่การศึกษา เป็นแผนการศึกษาที่มีการจัดให้มีความเหมาะสมตามแต่ละบริบทของพื้นที่การจัดการศึกษาหรือมีการปรับให้เหมาะสมตามที่หน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา ยกตัวอย่างเช่น สถานศึกษาศึกษาในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จะมีการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในขณะเดียวกันสถานศึกษาที่อยู่กำกับของกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.) จะมีการใช้หลักสูตรที่มีการวิจัยและพัฒนาร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาในสังกัด เป็นต้น

ระดับที่ 3 แผนยุทธศาสตร์ระดับชั้นเรียนหรือเรียนว่าแผนการจัดการเรียนการสอนเป็นแผนการจัดการศึกษาที่มีการปรับและประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นเรียน (ห้องเรียน) โดยต้องมีการออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะ หรือเกิดผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ได้ตั้งไว้ ผ่านการกำหนดแนวทางการพัฒนาผู้เรียนในแผนการจัดการเรียนรู้โดยการระบุองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง (บางสถานศึกษาใช้คำว่า “คาบเรียน”) โดยองค์ประกอบสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้, ความสอดคล้องกับตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง, สาระสำคัญ,สาระการเรียนรู้, สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, หลักฐานการเรียนรู้ (ชิ้นงาน หรือภาระงาน), การวัดประเมินการเรียนรู้, สื่อ/อุปกรณ์/แหล่งเรียนรู้, การจัดกิจกรรมการเรียนรู้, การมอบหมายงานและบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ (ระบัญหา, แนวทางการแก้ไขปัญหา และผลการแก้ไขปัญหา)

ประการที่ 2 ครูผู้สอนมีการวิเคราะห์ถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่จะนำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยมีการใช้หลักการในการวิเคราะห์ 3 ประการ ได้แก่

หลักการที่ 1 หลักการ SWOT ANALYSIS ประกอบด้วย 1. Strengths คือ การวิเคราะห์จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบของเทคโนโลยี 2. Weaknesses คือ จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบของเทคโนโลยี 3. Opportunities คือ โอกาสที่จะพัฒนาเทคโนโลยีหรือสร้างเสริมเทคโนโลยีในชั้นเรียน และ 4. Threats คือ อุปสรรค ข้อจำกัดสำหรับการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในชั้นเรียน

หลักการที่ 2 หลักการวงจรคุณภาพ PDCA ประกอบด้วย 1. P (Plan) คือ การวางแผนการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียน 2. D (Do) คือ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในชั้นเรียน 3. C (Check) คือ การตรวจสอบหรือประเมินผลการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียน ว่าเมื่อมีการใช้งานแล้วผู้เรียนตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ และสุดท้าย คือ 4. A (Act) คือ การนำข้อพัฒนาหรือข้อควรปรับปรุงมาปรับใช้สำหรับการดำเนินการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียนครั้งต่อไป

หลักการที่ 3 การพิจารณาถึงข้อกฎหมายทางเทคโนโลยี ครูมีการตระหนักถึงการปฏิบัติตามข้อกฎหมายหรือบทบัญญัติในทางกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ซึ่งกฎหมายที่ออกมาคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลทางออนไลน์ เป็นต้น

ประการที่ 3 การตั้งกฎกติกาของครูในชั้นเรียนเกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลระหว่างการปฏิบัติการเรียนการสอนหรือการทำงานที่ได้รับมอบหมาย โดยเป็นการชี้แจงเกี่ยวกับกฎกติกาสำหรับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล ตั้งแต่กระบวนการเข้าสู่ระบบหรือชั้นเรียนออนไลน์ ลิงก์ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ โปรแกรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สำหรับคาบเรียนแต่ละคาบในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างเสริมปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนทั้งการเปิดไมค์ ปิดไมค์ การส่งทัศนสัญญาณ (สติกเกอร์ ไอคอน) การส่งงานในระบบออนไลน์ ซึ่งกระบวนการในชั้นนี้ครูสามารถใช้ในการปฐมนิเทศสำหรับการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาในคาบเรียนแรกของภาคเรียน รวมทั้งการจัดทำเป็นประมวลรายวิชาที่มีการระบุถึงรายละเอียดของเนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ระบุโปรแกรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละคาบเรียน

2. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป) เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

2.1 การจัดการเรียนการสอนขั้นนำ ประกอบด้วยแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การกำหนดระบบเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ เป็นการกำหนดระบบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอน (ทั้งในและนอกชั้นเรียน) ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดระบบ Learning Management System ที่เป็นซอฟต์แวร์เพื่อการบริหารจัดการเรียนการสอนผ่าน

ระบบอินเตอร์เน็ต ในระบบจะเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้ผู้สอนสามารถนำเนื้อหาและสื่อการสอนขึ้นเว็บไซต์รายวิชาตามที่ได้ขอให้ระบบจัดให้ ผู้เรียนเข้าถึงเนื้อหากิจกรรมต่าง ๆ ได้ โดยผ่านเว็บ ผู้สอนและผู้เรียนสามารถติดต่อสื่อสารกันผ่านทางเครื่องมือสื่อสารที่ระบบจัดไว้ให้

2. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อจุดประกายความรู้ (Sparking) ผ่านการกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เรียน โดยใช้กระบวนการเปิดวีดิทัศน์ เกมส์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ ร่วมกับการถามคำถามที่เป็นคำถามปลายเปิดพร้อมกับให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างสร้างสรรค์บนกระดานความคิดเห็นออนไลน์ หรือใช้เกมส์ที่มีการจัดลำดับความเร็วและความถูกต้องในการตอบ เพื่อใช้สำหรับเก็บคะแนนก่อนเรียนรวมทั้งการให้ของรางวัลเพื่อเสริมแรง

3. กฎกติกาสำหรับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล ตั้งแต่กระบวนการเข้าสู่ระบบหรือชั้นเรียนออนไลน์โดยลิงก์ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ การเข้าสืบค้นข้อมูลหรือสื่อจากแหล่งข้อมูลออนไลน์

2.2 การจัดการเรียนการสอนขั้นสอน

1. ครูดำเนินการกำหนดหัวข้อของเนื้อหาทางสังคมศึกษาที่จะใช้ในการเรียนให้กับผู้เรียนได้ทราบ โดยหัวข้อที่ครูกำหนดนั้นจะเป็นเนื้อหาทางรายวิชาสังคมศึกษาทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ (ศาสนาศีลธรรม และจริยธรรม, หน้าที่พลเมือง, เศรษฐศาสตร์. ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์) พร้อมกับเป็นเนื้อหาที่สามารถบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการสอนแบบเทคโนโลยีดิจิทัลหรือสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการเรียนได้ ยกตัวอย่างเช่น บทเรียนภูมิศาสตร์ประเทศไทยที่นักเรียนสามารถบูรณาการเทคโนโลยี โดยใช้โปรแกรม Google Earth เพื่อวิเคราะห์สภาพภูมิประเทศและวิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียมได้ เป็นต้น

2. นักเรียนกำหนดวิธีการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศโดยประยุกต์ใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องในการค้นหาข้อมูล สอดคล้องกับขวัญหญิง ประเสริฐภาพ (2565) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดช่องทางการสืบค้นหรือ *Search Engine เพื่อใช้ในการวิเคราะห์*ผลและจัดลำดับของข้อมูล ยกตัวอย่างเช่น Google, Bing.com, Yahoo.com, Startpage, Brave X (Twitter) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดการสืบค้นแบบพื้นฐานหรือการสืบค้นอย่างง่าย (Basic Search) โดยนักเรียนใช้คำพื้นฐานหรือถ้อยคำอย่างง่ายในการสืบค้นข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดการสืบค้นแบบซับซ้อนหรือขั้นสูง (Advanced Search) โดยผู้เรียนใช้กระบวนการสืบค้นที่มีความจำเพาะเจาะจงต่อการจัดกระทำข้อมูล โดยใช้การค้นหาด้วย Boolean Search โดยมีการใช้คำได้แก่ AND ใช้ในการค้นหาคำหรือเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงกัน OR ใช้ในการค้นหาคำเพื่อให้ฐานข้อมูลมีความกว้างในการค้นหาข้อมูล และ NOT (หรือการใช้เครื่องหมาย -) ใช้ในการจำกัดวงของข้อมูลให้มีความแคบลง

3. นักเรียนดำเนินการสืบค้นข้อมูลผ่านแหล่งสารสนเทศพร้อมกับการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล

4. นักเรียนดำเนินการพิจารณาเลือกข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ โดยใช้การพิจารณาจากโดเมนที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อพิจารณาและคัดเลือกข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือทางสังคมศึกษา โดยโดเมนที่มีความน่าเชื่อถือนั้นตัวอย่างเช่น .ac.th เป็นโดเมนทางการศึกษาของประเทศไทย .go.th เป็นโดเมนของหน่วยงานราชการ/หน่วยงานรัฐบาลในประเทศไทย เป็นต้น

5. นักเรียนดำเนินการวิเคราะห์สรุปผลข้อมูล

2.3 การจัดการเรียนการสอนขั้นสรุป

1. ครูมอบหมายให้นักเรียนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้ทำการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเทคโนโลยีดิจิทัล

2. ครูร่วมแลกเปลี่ยนผลการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนผ่านการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนโดยประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 มีการให้ความเห็นเกี่ยวกับกระบวนการสืบค้นของผู้เรียนว่าได้สืบค้นจากฐานข้อมูลมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ข้อมูลที่นักเรียนนำมาวิเคราะห์มีการวิเคราะห์แยกแยะข้อเท็จจริง/ข้อคิดเห็นหรือไม่ มีการพิจารณาเกี่ยวกับการอ้างอิงข้อมูลในเว็บไซต์หรือการตรวจสอบสถานะความเป็นปัจจุบันของข้อมูลหรือไม่ (ข้อมูลมีการอัพเดตหรือไม่)

ขั้นตอนที่ 2 มีการแสดงทรรศนะเชิงเปรียบเทียบระหว่างเรื่อง/บทเรียนที่ทำการศึกษา พร้อมเชื่อมโยงกับบทเรียนในสาระอื่น ๆ ของรายวิชาสังคมศึกษาพร้อมทั้งเชื่อมโยงกับรายวิชาอื่น ๆ ที่ผู้เรียนกำลังศึกษาหรือประเด็นทางสังคมที่กำลังเป็นกระแสสังคมในสภาวะปัจจุบัน

3. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน

4. ครูแนะนำบทเรียนครั้งต่อไป (คาบเรียนต่อไป)

ขั้นการจัดการเรียนการสอน	บทบาทของครูผู้สอน รายวิชาสังคมศึกษา	บทบาทของนักเรียนในการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา
การจัดการเรียนการสอนขั้นนำ	1. การกำหนดระบบเทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้	1. นักเรียนทำความเข้าใจระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่ครูกำหนด
	2. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อจุดประกายความรู้ (Sparking) ผ่านการกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เรียน	2. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมจุดประกายความรู้ของครู (Sparking)
	3. ชี้แจงกฎกติกาสำหรับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล	3. นักเรียนปฏิบัติตามกฎกติกาสำหรับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล
การจัดการเรียนการสอนขั้นสอน	4. ครูดำเนินการกำหนดหัวข้อของเนื้อหาทางสังคมศึกษาที่จะใช้ในการเรียนให้กับผู้เรียนได้ทราบ	4. นักเรียนกำหนดวิธีการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศโดยประยุกต์ใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องในการค้นหาข้อมูล
	5. ครูมีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำ (Facilitator) แก่ผู้เรียนในระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	5. นักเรียนดำเนินการสืบค้นข้อมูลผ่านแหล่งสารสนเทศพร้อมกับการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล
	6. ครูมีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำ (Facilitator) แก่ผู้เรียนในระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	6. นักเรียนดำเนินการพิจารณาเลือกข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ โดยใช้การพิจารณาจากโดเมนที่มีความน่าเชื่อถือ
	5. ครูมีบทบาทเป็นผู้ให้คำแนะนำ (Facilitator) แก่ผู้เรียนในระหว่างปฏิบัติกิจกรรม	7. นักเรียนดำเนินการวิเคราะห์สรุปผลข้อมูล
การจัดการเรียนการสอนขั้นสรุป	8. ครูมอบหมายให้นักเรียนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้ทำการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเทคโนโลยีดิจิทัล	8. นักเรียนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้ทำการรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเทคโนโลยีดิจิทัล
	9. ครูร่วมแลกเปลี่ยนผลการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนผ่านการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน	9. นักเรียนแลกเปลี่ยนผลการวิเคราะห์ข้อมูลกับครู
	10. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน	10. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน
	11. ครูแนะนำบทเรียนครั้งต่อไป (คาบเรียนต่อไป)	11. นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ตาราง สังเคราะห์บทบาทของครูและนักเรียนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
ปรับปรุงและพัฒนาจากดลนพร วราโพธิ์ (2565), ทิศนา แขมมณี (2557), พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ สุรีพร ชาบุตรบุณฑริก (2563) และเพ็ญพนอ พ่วงเพ (2557)

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ประการที่ 1 หลักการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และวิธีการการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) มีความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนจะมีบริบทที่แตกต่างกันด้านการสนับสนุนอุปกรณ์การสอนและความพร้อมของนักเรียน เนื่องจากมีการนำเทคโนโลยีส่งเสริมการเรียนรู้มาเป็นเครื่องมือสำหรับครูและนักเรียนในกระบวนการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน

ประการที่ 2 กระบวนการพัฒนาสื่อโดยใช้ ADDIE MODEL มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสื่อการสอนเพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยครูมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการตามกระบวนการ ADDIE MODEL สอดคล้องกับโดยขวัญหญิง ประเสริฐภาพ (2565) และอุเทน วงหา (2561) ดังนี้

ขั้นที่ 1 A : Analyze การวิเคราะห์ เป็นกระบวนการครูสังคมศึกษาทำการวิเคราะห์สภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนความจำเป็นของเนื้อหา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเป้าหมายของรายวิชาสังคมศึกษารวมกับสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 และโลกยุค VUCA World

ขั้นที่ 2 D : Design การออกแบบ เป็นกระบวนการที่ครูสังคมศึกษาทำการเลือกเทคโนโลยีดิจิทัลที่สามารถนำมาประยุกต์กับเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้และจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้ง โดยเป็นเทคโนโลยีที่ก่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติ และสามารถพัฒนาต่อยอดนำไปปรับใช้ ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งก่อให้เกิดเป็นสมรรถนะได้

ขั้นที่ 3 D : Develop การพัฒนา เป็นกระบวนการที่ครูนำเทคโนโลยีมาพัฒนาเป็นสื่อการสอน โดยพัฒนาร่วมกับการวิเคราะห์แผนการสอนในขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป หรือนำมาใช้ในขณะการจัดกิจกรรมการสอนซึ่งต้องมีการพิจารณาร่วมกับระบบของเทคโนโลยีในชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 I : Implement การนำไปใช้ เป็นกระบวนการนำสื่อการเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาแล้วมาใช้จริงในการจัดการเรียนการสอน โดยมีการใช้ทั้ง 3 ช่วงของการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ขั้นนำการจัดการเรียนรู้ขั้นสอน และการจัดการเรียนรู้ขั้นสรุป หรือใช้ในช่วงใดช่วงหนึ่งของการจัดการเรียนรู้

ขั้นที่ 5 E : Evaluation การประเมินผล เป็นกระบวนการในการประเมินผลการใช้สื่อการสอนทางสังคมศึกษา โดยสามารถทำการประเมินได้ทั้งจากผู้เชี่ยวชาญและการประเมินจากผู้เรียนที่ร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ยกตัวอย่างเช่น การประเมินประสิทธิภาพสื่อตามแนวคิด 90/90 (The 90/90 standard) การประเมินประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด E1/E2 การคำนวณหาดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index: E.I.) เพื่อหาค่าดัชนีความก้าวหน้าหรือผลสำเร็จของการเรียน หลังการทดลองใช้สื่อหรือนวัตกรรมการศึกษาของกลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียว เป็นต้น

4. ผลการศึกษาแนวทางการวัดประเมินผลการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สอดคล้องกับการวัดและการประเมิน โดยอรอุมา เจริญสุข (2565) ดังนี้

1. การประเมินเพื่อการปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียน (Assessment to improve quality) หรือการวัดประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Assessment) เป็นการประเมินโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลการประเมิน การเรียนรู้ทางสังคมศึกษาในด้านทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ไปปรับใช้เพื่อพัฒนาทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในครั้งต่อไป ซึ่งมีการกระทำโดยการวัดประเมินผลตามสภาพจริงเป็นการประเมินรอบด้านทั้งด้านกระบวนการในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา

การทำงานร่วมกัน และแรงจูงใจผ่านภาระงาน (Tasks) ที่ครูมอบหมายในชั้นเรียนบูรณาการร่วมกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน

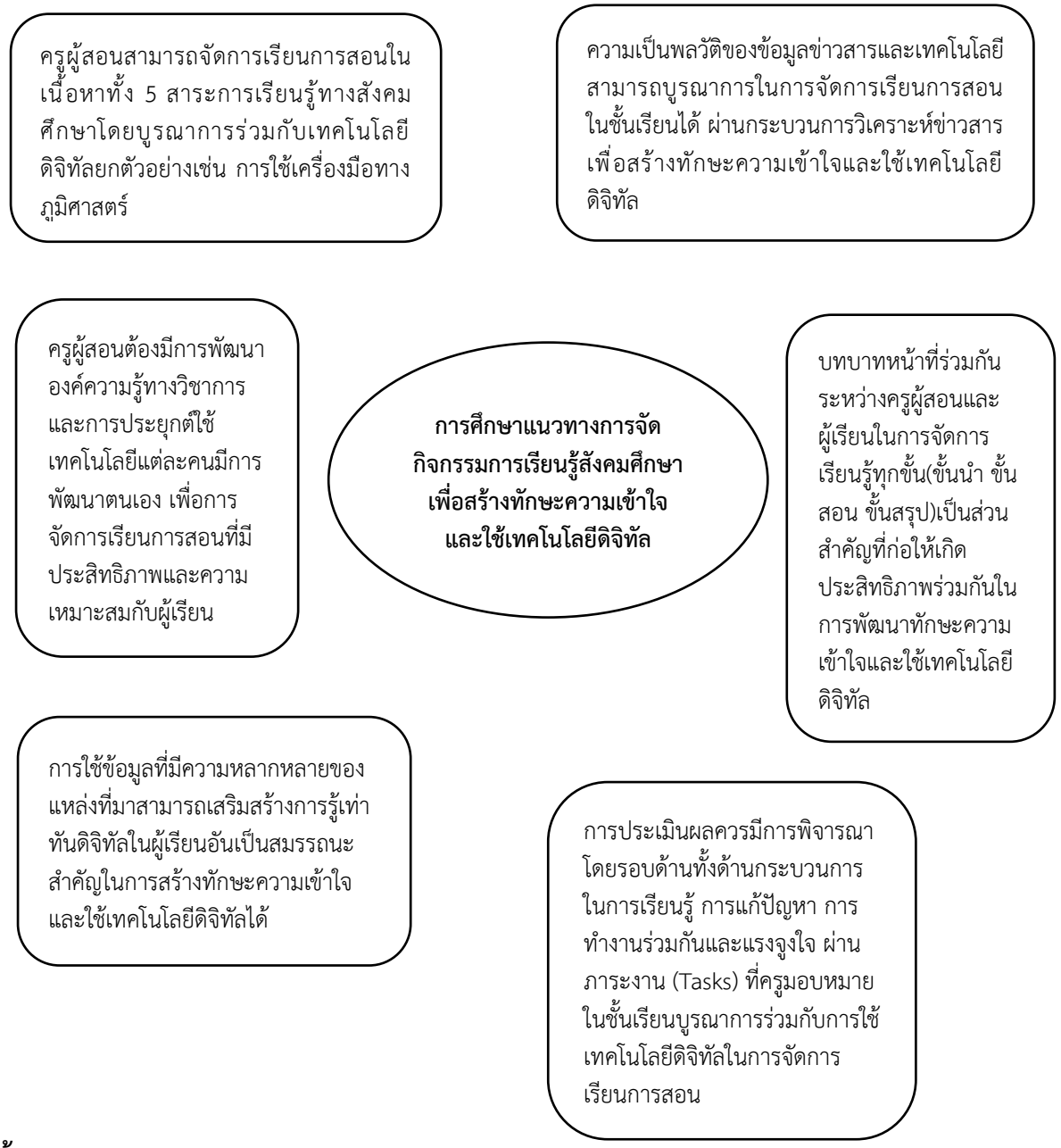
2. การประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพของผู้เรียน (Evaluation to judge quality) เป็นการประเมินโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลการประเมินการเรียนรู้ทางสังคมศึกษามาใช้ในการตัดสินคุณภาพผลการเรียนซึ่งมีการกระทำโดยการทดสอบโดยบูรณาการร่วมกับระบบออนไลน์ในการทำข้อสอบ

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีผลการศึกษา 4 ประเด็น คือ 1. การศึกษาแนวทางการวางแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย การพิจารณาแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การวิเคราะห์เพื่อนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับชั้นเรียนตามหลักการ SWOT ANALYSIS, หลักการวงจรคุณภาพ PDCA การพิจารณาถึงข้อกฎหมายทางเทคโนโลยี และการตั้งกฎกติกาในชั้นเรียนเกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล 2. การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนเพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย บทบาทของครูและนักเรียนในการจัดการสอนทั้ง 3 ขั้น ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนขั้นนำ การจัดการเรียนการสอนขั้นสอน และการจัดการเรียนการสอนขั้นสรุป 3. การศึกษาแนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย การปรับสภาพการใช้สื่อให้เหมาะสมตามหลักมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ร่วมกับวิธีการการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และกระบวนการพัฒนาสื่อโดยใช้ ADDIE MODEL 4. การศึกษาแนวทางการวัดประเมินผลการเรียนรู้เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นประกอบด้วย การประเมินเพื่อการปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียนและการประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพของผู้เรียนจากผลการศึกษาพบข้อสังเกตในเรื่องการสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น เป็นกระบวนการที่ครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษาและผู้เรียนในรายวิชาสังคมศึกษามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตั้งแต่กระบวนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ การดำเนินกิจกรรมการสอนในชั้นเรียน การพัฒนาสื่อการสอน และการประเมินผลโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของผู้เรียนและการเรียนการสอนว่า การเรียนรู้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัยและด้านทักษะพิสัย โดยมีกระบวนการเรียนรู้โดยเริ่มจากความรู้การจำ การเข้าใจ การประยุกต์นำไปใช้ การวิเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้าง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพเพื่อเตรียมความพร้อมพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองวิวัฒน์ (Global Citizen) และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลและโลกในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้การวิจัย

จากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อสร้างทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ได้เป็นแผนภาพดังนี้



ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1.ความแตกต่างของเนื้อหาในแต่ละสาระการเรียนรู้ของรายวิชาสังคมศึกษามีความแตกต่างกัน ส่งผลให้เทคนิคการสอนมีความแตกต่างกัน จึงส่งผลให้คณะผู้วิจัยทำการศึกษาลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยสนใจศึกษาเพิ่มเติมในการศึกษาแบบเจาะลึกในแต่ละสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้

บรรณานุกรม

กนก จันทร์ทอง. (2560). การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 28*(2), 227-241.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และฉบับปรับปรุง ปี พ.ศ. 2565.* สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2566, จาก https://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *แผนการศึกษาแห่งชาติ.* สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2566, จาก https://www.moe.go.th/แผนการศึกษาแห่งชาติ-พ-ศ-2560/

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล.* กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ. (2565). *การสืบค้นข้อมูลและแหล่งเรียนรู้.* (เอกสารประกอบการสอน). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ขวัญหญิง ศรีประเสริฐภาพ. (2565). *การออกแบบและการผลิตสื่อการเรียนรู้.* (เอกสารประกอบการสอน). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2566). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน.* สืบค้น 3 ธันวาคม 2566, จาก https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/

จุฑามาศ เตชะภัททวรกุล. (2563). *แนวทางการเตรียมความพร้อมเพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานที่หลากหลายของนักศึกษาครูในยุคดิจิทัล* (ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฐิณัชญสินี รวิชญทรัพย์. (2563). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการเป็นสำนักงานดิจิทัลของ สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ* (ปริญญานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดลนพร วราโพธิ์. (2565). ทฤษฎีและรูปแบบการเรียนรู้ในการสอนสังคมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5*(3), 791-798.

ทิศนา แขมมณี. (2557). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรธีรา เชี่ยวเชิงงาน. (2563). บทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลต่อการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ. (ปริญญานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ และ สุรีพร ชาบุตรบุณฑริก. (2563). การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. *Journal of Roi Kaensarn Academy, 5*(2), 204-212.

เพ็ญพนอ พ่วงเพ. (2557). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู.* (ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรการสอน) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิทิตา จันทรวารีเลขา. (2563). *แนวทางในการสนับสนุนการพัฒนาทักษะบุคลากรในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Savvy) ตามแผนงาน Digital Competency: กรณีศึกษา การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)* (ปริญญานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมาธิ นิลวิเศษ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2562). *การวิเคราะห์องค์ประกอบทักษะความเข้าใจและใช้*

เทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาบัณฑิตศึกษา. Veridian E-Journal Silpakorn University, 2283-2299.

สำนักงานคณะกรรรมการข้าราชการพลเรือน. (2566). *Digital literacy.* สืบค้น 3 ธันวาคม 2566, จาก www.ocsc.go.th/DLProject/mean-dlp

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2566). *8 ทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัล.* สืบค้น 21 ธันวาคม 2566, จาก https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4673/

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ม.ป.ป.). (2566). *Digital literacy.* สืบค้น 21 ธันวาคม 2566, จาก https://www.ops.go.th/main/index.php/knowledge-

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). *แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 -2570*. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2566, จาก https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-027/dg-plan-2566-

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี.* สืบค้น 3 ธันวาคม 2566, จาก http://nscr.nesdc.go.th/ns/

อรอุมา เจริญสุข. (2565). *การวัดและการประเมิน.* (เอกสารประกอบการสอน). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุเทน วงหา. (2561). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้และทฤษฎีการสร้างความรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการ คิดวิเคราะห์ และความสามารถการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารศึกษาศาสตร์, 29*(1), 14-29.

ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิตสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์*

AN ITTHIBAHT FOUR-BASED SOCIAL STUDIES INSTRUCTIONAL SYSTEM TO PROMOTE LIFELONG LEARNING FOR PRAPARIYATTHAM SCHOOL. GENERAL EDUCATION DEPARTMENT PHETCHABUN PROVINCE

พระมหาฉัตรชัย ธมฺมวรเมธี (ทันบาล), สมชัย ศรีนอก และ ชวาล ศิริวัฒน์
Phramaha Chatchai Thammawarametee (Tanbal), Somchai Srinok and Chaval Siriwat
หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
the Requiements for the Degree of Master of Education Teaching Social Studies
Email: boyliverpool009@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต 2) เพื่อประเมินความต้องการเกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต 3) เพื่อพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต 4) เพื่อประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต 5) เพื่อนำเสนอระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 รูป/คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำผล การสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธี 6’C Technic และใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) เพื่อตรวจสอบ และยืนยันความถูกต้องของข้อมูล และดำเนินการจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 รูป/คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพการพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิตให้สมบูรณ์ จากนั้นนำเสนอระบบที่ได้ไปประเมินยืนยันระบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านด้วยการประเมินเฉพาะด้านประเมินความตรง (Validity) ความเที่ยง (Reliability) และการหาฉันทามติ (Consensus) ว่ามีความสมบูรณ์ในเนื้อหาสาระ คุณภาพ คุณลักษณะ คุณค่า ความเหมาะสม ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Connoisseurship) จำนวน 5 ท่าน และสรุปข้อค้นพบ และสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. คุณลักษณะองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต พบว่า องค์ประกอบที่ 1.0 บริบท (Context) คือ ระบบการสอนสังคมศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้ (1) ระบบการพัฒนาด้านครูผู้สอน (2) ระบบการพัฒนาด้านเนื้อหา (3) ระบบการพัฒนาด้านสื่อการสอน (4) ระบบการพัฒนาด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และ(5) ระบบการพัฒนาด้านการวัดและประเมินผลการเรียน ประกอบด้วย 1) เครื่องมือที่เหมาะสม

* Received August 22, 2023; Revised August 31, 2023; Accepted July 13, 2024

ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล 2) การปรับปรุงเป้าหมายการเรียน 3) เทคโนโลยีในการวัดและประเมินผล และ4) การนำเสนอผลการเรียน องค์ประกอบที่ 2.0 ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ การบูรณาการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มีดังนี้ (1) การสอนให้นักเรียนจักฉันทะ (ความพอใจ) (2) การสอนให้นักเรียนจักวิริยะ (ความเพียร (3) การสอนให้นักเรียนจักจิตตะ (ความคิด) (4) การสอนให้นักเรียนจักวิมังสา (ความไตร่ตรอง) องค์ประกอบที่ 3.0 กระบวนการ (Process) คือ การส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มีดังนี้ (1) ทักษะด้านการเรียนด้วยตนเอง (2) ทักษะการ (3) ทักษะการอยู่ร่วมกัน (4) ทักษะชีวิต (5) ทักษะอาชีพ และ (6) ทักษะด้าน และการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มี 4 ประการ มีดังนี้ (1) ด้านสภาพแวดล้อม (2) ด้านการมีส่วนร่วม (3) ด้านการบริหารจัดการ และ(4) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

2. ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต พบว่า องค์ประกอบที่ 4.0 ผลลัพธ์(Output) คือ แบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL มีดังนี้ (1) เรียนดี ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมให้นักเรียนมีเป้าหมายในการเรียน 2) ส่งเสริมให้นักเรียนมีเห็นคุณค่าของการเรียน และ๓) ส่งเสริมให้นักเรียนสนุกกับการเรียนสิ่งใหม่ๆ (2) กิจกรรมเด่น ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมกิจกรรมนักพูดนักเทศ 2) ส่งเสริมกิจกรรมฝึกทักษะโครงงานวิทยาศาสตร์ และ3) ส่งเสริมกิจกรรมสร้างนวัตกรรมสมัยใหม่ (3) เน้นคุณธรรม ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต 2) ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา และ3) ส่งเสริมให้นักเรียนอุทิศตนเพื่อส่วนรวม (4) นำวิชาการ ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น 2) ส่งเสริมให้นักเรียนวิเคราะห์เป็น และ3) ส่งเสริมให้นักเรียนแยกแยะเป็น (5) พัฒนาการอาชีพ ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะด้านภาษา 2) ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะด้านการสื่อสาร และ๓) ส่งเสริมให้นักเรียนเก่งด้านเทคโนโลยี และองค์ประกอบที่ 5.0 การตรวจสอบและการปรับปรุง (Feedback) คือ นำข้อมูล แบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL กลับเข้า สู่ระบบเพื่อใช้ ในการปรับปรุงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตระบบให้มีความเหมาะสมต่อไป

3. ผลประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต โดยพิจารณาจากเกณฑ์ (Rating Scale) 5 ระดับ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมทุกด้าน เท่ากับ 5.00

คำสำคัญ; ระบบการสอนสังคมศึกษา; หลักอิทธิบาท 4; การเรียนตลอดชีวิต; โรงเรียนพระปริยัติธรรม.

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the characteristics of knowledge about An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning. 2) To assess the need for An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning. 3) To develop a teaching system for An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning. 4) To evaluate and certify the quality of the development of An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning. 5) To present a teaching system for An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning for prapariyattham school. general education

department. phetchabun province. By collecting qualitative data with in-depth interviews with experts in specific fields. totaling 15 persons. Conducted qualitative data analysis. results. synthesis Qualitative data were analyzed using the 6'C Technic method and methodological triangulation to verify and verify the accuracy of the data. Conducted focus group discussion from experts in specific fields. A total of 13 photographs/person to examine the quality of the development of An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning. Then. present the system that has been evaluated and confirmed by experts with specific expertise. With a specific evaluation. evaluating validity. Reliability and finding a consensus that there was completeness in content. quality. characteristics. value. suitability. correctness. completeness from connoisseurship of 5 persons and summarized discover and synthesize new knowledge.

The research results are as follows

1. The characteristics of knowledge about An Itthibaht four-based Social Studies instructional System to promote lifelong learning found that Component 1.0 Context is the teaching system of social studies of prapariyattham School. Department of General Education (1) teacher development system (2) content development system (3) instructional media development system (4) teaching and learning activities development system and (5) development system measuring side and evaluation. They consist of 1) appropriate tools for data collection and data analysis. 2) improvement of learning goals. 3) measurement and evaluation technology. and 4) presentation of learning outcomes. Component 2.0 Input is the integration of teaching according to the 4^{th} principles of prapariyattidhamma school. General education department Phetchabun Province are as follows: (1) Teaching students to have consciousness (satisfaction) (2) Teaching to students to have viriya (perseverance) (3) Teaching students to have Chachitta (thoughts) (4) Teaching to students Know Wimansa (contemplation). Component 3.0 Process (Process) is to promote lifelong learning for prapariyatthamma school department of general education phetchabun province has the following characteristics: (1) self-study skills. (2) social skills. (3) coexistence skills. (4) life skills. (5) vocational skills. and (6) skills and development of prapariyattidhamma schools. Department of General Education There are 4 aspects in Phetchabun Province as follows: (1) environment aspect. (2) participation aspect. (3) management aspect. and (4) learner quality development. 2) The Social studies teaching system based on the 4th principle to promote lifelong learning found that Component 4.0 Output is a teaching system model based on the 5 attributes of the CHATCHAI MODEL as follows: (1) good grades consisting of 1) Encourage students to have learning goals. 2) Encourage students to see the value of learning. and 3) Encourage students to enjoy learning new things. science project skills practice activities. and 3) promote modern innovation activities. Academic leadership consists of 1) encouraging students to think. 2) encouraging students to analyze critically. and 3) encouraging students to classify. (5) Career development. consisting of 1) encouraging students to have language

skills. 2) encouraging students to have communication skills. and 3) encourage students to excel in technology. And component 5.0 Inspection and improvement (Feedback) is to return data from the Scripture teaching system model according to the 5 attributes of CHATCHAI MODEL back into the system for use. to improve the inputs. processes and system outputs to be appropriate in the future.

3. Assessment results and quality certifications from experts in the development of Social studies teaching system based on the 4th principle to promote lifelong learning. By considering the criteria (Rating Scale) of 5 levels. it was found that the appropriateness was at the highest level. which has an overall average of all aspects equal to 5.00.

Keywords; System to Promote Lifelong Learnin; Itthibaht four-based; Social Studies instructional; Prapariyattham School.

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของพระสงฆ์ มีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษาและบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับ ได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมาเรียกว่า โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้การเรียนบาลีนักธรรมและความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมปีที่ 4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษานี้ได้แพร่ขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่งมีพระภิกษุและสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์โดยองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียก โรงเรียนประเภทนี้ใหม่ว่า โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด โดยมติคณะสังฆมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการก็ได้ออกระเบียบกระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดนี้ เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้นประถมปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วก็ยังจะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2545 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรก็จะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะ สามารถธำรงและสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้าราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมือง สืบต่อไปด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่ง รายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา เดิมนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม

(บาลี.ธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติ) ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ลงนามโดย นายอดิศัย โพธารามิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2548 (กรมการศาสนา, 2521)

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ภายใต้การสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดอันประกอบด้วยวิชาทั้ง 8 กลุ่มสาระโดยมีกระบวนการบริหารโรงเรียนคลอบคลุมงานทั้ง 4 คือ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป และเพื่อตอบสนองนโยบายแผนพัฒนายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งการศึกษาก็เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน โดยพัฒนาศักยภาพคนตลอดชีวิต การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาตามสภาพจริง โดยมีพระภิกษุเป็นผู้มีอำนาจบริหารจัดการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน บูรณาการกับศาสตร์พระพุทธศาสนา จัดการเรียนการสอนวิชาทางโลกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ผู้เรียนคือพระภิกษุสามเณรเป็นส่วนใหญ่ การบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอนให้เข้ากับยุคไทยแลนด์ 4.0 จึงเป็นโจทย์สำคัญสำหรับทุกภาคส่วน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพ และจะสำเร็จได้ก็ต้องด้วยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ พร้อมรับกับความท้าทายความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (พระสายสิทธิ์ สิทธิโท (สารโท), 2564)

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ช่วงชั้นที่ 4 ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดเพชรบูรณ์จัดการเรียนการสอนวิชาสามัญในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายให้แก่พระภิกษุสามเณรในจังหวัดเพชรบูรณ์จำนวน 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนปริยัติสามัญวัดไพรสณฑ์ศักดาราม โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดประชานิมิต โรงเรียนปริยัติสามัญวัดสระเกศ โรงเรียนปริยัติสามัญวัดมหาธาตุ

จากการประมวลสังเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จากเอกสาร งานวิจัย แนวคิดของนักวิชาการ นักบริหารการศึกษา สามารถสรุปปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านครูผู้สอน ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล นอกจากนี้แล้วสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษา สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลาย ๆ ประเด็นไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพ และมาตรฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษายังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้างความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็น อย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียน นอกจากนั้นยังพบว่าการสร้างพันธสัญญาการดำเนินงานและการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็น แนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้น ๆ เพื่อสร้างศาสน ทายาท และดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ (พระครูพนมปรีชากร แก้วบุตตา, 2561)

อีกทั้ง การศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งส่งเสริมการเรียนที่จะอยู่ร่วมกันเพื่อเข้าใจเพื่อนมนุษย์ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือขจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เป็นการเรียนเพื่อรู้ด้วยการเปลี่ยนแปลงความรู้ใหม่ ๆ อย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานอย่างกว้างขวางพร้อมที่จะศึกษาเชิงลึกในเรื่องที่สนใจ ความรู้พื้นฐานกว้าง ๆ นี้จะนำไปสู่การเรียนตลอดชีวิต (ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์, 2561)

การเรียนตลอดชีวิต (Lifelong Learning) คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิด จิตใจ และทักษะทางร่างกาย ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นในทุกช่วงของชีวิต Lifelong Learning นักการศึกษาต่าง ๆ ได้แยกออกเป็น 3 คำ คือ “life” หรือ “ชีวิต” อาจมองในแง่ของพัฒนาการมนุษย์ ชีวิตมีการเจริญเติบโต มีความเปลี่ยนแปลง และต้องเกี่ยวพันกับปัจจัยต่าง ๆ มากมายทั้งในเรื่องของความเป็นอยู่ สังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา การเมือง คำ ว่า “lifelong” หรือ “ช่วงชีวิต” อาจมองในแง่ช่วงเวลาของชีวิตว่า คนเราเกิดมาต้องผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย และคำว่า “Learning” หรือ “การเรียน” คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม (การเรียนตลอดชีวิต, 2565) การเรียนจะเกิดขึ้นเพราะมีการวางเงื่อนไข และการที่พฤติกรรมใดจะมีความเข้มข้นรุนแรงนั้น มิใช่เป็นเพราะรางวัล หรือการเสริมแรงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการเชื่อมโยงเกี่ยวพันกับสิ่งเร้า คือ สิ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนมีความต้องการเรียน มีอิทธิบาทสมบูรณ์ก็เพราะสิ่งเร้าทั้งภายใน และภายนอกที่ทำให้นักเรียนมีแรงกระตุ้นที่จะเรียน มีสิ่งกระตุ้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ แรงจูงใจที่อยากจะเรียน ภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า (ฉันทะ) ความพอใจหรือความต้องการ มีความสัมพันธ์กับความเพียรพยายาม (วิริยะ) สนใจในการเรียนโดยมิเห็นแก่ความยากลำบาก คือ ตั้งใจเรียน (จิตตะ) และ การหาวิธีการหรือการพิจารณา (วิมังสา) สิ่งที่เกื้อกูลต่อการเรียน ละสิ่งที่ไม่เกื้อกูลต่อการเรียน ทำให้ตนเองประสบความสำเร็จทางการศึกษาได้ (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2542)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อประเมินความต้องการเกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development = R&D) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาในภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) รวมถึงมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) โดยผู้วิจัยได้กำหนดระบบการวิจัย แบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) (R1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยดำเนินการดังนี้

1. เพื่อศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาคัมภีร์ 1. แนวคิดเกี่ยวกับระบบ 2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน 3. แนวคิดกับการสอนสังคมศึกษา 4. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนตลอดชีวิต 5. หลักอิทธิบาท 4 6. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

ศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์และศึกษาเอกสารทุติยภูมิ และศึกษาข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ จากเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

2. รวบรวมเอกสารตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร วิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ ได้กรอบการวิจัยและเป็นแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรวบรวมข้อมูล กำหนดกรอบทฤษฎีและแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview Research) (R1) เพื่อประเมินความต้องการเกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิตสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยดำเนินการดังนี้

1. ทำการร่างแบบสัมภาษณ์ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ นำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง ตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยอาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง 2 ท่าน ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขแล้วพร้อมโครงร่างให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ตรวจค่าดัชนีความสอดคล้องโครงสร้างวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) ปรับปรุงแก้ไขตาม

3. เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป ด้านการสอนสังคมศึกษา จำนวน 4 รูป/คน ด้านนวัตกรรมการสอน จำนวน 3 รูป/คน ด้านพัฒนาระบบการสอน จำนวน 4 รูป/คน ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัย รวมจำนวน ทั้งสิ้น 15 รูป/คน

4. ดำเนินการสัมภาษณ์ (in-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/ท่าน วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 6’c Technic Analysis การทำ Matrix Analysis และวิธีการยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล Triangulation Technic การยืนยัน 3 เส้า ยืนยัน จากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง คน 3 คน ได้ผลลัพธ์ตรงกัน

5. นำผลการ สังเคราะห์ที่ได้ในขั้นตอนที่ ๒ จัดทำระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ และเป็นแนวทางในการสร้างแบบคำถามสนทนากลุ่มย่อย ในขั้นตอนสนทนากลุ่ม

6. ผู้วิจัยนำระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ และคำถามสนทนากลุ่ม ตรวจ Face Validity โดย อาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง 2 ท่าน ปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) (D1) เพื่อพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

1. เชิญผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามคุณสมบัติที่กำหนด แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการสอนสังคมศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านหลักสูตรและการสอน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านโรงเรียนพระปริยัติธรรม รวมจำนวนทั้งสิ้น 13 รูป/คน

2. เข้าพบผู้ร่วมสนทนากลุ่มด้วยตนเอง แนะนำ ทีมผู้วิจัย อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทบาท สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมวิจัย ขออนุญาตให้ลงนามเอกสารยินยอมเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่มจากนั้น นัดหมายวันเวลาการทำการสนทนากลุ่ม

3. ทีมผู้วิจัยดำเนินการทำสนทนากลุ่มตามนัดหมาย พร้อมเครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียงแนวคำถามสนทนากลุ่มที่ผ่านการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการพิจารณาโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

4. เริ่มดำเนินการสนทนากลุ่ม ประเมินระบบฯ ตามลำดับประเด็นคำถามสนทนากลุ่มนั้น ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ผู้วิจัยใช้ทักษะการสังเกตที่ดี ภายหลังเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่ม ทีมผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ ข้อมูลทันทีเพื่อหาประเด็นย่อย และหัวข้อหลักที่ได้จากการสนทนากลุ่ม พิจารณาความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มร่วมกันกับทีมผู้ช่วยวิจัย และอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมดุษฎีนิพนธ์

5. ทำการสังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 6’c Technic Analysis การทำ Matrix Analysis และวิธีการยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล Triangulation Technic จัดทำระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Connoisseurship) (R2) เพื่อประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

1. เมื่อได้ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ทางสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยแล้ว นำข้อมูลทั้งหมดในส่วนที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลตามหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ด้วยเทคนิค 6’C เพื่อให้ได้ ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ครบถ้วนมากที่สุด เพื่อการยืนยันประเมิน ตัดสิน โดยการนำเสนอในการประชุมผู้เชี่ยวชาญพิเศษ (Connoisseurship) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านระบบการสอน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการสอนสังคมศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านโรงเรียนพระปริยัติธรรม จำนวน 5 ท่าน ในการประเมินเฉพาะด้านประเมินความตรง (Validity) ว่ามีความสมบูรณ์ในเนื้อหาสาระ คุณภาพ คุณลักษณะ คุณค่า ความเหมาะสม ถูกต้อง ครบถ้วน เพียงพออย่างไรในแง่เนื้อหา โครงสร้าง และการคาดการณ์การใช้ในปัจจุบันและอนาคต และความเที่ยง (Reliability) ในแง่มุมสถานที่ เวลา ปัจจัยแวดล้อม และการหาฉันทามติ (Consensus) วิภาษวิธี ตัดสินความเหมาะสม ถูกต้อง การนำมาใช้เชิงปฏิบัติของแบบจำลองว่า มีคุณภาพที่เหมาะสมระดับอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในการประเมินและตัดสิน ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ และแบบคำถามสำหรับการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ขอรับการตรวจสอบความตรงเชิงพินิจ (Face Validity) และขอคำแนะนำ ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา พร้อมนำกลับมาปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอระบบ (D2) เพื่อนำเสนอระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ จากการวิจัยทางเอกสาร ทางสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย และประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญพิเศษแล้ว นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้ทำการสังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 6’c Technic Analysis การทำ Matrix Analysis และวิธีการยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล Triangulation Technic จัดทำระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ฉบับสมบูรณ์ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาครั้งนี้ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียน ตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังกล่าว ด้วยกระบวนการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ โดยอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นที่สำคัญจากข้อค้นพบในการวิจัย รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า องค์ประกอบที่ 1.0 บริบท (Context) คือ ระบบการสอนสังคมศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้ 1. ระบบการพัฒนาด้านครูผู้สอน ประกอบด้วย 1. การวางแผนการสอน 2. การเรียนของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น 3. เทคโนโลยีและสื่อสาร และ4. ประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน 2. ระบบการพัฒนาด้านเนื้อหา 1. โครงสร้างที่ชัดเจนและตอบสนองสถานการณ์การเรียน 2. กำหนดเป้าหมายการเรียน 3. กระบวนการออกแบบและสร้างเนื้อหาการสอน 4. การใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต 3. ระบบการพัฒนาด้านสื่อการสอน ประกอบด้วย 1. เทคโนโลยีสำหรับสื่อการสอน 2. การอบรมครูให้มีความเข้าใจด้านเทคโนโลยี 3) เสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และทักษะการแก้ปัญหา และ4. สร้างแพลตฟอร์มการเรียนออนไลน์ 4. ระบบการพัฒนาด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1. เทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอน 2. เนื้อหาที่น่าสนใจและเข้าใจง่าย 3. สนับสนุนกระบวนการเรียนด้วยเกมและแบบฝึกหัด และ4. สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนที่สร้างสรรค์ 5. ระบบการพัฒนาด้านการวัดและประเมินผลการเรียน ประกอบด้วย 1. เครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล 2. การปรับปรุงเป้าหมายการเรียน 3. เทคโนโลยีในการวัดและประเมินผล และ4. การนำเสนอผลการเรียน องค์ประกอบที่ 2.0 ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ การบูรณาการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มีดังนี้ 1. การสอนให้นักเรียนจักฉันทะ (ความพอใจ) ประกอบด้วย 1. ยอมรับความแตกต่างในวิถีชีวิตและความคิด 2. เทคนิคการสอนที่สร้างสรรค์ 3. บรรยากาศสร้างสรรค์ และ4. การให้คำปรึกษาและคำแนะนำ 2. การสอนให้นักเรียนจักวิริยะ (ความเพียร) ประกอบด้วย 1. สร้างแรงบันดาลใจและความกระตือรือร้น 2. ใช้กิจกรรมที่น่าสนใจเพื่อกระตุ้นความสนใจในการเรียน 3. ส่งเสริมความเชื่อมั่นและพัฒนาบุคลิกภาพ 4. ให้คำปรึกษาและสนับสนุนในการวางเป้าหมายและการเรียน 3. การสอนให้นักเรียนจักจิตตะ (ความคิด) ประกอบด้วย 1. การสอนเกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ 2. การสร้างสถานการณ์ที่กระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์และแก้ปัญหา 3. การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ และ4. การสอนเพื่อกระตุ้นความคิดและความสามารถในการเรียนของนักเรียน 4. การสอนให้นักเรียนจักวิมังสา (ความไตร่ตรอง) ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา 2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในการเรียน 3. การฟังและสังเกต และ4. การให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะ องค์ประกอบที่ 3.0 กระบวนการ (Process) คือ การส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มีดังนี้ 1. ทักษะด้านการเรียนด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1. การส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต 2. พัฒนาทักษะการเรียนด้วยตนเอง 3. การเรียนนอกห้องเรียน และ4) การปฏิบัติและทดลองด้วยตนเอง 2. ทักษะการปรับตัว ประกอบด้วย 1. การศึกษาและพัฒนาทักษะที่เป็นประโยชน์ 2. เทคโนโลยี 3. ปรับตัวต่อสภาวะเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวัน และ4. การเรียนจากประสบการณ์ 3. ทักษะการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย 1. เสริมสร้างทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม 2. การพัฒนาทักษะและความสามารถในการใช้ชีวิต 3. การฟังและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และ4. การปรับตัวและเปลี่ยนแปลง 4. ทักษะชีวิต ประกอบด้วย 1. การเรียนออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีในการเรียน 2. ส่งเสริมความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ 3. การแก้ปัญหา

และการสื่อสาร และ4. ทักษะชีวิตและความเข้มแข็งในการทำงานเป็นทีม 5. ทักษะอาชีพ ประกอบด้วย 1. การเรียนและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2. การเรียนและฝึกฝนทักษะที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ 3. เทคโนโลยีและความชำนาญในการใช้เครื่องมือและโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 4. การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงานและการเคลื่อนไหวของอุตสาหกรรม 6. ทักษะด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย 1. การสร้างความมั่นใจในตนเอง 2. ทักษะในการจัดการอารมณ์ 3. การตัดสินใจและการสื่อสาร และ4. ความเข้าใจและความเห็นอกเห็นต่อผู้อื่น และการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ มี 4 ประการ มีดังนี้ 1. ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย 1. ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน 2. การบริหารจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ธรรมชาติ 3. ออกแบบอาคารโรงเรียนโดยใช้พลังงานทดแทน และ4. การศึกษาและส่งเสริมความรู้ทางสิ่งแวดล้อม 2. ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1. สัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนและชุมชน 2. ความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรม 3. พื้นที่เพื่อการเรียนที่เปิดกว้างและเป็นกันเอง 4. การส่งเสริมทักษะการมีส่วนร่วมและการสื่อสาร 3. ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 1. การวางแผนและการประเมินผล 2. เทคโนโลยีและนวัตกรรม 3. การสร้างวัฒนธรรมองค์กร และ4. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ 4. ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย 1. การจัดการกับความเครียดและอารมณ์ 2. สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียน 3. ประสบการณ์และการทำงานจริง และ 4. เทคโนโลยี สอดคล้องกับเสกสันต์ บุญยะ (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 4 พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีพฤติกรรมการใช้อิทธิบาท 4 ดังนี้ ด้านฉันทะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเรื่องมีอัธยาศัยและมีน้ำใจที่ดีต่อทุกคนและมีการใช้ที่อยู่ในระดับปานกลาง ในเรื่องการใช้คำพูดที่เหมาะสมในการตักเตือนผู้ร่วมงานทุกคน มีความห่วงใยในผู้ร่วมงานทุกคน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษา ด้านวิริยะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องไม่ใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ทำงานเกินกำลังความสามารถ และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษานำเอาหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารงาน เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาและส่งเสริมในการให้ความรู้แก่บุคลากร ผู้ปกครองและนักเรียนให้เห็นคุณค่าของการใช้หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาชีวิต ด้านจิตตะ มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องเป็นมิตรกับผู้ร่วมงานทุกคนและรักษาความลับของทางราชการและของผู้ร่วมงาน และมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องชื่นชมผลงานการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ เอาใจใส่ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ผู้ร่วมงานเสมอ ส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงาน ด้านวิมังสา มีการใช้อยู่ในระดับดีมากที่สุด ในเรื่องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและมีการใช้อยู่ในระดับดีมากในเรื่องอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน อุทิศเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่ และขยันใจ รักษาอารมณ์ของตนเองได้อย่างมั่นคง (เสกสันต์ บุญยะ, 2549)

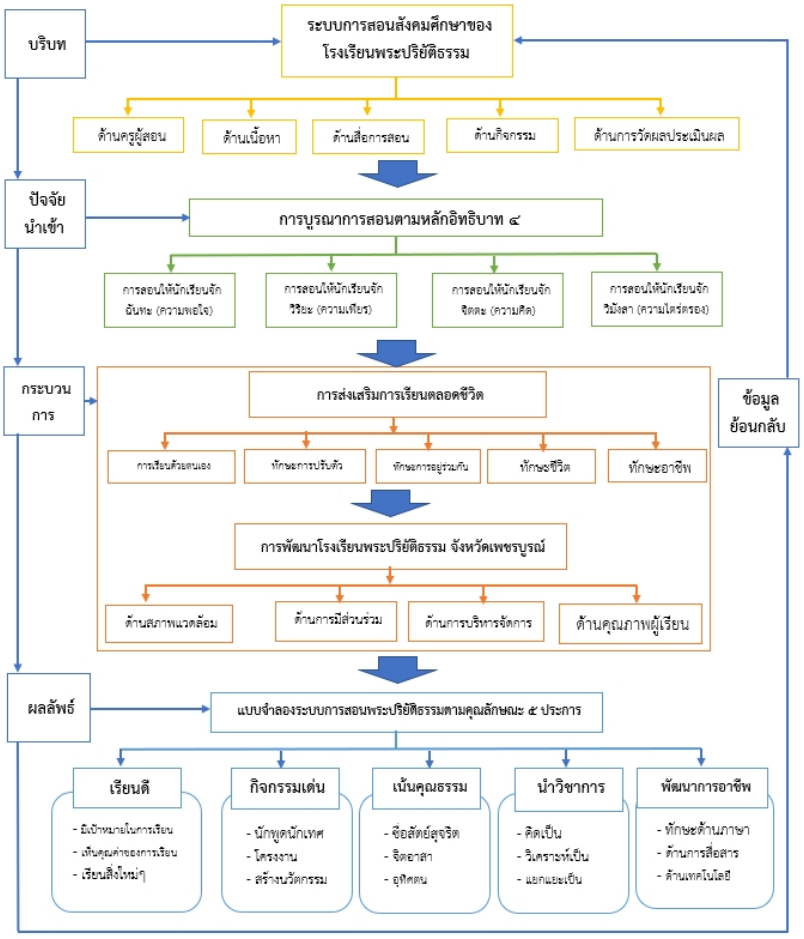
2. ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า องค์ประกอบที่ 4.0 ผลลัพธ์(Output) คือ แบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL มีดังนี้ 1. เรียนดี ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีเป้าหมายในการเรียน 2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีเห็นคุณค่าของการเรียน และ 3. ส่งเสริมให้นักเรียนสนุกกับการเรียนสิ่งใหม่ ๆ 2. กิจกรรมเด่น ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมกิจกรรมนักพูดนักเทศ 2. ส่งเสริมกิจกรรมฝึกทักษะโครงงานวิทยาศาสตร์ และ 3. ส่งเสริมกิจกรรมสร้างนวัตกรรมสมัยใหม่ 3. เน้นคุณธรรม ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต 2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา และ 3. ส่งเสริมให้นักเรียนอุทิศตนเพื่อส่วนรวม 4. นำวิชาการ ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น 2.

ส่งเสริมให้นักเรียนวิเคราะห์เป็น และ 3. ส่งเสริมให้นักเรียนแยกแยะเป็น 5 พัฒนาการอาชีพ ประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะด้านภาษา 2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะด้านการสื่อสาร และ 3. ส่งเสริมให้นักเรียนเก่งด้านเทคโนโลยี และองค์ประกอบที่ 5.0 การตรวจสอบและการปรับปรุง (Feedback) คือ นำข้อมูลแบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL กลับเข้า สู่ระบบเพื่อใช้ ในการปรับปรุงปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตระบบให้มีความเหมาะสมต่อไป สอดคล้องกับพชร แสงเพชร (2558) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 1 กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการจัดการเรียนรู้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 พิจารณาเป็นรายด้าน ผลวิจัยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าสูงที่สุด คือด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาคือ ด้านมีจิตสาธารณะ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.98 และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านใฝ่เรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.83. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลผลการวิจัย นักเรียนที่มี อายุ และระดับชั้นเรียนที่ต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีสถานภาพปัจจุบันและวุฒิการศึกษาทางธรรม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 3. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้บริหารครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 ผลวิจัยพบว่า ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้จัดโครงสร้างหลักสูตรตามเกณฑ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดไว้คือจัดการเรียนรู้ครบตามหลักสูตรทั้ง 8 กลุ่มสาระการพัฒนานักเรียนให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการปลูกฝังด้านจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้บริหารและครูมีความใส่ใจ เพียรพยายาม แก้ไขปัญหา ใคร่ครวญในจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างทั้งสภาพครอบครัว นิสัยใจคอ การเรียนรู้โดยยึดอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการปฏิบัติ การบริหารจัดการในชั้นเรียนสิ่งสำคัญคือความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มีการจัด บรรยากาศห้องเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างเป็นกัลยาณมิตร การพัฒนา การจัดการเรียนเน้นการวิเคราะห์นักเรียนในแต่ละด้าน ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นและนำผลการวิจัยไปแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ (พชร แสงเพชร, 2558)

3. ผลประเมินและรับรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิของการพัฒนาระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยพิจารณาจากเกณฑ์ (Rating Scale) 5 ระดับ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมทุกด้าน เท่ากับ 5.00 สอดคล้องกับพระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเมธี (2552) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรุงเทพมหานคร” พบว่าสภาพปัญหาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีส่วนใหญ่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การจัดหลักสูตรที่ไม่ยืดหยุ่น การสอบและการประเมินผล รวมทั้งปัญหาการขาดการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ ครูผู้สอน ขาดเทคนิควิธีการสอน และการขาดนักเรียนที่สนใจศึกษาอย่างจริงจัง เป็นต้น การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีใน 5 ด้าน คือ ด้านสภาพทั่วไปของนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการสอบและประเมินผลโดยภาพรวมอยู่ที่ระดับปานกลาง กล่าวคือมีสภาพการบริหารจัดการที่พอใช้ค่อนข้างดีโดยมีค่าเฉลี่ย 3.47 จากระบบ 5 คะแนน การเปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามตำแหน่งพบว่า ตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกันส่งผลให้ผู้บริหารอาจารย์ใหญ่และครูผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านสภาพทั่วไปของสำนักเรียน และด้านการสอบและประเมินผล ส่วนด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเมธี, 2552)

องค์ความรู้วิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้เป็น แบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL ดังภาพ



อธิบายแผนภาพแบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL มีองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้ดังนี้ คือ

เรียนดี คือ การส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะกับช่วงชั้นการศึกษา โดยมีการส่งเสริมการเรียนให้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีเป้าหมายในการเรียน 2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีเห็นคุณค่าของการเรียน และ 3. ส่งเสริมให้นักเรียนสนุกกับการเรียนในสิ่งใหม่ ๆ

กิจกรรมเด่น คือ การส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะที่พึงประสงค์ กล้าคิด กล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ และได้เรียนรู้สิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา ซึ่งประกอบด้วย 1. ส่งเสริมกิจกรรมนักพูดนักเทศ 2. ส่งเสริมกิจกรรมฝึกทักษะโครงงานวิทยาศาสตร์ และ 3. ส่งเสริมกิจกรรมสร้างนวัตกรรมสมัยใหม่

เน้นคุณธรรม คือ การส่งเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียนเพื่อช่วยพัฒนาจิตใจ และตระหนักรู้มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเอง และสังคม ซึ่งประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต 2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตอาสา และ3. ส่งเสริมให้นักเรียนอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

นำวิชาการ คือ การส่งเสริมทักษะทางวิชาการให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ ได้ฝึกปฏิบัติในกิจกรรมที่เหมาะสมแก่วัย ซึ่งจะเน้นส่งเสริมให้ซึ่งประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น 2. ส่งเสริมให้นักเรียนวิเคราะห์เป็น และ3. ส่งเสริมให้นักเรียนแยกแยะเป็น

พัฒนาการอาชีพ คือ การส่งเสริมให้นักเรียนก็แสดงออกในสิ่งที่ตัวเองถนัด มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญ เพื่อที่จะนำไปเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งประกอบด้วย 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะด้านภาษา 2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะด้านการสื่อสาร และ3. ส่งเสริมให้นักเรียนเก่งด้านเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานสามารถนำระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ ไปปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง แบบจำลองระบบการสอนพระปริยัติธรรมตามคุณลักษณะ 5 ประการ CHATCHAI MODEL ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อโรงเรียนพระปริยัติธรรมทุกหน่วยงาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิจัยการวิเคราะห์โมเคลเชิงสาเหตุเพื่อนศึกษาองค์ประกอบระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์

2. ควรเพิ่มเติมการศึกษาวิจัยที่หลากหลายวิธีมากขึ้น เช่น การวิจัยเชิงทดลอง ด้วยการนำหลักธรรมที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ในระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการเรียนตลอดชีวิต สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในบริหารงานมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. (2521). *เอกสารสำหรับใช้ประกอบประกอบการพิจารณาเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์. (2561). การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. *วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(1), 343-365.

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2542). *พฤติกรรมกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

พชร แสงเพชร. (2558). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 1 กรุงเทพมหานคร* (พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพนมปรีชากร แก้วบุตตา. (2561). อนาคตภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระหว่าง พ.ศ.2559-2573. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 3(3),

พระมหาบัณฑิต ปณฺฑิตเมธี. (2552). *การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระสายสิทธิ์ สิทธิโท (สารโท). (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดรอยเอ็ด. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 1(2), 1-9.

เสกสันต์ บุญยะ. (2549). *การใช้อิทธิบาท 4 ในการบริหารบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต 4* (ปริญญานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

บทความการศึกษา. (2565). *การเรียนตลอดชีวิต คืออะไรและสำคัญตรงไหน แล้วเกี่ยวอะไรกับปรัชญาพิพัฒนาการนิยม*. จาก https://www.kroobannok.com/ 54487

โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรมสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : การถอดบทเรียน*

THE TRAINING PROJECT OF THE VOLUNTEER MENTORS FOR NOVICES IN THE METTADHAMMA PROJECT IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC: LESSONS LEARNED

พระมหาสิงหา ไข่อำพร
Pharamahasingha khai amphone
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol university
Email: rorory7@gmail.com

บทคัดย่อ

บทวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากหัวหน้าโครงการและวิทยากรผู้ฝึกอบรมที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรม จำนวน 8 รูป/คน และยังเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มจากผู้เข้าฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณร จำนวน 8 รูป ศึกษาโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อถอดบทเรียนแบบการเรียนรู้หลังการดำเนินงาน

ผลการวิจัยพบว่า

ได้บทเรียน 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) บทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ (2) บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมอาสาสมัคร (3) บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม และ (4) บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมสามเณร บทเรียนแต่ละกลุ่มยังประกอบด้วยบทเรียนย่อยดังนี้ (1) บทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการประกอบด้วยบทเรียนด้านการประสานงานและบทเรียนด้านทีมงาน (2) บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมอาสาสมัครประกอบด้วยบทเรียนเกี่ยวกับแรงจูงใจของอาสาสมัคร บทเรียนด้านลักษณะของอาสาสมัคร และบทเรียนเกี่ยวกับการจัดอบรมอาสาสมัคร (3) บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วยบทเรียนด้านภาวะผู้นำและบทเรียนด้านการทำงานภายในทีม (4) บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมสามเณร ประกอบด้วยบทเรียนด้านทักษะการถ่ายถอดและบทเรียนด้านการอบรมสามเณรที่มีลักษณะอบรมยาก

คำสำคัญ; ถอดบทเรียน; กระบวนการฝึกอบรม; อาสาสมัคร; พี่เลี้ยงสามเณร

ABSTRACT

This qualitative research aimed to extract lessons learned from a training project of volunteer mentors for novices in the mettadhamma project in the lao people's democratic republic. data were collected through the method of in-depth interviews with the project's head and experienced instructors. the total number of informants was eight, comprising four monks and four laypersons. data were also collected through a focus group with the project's

* Received November 2, 2023; Revised May 20, 2024; Accepted August 5, 2024

participants. the total number of discussants was eight, comprising four monks and four novices. the data were analyzed using the method of content analysis to extract retrospective lessons learned.

The analysis showed four groups of lessons

That is, (1) lessons on project management (2) lessons on volunteer training (3) lessons on teamwork, and (4) lessons on novice mentoring. each of these four groups of lessons comprised its own lesson learned as follows. (1) lessons on project management consists of lessons about coordination and team working. (2) lessons on volunteer training consist of lessons about volunteers' motivation, characteristics, and training. (3) lessons on teamwork consists of lessons about leadership and working in teamwork. (4) lessons on novice mentoring consist of lessons about skills in instruction and handling problematic novices. a recommendation from this research is for the training project of volunteer mentors for novices in the mettadhamma project to use the above lessons as a basis to develop a system, mechanisms, and operation for the future implementation of the project.

Keywords; Lessons learned; Volunteer; Mentorship

บทนำ

การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศส่งผลให้ความเจริญทางด้านวัตถุเป็นไปอย่าง รวดเร็ว ขณะที่ความเจริญทางด้านจิตใจไม่ได้มีการพัฒนาอย่างจริงจัง ประชาชนเริ่มห่างจากพระสงฆ์ บิดามารดาผู้ปกครองมีเวลาใกล้ชิดกับบุตรหลานของตนเองน้อยลง เนื่องจากการ ประกอบอาชีพการงานโดยเฉพาะในช่วงปิดภาคเรียนของทุกปี ทำให้เยาวชนมีเวลาว่างมากและมักจะก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและบิดามารดาผู้ปกครองอยู่เสมอ เนื่องจากเด็กขาดการอบรมด้วยศีลธรรม จึงก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมมากยิ่งขึ้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจรัดตัวมากขึ้น ครอบครัวมีการแยกจากครอบครัวใหญ่ กลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก เมื่อภาวะเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทุกคนมีภาระหน้าที่ภาวะผู้นำทางครอบครัวบีบรัดทำให้มีเวลาใกล้ชิดบุตรหลานน้อยลงให้การอบรม สั่งสอนกล่อมเกลาไม่เพียงพอทำให้บุตรหลานประพฤติปฏิบัติออกนอกลู่นอกทางเกิดความเสียหายได้ คณะสงฆ์ในประเทศเห็นว่า ควรจัดให้มีการบรรพชาอุปสมบทในรูปแบบการอบรมศีลธรรมเพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสได้เข้ามาศึกษาธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฝึกฝนพัฒนาจิตใจของตนเองในช่วงเวลาที่สะดวก เมื่อจบการอบรมแล้วจะได้นำหลักธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิตเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ (พระณัฐวุฒิ หนูเกื้อ, 2561) เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการฝึกฝนคนในชาติ ทางรัฐบาลจึงให้ความ สำคัญและเรียกร้องให้ทางศาสนามีส่วนร่วมในการปกปักรักษาและสร้างสรรค์พัฒนาประเทศชาติ (กรรมมาธิการเผยแพร่ศีลธรรมและปฏิบัติกรรมฐาน, 2562) สถาบันสงฆ์นำโดยองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว จึงเป็นกำลังสำคัญให้การช่วยสั่งสอนประชาชนทุกระดับ ตามผลสรุปจากการประชุมขององค์การพุทธศาสนา พ.ศ. 2521 ได้สรุปการเผยแผ่พุทธศาสนามี ดังนี้ คือได้เทศนาทางวิทยุเป็นประจำและได้จัดตั้งคณะกรรมการลงไปประสานสมทบกับองค์การ ปกครองท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในทุกระดับ และจัดตั้งคณะกรรมการเทศนาขึ้น 1 คณะนำโดยพระอาจารย์มหาผ่อง สมฤกษ์ หลังจากดำเนินการได้หลายปีคณะกรรมการนี้ ได้จัดพิมพ์หนังสือสำหรับการเทศนาออกหลายเล่มและได้จัดทำแผนนโยบายไว้เป็นหลักการ

ในการเผยแผ่ศีลธรรมคือ 1. พระสงฆ์สามเณรจะต้องรู้จักประยุกต์หลักศีลธรรมทางด้านพุทธศาสนาเพื่อประยุกต์ใช้กับแนวทางการเมืองของรัฐบาล 2. การเผยแผ่ศีลธรรมทางพุทธศาสนาต้องมีการกลั่นกรองเลือกเฟ้นสิ่งที่เป็นสัจธรรมเพื่อให้ประชาชนได้หลุดพ้นออกจากการเชื่อถืองมงายไร้เหตุผล 3. พิธีการทางพระพุทธศาสนาต้องไม่อยู่ในลักษณะฟุ่มเฟือย จำแนกศาสนาพราหมณ์และผีออกจากศาสนาพุทธ 4. การเทศนาแต่ละครั้งจะต้องให้ สอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความสามัคคีรู้จักพึ่งตัวเอง (องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว, 2523)

โครงการเมตตาธรรมเป็นหนึ่งในหน่วยงานกรรมาธิการเผยแผ่ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มบทบาทให้แก่พระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคมและเพื่อเป็นการตอบสนองให้กับงานพัฒนาสังคมการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อโครงการเนื่องจากว่ากิจกรรมดังกล่าว เป็นการสร้างบุคลากรพระสงฆ์ให้มีศักยภาพเพื่อออกมารับใช้งาน เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยการฝึกอบรมจะคัดเลือกบุคลากรผู้มีความรักในงานช่วยเหลือสังคมมีความทุ่มเททั้ง กายและใจเพื่อมาเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่นี้ (บทสรุปการ ดำเนินงานของโครงการปี 2561: 7. อย่างเช่นการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในงานบรรพชาสามเณรในช่วงปิดภาคเรียน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ฝึกอบรม สามเณรให้มีประสิทธิภาพและเพียงพอ ทางโครงการเมตตาธรรมจึงจัดการฝึกอบรมอาสาสมัคร เพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณร เพื่อให้มีเทคนิคและปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบในแนวทางเดียวกัน ให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ก่อนเดินทางไปลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีและเพื่อให้ ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญฉบับปรับปรุงใหม่ปี 2015 ในมาตรา 19 กำหนดไว้ว่า “ รัฐเคารพและปกป้อง การเคลื่อนไหวอันถูกกฎหมายของพระพุทธศาสนาและศาสนิกชน ปลุกระดมส่งเสริมพระภิกษุสามเณรและนักบวชในศาสนาให้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน” โครงการเมตตาธรรมได้ปฏิบัติสองหน้าที่ยุทธศาสตร์ คือ ปกปักรักษาและสร้างสรรค์ประเทศชาติ (พระทะนุสอน พงแสนลี, 2562) ถือได้ว่าเป็นหน้าตาพระสงฆ์ของ สปป.ลาว เป็นหน่วยงานเดียวที่พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และเป็นรูปธรรมที่สุด ที่ได้ทำงานร่วมกับสากล (UNICEF เกี่ยวกับโรคเอดส์) ได้เข้าร่วมการประชุมในต่างประเทศ เช่น ประชุมนักเผยแผ่ลุ่มแม่น้ำโขง, ไปเมียนมา, เกาหลี, กัมพูชา, เวียดนาม, จีน โครงการเมตตาธรรม จัดว่าเป็นหน่วยงานทำงานระดับชาติ

ในปี 2562 มีผู้อาสาสมัครเป็นพี่เลี้ยงเข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 74 รูป โดยให้การฝึกอบรมจากพระอาจารย์ วิทยากรผู้ชำนาญการจำนวน 8 รูป/คน (เป็นพระภิกษุ 4 รูป ฆราวาส 4 คน) เพื่อตอบสนองบุคลากรในงานบรรพชาสามเณรและอบรมเยาวชน 6 แห่งในนครหลวง เวียงจันทน์ คือ 1. วัดโพไซยะราม บ้านท่านาสา เมืองสังทอง 2. วัดสุวันนะพูมาไซยะราม บ้านหนองดา เมืองสีโคดตะบอง 3. วัดดงสะหวาดเทบพะนารี บ้านดงสะหวาด เมืองสีสัดตะนาก 4. วัดป่าสีวิไล บ้านนาไห เมืองหาดซายฟอง 5. วัดพุดทะมุงดุนโพไซยาราม บ้านตุงเมืองไซเสดถา 6. วัดสีวิไล วะนาราม บ้านดอนล้างไผ่ เมืองปากงึม โดยมี จำนวนผู้เข้าร่วมงานในปี 2562 รวม 678 รูป/คน แบ่งเป็น สามเณร 542 รูป และเยาวชน 136 คน

เนื่องจากโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม มีความสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ เป็นโครงการที่เป็นที่ยอมรับ และเป็นโครงการเดียวใน สปป.ลาว สังกัดหน่วยงานคณะสงฆ์ลาว ที่มีแบบแผนในการเตรียมบุคลากรก่อนปฏิบัติการในโครงการบรรพชาสามเณรทุกปี ผู้วิจัยจึงเห็นว่าจะก่อประโยชน์สำหรับการดำเนินโครงการฯ ต่อไปในอนาคตถ้ามีการศึกษาเพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณร ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งถอดบทเรียนจากพระภิกษุผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงในกระบวนการดังกล่าว ทั้งในระดับการบริหาร และ

ระดับปฏิบัติการ โดยคาดหวังว่าบทเรียนที่ได้จากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรโครงการเมตตาธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเป้าหมายเพื่อถอดบทเรียน (LESSON LEARNED) แบบหลังดำเนินการ (RETROSPECT) จากผู้มีประสบการณ์ตรงในโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม วัดสะพานทองเหนือ เมืองไชเสดถา นครหลวงเวียงจันทน์ โดยใช้วิธีสุ่มเลือกแบบเจาะจง (PURPOSIVE SAMPLING) คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยพิจารณาจากบทบาทและประสบการณ์ในโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ หัวหน้าโครงการและวิทยากรผู้ฝึกอบรมที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการฝึกอบรม จำนวน 8 รูป/คน และสนทนากลุ่ม ผู้เข้าฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในระหว่างวันที่ 6-8 มิถุนายน พ.ศ. 2563 รวมเป็นจำนวน 8 รูป จากทั้งหมดจำนวน 70 รูปเครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แนวคำถามสัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียง ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียนแบบการเรียนรู้หลังการดำเนินงาน (RETROSPECT) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (CONTENT ANALYSIS) บนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

สรุปผลการวิจัย

1. บทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ

1.1 บทเรียนด้านการประสานงาน การประสานงานกับฆราวาสจะทำให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจ มีบทเรียนที่สำคัญ คือ 1. ควรจะใช้ทีมงานส่วนกลางในการประสานงานกับชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ โดยการประสานงานระหว่างพระกับฆราวาสและหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากโครงการไม่มีทุนในการดำเนินการของตนเอง ต้องอาศัยการสนับสนุนจากฆราวาสเป็นหลัก 2. ควรมีการอธิบายภาพรวมของโครงการ ระบบและกระบวนการ วัตถุประสงค์และประโยชน์ที่จะได้รับ และความโปร่งใสในการบริหารการเงิน การที่จะต้องพึ่งพาอาศัยฆราวาสนี้จึงทำให้ต้องสร้างความเข้าใจให้แก่ฆราวาสเกี่ยวกับโครงการ

1.2 บทเรียนด้านทีมงาน บทเรียนการบริหารจัดการโครงการเป็นบทเรียนเกี่ยวกับการจัดทีมงานและการทำงานเป็นทีม

1. บทเรียนด้านจำนวนของทีมงาน ควรจะสร้างทีมอาสาสมัครในอัตราส่วนพี่เลี้ยงสามเณรจำนวน 1 รูป ต่อสามเณรที่เข้าร่วมโครงการเมตตาธรรมจำนวน 10 รูป จากประสบการณ์ตรงและมีข้อค้นพบเกี่ยวกับจำนวนที่เหมาะสมสำหรับทีมอาสาสมัคร เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงอบรมสามเณรในโครงการเมตตาธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. บทเรียนด้านการบริหารทีมงาน โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครยึดหลักการที่มุ่งให้ทีมงานปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครยังยึดหลักของการที่สอดคล้องกัน

ไป คือ ให้อิสระในการสร้างทีมงาน ไม่ว่าจะในส่วนของการเลือกหัวหน้าหรือสมาชิกในทีมงาน การมอบความเป็นอิสระทำให้ทีมงานมีความเข้มแข็ง เมื่อหัวหน้าทีมงานยังอ่อนประสบการในการทำงาน มีการแก้ปัญหาด้วยการเสริมบุคลากรที่มีประสบการณ์เข้าเสริมช่วยหนุน หากสมาชิกในทีมงานมีปัญหา ปล่อยให้หัวหน้าทีมเขาปรับปรุงกันเอง สามารถสรุปการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการบริหารทีมงานได้ดังนี้ 1. ควรให้อิสระในการสร้างทีมงานทั้งในส่วนของการเลือกหัวหน้าและสมาชิกในทีมงาน 2. เมื่อหัวหน้าทีมงานมีปัญหา ควรให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้ เช่น การเสริมทักษะ หรือให้ผู้ที่มีความสามารถไปช่วยเหลือ 3. เมื่อมีปัญหาคุณสมบัติของสมาชิกที่หัวหน้าทีมเลือก ควรยึดหลักการรักษาน้ำใจ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลือกสมาชิก หรือส่งคำตักเตือนผ่านตัวแทนที่ใกล้ชิดกับหัวหน้าทีม

3. บทเรียนด้านการสร้างทีมงานใหม่ นอกจากวิธีการสร้างทีมงานข้างต้นแล้ว ในการดำเนินโครงการฝึกอบรมอาสาสมัคร จะมีการขยายทีมงาน สามารถถอดบทเรียนเกี่ยวกับแนวทางการสร้างทีมงานใหม่ที่มีประสิทธิภาพ คือ 1. ควรเลือกสมาชิกบางส่วนจากทีมงานที่มีสมาชิกเข้มแข็งหลายคน เพื่อมอบหมายให้สร้างทีมงานใหม่ 2. ข้อพิจารณาในการเลือกสมาชิกจากทีมงานเดิมเพื่อสร้างทีมงานใหม่ คือ ต้องมีประสบการณ์เข้าร่วมการทำงานเป็นทีม 4-5 ครั้ง มีศักยภาพทำงานได้ทุกตำแหน่ง มีความสามารถในการสื่อสาร และมีควใจกับความเสียสละ

4. บทเรียนด้านการจัดการปัญหาของทีมงาน โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครยึดหลักการที่มุ่งให้ทีมงานปฏิบัติงานได้ด้วยตนเอง ในการทำงานเป็นทีม ย่อมประสบปัญหาหลายด้าน เช่น ด้านความรู้และแนวทางในการอบรม ด้านการจัดการบัญชี การบริหารจัดการภายในทีม จากประสบการณ์สะท้อนบทเรียนในการแก้ปัญหาการทำงานของทีมงาน มีดังนี้ 1. ควรมีการจัดระบบการทำงานไว้ล่วงหน้าสำหรับทีมงานในท้องถิ่นเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง มีการเยี่ยม ตรวจสอบและให้คำปรึกษาแก่ทีมงานในท้องถิ่นเป็นระยะ ๆ 2. เมื่อทีมงานท้องถิ่นประสบปัญหา ควรให้ทีมงานในท้องถิ่นพยายามแก้ปัญหาภายในด้วยตนเองก่อน 3. เมื่อทีมงานในท้องถิ่นไม่สามารถจัดการปัญหาด้วยตนเองได้ ควรส่งทีมงานส่วนกลางไปช่วยให้การสนับสนุนทีมงานในท้องถิ่น 4. ควรใช้ความเด็ดขาดเฉพาะในการแก้ปัญหาที่ขัดกับหลักการบริหารของโครงการเมตตาธรรมเพื่อให้บรรลุประโยชน์โดยรวมของโครงการเมตตาธรรม

2. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมอาสาสมัคร

2.1 บทเรียนเกี่ยวกับแรงจูงใจของอาสาสมัคร แรงจูงใจที่อยากเข้าร่วมโครงการ เป็นแรงดึงดูดอาสาสมัครเข้ามาช่วยงานโครงการ เช่น ผู้นำโครงการเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างแรงดึงดูดแก่สมาชิกได้ และ การได้เห็นตัวอย่างผู้ที่ผ่านโครงการแล้วได้สร้างความประทับใจ คือ รุ่นพี่ในโครงการเป็นคนทำงานเป็นเก่งในการช่วยงานสังคม และตัวเองจะได้เดินตามเพิ่มทักษะพัฒนาตามแบบอย่างรุ่นพี่ เห็นโครงการเมตตาธรรมว่าเป็นโอกาสฝึกฝนตนเองในวงสังคมที่กว้างขึ้น ด้วยว่า แรงจูงใจและความประทับใจต่อโคงการเมตตาธรรม สร้างแรงดึงดูดอาสาสมัครเข้ามา เพื่อสร้างเป็นบุคลากรให้มีคุณภาพในการขับเคลื่อนงานได้เป็นอย่างดี มีบทเรียนที่สำคัญ คือ 1. คุณสมบัติและบุคลิกของผู้นำโครงการสำคัญมากในการดึงดูดบุคลากรเพื่อสร้างเป็นทีมงานคุณภาพ 2. โครงการต้องตอบโจทย์ความต้องการของอาสาสมัคร ไม่ใช่สิ่งตอบแทน แต่เป็นประสบการณ์การทำงานและการพัฒนาศักยภาพตนเอง

2.2 บทเรียนด้านลักษณะของอาสาสมัคร พี่เลี้ยงที่เข้ามาเป็นอาสาสมัคร มาด้วยความสมัครใจทำงานเพื่อประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนาและสังคมโดยความเต็มใจและเสียสละ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น แก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม ช่วยงานโครงการเมตตาธรรม โดยไม่หวังค่าตอบแทน พี่เลี้ยงที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครมีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการเป็นพี่เลี้ยงคือจบระดับมัธยมปลายขึ้นไป สามารถถอดบทเรียนที่ได้จากจุดแข็งของอาสาสมัครได้ คือ 1. ควรคัดเลือกอาสาสมัครที่มีจิตอาสาแท้จริง ไม่หวังผลตอบแทนและมีความเสียสละ

2. ควรคัดเลือกอาสาสมัครที่สามารถสอนธรรมะพื้นฐานและมีวัยเข้ากันได้กับสามเณรในโครงการเมตตาธรรม นอกจากจุดแข็งแล้ว ผู้ที่สมัครเป็นอาสาสมัครในโครงการยังมีจุดอ่อนอีกหลายด้าน ซึ่งสามารถนำมาเป็นบทเรียนสำหรับพัฒนาปรับปรุงโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครในอนาคต พี่เลี้ยงบางส่วนมีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนายังไม่แน่น ทำให้ผู้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครขาดประสบการณ์การลงมือปฏิบัติจริง เป็นเหตุให้ไม่สามารถดำเนินงานหรือปรับการทำงานตามสถานการณ์ได้ บางส่วนไม่กล้าซักถามเวลาอบรม จึงสามารถถอดบทเรียนที่ได้จากจุดอ่อนของอาสาสมัคร คือ 1. ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาสาสมัครพี่เลี้ยงให้มีความรู้พื้นฐานทางธรรมะแตกฉาน 2. ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาสาสมัครพี่เลี้ยงด้วยการให้มีประสบการณ์ตรงด้านการสอน และการบริหารจัดการ 3. ควรส่งเสริมให้อาสาสมัครพี่เลี้ยงมีความมั่นใจและกล้าที่จะถามคำถามเพื่อพัฒนาตนเอง

2.3 บทเรียนเกี่ยวกับการจัดอบรมอาสาสมัคร เวลาฝึกอบรมอาสาสมัครพี่เลี้ยงน้อยการที่มีระยะเวลาอบรมน้อย ทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมา คือ บางส่วนยังไม่เข้าใจหลักการ วิธีการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งในขณะเดียวกัน จากประสบการณ์ที่ผ่านมา การอบรมที่เพียงพอสามารถช่วยพัฒนาอาสาสมัครได้ โดยการค่อยเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ผ่านการเสริมทักษะเพิ่มเติมในการอบรมยกระดับ 4-5 ครั้ง จึงจะเป็นมืออาชีพได้ สามารถถอดบทเรียนเกี่ยวกับการจัดการอบรมได้ คือ 1. ควรมีระยะเวลาการอบรมอาสาสมัครพี่เลี้ยงให้นานขึ้น 2. ในการจัดการอบรม ควรคำนึงถึงการฝึกฝนด้านการประยุกต์ใช้และการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์จริง เพื่อให้สามารถนำความรู้และเทคนิคไปใช้ได้ มีไหวพริบ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และสามารถควบคุมอารมณ์ได้

3. บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม ซึ่งประกอบด้วยบทเรียนด้านภาวะผู้นำ และบทเรียนด้านการทำงานภายในทีม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 บทเรียนด้านภาวะผู้นำ จากประสบการณ์การทำงานตรง พบว่าภาวะผู้นำต้องมีในทุกคนในทีมงาน กล้าตัดสิน ตรงไปตรงมา มีความรับผิดชอบสูง สามารถถอดบทเรียนได้ คือ ควรสร้างความตระหนักแก่สมาชิกในทีมทุกคนว่าต้องมีภาวะผู้นำในส่วนงานที่ตนรับผิดชอบ

3.2 บทเรียนด้านการทำงานภายในทีม การทำงานในทีมของอาสาสมัครมีปัญหาสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ปัญหาการสั่งการของหัวหน้าทีมและปัญหาการเกี่ยงงานกันทำ มีบทเรียนสำคัญจากปัญหาเรื่องการทำงานในทีมของอาสาสมัคร คือ 1. ควรหาแนวทางเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้หัวหน้าทีมงานสามารถสั่งการได้ 2. ควรมีหาแนวทางการสร้างความเข้าใจและการวางระบบเกี่ยวกับการแบ่งหน้าที่และการช่วยกันทำงานเป็นทีม

4. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมสามเณร

4.1 บทเรียนด้านทักษะการถ่ายทอด เทคนิควิธีการถ่ายทอดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีบทเรียนสำคัญเกี่ยวกับการถ่ายทอด คือ ผู้ถ่ายทอดจำต้องรู้และเชี่ยวชาญพอสมควรด้านเนื้อหาความรู้ การตีความอธิบายขยายเนื้อหาที่มีอยู่เดิมแต่ให้เร้าใจ น่าสนใจมากขึ้น ไม่ต้องให้เนื้อหามาก แต่ให้เฉพาะที่จำเป็นและเข้าใจ หรือนำไปใช้ต่อได้

4.2 บทเรียนด้านการอบรมสามเณรที่มีลักษณะอบรมยาก สามเณรที่เข้ามาบวชและเข้าอบรมในโครงการ มีความแตกต่างทั้งด้านพื้นฐานการศึกษา ระดับอายุ นิสัยส่วนตัว การทำให้บรรลุเป้าหมายทั้งหมดเป็นเรื่องยาก วิธีการรับมือกับความแตกต่างของสามเณร สำหรับสามเณรที่มีพฤติกรรมดื้อรั้น หรือแสดงอาการว่ายากสอนยากเหล่านี้ อาสาสมัครพี่เลี่ยงใช้เทคนิคการอบรมให้สามเณรมีบทบาทเด่นในหมู่เพื่อนในการทำกิจกรรม ให้เขามีส่วนร่วมเป็นพิเศษ นอกจากสามเณรที่มีพฤติกรรมดื้อรั้น ยังมีสามเณรที่ถูกเลี้ยงมาแบบเอาใจ อาสาสมัครพี่เลี่ยงใช้เทคนิคการอบรมด้วยการให้ทุกคนเท่าเทียมกันในเรื่องการฉัน การนอน

เป็นต้น ไม่ให้ใครพิเศษกว่ากัน เมื่อจัดการเช่นนี้ สามเณรจะค่อยๆ ยอมรับและร่วมกิจกรรมต่อไป ในบางเรื่องต้องแก้ไขแบบเด็ดขาด เช่น การให้ฉันภัตตาหารแบบเดียวกัน ไม่มีอาหารพิเศษเฉพาะแม้จะมีผู้ปกครองนำมาถวาย ซึ่งเป็นความเด็ดขาดของพี่เลี้ยงที่จะไม่เอาใจทั้งผู้ปกครองและสามเณร และปัญหาส่วนหนึ่ง เกี่ยวกับการรับสามเณรเข้าโครงการ มีอายุเกินที่กำหนดไว้ ซึ่งยากต่อการควบคุมของพี่เลี้ยง สามารถถอดบทเรียนด้านการอบรมสามเณรที่มีลักษณะอบรมยากได้ คือ 1. สำหรับสามเณรที่ดื้อ ควรใช้วิธีการกล่าวถึงเป็นประจำและให้มีบทบาทเด่น 2. สำหรับสามเณรที่ถูกเลี้ยงมาแบบเอาใจ ควรปฏิบัติต่อสามเณรเหล่านี้เสมอเหมือนกับสามเณรอื่น ๆ 3. ควรคำนึงถึงอายุของสามเณรที่รับเข้าโครงการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา พบว่า มีบทเรียนสำคัญที่สามารถจัดเป็น 4 กลุ่ม คือ 1. บทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ 2. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมอาสาสมัคร 3. บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม 4. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมสามเณร ผู้วิจัยจะอภิปรายตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. บทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ การบริหารจัดการโครงการ องค์ประกอบสำคัญคือการประสานงานกับฆราวาสจะทำให้สามารถทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจ หรือการประสานงานระหว่างพระกับฆราวาสและหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากโครงการไม่มีทุนในการดำเนินการของตนเอง ต้องอาศัยการสนับสนุนจากฆราวาสเป็นหลักโดยบทเรียนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ คือ การแสดงความโปร่งใสในการบริหารการเงิน เพราะเป็นเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากฆราวาสเป็นหลัก เพื่อแสดงถึงความจริงใจ และสร้างแรงจูงใจเชิงศรัทธาให้กับผู้บริจาค หรือเมื่อหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงประชาชนทั่วไปได้รับทราบ อาจจะสนับสนุนโครงการในปีต่อๆ ไป นี้จึงทำให้ต้องสร้างความเข้าใจให้แก่ฆราวาสเกี่ยวกับโครงการ

2. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมอาสาสมัคร บทเรียนนี้เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจของอาสาสมัคร แรงจูงใจเป็นแรงดึงดูดอาสาสมัครเข้ามาช่วยงานโครงการ คือ คุณสมบัติและบุคลิกของผู้นำโครงการสำคัญมากในการดึงดูดบุคลากรเพื่อสร้างเป็นทีมงานคุณภาพ หรือการเป็นแบบอย่างให้รุ่นน้องได้เห็นหรือสัมผัสได้ อีกทั้งโครงการต้องตอบโจทย์ความต้องการของอาสาสมัคร ไม่ใช่สิ่งตอบแทน แต่เป็นประสบการณ์การทำงานและการพัฒนาศักยภาพตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “เพราะถือ พระอาจารย์...เป็นต้นแบบ อยากเป็นเหมือนท่าน ประทับใจหัวหน้าโครงการ” ซึ่งสะท้อนได้ว่าการเป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างจากพี่เลี้ยงรุ่นพี่ เป็นส่วนสำคัญผลักดันสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดการสมัครใจมาเป็นพี่เลี้ยงอบรมสามเณร เพื่อให้งานเกิดผลที่ดี หรือส่งผลเชิงบวกแก่สามเณรที่จะได้รับการดูแลขัดเกลาไปด้วย ได้เสนอข้อค้นพบจากการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโดยอาศัยกระบวนการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเยาวชนจากกระบวนการเรียนรู้ในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนคือการที่ได้เข้าสู่กระบวนการอบรมสั่งสอนทั้งด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และการได้แบบอย่างที่ดีจากพระวิทยากร สามเณรพี่เลี้ยง

ส่วนที่ยังเป็นจุดอ่อน เพราะระยะเวลาอบรมน้อยเกินไป ผู้เข้าอบรมยังไม่เข้าใจเทคนิค และการประยุกต์ใช้ เมื่อเกิดปัญหาในสถานการณ์จริง เสนอแนะว่า ควรแบ่งอาสาสมัครเป็น 2 ประเภท คือ 1. อาสาสมัครเก่า ผ่านการอบรมและเคยผ่านงานมาแล้ว ใช้เวลาอบรม 3 วัน ถือว่าเพียงพอ เพราะเป็นการทบทวนบทเรียนเดิม ควรเพิ่มเทคนิคด้านอื่นๆ เช่น ด้านการบริหารการเงิน ภาวะผู้นำเป็นต้น 2. อาสาสมัครใหม่ ควรเพิ่มเวลาอบรมเป็น 5 วัน หรือ 7 วัน เพื่อปูพื้นฐาน และทำกิจกรรมฝึกหัดให้เข้าใจวิธีการทำงาน

3. บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม ซึ่งประกอบด้วยบทเรียนด้านภาวะผู้นำ ซึ่งอาสาสมัครยังขาดภาวะผู้นำ ไม่กล้าตัดสินใจ เมื่อพบปัญหาเกิดความถอดใจ

เสนอแนะให้ ควรมีการจัดโครงการอบรมเฉพาะเรื่องภาวะผู้นำโดยโครงการเป็นผู้ออกแบบดำเนินการตามความเหมาะสม ส่วนบทเรียนด้านการทำงานภายในทีม ที่พบว่ายังมีจุดอ่อนคือ หัวหน้าทีมยังไม่กล้าสั่งการทีมงาน และทีมงานขาดความยำเกรงให้หัวหน้า เสนอแนะให้ มอบสิทธิอำนาจเต็มที่ในการตัดสินใจให้หัวหน้าทีม ผู้บริหารส่วนกลางไม่ควรไปแทรกแซง เพื่อให้อิสระให้การเรียนรู้โดยตรงจากประสบการณ์ของตนเอง สำหรับลักษณะของอาสาสมัคร จุดเด่นคือ อาสาสมัครที่เข้ามาจิตอาสาแท้จริง ไม่หวังผลตอบแทนและมีความเสียสละ ผู้ที่สมัครเป็นอาสาสมัครในโครงการยังมีจุดอ่อนอีกหลายด้าน มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนายังไม่แน่นบางส่วนไม่กล้าซักถามเวลาอบรม เสนอแนะให้มีการสอนปูพื้นฐานวิชาพระพุทธศาสนาอย่างน้อย 90 วัน มีการสอบวัดความรู้ เพื่อคัดเลือกเอาอาสาสมัคร แล้วเข้าอบรมทักษะการถ่ายทอดตามที่โครงการได้จัดอบรม การเพิ่มทักษะด้านความรู้ทางพุทธศาสนาให้แก่พี่เลี้ยงนั้นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง เพื่อให้พี่เลี้ยงมีความมั่นใจ อีกทั้งยังทำงานร่วมกันกับทีมพี่เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพที่พบว่าแนวทางการนำหลักพุทธปรัชญาที่เกี่ยวข้องมาใช้ หรือมาทำความเข้าใจร่วมกันกับพระวิทยากรและพระพี่เลี้ยงในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จะช่วยแก้ไขปัญหาการจัดการโครงการได้

4. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมสามเณร การอบรมเป็นหัวใจของโครงการนี้ เพราะมีเป้าหมายเพื่อให้ได้พี่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพ และได้สามเณรที่มีคุณภาพ ซึ่งผลจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าบทบาทสำคัญของพี่เลี้ยงยังเป็นปัจจัยหลัก ทั้งในด้านทักษะการถ่ายทอดสื่อสารเพื่อให้สามเณรได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ อีกส่วนหนึ่งคือบทบาทในการคอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมสามเณรที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย หรือยังดื้อด้านอยู่บ้าง ทั้งนี้อาจเนื่องจากความไม่คุ้นชินหรือคุ้นเคยกับพี่เลี้ยง หรือการคิดเอาเองของสามเณรว่าหากอยู่ไกลหูไกลตาก็คงไม่เป็นไร การมีพฤติกรรมเอาแต่ใจจึงเกิดขึ้น ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของเจ้าอธิการวุฒิชัย ฐานุตฺตโร และคณะ (2565) ที่ระบุว่าพฤติกรรมของเยาวชนที่อยู่ในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำต้องอาศัยพระพี่เลี้ยงคอลดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งระยะแรกอาจดูต่อต้านบ้าง แต่พอระยะเวลาผ่านไประยะหนึ่งพี่เลี้ยงก็จะได้รับความร่วมมือจากสามเณรดีขึ้น อีกทั้งอาจจำเป็นต้องกำกับด้วยระเบียบวินัยเพิ่มขึ้นตารางกิจกรรมในโครงการ นอกจากเวลาสวดมนต์ทำวัตรแล้ว ยังต้องมีช่วงเวลาสำหรับพี่เลี้ยงเพื่อแนะนำระเบียบ และเฝ้าติดตามสามเณรไม่ให้ออกนอกลู่นอกทาง ดังนั้น บทบาทของพี่เลี้ยงในการดูแลใกล้ชิดจึงส่งผลต่อพฤติกรรมของสามเณรที่ระยะแรกที่ไม่เรียบร้อย แต่ระยะหลังเมื่อได้รับการดูแลเอาใจใส่ หรือมอบหมายหน้าที่สำคัญให้ก็จะได้รับความร่วมมือมากขึ้น

องค์ความรู้วิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง โครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการถอดบทเรียนแบบการเรียนรู้หลังการดำเนินงาน (RETROSPECT) สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

โครงการฝึกอบรมอาสาสมัคร	บทเรียนที่ได้หลังภายหลังการปฏิบัติหน้าที่	ถอดบทเรียน (LESSON LEARNED) เสนอแนะเพื่อพัฒนา
สร้างบุคลากรพระสงฆ์ให้ความเข้มแข็ง ให้มีศักยภาพเพื่อออกมารับใช้งาน เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่สังคม โดยบุคลากรผู้มีความรักในงานช่วยเหลือสังคมมีความทุ่มเททั้ง กายและใจ จึงได้จัดการฝึกอบรมเพื่อเตรียมบุคลากรก่อนปฏิบัติการในโครงการบรรพชาสามเณร	1. บทเรียนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ 2. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมอาสาสมัคร 3. บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม 4. บทเรียนเกี่ยวกับการอบรมสามเณร	- ทำได้ดีเรื่องการประสานงานระหว่างพระกับฆราวาสและหน่วยงานภาครัฐ, การแสดงความโปร่งใสในการบริหารการเงิน - คุณสมบัติและบุคลิกของผู้นำโครงการสำคัญมากในการดึงดูดบุคลากรเพื่อสร้างเป็นทีมงานคุณภาพ จุดอ่อน: ระยะเวลาอบรมน้อยเกินไป อาสาสมัครเก่า ผ่านการอบรมและเคยผ่านงานมาแล้ว ใช้เวลาอบรม 3 วัน ถือว่าเพียงพอ, อาสาสมัครใหม่ควรเพิ่มเวลาอบรมเป็น 5 วัน หรือ 7 วัน - อาสาสมัครยังขาดภาวะผู้นำ ไม่กล้าตัดสินใจ เสนอแนะให้ ควรมีการจัดโครงการอบรมเฉพาะเรื่องภาวะผู้นำ, ด้านการทำงานภายในทีม ยังมีจุดอ่อนคือ หัวหน้าทีมยังไม่กล้าสั่งการทีมงาน และทีมงานขาดความยำเกรงให้หัวหน้า เสนอแนะให้ มอบสิทธิอำนาจต็มที่ในการตัดสินใจให้หัวหน้าทีม ผู้บริหารส่วนกลางไม่ควรไปแทรกแซง จุดเด่นคือ อาสาสมัครที่เข้ามาจิตอาสาแท้จริง ไม่หวังผลตอบแทนและมีความเสียสละ แต่มีจุดอ่อนด้านพื้นฐานทางพระพุทธศาสนายังไม่แน่น เสนอแนะให้มีการสอนปูพื้นฐานวิชาพระพุทธศาสนาอย่างน้อย 90 วัน - บทบาทสำคัญของพี่เลี้ยงยังเป็นปัจจัยหลัก ทั้งในด้านทักษะการถ่ายทอดสื่อสารเพื่อให้สามเณรได้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้, บทบาทในการคอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมสามเณรที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย, จำต้องอาศัยพระพี่เลี้ยงคอลดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งระยะแรกอาจดูต่อต้านบ้าง แต่พอระยะเวลาผ่านไประยะหนึ่ง พี่เลี้ยงก็จะได้รับความร่วมมือจากสามเณรดีขึ้น, ต้องกำกับด้วยระเบียบวินัยเพิ่มขึ้นตารางกิจกรรมในโครงการ นอกจากเวลาสวดมนต์ทำวัตรแล้ว ยังต้องมีช่วงเวลาสำหรับพี่เลี้ยงเพื่อแนะนำระเบียบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในหมู่ผู้มีความรับผิดชอบโครงการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการเมตตาธรรม เพื่อเรียนรู้จุดแข็งและข้อควรพัฒนาในการดำเนินงานจาก

บทเรียนต่าง ๆ ที่วิเคราะห์ได้ในวิทยานิพนธ์นี้ อันจะใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาระบบ กลไกและการดำเนินงานสำหรับการดำเนินการต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำหลักสูตรและคู่มือการบริหารโครงการและการฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อเป็นพี่เลี้ยงสามเณรในโครงการ

บรรณานุกรม

กรรมาธิการเผยแผ่ศีลธรรมและปฏิบัติกรรมฐาน. (2562). นครหลวงเวียงจันทน์.

เจ้าอธิการวุฒิชัย ฐานุตฺตโร และคณะ (2565). การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนเข้าอบรมโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของชุมชนบ้านหนองช้าง ตำบลเขวาทุ่ง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด, *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์ปีที่ 7*(2),

พระณัฐวุฒิ หนูเกื้อ. (2561). การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์,* 1-2.

พระทะนุสอน พงแสนลี. (2562). ความคิดเห็นของประชาชนบ้านหนองดาต่อโครงการบรรพชาสามเณรและอบรมศีลธรรมให้แก่เยาวชนชาวหนุ่มในระยะปิดภาคเรียน. นครหลวงเวียงจันทน์: มหาวิทยาลัยแห่งชาติ.

องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว. (2523). บทสรุปรายงานการประชุมใหญ่ครั้งที่ 3. นครหลวงเวียงจันทน์.

การเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดอุทัยธานี*

ENHANCEMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY BEHAVIOR OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN UTHAI THANI PROVINCE

พระมหาสุริยา ปวรชโย (ท่อนแก้ว)
Phramaha Suriya Pavarachayo (Tonkaew)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: narongchailopburi@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี 2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mix Methods Reserch) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยประชากรคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1 ประจำปีการศึกษา 2565 จำนวน 285 คน และกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้กิจกรรม จำนวน 15 คน และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Paired Sample t-test และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน รองลงมาคือ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน และด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. กิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย (2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำความสะอาด จัดระเบียบสิ่งของ และแยกขยะ (1) วางแผนดำเนินกิจกรรม โดยให้นักเรียนร่วมกันกำหนด (2.1) ปัญหาในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนที่ต้องการแก้ไข (2.2) สาเหตุของปัญหา (2.3) เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จ (2.4) หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม (2.5) แนวทางแก้ไขปัญหา (3) ดำเนินกิจกรรมและสรุปผล และ (4) ติดตามผลการทำกิจกรรม พบว่า หลังการทำกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงกว่า ก่อนทำกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* Received July 26, 2024; Revised August 2, 2024; Accepted August 31, 2024

3. แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า หากต้องการให้บังเกิดผลอย่างยั่งยืน ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งครอบครัว โรงเรียน ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายอื่น ๆ โดยเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมลงมือทำกิจกรรมหรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีการกำกับ ติดตาม แนะนำ และประเมินผล โดยผู้ปกครองและครู

คำสำคัญ; การเสริมสร้างพฤติกรรม; ความรับผิดชอบต่อสังคม; สังคม

ABSTRACT

This research was carried out with the following objectives; 1) to study the level of social responsibility behavior of junior high school students in Uthai Thani province, 2) to develop activities to enhance social responsibility behavior of middle school students in Uthai Thani Province, and 3) to present guidelines for strengthening social responsibility among lower secondary school students in Uthai Thani Province. This research was done using Mixed methods For Quantitative research method, the Simples are 285 junior high school students from the opportunity expansion school under the Office of Uthai Thani Primary Educational Service Area 1 for the academic year 2022, and 15 sample group was selected for the activity trial. For qualitative research methods, dataweve collected from 2 key informants by using in-depth interviews. The research tools were structured questionnaires and interviews. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, standard deviation. Inferential statistics were used such as Paired Sample t-test and analyzed the data by Content Analysis.

Results of the Research reveal as follows;

1. The over all social Responsibility Behaviors of Junior High School Students in Uthai Thani Province weve fourd at is moderate level. The aspects with the highest average values were: Responsibility to the community, followed by responsibility to the family. School Responsibility and environmental responsibility which is at a moderate level in all aspects.

2. Guidelines for enhancing social responsibility of junior high school students in Uthai Thani Province were found that if they want to achieve sustainable results It should come from the participation of all sectors, including families, schools, communities or local government organizations, and other networks with an emphasis on students participating in activities or being assigned to perform tasks on their own Continuously, consistently and supervised, followed up, recommended and evaluated by parents and teachers.

Keywords; Strengthening; Social responsibility; Society

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาของเด็กและเยาวชนในสังคมรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมเมือง ประกอบกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโตมีความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ทำให้เด็กและเยาวชนประสบปัญหามากมาย เช่น ปัญหาการใช้ความรุนแรง การมีพฤติกรรมเกเร ก้าวร้าว ความโกรธ บันดาลโทสะ คึกคะนอง ขาดความอดทน ควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ ปัญหายาเสพติด การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากปัญหาครอบครัว สภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่ชักจูงไปในทางไม่ดี และการใช้ความรุนแรงในสังคม ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมมาเป็นเวลานานเรียกได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญของสังคมอยู่ทุกยุคทุกสมัย หากพิจารณาจากจำนวนกรณีที่เป็นข่าวและระดับความรุนแรงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นก็พอจะบ่งชี้สถานการณ์ได้ ในระดับโลกมีการประมาณการว่าแต่ละปีมีเด็กและเยาวชนถึงหนึ่งพันล้านคนที่ตกอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงทางร่างกาย ทางจิตใจ หรือทางเพศ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2563) จากรายงานประจำปี Ending Violence in Childhood: Global Report 2020 ที่จัดทำขึ้นโดยองค์กรระหว่างประเทศที่เคลื่อนไหว เรื่อง การใช้ความรุนแรงในเด็ก หรือ Know Violence in Childhood พบว่า เด็กและเยาวชน 1,700 ล้านคน คิดเป็น 3 ใน 4 ของเด็กและเยาวชนทั่วโลก ที่ตกเป็นเหยื่อหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงทุก ๆ ปี และในประเทศไทยจากสถิติของศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2561 พบเด็กที่ถูกกระทำความรุนแรงมารับบริการมากถึง 121,860 ราย นอกจากนี้ กรมสุขภาพจิตยังได้เผยถึงสถิติความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 - 2563 ว่ามีแนวโน้มสูงขึ้นคิดเป็น 1,400 รายต่อปี โดยความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นกับเด็กและสตรี โดย 84% เป็นความรุนแรงทางร่างกาย 9% เป็นความรุนแรงทางเพศ และ 4% เป็นความรุนแรงทางจิตใจ (มูลนิธิศุภนิมิต, มูลนิธิศุภนิมิตระดมภาคี หนุนยุทธศาสตร์ยุติความรุนแรงต่อเด็ก, ประชาชาติธุรกิจ, 2565) การกลั่นแกล้งกันเป็นปัญหาสำคัญที่พบได้ในนักเรียนและมีแนวโน้มที่จะรุนแรงเพิ่มสูงขึ้นในทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยมีสถิติการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนสูงเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากประเทศญี่ปุ่น การกลั่นแกล้งกันเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงในเยาวชนที่ส่งผลกระทบทั้งร่างกายและจิตใจ โดยรูปแบบของการกลั่นแกล้ง ได้แก่ การกลั่นแกล้งทางร่างกาย การกลั่นแกล้งทางสังคมหรือด้านอารมณ์ การกลั่นแกล้งทางคำพูด การกลั่นแกล้งในพื้นที่ไซเบอร์ และท่ามกลางกระแสสังคมในยุคประเทศไทย 4.0 จำนวนของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563 มีจำนวน 52 ล้านคน เพิ่มสูงขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 จำนวน 1 ล้านคน เวลาที่ใช้ในการเล่นอินเทอร์เน็ต เฉลี่ย 9 ชั่วโมง 1 นาทีต่อวัน ซึ่งสูงเป็นอันดับ 5 ของโลก และเยาวชนไทยอายุระหว่าง 12 - 16 ปี ใช้เวลากับสื่อสังคมออนไลน์โดยเฉลี่ย 4.80 ชั่วโมงต่อวัน) (รวิชญ์ เลิศรัตน์ธำรงกุล, 2564) การรังแกกันหรือล้อเลียนกันในโรงเรียน เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นการปลูกฝังเด็กเรื่องความรุนแรง การทำร้ายกัน มีผลกระทบต่อเด็กทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งอารมณ์จิตใจร่างกายและคุณภาพชีวิตในระยะยาว นักเรียนที่ถูกรังแกมักเครียด ซึมเศร้า มีปัญหาการเข้าสังคมจนโต หากถูกกดดันรุนแรงหรือเรื้อรังจนนำไปสู่การทำร้ายคนอื่นเพื่อแก้แค้น หรือทำร้ายตนเอง รุนแรงถึงฆ่าตัวตาย ขณะที่นักเรียนที่รังแกคนอื่น เมื่อทำบ่อยครั้งจนกลายเป็นนิสัยเคยชินจะมีปัญหาบุคลิกภาพแบบใช้ความก้าวร้าว ความรุนแรงต่อผู้อื่น ความรู้สึกผิดน้อย ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เป็นอันธพาล อาชญากรได้ สังคมจึงต้องช่วยกันใส่ใจ เร่งสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทั้งที่บ้านและโรงเรียน เพื่อลดการสูญเสียคุณภาพประชากรในสังคมที่เกิดจากผลกระทบปัญหานี้ในระยะยาว พฤติกรรม “Bully” เด็กไทยติดอันดับ 2 ของโลกรองจากญี่ปุ่น ผลสำรวจพบ เด็กกว่า 91% เคยถูก (Bully) ตบหัว ล้อพ่อแม่ พูดจาเหยียดหยาม พบ 43% คิดจะตอบโต้เอาคืน 18% ไม่มีสมาธิเรียน 15% ไม่อยากไปโรงเรียน 13% ซึมเศร้า (Natchaphon B, 2565) ในปัจจุบัน

ประเทศไทย เข้าสู่ยุคทุนนิยม และเทคโนโลยี สภาพสังคมและวิถีชีวิตประชาชนก็เปลี่ยนไปจากเดิม พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงไปสภาพของสังคม สู่ภาวะเสื่อมถอย จากหลายสาเหตุหลายประการที่เป็นปัจจัยให้เด็กและเยาวชนอยู่ในสถานการณ์จนน่าวิตก สาเหตุหนึ่งมาจากสถาบันครอบครัว ซึ่งครอบครัวไทยแต่ก่อนเป็นครอบครัวขยาย แต่ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว จึงมีแต่พ่อแม่ ลูก ๆ อยู่ด้วยกันเท่านั้น ไม่มีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา มาอยู่ด้วย เมื่อพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูและดูแลลูก เพราะต้องออกไปทำงานแต่เช้ากลับมาก็ค่ำมืด พ่อแม่จำเป็นจ้างคนมาเลี้ยงดูเด็ก ๆ ความใกล้ชิดและความอบอุ่นระหว่างพ่อแม่กับลูกก็ขาดหายไป และแน่นอน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุงป้า น้าอา ย่อมจะเลี้ยงดูลูกหลานดีกว่าคนจ้างมาเลี้ยงและเด็ก ๆ ที่อยู่กับปู่ย่าตายายก็ได้รับความรักความอบอุ่นด้วย

เด็กที่เกิดในครอบครัวมีฐานะ พ่อแม่ ผู้ปกครองจะเลี้ยงตามใจลูกหลาน ใช้เงินเลี้ยงลูก จะซื้อหาสิ่งของตามที่ลูกหลานต้องการ เลี้ยงลูกหลานเหมือนชาวจีนเลี้ยงลูกเอาใจสารพัดราวลูกเป็นฮ่องเต้น้อย ไม่กล้าขัดใจลูก เด็กจากครอบครัวมีฐานะสูง และที่มาจากครอบครัวฐานะปานกลางจะใช้เวลาหมกมุ่นอยู่กับมือถือเล่นเกมหรือไม่ก็ไลน์ ส่งข้อความถึงกัน หรือก็แชทหาเพื่อน หาแฟน ไม่สนใจกับสังคมคนรอบข้าง กลายเป็นคนไม่รับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเองชอบเก็บตัวลำพังอยู่แต่ในโลกของตนเอง

เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน ไม่มีเงินเรียนหนังสือ ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน หลายคนไม่มีโอกาสเรียนต่อในระดับสูง เพราะไม่มีทุนศึกษาต่อ และหลายคนมานะเรียนจบแล้วไม่มีงานทำ เด็กหลายคนต้องกลายเป็นเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน ฯลฯ อันเกิดจากครอบครัวที่พ่อแม่ทะเลาะแตกแยก เกิดการหย่าร้างต้องแยกทางกัน เด็กเหล่านี้จะมีปมด้อย และทั้งด้อยโอกาสในทางสังคม เมื่อเด็กไม่มีพ่อแม่ หรือมี แต่ก็ขาดความรัก ความอบอุ่น ก็จะใฝ่หาสิ่งอื่นมาเติมเต็มให้กับตนเองได้มีความสุข เช่น คบหา มั่วสุมกับเพื่อนฝูง กระโจนเข้าหาอบายมุข เล่นการพนัน ดื่มสุรา ติดบุหรี่ ซ้ำร้ายเสพยาบ้า เมื่อไม่มีเงินเที่ยวกลางคืน เล่นการพนัน หรือไม่มีเงินเพื่อซื้อยาบ้า ก็หาวิธีหาเงินด้วยการก่ออาชญากรรม ลักขโมย จนถึงกระทั่งถึงปล้น เด็กหลายคนยอมค้าประเวณี เพื่อให้ได้เงินมา เด็กและเยาวชนไทยถูกหล่อหลอมให้ยึดติดกับบริโภคนิยม มีพฤติกรรมการกินการอยู่ฟุ้งเฟ้อ มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ใช้ชีวิตแสดงถึงความทันสมัย ด้วยการใช้สินค้ายี่ห้อราคาแพงมีระดับ แต่งตัวตามแฟชั่นเลิศหรู เดินเที่ยวตามห้าง นอนดึกตื่นสาย ขาดเรียน หนีโรงเรียน ชอบก่อเรื่องยกพวกตี ตั้งแก๊งมอเตอร์ไซค์โดยแข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตายบนท้องถนนในยามค่ำคืนเป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้คน

ปัญหาของนักเรียนวัยใสระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอายุระหว่าง 13-16 ปี เริ่มมีคู่รัก มีกิ๊กกัน หลายคนมีเพศสัมพันธ์กันแล้ว มีการเปลี่ยนคู่นอน โดยเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามก ที่เว็บไซต์ทางอินเตอร์เน็ต แชร์ภาพโป๊เปลือย และการดูวิดีโอการร่วมเพศ เด็กได้ดูแล้ว ก็นำไปทดลอง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จนกลายเป็นค่านิยมใหม่ของเด็กวัยรุ่น อันนำไปสู่ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นับวันจะรุนแรงขึ้นเพราะเมื่อเด็กและเยาวชนจะเติบโตอย่างไม่มีคุณภาพ มีวุฒิภาวะอารมณ์แปรปรวน ก้าวร้าวรุนแรงพฤติกรรมดังกล่าวก็จะเป็นนิสัยติดตัว โตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณภาพไปด้วย เป็นผู้ใหญ่ที่ขาดระเบียบวินัยไม่เคารพกฎหมาย ดังจะเห็นข่าวในเทศกาลปีใหม่ หรือสงกรานต์ จะมีคนตายและบาดเจ็บจำนวนมากทุกปีกับการขับรถด้วยความเมา และประมาท และเป็นผู้ใหญ่ ชอบใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา ดังจะเห็นในข่าวบนสื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย ถ้าผู้ใหญ่เติบโตจากเด็กและเยาวชนที่อบรมเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดี ปัญหาอาชญากรรมการทุจริตคอรรัปชั่น ปัญหาการเมือง ฯลฯ ก็จะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดน้อยลงให้เป็นปัญหาต่อสังคมประเทศชาติอย่างทุกวันนี้ (ผดุง จิตเจือจุน, 2565)

การเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมจึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพ เพราะเด็กเหล่านี้คือกลุ่มคนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และพัฒนาประเทศชาติในอนาคตความรับผิดชอบต่อสังคม คือการรู้จักบทบาทความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม อันได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว

โรงเรียน ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยปฏิบัติอย่างถูกต้องและเหมาะสมเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมซึ่งเป็นเรื่องผูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างตั้งแต่สังคมขนาดเล็กจนถึงสังคมขนาดใหญ่ ความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคน ในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม และเป็นพลเมืองของประเทศจะต้องใส่ใจและตระหนักเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องถูกปลูกฝังตั้งแต่วัยเรียน เพื่อสร้างให้นักเรียนมีทัศนคติที่เหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสอนให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือและดูแลตนเอง เพื่อไม่ให้เป็นภาระหรือส่งผลกระทบต่อสังคม การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่ช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนได้ เพราะการที่นักเรียนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้นั้น จะทำให้เขามีความกล้าและมีความมั่นใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น และไม่พยายามทำตัวเป็นภาระที่คอยแต่จะรับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมในจุดนี้ ได้แก่ การให้นักเรียนปฏิบัติเวรดูแลทำความสะอาดหรือการจัดการเรื่องต่าง ๆ ภายในห้องเรียนตามตารางที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น ปลูกฝังให้นักเรียนใส่ใจสังคมในการกระทำหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยเตือนใจให้นักเรียนคิดใคร่ครวญก่อนที่จะทำอะไรลงไป เพราะบางครั้งการกระทำหรือแสดงความคิดเห็นอะไรบางอย่างนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมและต่อตัวเองได้ในอนาคต สอนให้นักเรียนมีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อส่วนร่วม การมีจิตสาธารณะคือการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกเพื่อส่วนร่วม เสียสละ มีจิตสำนึก พร้อมร่วมมือร่วมใจในการทำกิจการงานต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ซึ่งการสร้างให้นักเรียนมีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคมนั้น จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นจากความปรารถนาภายจิตใจของนักเรียนเอง ไม่ใช่เป็นการทำเพื่ออามิสสินจ้างหรือรางวัล ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนมีจิตสาธารณะได้นั้น คือ กิจกรรมที่ทำเพื่อสังคมที่ต้องอาศัยความสามัคคีและร่วมมือกัน สอนให้นักเรียนเข้าใจถึงฐานะการเป็นสมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม หรือการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศในฐานะการเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว ชุมชน สังคม รวมถึงการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องสร้างความเข้าใจให้นักเรียนรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งความเข้าใจตรงจุดนี้จะนำมาสู่ การรู้จักหน้าที่ของตัวเอง การช่วยเหลือชุมชน การดูแลรักษาธรรมชาติและทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามคำแนะนำทั้งใน และต่างประเทศในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศได้ (นรรัชต์ ฝันเชียร, 2565)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี

ระดับปานกลาง (μ = 2.20, σ = 0.) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน (μ = 2.35, σ = 0.85) รองลงมาคือ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว (μ =

2.18 σ = 0.60) ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน (μ = 2.15, σ = 0.52) และด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (μ = 2.13, σ = 0.68) ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (μ = 2.18, σ = 0.60) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การช่วยทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน หุงข้าว รดน้ำต้นไม้ (μ = 2.90, σ = 0.97) รองลงมา อยู่ในระดับมากได้แก่ การคิดก่อนทำเสมอว่า อะไรที่เล็งเห็นว่าจะนำความเดือนร้อนมาให้ตนเองและครอบครัว จะไม่ทำ (μ = 2.58 σ = 1.22) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ การปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่หรือตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในครอบครัว ระดับปานกลาง (μ = 1.71, σ = 1.25) พฤติกรรมที่เป็นปัญหาคือ ขาดความตระหนักในหน้าที่ของตน ไม่ช่วยรับผิดชอบทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ฯลฯ ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ทำตามใจตัวเอง ฟุ่มเฟือย ติดเกมส์ และไปเที่ยวเล่นไปกับเพื่อน ซึ่งอาจมีส่วนมาจากการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองที่ขาดความชัดเจน และขาดความมีศิลปะ

ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (μ = 2.14, σ = 0.52) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมากได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน (μ = 3.40, σ = 0.94) รองลงมา อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น แต่งกายและตัดผมถูกระเบียบเข้าเรียนตรงเวลา เป็นต้น (μ = 3.07, σ = 0.90) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ถ้าไม่มีคะแนนก็จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน (μ = 0.19, σ = 1.22) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ขาดจิตสาธารณะ ไม่ตั้งใจเรียน ทะเลาวิวาท หนีเรียน แอบเสพสารเสพติด ต่อต้านครู ไม่ช่วยรักษาความสะอาดและทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยจิตอาสา ส่งงานหรือการบ้านล่าช้า และมาโรงเรียนสาย

ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (μ = 2.34, σ = 0.84) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การให้ความร่วมมือกับมาตรการป้องกันโควิด-๑๙ ของชุมชน เช่น ใส่หน้ากาก รักษาระยะห่าง ใช้แอลกอฮอล์ล้างมือ (μ = 3.00, σ = 1.01) รองลงมา อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การร่วมดูแลและรักษาทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะสมบัติอย่างเต็มที่ (μ = 2.61, σ = 1.11) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนเสมอ เช่น ช่วย อสม.ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายตามหมู่บ้าน (μ = 1.72, σ = 1.27) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ขาดจิตอาสาที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน เพิกเฉยต่อการรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม จับกลุ่มกันเสพสารเสพติดและสร้างความเดือดร้อนภายในชุมชน

ด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (μ = 2.13, σ = 0.69) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การปิดน้ำและปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งาน (μ = 3.14, σ = 1.11) รองลงมา อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การแยกขยะก่อนทิ้งทุกครั้ง (μ = 2.17, σ = 1.12) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การทิ้งขยะทุกที่ที่ตนเองสะดวก (μ = 1.60, σ = 1.32) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง เผาขยะที่ทำให้เกิดมลพิษ ไม่แยกขยะ ใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือย และไม่สนใจที่จะใช้สิ่งของเครื่องใช้จากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำความสะอาด จัดระเบียบสิ่งของ และแยกขยะ 2. วางแผนดำเนินกิจกรรม โดยให้นักเรียนร่วมกันกำหนด 2.1 ปัญหาในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนที่ต้องการแก้ไข 2.2 สาเหตุของปัญหา 2.3 เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จ 2.4 หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม 2.5 แนวทางแก้ไขปัญหา 3. ดำเนินกิจกรรมและสรุปผล และ 4 ติดตามผลการทำกิจกรรม พบว่า หลังการทำกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน สูงกว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี

ความรับผิดชอบที่มีต่อครอบครัว พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดย 1. ผู้ปกครองควรใช้เวลาร่วมกับลูก พูดคุยอบรมสั่งสอน รับฟังปัญหาและทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว 2. มอบหมายหรือแบ่งหน้าที่ให้กับลูก ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พร้อมทั้งติดตามอย่างต่อเนื่อง 3. ผู้ปกครองควรให้ความสำคัญในการปลูกฝังและดูแลลูก เรื่องของการใช้เทคโนโลยีหรือโทรศัพท์มือถือหรือแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างเหมาะสม

ความรับผิดชอบที่มีต่อโรงเรียน พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อโรงเรียนโดย 1. จัดประชุมผู้ปกครองและนักเรียนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ 2. จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบภารกิจส่วนรวมในโรงเรียน 3. กิจกรรมโฮมรูมโดยครูประจำชั้น 4. ใช้ระบบสภานักเรียนขับเคลื่อนกิจกรรม 5. ผู้ปกครองควรให้การสนับสนุนส่งเสริมทุกด้าน โดยมีคณะครู ดูแล ควบคุม ติดตาม ประเมินผล

ความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชน พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชนโดย 1. เมื่อชุมชนมีกิจกรรมจิตอาสาโรงเรียนควรพานักเรียนไปร่วมกิจกรรม 2. โรงเรียนและชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหรือดูแลชุมชน 3. ควรมีการมอบรางวัลหรือเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติสำหรับนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมชุมชนเป็นประจำหรือบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน

ความรับผิดชอบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมโดย 1. ควรมีกิจกรรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม 2. ผู้ปกครองควรเป็นต้นแบบที่ดี ด้วยการคัดแยกขยะภายในบ้าน ประหยัดน้ำและไฟภายในบ้าน และใช้ถุงผ้าลดขยะ 3. ในชุมชนหรือโรงเรียนควรจะมีถังขยะแยกให้ชัดเจน รณรงค์ให้ใช้ถุงผ้าหรือเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 4. ผู้นำชุมชน คุณครู ผู้ปกครองต้องช่วยกันแนะนำเด็ก ๆ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในด้านทฤษฎีและเป็นตัวอย่างที่ดี พร้อมทั้งเข้มงวดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 5. ผู้ปกครองและโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และได้รับการปลูกฝัง ฝึกฝนยังไม่เพียงพอในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม

ทั้งต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม นั่นคือ ควรต้องมีการให้ความรู้ เพิ่มพูนทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรม และให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของมนัสพล ยังทะเล และคณะ (2564) 6 ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่า สภาพปัญหาของนักเรียนคือ สภาพปัญหา คือ การขาดความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย และการให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น นักเรียนแสดงออกถึงพฤติกรรมในรูปของการขาดเรียน มาโรงเรียนสาย ขาดคุณธรรมจริยธรรม และกิริยามารยาทหยาบกระด้าง เป็นต้น ส่วนสภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบคือ นักเรียนมีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติค่อนข้างน้อย อีกทั้งมีส่วนร่วมการรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ น้อย นั่นคือ รูปแบบในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน คือ ควรให้นักเรียนมีส่วนรับผิดชอบเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในด้านวินัย อุตสาหะ ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ ในขณะที่ผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ (2563) ได้ทำการ“ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า สภาพความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในระดับมากทั้งความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ครอบครัว สังคม และตนเอง ซึ่งมีผลการวิจัยที่แตกต่างจากผลการวิจัยนี้ อาจเป็นเพราะแต่ละพื้นที่มีกระบวนการในการพัฒนาและปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมที่แตกต่างกัน

ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมที่เป็นปัญหาคือ ขาดความตระหนักในหน้าที่ของตน ไม่ช่วยรับผิดชอบทำงานบ้าน ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ทำตามใจตัวเอง ฟุ่มเฟือย ติดเกมส์ และไปเที่ยวเล่นไปกับเพื่อน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวันทนีย์ กระแสครุป (2566) ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า นักเรียนมีการช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ในระดับปานกลาง อีกทั้งมีปัญหาการติดโทรศัพท์ ติดเกมส์ จนทำให้เสียการเรียน และผลงานวิจัยของกมลจิตร ช่างเงิน และคณะ (2565) ทำวิจัยเรื่อง “การให้คำปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการเพื่อลดพฤติกรรมการติดเกมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีพฤติกรรมเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะติดเกมเริ่มมีปัญหาในการเล่นเกมร้อยละ 21.30 และกลุ่มน่าจะติดเกม มีปัญหาในการเล่นเกมมากร้อยละ 13.42 ซึ่งแตกต่างจากผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ ทำการ“ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อครัวอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นได้รับอิทธิพลจากครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ซึ่งผลงานวิจัยของพรทิพย์ อุ่นศรีและคณะ, 2563) ทำวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25” พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับสมาชิกในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดี เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักการพยากรณ์ที่สามารถทำนายความรับผิดชอบในการเรียนมากที่สุด

ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ขาดจิตสาธารณะ ไม่ตั้งใจเรียน ทะเลาวิวาท หนีเรียน แอบเสพสารเสพติด ต่อต้านครู ไม่ช่วยรักษาความสะอาด ถ้าไม่มีคะแนนก็จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ส่งงานหรือการบ้านล่าช้า และมาโรงเรียนสาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าครอบครัว และโรงเรียนควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนกลุ่มที่มีพฤติกรรมเหล่านี้

เป็นพิเศษ เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างทันท่วงทีก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรงกว่านี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของบุญญาพร นามวงษ์ และทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ, 2565) ทำวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม” พบว่า นักเรียนไม่ยอมรับและต่อต้านในกฎระเบียบของโรงเรียน รวมถึงใช้อารมณ์ ในการตัดสินปัญหามากกว่าการใช้เหตุผล และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริศักดิ์ พันธวงษ์ และคณะ (2564) ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านตูม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ” พบว่า สภาพเกี่ยวกับวินัยนักเรียน คือ นักเรียนส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ในด้านการแต่งกาย ด้านการรักษาความสะอาดห้องเรียน ด้านการรักษาความสะอาดบริเวณรับผิดชอบ และด้านการแสดงความคารวา ส่วนปัจจัยที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมนักเรียน ได้แก่ ป้จจัยทางโรงเรียน ปัจจัยทางครอบครัว และปัจจัยด้านนักเรียน ซึ่งแตกต่างจากผลงานวิจัยของผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ (2563) ทำการ“ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนระดับมาก อาจเป็นเพราะแต่ละโรงเรียนมีนโยบาย แนวการปฏิบัติการกำกับและดูแลนักเรียนเรื่องความรับผิดชอบต่อโรงเรียนให้กับนักเรียนแตกต่างกัน

ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ 1. ขาดจิตอาสาที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน 2. เพิกเฉยต่อการรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม 3. จับกลุ่มกันเสพสารเสพติดและสร้างความเดือดร้อนภายในชุมชน ประเด็นปัญหาเรื่องขาดจิตอาสา และไม่รักษาทรัพย์สินส่วนรวม เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ การฝึกฝน และเจตคติที่ดีในเรื่องการมีจิตอาสา การสร้างประโยชน์ต่อชุมชน และการช่วยกันรักษา สาธารณสมบัติ ส่วนพฤติกรรมการจับกลุ่มกันเสพสารเสพติดและสร้างความเดือดร้อนภายในชุมชนที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นช่วงวัยรุ่นมีความอยากรู้อยากลองหลายเรื่อง ไม่ใช่เรื่องยาเสพติดอย่างเดียว แต่จะมีแนวโน้มกระทำความผิดเรื่องยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่โดยพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอน ประกอบด้วย การชอบความท้าทาย การเลียนแบบการกระทำผิด การขาดความยั้งคิด การไม่ดูแลรักษาสุขภาพและสุขลักษณะส่วนบุคคล การไม่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการเรียน การฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน การยอมรับสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกต้อง การยอมรับวิธีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง การขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง การมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับยาเสพติด การเห็นการกระทำผิดเป็นเรื่องปกติ และการมีค่านิยมทางการศึกษาที่ผิด ซึ่งแหล่งที่มาของความเสี่ยง ได้แก่ ตัวนักเรียนเอง ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน ชุมชน/สังคม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของภัทรวัต สัมฤทธิ์ และศุภลักษณ์ สุวรรณชฎ (2562) ทำวิจัยเรื่อง “ความรู้ สถานการณ์ยาเสพติดและพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากยาเสพติดของเยาวชน ในชุมชนโนนชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ในปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนร้อยละ 17.7 ของเยาวชน ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อนเมื่อเพื่อนชักชวนให้ลองเสพยาเสพติด และผลการวิจัยในครั้งนี้มีความแตกต่างจากผลงานวิจัยของเขมจิรา บุญทวี และพูลศักดิ์ หอมสมบัติ (2564) ทำวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตนด้านจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5” พบว่า นักเรียน 1. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน 2. ดูแลรักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม 3. แบ่งปันสิ่งของ หรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์จากสาธารณสมบัติ 4. มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับมากทุกประเด็นอาจเป็นเพราะในแต่ละพื้นที่ทั้งโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนให้กับเยาวชนแตกต่างกันด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ใน

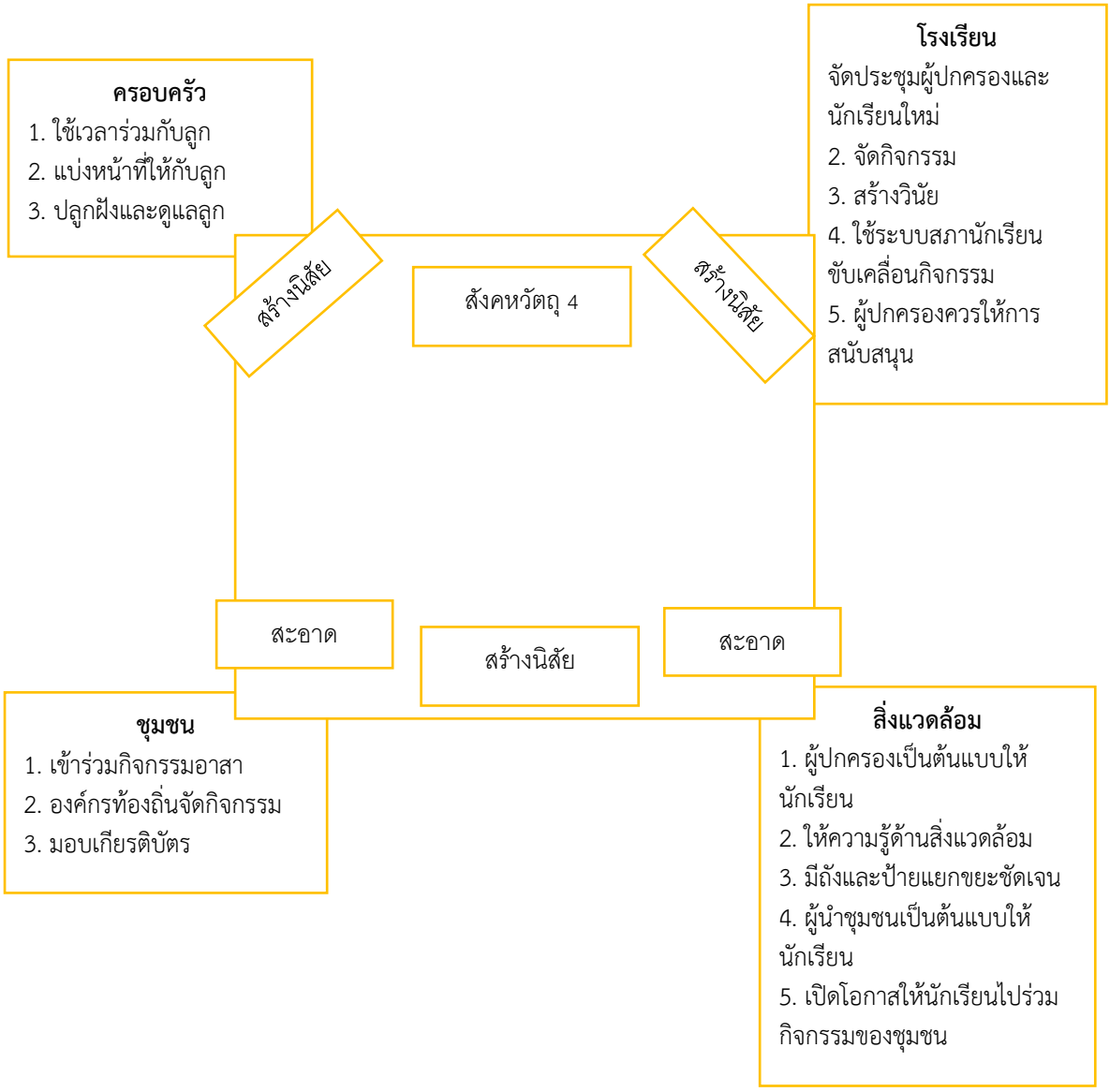
ระดับปานกลาง พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง เผาขยะที่ทำให้เกิดมลพิษ ไม่แยกขยะ ใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือย และไม่สนใจที่จะใช้สิ่งของเครื่องใช้จากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังขาดความตระหนักเกี่ยวกับการรักษ์สิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งนภา ตาดเงิน และคณะ (2564) ทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนอุดมดรุณี” พบว่า นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง

2. ผลการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า กิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำความสะอาด จัดระเบียบสิ่งของ และแยกขยะ 2 วางแผนดำเนินกิจกรรม โดยให้นักเรียนร่วมกันกำหนด 3. ดำเนินกิจกรรมและสรุปผล และ 4. ติดตามผลการทำกิจกรรม พบว่า หลังการทำกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน สูงกว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยรูปแบบในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโดยการให้นักเรียนมีส่วนรับผิดชอบ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในด้านวินัย อุตสาหะ ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ โรงเรียนควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการดำเนินกิจกรรม ผลลัพธ์ของการเข้าร่วมกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นบุญญาพร นามวงษ์ และทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ (2565) ทำวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม” ได้เสนอว่า ควรจัดกิจกรรมที่กำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมของสภานักเรียน และด้านการรับรู้ข่าวสารเลือกรับข่าวที่เหมาะสมและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาความรับผิดชอบ

3. แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้บังเกิดผลอย่างยั่งยืน ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งครอบครัว โรงเรียน ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายอื่น ๆ โดยเน้นให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมหรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการกำกับ ติดตาม แนะนำ และประเมินผลโดยผู้ปกครองและครู นั่นคือ การจัดกิจกรรม ที่ทำให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและเชื่อมโยงบริบทสภาพแวดล้อมและสังคม เน้นนักเรียนเป็นสำคัญและเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง นักเรียนจะได้รับการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (สุจิตรา ตรีรัตนนุกูล, 2562) ได้แก่ ได้ประสบการณ์รูปธรรมจากการลงมือปฏิบัติจริง ได้สะท้อนประสบการณ์จากกิจกรรม และอภิปราย ได้ร่วมสรุปความคิดรวบยอด หลักการ องค์ความรู้ และ ได้ประยุกต์ใช้ อีกทั้งนอกจากนักเรียนจะได้ประสบการณ์แล้ว ยังได้ทบทวนประสบการณ์ สรุปจากประสบการณ์ และได้วางแผนงานอีกด้วย (Peter Honey and Alan Mumford, 2535) อีกทั้งการจะปลูกฝังให้เด็กมีใจจดจ่อในการเรียนรู้และฝึกฝนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม พ่อแม่และครูต้องจัดกิจกรรมหรือมอบหมายงานให้เด็กได้ร่วมวางแผนก่อนทำกิจกรรมหรือการงาน ได้ทดลองในสิ่งที่ปฏิบัติอยู่พร้อมทั้งหาข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา สิ่งที่ทำออกมาจะได้ดีที่สุด ให้เด็กตรวจสอบหาข้อบกพร่อง ตรวจสอบผลงานที่ทำเสร็จแล้ว และปรับปรุงผลงานให้สมบูรณ์ตามที่ต้องการ อีกทั้งความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นสิ่งที่สำคัญ การเสริมสร้างความเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมในเด็ก ต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะทำให้การเสริมสร้างเป็นไปอย่างมีพลัง และทิศทางเดียวกัน แต่ละฝ่ายต่างก็มีทรัพยากรและความถนัดความชำนาญต่างกัน การ

ร่วมมือกันทำงานจะเป็นการเติมเต็มซึ่งกันและกัน และการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (วันทนีย์ กระแสครุป, 2556) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ (2563) ทำการ“ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาส สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า แนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนรักโรงเรียนให้เหมือนกับรักบ้านของตนเอง พัฒนาและปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านกระบวนการเรียนการสอน การทำกิจกรรม และดูสื่อต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกให้นักเรียนรักสังคมรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ มีจิตอาสาโดยปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เริ่มจากความรับผิดชอบง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน และควรหากิจกรรมที่เหมาะสม ไม่เกินความสามารถให้นักเรียนได้รู้จักคิดได้ตัดสินใจสร้างวินัยและฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไปและผลงานวิจัยของนงนภัส พันธ์พลกฤต (2561) ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า การจัดกิจกรรมในโครงการเสริมสร้างศักยภาพครูเพื่อการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน ส่งผลให้การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนประสบผลสำเร็จ โดยนักเรียนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพย์สินสิ่งของส่วนรวม แสดงพฤติกรรมทั้งที่บ้าน โรงเรียน และสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ในชุมชน รู้สึกละอายเมื่อต้องทิ้งขยะไม่ลงถัง ส่งผลให้ขยะในชุมชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับครู พ่อแม่ ให้กำลังใจ และเป็นต้นแบบสำคัญทำให้นักเรียนเลียนแบบพฤติกรรมจิตสาธารณะ นั่นคือ ความสำเร็จของการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน เกิดจากความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของครู พ่อแม่ และคนในชุมชน

องค์ความรู้วิจัย



แผนภาพ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย

จากงานวิจัยได้องค์ความรู้ว่า การที่จะเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องเริ่มจาก ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นรากฐานการในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบทั้ง 5 ด้านได้แก่

ครอบครัว หมายถึง บุคคลในครอบครัวรู้จักบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ของตน ลูกที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตัวเองที่ได้รับมอบหมาย เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ และทุกอย่างขึ้นอยู่กับการปลูกฝังจากครอบครัว

โรงเรียน หมายถึง สถานที่ให้การศึกษา การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองและโรงเรียน โดยมีครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม

ชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมมือกับโรงเรียนและผู้ปกครองจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหรือดูแลชุมชน ให้นักเรียนเรียนมีส่วนร่วมในรับผิดชอบในชุมชนและเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัย มีการมอบรางวัลเพื่อสร้างกำลังในให้แก่คนที่ทำประโยชน์แก่ชุมชนจะได้มีแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนได้เอาเป็นตัวอย่าง

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาวะสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน,โรงเรียนและบ้านของนักเรียน ต้องมีการจัดระเบียบออกกฎกติกาการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน เช่น ระเบียบการทิ้งขยะ การเผาขยะหรือไร่นาเป็นต้นและจะต้องมีกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้คนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนและนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน

การที่จะเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องปลูกฝังและสร้างให้นักเรียนมีนิสัยพื้นฐาน 3 ประการ คือ สังคหวัตถุ 4 การรักษาความสะอาด และมีระเบียบโดย สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน คือ 1. ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว 2. ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคาย พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ 3. อัตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น 4. สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบและมีความสามัคคีในหมู่คณะ

สะอาด หมายถึง การทำความสะอาดข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ห้องน้ำและสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อฝึกให้รักษาความสะอาดจากสิ่งใกล้ตัวซึ่งจะนำไปสู่การรักษาความสะอาดส่วนรวม

ระเบียบ หมายถึง การรักษากฎระเบียบของสังคม องค์กรหรือกฎระเบียบภายในบ้าน รวมถึงการจัดระเบียบข้าวของเครื่องใช้ของส่วนตัวและส่วนรวมให้เป็นระเรียบเรียบร้อย

สร้างนิสัย หมายถึง การนำเรื่องของการรักษาความสะอาด ความมีระเบียบระเบียบ และสังหวัตถุ 4 มาสร้างให้เกิดเป็นนิสัยในตัวเด็ก เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมในเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับโรงเรียน เช่น จัดสรรงบประมาณ จัดการประชุมสัมมนาสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมถึงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะของครู ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรม

2. ควรให้ผู้ปกครองได้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ กับนักเรียนและครูด้วย เพื่อที่ผู้ปกครองจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติตน และฝึกบุตรหลานให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกับโรงเรียน

3. เนื่องจากการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุด ควรเป็นการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วมทั้งจากครอบครัว วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกันใช้ได้กับโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

2. ควรวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรสำหรับเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับนักเรียนโดยจำแนกแต่ละช่วงวัย เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับช่วงวัย

3. ควรวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสร้างเครือข่ายพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

บรรณานุกรม

กมลจิตร ช่างเงิน และคณะ. (2565). การให้คำปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการเพื่อลดพฤติกรรมการติดเกมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, 5(2) 140-152.

เขมจิรา บุญทวี และพูลศักดิ์ หอมสมบัติ. (2564). การปฏิบัติตนด้านจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5. *วารสารมหาจุฬาตานีปริทรรศน์ ปริทรรศน์*, 3(6) 9-15.

นงนภัส พันธ์พลกฤต. (2561). รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 28(2), 41-56.

นรรัชต์ ฝันเชียร. (2565). *สอนนักเรียนให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม*. สืบค้น 10 มกราคม 2565, จาก https://www.trueplookpanya.com/education/content/82917/-teaartedu-teaart-teamet

บุญญาพร นามวงษ์ และทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ. (2565). ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 16 (1), 46-57.

บุญญารัตน์ จันทวี และคณะ. (2563). ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1", *Journal of Arts Management*, 4(1), 23-33.

ผดุง จิตเจือจุน. (2565). สถานการณ์ปัจจุบันของเด็กและเยาวชนไทย น่าวิตกในอนาคตยิ่งน่าเป็นห่วง. สืบค้น 10 มกราคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1313057

พรทิพย์ อุ่นศรี และคณะ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*, 2(2), 27-44.

ภัทรวัต สัมฤทธิ์ และศุภลักษณ์ สุวรรณชฏ. (2562). ความรู้ สถานการณ์ยาเสพติดและพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากยาเสพติดของเยาวชน ในชุมชนโนนชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 5(1), 157-171

มูลนิธิศุภนิมิต, มูลนิธิศุภนิมิตระดมภาคี หนุนยุทธศาสตร์ยุติความรุนแรงต่อเด็ก, ประชาชาติธุรกิจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.prachachat.net/csr-hr/news-823655, [1 มกราคม 2565].

รวิชญ์ เลิศรัตน์ธำรงกุล. (2564). การกลั่นแกล้งกันในพื้นที่ไซเบอร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น: ความชุก วิธีการจัดการกับปัญหาและพฤติกรรมเสี่ยง. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 11(1), 226-228.

รุ่งนภา ตาดเงิน และคณะ. (2564). แนวทางการจัดการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนอุดมดรุณี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 9(2), 53-71.

วันทนีย์ กระแสครุป. (2566). *รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

ศิริศักดิ์ พันธวงษ์ และคณะ. (2564). การพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านตูม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น,* 18(2), 199-210.

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, Troubled Childhood III ภูมิหลังการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของประชากรกลุ่มตัวอย่าง อายุ 18 - 29 ปี, (กรุงเทพมหานคร: ประเทศไทย, 2563), หน้า 5.

สุจิตรา ตรีรัตนนุกูล. (2562). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สำหรับส่งเสริมกรอบความคิดด้านเชาวน์ปัญญาของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางวิทยาการปัญญา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

Natchaphon B. (2022). *ปัญหา Bully ในโรงเรียน สถานศึกษา คืออะไร ทำไมปัญหานี้ยังคาราคาซังอยู่ในสังคมไทย*. สืบค้น 9 มกราคม 2565, จาก https://www.sanook.com/campus/1399919

Peter Honey and Alan Mumford. (1992). รูปแบบการเรียนของผู้เรียนในมุมมองของทฤษฎีการเรียนรู้แบบประสบการณ์. *Executive Journal*, 31(1) 176.

การจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส*

STRESS MANAGEMENT BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES IN THE CITY OF LOS ANGELES, CALIFORNIA USA

พระมหาอภิชาติ วชิรชโย (กิจันทร์)
Phramaha Apichat Vachirachayo (Kichan)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: narongchailopburi@gmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1. เพื่อศึกษาความเครียดของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส 2. เพื่อศึกษาการจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส และ 3. เพื่อเสริมสร้างพุทธวิธีการจัดการความเครียดของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส

ผลการวิจัย พบว่า

1. ความเครียด คือ อาการของการคิดไม่ตก ว้าวุ่น หาทางออกไม่ได้ มีความกังวลอยู่เสมอ มีความคิดที่ไม่ได้อยู่กับปัจจุบัน ซึ่งมาจากปัญหาความกังวลในการเลี้ยงลูกเพื่อให้ลูกมีการศึกษาและชีวิตที่ดี จากการทำงานที่หนักเกินไป แรงกดดันตามข่าวทีวี เพื่อน ครอบครัว หน้าที่การงาน จากปัญหาจากสถานการณ์โรคโควิด-19 จากปัญหาเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยดีค่าครองชีพที่สูงขึ้น และจากโรคภัยไข้เจ็บ ความเครียดนั้น ได้ส่งผลกระทบหลายทางด้วยกัน แยกได้ดังนี้ คือ 1. ส่งผลกระทบต่อร่างกาย 2. ผลกระทบทางจิตใจ 3. ผลกระทบต่อครอบครัว คนรอบข้าง 4. ผลกระทบต่อที่ทำงาน 5. ผลกระทบต่อสังคม

2. การจัดการความเครียดโดยทั่วไปนั้นพุทธศาสนิกชนจะใช้วิธีดังนี้ คือ การไม่คาดหวังสูงเกินไป การยอมรับตามความเป็นจริง การคุยกับนักจิตบำบัด การหากิจกรรมทางกายภาพบำบัด เช่น ไปเที่ยว เดินป่า อ่านหนังสือ ทำอาหาร ออกกำลังกาย รวมถึงการอยู่กับเพื่อน โดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถช่วยจัดการกับความเครียดได้ดีมาก มีดังนี้ คือ 1. ทาน ศีล 2. การสวดมนต์ไหว้พระ 3 การเจริญสมาธิภาวนา 4. ศีล สมาธิ ปัญญา 5. ไตรลักษณ์ 6. โยนิโสมนสิการ 7. อริยสัจ 4

3. รูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ของทางวัด ใช้ในการจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความเครียดได้ดีมาก โดยมีข้อมูลเพื่อเสริมสร้างพุทธวิธีจัดการความเครียดให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป คือ 1. การจัดงานสงกรานต์ควรจัดให้มีความสนุกสนาน 2. ควรให้มีการปฏิบัติธรรมที่ยาวขึ้น 3. อยากให้พระอาจารย์ในแต่ละวัดได้เอาหลักธรรมที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้น มาประกอบการสอนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ อธิบายให้ทุกคนได้เห็นภาพชัดมากขึ้น เพราะคนไทยยังขาดความเข้าใจเรื่องการ 4. ควรส่งเสริมให้วัดมีการสอนเด็กรุ่นใหม่ให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น โดยมอบหมายงานให้เขา 5. อยากให้พระอาจารย์ศึกษาเรื่อง Mindset ของคนที่นี่ เพราะคนที่นี่ต้องการโอกาสที่จะได้พูดและแชร์เปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ ของเขา เมื่อเขารู้สึกดี ใจเปิด คนเหล่านี้จะมาวัดและมาทำบุญเอง เพราะคนไทยที่โตที่นี่จะไม่ชอบการกดดันและความคาดหวังในองค์ความรู้ใหม่ ผู้วิจัยสรุปเป็นโมเดล “รูปแบบการจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส” ไว้ว่า D-BICG / D-APC / H-D-FORU Model

* Received July 26, 2024; Revised August 11, 2024; Accepted August 30, 2024

คำสำคัญ; ความเครียด; การจัดการความเครียด; หลักพระพุทธศาสนาของคนไทย

ABSTRACT

This thesis entitled “Stress management based on Buddhist principles in the city of Los Angeles,” consisted of 3 objectives: (1) to study stress of Thai people in Los Angeles, (2) to study stress management according to Buddhist principles of Thai people in Los Angeles, and (3) to strengthen Buddhist stress management methods of Thai people in Los Angeles.

The results showed that

1. Stress is a symptom of unsettled thinking, disorientation, and inability to find a way out. There is always a concern or have thoughts that do not belong to the present moment. Factors that cause stress are worrying about raising children and over working. Other factors are from TV news outlets, pressure from friends, family, work, fear from the COVID-19 situation, economic problems and higher cost of living. This eventually affects in many ways such as 1) The impact on body, 2) The impact on the mind, 3) The impact on the family and those around them, 4) The impact on the workplace and 5) The impact on society.

2. To manage stress in general, Buddhists use the following methods: not having high expectations, acceptance of reality, talking to a psychotherapist, finding physical therapy activities such as traveling, hiking, reading, cooking, exercising, and being with friends. Buddhist principles can be a great help in managing stress 1) Dana precepts (Generosity and Precept 2) Chanting to pay homage to the monks 3) Meditation 4) Precepts, concentration, and wisdom (Threefold Training) 5) Trinity (The Three Characteristics) 6) Yonisomanasikarn (Wise Consideration) 7) Four Noble Truths (The Four Noble Truths). However, they like to manage stress through meditation the most.

3. Temple activities used to manage stress according to Buddhist principles can be applied to solve stress problems very well. There is good information on how to manage stress even further, namely: 1) Fun events such as the Songkran festival. 2) Allow for longer meditation retreats. 3) For the monks in each temple to adopt the preliminary Dharma principles stated above, teach and clearly explain to the Thai community to fully understand. Because Thai people still lack understanding about merit making. 4) Temples should be encouraged to teach new generations to be more responsible. 5) I would like Venerable to study about the mindset of people here, because people here want the opportunity to speak and share their experiences. They will feel better and eventually have an open heart to come back to the temple and make merit themselves. Because Thai people who grew up here don't like pressure and expectations.

The researcher summarizes the new explicit knowledge of “The development model of Stress management based on Buddhist principles in the city of Los Angeles” as D-BICG / D-APC / H-D-FORU Model.

Keywords; Stress; Stress management; Principles of buddhism of thai people

บทนำ

ปัจจุบันประชากรเกือบทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจสังคมในทุกด้าน จึงส่งผลต่อการดำรงชีวิต สุขภาพกาย สุขภาพใจ ซึ่งเห็นได้จากความเครียด ความซึมเศร้า และความวิตกกังวลของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ สถิติทั่วโลกแสดงให้เห็นว่า ผู้คนจำนวนมากมายกำลังดิ้นรนกับปัญหาสุขภาพใจ ความเครียดในสถานที่ทำงานเป็นส่วนสำคัญของปัญหาความเครียด การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความกังวลทางการเงินที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดความกดดันในการทำงาน สถิติความเครียด (Stress) ในสถานที่ทำงานเผยให้เห็นว่า การทำงานหนักในกรอบเวลาที่ถูกกำหนดไว้ และหัวหน้างานที่เรียกร้องและกดดันมากกว่าปกติล้วนมีส่วนทำให้เกิดปัญหาความเครียด ความเครียดที่เกิดจากการทำงานนั้นหากปล่อยทิ้งไว้โดยไม่ได้รับการรักษาอาจทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตที่รุนแรง รวมถึงความกังวลทางการเงินด้วยเช่นกัน ความเครียดนั้นทำให้ผลผลิตต่าง ๆ ลดลงอย่างมาก จนเป็นเหตุให้บริษัทเอกชนและรัฐบาลต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้มีสถิติความเครียดในสถานที่ทำงานว่าร้อยละ 85 ของพนักงานในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกาสูญเสียรายได้ถึง 3 แสนล้านดอลลาร์ต่อปี อันเป็นผลมาจากความเครียดในที่ทำงาน ความเครียดทำให้ประชากรประมาณ 1 ล้านคนขาดงานทุกวัน มีพนักงานในประเทศสหรัฐอเมริกาเพียงร้อยละ 43 เท่านั้นที่คิดว่าหัวหน้างานให้ความสำคัญกับความสมดุลในชีวิตและการทำงาน ภาวะซึมเศร้านี้นำไปสู่ค่าใช้จ่ายถึง 51 พันล้านดอลลาร์ เนื่องจากการขาดแคลนงาน ค่ารักษา 26 พันล้านดอลลาร์ และความเครียดในที่ทำงานทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 120,000 ราย ซึ่งส่งผลให้มค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลมากถึง 190,000 ล้านดอลลาร์ต่อปี (สถาบันความเครียดแห่งอเมริกา, 2565)

ความเครียดได้เพิ่มมากขึ้นจากการแพร่ระบาดของ Coronavirus ในเดือนมิถุนายน - กันยายน 2563 นับเป็นเวลา 4 เดือนแล้วที่ทางรัฐมีการออกประกาศคำสั่งให้อยู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจมากขึ้นว่าทุกคนกำลังเผชิญกับความไม่แน่นอนของชีวิตและภัยจากโรคนี้ร้ายแรงเพียงไหน ทาง APA (American Psychological Association) ได้นำเสนอการวิเคราะห์รายเดือนเกี่ยวกับความเครียดของประชาชนและระดับความเครียดของประเทศ รายงานฉบับนี้เป็นการตรวจชีพจร ครั้งที่ 3 ท่ามกลางการติดเชื้อ Coronavirus ในประเทศที่เพิ่มขึ้นเป็นประวัติการณ์ ทางด้าน Harris Poll ได้จัดทำแบบสำรวจในนามของ APA ตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 เป็นการสำรวจผ่านช่องทางออนไลน์จำนวน 3,010 ราย โดยมีอายุ 18 ปีขึ้นไปที่ได้อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งระดับความเครียดของชาวอเมริกันที่เกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของ Coronavirus อยู่ในระดับคงที่ แต่ความหงุดหงิด ความกลัว และความโกรธเพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าอัตราการติดเชื้อจะเพิ่มขึ้นในรัฐ แต่ระดับความเครียดยังคงสม่ำเสมอ เมื่อถูกขอให้ให้คะแนนความเครียดที่เกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของ Coronavirus ในช่วงเดือนที่ผ่านมา ระดับความเครียดโดยเฉลี่ยคือ 5.7 เมื่อ Coronavirus เคลื่อนตัวไปทางทิศตะวันตกและทิศใต้ ระดับความเครียดเกี่ยวกับ Coronavirus ได้เพิ่มสูงขึ้น ชาวอเมริกันประมาณ 2 ใน 3 หรือร้อยละ 66 กล่าวว่าการแพร่ระบายของ Coronavirus นั้นเป็นสาเหตุสำคัญของความเครียดในชีวิตพวกเขา ซึ่งมากกว่าที่กล่าวไว้ในช่วงเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ร้อยละ 61 และในทางภาคใต้เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ถึงร้อยละ 68 (สมาคมจิตวิทยาอเมริกัน, 2565)

พื้นที่ของเมืองลอสแอนเจลิสนั้นเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ 2 ในอเมริกา โดยมีประชากรประมาณ 4 ล้านคน และเป็นหนึ่งในศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการบันเทิง เมืองลอสแอนเจลิสนั้นตั้งอยู่ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้ชื่อว่า เป็นเมืองที่มีการปะปนของวัฒนธรรมมากที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง เนื่องจากการอพยพมาของคนหลากหลายเชื้อชาติโดยเฉพาะชาวเอเชียและอเมริกาใต้ เพราะ

ลักษณะภูมิอากาศที่อบอุ่น สบาย และสภาพความเป็นอยู่ที่ดี เมืองนี้มีเขตชุมชนของชาวไทยที่เรียกว่า “ไทยทาวน์” อีกด้วย ซึ่งมีชาวไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองนี้ประมาณ 80,000 คน โดยประกอบธุรกิจร้านอาหารไทย ร้านขายสินค้าไทย ร้านนวดไทย ร้านตัดผม และสปา เป็นต้น ซึ่งคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิสจะใช้ชีวิตคล้ายคลึงกับประเทศไทย โดยเดินทางไปทำงานตอนเช้ากลับตอนเย็นในวันธรรมดา สังสรรค์ในวันหยุด และเข้าวัดบำเพ็ญบุญในวันอาทิตย์และวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ความเครียดของประชาชนนั้นแตกต่างกันไปตามสถานภาพความเป็นอยู่ แต่เมื่อมีการเมือง การเหยียดสีผิว และสถานการณ์ที่เลวร้ายจากการแพร่ระบาดของเชื้อ Coronavirus ทำให้ตกอยู่ในภาวะที่ขาดแคลนและขัดสนรายได้ สถานที่ทำงานต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น ต้องปิดไปเป็นเวลานาน การอาศัยอยู่เฉพาะในบ้านที่ต้องจ่ายค่าเช่าและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในขณะที่ไม่สามารถทำงานหาเงินได้ตามปกติวิสัย รวมถึงยอดของคนติดเชื้อและล้มตายมากขึ้นที่พุ่งถึง 1 ล้านคนในรัฐแคลิฟอร์เนีย ส่งผลให้เศรษฐกิจพัง ธุรกิจเสียหาย ผู้คนมากมายต้องแบกรับความเครียดและความหวาดกลัวกับความมั่นคงของชีวิตจากข่าวสารการเสียชีวิตและติดเชื้อเพิ่มขึ้นทุกวัน (Tyler Schmall, 2565) จากงานวิจัยชิ้นใหม่ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2562 โดย Tyler Schmall, SWNS ได้แสดงให้เห็นว่า เมืองที่มีประชากรเครียดมากที่สุดในประเทศสหรัฐเมริกาคือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองลอสแอนเจลิสนั้น จากผลสำรวจใหม่เกี่ยวกับความเครียดของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ในกลุ่มประชากร 3,000 คน จากเมืองลอสแองเจลิส เมืองนิวยอร์ค เมืองดาลัส เมืองไมอามี และชิคาโก ได้พบว่า จำนวนประชากรที่เครียดมากที่สุดคือประชากรที่อยู่ในเมืองลอสแองเจลิส ซึ่งพบว่า 76 % ของประชากรในเมืองลอสแองเจลิสมีความเครียดเกิดขึ้นในแต่ละวันอยู่เป็นประจำ ซึ่งมากกว่าประชากรในเมืองนิวยอร์ค ทั้งนี้ประชากร 61 % จาก 3,000 คนในเมืองลอสแองเจลิส ได้กล่าวว่า เมืองที่พวกเขาอยู่อาศัยนั้นเป็นเมืองที่ใช้ชีวิตอยู่ยากมากที่สุดในประเทศนี้ จากการสำรวจใหม่โดย OnePoll ของ Canada Dry Ginger Ale, พบว่า ประชากรในเมืองลอสแอนเจลิสนั้นสามารถที่จะทำงานติดต่อกันได้ถึง 10 วันโดยที่ไม่หยุดลา ในขณะที่ชาวนิวยอร์คสามารถที่จะไปทำงานติดต่อกันได้ 7 วัน และชาวชิคาโกสามารถที่จะทำงานติดต่อกันได้ 9 วัน และนอกจากนี้ผลสำรวจพบว่าประชากรในเมืองลอสแอนเจลิสนั้นเพียงแค่ 6 % เท่านั้นที่ไม่เคยรู้สึกเครียด

ดังนั้น การนำเอาหลักธรรมมาใช้ในการจัดการความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เหมาะสมต่อคณะสงฆ์ในพื้นที่กับการอธิบายเพื่อประยุกต์ให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในการใช้แก้ปัญหาความเครียด ทั้งนี้เพื่อให้ปรับมุมมองในการดำเนินชีวิตในการเข้าใจธรรมชาติและความเป็นไปของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์นำกิจกรรมและหลักหัวข้อธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ต่อไปนี้คือ

1. ทาน - ศีล การให้ที่จะเกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ และศีลที่จะควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนเดียวกัน เพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2. การสวดมนต์ไหว้พระ ที่เกิดอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ด้วยการสรรเสริญคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ จิตใจน้อมสู่สมาธิ อีกทั้งยังสามารถรักษาโรคได้อีกด้วย โดยมีผลจากงานวิจัยว่า “สมองของเราเมื่อได้รับการกระตุ้นด้วยคลื่นเสียงช้า ๆ สม่ำเสมอประมาณ 15 นาทีขึ้นไป จะทำให้เซลล์ประสาทของระบบประสาทสมองสังเคราะห์สารสื่อประสาทหลาย ๆ ชนิด บริเวณก้านสมองจะหลั่งสารสื่อประสาทชื่อ ซีโรโทนิน (Serotonin) ซึ่งเปรียบคล้ายกับยาอายุวัฒนะ เพราะจะช่วยให้ชีวิตยืนยาวขึ้น และยังมีคุณสมบัติช่วยให้นอนหลับ เพิ่มภูมิต้านทาน ทำให้เซลล์สดชื่นขึ้น ร่างกายจะรู้สึกผ่อนคลาย ปลอดโปร่ง และไม่เครียด มีภูมิต้านทานเพิ่มขึ้น”

3. การเจริญสติ คือ การมีสติระลึกรู้ตัวอยู่เสมอ กำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลาย รู้เห็นตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดนรู้เท่าทันสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายใด ๆ

4. ศีล สมาธิ ปัญญา คือ เมื่อกาย วาจา ถูกควบคุมเรียบร้อยด้วยศีลแล้ว จะง่ายต่อการควบคุมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่าน คือสมาธิ เมื่อปฏิบัติต่อเนื่องจะเกิดปัญญา คือรู้เท่าทันโลก รู้ทันคน รู้ทันความเป็นจริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเครียดของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส
2. เพื่อศึกษาการจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส
3. เพื่อเสริมสร้างพุทธวิธีการจัดการความเครียดของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส” เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่ภาคสนาม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งพัฒนาดำเนินชุดความรู้และวิธีการจัดการความเครียด เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ ครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และนำเสนอผลการวิจัยที่มีความสมบูรณ์ต่อไป

พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย ดังนี้ ในพื้นที่ของเมืองลอสแอนเจลิส รัฐแคลิฟอร์เนีย ถือเป็นพื้นที่ที่มีคนไทยพุทธอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในเมืองลอสแอนเจลิส โดยแยกเป็น 2 วัด ที่มีการก่อตั้งมาไม่ต่ำกว่า 30 ปี ดังนี้

1. วัดไทยลอสแอนเจลิส
2. วัดพระธรรมกายแคลิฟอร์เนีย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากประชากร 15 ท่าน ที่เข้าวัดมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 10 ปี โดยแยกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. คนไทยพุทธที่เข้าวัดไทยลอสแอนเจลิส จำนวน 5 ท่าน
2. คนไทยพุทธที่เข้าวัดพระธรรมกายแคลิฟอร์เนีย จำนวน 5 ท่าน
3. พระวิปัสสนาจารย์ นักวิชาการด้านการจัดการความเครียดของไทยและอเมริกา จำนวน 5 ท่าน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังนี้

แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดมาไม่น้อยกว่า 10 ปี และพระวิปัสสนาจารย์ เจ้าอาวาส และนักวิชาการด้านการจัดการความเครียดของไทยและอเมริกา โดยการกำหนดกรอบการสัมภาษณ์จากประเด็นที่ได้เกี่ยวกับความเครียด ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดโดยผลกระทบกับความเครียดวิธีการจัดการความเครียดโดยหลักทั่วไปและวิธีการจัดการกับ

ความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนา รวมถึงการเสริมสร้างพุทธวิธีในการจัดการความเครียดให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

สรุปผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ศึกษาความเครียดของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส

ความเครียด คือ การคิดไม่ตก ความกังวล ความคิดที่จมอยู่กับอดีตและอนาคตมากเกินไป อันเป็นผลมาจากการในเมืองลอสแอนเจลิสที่การดำเนินชีวิตยุ่งยาก เสียงดังที่หนวกหู ความวุ่นวาย การแข่งขันสูง ค่าครองชีพสูงมาก ทุกอย่างเร็วไปหมด ต้องตามกระแสเพื่อให้มีชีวิตรอดและทันคนอื่น บวกกับถูกกดดันจากข่าวต่าง ๆ ในทีวี ทำให้เกิดความกลัวบ้าง ระแวงบ้าง ที่จะส่งผลกระทบต่อตนเอง แรงกดดันจากครอบครัวที่ฤดูคาดหวังว่าเราต้องประสบความสำเร็จอย่างที่เขาตั้งใจ และจากหน้าที่การงานที่มีการลดการจ้างงานและเศรษฐกิจไม่ดี รายได้น้อย เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 แรงกดดันจากหัวหน้างานที่คาดหวังสูง และเพื่อนร่วมงานที่มอบหมายงานให้แล้วทำไม่สำเร็จตามกรอบเวลาด้วยปัจจัยต่าง ๆ จากการดีลงานกับหัวหน้าและต้องมาเจรจากับคนที่เราต้องทำงานด้วยจนก่อให้เกิดความเครียด เมื่อทำงานกับคนเยอะ การเจรจาและปัญหาก็เยอะตามด้วย มาแรงกดดันจากภาระที่ต้องดูแลเช่น การเลี้ยงลูกที่ต้องเป็นห่วงอยู่เสมอ ว่าจะให้โตมาแล้วเก่งและมีคุณธรรมได้อย่างไร ให้ลูกมีการศึกษาและชีวิตที่ดีได้อย่างไร การทำงานที่หนักเกินสภาพร่างกายจะรับไหว ทำให้พักไม่พอ จนก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ

ความเครียดส่งผลทำให้ร่างกาย จิตใจ และบริบทอื่น ๆ คือ ทำให้ร่างกายกระสับกระสาย เมื่อยล้า เส้นติด นอนไม่หลับ รับประทานอาหารไม่ค่อยได้ มีอาการปวดท้อง เวียดหัว คลื่นไส้ อาเจียน มีความวิตกกังวลเมื่อสะสมมากเข้า เหมือนมีความค้างคาอะไรอยู่ในใจ ที่ไม่สามารลืมได้ จนทำให้เกิดร่างกายทรุดโทรม มีการใช้คำพูดที่รุนแรงขึ้นต่อคนรอบข้าง ส่วนทางจิตใจนั้น จะทำให้ไม่สงบ คิดไม่ราบรื่น สมองไม่โปร่ง จะส่งผลให้เมื่อต้องตัดสินใจอะไร จะทำได้ไม่ดีที่สุดเท่าที่ควรจะเป็น

พบอีกว่า ความเครียดก่อให้เกิดความเสียหายในหลายระดับดังต่อไปนี้คือ ในระดับครอบครัว คือ ในช่วงสถานการณ์โควิด คนอยู่บ้านมากขึ้น ได้เจอกันมากขึ้นทำให้ส่งผลต่อการกระทบกระทั่ง จากปกติลูกไปโรงเรียน ครูจะดูแล แต่แม่ต้องอยู่กับลูกตลอดจึงส่งผลให้เกิดความเครียดได้ และบางคนไม่มีพื้นฐานการเลี้ยงดูลูกให้ดี ทำอะไรก็จะพลาด จนส่งผลให้คนรอบข้างไม่มีความสุขไปด้วย เพราะมีความคาดหวังสูง จนคนรอบข้างไม่เข้าใจในตัวเรา ในระดับทำงาน คือ ทำให้เกิดการแย่งงาน เกิดการแข่งขัน สร้างผลงาน ทำให้เกิดความเครียด เพราะไม่อยากจะตกงาน เมื่อต้องทำงานจะมีประสิทธิภาพในการทำงานช้าลง ในระดับเศรษฐกิจ คือ ของก็แพงขึ้น ทำให้รายได้ที่ได้มาไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายและในระดับสังคม คือ ทำให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ลดลง เพราะด้วยเงินเดือน โบนัดที่ได้ ลดลง ทำให้ไม่สามารถที่จะทำเพื่อสังคมได้อย่างเต็มที่

และพบว่าคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิสนั้น ได้ใช้วิธีในการจัดการกับความเครียดโดยหลักทั่วไป ที่ไม่ใช่หลักในพระพุทธศาสนา คือ การทำความเข้าใจและยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้น การทำอาหาร การอ่านนิยาย การชวนเพื่อน ๆ ไปทานข้าวข้างนอก การฟังเพลง การพักผ่อนอยู่กับธรรมชาติ และการพูดกับนักบำบัดเพื่อได้ระบายในสิ่งที่ตนกำลังประสบปัญหา และ Mindfulness Activity or Grounding Activity เช่น การเดินช้า ๆ อย่างมีสติ

ประเด็นที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส

พบว่าหลักในพระพุทธศาสนานั้นช่วยจัดการกับความเครียดได้มากกับคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิสที่มีปกติเข้าวัดทำบุญมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี กับวัดไทยลอสแอนเจลิส และวัดพระธรรมกายแคลิฟอร์เนีย ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่า หลักในพระพุทธศาสนานั้นช่วยให้มีสติอยู่กับปัจจุบัน การปฏิบัติธรรมช่วย

ปล่อยวางเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตึงเครียด การทำทานคือการให้ที่สามารถทำให้คนอื่นมีความสุขขณะที่ทำให้เรามีความสุขไปด้วยเพราะได้ช่วยเหลือ มีการอธิบายไว้เป็นข้อ ๆ อย่างละเอียด หากใครนำไปใช้ก็เป็นประโยชน์กับตนเองและคนรอบข้างด้วย และยังพบอีกว่า พระพุทธศาสนานั้น สามารถช่วยจัดการกับความเครียดและส่งผลที่ดีต่อตนเองและคนรอบข้างได้ดีมาก ๆ โดยสรุปข้อมูลได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ทาน ศีล การ Let's go ช่วยปล่อยวางได้ การสละอารมณ์ และมีความสุขจากการให้ ผู้รับก็ดีใจ ผู้ให้ก็ดีใจ รวมถึงการให้แรงกาย คือ เมื่อเขามาวัด แล้วได้ทำหน้าที่ ๆ พระอาจารย์ได้มอบหมายงานให้ทำ ศีล ทำให้สามารถข่มอารมณ์และเป็นเครื่องช่วยเตือนเราให้อยู่ในศีลในธรรม ไม่ให้ไปทำอะไรที่เดือนร้อนที่จะนำเรื่องเครียดมาสู่เราได้อีก

2. การสวดมนต์ไหว้พระ คือ การดึงใจมาอยู่กับตัวเอง เมื่อเราสวดมนต์ เสียงสวดมนต์จะทำให้เราสงบ ในสบายเพราะทุกครั้งที่สวดมนต์เสร็จ ต่อด้วยการอธิษฐานให้ชีวิตราบรื่น ไม่ให้มีปัญหาและอุปสรรค ซึ่งเมื่อเราอยู่กับบุญกุศล เราก็จะเจอแต่สิ่งที่ดีและคนที่ดี ๆ อีกทั้งทำให้คำพูดของเรานิ่งลง คนที่อยู่ในครอบครัวจะมีความสุขกับเรามากขึ้น เพราะสามารถคุยกันได้อย่างมีความสุข เมื่อการพูด การกระทำที่เย็นสบาย บ้านก็จะเย็นสบายไปด้วย

3. การเจริญสมาธิภาวนา ช่วยทำให้ใจอ่อนโยน สงบ ผ่อนคลาย มีพลัง เป็นการดึงจิตที่กำลังฟุ้งซ่านอยู่กับที่เป็นเรื่องลบให้กลับมามีสติอยู่กับปัจจุบัน สามารถทำใจรับสภาพกับเรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นได้ เกิดปัญญาในการแก้ไขสิ่งต่าง ๆ เมื่อต้องดีลงานกับคนอื่นก็สามารถคุยด้วยความคิดที่แยบยล มีเหตุมีผล มีสติ ไม่ได้ใช้อารมณ์ในการตอบ

4. ศีล สมาธิ ปัญญา จะช่วยควบคุมเรื่องอกุศลที่จะเกิดขึ้น ใจจะตั้งมั่นในระดับเบื้องต้นจนเกิดสติขึ้นมา ได้อยู่กับปัจจุบัน และจะทำให้เข้าใจโลก และสัจจธรรมของชีวิตด้วยปัญญา

5. ไตรลักษณ์ ช่วยให้คิดได้ว่า ความเครียดนั้นมันมาแล้วเดี๋ยวมันก็ไป มีเกิดขึ้น เดี๋ยวมันก็ดับไป มีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทำให้อารมณ์ขึ้นลง เป็นอนิจจัง ใจจะไม่ไปเกาะเกี่ยวกับความเครียด จะทำให้มองโลกในด้วยความความเป็นจริง

ประเด็นที่ 3 เพื่อเสริมสร้างพุทธวิธีการจัดการความเครียดของคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส

พบว่า จากการสัมภาษณ์คนไทยในเมืองลอสแอนเจลิสทั้ง 15 ท่านนั้น ได้ให้ข้อมูลว่า รูปแบบที่ใช้ในการจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดทิศทางในการแก้ไขปัญหาความเครียดให้เหมาะในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีมาก ซึ่งการเจริญสมาธิภาวนา เป็นที่นิยมในการนำมาปรับใช้เพื่อจัดการความเครียดได้ดีที่สุด ตามด้วยการทำทาน เช่น การมาตักบาตร มาถวายภัตตาหารที่วัด เป็นต้น ยังพบอีกว่า รูปแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งผลดีต่อการจัดการความเครียดที่ดีที่สุดนั้นสามารถแยกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้คือ

1. การนั่งสมาธิ
2. การได้ทำบุญที่วัด เช่น การได้มาใส่บาตรพระ การได้มาถวายภัตตาหาร
3. การสวดมนต์ไหว้พระ
4. การฟังธรรม
5. การทำหน้าเป็นอาสาสมัคร ช่วยงานวัดด้วยการรับผิดชอบงานต่าง ๆ ที่ทางพระอาจารย์ได้มอบหมายให้ เช่น การจัดงานพิธีกรรม การปลูกต้นไม้ การทำอาหารช่วยวัด และทำความสะอาด

และได้ให้ความคิดเห็นว่า เพื่อเสริมสร้างพุทธวิธีเพื่อจัดการความเครียดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. งานสงกรานต์ ควรจัดให้มีความสนุกสนาน ควรส่งเสริมให้วัดมีการสอนเด็กรุ่นใหม่ให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น เมื่อเขามีงานของตัวเอง เขาจะได้มีความสุขที่เรามอบงานให้ จะช่วยทำให้เขาอยากจะมาวัด และรักษางานของเขาไว้

2. ควรให้มีการปฏิบัติธรรมที่ยาวมากขึ้น และให้พระอาจารย์เทศน์สอนให้มากขึ้น

3. กิจกรรมของทางที่มีการการเปิดสอนเด็ก ๆ เช่น สอนภาษาไทย ดนตรี เป็นต้น ควรรักษาไว้ เพราะเมื่อลูกเข้าแม่ก็ไปด้วย หรือแม่ไปด้วยลูกก็จะมีกิจกรรมที่วัดทำด้วย

4. อยากให้พระอาจารย์ในแต่ละวัดได้เอาหลักธรรมที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้น สอนให้คนไทยเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อที่เขาออกไปจากวัดไปแล้ว สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันมากขึ้น เช่น เรื่องการสละอารมณ์ที่ไม่ดีออกไปจากใจ คือการให้อภัยทานออกไป หรือการข่มจิตที่ไม่ดีในตัวเรา ไม่ให้ไปกระทบกับคนอื่น

5. สถานที่วัดและคำสอนต่าง ๆ ดีอยู่แล้ว แต่ในเมืองลอสแอนเจลิส เรื่อง Mind Set นั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก ๆ ช่วยคนได้ เพราะคนที่นี่ต้องการโอกาสที่จะได้พูดและแชร์เปลี่ยนประสบการณ์ต่าง ๆ ของเขาทั้งที่ดีและที่กำลังเจอปัญหา เพียงแค่พระภิกษุสามารถฟังเขาโดยให้เขาไม่รู้สึกว่าพระคาดหวังที่จะได้อะไรจากเขา เช่น ไม่ได้ต้องการให้เขามาร่วมกิจกรรม ไม่ได้ต้องการให้เขามาถวายภัตตาหาร ไม่ได้ต้องการเงินทอง ไม่ได้ต้องการอะไรเลย แค่มาวัดแล้วเปิดใจคุยกันแล้วแชร์ประสบการณ์จะช่วย Support ให้แนวทางปฏิบัติที่ดีต่อเขา ให้คำแนะนำเรื่องสถานที่ Meditation Retreats แก่เขา ว่าที่อเมริกาหรือที่ไทย มีตรงไหนบ้าง ให้หนังสือธรรมะแก่เขา เป็นต้น เมื่อเขารู้สึกดี เขาจะมาวัดเอง มาทำบุญเอง กลายเป็นผู้ให้ และกลายเป็นกำลังหลักของวัดเอง เพราะเราให้ใจเขาไปก่อน โดยเฉพาะคนไทยที่โตที่นี่จะไม่ชอบการกดดัน ความคาดหวังว่าจะต้องมาวัดร่วมกิจกรรมนี้ จะต้องทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ เขาแค่ต้องการเพื่อนที่จะรับฟังปัญหาได้ และสถานที่ ๆ เขารู้สึกสบายใจ ส่วนการทำทาน เช่น การตักบาตร ช่วยให้คนไทยหายจากความเครียดได้เช่นกัน แต่คนไทยยังขาดความเข้าใจเรื่องการทำบุญ เพราะโดยส่วนใหญ่ จะทำตามที่พ่อแม่ทำ แต่ไม่ได้เข้าใจว่าทำทำไม มีผลดีต่อชีวิตอย่างไร ต้องมีการสอนให้คนใหม่ เข้าใจ ปลื้มใจกับสิ่งที่ทำ ว่าทำแล้วได้ผลในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

อภิปรายผลการวิจัย

พบว่า ความเครียดและปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดนั้นจากการวิจัยนั้น สอดคล้องกับข้อมูลของ PSYCHOLOGICAL CARE INSTITUTE ที่มีการค้นพบว่า การแสดงออกและเปิดเผยข้อมูลต่าง ๆ ออกมาทางสื่อ Social Media เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดอาการของภาวะซึมเศร้า ตั้งแต่โรคระบาดโควิด-19 เกิดขึ้น ก็เกิดการรายงานข่าวและสื่ออื่น ๆ อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับอาการของโรคโควิด ซึ่งการรายงานข่าวเกี่ยวกับอาการดังกล่าวของโรคเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้คนเกิดความเหนื่อยล้าและเกิดอาการหดหู่ใจของประชากรเป็นจำนวนมากขึ้นเพราะการรายงานข่าวดังกล่าวเป็นการรายงานในเชิงที่เป็นน่ากลัวมากกว่าการรายงานในแง่บวก จะเห็นได้จากการรายงานเกี่ยวกับอาการที่ร้ายแรงและยอดผู้เสียชีวิตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละวันทั่วโลก จึงไม่น่าแปลกใจที่จะมีผู้คนเป็นเกิดอาการเครียดและเศร้าใจเพิ่มมากขึ้น

มีความสอดคล้องกับ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2548) จากหนังสือแนวทางการใช้เครื่องมือด้านสุขภาพจิตสำหรับบุคลากรสาธารณสุข ที่ว่า ความเครียด เป็นเรื่องของร่างกายและจิตใจที่เกิดการตื่นตัวเตรียมรับกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์ หนึ่ง ซึ่งเราคิดว่าไม่น่าพอใจ เป็นเรื่องที่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ ทำให้รู้สึกหนักใจเป็นทุกข์ และทำให้ เกิดอาการผิดปกติทางร่างกายและพฤติกรรมตามไปด้วย ความเครียดสามารถเกิดได้ จาก 3 สาเหตุคือ 1. สาเหตุทางด้านร่างกาย จากสภาวะของร่างกายที่เกิดความเครียด สุขภาพเจ็บป่วย รุ่นแรงและไม่รุนแรง การพักผ่านที่ไม่เพียงพอ รับประทานอาหารไม่เพียงพอ

2. สาเหตุทางด้านจิตใจ เกิดจากสภาวะทางจิตใจของบุคคลที่ก่อให้เกิดความเครียด เช่น ทัศนคติ บุคลิกภาพ คนที่มีความรับผิดชอบสูง 3. สาเหตุทางด้านสังคม เกิดจากสิ่งที่อยู่นอกตัวคน เช่น สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงในชีวิต การทำงาน เป็นต้น

การจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนาของคนไทในเมืองลอสแอนเจลิส มีความสอดคล้องกับผลวิจัยของ (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานการณ์และการจัดการความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครนายกและสระแก้ว” ที่กล่าวว่า สำหรับการเจริญสติภาวนาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ในการที่จะใช้เพื่อเจริญสติและพัฒนาความมั่นคงทางสมาธิให้กับผู้ปฏิบัติ เราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันเกิดกลุ่มการเรียนรู้วิปัสสนาสมาธิมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการเจริญสติและเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไป มีส่วนช่วยยกระดับกระบวนการคิดให้กับผู้เรียนรู้สามารถปล่อยวางปัญหาได้มาก และยังกล่าวต่ออีกว่า สาหรับการสรุปหลักธรรมและกระบวนการจัดการความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เหมาะสมต่อการอธิบายเพื่อประยุกต์ให้พระสงฆ์และฆราวาส เข้าใจปัญหาความเครียด ทั้งนี้เพื่อให้ปรับมุมมองในการดาเนินชีวิตในการเข้าใจธรรมชาติและความ เป็นไปของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์นากิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การ วิปัสสนาสมาธิ การเข้าวัดเพื่อทากิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนากระบวนการคิด อย่างสร้างสรรค์โดยมีกลุ่มพระสงฆ์เป็นผู้นำ เป็นต้น

มีความสอดคล้องกับผลวิจัยของ (นิธิพันธ์ บุญเพิ่ม, 2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การปรับความคิดโดยการยอมรับความจริง สาขาวิชาที่นักศึกษาศึกษาอยู่เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับวิธีการจัดการความเครียดด้วยการปรับความคิดโดยการยอมรับความจริง การแสวงหาการสนับสนุนทางสังคม และการแสวงหาความเพลิดเพลิน

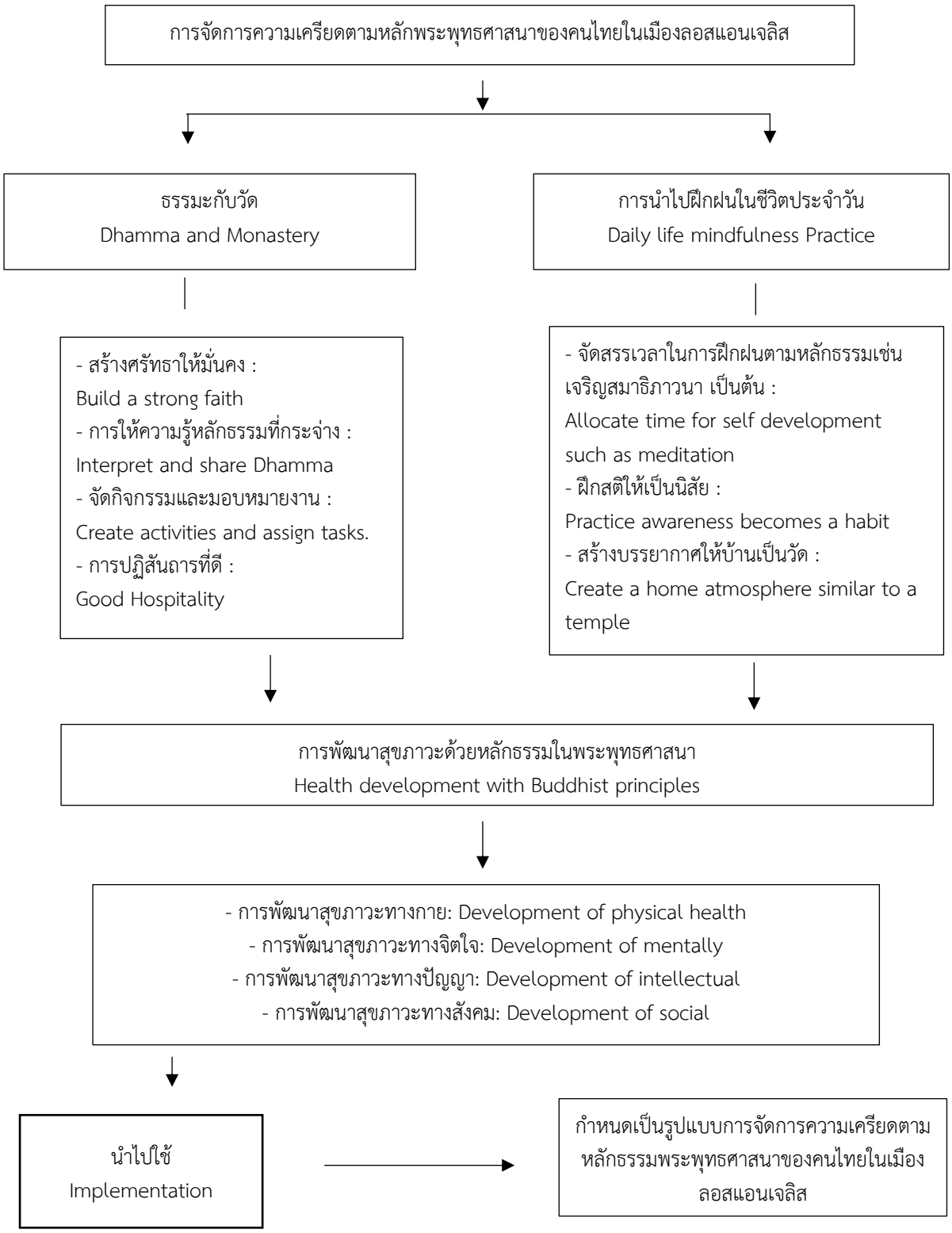
มีความสอดคล้องกับผลวิจัยของ (กิจจ์ศรัณย์ จันทร์โป๊, 2560) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการสวดมนต์ตามแนวทางพุทธศาสนา และการทำสมาธิแบบอานาปานสติที่มีต่อความเครียดของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า การสวดมนต์ และการทำสมาธิแบบอานาปานสติมีผลทำให้ลดระดับความเครียดลงได้ โดยการสวดมนต์สามารถผ่อนคลายความเครียด

มีความสอดคล้องกับผลวิจัยของพระมหาภาณุวิชญ์ ปณฺฑาปโชโต (บุญคอย), 2555 จากงานวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการบำบัดรักษาโรคทางใจ ที่ว่า การนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยบำบัดโรคทางใจเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีส่วนของอาการป่วย ที่เกิดจากสาเหตุมาจากโรคทางใจ หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาก็ได้มุ่งสอนให้คนรู้จักวิธีการดับทุกข์ โดยเฉพาะความทุกข์ที่เกิดทางใจอันทำให้มนุษย์เกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมาภายหลัง วิธีการประยุกต์รักษาโรคทางใจตามหลักพระพุทธศาสนามี 3 ประการคือ 1. การใช้โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาหาเหตุผล คุณค่าประโยชน์และโทษ ในเรื่องนั้น ๆ พร้อมกับการรู้จักแก้ไขปัญหา และการรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง วิธีนี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยมีอาการไม่รุนแรง ซึ่งสามารถช่วยเหลือตนเองได้ 2. การใช้สมาธิบำบัด เช่น อานาปานสติ พุทธานุสติ การเจริญเมตตา เมื่อสงบระงับนิวารณ์กิเลส จนทำให้เกิดปีติสุข และความผ่อนคลาย 3. การคบหากัลยาณมิตร เช่น พ่อ แม่ ครู พระสงฆ์ จิตแพทย์ คนดี หรือคนใดคนหนึ่ง ที่สามารถให้คำแนะนำและคำปรึกษาได้

มีความสอดคล้องกับยรรยงค์ อิ่มสุวรรณ, 2566 จากบทความ “ความเครียดมีผลต่อสุขภาพอย่างไร” ที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายดังที่กล่าวในข้างต้นไม่เพียงแต่จะทำให้ระบบการทำงานของร่างกายผิดปกติไป แต่ยังทำให้พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลเปลี่ยนแปลงด้วย ยกตัวอย่างเช่น ท่านเครียดมาก ๆ บางรายจะมีอาการเบื่ออาหารหรือบางรายอาจจะรู้สึกว่าตัวเองหิวอยู่ตลอดเวลา และทำให้มีการบริโภค

อาหารมากกว่าปกติ มีอาการนอนหลับยาก นอนไม่หลับ หรือหลับไม่สนิทหลายคืนติดต่อกันโดยประสิทธิภาพในการทำงานน้อยลง

องค์ความรู้วิจัย



แผนภาพ องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์โดยการกำกับดูแลของสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา ควรเพิ่มการจัดทำองค์ความรู้การจัดการความเครียดตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการสอน การเผยแผ่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระสงฆ์ วัด ชุมชน และองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม จัดประชุมจะได้ทราบข้อมูลของปัญหาความเครียดและวิธีการในการจัดการกับความเครียดที่ได้ผลดีที่สุด โดยทดลองใช้กับตนเองก่อน แล้วนำไปสอนและบอกกล่าวคนไทยในเมืองลอสแอนเจลิส เพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

บรรณานุกรม

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2548). *คู่มือคลายเครียดด้วยตนเอง.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กองสุขภาพจิตสังคม.

กิจจ์ศรัณย์ จันทร์โป๊. (2560). *ผลของการสวดมนต์ตามแนวพุทธศาสนาและการทำสมาธิแบบอานาปานสติที่มีต่อความเครียดของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2560). สถาการณ์และการจัดการความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดนครนายกและสระแก้ว. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,* 6(4), 154-167.

นิธิพันธ์ บุญเพิ่ม. (2553). *ความเครียดและการจัดการความเครียดของนักศึกษาวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย* (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาภาณุวิชญ์ ปณฺญาปโชโต. (2555). *พุทธวิธีการบำบัดรักษาโรคทางใจ* (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยรรยงค์ อิ่มสุวรรณ. (2566). *ความเครียดมีผลต่อสุขภาพอย่างไร.* สืบค้น 2 กุมภาพันธ์ 2566, จาก www.med-afdc.net,

สมาคมจิตวิทยาอเมริกัน. (2565). *American Psychological Association.* สืบค้น 1 ธันวาคม 2565, จาก https://www.apa.org/news/press/releases/stress/2020/report-july

สถาบันความเครียดแห่งอเมริกา. (2565). *The American Institute of Stress (AIS), September 25th, 2019.* สืบค้น 1 ธันวาคม 2565, จาก https://www.stress.org/the-united-states-of-stress-2019-youll-never-think-about-stress-the-same-way-again

Tyler Schmall. (2565). New York Post, SWNS, June 7, 2019. สืบค้น 1 ธันวาคม 2565, จาก https://nypost.com /2019/06/07/ this-is-the-most-stressed-out-city-in-america/amp/

การพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์*

DEVELOPMENT OF TOURISM POTENTIAL GUIDELINES FOR CIVILIZATION OF ANCIENT SITES OF SI THEP SI THEP DISTRICT PHETCHABUN PROVINCE

พระราชพัชรธรรมเมธี
Phraratphatcharathammethee
วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมืองเพชรบูรณ์
Pho Khun Pha Mueang Phetchabun, Buddhist College
Email: phralax@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่องการพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวักเพชรบูรณ์ การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 1) เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ 2) เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่โบราณสถาน เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน เลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 ท่าน

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก มีหลายเส้นทาง การรองรับนักท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่ครบครัน ด้านการสนับสนุนนักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเข้าใจจากการท่องเที่ยว มีการพัฒนาบุคลากรของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดตั้งคณะกรรมการภายใน ด้านการจัดการมีการจัดกิจกรรมกับชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น การพักโฮมสเตร์ การมีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน มีการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีการส่งเสริมการจัดทำผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การทำไอศกรีมเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนศรีเทพ มีการปักผ้าแบบดั้งเดิม ลายปักผ้าปักไปตามจินตนาการ ขึ้นลายปักโดยไม่มีการวาดลายก่อน ไม่ใช้เครื่องจักในการปัก ผ้าที่ปักออกมาจึงกลายเป็นหนึ่งผืนหนึ่งลายเดียวในโลกที่ไม่ซ้ำแบบกัน การรักษาความปลอดภัย มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด และเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา ด้านสถานที่พักอยู่ในแหล่งชุมชน ที่พักมีราคาที่เหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นครบ ด้านความสะดวกในการใช้บริการ มีลานจอดรถ มีร้านค้า ด้านความปลอดภัย มีกล้องวงจรปิด ด้านความเชื่อเรื่องโบราณสถานสำคัญทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาเที่ยวชม

* Received August 2, 2024; Revised August 15, 2024; Accepted August 30, 2024

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม ประสบการณ์ร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว การสื่อสาร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ; การพัฒนา; ศักยภาพการท่องเที่ยว; อารยธรรม; โบราณสถาน

ABSTRACT

This research article is part of the research Development of tourism potential guidelines for civilization of ancient sites of Sithep Si Thep District Phetchabun Province. The objective were: 1) To study the tourism potential of Sithep Ancient Civilization 2) To create guidelines for developing the tourism potential of Sithep Ancient Site civilization. It was a mix-method research using documentary research, questioner, in-depth interview, and focus group. Samples: Sithep Historical Site Officer Provincial cultural officers, community leaders, village chiefs, and those working in connection with the community. Select a specific type of 20 people.

1. Tourism potential of Sithep Ancient Sites Access to tourist attractions was convenient. There were several routes. Accommodating tourists, there were facilities for tourists. Supporting tourists to gain knowledge and understanding from tourism. There was regular development of the community's personnel. An internal committee is formed. The management organizes activities with the community for tourists to engage with the community, such as staying at homestay. Participation in the field of community tourism development There was income generated from tourism within the community. The creation of products that are unique to the community promoted, such as making ice cream as a symbol of the Sri Thep community. There was traditional embroidery, embroidery patterns according to imagination, embroidery without drawing first. Do not used embroidery machines. The embroidered fabric thus becomes one and the only pattern in the world that was unique. Security CCTV cameras and security guards were installed at all times. In terms of accommodation in the community, the accommodation is reasonably priced and has all the necessary facilities. In terms of ease of use, there was a parking lot, there are shops, security, there are CCTV cameras.

2. Guidelines for developing tourism potential of Sithep Ancient Site civilization Si Thep District Phetchabun Province Guidelines for potential development

include cultural capital, participation, experience, activity, communication, and tourism attractions management.

Keywords; Development; Tourism potential; Civilization; Archaeological sites

บทนำ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นรายได้หลักให้ประเทศไทยมาอย่างยาวนาน มีชื่อเสียงติดในระดับโลก ทั้งในด้านความสวยงาม ทางเลือกของสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ดึงดูด อย่างไรก็ ตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงตามเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมรวมทั้งเหตุการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมเกิดขึ้น เช่น การระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 ซึ่งทำให้ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการในธุรกิจท่องเที่ยวต้องปรับตัว สร้างสรรค์รูปแบบการท่องเที่ยวและบริการใหม่ ๆ เพื่อตามให้เท่าทันกับความต้องการที่เปลี่ยนไปของนักท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐซึ่งมีบทบาทในการกำกับดูแลพึงมีความเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และวางแนวทางการกำกับดูแลอย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนธุรกิจอุตสาหกรรมกรรมการท่องเที่ยวของไทยให้เติบโตอย่างมั่นคง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2554) รัฐบาลกำหนดนโยบายและให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชนด้วยการผลักดันให้นักท่องเที่ยวเดินทางเชื่อมโยงจากเมืองหลักสู่ “เมืองรอง” มากขึ้นเพื่อให้เม็ดเงินสะพัดที่เมืองรองและกระจายลงสู่ท้องถิ่น หนุนให้เกิดการกระจายรายได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึงตามนโยบายลดความเหลื่อมล้ำ โดยการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเมืองรองมีทั้งหมด 55 เมืองรอง ที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเร่งคิดและลงมือทำให้เกิดการท่องเที่ยวเมืองรองและการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน ยกระดับรายได้ของฐานรากให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เติบโตแข็งแกร่งและยั่งยืน เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นผู้รับใช้ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) มีวิสัยทัศน์และเป้าประสงค์เพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการ พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน โดยการยกระดับคุณภาพและเพิ่มความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมด้านการกระจายรายได้สู่ชุมชน และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรมโดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

แม้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการสร้างรายได้และมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ ประเทศ แต่ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวนั้น หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีจึงได้ เกิดแนวความคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องสามารถ

ตอบสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยว และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น และเป็นการ ตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันจะต้องรักษาและ อนุรักษ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ให้คนรุ่นหลังด้วย ดำเนินการท่องเที่ยวโดยเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม น้อยที่สุด และจะต้องเกิดการกระจายรายได้และการจ้างงานของคนในชุมชนท้องถิ่นด้วย ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน รักษาวัฒนธรรม ระบบนิเวศ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น โดยเกิดผลกระทบน้อยที่สุดเพื่อที่จะใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546) จากการรายงานของบุ๊คกิ้งดอทคอม ด้านการเดินทางอย่างยั่งยืนในปี 2020 (Booking.com, 2020) Sustainable Travel Report 2020 รายงานว่า ร้อยละ 55 ของนักท่องเที่ยวทั่วโลก มุ่งมั่นที่จะท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่น ร้อยละ 48 ของนักท่องเที่ยวยอมเผชิญกับความยากลำบากมากขึ้น เช่น เวลาในการเดินทางถ้าหากเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ร้อยละ 56 ของนักท่องเที่ยวทั่วโลกคิดว่าการใช้บริการที่พักที่มีความยั่งยืนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และร้อยละ 52 ของนักท่องเที่ยวทั่วโลก พร้อมที่จะมองหาสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความนิยมน้อย เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินความสามารถในการรองรับของสถานที่ท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560)

ภาครัฐมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ และพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการส่งเสริมจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการ Amazing Thailand Go Local ท่องเที่ยวท้องถิ่นไทย ชุมชนเติบใหญ่ เมืองไทยเติบโต โครงการ Village To The World เพิ่มมูลค่ายกระดับการท่องเที่ยว โครงการ OTOP Village หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว 8 เส้นทาง โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นต้น (ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจ ธุรกิจและเศรษฐกิจฐานราก ธนาคารออมสิน, 2561) และหน่วยงานภาครัฐต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งเน้นการฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์โบราณสถาน และเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทยด้วยวิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การต่อยอดในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สถาปัตยกรรมและวิถีชุมชน ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) โดยสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยสะท้อนวิถีไทย ที่มีจุดประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดความยั่งยืน โดยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชนในเชิงการเรียนรู้ นอกจากนี้ภาคธุรกิจและชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ใช้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ และผลประโยชน์แท้ คนในพื้นที่จะได้รับทั้งในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ตอบแทนตามระบอบทุนนิยมและความยั่งยืนของการพัฒนา (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2561)

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ควรมีการประเมินศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงควรศึกษาว่าปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาใช้ใน

การปรับปรุง หรือพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งการประเมินจะต้องครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น ศักยภาพด้านพื้นที่ ศักยภาพด้านการจัดการ ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวและกระบวนการจัดการท่องเที่ยว หรือศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (วิภา ศรีระทุ, 2551) รวมถึงจะต้องมีการประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ชุมชน โดยให้คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเป็นผู้ประเมินเพราะเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการท่องเที่ยว การศึกษาศักยภาพ และมีส่วนรับรู้ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว และจะต้องประเมินจากมุมมองของนักท่องเที่ยวด้วย เพื่อให้ชุมชนรับทราบระดับศักยภาพของตนเองในการจัดการท่องเที่ยว และนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อนำไปสู่พัฒนาศักยภาพของ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (ณัฏฐพัชร มณีโรจน์, 2560) เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนเอง

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้ประเทศเป็นอันดับหนึ่งและมีแนวโน้มที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความแตกต่างกันตามแต่ภูมิภาค การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีความโดดเด่นและมีคุณค่าตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลกให้เข้ามา รวมถึงภาพลักษณ์ความมีอัธยาศัยไมตรีของคนไทยในสายตาโลกก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ, 2563)

การท่องเที่ยวอารยธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการเคารพและรักษาสิ่งแวดล้อม และมีการแบ่งปันประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวอารยธรรมต้องเป็นไปตามมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Management Standard : STMS) ซึ่งมี 4 ด้านหลัก คือ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการบริหารจัดการ

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นทางอารยธรรม มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามรอบล้อมด้วยภูเขาสลับซับซ้อน และอุดมไปด้วยพืชพรรณป่าไม้นานาชนิด และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในหลายพื้นที่ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและภูเขา สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดเทเป็นที่ราบสูง มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย และยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โบราณสถานโบราณวัตถุ วิถีชีวิต ชีวิตชุมชน ซึ่งหาดูยากในปัจจุบัน

“อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ” อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นแหล่งอารยธรรมโบราณสำคัญ โดดเด่นทั้งด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ศาสนาและวัฒนธรรม เคยเป็นศูนย์กลางทางการแลกเปลี่ยนสินค้า สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรือง ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายต่อเนื่องถึงยุคทวารวดีจวบจนถึงยุคเขมรโบราณ นอกจากวัฒนธรรมทวารวดีแล้ว เมืองศรีเทพเริ่มรับอิทธิพลเขมรโบราณ หากเทียบเคียงกับศิลปะของเขมรก็ตรงกับนครวัด หลักฐานที่ชัด คือปรางค์ศรีเทพ และปรางค์สองพี่น้อง จึงถือว่าเมืองศรีเทพมีพัฒนาการของการก่อร่างสร้างเมืองมาอย่างต่อเนื่อง ยังเป็นเมืองที่มีการแลกเปลี่ยนสินค้า

ระหว่างภาคกลางกับภาคอีสาน เมื่อดูจากจุดที่ตั้งของเมืองศรีเทพตั้งอยู่ขอบของที่ราบกลางตอนบน เพื่อจะเดินทางเชื่อมต่อไปทางแถบที่ราบสูงภาคอีสาน คนที่อยู่ทางภาคอีสานก็ต้องการสินค้าที่อยู่แถบภาคกลาง ก็เลยมีการเดินทางไปมา เห็นได้ว่าเมืองศรีเทพเจริญขึ้นมาโดยได้รับอิทธิพลจากภายนอก พบโบราณวัตถุหลาย ๆ อย่างที่แสดงให้เห็นว่ามีการนำมาจากภายนอกไม่ได้ผลิตขึ้นเอง

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมซึ่งจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการตระหนักรู้ถึงคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน โดยร่วมกันฟื้นฟูชุมชนโดยใช้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวแบบอารยธรรมนำเสนอเรื่องราววัฒนธรรมประเพณี สะท้อนวิถีความเป็นอารยธรรมของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพที่มีจุดประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้น ๆ ให้เกิดความยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้อง และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mix-method Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแบบวิจัยตัดขวาง โดยใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ข้อ คือ เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้ทฤษฎีและกรอบแนวคิดเป็นแนวทางในการดำเนินการ

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรที่อาศัยในเขตอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีจำนวน 69,854คน (ที่มา : สถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ (2564) http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx) จึงใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของ Krejcie and Moran โดยที่กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ที่ 0.05 จึงทำให้มีระดับความเชื่อมั่นที่ 95 %

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่อาศัยในเขตอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่จะต้องทำการศึกษา โดยการเปิดตาราง และสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นด้วยวิธีการสุ่มแบบสะดวก ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 382 ตัวอย่าง

การศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เจ้าหน้าที่โบราณสถานศรีเทพ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความเกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้แบบสอบถาม แบบมีโครงสร้างเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) สำหรับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมและข้อเสนอแนะในการการพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมรวมทั้งสิ้น 382 คน

การสุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ จะเป็นการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling strategies) และใช้วิธีการคัดเลือกแบบกำหนดโควต้า (Quota selection) โดยเมื่อได้จำนวนตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นแล้ว หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มเลือกบุคคลซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จำนวนทั้งหมด 20 คน ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่

1. ผู้แทนจากองค์กรภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่โบราณสถานศรีเทพ เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 9 คน

2. ผู้แทนจากองค์กรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความเกี่ยวข้องกับภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีบทบาทในการกระตุ้นเศรษฐกิจการลงทุน การค้า การบริการ การสนับสนุนและให้ความร่วมมือกับภาครัฐ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัด จำนวน 8 คน

3. ผู้แทนจากภาคประชาชน ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชน ตัวแทนชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการคิด การริเริ่ม การส่งเสริมภูมิปัญญา ท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านต่อการบริการและการจัดการท่องเที่ยวตลอดจนการพัฒนา ฟื้นฟูส่งเสริม และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวมรดก ภูมิปัญญาและสิ่งล้ำค่าในชุมชนท้องถิ่น ที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัด จำนวน 3 คน

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก มีหลายเส้นทาง การรองรับนักท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่ครบครัน ด้านการสนับสนุนนักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเข้าใจจากการท่องเที่ยว มีการพัฒนาบุคลากรของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดตั้งคณะกรรมการภายใน ด้านการจัดการมีการจัดกิจกรรมกับชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น การพักโฮมสเตย์ การมีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน มีการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีการส่งเสริมการจัดทำผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การทำไอศกรีมเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนศรีเทพ มีการปักผ้าแบบดั้งเดิม ลายปักผ้าปักไปตามจินตนาการ ขึ้นลายปักโดยไม่มีการวาดลายก่อน ไม่ใช้เครื่องจักในการปัก ผ้าที่ปักออกมาจึงกลายเป็นหนึ่งผืนหนึ่งลายเดียวในโลกที่ไม่ซ้ำแบบกัน การรักษาความปลอดภัย มีการติดตั้งกล้องวงจรปิด และเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา ด้านสถานที่พักอยู่ในแหล่งชุมชน ที่พักมีราคาที่เหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น

ครบ ด้านความสะดวกในการใช้บริการ มีลานจอดรถ มีร้านค้า ด้านความปลอดภัย มีกล้องวงจรปิด ด้านความเชื่อเรื่องโบราณสถานสำคัญทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาเที่ยวชม

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม ประสบการณ์ร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว การสื่อสาร และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมและรายด้าน

(n=382)

ข้อ	รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับที่
1	ด้านสิ่งดึงดูดใจ	3.20	.553	สูง	4
2	ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.32	.630	สูง	2
3	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.33	.496	สูง	1
4	ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.24	.440	สูง	3
	รวม	3.21	.469	สูง	



ภาพที่ 1 กิจกรรมของชุมชนโบราณสถานศรีเทพ (ภาพจากนักวิจัย)

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง มากที่สุด ทำให้ทราบว่าเพศหญิงสนใจการท่องเที่ยวอารยธรรมมากกว่าเพศชาย นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวมีอายุ มากสุด สูงกว่า 50 ปีขึ้นไป ทำให้พบว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอยู่ในวัยกลางคน ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสมากสุด คือ แต่งงาน มีอาชีพมากสุด รับจ้าง มีระดับการศึกษา มากสุด ต่ำกว่าปริญญาตรี และมีรายได้ต่อเดือนมากสุดต่ำกว่า 10,000 บาท อาจเป็นเพราะว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวศรีเทพเบื้องต้นเป็นคนในพื้นที่ ทำให้การมาเที่ยวชมค่อนข้างสะดวกมีค่าใช้จ่ายน้อยสามารถมาเที่ยวได้ในเบื้องต้น หลังจากที่ประกาศเป็นมรดกโลกทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะมาเที่ยวกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีการท่องเที่ยวอารยธรรมของ Xie, Philip Feifan (2004) กล่าวว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและนำพาผู้คนจากดินแดนและชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันมาพบปะซึ่งกันและกัน

ด้านพฤติกรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า จำนวนคนของผู้ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยวมากที่สุด เดินทางมากับเพื่อน จำนวน 131 คน รองลงมา มากับครอบครัว จำนวน 127 คน ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวมากที่สุด 2 ครั้ง จำนวน 192 คน รองลงมา 1 ครั้ง จำนวน 124 คน ช่วงวันที่เดินทาง มากที่สุด ได้แก่ วันหยุดนักขัตฤกษ์ - วันหยุดเทศกาล จำนวน 182 คน รองลงมา วันเสาร์ - วันอาทิตย์ จำนวน 156 คน ใช้พาหนะในการเดินทางมากที่สุด ได้แก่ รถยนต์ส่วนตัว จำนวน 181 คน รองลงมา รถโดยสารประจำทาง จำนวน 134 คน มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวมากที่สุด เพื่อพักผ่อน จำนวน 181 คน รองลงมา เพื่อหาประสบการณ์ใหม่ จำนวน 88 คน อาจเป็นเพราะว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวกับเพื่อนบางครั้งการเดินทางกับเพื่อนอาจจะเป็นโอกาสที่จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นและเป็นโอกาสที่จะได้สร้างความทรงจำที่ดีกับเพื่อน ๆ และด้วยเป็นวัยที่ใกล้เคียงกันทำให้การสนุกสนานมีมากกว่ากับคนต่างวัย จึงทำให้นักท่องเที่ยวอยากที่จะมาท่องเที่ยวกับเพื่อน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ข้อ ป้ายสัญลักษณ์บอกทางเข้า-ออก ร้านค้า สุขา ที่จอดรถภายในแหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสม รองลงมา ได้แก่ ข้อ สื่อแนะนำสถานที่ เพื่อความสะดวกในการท่องเที่ยว (แผนผัง เอกสาร แผนพับ) มีความเหมาะสม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการท่องเที่ยวอารยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างประสบการณ์การเดินทางที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวอารยธรรมเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น และสนุกไปกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวอารยธรรมยังเน้นการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน โดยชุมชนจะมีบทบาทในการออกแบบและจัดการทริปการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับวัยรุ่นและผู้ใหญ่ และมีการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนได้

ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อเฉลี่ยที่มีค่ามากสุด ได้แก่ ข้อ สภาพถนนเมื่อท่านเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา ได้แก่ ข้อ ป้ายบอกทางมายังแหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสม อาจเป็นเพราะว่าโบราณสถานศรีเทพเป็นทางผ่านไปอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ การเดินทางสะดวกเพราะเดินทางถนนสายใหญ่ของจังหวัดพร้อมทั้งมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ลักษณะของถนนหรือเส้นทางการเข้าถึงชุมชนอยู่ในสภาพดี และมีการจัดทำป้ายบอกเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน สามารถสังเกตได้ง่าย แต่มีบางเส้นทางของถนนชุมชนที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาถนนหรือเส้นทางให้อยู่ในสภาพดีควรต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อเฉลี่ยที่มีค่ามากสุด ได้แก่ ข้อ มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยใช้จุดเด่นของโบราณสถาน รองลงมา ได้แก่ ข้อ มีการจัดทำระบบโฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไปยังกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้รับทราบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมทรง บุรุษพัฒน์ และคนอื่น ๆ (2556) พบว่า ได้มีการเชิญผู้นำชุมชนมาร่วมหารือและสอบถามความสนใจ และจากนั้นจึงสร้างความเข้าใจร่วมกับคนในชุมชนทั้งหมดเพื่อหาจุดร่วมและค้นหาของดีชุมชนที่เหมาะแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงร่วมกันวางแผนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของตน โดยมีกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ให้กับคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว เช่น การศึกษานอกสถานที่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการฝึกเยาวชนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อย ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ได้รับการตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี

ด้านด้านสิ่งดึงดูดใจ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากสุด ได้แก่ ข้อ การจัดแสดงภายในโบราณสถาน มีการจัดลำดับเรื่องราวถ่ายทอดประวัติศาสตร์ รองลงมา ได้แก่ ข้อ ลักษณะสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ของโบราณสถาน สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ อาจเป็นเพราะ มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาบูรณะ มีการวางแผนงานที่ดีให้กับโบราณสถานศรีเทพ

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

การพัฒนาการท่องเที่ยวของศรีเทพ ควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวของศรีเทพในทุกด้านที่กล่าวมา เช่น ด้านสภาพแวดล้อม การอำนวยความสะดวก สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านค้า การเข้าชม อุทยานมีพื้นที่กว้าง แต่ว่าแต่ละจุดยังไม่ค่อยเข้าใจถึงความสำคัญได้มากพอ ควรมีป้ายบอกแต่ละจุดว่าคืออะไร เพื่อให้รู้ถึงรายละเอียดที่เพียงพอ อยากให้มีไกด์มาอธิบายเพิ่มขึ้นเพราะไกด์ยังมีน้อย และควรเพิ่มการเรียนรู้ด้านภาษาให้กับไกด์ ถ้ามีนักท่องเที่ยวหรือต่างชาติเข้ามา การพูดคุยต้องละเอียดหรือสื่อสารกับต่างชาติได้ เป็นต้น

แนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอารยธรรม จากการสังเคราะห์ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอารยธรรมควรประกอบไปด้วย ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) การมีส่วนร่วม (Participation) ประสบการณ์ร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชน (Experience) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) การสื่อสาร (Communication) การจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Attractions Management) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบที่ผู้วิจัยสกัดออกมาจากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล

การจัดการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนและจัดเป็นกิจกรรมที่สำคัญ ในการพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดการให้

นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนและจัดเป็นกิจกรรมที่สำคัญ ในการพัฒนาศักยภาพแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นด้วย เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ดังนี้ ได้แก่ การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม คนในชุมชนต้องรู้จักวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเองให้ดี เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูล คนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้ สิ่งดึงดูดใจด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้บริการอย่างเพียงพอและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างรวดเร็ว อยู่ใกล้จังหวัด และสะดวกเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่และมาเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวในการมาเที่ยวที่เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีหลายปัจจัย ได้แก่ ด้านสถานที่พักอยู่ในแหล่งชุมชน สถานที่พักอยู่ใกล้กับแหล่งที่ท่องเที่ยว ที่พักมีราคาที่เหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นครบ ด้านความสะดวกในการใช้บริการ มีลานจอดรถ มีร้านค้า ด้านความปลอดภัย มีกล้องวงจรปิด ด้านความเชื่อเรื่องโบราณสถานสำคัญทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจมาเที่ยวชม

ปัจจัยที่มีผลทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวและพักค้างแรมที่เมืองศรีเทพได้นานขึ้น นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญต่อทำเลที่ตั้งของที่พักเหมาะสมอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น ทำเลที่ตั้งของที่พักควรตั้งอยู่ในจุดที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้สะดวก ใกล้แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ และเข้าใช้บริการกับทางที่พักมากขึ้น นอกจากนี้ยังมี ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สถานที่ท่องเที่ยวแนวอารยธรรมและความพร้อมทางด้านเทคโนโลยีที่เพิ่มขึ้น

การรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวควรมีการดำเนินการ การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้นแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่า ทางศิลปวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ในสถานที่ท่องเที่ยวควรเพิ่มยามรักษาการให้มากขึ้น ติดกล้องวงจรปิดเพิ่มจะทำให้นักท่องเที่ยวสบายใจขึ้น และเที่ยวชมอย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธาธิณี หนูเนียม และสุวิชาดา สกุลวานิช (2565) ที่พบว่าชุมชนยังไม่มีการบริการด้านความปลอดภัยที่ครอบคลุม ดังนั้น ชุมชนควรมีการอบรมชุดคุ้มครองหมู่บ้าน การปฐมพยาบาลเบื้องต้น จัดตั้งคณะกรรมการ ด้านความปลอดภัยและอุบัติเหตุแก่นักท่องเที่ยวซึ่งทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านความปลอดภัย (สารสนเทศงานสุขภาพภาคประชาชนหรือ อสม.)

การประชาสัมพันธ์ทั้งในหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไป/ นักท่องเที่ยวทราบและเข้าใจถึงการท่องเที่ยวรูปแบบเชิงอารยธรรม ควรดำเนินการ รูปแบบการประชาสัมพันธ์เชิงอารยธรรมต้องมีการพัฒนาช่องทางการสื่อสาร โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook Twitter และ Line Application เพื่อตอบข้อซักถาม รวมทั้งประสานข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเรียบเรียงให้เข้าใจง่าย น่าเชื่อถือสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเผยแพร่ต่อได้อย่างเหมาะสมและรวดเร็ว

สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการเดินทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเยี่ยมชมวิถีชีวิตผ่านการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในชุมชน การเรียนรู้วิถีชีวิต การชมธรรมชาติ เพราะได้มีการร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนกัน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความผูกพันกับชุมชนและเกิดความประทับใจให้กลับมาเที่ยวซ้ำอีก เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในวัฒนธรรม และเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังให้ชุมชนตระหนักและเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ควรเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้แก่ผู้สูงวัยและผู้พิการได้ไปท่องเที่ยวในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ โดยจัดให้มีสิ่งอำนวยความต่าง ๆ เช่น ทางลาด ทางเดิน และห้องน้ำ เป็นต้น

จุดประสงค์ที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติเมืองศรีเทพ จุดประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอุทยานศรีเทพมีมากมายหลายจุดประสงค์ อันได้แก่ อยากย้อนประวัติศาสตร์แต่งกายย้อนยุคสวมชุดไทย ความเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมแห่งใหม่ เป็นโบราณสถานที่มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์และมีขนาดใหญ่กว่าโบราณสถานอื่น ๆ การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนทั้ง การปักผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ การรับประทานอาหารในชุมชนซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้าน หรือการเยี่ยมชมวิถีชีวิตบ้านเรือนการเป็นอยู่อาศัยของชุมชนของนักท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำได้ด้วยตนเองและได้แลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

วิธีการนำเสนอเรื่องราวของอุทยานแห่งชาติเมืองศรีเทพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลพบว่าวิธีการส่วนใหญ่จะเสนอในเรื่องการนำเสนอเรื่องราวของศรีเทพ ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การทำแผ่นพับหรือการทำหนังสือนำชมอุทยาน การติดป้ายโฆษณา การเชิญชวนเพื่อนที่อยู่ต่างจังหวัดให้มาเที่ยวชม เป็นต้น

การสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณสถานศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ด้านแนวทางการท่องเที่ยวอารยธรรมเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวชุมชน มีหลากหลายเส้นทางในการเดินทางมายังชุมชน และมีความสะดวกสบาย พื้นที่ที่มีการตั้งเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพนั้น นับเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยปัจจุบัน เนื่องจากยังเป็นพื้นที่ที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมทวารวดีและเขมรตามลำดับ ซึ่งรวมระยะเวลาที่มีความเจริญรุ่งเรืองถึงกว่า 800 ปี ส่วนใหญ่มีลักษณะการท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ เหตุเพราะอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมากนัก ทำให้การไปเที่ยวชมสะดวก

บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1. ส่วนเมืองโบราณศรีเทพ มีลักษณะเป็นเมืองที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบแบบเมืองในวัฒนธรรมทวารวดี ที่ยังคงสามารถรักษารูปแบบแต่เดิมไว้ได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุดโดยไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแห่งหนึ่งของประเทศไทย แบ่งพื้นที่ภายในเป็นสองเมืองที่นับได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่พบไม่มากนักในเมืองร่วมสมัยเดียวกันที่พบในปัจจุบัน 2. ส่วนนอกเมืองโบราณศรีเทพ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเมืองโบราณศรีเทพ โดยมีโบราณสถานเขาคลังนอกที่เป็นสถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมทวารวดีเช่นเดียวกันกับโบราณสถานเขาคลังใน และโบราณสถานปรางค์ฤษี ที่เป็นสถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมเขมรเช่นเดียวกันกับโบราณสถานปรางค์สองพี่น้องและโบราณสถานปรางค์ศรีเทพ เป็นโบราณสถานสำคัญก่อนการขึ้นทะเบียนประกาศเป็นมรดกโลก ซึ่งการท่องเที่ยวของศรีเทพ

แทบจะไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมเลย ทั้ง ๆ ที่เป็นทางผ่านและระยะทางเข้าไปชมไม่ไกลมาก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไปเที่ยวเขาค้อ หรือขึ้นเขาไปนอนบรรยากาศตอนหน้าหนาว นักท่องเที่ยวบางคนแวะเข้าไปเที่ยวศรีเทพและใช้เวลาในการท่องเที่ยวเร็วมาก อาจเป็นเพราะว่าเห็นเป็นซากอิฐหักพัง ซึ่งแบบนี้นักท่องเที่ยวหาเที่ยวดูได้ที่อยุธยา มีลักษณะคล้ายกัน จึงทำให้นักท่องเที่ยวมองผ่านเมืองศรีเทพไป หรืออีกเหตุผลหนึ่งนักท่องเที่ยวบางคนบอกว่าไว้เที่ยวตอนขากลับ แต่พอถึงเวลากลับเมื่อมาถึงศรีเทพก็เป็นเวลามืดพอดี ทำให้ไม่ได้แวะเที่ยว หลังจากการขึ้นทะเบียนประกาศเป็นมรดกโลก นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเจาะจงไปเที่ยวศรีเทพกันเลยทีเดียวด้วยความเป็นมรดกโลก ทำให้นักท่องเที่ยวมุ่งตรงไปเที่ยวเมืองศรีเทพโดยตรง

ด้านศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก แหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่ครบครัน สถานที่ถ่ายรูปและวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม สภาพแวดล้อมของชุมชนเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ทัศนียภาพที่สวยงาม เนื่องจากผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายและรบกวนสิ่งแวดล้อม มีป้ายห้ามและเตือนเกี่ยวกับสิ่งปฏิกูลเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตาม แต่ข้อเสีย คือ ที่จอดรถภายในสถานที่ท่องเที่ยว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ค่อนข้างจำกัด

ด้านการสนับสนุนนักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเข้าใจจากการท่องเที่ยวอารยธรรม จะมีการพัฒนาบุคลากรของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดตั้งคณะกรรมการภายในชุมชน ในด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน จะแบ่งออกเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยว 2 แบบ ได้แก่ 1. การต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบ One Day Trip นักท่องเที่ยวไม่ได้พักค้างคืน เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว เพื่อศึกษา ดูงาน และเรียนรู้วัฒนธรรม 2. การต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืน แต่ในการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนักค่อนข้างบริหารจัดการได้ยากเนื่องจากไม่ค่อยมีเจ้าของบ้านร่วมเพราะส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การบริหารจัดการไม่ค่อยจะไหว ลูกหลานที่จะมาช่วยส่วนใหญ่ออกไปทำงานในกรุงเทพกันหมด และผู้สูงอายุนั้นไม่เคยค้าขายและไม่เคยทำธุรกิจทำให้การบริหารที่พักเป็นไปได้ยาก วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้าน คือการทำนา ทำการเกษตร เมื่อเจอสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเป็นทุนนิยมเลยทำให้ต้องมีการปรับตัวลำบาก

ด้านการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวอยู่ท่องเที่ยวได้นานขึ้น โดยการจัดกิจกรรมกับชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น การพักโฮมสเตย์ การทำอาหารเย็นร่วมกัน หรือการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ จากผู้สูงอายุให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ เป็นต้น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชน มีส่วนร่วมในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยชุมชนมีการส่งเสริมการจัดทำผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การทำไอศกรีมเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนศรีเทพ ทำให้ผู้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

ด้านแนวทางการอนุรักษ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มเติมในพื้นที่ เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ศิลปะการปักผ้าแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะเป็นคนปัก ลายปักผ้าปักไปตามจินตนาการขึ้นลายปักโดยไม่มีการวาดลายก่อน ไม่ใช้เครื่องจักในการปัก ปักไปตามความคิด ผ้าที่ปักออกมาจึงกลายเป็นหนึ่งผืนหนึ่งลายเดียวในโลกที่ไม่ซ้ำแบบกันเลย

ด้านการรักษาความปลอดภัยและการสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว หลังจากเมืองโบราณศรีเทพเป็นมรดกโลกแล้ว ผลที่ตามมาจะช่วยเพิ่มพูนและเติมเต็มศักยภาพของเพชรบูรณ์มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจการลงทุนและด้านการท่องเที่ยว ทำให้การรักษาความปลอดภัยต้องเพิ่มมากขึ้น การได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกถือว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดีอย่างยิ่ง แต่การรักษาสถานะ และการดูแลพื้นที่มรดกโลกหลังจากนี้จะเป็นโจทย์ต่อไปที่ผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมมือช่วยกัน โดยเฉพาะภาครัฐที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและสนับสนุน โดยให้มีการเพิ่มอัตรากำลังคนและเจ้าหน้าที่ การรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเมืองศรีเทพนั้นเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก โดยเมืองโบราณศรีเทพได้มีการปรับปรุงและเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยมีการติดตั้งกล้องวงจรปิด และเจ้าหน้าที่ดูแลความปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของเมืองโบราณศรีเทพ และอย่าละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยวอารยธรรม จากการสังเกตพบว่า สภาพปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างสะดวกแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยว ยังมีความดึงดูดใจเนื่องจากเอกลักษณ์และวัฒนธรรมรวมถึงธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวที่ค่อนข้างดี แต่การจัดโซนร้านค้าให้กับชาวบ้านในท้องถิ่นนำสินค้าเข้ามาขายในพื้นที่ท่องเที่ยวยังไม่เป็นระเบียบ ห้องสุขาและที่จอดรถยังน้อย ด้านการบริหารจัดการนั้นภายในแหล่งท่องเที่ยวมีการบริหารจัดการ โดยมีการแบ่งฝ่ายการบริหารที่ชัดเจน แต่ยังขาดการบริหารจัดการด้านการตลาด ด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านความปลอดภัย ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นอยากให้มีการจัดกรุ๊ปทัวร์โดยให้นักเรียนในพื้นที่เป็นมัคคุเทศก์น้อยให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว ผลผลิตจากชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ โดยผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านให้การสนับสนุนกับผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ การปักผ้า การทอเสื่อ การทำอาหารพื้นบ้าน โดยนำนักเรียนมาหัดทำเป็นการสร้างรายได้ให้กับนักเรียนในวันหยุดเสาร์- อาทิตย์ และคนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาสรุปรวม ทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาศักยภาพประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) การมีส่วนร่วม (Participation) ประสบการณ์ร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชน (Experience) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) การสื่อสาร (Communication) และการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Attractions Management) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ผู้นำชุมชนควรมีส่วนร่วม มีการดำเนินการประสานงานแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพัฒนาและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว มีการเน้นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมชุมชนให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างยั่งยืนและเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว กิจกรรมที่ชุมชนทำได้ ได้แก่ การทำโฮมสเตย์ให้

นักท่องเที่ยวได้เข้าพักค้างแรม มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การเล่าเรื่องราวศรีเทพ ความเป็นมาให้กับนักท่องเที่ยวฟังเป็นความรู้ การทำอาหารเย็นร่วมกันกับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกัน เกิดความประทับใจในการเข้าพักทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาเข้าพักอีก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ, เสรี วงษ์มณฑา, ชุษณะ เตชคณา และณัฐพล ประดิษฐผลเลิศ (2559) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดก วัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งหนึ่งในแนวทาง ของการพัฒนา คือการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและ สิ่งแวดล้อม ควรมีการพัฒนาภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การพัฒนาระบบขนส่งและการจราจร ชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีบทบาทที่แตกต่างกันในการสร้างจิตสำนึก เช่น การรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถี ชีวิต หัตถกรรม และภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนได้รับรู้และสืบทอด การสร้างและนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว และเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม การสร้างความตระหนักและประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว ปลูกฝังความรักหวงแหนและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วม (Participation) 1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมวางแผนการบริหารกิจกรรมการการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้นำชุมชนจะต้องประสานงานแก่ผู้คนในชุมชนอย่างทั่วถึงและมีการกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ให้เป็นที่ดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว 2. การมีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้นำชุมชนควรมีการจัดแบ่งหน้าที่ของกลุ่มคนในชุมชนอย่างทั่วถึงในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากปัจจุบันยังมีแค่เพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีส่วนร่วม จึงทำให้กลุ่มอื่นไม่สามารถเข้ามามีหน้าที่ได้ 3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริการนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย เนื่องจากปัจจุบันชุมชนไม่มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศของชุมชนเอง ควรมีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์คู่มือการท่องเที่ยว แผ่นพับและ ฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย ชมภูน้อย (2560) ศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ความร่วมมือจากคนในชุมชน อยู่ในระดับดีมาก ชุมชนบ้านเชียง พยายามคิดกิจกรรมเพื่อสร้างความประทับใจและขยายการใช้เวลา พร้อมการใช้จ่ายในชุมชนให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยความร่วมมือของภาครัฐที่เข้ามาพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชน เกิดเป็นมูลค่าที่สร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยวผู้มา เยือนชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี และสอดคล้องกับงานวิจัยของนภสร โศรกศรี (2562) ได้ ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์แห่งวิถีวัฒนธรรมชุมชนตะปอน อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี : การจัดการ เพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แนวคิดการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัยในการบริหารจัดการแผนงานและชุดโครงการที่มีความหลากหลายและปฏิบัติได้จริง ซึ่งจะส่งผลให้การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเกิดความยั่งยืน

3. ประสบการณ์ร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชน (Experience) โดยชุมชนจะต้องมีกฎระเบียบที่ชัดเจนในการจัดการบริหารด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อทำให้ผู้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวร่วมกันปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ในปัจจุบัน ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว คือ กลุ่มปักผ้า กลุ่มทอเสื่อ แต่ชุมชนยังขาดคนอาสาในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และเนื่องจากการจัดการการท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นระบบ ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงเท่านั้น ชาวบ้านไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากไม่ได้รับการประสานงานจากผู้นำชุมชน จึงอาจไม่รับรู้การเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว ดังนั้นควรมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนา โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมวางแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของตนเอง และชุมชน สร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทัชชญา ทรงอิทธิสุข (2560) ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากมุมมองของนักท่องเที่ยว: กรณีศึกษา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก กล่าวว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อำเภอ แม่สอด จังหวัดตาก ของนักท่องเที่ยวชาวไทย ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ว่ามีศักยภาพสูง โดยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดย พบว่า คนในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การขายสินค้า การให้บริการนักท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ตามด้วยคนในชุมชนเต็มใจต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีคนในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว แนะนำนักท่องเที่ยว

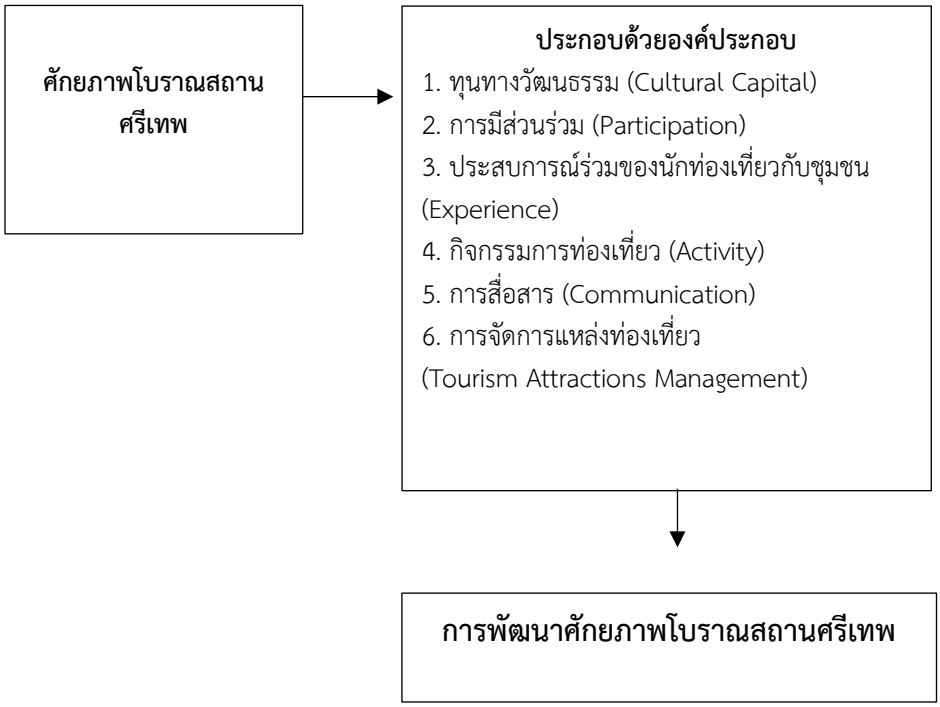
4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ตามทฤษฎีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวธฤษวรรณ มาตกุล (2556) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ (6A’s) คือ การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การท่องเที่ยว กิจกรรมการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อทราบถึงศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวยังคงต้องอาศัยการใช้เทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเป็นการเพิ่มคุณภาพการบริการ การกระจายข้อมูล (Buhalis & Amaranggana, 2014) และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรกนก เกิดสังข์ (2560) ที่ได้กล่าวว่า ชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องของพื้นที่ควรมีการจัดทำโครงการ เช่น โครงการมัคคุเทศก์น้อย โครงการจัดตั้งศูนย์บริการที่มีมาตรฐาน ซึ่งจะมีส่วนในการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่ นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

5. การสื่อสาร (Communication) เป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ครั้งที่มนุษย์โบราณใช้การออกเสียงและท่าทางในการสื่อสาร ก่อนจะมาใช้ภาษาพูด ตัวอักษร และอีกหลายก้าวสำคัญที่มีส่วนทำให้มนุษย์เราเชื่อมโยงถึงกัน ทำให้เกิดรูปแบบสังคม แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ก่อกำเนิดเป็นอารยธรรม ดำรงเผ่าพันธุ์มาจนถึงทุกวันนี้ มนุษย์เริ่มเรียนรู้ที่จะใช้การสื่อสารมานานก่อนที่จะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ โดยเริ่มจากภาษาท่าทาง การออกเสียง และพัฒนาขึ้นมาเป็นการใช้สัญลักษณ์สัญญาณควัน โดยมีความเป็นระบบขึ้นตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ถูกจารึกไว้ด้วย

วิธีต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นข้อบ่งชี้ว่ามนุษย์ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความอยู่รอด ทำให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเมื่อมาถึงยุคปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญมากทำให้การสื่อสารต้องพัฒนาขึ้น มีการใช้อินเตอร์เน็ต ไลน์ หรือเฟสบุ๊คต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการสื่อสาร

6. การจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Attractions Management) ผู้นำชุมชนจะต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านความปลอดภัย และมีการจัดแบ่งฝ่ายด้านความปลอดภัยในชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการติดตั้งกล้องวงจรปิด ตามจุดต่าง ๆ ภายในชุมชนเพื่อเป็นการดูแลความปลอดภัยในชุมชนและนักท่องเที่ยว หากเกิดกรณีต่าง ๆ จะทำให้ผู้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเองรู้ที่มาและหลักฐานการเกิดการณ์นั้น ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวไว้วางใจในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของช่อพฤกษ์ ผิวกู่ (2564) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาโบราณสถานคอกช้างเผือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า มีการจัดการดูแลในเรื่องระบบการรักษาความปลอดภัย ความสวยงาม การติดตั้งไฟส่องสว่างและความสะอาดเรียบร้อยของพื้นที่และความปลอดภัยในด้านอื่น ๆ เช่น มีการกำหนดเวลาเข้าออก มีการติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย ติดกล้องวงจรปิดในจุดบริเวณที่สำคัญ ไม่ติดป้ายโฆษณาอื่นใดอันเป็นเชิงธุรกิจ ให้มีการรณรงค์เรื่องการไม่ทิ้งขยะบริเวณโบราณสถานอันทำให้เกิดวิสัยทัศน์ที่ไม่สวยงามกับโบราณสถาน และให้มี เส้นทางเฉพาะสำหรับการเดินเยี่ยมชมโบราณสถานเพื่อหลีกเลี่ยงการเดินเหยียบอิฐหรือส่วนที่สามารถผุพังได้ง่ายของโบราณสถานคอกช้างเผือกทั้งนี้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและป้องกันความเสียหายของโบราณสถานอีกด้วยและให้มีการศึกษาทำการบูรณะอิฐบางส่วนให้มีความต้านทานการเสื่อมสภาพจากน้ำซึ่งจะทำให้โบราณสถานมีความมั่นคง แข็งแรงและมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้นทั้งนี้เรื่องการบูรณะโบราณสถานต้องมีการพิจารณาร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับกรมศิลปากรในการบูรณะโบราณสถานเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัย

องค์ความรู้วิจัย



แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบของแนวทางในการพัฒนาศักยภาพโบราณสถานศรีเทพ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น อินเตอร์เน็ต การจัดทำ ฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมกับพื้นที่ และควรมีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ คู่มือการท่องเที่ยว แผ่น พับ

2. ควรพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีองค์ความรู้ ทักษะและความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยว

3. ควรส่งเสริมและเปิดโอกาสด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว มีการรวมกลุ่มของผู้ที่เกี่ยวข้องทำเข้าใจในความสำคัญของการมีส่วนร่วม เกิดความร่วมมือและสามัคคีกันมากขึ้น โดยหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรทำหน้าที่เป็นตัวแทนการประสานงานให้คนในชุมชน เกิดความรู้ ความเข้าใจ

4. ควรอำนวยความสะดวกเรื่องการปรับปรุงถนนของชุมชนให้ทั่วถึงทุกเส้นทางในชุมชน

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. สืบค้น 23 ตุลาคม 2562. จ า ก http://www.trdnrru.net/img/poster1/project01.pdf.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) (20 มี.ค. 2560). Access on May 1, 2018. Available From: https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=8370.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). อนาคตของเทคโนโลยีในอตุสาหกรรมการท่องเที่ยว (ตอนที่1) *วารสาร TAT Review Magazine*, 4

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). เข็มทิศท่องเที่ยว. *วารสาร. 1/2560 สวัสดีปีระกา มกราคม-มีนาคม*, 1-7.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. (2543). *รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตแม่น้ำวาง* (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: ม.ป.พ.

ณัฏฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน. *วารสารวิทยาการท่องเที่ยวไทย นานาชาติ*, 13,(2), 32-33.

วิภา ศรีระทุ. (2551). *ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์* (สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) นครนายก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมทรง บุรุษพัฒน์ และคนอื่นๆ. (2556). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยโซ่ง.* นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำ. (2563). ปัจจัยอิทธิพลภายนอกที่ส่งผลต่อจิตวิทยาส่วนบุคคลของ นักท่องเที่ยวชาวจีนรายได้ปานกลางและรายได้ต่ำ ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(1), 75-84.

Xie, Philip Feifan. (2004). Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China. UWSpace. from http://hdl.handle.net/10012/975.

UNWTO. (1997). World Tourism Organization. A Specialized Agency of the United Nations. Capitán Haya 42, 28020 Madrid, Spain. Tel.: (34) 91 567 81 00 / Fax: (34) 91 571 37 33

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา*

PRODUCT DEVELOPMENT OF READY-TO-DRINK BEVERAGES OF LIANG UNG AND YING YUAN BANG KLAM COMMUNITY ENTERPRISE, SONGKHLA PROVINCE

รวิวรรณ พวงสอน, มนัสสวาส กุลวงศ์ และ กาญจนพัฐ กลับทับลัง
Rawiwan Poungsorn, Manasawat Kulawong and Karnjanapat Klabtublang
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา
Rajamangala University of Technology Srivijaya
Email: aui_songkhla@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัตถุดิบพื้นบ้านของชุมชนบางกล่ำที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมของเครื่องดื่มพร้อมดื่มเพื่อกระบวนการผลิตเครื่องดื่มพร้อมดื่มให้ได้มาตรฐานและการพัฒนาเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์ของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นแบบผสมผสาน เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ประชากร คือ ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำจังหวัดสงขลา จำนวน 7 คน และนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานในชุมชน ซึ่งไม่สามารถทราบจำนวน จากสูตรของดับเบิลยู จีโคชาร์ล (W.G. Cochran, 1977) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

ความพึงพอใจของผู้มาศึกษาดูงานที่มีต่อผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.68) พิจารณาปัจจัยแต่ละข้อทุกข้อมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้ดังนี้ รสชาติของเครื่องดื่ม ($\overline{X}$ = 4.85) รองลงมาคือสีสันของเครื่องดื่ม ($\overline{X}$ = 4.84) รสชาติเครื่องดื่มที่ได้รับเหมาะสมกับราคา ($\overline{X}$ = 4.73) ตราสินค้าจดจำได้ง่าย ($\overline{X}$ = 4.70) ความทันสมัยของบรรจุภัณฑ์ ($\overline{X}$ = 4.65) ความชอบเครื่องดื่มโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64) ราคาเครื่องดื่มเหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณ ($\overline{X}$ = 4.63) ปริมาณของเครื่องดื่ม ($\overline{X}$ = 4.60) และมีป้ายบอกราคาเครื่องดื่มชัดเจน ($\overline{X}$ = 4.51)

คำสำคัญ; เครื่องดื่มพร้อมดื่ม; ผู้มาศึกษาดูงานในชุมชน

* Received November 23, 2023; Revised July 31, 2024; Accepted August 10, 2024

ABSTRACT

The purpose of this research is to study local ingredients of the Bang Klam community that can be used as ingredients for ready-to-drink beverages. For the production process of ready-to-drink beverages to meet standards and the development of commercial ready-to-drink beverages. of the Liang Ung and Ying Yuan Bang Klam Community Enterprise, Songkhla Province. The research method is mixed. The research tools were interviews and questionnaires. The population was 7 leaders and members of the Liang Ung and Ying Yuan Bang Klam community enterprise, Songkhla province, and tourists or those who came to study in the community. which cannot know the number From W.G. Cochran's formula (W.G. Cochran, 1977), a sample size of 384 people was obtained. Statistics used to analyze the data were percentage, mean, and standard deviation.

The results showed that

Satisfaction of study visitors with the ready-to-drink beverage products of the Liang Ung and Ying Yuan Bang Klam community enterprises, Songkhla Province, overall was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.68). Considering each factor, every item was The highest level of satisfaction When sorting from the greatest average to the least average as follows: Taste of the drink ($\overline{X}$ = 4.85) Followed by the color of the drink ($\overline{X}$ = 4.84), the taste of the drink that is appropriate for the price ($\overline{X}$ = 4.73), the brand that is easily remembered ($\overline{X}$ = 4.70), the modernity of the packaging ($\overline{X}$ = 4.65), the overall liking of the drink in The highest level ($\overline{X}$ = 4.64), the price of drinks is appropriate when compared to the quantity ($\overline{X}$ = 4.63), the amount of drinks ($\overline{X}$ = 4.60), and there is a clear sign indicating the price of the drinks ($\overline{X}$ = 4.51).

Keywords; Ready-to-drink beverages; Visitors

บทนำ

ชุมชนบางกล่ำ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลามีต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม อันเป็นกลไกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันให้ความสำคัญและมีความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะวัฒนธรรม เทศกาลรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมมากขึ้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นมิติและเครื่องมือสำคัญ ตลอดจนเป็นกลยุทธ์ในการสืบทอดวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจึงเป็นสุนทรียภาพทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การศึกษาวัฒนธรรมจึงเป็นทั้งในด้านความเชื่อ ความศรัทธา การยอมรับนับถือการเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความรู้ การให้ความรู้ มีความเข้าใจต่อวิถีชีวิต สภาพ

สังคมและวัฒนธรรมบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ การเห็นคุณค่า และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว เข้าร่วมในการตัดสินใจ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว เพื่อสะท้อนการบริการ การจัดการอย่างมีอย่างประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580)

ในชุมชนบางกล่ำ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลาจึงเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น การแข่งขันเรือยาวและวัดคูเต่าที่เก่าแก่เป็นโบราณสถานยูเนสโก เป็นต้น การยกระดับวัตถุดิบชุมชนให้เป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ละมุด สละ เป็นต้น ผสมเข้าด้วยกัน เช่น สารให้ความหวาน สี กลิ่นรส โดยการนำผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ มีสินค้าจำหน่ายคือ น้ำผึ้ง ผึ้งโพรง และชันโรงมาใช้เป็นส่วนผสมตามความชอบของผู้บริโภค เพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้บริโภคที่ไม่ดื่มแอลกอฮอล์ หรือสำหรับผู้ที่รักสุขภาพ โดยจะต้องสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในกระบวนการผลิตเครื่องดื่มพร้อมดื่ม ไม่ว่าจะเป็นด้านความปลอดภัย คุณภาพ และประสิทธิภาพ ที่สามารถรักษามาตรฐานของกระบวนการผลิตให้มีรสชาติที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นส่วนผสมของเครื่องดื่มพร้อมดื่ม และสร้างความแตกต่างให้กับเครื่องดื่มอื่น ๆ ตามท้องตลาดไม่ว่าจะเป็น กลิ่น รสชาติ บรรจุภัณฑ์ รวมถึงเพิ่มคุณค่าทางโภชนาการสำหรับผู้บริโภคใช้เป็นวัตถุดิบผลิตเครื่องดื่มพร้อมดื่ม เพื่อเป็นอัตลักษณ์ของคนชุมชน สำหรับใช้รองรับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาที่มาศึกษาดูงานในชุมชนซึ่งมีอยู่จำนวนมาก อีกทั้งใช้สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนถือเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ให้ได้รับการยอมรับ ทั้งนี้ศูนย์วิจัยกสิกรไทยประเมินว่า มูลค่าตลาดเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์แบบพร้อมดื่ม ปีพ.ศ. 2564 โดยรวมน่าจะอยู่ที่ 1.97 - 1.99 แสนล้านบาท ปรับตัวดีขึ้นในกรอบ 0.5 % - 1.5% จากฐานต่ำในปีพ.ศ. 2563 ที่อัตราการเติบโตของเครื่องดื่มรายประเภทส่วนใหญ่หดตัว นอกจากนี้ผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายเริ่มปรับกลยุทธ์การขายให้เข้ากับวิถีชีวิต New Normal (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2564)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ซึ่งส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสภาวะทางเศรษฐกิจของประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งในปัจจุบันกำลังเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศนั้น ชุมชนตำบลบางกล่ำ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เกิดผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว จึงมีความต้องการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (วทน.) ในด้านต่างๆ มาใช้ในการพัฒนาสัมมาและการสร้างอาชีพใหม่ การยกระดับการท่องเที่ยวชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนตำบลบางกล่ำ อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา มีการการพัฒนาเครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยใช้วัตถุดิบพื้นบ้านของชุมชนในเชิงพาณิชย์ เกิดการยกระดับรายได้จากการใช้ วทน. ที่เกิดการการขับเคลื่อนจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาวัตถุดิบพื้นบ้านชุมชนบางกล่ำที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมของเครื่องดื่มพร้อมดื่ม
2. ศึกษากระบวนการผลิตเครื่องดื่มพร้อมดื่มให้ได้มาตรฐาน

3. เพื่อการพัฒนาเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับลักษณะการวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มผู้ให้การสัมภาษณ์ และกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านประชากร คือ ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำจังหวัดสงขลาจำนวน 7 ท่าน

1.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างคือ นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาศึกษาดูงานในชุมชน ซึ่งไม่สามารถทราบจำนวน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้วิธีของดับเบิลยู จีโคชาร์ล (W.G. Cochran, 1977) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 384 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องและข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานในรูปแบบเอกสารผลงานวิชาการ หนังสือ ตำรา และข้อมูลจาก Internet ผ่าน Website ต่าง ๆ

2. การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ผลงานวิชาการ หนังสือ ตำรา และข้อมูลจาก Internet ผ่าน Website ต่าง ๆ

3. สำรวจพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยประสานงานกับผู้นำวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพในการจัดเตรียมผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและพัฒนา

4. ผู้วิจัยวิเคราะห์รูปแบบการสร้างเครื่องมือและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ทำการออกเครื่องมือในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา (Design and Development: D and D)

วัตถุประสงค์ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวัตถุดิบพื้นบ้านเพื่อกระบวนการพัฒนาสูตรเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์ ขั้นการพัฒนา ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการศึกษาวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการออกแบบเครื่องดื่มพร้อมดื่มร่วมกับผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา จำนวน 7 คน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

ขั้นตอนที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

2. วิธีดำเนินการ

2.1. ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม

2.1.1 ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลพื้นฐาน สภาพการณ์ บริบทของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในศึกษาวัตถุดิบพื้นบ้านเพื่อกระบวนการพัฒนาสูตรเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์

2.1.2 ผู้วิจัยออกแบบและจัดทำสูตรเครื่องดื่มโดยมีส่วนผสมของวัตถุดิบพื้นบ้านเพื่อเป็นเครื่องดื่มพร้อมดื่ม

2.1.3 ร่างและจัดทำรูปแบบผลิตภัณฑ์ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อทำการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบความถูกต้องของเนื้อหาและความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ภาษาที่ใช้และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่าระหว่าง 0.60 -1.00 และปรับปรุง แก้ไขเกี่ยวกับรายละเอียดของภาษา โดยใช้เครื่องมือแบบประเมินความเหมาะสมของการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม

2.2 ขั้นตอนที่ 2 การจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

2.2.1 การกำหนดประเด็นที่สำคัญผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา ควรรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม

2.2.2 จัดการอบรมความรู้เป็นเวลา 1 วัน โดยมีการประเมินความรู้ก่อน หลังการอบรม (Pretest -Posttest) และจัดทำแบบประเมินผลการอบรม

2.2.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการอบรม และจากเครื่องมือแบบสอบถามการประเมินความรู้ก่อน หลังการอบรม (Pretest -Posttest) และแบบประเมินผลการอบรมเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.3 ขั้นตอนที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม

2.3.1 หลังจากกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

2.3.2 กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม

2.4 ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation)

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R2) เป็นการนำไปใช้ (Implementation: I)

วัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยการนำวัตถุดิบพื้นบ้านเพื่อกระบวนการพัฒนาสูตรเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์ (Product Testing)

1. ขอบเขตผู้วิจัยทำการเก็บแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานที่เดินทางมาชุมชนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม (Product Testing) แบบสอบถามการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูลโดยสามารถแบ่งเครื่องมือเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 เครื่องมือเชิงปริมาณ

1. เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถามทดสอบการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม (Product Testing) ใช้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานโดยทำการสอบถามความพึงพอใจที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดที่ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

2. ประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่มีความสนใจการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ

2. ตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นรายข้อ และจำแนกเป็นกลุ่มตัวอย่างตามตัวแปรที่จะปรึกษา

3. แบบสอบถามตอนที่ 1 นำมาวิเคราะห์หาร้อยละ ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ระดับ 5	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจมากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจมาก
ระดับ 3	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจน้อย
ระดับ 1	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจที่สุด

4. นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

5. นำค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้มาเทียบกับเกณฑ์ โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

4.51-5.00	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจมากที่สุด
3.51-4.50	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจมาก
2.51-3.50	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจปานกลาง
1.51-2.50	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจน้อย
1.00-1.50	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่พูดคุยกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำจังหวัดสงขลา เกี่ยวกับวัตถุดิบอื่น ๆ ภายในชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมของเครื่องดื่มพร้อมดื่ม เช่น น้ำผึ้ง ผึ้งโพรงและชันโรง ที่สมาชิกในกลุ่มมีการเลี้ยงกันอยู่ สำหรับสมุนไพรต่างๆที่ทางชุมชนปลูก เช่น ขิง ข่าและ

ตะไคร้ ส่วนผลไม้จะมีละมุดและสละ เป็นต้น หลักจากการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่ม สามารถสรุปได้ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจฯ ต้องการพัฒนา เครื่องดื่มพร้อมดื่ม โดยใช้ส่วนผสมของน้ำผึ้งชันโรงและต้องการให้ใช้วัตถุดิบพื้นบ้านของชุมชนในการใช้เป็นส่วนผสมของพร้อมดื่ม

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยแบ่งเป็น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยใช้สมุนไพรต่างๆที่ทางชุมชนปลูก เช่น ขิง ข่าและตะไคร้ เป็นต้น โดยผู้วิจัยและนักศึกษาร่วมดำเนินการทดลองสูตรเครื่องดื่ม เพื่อพัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากขิงซึ่งมีอยู่ 2 สูตร ดังนี้

สูตรที่ 1 การนำน้ำขิง น้ำผึ้งชันโรงและน้ำมะนาวมาผสมรวมกัน (สีที่ได้จะเป็นสีน้ำตาล)

สูตรที่ 2 การนำน้ำขิง น้ำผึ้งชันโรง น้ำมะนาวมาผสมรวมกัน และแต่งกลิ่นด้วยใบสาระแหน่ และเพิ่มรสชาติและสีสันให้กับเครื่องดื่ม (สีที่ได้จะเป็นสีเขียว)

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยแบ่งเป็น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยใช้ผลไม้ที่ทางชุมชนปลูก เช่น ละมุดและสละ เป็นต้น โดยผู้วิจัยและนักศึกษาร่วมดำเนินการทดลองสูตรเครื่องดื่ม เพื่อพัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากสละซึ่งมีอยู่ 2 สูตร ดังนี้

สูตรที่ 1 การนำน้ำสละ น้ำผึ้งชันโรงและน้ำขิงมาผสมรวมกัน (สีที่ได้จะเป็นสีเหลืองอ่อน)

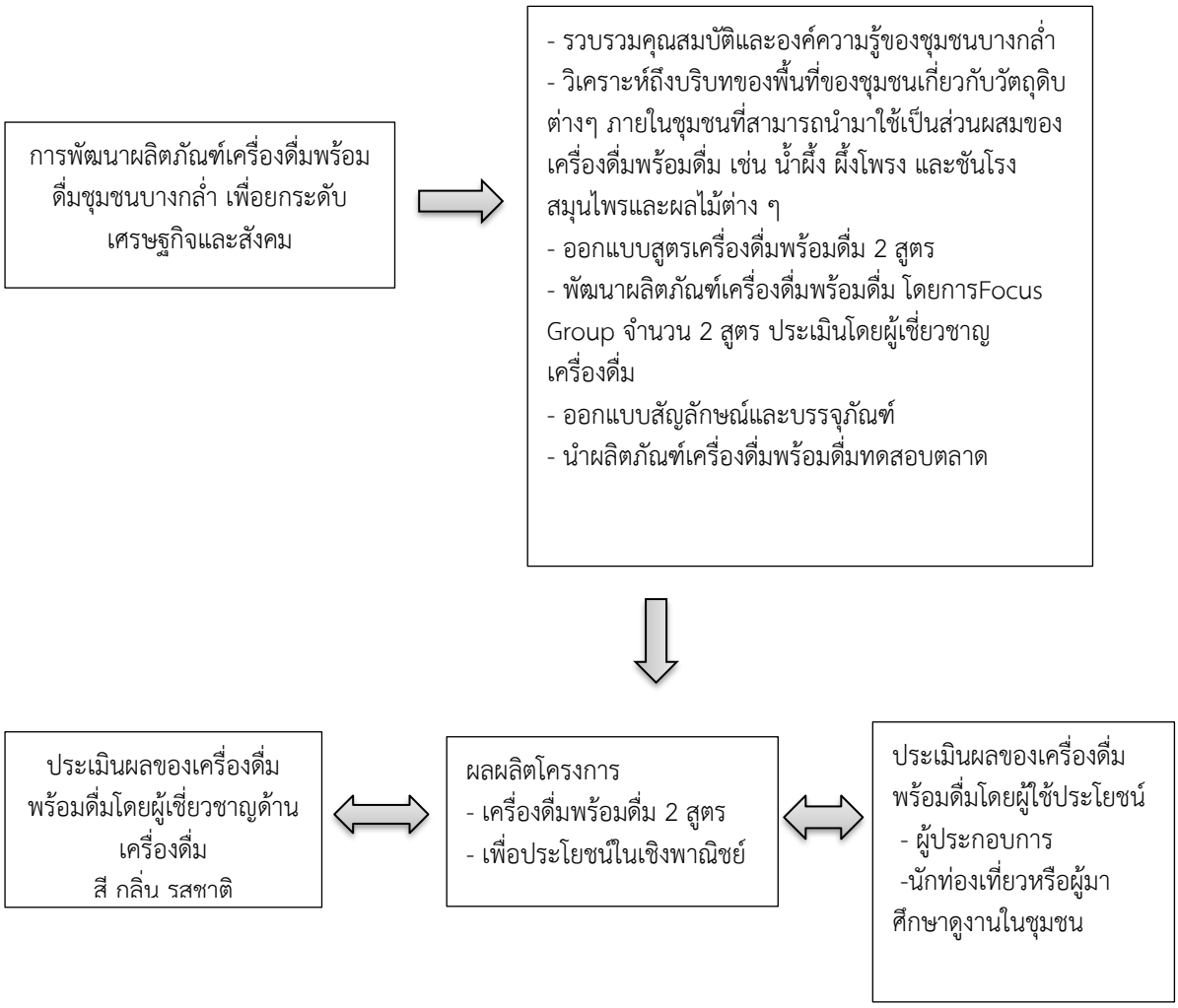
สูตรที่ 2 การนำน้ำสละ น้ำผึ้งชันโรง น้ำขิงและแต่งกลิ่นด้วยน้ำสละมาผสมรวมกัน และเพิ่มรสชาติและสีสันให้กับเครื่องดื่ม (สีที่ได้จะเป็นสีแดง)

ทั้ง 2 สูตรมีการเพิ่มเนื้อสัมผัสของเครื่องดื่มโดยใช้เนื้อสละผสมกับผงวุ้นและเจลาตินเพื่อเพิ่มความแตกต่างในการดื่มเครื่องดื่ม

ขั้นตอนที่ 4 ออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ร่วมกับชุมชน ผู้วิจัยและกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้ทำการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม โดยทดลองบรรจุในขวดพลาสติกทรงแบนเหลี่ยมขนาด 220 cc โดยใช้แบรนด์ “บางกล่ำ Drink” เครื่องดื่มผสมน้ำผึ้งชันโรง เป็นแบรนด์หลัก

ขั้นตอนที่ 5 นำผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้เก็บตัวอย่างกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งประเมินผลของเครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องดื่ม และผู้ใช้ประโยชน์ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับสูตรเครื่องดื่มให้ได้มาตรฐาน รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพทางโภชนาการ เพื่อพัฒนาเป็นเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาวัตถุดิบพื้นบ้านชุมชนบางกล่ำที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมของเครื่องดื่มพร้อมดื่ม พบว่า พื้นที่ของชุมชนบางกล่ำ จังหวัดสงขลามีวัตถุดิบอื่นๆ ภายในชุมชนที่สามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมของเครื่องดื่มพร้อมดื่ม เช่น น้ำผึ้ง ผึ้งโพรงและชันโรง ที่สมาชิกในกลุ่มมีการเลี้ยงกันอยู่ สำหรับสมุนไพรต่างๆที่ทางชุมชนปลูก เช่น ขิง ข่า และตะไคร้ ส่วนผลไม้จะมีละมุดและสละ เป็นต้น หลักจากการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่ม สามารถสรุปได้ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจฯ ต้องการพัฒนา เครื่องดื่มพร้อมดื่ม โดยใช้ส่วนผสมของน้ำผึ้งชันโรงและต้องการให้ใช้วัตถุดิบพื้นบ้านของชุมชนในการใช้เป็นส่วนผสมของพร้อมดื่ม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษากระบวนการผลิตเครื่องดื่มพร้อมดื่มให้ได้มาตรฐาน พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ สามารถแบ่งได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยใช้สมุนไพรต่าง ๆ ที่ทางชุมชนปลูก เช่น ขิง ข่าและตะไคร้ เป็นต้น โดยผู้วิจัยและนักศึกษาร่วมดำเนินการทดลองสูตรเครื่องดื่ม เพื่อพัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากขิงซึ่งมีอยู่ 2 สูตร ดังนี้

สูตรที่ 1 การนำน้ำขิง น้ำผึ้งชันโรงและน้ำมะนาวมาผสมรวมกัน (สีที่ได้จะเป็นสีน้ำตาล)

สูตรที่ 2 การนำน้ำขิง น้ำผึ้งชันโรง น้ำมะนาวมาผสมรวมกัน และแต่งกลิ่นด้วยใบสาระแหน่ และเพิ่มเพิ่มรสชาติและสีสันให้กับเครื่องดื่ม (สีที่ได้จะเป็นสีเขียว)

ขั้นที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยใช้ผลไม้ที่ทางชุมชนปลูก เช่น ละมุดและสละ เป็นต้น โดยผู้วิจัยและนักศึกษาร่วมดำเนินการทดลองสูตรเครื่องดื่ม เพื่อพัฒนาสูตรเครื่องดื่มจากสละซึ่งมีอยู่ 2 สูตร ดังนี้

สูตรที่ 1 การนำน้ำสละ น้ำผึ้งชันโรงและน้ำขิงมาผสมรวมกัน (สีที่ได้จะเป็นสีเหลืองอ่อน)

สูตรที่ 2 การนำน้ำสละ น้ำผึ้งชันโรง น้ำขิงและแต่งกลิ่นด้วยน้ำสละมาผสมรวมกัน และเพิ่มรสชาติและสีสันให้กับเครื่องดื่ม (สีที่ได้จะเป็นสีแดง)

ทั้ง 2 สูตรมีการเพิ่มเนื้อสัมผัสของเครื่องดื่มโดยใช้เนื้อสละผสมกับผงวุ้นและเจลาตินเพื่อเพิ่มความแตกต่างในการดื่มเครื่องดื่ม

ผลจากการประเมินรสชาติของเครื่องดื่มจากสี กลิ่นและรสชาติของเครื่องดื่มทั้งสูตรที่ 1 และสูตรที่ 2จากสมาชิกกลุ่มฯ ผลปรากฏว่าเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของสละ เมื่อผ่านกระบวนการให้ความร้อนกลิ่นสละจะไม่มีกลิ่นหลงเหลืออยู่ สมาชิกกลุ่มฯ จึงหาข้อสรุปตกลงกันว่าจะเปลี่ยนวัตถุดิบพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ เช่น อัญชัน เสาวรส ส้มจี๊ดมะม่วงหาวมะนาวโห่และฟักข้าว มาผ่านกระบวนการผลิตเครื่องดื่มและมีส่วนผสมอื่น ๆ แต่อยู่ภายใต้ส่วนผสมหลักคือ น้ำผึ้งชันโรง จนได้เครื่องดื่ม 12 ชนิด

ผลจากการประเมินรสชาติของเครื่องดื่มจากสี กลิ่นและรสชาติและประเมินผลความพึงพอใจต่อปัจจัยทางการตลาดที่ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของเครื่องดื่มทั้ง 3 สูตร จากผู้มาศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจฯ ผลปรากฏว่าเครื่องดื่มที่ผู้มาศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจฯ มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ สูตรน้ำเสาวรส สูตรน้ำอัญชันและสูตรน้ำฟักข้าว ซึ่งอยู่ภายใต้ส่วนผสมหลักคือ น้ำผึ้งชันโรง จนได้เครื่องดื่ม 2 สูตรที่นำมาพัฒนาเป็นสูตรเครื่องดื่มพร้อมดื่มเพื่อเชิงพาณิชย์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อการพัฒนาเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์ พบว่า

ขั้นที่ 1 ออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ร่วมกับชุมชน ผู้วิจัยและกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้ทำการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม โดยทดลองบรรจุในขวดพลาสติกทรงแบนเหลี่ยมขนาด 220 cc โดยใช้แบรนด์ “บางกล่ำ Drink”เครื่องดื่มผสมน้ำผึ้งชันโรง เป็นแบรนด์หลัก

ขั้นที่ 2 นำผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้เก็บตัวอย่างกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งประเมินผลของเครื่องดื่มพร้อมดื่มโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องดื่ม การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพาสเจอร์ไรซ์ อย่างง่าย ซึ่งสมาชิกของกลุ่มฯสามารถทำเองได้ เพื่อเพิ่มระยะเวลาการเก็บรักษาและการจัด

จำหน่าย และผู้ใช้ประโยชน์ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับสูตรเครื่องดื่มให้ได้มาตรฐาน รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพทางโภชนาการ เพื่อพัฒนาเป็นเครื่องดื่มพร้อมดื่มในเชิงพาณิชย์



ภาพที่ 2 ฉลากเครื่องดื่มพร้อมดื่มเพื่อเชิงพาณิชย์

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการสำรวจ พบว่า ผู้มาศึกษาดูงานส่วนใหญ่ให้ความสนใจและชอบสูตรเครื่องดื่มพร้อมดื่มที่มีน้ำเสาวรสเป็นส่วนผสมมากที่สุด เนื่องจากรสชาติหวานและหอมของน้ำผึ้งชันโรงเมื่อนำมาผสมกับเสาวรสที่มีรสชาติหวานอมเปรี้ยวและกลิ่นหอมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้ได้รสหวานอมเปรี้ยว และทำให้มีสีสันน่าดื่มเหมาะกับผู้ดื่มที่รักและใส่ใจสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการตลาดเครื่องดื่มของภิญรดา แก้วเขียวและคณะ (2563) ที่กล่าวว่าเสาวรส คือ “ซูเปอร์ฟรุต” (Super fruit) หมายถึง ผลไม้ที่มีคุณค่าทางอาหารสูงกว่าผลไม้ชนิดอื่น ๆ อาทิผลไม้ที่มีสารต้านอนุมูลอิสระ ในปริมาณที่สูงมากผลไม้ที่มีวิตามินซีสูงกว่าผลไม้ชนิดอื่นหลายเท่า และผลไม้ที่มีโปรตีนสูงเทียบเท่าเนื้อสัตว์ เป็นต้น

จากผลการสำรวจด้านความพึงพอใจของผู้มาศึกษาดูงานพบว่า รสชาติของเครื่องดื่มจากผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลามีรสชาติที่ดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิตตินันท์ นันทไพบูลย์ (2555) ในด้านของ ผลิตภัณฑ์บริการ ความพึงพอใจของ

ลูกค้าจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับบริการที่มีลักษณะคุณภาพ และระดับการให้บริการตรงกับความต้องการ ความเอาใจใส่ขององค์ประกอบของการบริการในการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วยความสนใจในรายละเอียดของสิ่งที่ลูกค้าต้องการใช้ในชีวิตประจำวัน วิธีการใช้หรือสถานการณ์ที่ลูกค้าใช้สินค้าหรือบริการแต่ละอย่าง และคำนึงถึงคุณภาพของการนำเสนอบริการเป็นส่วนสำคัญในการที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า

องค์ความรู้วิจัย



สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำจังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้สรุปผลไว้เป็น 2 ส่วน คือ

1. ผู้ตอบแบบสอบถามคือ ผู้มาศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำจังหวัดสงขลา จำนวนทั้งหมด 384 คนส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 57 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 45 สถานะโสดคิดเป็นร้อยละ 58 การศึกษาระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 84 อาชีพข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจคิดเป็นร้อยละ 46 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 10,000 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ

61 ดื่มเครื่องน้ำผลไม้ 2 ครั้งต่อสัปดาห์คิดเป็นร้อยละ 55 และจะเลือกดื่มน้ำผลไม้เป็นหลักคิดเป็นร้อยละ 61 จะเลือกซื้อน้ำผลไม้แบบขวดคิดเป็นร้อยละ 37 มีค่าใช้จ่ายในการซื้อเครื่องดื่ม 50 - 100 บาท ต่อครั้งคิดเป็นร้อยละ 64 ส่วนใหญ่ชอบสูตรน้ำเสาวรสที่เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่มของวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ คิดเป็นร้อยละ 54 และสาเหตุที่เลือกดื่มน้ำผลไม้เพื่อสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 42

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้มาศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.68) พิจารณาปัจจัยแต่ละข้อทุกข้อมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้ดังนี้ รสชาติของเครื่องดื่ม ($\overline{X}$ = 4.85) รองลงมาคือสีสันของเครื่องดื่ม ($\overline{X}$ = 4.84) รสชาติเครื่องดื่มที่ได้รับเหมาะสมกับราคา ($\overline{X}$ = 4.73) ตราสินค้าจดจำได้ง่าย ($\overline{X}$ = 4.70) ความทันสมัยของบรรจุภัณฑ์ ($\overline{X}$ = 4.65) ความชอบเครื่องดื่มโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.64) ราคาเครื่องดื่มเหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณ ($\overline{X}$ = 4.63) ปริมาณของเครื่องดื่ม ($\overline{X}$ = 4.60) และมีป้ายบอกราคาเครื่องดื่มชัดเจน ($\overline{X}$ = 4.51)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รสชาติและสีสันของเครื่องดื่มทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ จังหวัดสงขลาต้องรักษามาตรฐานในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการคัดคัดสรรวัตถุดิบพื้นบ้านของชุมชนมาแปรรูปเครื่องดื่มพร้อมดื่ม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดความสามัคคีในชุมชนผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วม กระบวนการผลิตเครื่องดื่มที่ได้มาตรฐานคงรักษาไว้ซึ่งความสะอาด รสชาติและสีสันที่ดี และการเก็บรักษาเครื่องดื่ม เพื่อยืดอายุการบริโภคและไม่ส่งผลเสียต่อผู้ซื้อ เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานรู้สึกถึงความคุ้มค่ากับราคา รสชาติและปริมาณของเครื่องดื่มพร้อมดื่ม รวมถึงคุณค่าทางโภชนาการหรือด้านสุขภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ซื้อทั้งกรณีการซื้อซ้ำและการบอกต่อผู้ซื้อรายใหม่ เช่น ตราสินค้าและความทันสมัยของบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มพร้อมดื่ม เพื่อสร้างความโดดเด่นและง่ายต่อการจดจำของผู้ซื้อ สำหรับป้ายบอกราคาทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนบางกล่ำ ควรมีป้ายบอกราคาให้ชัดเจนมากขึ้นเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ซื้อและเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด สำหรับผู้ซื้อที่ใส่ใจสุขภาพให้มากขึ้น เพื่อทำให้สมาชิกของกลุ่มชุมชนเลี้ยงอุงและญิงยวนและชาวบ้านในชุมชนบางกล่ำมีชีวิตความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ ที่ดีขึ้น เช่น ด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้เพิ่มจากการจำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานและด้านสังคมทำให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้คนในชุมชนทำให้เกิดการสร้างมูลค่าผ่านกิจกรรมการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ได้เครื่องดื่มพร้อมดื่มรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนบางกล่ำ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวัตถุดิบพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ ในชุมชนบางกล่ำ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ และให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้มาศึกษาดูงานในชุมชน

บรรณานุกรม

จิตตินันท์ นันทไพบูลย์. (2555). *ธุรกิจโรงแรม.* กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน).

ธนกิจ ถาหมีและคณะ. (2555). ศึกษาการพัฒนาสูตรเครื่องดื่มน้ำหม่อน (Murus alba L.) สกัดผสมน้ำผึ้ง. *วารสารวิชาการเกษตร*,30(3), 274-289.

บรรณานุกรม

นพรัตน์ ภูมิวุฒิสาร. (2543). *การจัดการส่งเสริมการตลาด*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาริชาติ สังข์ขาว. (2551). *ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการใช้บริการห้องสมุดมหาวิทยาลัยศรีปทุม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

วริศรา บวรบัณฑิต. (2560). *แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์น้ำมังคุดจันทรส ท่าศาลาในจังหวัดจันทบุรี*. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2541). *การบริหารการตลาดยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์.

สุดาดวง เรืองรุจิระ. (2538). *นโยบายผลิตภัณฑ์และราคา*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์

เหมือนจิต จิตสุนทรชัยกุล. (2561). *พฤติกรรมผู้บริโภคกับธุรกิจค้าปลีก*. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ด ยูเคชั่น จำกัด(มหาชน).

Cullen, Rowena. *Perspectives on user Satisfaction Surveys*, Library Trends. 49(Spring): 602-686, 2001.

Fuller, G.W. (1 9 9 4). *New Product Development from Concept to Marketplace*. CRCPress, Inc. USA : Boca Raton, Florida.

แนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนบ้านฮางโฮงตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร*

AN APPROACH TO DEVELOP THE CATTLE RAISING SYSTEM OF BAN HANG HONG FATTENING COMMUNITY ENTERPRISES, THAT CHOENG CHUM SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, SAKON NAKHON PROVINCE

วิรพร โกษาแสง และ เดชรัตน์ สุขกำเนิด
Wiraporn Kosasaeng and Detrat Sukkhamnerd
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
Learning Institute Everyone (Life)
Email: Tonklagroup@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน และศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน ที่สำคัญที่สุดมี 3 ด้าน คือ (1) ด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรยังต้องเรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์ในการเลี้ยงโคขุนในการคัดเลือกพันธุ์ การให้อาหาร การบำรุง การฉีดวัคซีน การดูแลรักษาโรค ปัญหาที่ถือว่าสำคัญที่สุด คือปัญหาเรื่องต้นทุนในการเลี้ยงโคขุน รองลงมาคือ ปัญหาการดูแลและป้องกันโรค ปัญหาแหล่งอาหาร และปัญหาการคัดเลือกและผสมพันธุ์ ตามลำดับ (2) ด้านการตลาด พบปัญหาในเรื่องถูกกดราคาจากพ่อค้าในระดับท้องถิ่น โดยที่ถือว่าสำคัญที่สุด คือปัญหาในเรื่องการขายโคขุนในราคาที่เป็นธรรม (3) ปัญหาในด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง พึ่งเริ่มก่อตั้งได้ 2 ปี จำนวนสมาชิกยังไม่มาก จึงยังไม่พบปัญหาในด้านการบริหารจัดการมากนั้น

2. แนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม โดยสรุป คือ (1) ด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ ต้องมีการหาแหล่งอาหารหยาบคุณภาพดี เรียนรู้การผลิตอาหารข้นเอง มีผู้ที่มีประสบการณ์เป็นพี่เลี้ยงให้กับผู้เลี้ยงรายใหม่ มีการเยี่ยมคอกแบ่งปันความรู้และเทคนิคในการเลี้ยง การใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ในการทำปุ๋ยหมักใช้เองและนำไปจำหน่ายสร้างรายได้ การใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านให้โคขุนมีสุขภาพที่ดี (2) ด้านการตลาด ต้องติดต่อกับตลาดรับซื้อระดับบนโดยตรง โดยเชื่อมต่อกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คอกกลางโคขุนจังหวัดสกลนคร ทวาปี ซึ่งเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด สร้างคอกกลางโคขุนจังหวัด มีมาตรฐาน GFM ในการผลิต การรวบรวมโคก่อนขุนที่มีคุณภาพ ส่งให้สมาชิกและรับซื้อโคขุน

* Received July 8, 2024; Revised July 11, 2024; Accepted July 15, 2024

จากสมาชิกเครือข่าย ส่งเสริมให้สมาชิกเลี้ยงแม่พันธุ์โค โดยการกู้เงิน ธกส. มีการสื่อสารให้ผู้บริโภคมั่นใจในมาตรฐานการผลิต (3) ด้านการบริหารจัดการ เน้นหลักการธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการกลุ่มสมาชิก สร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือพัฒนาระบบข้อมูล การจัดการด้านบัญชีและการเงิน รวมถึงพัฒนาพื้นที่สำหรับการจัดอบรม ประชุม การทำแปลงปลูกหญ้าเนเปีย การทำโรงผลิตอาหารข้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงานและเรียนรู้ของสมาชิกในอนาคต

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยต่อการพัฒนา คือ (1) ด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ วิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ควรมีการทำงานร่วมกับหน่วยงานด้านวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัย หรือกรมปศุสัตว์ ให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคขุนอย่างมีคุณภาพ และต่อยอดการพัฒนา (2) ด้านการตลาด ควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดียให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้บริโภคได้รู้จัก (3) ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการศึกษาเรียนรู้จากบทเรียนของวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ และนำมาประยุกต์ใช้ รวมถึงเชื่อมต่อกับทรัพยากรในพื้นที่ โดยการบรรจุแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ในแผนแม่บทชุมชน แผนขององค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ; การพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุน; ผู้เลี้ยงโคขุน; กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ABSTRACT

The objective of this research is to study the challenges and to explore suitable approaches for enhancing beef cattle rearing community enterprise system of the Home Hak Hang Hong beef cattle rearing in That Choeng Chum sub-district. The research findings as follows:

The problems in developing a community-based beef cattle rearing enterprise are identified in three areas: (1) Production: Farmers need to learn and develop their experience in beef cattle rearing, breed selection, feeding, healthcare, vaccination and disease treatment. The most problem is the cost on beef cattle rearing, followed by healthcare and disease prevention, food source issues, and breed selection and breeding issues respectively. (2) Marketing: Problems arise in local market pricing due to pressure from local traders. Marketing problem of selling beef cattle at a fair price as the highest concern. (3) Management: Since the Home Hak Hang Hong community enterprise was established only two years ago and has a few members thus management problems have not been encountered.

The way to develop a suitable beef cattle rearing system within the community enterprise included: (1) Production: It is crucial to source high-quality roughage, learn how to produce feed, have experienced mentors for newcomers, conduct visits to share knowledge

and techniques in beef cattle rearing, utilize livestock manure for composting and both personal use and income generation, and leverage local indigenous knowledge to ensure the good health of cattle. (2) Marketing: Establish direct connections with higher-level markets, connect with the provincial community enterprise network (Tawapi), and establish standardized GFM-compliant beef cattle, collect and distribute high-quality beef cattle to members, promote rearing of breeding stock through loans from BAAC and communicate to instill consumer confidence in production standards. (3) Management: Focus on good governance, continuous learning and knowledge exchange among members by using participatory action research, develop information and financial systems, training venues and demonstrate roughage feed production for future learning and improvement.

The recommendations for the development as follow, (1) Production: The Home Hak Hang Hong community enterprise should collaborate more with academic institutions such as universities or the Department of Livestock Development to enhance the quality of knowledge in beef cattle rearing and promote ongoing development. (2) Marketing: place greater emphasis on communication through social media to increase consumer awareness. (3) Management: study and learn from the success stories of other community enterprises in managing their operations. Apply these lessons and connect with local resources by incorporating community enterprise development plans into the community master plan, local government organization plans, and related agencies.

Keywords; The cattle raising system development; Beef cattle rearing member; Beef cattle community enterprise

บทนำ

ในอดีตนั้นการเลี้ยงโคของประเทศไทยจะเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานทางการเกษตรเป็นหลัก หลังจากได้ปลดระวางจากการใช้แรงงานแล้วจึงนำมาเป็นเนื้อในเวลาต่อมาความต้องการบริโภคเนื้อโคมีสูงขึ้นจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเลี้ยงโคเพื่อจำหน่ายเป็นหลักโดยมีการนำเข้าโคจากต่างประเทศ เข้ามาผสมพันธุ์กับโคพื้นเมืองของไทยเป็นการปรับปรุงพันธุ์ให้ได้มีขนาดรูปร่างใหญ่ขึ้น ทำให้สามารถให้เนื้อมากขึ้น และเนื้อมีคุณภาพดีขึ้น รวมทั้งได้พัฒนาสายพันธุ์เพื่อเลี้ยงโคขุนสำหรับผลิตเนื้อที่มีคุณภาพสูงสำหรับตลาดระดับสูงจนทำให้การเลี้ยงโคขุนของประเทศไทยพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จากข้อมูลของกรมปศุสัตว์ที่เกี่ยวกับจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และปศุสัตว์ในปี พ.ศ. 2563 จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อมีทั้งหมด 909,324 ราย จำนวนโคเนื้อรวม 6,230,140 ตัว เฉพาะในเขตปศุสัตว์เขต 4 พบว่า จังหวัดสกลนครมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อทั้งหมด 42,117 ราย จำนวนโคเนื้อรวม 217,064 ตัว เฉพาะโคขุนมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงทั้งหมด 1,051 ราย จำนวน

โคขุน รวม 3,874 ตัว โดยจังหวัดสกลนครถือว่าเป็นจังหวัดที่มีจำนวนโคเนื้อมากที่สุดเป็นอันดับที่ 10 ของประเทศ (กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ กรมปศุสัตว์, 2563) ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะรู้จักโคขุนที่มีชื่อเสียงมาก คือ โคขุนโพนยางคำ โคขุนกำแพงแสน โคขุนสหกรณ์เครือข่าย และโคขุนหนองสูง พันธ์โคขุน มีที่มาจากโคเนื้อลูกผสมไทยฝรั่งเศสที่เกิดจากการผสมเทียมโดยใช้น้ำเชื้อจากพ่อแม่พันธุ์โคเนื้อ 3 สายพันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ชาโรเลย์ส (Charolais) ถิ่นกำเนิดประเทศฝรั่งเศสเป็นสายพันธุ์หลัก พันธุ์ซิมเมนทอล (Simmental) ถิ่นกำเนิดประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และพันธุ์ลิมูซีน (Limusin) ถิ่นกำเนิดประเทศฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2523 โดยการสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลีย และบริษัท เนสเล่ (ประเทศไทย) จำกัด มีการพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงโคขุน การผลิตอาหารสัตว์ การปลูกหญ้าเนเปีย การจัดตั้งฟาร์มการผลิตเนื้อที่มีคุณภาพถูกลักษณะการแปรรูปเนื้อโครวมทั้งการพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานฮาลาล ยกระดับให้มีมาตรฐานมีประสิทธิภาพในการส่งออก ควบคุมป้องกันโรคลดความชุกของโรคระบาดที่เกิดจากสัตว์สู่คน ลดปัญหาสารตกค้างในเนื้อมัน เพื่อให้ผู้บริโภคปลอดภัยจากการบริโภคเนื้อ และในผลิตภัณฑ์ ลดมลภาวะจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในการเลี้ยงโคขุนเกษตรกรมักประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต เช่น การซื้อโคที่ไม่ได้คุณภาพมาเลี้ยง โคไม่แข็งแรง เลี้ยงแล้วไม่โต การเสียชีวิตของโคขุน จากการเจ็บป่วยหรือปัญหาโรคระบาด เช่น ปากเท้าเปื่อย อาหารมีราคาแพงผลิตเองไม่เป็น ต้นทุนค่าอาหารและการจัดการสูงไม่ได้ขายในช่วงเวลาที่โตเต็มที่ ต้องรับภาระค่าอาหารเพิ่มจนกว่าจะขายได้ ขาดโรงฆ่าสัตว์ที่ได้มาตรฐานสากล โอกาสในการรับองค์ความรู้ของเกษตรกรในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่เท่าเทียมกัน ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้น้อย เพราะเป็นเกษตรกรรายย่อย ปัญหาด้านการตลาด ราคาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับตลาด ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางด้วยระบบการซื้อขายโคมีชีวิตซึ่งใช้วิธีขายแบบเหมาตัวแทนการชั่งน้ำหนัก (ธำรง เมฆโหรา และคณะ, 2551) โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคไม่ทราบกระบวนการเลี้ยงเพื่อให้ได้เนื้อคุณภาพดี แต่เน้นการเลี้ยงให้เพิ่มน้ำหนัก เพราะการขายโคมีชีวิตยึดตามน้ำหนัก ทำให้ในที่สุดแล้วเกษตรกรที่เลี้ยงโคขุนไม่สามารถที่จะขายโคขุนในราคาที่คุ้มทุน นอกจากนี้เกษตรกรไม่ได้กำหนดเป้าหมายการผลิตที่ชัดเจน คือขาดการสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากองค์ความรู้ภูมิปัญญาเดิม ต่อยอดความรู้ ต่อยอดประสบการณ์ในการเลี้ยงโคขุนที่เป็นความรู้สมัยใหม่ ที่จะทำให้โคขุนมีสุขภาพที่ดี ขาดการเชื่อมโยงระหว่างการผลิตและการตลาด (โอภาส พิมพา และคณะ, 2562) เพื่อให้ได้ราคาที่ยุติธรรมโดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ซื้อ พ่อค้าคนกลาง และเกษตรกรที่เป็นผู้เลี้ยงโคขุน

หมู่บ้านบ้านฮางโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้มีการรวมกลุ่มและริเริ่มจัดตั้ง “วิสาหกิจชุมชน โฮมฮัก ฮางโฮง” ในปี พ.ศ. 2564 จากจำนวนวิสาหกิจชุมชนเฉพาะในพื้นที่ ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร จนถึงปัจจุบัน มีทั้งหมด 63 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (ข้อมูลจากกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร, 2557) ซึ่งวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง มีสมาชิก 19 ท่าน มีการผลิตโคขุนของสมาชิกผู้เลี้ยงโคขุน โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและองค์ความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิมในการเลี้ยงโคที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่มีเป้าหมายเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้เลี้ยงโคขุนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และมีเงินหมุนเวียนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ การรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกผู้เลี้ยงโคขุนนี้สมาชิกมีความเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาในการผลิตและการตลาดดังที่ระบุข้างต้นได้ และทำให้เกิดศักยภาพในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและร้านจำหน่ายอาหารสัตว์ เกิดกิจกรรมกลุ่มในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก พัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคแบบภูมิปัญญาดั้งเดิม ผสมผสานกับเทคโนโลยีปัจจุบัน

ในการจัดการคอกกลางโคขุน การเข้าถึงแหล่งงบประมาณและทรัพยากรจากหน่วยงานที่สนับสนุน ในการอบรม ไปศึกษาดูงาน ซึ่งผู้วิจัย ในฐานะที่เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้สมาชิกผู้เลี้ยงโคขุนได้เรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน อันจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน ให้เกิดรายได้และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในมิติอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน บ้านฮางโฮง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมการวิจัยควบคู่ไปกับการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม บันทึกผลการดำเนินกิจกรรมการพัฒนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล จะดำเนินการเก็บเนื้อหาข้อมูลตามเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์สมาชิกวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นผู้ร่วมวิจัย จำนวน 19 ท่าน แล้วนำมาบันทึกลงในโปรแกรม Excel เพื่อให้ได้ข้อมูลภาพรวมของทุกคนพร้อมสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ และวิเคราะห์ผลในเชิงคุณภาพ

2. แนวสนทนากลุ่ม ผู้วิจัย จะเชิญตัวแทนของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประมาณ 10 ท่าน จากจำนวนทั้งหมด 19 ท่าน มาร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อให้สามารถควบคุมบรรยากาศการสนทนาและให้ผู้ร่วมสนทนาได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงทุกคน ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการ (Facilitator) ในการชวนคุยให้เกิดการอภิปรายแลกเปลี่ยน มีผู้ช่วยนักวิจัย ในการจดบันทึกประเด็นสำคัญรวม 4 ครั้ง

3. แบบสังเกตการณ์ ผู้วิจัย จะออกแบบฟอรมบันทึกภาคสนาม ในกิจกรรมของการวิจัยและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละครั้ง ตลอดระยะเวลาช่วงกระบวนการวิจัย รวบรวมในแฟ้มเอกสาร

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีการเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลในภาพรวมของสภาพเศรษฐกิจสังคมของอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อมูลด้านประชากร ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพทางสังคม ทรัพยากร เศรษฐกิจ การศึกษา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และทุนชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลการประกอบอาชีพที่สามารถสืบค้นได้จากผู้นำชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ คือ สำนักงานอำเภอเมือง สำนักงานเกษตรอำเภอ โดยผู้วิจัยจะติดต่อประสานงาน เพื่อขอข้อมูลโดยตรง ข้อมูลที่ได้จะเป็นรูปแบบไฟล์เอกสาร หรือเอกสารรูปเล่ม ที่ต้องนำมาร้อยเรียงใหม่ และเพิ่มเติมข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนประกอบในรายงานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์มีดังนี้

1. การจัดระบบและตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัย นำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือการวิจัย ได้แก่แบบสัมภาษณ์ แนวสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ ข้อมูลชุมชน รวบรวมเป็นหมวดหมู่ บันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ นำเสนอผลร่วมกับสมาชิกผู้เลี้ยงโคขุน ในฐานะที่เป็นผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้มีการตรวจทานความถูกต้อง และง่ายต่อการวิเคราะห์

2. วิเคราะห์ผลการวิจัย นำข้อมูลที่ผ่านการจัดระบบและตรวจทานความถูกต้องแล้ว นำมาวิเคราะห์ เขียนนำเสนอ เพื่อตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย ให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้พิจารณา ตรวจสอบ ให้ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มเติมข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนและพัฒนาการของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง มียุทธศาสตร์ที่จะยกระดับวิสาหกิจนี้ให้เป็นระดับอำเภอ ซึ่งอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ถึงแม้จะมีความเจริญและเป็นศูนย์กลางของจังหวัด แต่ก็ยังคงสภาพเป็นอำเภอที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเหมาะสำหรับการเกษตรและปศุสัตว์ โดยมีทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์ที่เป็นอาหารตามธรรมชาติ หลากหลายชนิด มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ หนองหาร ลำน้ำพุง และลำน้ำยาม ทำให้ภาพรวมอาชีพทางด้านการเกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ รองลงมาจะประกอบอาชีพอุตสาหกรรม ค้าส่งและค้าปลีก อุตสาหกรรมในครัวเรือนและการประกอบการพาณิชยกรรม การบริการต่าง ๆ และเนื่องจากลักษณะของดินส่วนมากจะเป็นดินเค็ม พื้นที่ส่วนมากจึงเหมาะที่จะใช้เป็นที่ทำนา ซึ่งได้ผลผลิตดีกว่าทำการเพาะปลูกพืชประเภทอื่น ๆ แต่ก็มีพืชเศรษฐกิจสำคัญ คือ ข้าว เม่า มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา สัตว์เศรษฐกิจสำคัญ คือ โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร เป็ด ไก่ สินค้า OTOP ที่สำคัญ ได้แก่ เนื้อโคขุนโพนยางคำ ข้าวฮางหอมทองสกลทวาปี เม่าหมากเม่าและน้ำหมากเม่าสกลนคร คราม ผ้าครามธรรมชาติสกลนคร อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีประชากรทั้งหมด 192,823 คน มีสัดส่วนเพศชายหญิงใกล้เคียงกัน โดยจำนวนเพศชายน้อยกว่าเพศหญิงนั้นประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ 98 นับถือศาสนาพุทธ มีรากฐานความเป็นชุมชนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และพัฒนาเรื่อยมาในยุคต่าง ๆ คือ สมัยทวารวดี สมัยนครวัด สมัยวัฒนธรรมล้านช้าง และสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งในแต่ละสมัยก็มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากรจากสงคราม จึงมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ ซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญของความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง การมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่งดงาม เช่น วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร พระธาตุนารายณ์เจงเวง วัดถ้ำผาแด่น อุทยานแห่งชาติภูพาน อุทยานบัวเฉลิมพระเกียรติ น้ำตกคำหอม ทะเลสาบบึงหนองหาร เป็นเสน่ห์ของเมืองที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและทำให้เศรษฐกิจการค้าขายเติบโต ซึ่งการเลี้ยงโคขุน เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะการเลี้ยงโคพื้นบ้าน หรือการทำเกษตรทำไร่ทำสวนในรูปแบบเดิมไม่ค่อยมีกำไร และต้องอาศัยการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดพลังในการสนับสนุนระหว่างเกษตรกร ในการผลิตอย่างมีคุณภาพมาตรฐาน พลังในการต่อรองกับตลาดและการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นที่มาของการเกิดขึ้นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ที่เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรในเขตตำบลธาตุเชิงชุม และตำบลใกล้เคียง โดยมียุทธศาสตร์การทำงานครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองสกลนคร และมีแผนในการเพิ่มจำนวนสมาชิกจากตำบลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องทุกปีในภายหลัง

2. ปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุน ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มคณะกรรมการและตัวแทนสมาชิก พบปัญหาใน 3 ด้าน คือ 1. ด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรยังต้องเรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์ในการเลี้ยงโคขุนในการคัดเลือกพันธุ์ การให้อาหาร การบำรุง การฉีดวัคซีน การดูแลรักษาโรคคือ โรคลัมปี สกิน โรคปากเท้าเปื่อย โรคคอบวม โรคกาลี เพราะบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโดยที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์การเลี้ยงโคขุนเลย มีแต่ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคพื้นบ้าน แต่ปัญหาที่ถือว่าสำคัญที่สุด คือปัญหาเรื่องต้นทุนในการเลี้ยงโคขุน ในการปรับปรุงคอก การซื้อโคขุน ต้นทุนในเรื่องอาหารหยาบ อาหารข้น หรือหัวอาหารที่เป็นอาหารเสริม สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการและสมาชิก

วิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง รายบุคคลทั้งหมดจำนวน 19 ท่าน ที่แสดงให้เห็นว่า สมาชิกให้ค่าคะแนนของระดับของปัญหาในประเด็นปัญหาด้านการผลิตค่อนข้างสูง โดยมีปัญหาในเรื่องเงินลงทุนมากที่สุด ซึ่งมีค่าคะแนนระดับของปัญหามากที่สุดถึงร้อยละ 84.2 รองลงมาคือ ปัญหาการดูแลและป้องกันโรค (ร้อยละ 73.7) ปัญหาแหล่งอาหาร (ร้อยละ 68.4) และปัญหาการคัดเลือกและผสมพันธุ์ (ร้อยละ 26.3) ตามลำดับ 2. ปัญหาในด้านการตลาด พบปัญหาในเรื่องราคา ที่ถูกกำหนดโดยตลาดกลาง หรือพ่อค้าคนกลาง เมื่อราคาโคขุนตกก็ต้องเลี้ยงรอเวลาให้ราคาขึ้นแล้วค่อยขาย ทำให้ต้นทุนค่าอาหารเพิ่มกำไรก็น้อยลง โดยรวมแล้วเกษตรกรยังไม่สามารถที่จะรวมกลุ่มเพื่อที่จะเชื่อมต่อกับเอกชน หรือตลาดรับซื้อระดับบนได้โดยตรง ทำให้มักถูกกดราคาจากพ่อค้าในระดับท้องถิ่น รวมถึงปัจจัยของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด และต่างประเทศระงับการนำเข้าโคจากประเทศไทยเพราะมีการลักลอบใช้สารเร่งเนื้อแดงหรือผงสีขาว (ซันบูทามอล) ในวัว สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ให้ค่าคะแนนของระดับของปัญหา ในประเด็นปัญหาด้านการตลาดในเรื่องการขายโคขุนในราคาที่เป็นธรรม ซึ่งมีค่าคะแนนระดับของปัญหามากที่สุดถึงร้อยละ 68.4 และมีค่าคะแนนระดับของปัญหามาก ร้อยละ 31.0 ขณะที่ปัญหาในเรื่องการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร มีค่าคะแนนระดับของปัญหาน้อยถึงร้อยละ 47.8 รองลงมาในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 42.1 และปานกลางร้อยละ 10.5 ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมาชิกไม่ได้เห็นว่าการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเป็นประเด็นที่เป็นปัญหา 3. ปัญหาในด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจและรวมกลุ่มสมาชิกเพียง 2 ปี จำนวนสมาชิกยังไม่มาก ไม่ได้มีการจ้างบุคลากรเข้ามาทำงานหรือมีสำนักงานเฉพาะ การจัดทำบัญชีหรือการจัดเก็บข้อมูลก็ยังไม่มีความซับซ้อนเหมือนกับองค์กรขนาดใหญ่ ประกอบกับมีปัจจัยเรื่องสถานการณ์โรคโควิดและการลักลอบใช้สารเร่งเนื้อแดง ทำให้ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจมากนัก คณะกรรมการและสมาชิก จึงยังไม่พบปัญหาในด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนโฮมฮักฮางโฮง สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ที่พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นว่าการบริหารจัดการเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาของกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกทุกคนให้ค่าคะแนนระดับของปัญหาน้อยที่สุด ร้อยละ 100.0 ทั้งในเรื่องการบริหารงานบุคลากร และการบริหารจัดการด้านข้อมูล ขณะที่ปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มสมาชิก และการจัดการด้านบัญชีและการเงิน ก็มีค่าคะแนนระดับของปัญหาใกล้เคียงกัน คือระดับน้อยที่สุดถึงร้อยละ 68.4

3. แนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มคณะกรรมการและตัวแทนสมาชิก เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในการแก้ไขปัญหาการเลี้ยงโคทั้งในระดับบุคคล ที่เชื่อมโยงไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันในระดับกลุ่ม ในแนวทางการแก้ปัญหาด้านต่าง ๆ โดยสรุป คือ 1. แนวทางการพัฒนาด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ ต้องมีการสรรหาแหล่งอาหารหยาบคุณภาพดี เช่น หญ้าเนเปีย สัปปะรด ข้าวโพดฝักอ่อน และฟางข้าว เพื่อลดต้นทุนการเลี้ยง ซึ่งต้องพัฒนาที่ดินสำหรับการปลูกหญ้าเนเปีย รวมถึงเรียนรู้วิธีการผลิตอาหารข้นหรือหัวอาหารเอง ที่สามารถใช้ในกลุ่ม รวมถึงจำหน่ายให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ด้วย สมาชิกที่เริ่มเลี้ยงโคขุนใหม่ ต้องมีผู้ที่มีประสบการณ์ช่วยเป็นพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด ในการเยี่ยมคอกแบ่งปันความรู้และเทคนิคในการเลี้ยง รวมถึงการฉีดวัคซีน การให้คำแนะนำเวลาที่โคป่วยเป็นโรคต่าง ๆ เช่น โรคลัมปี สกิน โรคปากเท้าเปื่อย โรคคอบวม รวมถึงแนวทางในการใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ในการ

ทำปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์ หรือมูลสัตว์ตากแห้ง นำไปจำหน่ายให้กับเกษตรกรทั่วไป เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิก การใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านทั้งในเรื่องความเชื่อ และยาพื้นบ้าน เพื่อให้โคขุนมีสุขภาพที่ดี เช่น การทำพิธีผ้าขวัญ ผูกเขาวัว ให้มีสุขภาพดีและแข็งแรงให้เกิดลูก ในช่วงเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ หากมีปัญหาเรื่องวัวมีพยาธิ ไม่ค่อยโตเร็ว ผอม มีเห็บจับ ก็มีสูตรยา คือเครือขม บอระเพ็ด นำมาทุบใส่น้ำ กรอกให้วัวกิน กรณีที่วัวเป็นแผล ก็มีการใช้หญ้าที่เป็นดอกขาวริมถนน หรือหญ้าพิลังกาสะ ต้นหญ้าสาบเสือ นำมาบดขยี้ใส่แผลให้หาย 2. แนวทางการพัฒนาด้านการตลาด ต้องมีการติดต่อกับเอกชน หรือตลาดรับซื้อระดับบนได้โดยตรง เพื่อไม่ให้ถูกกดราคาจากพ่อค้าในระดับท้องถิ่น รูปธรรมที่สำคัญในแนวทางนี้ คือ การเชื่อมต่อกับเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุนในระดับอำเภอ โดยวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง เป็นวิสาหกิจระดับอำเภอ เชื่อมโยงกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คอกกลางโคขุนจังหวัดสกลนคร ทวาปี ซึ่งเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด มีแผนกิจกรรมในการสร้างคอกกลางโคขุนจังหวัด รวมถึงการมีมาตรฐาน GFM ในการผลิตเลี้ยงโคขุน เพื่อรับรองคุณภาพของเนื้อโค ที่ปลอดจากการใช้สารเร่งเนื้อแดง (ซันบูทามอล) ในวัว ซึ่งมีการรวบรวมโคก่อนขุนที่มีคุณภาพ น้ำหนัก ราคาที่เหมาะสม เพื่อส่งให้สมาชิกเครือข่ายเลี้ยง และรับซื้อโคขุนจากสมาชิกเครือข่าย สนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายเลี้ยงพันธุ์แม่โค เป็นโคต้นน้ำเพื่อผลิตลูกโคมาขุนเอง การกู้เงิน ธกส.เพื่อซื้อพันธุ์แม่โคให้สมาชิกเครือข่ายเลี้ยงเป็นโคต้นน้ำ การผลิตอาหารข้นหรือหัวอาหารหรืออาหารผสมแบบครบส่วน (TMR) เพื่อจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูก สนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายปลูกพืชที่เป็นอาหารโคขุนส่งขายให้คอกกลางโคขุนจังหวัด และขายให้สมาชิกเครือข่าย และทำงานร่วมกับกรมปศุสัตว์ พัฒนาความรู้ ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคขุน สุดท้าย 3. แนวทางการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ สมาชิกเห็นว่าเป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่มสมาชิก คือ การเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม และสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยเน้นการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการก็เป็นเครื่องมือที่ดีในการพัฒนา การสื่อสารข้อมูลและเชื่อมต่อกับกลไกตลาดระดับบน เพื่อให้เอกชนบริษัทห้างร้านอาหาร รวมถึงต่างประเทศมีความมั่นใจในมาตรฐานการผลิต หากวิสาหกิจชุมชนมีการเติบโตของจำนวนสมาชิก เงินทุนประกอบการ เงินหมุนเวียนในกลุ่มมากขึ้น ก็ต้องมีการพัฒนาการบริหารงานบุคลากร การบริหารจัดการในระบบข้อมูลของสมาชิก และการจัดการด้านบัญชีและการเงิน มีการบุคลากรเพิ่ม มีสำนักงานและมีพื้นที่ในการอบรม ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำแปลงปลูกหญ้าเนเปีย การทำโรงผลิตอาหารข้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงานและเรียนรู้ของสมาชิกในอนาคต ทั้งนี้สามารถเปรียบเทียบระบบการเลี้ยงโคขุนในรูปแบบเดิมกับแนวทางการเลี้ยงรูปแบบใหม่ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบจากการศึกษาที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้ทบทวนไว้ สามารถอภิปรายผล โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

1. ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนโดยปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ในด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเกษตรกรยังต้องเรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์ในการเลี้ยงโคขุนในการคัดเลือกพันธุ์ การให้อาหาร การบำรุง การฉีดวัคซีน การดูแลรักษาโรค ปัญหาข้อจำกัดในเรื่องต้นทุนในการเลี้ยงโคขุน ในการปรับปรุงคอก การซื้อโคขุน ต้นทุนในเรื่องอาหารหยาบ อาหารข้นหรือหัวอาหารที่เป็นอาหารเสริม ที่สมาชิกให้ค่าคะแนนของระดับของปัญหาในเรื่องเงินลงทุนมากที่สุด มีความคล้ายคลึงกับปัญหาของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคในที่อื่น ๆ ดังงานวิจัยของปานฉัตร อาการักษ์ และกัสมา กาซ้อน (2561) ที่พบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ มีปัญหาในเรื่อง ขาดพ่อโคพันธุ์ถูกกดราคาขายและขาดตลาดกลาง ปัญหาโรคระบาดและสุขภาพ ขาดการฉีดวัคซีนป้องกันโรค และขาดความรู้การป้องกันโรค ปัญหาด้านอาหารโคเนื้อ ขาดการเก็บสะสมฟางข้าวไม่มีการปลูกหญ้า ส่วนปัญหาใน

ด้านการตลาด ที่ถูกกำหนดโดยตลาดกลาง หรือพ่อค้าคนกลาง ไม่สามารถที่จะรวมกลุ่มเพื่อที่จะเชื่อมต่อกับเอกชน หรือตลาดรับซื้อระดับบนได้โดยตรง ตรงกับงานศึกษาของ โอภาส พิมพา และคณะ (2562) ที่ระบุว่า ตลาดซื้อ-ขายโค กระบือ ในระดับล่างซึ่งเป็นตลาดนัดต่าง ๆ ไม่ได้มาตรฐาน พ่อค้าคนกลางเข้าไปหาซื้อกับเกษตรกรรายย่อย และนำไปส่งขายต่อทำให้การซื้อขายไม่ยุติธรรมต่อเกษตรกร ซึ่งหากเกษตรกรรายย่อยขาดการรวมกลุ่มกันทำให้มีอำนาจต่อรองต่ำ และไม่สามารถควบคุมการผลิตในปริมาณที่ต้องการและส่งเข้าตลาดโคเนื้ออย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามสมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นว่าการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารเป็นประเด็นที่เป็นปัญหา ซึ่งในความเห็นของโอภาส พิมพา และคณะ (2562) กลับเห็นว่า การประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคโดยเฉพาะตลาดบน ให้รับรู้และมีความมั่นใจในคุณภาพของโคขุนเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่จะทำให้ธุรกิจเติบโตในระยะยาว ซึ่งปัจจุบันขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบให้กับเกษตรกร สอดคล้องกับงานศึกษาของนักวิชาการคือสว่าง อังกุโร (2556) ที่ได้สนับสนุนว่าการที่จะทำให้เกิดความอยู่รอดของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ คือเกษตรกรต้องมีการศึกษาหาความรู้ด้านวิทยาการใหม่ ๆ เช่น ความรู้เรื่องสายพันธุ์ ลักษณะ และขนาดโคเนื้อที่ตลาดต้องการ ความต้องการของตลาด การเลือกใช้วัสดุเพื่อนำมาใช้เป็นอาหารสัตว์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตการจัดการการเลี้ยงดู การจัดทำระบบบัญชีฟาร์ม การป้องกัน และการรักษาโรคโคเนื้อ การปรับปรุงระบบการเลี้ยงให้ได้มาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับของตลาด ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง มีการรวมกลุ่มสมาชิกเพียง 2 ปี จำนวนสมาชิกยังไม่มาก การบริหารจัดการเป็นแบบเรียบง่าย ไม่มีความซับซ้อนเหมือนกับองค์กรขนาดใหญ่ สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็นว่าการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร รวมถึงการบริหารจัดการเป็นประเด็นที่เป็นปัญหาของกลุ่ม

2. ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาระบบการเลี้ยงโคขุนของวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสม การเลี้ยงโคขุน ยังเป็นช่องทางที่เป็นทางเลือกของเกษตรกรยุคใหม่ ที่จะสร้างรายได้ให้อยู่รอด ซึ่งงานศึกษาของสุรชัย สุวรรณลี (2561) ได้ระบุว่า หากสามารถบริหารจัดการในเรื่องการเลี้ยงโคขุนให้เติบโตมีคุณภาพและเชื่อมต่อกับตลาดได้ รอบหมุนของกำไรที่จะเกิดกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุนจะเร็ว เพราะใช้เวลาในการเลี้ยงสั้นที่จะขุนโคเพียง 3 - 4 เดือนแล้วปล่อยขาย เมื่อเทียบกับการเลี้ยงโคพื้นบ้านที่ต้องใช้เวลาในการฟูมฟักตั้งแต่เกิดกว่าโคจะโต และขายได้ใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 3 ปี ซึ่งการที่เกษตรกรจะเลี้ยงโคเนื้อให้ได้กำไรต้องผลิตลูกโคให้ได้จำนวนมากให้คุ้มกับระยะเวลาในการเลี้ยง และแรงงานที่ดูแล เช่นกับงานเขียนของโฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ (2549) ที่ชี้ให้เห็นว่าทางออกในอนาคตของเกษตรกรไทยที่จะอยู่รอดได้มีเพียง 3 รูปแบบ คือ การทำเกษตรในระดับครัวเรือน เน้นสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อยังชีพ และนำผลผลิตส่วนเกินสู่ระบบตลาดท้องถิ่นโดยการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรผสมผสาน เพื่อให้ควบคุมค่าใช้จ่ายในระดับต่ำ ขณะที่มีรายได้ทยอยเข้ามาทั้งปี ลดความเสี่ยงโดยการกระจายรายได้ที่มาจากการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลาย รูปแบบที่สอง คือ การดำเนินการเกษตรเชิงพาณิชย์ มีตลาดขนาดใหญ่รองรับ เช่น อ้อย ยาง ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น และรูปแบบที่สาม คือ เกษตรก้าวหน้า ปัจจัยเงื่อนไขที่จำเป็นคือกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ ที่เชื่อมโยงกับความต้องการของตลาด อาศัยความรู้ในการปรับเทคโนโลยีการผลิตคุณภาพของผลผลิตสูง ขนาดของฟาร์มไม่เล็กนักแต่ก็ไม่ใหญ่จนเกินกำลังในการบริหารจัดการ เพื่อให้มีรายได้ในระดับที่มากกว่าอาชีพเกษตรแบบเดิมหรืออาชีพรับจ้างนอกภาคเกษตรทั่วไป เกษตรกรต้องมีการรวมกลุ่มผู้ผลิตเข้าด้วยกัน การมีพันธมิตรเครือข่าย เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองให้สูงขึ้นมากกว่าที่จะบริหารด้านตลาดด้วยตนเอง รวมถึงการควบคุมคุณภาพและมีระบบตรวจสอบที่เชื่อมโยงครบวงจรของห่วงโซ่อุปทาน เพื่อรับประกันการส่งสินค้าที่สม่ำเสมอ เพียงพอ และมีคุณภาพ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง จัดอยู่ในรูปแบบที่สาม แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านการผลิต ของวิสาหกิจชุมชนโฮมฮักฮางโฮง โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้

สมาชิกเครือข่ายเลี้ยงพันธุ์แม่โค เป็นโคต้นน้ำเพื่อผลิตลูกโคมาขุนเอง ถือเป็นแนวทางที่ถูกต้อง เช่นกับงานศึกษาของโอภาส พิมพา และคณะ (2562) ที่ระบุว่า การปรับปรุงพันธุ์โคในประเทศไทยยังด้อยกว่าหลายๆ ประเทศที่เป็นผู้ส่งออกเนื้อรายใหญ่ของโลก ทำให้เกิดการขาดแคลนพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ที่มีคุณภาพในการผลิตโคเนื้อคุณภาพสำหรับผลิตและนำมาเลี้ยงเป็นโคขุน เมื่อเกษตรกรไม่สามารถผสมพันธุ์โคเพื่อให้ได้ลูกโค ก็ต้องไปหาซื้อวัวโครงลูกผสมในตลาดท้องถิ่นในราคาแพง ดังนั้น หากสามารถพัฒนาเทคนิคการขยายพันธุ์โคขุนเองได้ ก็จะประหยัดต้นทุนไปได้มาก นอกจากนั้น สมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง มีแนวคิดที่จะสรรหาแหล่งอาหารหยาบคุณภาพดี เช่น หญ้าเนเปีย สัปปะรด ข้าวโพดฝักอ่อน และฟางข้าว เพื่อลดต้นทุนการเลี้ยง ซึ่งต้องพัฒนาที่ดินสำหรับการปลูกหญ้าเนเปีย รวมถึงเรียนรู้วิธีการผลิตอาหารข้นหรือหัวอาหารเอง ที่สามารถใช้ในกลุ่ม รวมถึงจำหน่ายให้กับชุมชนอื่น ๆ มีระบบพี่เลี้ยงเยี่ยมคอกแบ่งปันความรู้และเทคนิคในการเลี้ยง รวมถึงการฉีดวัคซีน การให้คำแนะนำเวลาที่โคป่วยเป็นโรคต่าง ๆ ความพยายามในการเข้าถึงแหล่งทุน โดยการกู้เงิน ธกส.เพื่อซื้อพันธุ์แม่โคให้สมาชิกเครือข่ายเลี้ยงเป็นโคต้นน้ำ รวมถึงการสร้างมูลค่าของวัตถุดิบที่มี คือ รู้จักใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ในการทำปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์ หรือมูลสัตว์ตากแห้ง นำไปจำหน่ายให้กับเกษตรกรทั่วไป เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิก นับเป็นแนวทางที่ดีที่จะช่วยให้เกษตรกรอยู่รอด มีกำไรมากขึ้น เช่นกับข้อมูลที่สำนักงาน ธกส. จังหวัดเลย (2559) ได้มีการศึกษาพบว่าโคขับถ่ายมูลสดออกมาปีละ 5,000 - 7,000 กก. ต่อหนึ่งตัวหรืออาจมากกว่านี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของโคแต่ละตัว ซึ่งสามารถใช้เป็นปุ๋ยได้อย่างดี ดังนั้น การเลี้ยงโคเนื้อจึงถือว่ามีความเหมาะสมกับเกษตรกรในประเทศไทย เพราะสภาพพื้นที่ในประเทศไทยส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ของหญ้าและพืชตระกูลถั่วหลายชนิดขึ้นตามธรรมชาติ รวมถึงวัตถุดิบทางการเกษตรซึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์ เช่น ฟางข้าว ต้นถั่วชนิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเป็นอาหารโคได้เป็นอย่างดี มีการใช้องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านทั้งในเรื่องความเชื่อ และยาพื้นบ้าน เพื่อให้โคขุนมีสุขภาพที่ดีในส่วนของการพัฒนาด้านการตลาด ต้องมีการติดต่อกับเอกชน หรือตลาดรับซื้อระดับบนได้โดยตรง การมีมาตรฐาน GFM ในการผลิตเลี้ยงโคขุน เพื่อรับรองคุณภาพของเนื้อโค ที่ปลอดจากการใช้สารเร่งเนื้อแดง (ซันบูทามอล) ในวัว ตรงกับงานศึกษาของสว่าง อังกุโร (2556) ที่ระบุว่าเกษตรกร ต้องพัฒนาระบบมาตรฐานฟาร์มโคเนื้อ เพื่อการส่งเนื้อโคไปจำหน่ายยังประเทศต่าง ๆ และต้องสร้างเครื่องหมายสินค้า หรือแบรนด์ (brand) ของกลุ่มหรือสหกรณ์ของตนเองขึ้นเพราะจะช่วยให้สินค้าเป็นที่จดจำและเพิ่มมูลค่าได้ และต้องมีการควบคุม ตรวจสอบเพื่อรักษาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ มีการจัดทำบัญชีที่เป็นระบบ เพราะที่จริงแล้วแนวโน้มความต้องการปริโภคโคเนื้อของไทยเพิ่มขึ้น และผลกระทบจากมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และมีโรคระบาดลัมปีสกิน ในช่วงปี 2563 - 2564 ทำให้ปริมาณเนื้อโคในตลาดมีปริมาณน้อย เมื่อสถานการณ์กลับสู่ปกติความต้องการของธุรกิจร้านอาหาร โรงแรม และการท่องเที่ยวนั้นมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ดังนั้น การสร้างคอกกลางโคขุนจังหวัด เป็นแหล่งรวบรวมโคก่อนขุนที่มีคุณภาพ น้ำหนัก ราคาที่เหมาะสม เพื่อส่งให้สมาชิกเครือข่ายเลี้ยง และรับซื้อโคขุนจากสมาชิกเครือข่าย มีการเชื่อมต่อกับเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุนในระดับอำเภอ กับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คอกกลางโคขุนจังหวัดสกลนคร ทวาปี ซึ่งเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ก็เป็นแนวทางที่ถูกต้องเช่นกัน ดังงานศึกษาของประเวศ วะสี และไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2538) ได้ระบุว่า เกษตรกรรายย่อย ไม่จำเป็นต้องทำธุรกิจในลักษณะแข่งขันกัน แต่สามารถรวมกลุ่ม หรือเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน อันจะเกิดการสร้างพลังในการต่อรองทางการตลาด และเกิดการพัฒนาที่ตอบสนองทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง เห็นว่าเป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่มสมาชิก คือ การเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เป็นธรรม และสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกโดยเน้นการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการก็เป็นเครื่องมือที่ดีในการพัฒนาโดยวิชิต นันทสุวรรณ (2547) ได้อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นการประกอบการขนาดเล็ก เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทุนไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงินแต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่น้องไว้ใจกัน ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยึดโยงร้อยรัดความเป็นครอบครัว และชุมชนให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์แบ่งสุขซึ่งกันและกัน โดยผ่านการประกอบกระบวนการของชุมชน และ เสรี พงศ์พิศ (2552) ที่อธิบายว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ แต่ไม่ได้ต้องการทำธุรกิจเต็มรูปแบบ หรือเพื่อประสงค์ให้เกิดกำไรสูงสุด แต่เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงให้สมาชิก ซึ่งถ้าทำคนเดียวจะทำไม่ได้ หรือถ้าไปรวมกับสหกรณ์ใหญ่ ๆ ก็ลำบาก วิสาหกิจชุมชน จึงเป็นการร่วมกันสร้างระบบสวัสดิการให้ตนเอง หรืออีกนัยหนึ่ง สร้างภูมิคุ้มกันให้กลุ่มให้กับชุมชน

ในภาพรวมวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง แม้ว่าจะอยู่ในช่วงเริ่มต้นรวมกลุ่ม แต่ถือว่ามีองค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความสำเร็จครบถ้วน ดังที่งานศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน คือ ญาณิ พายัพสาย และคณะ (2558) วสันต์ เสือขำ (2547) และเสรี พงศ์พิศ (2559) ที่ระบุว่า การที่วิสาหกิจชุมชนใดประสบความสำเร็จนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ คือ มิติทุนกายภาพประกอบด้วย การมียอดขายสม่ำเสมอ ผลผลิตมีมาตรฐาน มีปัจจัยการผลิตวัตถุดิบราคาไม่แพงในท้องถิ่น และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนรวมถึงศักยภาพในการได้เงินสนับสนุนจากหน่วยงานราชการหรือแหล่งทุนต่าง ๆ มิติทุนมนุษย์ประกอบด้วย ความรู้ ประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสมาชิก มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักของกระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ผลผลิตที่เป็นรูปธรรมของการเรียนรู้ร่วมกันคือแผนธุรกิจ การมีผู้นำที่ดี มีความซื่อสัตย์รับผิดชอบ ลักษณะของผู้นำและคณะกรรมการกลุ่ม มีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาและเรียนรู้ ความมุ่งมั่นมานะ วิสัยทัศน์และประสบการณ์ที่สะสมมาตั้งแต่อดีต การกำหนดบุคคลให้ได้รับหน้าที่ บทบาทตามความสามารถ ความถนัด มิติทุนทางสังคมประกอบด้วย การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการผลิต การมีส่วนร่วมในชุมชน ความสัมพันธ์ของกลุ่มอย่างเกื้อกูลกันดี มิติทุนธรรมชาติประกอบด้วยการจัดหาแหล่งวัตถุดิบภายในชุมชน และปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว มีหลาย ๆ กิจกรรมประสานผนึกพลัง (Synergy) และเกื้อกูลกัน (Cluster) เช่น วิสาหกิจโคขุน ที่มีกิจกรรมการผลิตวัตถุดิบเป็นอาหารสัตว์ การทำปุ๋ยมูลสัตว์ เป็นต้น โดย จรีภรณ์ มีศรี (2563) มีเพิ่มเติมปัจจัยความสำเร็จในเรื่องการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้นำชุมชน ด้วยขณะที่ สุวัฒน์ มัตราช (2557) เพิ่มเติมในเรื่อง การมีกิจกรรมกลุ่มที่หลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การทำแผนพัฒนากลุ่ม การจัดประกวดและประเมินแบ่งระดับฟาร์มสมาชิก การจัดเยี่ยมบ้านสมาชิก การทัศนศึกษาดูงาน การสร้างสื่อประชาสัมพันธ์กลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้วิจัยต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ที่สอดคล้องกับปัญหาทั้ง 3 ด้านข้างต้น คือ

1. ด้านการผลิตเลี้ยงสัตว์ วิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง ควรมีการทำงานร่วมกับหน่วยงานด้านวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัย หรือกรมปศุสัตว์ ให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการเลี้ยงโคขุนอย่างมีคุณภาพ และต่อยอดการพัฒนาประเด็นต่าง ๆ ของวิสาหกิจชุมชน เช่น การพัฒนาโคขุนพ่อพันธุ์แม่พันธ์ การ

แก้ปัญหาโรคในสัตว์ การพัฒนาแหล่งอาหารหยาบ การผลิตอาหารข้นอย่างมีคุณภาพ เป็นต้น หรือการศึกษาวิจัยเทคนิคการเลี้ยงต่าง ๆ เช่น สูตรยารักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน สูตรอาหารข้นสำหรับโคขุน หรือการคิดค้นเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประหยัดต้นทุนและเวลา

2. ด้านการตลาด ควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดียให้มากขึ้น ผ่านแพล็ตฟอรมต่าง เช่น การพัฒนาเวปไซต์ การประชาสัมพันธ์ผ่านเฟสบุ๊ค, YouTube เป็นต้น เพื่อให้ผู้บริโภคและหน่วยงานต่าง ๆ ได้รู้จัก และมีความเชื่อมั่นในคุณภาพสินค้า ภายใต้แบรนด์ของวิสาหกิจชุมชนโฮมฮัก ฮางโฮง

3. ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการศึกษาเรียนรู้จากบทเรียนของวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยนำวิธีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนากลุ่มอย่างแท้จริง รวมถึงมีการประสานงาน เชื่อมต่อการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานในพื้นที่ โดยการบรรจุแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไว้ในแผนแม่บทชุมชน แผนขององค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาจังหวัด นำไปสู่การสนับสนุนหรือสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การสนับสนุนให้มีการอบรม หรือมีกลไกบุคลากรในการพัฒนาในพื้นที่ เป็นต้น

บรรณานุกรม

กนกวรรณ บวรอารักษ์. (2558). *กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในเขตทุ่งครุ* (สารนิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ กรมปศุสัตว์. (2563). *ข้อมูลจำนวนปศุสัตว์ในประเทศไทย ปี พ.ศ.2563.* กรุงทพฯ: กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2557). ข้อมูลจำนวนวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสกลนคร. จาก https://smce.doae.go.th

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). *การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท.* กรุงเทพฯ: สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กาญจนา รัตนธีรวิเชียร และคณะ. (2557). *การวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลงานวิจัย.* ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (2549). *เกษตรกรก้าวหน้า อนาคตเกษตรไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน).

จรีภรณ์ มีศรี. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชาลี-วรรณ ชุมชนพัฒนาตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. เอกสารวิชาการฉบับที่ 1/2563. ก กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมอาชีพการประมง สำนักงานประมงจังหวัดฉะเชิงเทรา.

ธำรง เมฆโหรา และคณะ. (2551). *การศึกษาระบบลอจิสติกส์และการจัดการโซ่อุปทานของโคเนื้อในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

ประเวศ วะสี และไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2538). *ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกันโลกาภิวัฒน์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: 179 การพิมพ์.

ปานฉัตร อาการักษ์ และกัสมา กาซ้อน. (2561). ความเสี่ยงจากการลงทุนและปัญหาของผู้เลี้ยงโคเนื้อ ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. *วารสารบัญชีปริทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย 2*, 63-73.

วสันต์ เสือขำ. (2547). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือกระดับ 5 ดาว ในระดับภูมิภาค: กรณีศึกษาสินค้าประเภทอาหารในจังหวัดเชียงใหม่* (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิชิต นันทสุวรรณ. (2547). *วิสาหกิจชุมชน: แผนแม่บท แนวคิด แนวทาง ตัวอย่าง ร่างพระราชบัญญัติ.* กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไท

สว่าง อังกุโร. (2556). ทำอย่างไรเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อไทยจะอยู่รอด. *วารสารปศุสัตว์เกษตรศาสตร์, 40*(158), 32-36.

สำนักงาน ธกส. จังหวัดเลย. (2559). *คู่มือประกอบการอบรมโครงการฟื้นฟูและพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและยากจน.* จาก https://vet.kku.ac.th

สุรชัย สุวรรณลี. (2561). *การขุนโคและคุณภาพเนื้อ.* จาก https://www. agri.ubu.ac.th.

สุวัฒน์ มัตราช. (2557). *การพัฒนาการดำเนินการของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน* (ดุษฎีนิพนธ์สาขายุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

เสรี พงศ์พิศ. (2552). *คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.

_____. (2552). *วิสาหกิจชุมชนสร้างฐานการพัฒนา.* จาก http://www.phongphit.com.

โอภาส พิมพา และคณะ. (2562). การพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อตอบสนองต่อระบบห่วงโซ่อุปทาน. *วารสารวิจัยการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 11(5), 380-393.

บทบาทและแนวทางปฏิบัติตนของนักศึกษาวิชาชีพครู*

ROLES AND PRACTICES OF TEACHING PROFESSIONAL TRAINING STUDENTS

สันติ กินรี
Santi Kinnaree
สถานศึกษานครนนท์วิทยา 4 วัดบางแพรกเหนือ
Nakornnontwittaya 4 Watbangpraeknue School
Email: natee25399@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและแนวทางปฏิบัติตนของนักศึกษาวิชาชีพครู ตามหลักสูตรครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพของการปฏิบัติตนเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูในสถานศึกษา ซึ่งมีแนวคิดหลักอยู่ 3 องค์ประกอบ คือ 1)ความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา 2)บทบาทของบุคคลต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับนักศึกษาวิชาชีพครู 3)แนวทางในการปฏิบัติตนของนักศึกษาวิชาชีพครู

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความ และนำมาเรียบเรียงพบว่าการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ของสถาบันการศึกษา และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีแนวทางในการปฏิบัติการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูที่คล้ายคลึงกัน และมีความแตกต่างกันในบางกรณี โดยได้ยึดข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนของคุรุสภา และความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบัน หรือมหาวิทยาลัยนั้น ๆ โดยมุ่งเน้นในนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นครูที่สมบูรณ์แบบตามเจตคติที่ดีงามของสังคม โดยการทำเอาความรู้ในภาคทฤษฎีที่ได้เรียนรู้ในมหาวิทยาลัย ไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ซึ่งนอกจากการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว นักศึกษาวิชาชีพครูต้องได้รับภาระงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอีกด้วย การทำงานร่วมกับผู้อื่น วิธีการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงกระบวนต่าง ๆ ที่ช่วยขัดเกลานักศึกษาวิชาชีพครูให้เป็นครูที่สมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ; บทบาทแนวทางการปฏิบัติตนในสถานศึกษา, แนวทางการตนปฏิบัติตนในสถานศึกษา, นักศึกษาวิชาชีพครู

ABSTRACT

This academic article The objective is to study the roles and conduct of teaching professional training students. according to the education curriculum or study science In order

* Received October 31, 2023; Revised August 13, 2024; Accepted August 31, 2024

to increase the potential of practicing as a teacher training student in an educational institution. which has 3 main concepts: 1) the importance of professional experience training for teachers in educational institutions 2) Roles of various people that are related to teaching professional training students 3) Guidelines for behavior of teaching professional training students

From researching documents, articles and compiling them, it was found that teaching professional experience training of students of the Faculty of Education or study science of educational institutions and various universities There are similar guidelines for teaching professional experience training. And there are differences in some cases. By adhering to the regulations Teachers Council regulations and the identity of the institution or that university Focusing on students practicing teaching professional experience. Be a perfect teacher according to the good attitude of society. By making use of the theoretical knowledge learned at the university. to actually practice in educational institutions In addition to teaching and learning in the classroom Teacher training students must receive other workloads. related to the development of students' potential as well Working with others How to solve the problem Including various processes That helps refine students' teaching professional experience to become perfect teachers.

Keywords; The role of conduct guidelines in educational institutions; Guidelines for conducting oneself in educational institutions; Teaching professional students

บทนำ

นักศึกษาวิชาชีพครู หรือ นักศึกษาฝึกสอน (อังกฤษ: student teacher หรือ practice teacher) เป็นนักศึกษาในวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือระดับบัณฑิตศึกษา ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษา เพื่อให้ผ่านคุณสมบัติในการสำเร็จการศึกษาด้านครุศาสตร์ หรือ ศึกษาศาสตร์ ในประเทศไทยนักศึกษาวิชาชีพครู จะได้รับการควบคุมดูแลโดยอาจารย์นิเทศจากมหาวิทยาลัย และครูพี่เลี้ยงที่ได้รับการแต่งตั้งจากสถานศึกษา นักศึกษาวิชาชีพครูจะต้องปฏิบัติหน้าที่คล้ายคลึงกับครูประจำการทั่วไป เช่น การจัดการเรียนการสอน การดูแลชั้นเรียน การวัดและประเมินผล หรือภาระงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากสถานศึกษาอีกด้วย (ทองเชื้อ ศิรดา และศราธพันธุ์ นฤมล, 2557)

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นหัวใจสำคัญของการผลิตครู เพราะเป็นกระบวนการภาคปฏิบัติ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของการผลิตครู ให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานหน้าที่ของครูได้เป็นอย่างดี การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ยังเป็นการศึกษาอีกรายวิชาหนึ่งของนักศึกษาครู โดยการนำเอาความรู้ภาคทฤษฎีไปทดลองใช้ในสภาพความเป็นจริงในสถานศึกษา นับว่าเป็นช่วงเวลาอันมีค่าที่นักศึกษาครูจะได้เก็บเกี่ยว

ประสบการณ์และพัฒนาบุคลิกภาพความเป็นครู และได้เรียนรู้กระบวนการ วิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนการปฏิบัติตนตามกฎ หรือระเบียบของสถานศึกษาและระเบียบของราชการ ซึ่งเป็นการเสริมสร้างคุณภาพและสมรรถภาพในการเป็นครูที่ดีในอนาคต (คู่มือการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา, 2565)

ความสำคัญของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษานักศึกษาครู เป็นไปเพื่อเตรียมตัวเป็นครูที่สมบูรณ์แบบ นอกจากการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว นักศึกษาครูยังต้องได้รับภาระงานอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้นักศึกษาครูเกิดการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งหมดในสาขาวิชา มาปรับใช้ในการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา เช่น การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การเลือกใช้และการผลิตสื่อและนวัตกรรมที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ การใช้เทคนิคและยุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การนำผลการประเมินมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การบันทึกและรายงานผลการจัดการเรียนรู้การปฏิบัติงานครูด้านต่าง ๆ เช่น ภาระงานของครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา งานธุรการชั้นเรียน งานบริการ งานแนะแนวและช่วยเหลือผู้เรียน งานกิจกรรมผู้เรียน และงานความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งกระบวนการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ให้มีเหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล และนำปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนมาวางแผนเพื่อที่จะดำเนินการแก้ไขอย่างเป็นระบบในลักษณะการวิจัยในชั้นเรียน การวิเคราะห์รายงานผลการปฏิบัติในด้านการพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ด้วยระบบการวิจัยหรือกระบวนการอื่น ๆ ที่เหมาะสม นำผลงานมานำเสนอเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้และรายงานผลการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนต่อสถานศึกษา (งานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู, 2565)

การผลิตครูเพื่อให้ได้ครูที่ดีมีคุณภาพ และมีวิญญาณของความเป็นครูนั้น นอกจากความรู้ภาคทฤษฎีที่ได้จากการเรียนในวิชาต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยแล้ว จำเป็นต้องมีการฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ในวิชาเฉพาะ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่จะใช้สื่อและเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่ๆ เพื่อเผยแพร่ให้กับสถานศึกษา รวมถึงการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสถานศึกษา ทั้งกับผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง อาจารย์ บุคลากรในสถานศึกษา กระบวนการดังกล่าวจะทำให้นักศึกษาครูเกิดความมั่นใจในการทำงาน อันจะนำไปสู่การเกิดความรักและความศรัทธาในวิชาชีพครูอย่างแท้จริง จุดมุ่งหมายของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูนั้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาครูได้รับมวลประสบการณ์ ดังนี้

1. ได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับผู้เรียน
2. ได้ศึกษาการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด
3 ได้เห็นปัญหาที่แท้จริงของสถานศึกษา และคิดค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาเฉพาะ
4. ได้ลงมือปฏิบัติจริงตามทฤษฎีที่ได้เรียนมา และรู้จักยืดหยุ่นบ้างในบางโอกาส โดยอาศัยปัญหาที่เกิดขึ้นและความจริงที่เกี่ยวกับนักเรียนเป็นรากฐาน
5. ได้เรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นครู
6. ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักศึกษาวิชาชีพครู นักเรียน ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่อื่นในสถานศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

7. ได้เผยแพร่เกียรติคุณของมหาวิทยาลัย และของนักศึกษาวิชาชีพครูเอง โดยยึดมั่นในการทำความดีในด้านการปฏิบัติงาน

8. ดำเนินการปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ระเบียบข้าราชการครู และการนิเทศของมหาวิทยาลัย

9. ส่งเสริมความเจริญงอกงามส่วนบุคคลของตัวเอง (Personal Growth) เพราะในการช่วยให้ผู้อื่นเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกายและสติปัญญานั้น นักศึกษาวิชาชีพครูมีโอกาสได้เป็นอย่างมากด้วย

10. แสดงความเป็นผู้นำในชั้นเรียนที่ฝึกสอน โดยการทำหน้าที่เป็นครูของนักเรียน และในขณะเดียวกันก็ได้แสดงความเป็นกัลยาณมิตรในร่วมงานที่ดี โดยช่วยเหลือเพื่อนนักศึกษาวิชาชีพครู และอาจารย์นิเทศ ฝ่ายสถานศึกษา

11. ได้ฝึกความเข้มแข็ง และความอ่อนน้อมในเรื่องบุคลิกภาพของตนเอง และเพื่อนนักศึกษาวิชาชีพครู ด้วยกัน

12. ได้ฝึกปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการเตรียมความพร้อม และรู้จักแบ่งเวลาการทำงานได้เหมาะสม

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา และฝึกให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ให้นักศึกษาครูได้มีอิสระในออกแบบการจัดบรรยากาศชั้นเรียน ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนในรายวิชาที่ตนสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง และมีอิสระในมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลหรือนวัตกรรมทางการศึกษาที่ทันสมัย โดยการร่วมมือกับสถานศึกษาและผู้ปกครองของผู้เรียนในการพัฒนาและมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วยกระบวนการวิจัยที่ถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย สะท้อนผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างชัดเจน จากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาชีพ โครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำผลจากการเรียนรู้ในสถานศึกษาไปประเมินสะท้อนกลับ (AAR) เป็นรายบุคคลและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ ทันสมัยและทันต่อการเปลี่ยนแปลง

บุคลากรที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

3.1 คณะกรรมการดำเนินงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หมายถึง คณะกรรมการที่มหาวิทยาลัยแต่งตั้งขึ้น เพื่อให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู โดยมีบทบาทและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ติดต่อประสานงานกับนักศึกษาวิชาชีพครู ที่ปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา ครูพี่เลี้ยง ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. จัดทำคู่มือ หรือเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

3. เป็นที่ปรึกษาให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูในขณะฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา

4. แนะนำระเบียบปฏิบัติงาน กฎ วินัย และจรรยาบรรณวิชาชีพครู

5. พิจารณาคัดเลือกสถานศึกษาที่เหมาะสมตามที่คุรุสภากำหนด

6. ควบคุม กำกับ ดูแล ความประพฤติของนักศึกษาชีพครู ที่ปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา

7) รวบรวมข้อมูล ข้อเสนอแนะของครูพี่เลี้ยง อาจารย์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องนำมาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาวิชาชีพครู

8. จัดการปฐมนิเทศเพื่อเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาวิชาชีพครู ที่จะออกไปปฏิบัติงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา

3.2 อาจารย์นิเทศ หมายถึง อาจารย์ในสาขาวิชาเอก หรือจากคณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ที่ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัย ให้เป็นผู้ช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษาในด้านการจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษาวิชาชีพครู ที่ปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา และจำเป็นต้องมีคุณสมบัติ 1. จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท 2. มีทักษะการนิเทศ โดยมีประสบการณ์ในการนิเทศไม่น้อยกว่า 1 ปี หรือ มีประสบการณ์ในการสอน 3 ปี 3. มีคุณลักษณะที่เป็นแบบอย่างที่ดี หรือมีคุณสมบัติอื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยกำหนดอาจารย์นิเทศจะทำหน้าที่ประสานระหว่างครูพี่เลี้ยง นักศึกษาวิชาชีพครูที่ปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา และมหาวิทยาลัย โดยมีบทบาทและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาวิชาชีพครูในด้านการจัดการเรียนการสอน การดูแลชั้นเรียน การจัดห้องเรียน การจัดกิจกรรมในสถานศึกษา การบริการทางวิชาการแก่ชุมชน และภาระงานอื่น ๆ

2. สังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาวิชาชีพครู และช่วยเหลือให้คำแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ

3. แนะนำนักศึกษาวิชาชีพครู เกี่ยวกับการจัดหา การเลือกการทำ การใช้สื่อ และบวนการผลิตสื่อในการจัดการเรียนการสอน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนถึงวิทยาการต่าง ๆ

4. แนะนำการทำแผนการจัดการเรียนรู้ และการทำบันทึกแผนการจัดการเรียนรู้

5. วัดผลและประเมินผลการฝึกสอนของนักศึกษาวิชาชีพครู

6. จัดปฐมนิเทศนักศึกษาวิชาชีพครู เพื่อให้พร้อมที่จะออกไปปฏิบัติงานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา

7. ให้คำแนะนำนักศึกษาวิชาชีพครู ครูพี่เลี้ยง ผู้บริหารสถานศึกษา ในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ และงานด้านต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา

8. รับทราบปัญหา ร่วมวางแผนกับทางสถานศึกษาฝึกสอน และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขและพัฒนางานด้านต่าง ๆ ของนักศึกษาวิชาชีพครู

3.3 ผู้บริหารสถานศึกษา หรือหัวหน้าสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติราชการแทนในสถานศึกษานั้น ๆ โดยมีบทบาทและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. แนะนำให้รู้จักบุคคล สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในสถานศึกษา มอบหมายภาระงานการสอน หรือภาระงานอื่น ๆ ที่เหมาะสมให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู

2. ให้ความคุ้มครอง ดูแล และการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู

3. สังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาวิชาชีพครู และให้คำแนะนำชี้แจงแก้ไขข้อบกพร่อง

4. วางแผนพัฒนาสถานศึกษาร่วมกับอาจารย์นิเทศ ครูพี่เลี้ยง และนักศึกษาวิชาชีพครู

5) เป็นสื่อกลางส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงาม ระหว่างนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้เรียน ครูพี่เลี้ยง คณะครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และคนในชุมชน

6. รายงานผลและพฤติกรรมของนักศึกษาวิชาชีพครูให้อาจารย์นิเทศ ฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หรือมหาวิทยาลัยต้นสังกัด เมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นกับนักศึกษาวิชาชีพครู

7. จัดการประชุมชี้แจง แนะนำ อบรมระเบียบปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู

8. ให้ข้อเสนอแนะแก่มหาวิทยาลัย เพื่อปรับปรุงโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้ดีขึ้น

3.4 ครูพี่เลี้ยง หมายถึง ครู หรือ อาจารย์ที่ประจำชั้นประจำวิชา โดยที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีหน้าที่ดูแลนักศึกษาวิชาชีพครูในสถานศึกษาโดยตรง ต้องมีคุณสมบัติ 1. มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี 2. มีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 3 ปี 3. มีคุณลักษณะของความเป็นครู หรืออาจจะคุณสมบัติอื่น ๆ ที่มหาวิทยาลัยกำหนดมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. แนะนำ ให้คำปรึกษา และอำนวยความสะดวกนักศึกษาวิชาชีพครูกับผู้เรียน ให้มีความเข้าใจลักษณะของผู้เรียน การปกครองชั้นเรียน การทำงานประจำชั้น และภาระงานต่าง ๆ

2. สาธิตวิธีการจัดการเรียนการสอนของตน ให้นักศึกษาวิชาชีพครูเป็นแนวทางก่อนให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้ทำการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (อย่างน้อย 1 สัปดาห์) ในกรณีนี้นักศึกษาวิชาชีพครูอาจจะใช้เป็นแนวทางและปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้คล้ายคลึง หรือดีกว่าครูพี่เลี้ยงก็ได้

3. ให้คำแนะนำการทำแผนการจัดการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อและการทำสื่อการจัดการเรียนรู้ การทำวิจัยในชั้นเรียน การศึกษาผู้เรียนรายกรณี และภาระงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

4. สังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครู ช่วยเหลือและแนะนำวิธีการแก้ไขข้อบกพร่องให้ถูกต้องตามหลักการ

5. ตรวจบันทึกแผนการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษาวิชาชีพครู พร้อมให้ข้อเสนอแนะวิธีการบันทึกแผนการสอนล่วงหน้า เพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพครู ได้ปรับปรุงแก้ไขก่อนทำการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป

6. ปรึกษาและร่วมวางแผนร่วมกับอาจารย์นิเทศจากมหาวิทยาลัย เพื่อแก้ไขและพัฒนาปัญหาด้านต่าง ๆ ของนักศึกษาวิชาชีพครู

7. วัดผลและประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครู

8. เป็นตัวอย่างที่ดีงามให้แก่นักศึกษาวิชาชีพครู

3.5 บุคลากรและเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในการสนับสนุนการศึกษาภายในสถานศึกษา โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ให้ความช่วยเหลือและเป็นกัลยาณมิตรแก่นักศึกษาวิชาชีพครู

2. แนะนำและตักเตือนความประพฤตินักศึกษาวิชาชีพครู

3. ให้ความร่วมมือกับบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนักศึกษาวิชาชีพครู (งานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร)

การปฏิบัติตนของนักศึกษาวิชาชีพครูในสถานศึกษา

การปฏิบัติการสอนของนักศึกษาวิชาชีพครูในสถานศึกษา เป็นการปฏิบัติงานทางวิชาชีพครู เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ และความชำนาญการเป็นครูที่สมบูรณ์ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษาในจากภาระการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนแล้ว นักศึกษาวิชาชีพครูอาจจะได้รับภาระงานอื่น ๆ ที่ทางสถานศึกษามอบให้ตามสมควร ซึ่งมีความจำเป็นต่อนักศึกษาวิชาชีพครูเป็นอย่างมาก เพราะนำมาซึ่งประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการประกอบอาชีพครูในอนาคต

อีกทั้งในฐานะของนักศึกษาวิชาชีพครู ต้องระลึกถึงจรรยาบรรณของวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งเป็นมาตรฐานการปฏิบัติตนที่กำหนดขึ้น โดยเป็นแบบแผนและแนวทางในการประพฤติตนที่ดีงาม ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงเป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคม อันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพครู โดยข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ ดังนี้

หมวด 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง

(1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

หมวด 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

(2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

หมวด 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

(1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

(2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

(3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

(4) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ

(5) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและ เสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

หมวด 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

(1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

หมวด 5 จรรยาบรรณต่อสังคม

(1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของ ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ผู้ที่จะเป็นครูวิชาชีพ จำเป็นจะต้องเสริมสร้างและพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติงาน ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนโดยให้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมไปถึงการวางตัวที่เหมาะสม และพัฒนาบุคลิกภาพให้เหมาะสมกับการเป็นครู และการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีและเป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนร่วมงาน ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการปฏิบัติงานของนักศึกษาวิชาชีพครู เพราะไม่อาจปฏิบัติงานได้โดยปราศจากการได้รับช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ เมื่อจะต้องอาศัยความช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายในสถานศึกษา จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพครู ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษานั้น นักศึกษาวิชาชีพครู พึงปฏิบัติตนดังต่อไปนี้

1. รักษาชื่อเสียงเกียรติคุณของมหาวิทยาลัย
2. การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย และสถานศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด
3. มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา และเอาใจใส่ต่อภาระงาน ที่มหาวิทยาลัยและสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ
4. การวางตนและการปฏิบัติตนที่ดีงามเป็นแบบอย่างของผู้เรียน
5. เตรียมความพร้อม ศึกษาค้นคว้าเนื้อหาที่จะสอน เตรียมแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียน และเหมาะสมกับผู้เรียน
6. เก็บเกี่ยวประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้ได้มากที่สุด
7. ตรวจสอบและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

การปฏิบัติหน้าที่ของฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา

การปฏิบัติหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครูในสถานศึกษา ซึ่งแต่ละมหาวิทยาลัยจะมีภาระงานต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่คุรุสภากำหนด และตามความเหมาะสมของการประกอบวิชาชีพครูให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้ปฏิบัติในระหว่างฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา นอกจากภาระงานดังกล่าวแล้ว นักศึกษาวิชาชีพครู ที่ปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา อาจจะได้รับภาระงานอื่น ๆ ตามความเหมาะสมจากสถานศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูด้วยก็ได้ พอสรุปได้ ดังนี้

1. งานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

2. ปฏิบัติงานในหน้าที่ครูประจำชั้น และงานธุรการชั้นเรียน

3. ทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามรายวิชาที่ต้องสอน โดยควรทำล่วงหน้าอย่างน้อย 1 สัปดาห์ ก่อนที่จะใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ส่งให้ครูพี่เลี้ยงตรวจก่อนนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4. จัดทำสื่อการสอนสำหรับใช้กับวิชาที่ตนสอน โดยที่คำนึงถึงวัยความเหมาะสมของผู้เรียน และบริบทของสถานศึกษา

5. จัดทำโครงการพัฒนาผู้เรียน หรือพัฒนาสถานศึกษาซึ่งเป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ อย่างน้อย 1 โครงการ โดยผ่านความเห็นชอบจากผู้บริหารสถานศึกษา

6. จัดทำโครงการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเรียนการสอน จำนวน 1 โครงการ

7. ประชุมนักศึกษาวิชาชีพครู พร้อมทั้งบันทึกการประชุมไว้ทุกครั้ง แล้วนำผลของการประชุมเสนอต่อครูพี่เลี้ยง โดยผ่านผู้บริหารสถานศึกษา และอาจารย์นิเทศจากมหาวิทยาลัยเพื่อทราบ

8. ทำบันทึกกิจกรรมประจำวัน โดยบันทึกภาระงานต่าง ๆ ที่ทำในแต่ละวันไว้อย่างละเอียด

9. เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของ สถานศึกษาหรือชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

10. รับการนิเทศ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนางานต่าง ๆ ตามคำแนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูพี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศ

11. เข้าร่วมประชุมสัมมนาตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด

12. เมื่อสิ้นสุดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ให้นักศึกษาวิชาชีพครูนำส่งผลงานต่าง ๆ ส่งฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ พร้อมรายงานตัวกลับมหาวิทยาลัย

13. ศึกษาทำความเข้าใจวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม วิธีการปฏิบัติของสถานศึกษา เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่สถานศึกษามอบให้ตามความเหมาะสม

14. ในกรณีที่นักศึกษาวิชาชีพครูมีปัญหากับครูพี่เลี้ยง หรืออาจารย์นิเทศในระหว่างฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้นักศึกษาวิชาชีพครู ให้รายงานไปที่ฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือหน่วยงานของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางแก้ไข ซึ่งมีแนวปฏิบัติดังนี้

14.1. กรณีที่พบปัญหากับครูพี่เลี้ยงหรือ สถานศึกษา

1. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาร่วมกับอาจารย์นิเทศ

2. ดำเนินการแก้ปัญหาร่วมกับสถานศึกษา

3. ชี้แจงให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4. นำเสนอสรุปข้อมูลต่อฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือหน่วยงานของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานต่อไป

14.2. กรณีที่พบปัญหากับอาจารย์นิเทศ

1. ขอคำปรึกษาจากคณะกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือหน่วยงานของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกับคณะกรรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือหน่วยงานของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3. หากเป็นปัญหาระดับร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงขององค์กรจะต้องมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และดำเนินตามกระบวนการพิจารณาที่กำหนดไว้ต่อไป

15. ในกรณีที่อาจารย์จากมหาวิทยาลัยมานิเทศการสอน นักศึกษาวิชาชีพครู จะต้องส่งแผนการจัดการเรียนรู้ให้อาจารย์นิเทศตรวจก่อนที่ทำการจัดการเรียนการสอน และส่งแฟ้มสะสมผลงานสอนเพื่อประเมินผลงานที่ผ่านมา

16. ในกรณีที่อาจารย์จากมหาวิทยาลัยมานิเทศการสอน ให้นักศึกษาวิชาชีพครูจัดหาที่นั่งในห้องสอนหรือสนามให้อาจารย์นิเทศแล้วแต่ลักษณะวิชา และอำนวยความสะดวกแก่อาจารย์นิเทศ

17. เมื่ออาจารย์นิเทศสังเกตการสอนจบแล้ว นักศึกษาจะต้องพบอาจารย์นิเทศเพื่อรับคำแนะนำ พร้อมทั้งให้อาจารย์บันทึกการนิเทศและแบบประเมินไว้ในแฟ้มสะสมผลงานการปฏิบัติการสอน

การปฏิบัติหน้าที่ครูด้านการสอนของนักศึกษาวิชาชีพครู

ด้านการเตรียมตัวก่อนสอน

1. เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ได้ถูกต้องโดยยึดหลักสูตรของสถานศึกษา และตามแบบแผนที่สถานศึกษากำหนด

2. กำหนดความคิดรวบยอด

3. กำหนดจุดประสงค์ได้ถูกต้องและสอดคล้องกับความคิดรวบยอด

4. มีเนื้อหาที่ถูกต้องสอดคล้องกับความคิดรวบยอดและจุดประสงค์

5 กิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับจุดประสงค์และมีความน่าสนใจ

6. เลือกสื่อการเรียนได้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนและมีความน่าสนใจ

7. การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์

8. กำหนดเวลาสอนได้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมทุกขั้นตอน

ด้านการปฏิบัติการสอน

1. การนำเข้าสู่บทเรียน

- สถานการณ์ที่พร้อมจะสอน
- เหมาะสมกับเวลา
- สัมพันธ์กับเนื้อหาและประสบการณ์เดิมของนักเรียน
- มีเทคนิคน่าสนใจ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- เลือกวิธีสอนและกิจกรรมได้เหมาะสมกับจุดประสงค์
- จัดได้ตามลำดับขั้นและควบคุมให้ดำเนินไปด้วยดี
- นักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรม
- ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้ร่วมกัน
- เร้าความสนใจและส่งเสริมให้นักเรียนอยากเรียนรู้
- มีวิธีการสรุปบทเรียนได้เหมาะสม
- มีการฝึกทักษะต่าง ๆ

3. การใช้สื่อ

- มีขนาดเหมาะสมและถูกต้อง
- เหมาะสมกับบทเรียน ผู้เรียนและสภาพห้องเรียน
- นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้าง ใช้ และเก็บรักษา
- ใช้ได้ถูกต้องตามขั้นตอน
- ใช้ได้อย่างคุ้มค่า

4. ความรอบรู้ในเนื้อหา

- การอธิบายหรือการเล่าเรื่อง
- การขยายความหรือยกตัวอย่างประกอบการอธิบาย
- การตอบคำถามของนักเรียน
- การซักถามให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือร่วมอภิปราย
- การสรุปความคิดรวบยอด
- ความเชื่อมั่นในการตอบปัญหาได้ถูกต้อง

5. ทักษะการใช้ภาษาและท่าทาง

- การใช้ภาษาที่ชัดเจน ถูกต้องและเข้าใจง่าย
- มีลำดับขั้นในการสื่อสารตามลำดับก่อน-หลัง
- พูดได้ตรงประเด็น
- ใช้คำถามได้เหมาะสมและมีเทคนิคในการใช้คำถาม
- ใช้เสียงและสำเนียงเหมาะสม
- ใช้สีหน้าและท่าทางประกอบได้เหมาะสม
- ไหวพริบในการตอบคำถาม

6. ทักษะการเสริมแรง

- มีการให้กำลังใจแก่นักเรียนด้วยวาจาหรือท่าทาง
- ใช้วาจาและท่าทางได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นขยายคำตอบ
- มีการเน้นให้นักเรียนเห็นสิ่งควรสนใจและความสำคัญของบทเรียน
- ใช้การเคลื่อนไหวและท่าทางอย่างมีจุดหมาย

7. การควบคุมอารมณ์การเรียนการสอน

- วางแผนล่วงหน้าในการจัดกิจกรรมการเรียน
- ใช้วิธีการที่เหมาะสมในการจูงใจนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม
- ให้ความสนใจต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
- กระตุ้นให้นักเรียนร่วมกันคิด
- ปลูกฝังให้นักเรียนอดทนในการรอผลการทดลอง
- ใช้วิธีแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง

8. การวัดและประเมินผล

- ตรงตามแผนที่วางไว้
- วิธีการเหมาะสม
- เครื่องมือเหมาะสม
- เวลาเหมาะสม
- เกณฑ์เหมาะสม

บทสรุป

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คือ การที่นักศึกษาวิชาชีพครูออกไปฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพครู (ภาคปฏิบัติ) ในสถานศึกษาเพื่อร่วมพัฒนาวิชาชีพครู โดยใช้เวลาต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาหนึ่ง เพื่อเรียนรู้ ฝึกฝน และทำความเข้าใจในภาระงานของครูวิชาชีพ จนเกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เป็นบ่อเกิดให้นักศึกษาวิชาชีพครูมีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะที่จะไปประกอบอาชีพครูต่อไปในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการเรียนรู้ภาระงานอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ตามได้รับมอบหมายจากสถานศึกษา การฝึกปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน การสร้างคุณธรรมและจริยธรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพในเกิดขึ้นในตนเอง การออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่ผู้เรียนมีความสุขและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู มีเป้าหมายเพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้นำความรู้ความเข้าใจจากทฤษฎีที่ได้รับจากการเรียนในมหาวิทยาลัย ไปใช้ในการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา นักศึกษาวิชาชีพครูจะได้ตรวจสอบความสามารถ บุคลิกภาพ และทัศนคติของความเป็นครูของตนเอง เพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนออกไปประกอบอาชีพจริง ตลอดทั้งยังต้องการให้นักศึกษาครูที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้รู้จักการกระบวนการวิธีแก้ปัญหา การเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับคนอื่น มีมนุษย์สัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตรที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน กระทำตนเป็นภาชนะว่าง ที่สามารถรองรับความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาสังเกตการสอน การเป็นผู้ช่วยครู การทดลองสอน การฝึกสอน ซึ่งดำเนินการควบคู่กันไประหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติต่อเนื่องกันไป ตั้งแต่ปีแรกจนกระทั่งปีสุดท้ายของการศึกษาตามหลักสูตรครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ โดยเน้นให้นักศึกษาวิชาชีพครูเกิดการเรียนรู้ประสบการณ์จากสถานการณ์จริง ซึ่งแนวทางการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในแต่ละสถาบันยึดระเบียบของคุรุสภา และมีความแตกต่างเป็นไปตามอัตลักษณ์ของสถาบัน ดังนั้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูไม่สามารถทำได้เพียงแค่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่การฝึกความเป็นครูและการเรียนรู้ที่จะเป็นครูนั้น ต้องทำในทุก ๆ ครั้งที่มีโอกาส เพราะการเป็นครูเป็นได้ยากต้องเรียนรู้และปรับกระบวนการวิธีการสอนให้เข้ากับบริบทของผู้เรียนและสถานศึกษา นักศึกษาวิชาชีพต้องใช้ทั้งศาสตร์ (ความรู้) และศิลป์ (วิธีการสอน) ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในสถานศึกษา นับว่าเป็นการเรียนรู้จุดเริ่มต้นในการเป็นครูที่ดี และเป็นกำลังในการพัฒนาประชาชนในประเทศให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา.

บรรณานุกรม

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย. (2523). *คู่มือนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. (2565). *คู่มือการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา*. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพ : การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณะครุศาสตร์. (2562). *คู่มือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู หลักสูตร 4 ปี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2565). *งานฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู*. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

ทองเชื้อ ศิรดา และศราธพันธุ์ นฤมล. (2557) ปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนิสิตฝึกสอน สาขาคหกรรมศาสตรศึกษา. *วารสารคหเศรษฐศาสตร์,* 51(2), 23-31.

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2555). *คู่มือนิสิตการสอน คณะศึกษาศาสตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การศึกษาปัญหาและแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33*

THE STUDY OF PROBLEMS AND GUIDELINES FOR USING INFORMATION TECHNOLOGY IN BUDGET ADMINISTRATION OF SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 33

สาวิภักดิ์ กันนุฬา
Sawipak Kannula
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Master of Education Degree in Educational Research and Evaluation
Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat University
Email: Little.sano2@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อศึกษาปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา 2) เปรียบเทียบความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณ จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา 3) ศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยใช้แบบสอบถามสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่า t และค่า F ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 154 คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ทั้ง 7 ด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณมีความเห็นต่อปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติต่างกัน มีความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

* Received October 21, 2023; Revised August 5, 2024; Accepted August 30, 2024

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการของสถานศึกษา พบว่า ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านนี้ค่อนมาก เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมเพื่อตรวจสอบการรายงานผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมผ่านเว็บไซต์สำนักงานทุกสิ้นปีงบประมาณ และมีการจัดทำทะเบียนคุมทรัพย์สินทุกประเภทให้ครบถ้วนถูกต้อง

คำสำคัญ; การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ; บริหารงานงบประมาณ; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) To study the problems of using information technology in budget management of school. 2) Compare the opinions of administrators and teachers acting as budget supervisors on the problems of using information technology in budget administration. classified by position work experience and school size. 3) Study guidelines for using information technology in budget management. of the Secondary Educational Service Area Office 33. The instrument used was a questionnaire. The statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test and One-way ANOVA analysis of variance. The example used is Total 154 people.

The Research findings were as follows:

1. Problems in using information technology in budget management of school under the Secondary Educational Service Area Office 33. All 7 sides. The school administrators and teachers acting as budget supervisors had opinions on the problems of using information technology in budget. Overall, it was at a high level. When considering each side, it was at a moderate level.

2. Compare the opinions of administrators and teachers acting as budget supervisors on the problems of using information technology in budget administration. classified by position overall is not different When considering each side found that there are statistically significant differences at the .05 level. Classified by work experience overall is not different When considering each side found that there are statistically significant differences at the .05 level. And classified by school size showed no difference.

3. Guidelines for using information technology in budget management Officers need to have a lot of knowledge and ability to work for operate efficiently. Should be set up A committee to monitor the reporting of activities organized through the office website. Evaluate the annual action plan. Appoint a committee to control and inspect all kinds of money expenditures and have a registration to control all types of assets to be complete and accurate.

Keywords; Information technology; Budget management; The Secondary Educational Service Area Office 33

บทนำ

ในยุคดิจิตอลซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้รับการพัฒนาแบบอย่างรวดเร็ว ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นเป็นตัวการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ภายในสังคม รวมไปถึงการแข่งขัน ขีดความสามารถและความร่วมมือทางธุรกิจตลอดจนกิจกรรมการดำรงชีวิตของบุคคลให้มีความแตกต่างจากอดีต สมาชิกในสังคมนั้น ๆ จำเป็นต้องมีความรู้ทักษะและความเข้าใจในการนำเทคโนโลยีมาใช้ รวมถึงมีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในหน่วยงานสถานศึกษาล้วนมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารงานหลาย ๆ ด้านไม่ว่าด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการงบประมาณ ด้านงานนโยบายและแผนงาน และด้านงานบริหารทั่วไป

โรงเรียนมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการให้มีความคล่องตัว ตรวจสอบได้ โปร่งใส ยึดหลักการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน การจัดการผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินของโรงเรียน รวมทั้งการจัดหารายได้ที่มาจากการบริการมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการศึกษาที่กำลังมีการปฏิรูปการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลความเท่าเทียมกันมีความสำคัญต่อการพิจารณาคุณภาพการศึกษากระบวนการติดตามประเมินผล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) หมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษามาตรา 39 กล่าวว่า “ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคลและการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง” (สุวิมล โพธิ์กลิ่น, 2560) และในหมวดที่ 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาตรา 67 “รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้งานที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) ดังนั้น เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสารนั้นถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยหลายองค์กรสนใจนำเข้ามาใช้สนับสนุนการทำงานในด้านต่าง ๆ ให้มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้นเทคโนโลยีสารสนเทศในยุดดิจิตอลจึงจัดเป็นยุทธศาสตร์

สำคัญของยุคปัจจุบันและอนาคตเนื่องจากมีความสามารถในการเพิ่มประสิทธิภาพเกิดทุก ๆ กิจกรรม โดยก่อให้เกิดการลดต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายช่วยเพิ่มคุณภาพงาน การสร้างกระบวนการหรือกรรมวิธีใหม่ ๆ แก่ผู้ใช้สารสนเทศตามต้องการ

การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology) ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาจัดการสารสนเทศที่ต้องการโดยอาศัยเครื่องมือทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีด้านเครือข่าย เทคโนโลยีด้านโทรคมนาคมการสื่อสารตลอดจนอาศัยความรู้กระบวนการดำเนินงานสารสนเทศขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การแสวงหา การวิเคราะห์ การจัดเก็บ รวมถึงการจัดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนสารสนเทศด้วยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความถูกต้อง ความแม่นยำ และความรวดเร็วทันต่อการนำไปใช้ประโยชน์ได้ (วศิน เพิ่มทรัพย์ และวิโรจน์ ชัยมูล, 2548) ซึ่งในปัจจุบันนั้นเทคโนโลยีถูกนำมาใช้ตั้งแต่งานส่วนตัว เช่น บันทึกข้อมูลโทรศัพท์ส่วนตัว งานระดับองค์กร เช่น การทำบัญชีบริษัทไปจนถึงงานระดับชาติ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บข้อมูล ทะเบียนราษฎร์ เทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคมและเครือข่ายนั้นเป็นเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการส่งข้อมูลเสียง ภาพ และภาพเคลื่อนไหว จากอุปกรณ์สื่อสารในสถานที่หนึ่งส่งไปยังอุปกรณ์สื่อสารที่อยู่ห่างไกลออกไปในอีกสถานที่หนึ่งได้อย่างรวดเร็วถูกต้อง รวมทั้งเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์หลายเครื่องเข้าด้วยกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้คอมพิวเตอร์เหล่านั้นทำงานร่วมกันได้ซึ่งระบบเครือข่ายที่สำคัญ คือ ระบบอินเทอร์เน็ต ซึงเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทีมีความกว้างขวางครอบคลุมทั่วโลก และช่วยให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ติดต่อถึงกันได้อย่างรวดเร็ว (ประสิทธิ์ ทีฆพุฒิ และครรชิต มาลัยวงศ์, 2549) เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งที่เสริมบทบาทของผู้บริหารในด้านการบริหารบุคลากร ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านการตัดสินใจ การวางแผนในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ขององค์กร ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น อีกทั้งทั้งช่วยเพิ่มคุณภาพของผลผลิตในองค์กรส่งผลให้องค์กรมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (เด่นไทย โพธิ์สว่าง, 2550)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการบริหารงบประมาณเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องควบคุมดูแลให้เป็นไปตามระเบียบที่ถูกต้อง การศึกษาให้รู้ถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาในกระบวนการบริหารงบประมาณถือเป็นแนวทางในการบริหารพัฒนาที่ถูกต้องโดยมีการจัดระบบการบริหารโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในขอบข่ายของงานเริ่มตั้งแต่การวางแผนงบประมาณ การคำนวณต้นทุนผลผลิต การจัดระบบการจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารทางการเงินและควบคุมงบประมาณ การบริหารสินทรัพย์ การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางการแก้ไข และพัฒนาการให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบ และมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อสารมารถที่จะนำไปใช้ในอนาคตได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33

2. เพื่อเปรียบเทียบความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณเกี่ยวกับสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา

3. เพื่อศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและหัวหน้างานบริหารงบประมาณในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จำนวนทั้งสิ้น 154 ท่าน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูป (บุญชม ศรีสะอาด, 2543) ใช้วิธีการการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน โดยให้ขนาดโรงเรียนเป็นชั้นภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่า t และค่า F เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's Method)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาค่าวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่โดยหาค่าร้อยละเสนอข้อมูลแสดงเป็นตารางร้อยละ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 65.58 เพศหญิงจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 34.42 โดยประสบการณ์ในการปฏิบัติงานน้อยกว่า 10 ปี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 31.82 ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปจำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 68.18 และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 62.34 รองลงมาคือโรงเรียนขนาดกลางจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 24.68 คน และโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 20 คน

ตอนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยใช้วิธีวิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยรวมอยู่ในระดับ

มาก ($\overline{X}$ = 3.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีปัญหาระดับมากที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ ($\overline{X}$ = 3.74) รองลงมาคือด้านการบริหารการเงิน ($\overline{X}$ =3.67) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน ($\overline{X}$ = 3.38)

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 เกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาโดยใช้ Independent Simples t-test พบว่า ปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงานโดยรวมไม่แตกต่างกันและรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารการเงินและด้านการบริหารการบัญชี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 4 เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน เกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ่ (Scheffe's Method) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความเห็นต่อปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 5 ศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จากแบบสอบถามสามารถสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จำแนกเป็นรายด้าน มีดังนี้

5.1 ด้านการจัดทำเสนอของบประมาณ คือ ควรจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานโรงเรียนควรการสำรองข้อมูลเสนอของบประมาณไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์

5.2 ด้านการจัดทำเสนอของบประมาณ คือ เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานโรงเรียนไม่มีการสำรองข้อมูลเสนอของบประมาณไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์

5.3 ด้านการการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน คือ ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณและรายงานผลการตรวจสอบผ่านระบบออนไลน์ และไม่มีการรายงานผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมผ่านเว็บไซต์สำนักงาน

5.4 ด้านการระดมทรัพยากรการลงทุนเพื่อการศึกษา คือ ใช้เงินบางรายการผิดวัตถุประสงค์ ไม่มีการรายงานผลการระดมทุนที่ชัดเจนในระบบสารสนเทศ และการระบุวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจน

5.5 ด้านการบริหารการเงิน คือ ไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานการเงินโดยตรงโดยเจ้าหน้าผู้ปฏิบัติงานไม่มีความรู้ในการปฏิบัติงาน และเจ้าหน้าที่ขาดทักษะในการใช้ระบบบริหารการเงินภาครัฐ

5.6 ด้านการบริหารการบัญชี คือ ไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานการบัญชีโดยตรงไม่มีคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อื่นในการปฏิบัติงาน และไม่มีการอบรมเจ้าหน้าที่ผ่านระบบออนไลน์

5.7 ด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานไม่มีความรู้เรื่องระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานพัสดุโดยตรง และไม่มีผู้มีความรู้ความสามรถด้านพัสดุมาปฏิบัติงานในสถานศึกษาโดยตรง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านการจัดทำเสนอของบประมาณ ด้านการจัดสรรงบประมาณ ด้านการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงานด้านการระดมทรัพยากรการลงทุนเพื่อการศึกษา ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารการบัญชี ด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ เป็นรายด้าน รายข้อและรวมทุกด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานงบประมาณมีความเห็นต่อปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดทำเสนอของบประมาณโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการจัดสรรประมาณโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการระดมทรัพยากรการลงทุนเพื่อการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารการเงินโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ผลการเปรียบเทียบความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา ข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นโดยรวมไม่แตกต่างกันและรายด้าน พบว่า ด้านการจัดสรรงบประมาณ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติต่างกัน มีความคิดเห็น โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็น โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

แนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาสังกัสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จากข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

ด้านการจัดทำเสนอของบประมาณ ควรมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้เสียเพื่อวิเคราะห์นโยบายร่วมกันโดยกำหนดโครงสร้างองค์กรการบริหารงานให้ชัดเจนในด้านของงานงบประมาณ เป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนง่ายต่อการปฏิบัติ การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีควรให้สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ

ด้านการจัดสรรประมาณ ควรมีการวางแผนงานประมาณการงบประมาณล่วงหน้าเพื่อป้องกันการจัดสรรงบประมาณมีการแจ้งข้อมูลในเว็บไซต์ที่มีความล่าช้าควรมีการประสานงานระหว่างผู้ปฏิบัติกับผู้รับข้อมูลจัดสรรงบประมาณหลากหลายช่องทางมากขึ้น

ด้านการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล ต้องรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมเพื่อตรวจสอบการรายงานผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมผ่านเว็บไซต์สำนักงานประเมินแผนปฏิบัติการประจำปี แผนกลยุทธ์ ทุกสิ้นปีงบประมาณ มีคณะกรรมการควบคุมและตรวจสอบการใช้จ่ายเงินทุกประเภท การจ่ายเงินทุกประเภทต้องมีโครงการรองรับ พร้อมสำหรับการตรวจสอบ

ด้านการระดมทรัพยากรการลงทุนเพื่อการศึกษา ก่อนการระดมทุนทุกครั้งควรผ่านการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษา ระบุวัตถุประสงค์ให้ครอบคลุม

ด้านการบริหารการเงิน แต่งตั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มาปฏิบัติงานโดยตรงจัดอบรมเพิ่มทักษะความรู้และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานดำเนินการใช้เงินให้ถูกต้องตามระเบียบ เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงาน

ด้านการบริหารการบัญชี เพิ่มงบจัดซื้อคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อื่นเพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน จัดอบรมการจัดทำบัญชีผ่านระบบออนไลน์ เพื่อง่ายต่อการตรวจสอบแต่งตั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านการบัญชีโดยตรงมาปฏิบัติงาน เก็บหลักฐาน จัดทำเอกสารการใช้เงินให้ถูกต้องครบถ้วนและมีความเป็นปัจจุบัน มีการรายงานบัญชีต่อคณะกรรมการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ และเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน

ด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ แต่งตั้งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านพัสดุมาปฏิบัติหน้าที่ดำเนินการตามระเบียบให้ถูกต้องจัดทำทะเบียนคุมทรัพย์สินทุกประเภทให้ครบถ้วนถูกต้อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยรวมและรายด้าน พบว่า ปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยรวมมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของอนุชา สีหาวัฒน์ (2553) ได้ทำการศึกษา เรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับปฏิบัติการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ

งานวิจัยของนพรัตน์ วงเวียนคู (2558) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานีเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูเกี่ยวกับปัญหาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุปผา ไชยแสง (2556) ที่ได้ศึกษาการใช้สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี การเปรียบเทียบระดับการใช้สารสนเทศเพื่อการบริหารการจัดการพัสดุตามหลักธรรมาภิบาลของผู้มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานพัสดุ ผลปรากฏว่า ผู้มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานพัสดุมีการใช้สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการพัสดุตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของชนุตพร เจ้ยชุม และกานดา จันทร์แย้ม (2555) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง จังหวัดพัทลุงผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ด้านเพศ อายุ หน่วยงาน ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกันส่งผลให้พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง จังหวัดพัทลุง ไม่แตกต่างกันจำแนกตามประสบการณ์ปฏิบัติงาน พบว่า มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ ธนากูลจีรวัฒน์ (2559) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 การเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 19 ตามความเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่มีเพศ ตำแหน่ง หน้าที่ประสบการณ์การปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีความผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของชิษณุพงศ์ พรวนต้นไทร (2556) ทำการศึกษาเรื่อง สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการเปรียบเทียบสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานครผลการวิจัย พบว่า กลุ่มเพศและประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกันมีสภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชนุตพร เจ้ยชุม และกานดา จันทร์แย้ม (2555) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง จังหวัดพัทลุงผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ด้านเพศ อายุ หน่วยงานในระดับการศึกษาประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกันส่งผลให้พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง จังหวัดพัทลุง ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. แม้ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมติฐานแต่พบว่า ความคิดเห็นต่อปัญหาในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 ทั้ง 7 ด้าน คือ ด้านการจัดทำเสนอของบประมาณ ด้านการจัดสรรงบประมาณ ด้านการตรวจสอบติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน ด้านการระดมทรัพยากรการลงทุนเพื่อการศึกษา ด้านการบริหารการเงิน ด้านการบริหารการบัญชี ด้านการบริหารพัสดุและสินทรัพย์ โดยรวมอยู่ในระดับมากและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก จึงควรศึกษาปัญหาเชิงคุณภาพเพื่อให้ทราบถึงปัญหาอย่างแท้จริง

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33

บรรณานุกรม

ชนุตพร เจ้ยชุม และกานดา จันทร์แย้ม. (2555). *พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง จังหวัดพัทลุง* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) สงขลา: มหาวิทยาสงขลานครินทร์.

ชิษณุพงศ์ พรวนต้นไทร. (2556). *สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

เด่นไทย โพธิ์สว่าง. (2550). *สภาพการดำเนินงานและความต้องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 3*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

นพรัตน์ วงเวียนคู. (2558). *สภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

บุปผา ไชยแสง. (2557). *การใช้สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการพัสดุตามหลักธรรมาภิบาลของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*. มหาสารคาม: บัณฑิตวิยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ประสิทธิ์ ทีฑพุฒิ และครรชิต มาลัยวงศ์. (2559). *การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ.* กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุ๊ป.

วราภรณ์ ธนากูลจีรวัฒน์. (2559). *ประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา) นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

วศิน เพิ่มทรัพย์ และวิโรจน์ ชัยมูล. (2548). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ.* กรุงเทพฯ: โปรวิชั่น.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุวิมล โพธิ์กลิ่น. (2560). *การบริหารสถานศึกษายุคใหม่ที่มีประสิทธิผล.* อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด.

อนุชา สีหาวัฒน์. (2553). *การศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์*

BUDDHADHAMMA INTEGRATION FOR ELDERLY'S HOLISTIC HEALTH MANAGEMENT IN PHETCHABUN PROVINCE

แสนสุริยา รักเสมอ, พิเชฐ ทั่งโต และ เติมศักดิ์ ทองอินทร์
Saensuriya Raksamoe, Phichet Thangto and Termsak Thong-in
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: Saensuriya.rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ และ 3) นำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 372 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2. ด้านการตรวจสอบ 3. ด้านการปรับปรุง และ 4. ด้านการวางแผน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ พบว่า 1. ด้านกระบวนการบริหารงาน ส่งผลต่อปัจจัยการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 2 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติ และด้านการปรับปรุง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า กระบวนการบริหารงาน ร่วมกันทำนายบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุดังกล่าว ได้ร้อยละ 54.5 และ 2. ด้านสุขภาวะทางกาย การดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพมีการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย ด้านสุขภาวะทางสังคม ปัจจัยที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมผู้สูงอายุ ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติฝึกอบรมเข้าใจสภาพความเป็นจริงของชีวิต และด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ การฝึกจิตให้ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม ฝึกปฏิบัติสมาธิจิตให้เข้มแข็ง และ

* Received May 10, 2024; Revised July 31, 2024; Accepted August 2, 2024

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า กระบวนการบริหารจัดการ การออกระเบียบมาตรการใหม่ ย่อมเป็นความก้าวหน้าต่อการบริหารจัดการ และการส่งเสริมการบริหารด้วย ในทางกลับกันถ้าแนวทางหรือมาตรการใด ไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการ ย่อมทำให้เสียประโยชน์ ดังนั้น การบูรณาการหลักพละ 4 เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น ได้แก่ ด้านกำลังความรู้ (ปัญญาพละ) ด้านนำสู่การปฏิบัติ (วิริยพละ) ด้านซื่อสัตย์สุจริต (อนวัชชพละ) และด้านมีจิตอาสา (สังคหพละ) โดยร่วมกับกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีคุณภาพ ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง

คำสำคัญ; ผู้สูงอายุ; การบริหาร; สุขภาวะ; หลักพละ 4

ABSTRACT

This research article aims to study 1) To study the management of elderly's holistic health in Phetchabun Province, 2) To study the factors affecting the management of elderly's holistic health in Phetchabun Province, and 3) To present the Buddhadharma integration for the management of elderly's holistic health in Phetchabun Province. The research model is an integrated approach. Quantitative research using questionnaires. Collected data from a sample of 372 people. Data was analyzed by social science software packages. The qualitative research used in-depth interviews with 19 key informants or people and focus group discussions with 9 figures or people. Data were analyzed by descriptive content analysis.

The research results were as follows:

1. The management of elderly's holistic health in Phetchabun Province, by overall, was at high level, consisted of 1. the practical aspect was at a high level, 2. the inspection aspect, 3. the improvement aspect, and 4. the planning aspect were found to be at high level in all aspects.

2. Factors affecting the management of elderly's holistic health was found that; 1. the management process affected the management factors of elderly's holistic health in Phetchabun Province in 2 aspects, namely; Practical and Improvement were with statistically significant level at 0.01, indicating that the joint management process predicted the management of such elderly's holistic health by 54.5 percent, and 2. Bodily health; it was the health care by by exerciseing appropiately to the age. Social health; factors promoting the elderly social activities. Mental health; the results from practice and training to understand the realitry of life. And the spirituality health; training mind to adhere to the righteousness, practicing meditation to be strong. And

3. Integration of Buddhist principles regarding the management of the overall health of the elderly in Phetchabun Province found that the management process Issuing new measures It is indeed progress towards management. and promotion of management as well On the other hand, if any guidelines or measures Not conducive to management It would cause a loss of benefit. Therefore, the integration of the 4 physical principles in order to promote management even more, namely the power of knowledge (panyapha), the aspect leading to practice (viriyapha), and the aspect of honesty and integrity (anavajjapha). and the aspect of having a volunteer spirit (Sangkhaphala) in conjunction with the management process To achieve quality management including planning, implementation, inspection and improvement.

Keywords; Elderly; Management; Health; Bala 4

บทนำ

โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือทีใช้ในการพัฒนาศักยภาพให้แก่ผู้สูงอายุ ภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โรงเรียนผู้สูงอายุคืออะไร หลายคนอาจจะยังไม่เข้าใจ โรงเรียนผู้สูงอายุคือ กิจกรรมที่สถาบันหน่วยงานหรือชุมชนจัดทำขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุในลักษณะของโรงเรียน ห้องเรียน โครงการ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมกับช่วงวัย และสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม

ลักษณะการดำเนินงานไม่มีรูปแบบและกิจกรรมตายตัว ขึ้นอยู่กับบริบทพื้นที่ความต้องการของผู้สูงอายุและหน่วยงานที่จัดกิจกรรม ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชนร่วมกัน ควรมีการเรียนการสอนไม่น้อยกว่าสัปดาห์ละ 6 ชั่วโมง จะสอนทุกสัปดาห์หรือเว้นสัปดาห์ หรือจะสอนทุกศุกร์เว้นศุกร์ รวมระยะเวลาในการเรียนประมาณ 4-5 เดือน หรือ 96 ชั่วโมงขึ้นไป ตามที่คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุว่าด้วยหลักสูตรของโรงเรียนผู้อายุ

เรื่องผู้สูงอายุ “ต้องรู้” ได้แก่ การดูแลสุขภาพองค์รวม การเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้สูงอายุ โภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ ยาสมุนไพรไทยเพื่อผู้สูงอายุ และการฝึกกายภาพบำบัดเพื่อสุขภาพที่ดีสำหรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วนั่น เกิดปัญหาท้าทายของการเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือจะทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีคุณภาพที่ดีได้อย่างไร ปัญหาที่สำคัญได้แก่ 1. ปัญหาสุขภาพ 2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ 3. ปัญหาด้านความรู้ 4. ปัญหาด้านสังคม 5. ปัญหาด้านจิตใจ 6. ปัญหาด้านครอบครัว 7. ปัญหาค่านิยม ซึ่งปัญหาดังที่ได้กล่าวมานี้ล้วนเป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุ ไม่สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ส่งผลกระทบต่อครอบครัวในการเกื้อหนุนจุนเจือผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเด็นที่ท้าทายและจะมีแนวทางอย่างไร เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุที่อายุยืนยาวให้มีสุขภาพแข็งแรงเห็นคุณค่าในตัวเอง สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ ทางรัฐจึงได้จัดให้มีการเปิดโรงเรียนผู้สูงอายุประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์” เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์โดยนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้บูรณาการส่งเสริมปัจจัยการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผนวกเข้ากับการบูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางพัฒนา ขอให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต และเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับการพัฒนาตนเองให้มีสุขภาพชีวิตที่ดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed-Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร (Population) ได้แก่ ผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 5,154 คน จาก 3 อำเภอ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งพื้นที่ (Proportional Area Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ (Taro Yamane) ได้จำนวน 372 คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้บริหารท้องถิ่น จำนวน 5 คน 2. กลุ่มผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน 3. กลุ่มตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน 4. กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาจำนวน 2 รูปหรือคน และ 5. กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์จำนวน 2 รูปหรือคน รวมทั้งหมด 19 รูปหรือคน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ 2. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ และ 3. แบบสอบถามโดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (Index of item-Objective Congruent : IOC) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองกับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ด้วยการหาสัมประสิทธิสิทธิอัลฟ่า (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach’s alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิอัลฟ่าของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.94

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม และมีโครงสร้างคำถาม 4 ส่วน ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง คือ ผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า และอำเภอหนองไผ่ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายและได้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ จำนวน 372 คน หรือคิดเป็น 100%

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบตัวต่อตัวกับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 19 รูปหรือคน ดำเนินการบันทึกข้อมูลที่ได้รับด้วยการจดบันทึก การทบทวนข้อมูลคำตอบ และการบันทึกเสียงให้ครบถ้วนตามคำถามในการสัมภาษณ์ และตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำมาเรียบเรียงเป็นผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์โดยสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติอนุมาน (Inferential Statistics)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา การสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction)

ผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวคือ จากผลการศึกษาการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ รวม 4 ด้าน พบว่า 1. ด้านสุขภาวะทางกาย ได้แก่ การเน้นการดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพกายการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพไม่ให้เจ็บป่วยบ่อย ๆ การสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเมื่อมีอายุมากขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปีย่อมมีการเสื่อมโทรมทางโครงสร้างจึงจำเป็นจะต้องอยู่ใกล้หมอพยาบาล 2. ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ได้แก่ สุขภาพจิตที่เกิดกับนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะสภาพคามเป็นจริงของชีวิตของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เสื่อมลงตามกาลเวลา บางครั้งการแสดงละครก็ปล่อยให้เป็นไปตามบทบาทด้วยการร้องรำทำเพลง เพื่อมิให้มีการเก็บกดทางจิตใจมากเกินไป 3. ด้านสุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การส่งเสริมให้กับนักเรียนโรงเรียนผู้งอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือเครือข่ายผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น และ 4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม โดยการคิด ทำ สร้าง ให้เป็นจิตที่น่าทัศนายิ่งขึ้น บางคนที่เกษียณอายุไปแล้วกลับมาเชิญชวนเพื่อน ๆ ร่วมกันสร้างสาธารณประโยชน์ไว้ให้กับสังคมและส่วนรวม ดังแสดงให้เห็นตาม **ตารางที่ 1**

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวม (n=372)

การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์	ระดับการปฏิบัติ		
	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านสุขภาวะทางร่างกาย	4.39	0.75	มาก
2. ด้านสุขภาวะทางจิตใจ	4.38	0.77	มาก
3. ด้านสุขภาวะทางสังคม	4.39	0.77	มาก
4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ(ปัญญา)	4.37	0.38	มาก
ภาพรวมการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์	4.38	0.68	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = 0.68) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย พบผลการศึกษา คือ ด้านสุขภาวะทางร่างกาย ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = 0.75) ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ($\overline{X}$ = 4.83, S.D. = 0.77) ด้านสุขภาวะทางสังคม ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = 0.77) ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ(ปัญญา) ($\overline{X}$ = 4.37, S.D. = 0.79) ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวคือ 1. หลักพละ 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า หลักพละ 4 ร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 82.0 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านปัญญาพละ สามารถทำนายได้ร้อยละ 12.0 ด้านอนวัชชพละ สามารถทำนายได้ร้อยละ 11.3 ด้านวิริยะพละ สามารถทำนายได้ร้อยละ 16.1 ด้านสังคหพละ สามารถทำนายได้ร้อยละ 54.6 และ 2. กระบวนการบริหารงานส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 2 ด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า กระบวนการบริหารงานร่วมกันทำนายการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 70.6 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการตรวจสอบสามารถทำนายได้ร้อยละ 53.8 และด้านการปฏิบัติสามารถทำนายได้ร้อยละ 34.8

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวคือ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านสุขภาวะทางร่างกาย 2. ด้านสุขภาวะทางจิตใจ 3. ด้านสุขภาวะทางสังคม และ 4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ(ปัญญา) โดยในการบูรณาการบริหารจัดการมีปัจจัยการบริหาร 2 อย่าง เพื่อเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวม คือ หลักพละ 4 และกระบวนการบริหารงานมีลักษณะ ดังนี้

1. หลักพละ 4 มีลักษณะ ดังนี้

1. ด้านปัญญาพละ (กำลังความรู้) ได้แก่ ด้านกำลังความรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุมีการฝึกสมองลองปัญญาด้านความรู้ มีความสำคัญต่อการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ สามารถนำนวัตกรรมเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ 2. ด้านวิริยพละ (นำสู่การปฏิบัติ) ได้แก่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ความเพียรเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะมนุษย์เราเมื่อมีความเพียรพยายามในงานที่ตนเองทำอยู่ย่อมบรรลุผลและเป้าหมายที่ตั้งไว้ 3. ด้านอนวัชชพละ (ซื่อสัตย์สุจริต) ได้แก่ การทำงานที่ปราศจากโทษทำงานที่บริสุทธิ์และสุจริต เป็นคุณต่อนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุได้นำเอาหลักศีลธรรม จริยธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน บุคลากรมีความรับผิดชอบต่องานมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และ 4. ด้านสังคหพละ (มีจิตอาสา) ได้แก่ การเอาใจใส่ต่อสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง บุคลากรช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้สูงอายุด้วยความปรารถนาดี และเต็มใจช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานโดยไม่หวังผลตอบแทน

2. กระบวนการบริหารงาน มีลักษณะ ดังนี้

1. ด้านการวางแผน ได้แก่ การวางแผนเป็นสิ่งที่ช่วยให้การบริหารงานมีคุณภาพ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ การวางแผนอาศัยการใช้ข้อมูลพื้นฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบ 2. ด้านการปฏิบัติ ได้แก่ บุคลากรมีการปฏิบัติงานทันทีที่ได้รับมอบหมายเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วยความอดทนและตั้งใจ เพื่อพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญและมีทักษะ หรือช่วยทำให้หน่วยงานมีการสื่อสารการบริหารงานได้เป็นอย่างดี 3. ด้านการตรวจสอบ ได้แก่ การทำให้เกิดการยอมรับ มีความโปร่งใส ป้องกันการทุจริต และมีความน่าเชื่อถือ การดำเนินงานตรงกับความต้องการของโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และ 4. ด้านการปรับปรุง ได้แก่ การทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ควรมีการกำหนดการบริหารจัดการด้านการปรับปรุงแก้ไข โดยยึดหลักธรรมาภิบาลคือหลักนิติธรรม การปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม

ดังนั้น เมื่อปัจจัยทั้ง 2 ประการข้างต้นเป็นตัวส่งเสริมให้เห็นถึงการบูรณาการการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้มีประสิทธิผลอย่างดีมากยิ่งขึ้นทั้งหมด 4 ด้าน มีลักษณะดังนี้ 1. ด้านสุขภาวะทางกาย ได้แก่ การเน้นการดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพกายการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพไม่ให้เจ็บป่วยบ่อย ๆ การสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเมื่อมีอายุมากขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี ย่อมมีการเสื่อมโทรมทางโครงสร้างจึงจำเป็นจะต้องอยู่ใกล้หมอพยาบาล 2. ด้านสุขภาวะทางจิต ได้แก่ สุขภาพจิตที่เกิดกับนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะสภาพคามเป็นจริงของชีวิตของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เสื่อมลงตามกาลเวลา บางครั้งการแสดงละครก็ปล่อยให้เป็นไปตามบทบาทด้วยการร้องรำทำเพลง เพื่อมิให้มีการเก็บกดทางจิตใจมากเกินไป 3. ด้านสุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การส่งเสริมให้กับนักเรียนโรงเรียนผู้งอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือเครือข่ายผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น และ 4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม โดยการคิด ทำ สร้าง ให้เป็นจิตที่น่าทัศนายิ่งขึ้น บางคนที่เกษียณอายุไปแล้วกลับมาเชิญชวนเพื่อน ๆ ร่วมกันสร้างสาธารณประโยชน์ไว้ให้กับสังคมและส่วนรวม

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวคือ การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ จากผลการวิจัยการบูรณาการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ พบว่า ทั้ง 4 ด้าน คือ 1. ด้านสุขภาวะทางกาย 2. ด้านสุขภาวะทางจิต 3. ด้านสุขภาวะทางสังคม และ 4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) ผลการวิจัยอยู่ในระดับมากทุกด้าน แต่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการตรวจสอบ แสดงให้เห็นว่าความสามารถของเจ้าหน้าที่และบุคลากรมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังวัดเพชรบูรณ์งเป็นอย่างมาก รวมไปถึงการมีทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถส่วนตัว อีกทั้งผ่านการอบรม ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมนั้น ทำให้เจ้าหน้าที่มีส่วนอย่างยิ่งในการนำพาสุขภาวะผู้สูงอายุไปสู่จุดหมายได้สำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ และสามารถอยู่รอดต่อไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกัมพล ราชวงษ์ และคณะ (2558) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพในองค์กรอสังหาริมทรัพย์โดยใช้หลักธรรมาภิบาลกรณีศึกษาบริษัทแสนสิริจำกัด (มหาชน)” กล่าวคือ มีการนำการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพในองค์กรอสังหาริมทรัพย์โดยใช้หลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการในองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ด้านหลักความคุ้มค่า หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วมหลักความโปร่งใส หลักนิติธรรม และหลักคุณธรรมการเปรียบเทียบ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คือ 1. ด้านสุขภาวะทางกาย กล่าวคือ การส่งเสริมเพื่อให้เกิดความสุขทางกายสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจวรรณ สุจริต (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการสุขภาวะและการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอุตรดิตถ์ สภาพปัญหาของผู้สูงอายุในจังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมปัญหาของผู้สูงอายุอยู่ในระดับน้อย และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีปัญหาน้อยทุกด้าน ได้แก่ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านอารมณ์ตามลำดับ 2. ด้านสุขภาวะทางจิต หรือคุณภาพชีวิตของนักเรียนผู้สูงอายุ มีระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ระดับดีและระดับไม่ดี เมื่อพิจารณารายมิติองค์ประกอบในการวัดคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจดีที่สุด รองลงมาคือคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม สำหรับการรับรู้ต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมศรี สัจจะสกุลรัตน์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านต๋อม จังหวัดพะเยา” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุในเทศบาลจตำบลบ้านต๋อม จังหวัดพะเยา ศึกษาการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาทและนำเสนอรูปแบบการจัดการ สุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ วิธีการวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและคุณภาพ พบผลที่น่าสนใจ 3. ด้านสุขภาวะ

ทางสังคม กล่าวคือ การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุและความสัมพันธ์ทางสังคมของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ นักเรียนผู้สูงอายุจะได้พบปะกับเพื่อนบ้านที่เป็นวัยใกล้เคียงกันเท่านั้น คือด้านกิจกรรมทางสังคม ยิ่งพบว่าผู้สูงอายุไม่ได้ไปวัดเนื่องจากมีฐานะทางบ้านยากจน นั่นคือเงื่อนไขด้านกิจกรรมสังคม ด้านสังคมผู้สูงอายุมีกิจกรรมทางสังคมลดลง ความสัมพันธ์ในครอบครัวอบอุ่นเหมือนเดิม ส่วนความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านพบว่าผู้สูงอายุชนชั้นกลางระดับบนมีการติดต่อสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับเพื่อนบ้าน และพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรัพย์ สิมะวงศ์ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ได้ศึกษาลักษณะการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่” กล่าวคือ กิจกรรมผู้สูงอายุ คือ กิจกรรมการอบรมด้านสุขภาพ การออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพ และเงื่อนไขที่มีการรวมตัว คือ ความเชื่อระบบเครือญาติ และความเป็นเพื่อนบ้าน และ 4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ กล่าวคือ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้าสภาพแวดล้อม โดยการคิด ทำ สร้าง ให้เป็นจิตที่น่าทัศนายิ่งขึ้น สร้างสาธารณประโยชน์ไว้ให้กับสังคมและส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยพระมหาอภิสิทธิ์ วิริโยและคณะ (2563) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความผาสุกทางจิตวิญญาณผ่านกระบวนการบุญกิริยาวัตถุของผู้สูงอายุที่มาถือศีลอุโบสถในวัดของพระพุทธศาสนา จังหวัดบุรีรัมย์” ที่ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับมาก 4.35

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์

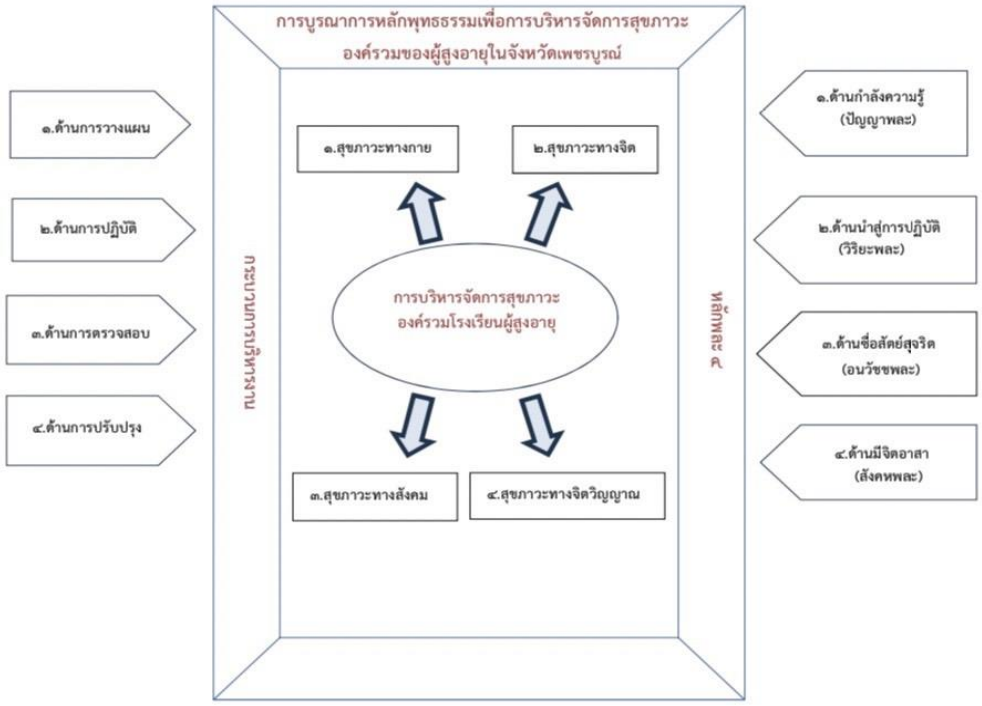
พบว่า การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ สามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้ 1. หลักพละ 4 ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า หลักพละ 4 ร่วมกันทำนายปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 82.0 แสดงให้เห็นว่า หลักพละ 4 เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดี และสามารถทำให้โรงเรียนผู้สูงอายุมีความเจริญอย่างเป็นระเบียบ มีการบริหารงานตามหลักธรรม และเป็นการสะท้อนถึงวิถีค่านิยมในการปฏิบัติงาน และวัฒนธรรมองค์กร รวมถึงแยกส่วนให้ชัดระหว่างผู้สูงอายุ กับความเป็นนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ และเกิดความเป็นสัดส่วน สะดวกต่อการจัดการบริหาร รวมถึงการเข้าไปจัดการอย่างเป็นระบบและส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและต่อยอดต่อการเปลี่ยนแปลงได้ หรือที่เรียกว่า การบริหารเชิงพุทธบูรณาการซึ่งจะส่งผลต่อการบริหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพงษ์ศักดิ์ สนฺตมโน (เกษวงศ์รอด) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลในจังหวัดสระแก้ว กล่าวคือ การปฏิบัติงานตามหลักพละ 4 ประกอบด้วย ปัญญาพละ (กำลังความรู้) วิริยะพละ (นำสู่การปฏิบัติ) อนวัชชพละ (ซื่อสัตย์สุจริต) สังคหพละ (มีจิตอาสา) ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยรวมได้อย่างดียิ่งร้อยละ 100 นอกจากนั้นยังบูรณาการหลักพุทธธรรมคือหลักพละ 4 เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานที่ถูกต้องตามหลักการและหลักธรรม 2. กระบวนการบริหารจัดการ ส่งผลต่อการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 2 ด้าน คือ ด้านการตรวจสอบ และการปฏิบัติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า กระบวนการบริหารจัดการ ร่วมกันทำนายต่อการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 70.6 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการบริหารงาน มีส่วนในการส่งเสริมปัจจัยการบริหารจัดการที่ดี และสามารถทำ

ให้มีความเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีการบริหารตามหลักสากล มีการบริหารงานตามระเบียบข้อบังคับ และมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจนที่ตกลงร่วมกันในโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป และเป็นการสะท้อนถึงวิธีการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ” กล่าวคือ ปัจจัยการบริหารจัดการ มีค่าน้ำหนักของตัวแปรในองค์ประกอบ (Factor Loading) อยู่ระหว่าง 0.602-0.751 มีค่าตัวแปรปรวนเท่ากับ 38.814 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 32.345 ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการมีความสำคัญเป็นอันดับแรก และในกระบวนการบริหารจัดการ มีอยู่ 2 ด้าน ด้วยกันที่มีนัยสำคัญทางสถิติ คือ 1. ด้านการตรวจสอบ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่มีการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้ต่อเนื่องยาวนานตามสมควร โรงเรียนผู้สูงอายุช่วยให้มีการสื่อสารกันในการปฏิบัติงานเกิดผลงานดีเป็นที่ยอมรับ โรงเรียนผู้สูงอายุทำให้เจ้าหน้าที่และนักเรียนทำงานเป็นทีม มีความสามัคคี มีสุขภาวะองค์รวมดีขึ้นมาก เพื่อความสำเร็จในการเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศม าวดี ฉากภาพ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปสุขภาวะของผู้สูงอายุประกอบไปด้วย สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางปัญญา สุขภาวะทางจิต และสุขภาวะทางกาย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ด้านการปฏิบัติ วาสนา ม่วงแนม (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ มีประสิทธิภาพของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11” ผลการศึกษาพบว่า 1. สภาพการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. องค์ประกอบของ รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของข้าราชการครูสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ 3. ผลจากการประเมินความคิดเห็นต่อความเหมาะสมความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับมากที่สุด

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวคือ 1. การบูรณาการการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดจากการมีจิตอาสาในการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นว่า การเกื้อกูลกันช่วยเหลือกันในยามยาก มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีมิตรภาพและเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของณภัทร ปิณฑรัตน์ (2555) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของผู้นำองค์กรตามหลักพละ 4 ในธุรกิจประกันภัย” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมพละ 4 หรือ 4 คุณลักษณะ คือ 1. ปัญญาพละ คุณลักษณะทางด้านสติปัญญา ความรอบรู้ เฉลียวฉลาดรอบคอบ 2. วิริยะพละ คุณลักษณะทางด้านความขยันอดทน ความอุตสาหะ บากบั่นไม่ย่อท้อ 3. อนวัชชพละ ความซื่อสัตย์สุจริตยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมในการประกอบกิจการ และ 4. สังคหพละ คุณลักษณะทางด้านมนุษย์สัมพันธ์สร้างหลักมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีด้วยวัตถุ 4 ประการ 2. การบูรณาการการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดจากการมีปัญญาหรือ กำลังความรู้ แสดงให้เห็นว่า การใช้ปัญญาสามารถช่วยในการวิเคราะห์แก้ไขปัญหา ทำให้เข้าใจในบริบทของสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในหน่วยงานหรือองค์กร และสามารถใช้หลักของเหตุและผลในการตัดสินใจในการบริหารงานได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวีรณัฐ โรจนประภา (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมแห่งสัมมาปัญญาในประเทศไทย” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการนำมาประยุกต์ในการสร้างสังคมแห่งปัญญาในประเทศไทย 2. ศึกษากลไกและเครื่องมือหรือแนวทางของภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาบูรณาการเป็นแนวทางในการ

สร้างสังคมแห่งปัญญาในประเทศไทย 3. การบูรณาการการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดจากการมีความซื่อสัตย์สุจริต หรือ การมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ แสดงให้เห็นว่า หลักของความไม่ทุจริต มีความซื่อสัตย์ การกระทำอันไม่มีโทษภัยต่อผู้อื่น ถือเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการยกย่องเชิดชูในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรินทร์ธร ศิธรกุล (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการพัฒนาผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี คือการพัฒนาภาวะผู้นำโดยใช้ ที่มีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล หลักของคุณธรรมจริยธรรม และหลักของการปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ ตรวจสอบได้ ซื่อสัตย์สุจริต และ 4. การบูรณาการการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดจากการมีวิริยะ หรือ การมีความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน หรือ การนำสู่การปฏิบัติ แสดงให้เห็นว่า ความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มุมานะ ให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรินทอง แก้วทุม (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม กล่าวคือ สภาพการบริหารการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ด้านนโยบาย มีการบริหารการพัฒนาตามหลักการบริหาร มีการทบทวนขั้นตอนการปฏิบัติงาน กำหนดแผน และขั้นตอน ด้านโครงการมีการพิจารณาจัดทำโครงการและกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่

องค์ความรู้วิจัย



จากแผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย สามารถอธิบายได้ว่าการบูรณาการหลักพุทธ

ธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย กระบวนการบริหารงาน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติ ด้านการตรวจสอบ และด้านการปรับปรุง กับหลักพละ 4 ได้แก่ ด้านกำลังความรู้ (ปัญญาพละ) ด้านนำสู่การปฏิบัติ (วิริยะพละ) ด้านซื่อสัตย์สุจริต (อนวัชชพละ) และด้านมีจิตอาสา (สังคหพละ) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่ ด้านสุขภาวะทางกาย ด้านสุขภาวะทางจิต ด้านสุขภาวะทางสังคม ด้านด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ(ปัญญา) แต่ละด้านมีลักษณะ ดังนี้

1. การบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ กล่าวคือ 1.1. ด้านสุขภาวะทางกาย ได้แก่ การเน้นการดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพกายการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพไม่ให้เจ็บป่วยบ่อย ๆ การสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเมื่อมีอายุมากขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี 1.2. ด้านสุขภาวะทางจิต ได้แก่ สุขภาพจิตที่เกิดกับนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ เพราะสภาพความเป็นจริงของชีวิตของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน การเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เสื่อมลงตามกาลเวลา 1.3. ด้านสุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การส่งเสริมให้กับนักเรียนโรงเรียนผู้งอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือเครือข่ายผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุได้รับข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น และ 1.4. ด้านสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมโดยการคิด การทำ การสร้าง ให้เป็นจิตที่น่าทัศนายิ่งขึ้นบางคนที่เกษียณอายุไปแล้วกลับมาเชิญชวนเพื่อน ๆ ร่วมกันสร้างสาธารณประโยชน์ไว้ให้กับสังคมและส่วนรวม

2. หลักพละ 4 กล่าวคือ 2.1. ด้านกำลังความรู้ (ปัญญาพละ) ได้แก่ การใช้ปัญญาจะทำให้การขับเคลื่อนงานไปสู่เป้าหมายดีขึ้น โดยเฉพาะในการบริหารสุขภาวะองค์รวมที่ใช้กำลังปัญญาหรือกำลังความรู้จะเป็นตัวผลักดันและขับเคลื่อนศักยภาพของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุเจ้าหน้าที่และบุคลากร ให้สามารถพัฒนาและบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2.2. ด้านนำสู่การปฏิบัติ (วิริยะพละ) ได้แก่ การปฏิบัตินั้นเป็นการปฏิบัติตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยเจ้าหน้าที่จะต้องมีความรู้ และเมื่อมีความรู้ก็จะสามารถปฏิบัติงานโดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้ได้อย่างถูกต้อง 2.3. ด้านซื่อสัตย์สุจริต (อนวัชชพละ) ได้แก่ การทำการงานที่ปราศจากโทษหรือการมีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเจ้าหน้าที่และบุคลากรนำหลักศีลธรรม จริยธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน และ 2.4. ด้านมีจิตอาสา (สังคหพละ) ได้แก่ หลักการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางพระพุทธศาสนานี้ ถือว่าการสงเคราะห์เป็นสิ่งจูงใจทำให้เกิดความรักใคร่ในโรงเรียนผู้สูงอายุ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การมีจิตอาสาเป็นการทุ่มเท และเป็นการมุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวม

3. กระบวนการบริหารงาน กล่าวคือ 3.1. ด้านการวางแผน ได้แก่ การวางแผนเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลง โดยการพิจารณาถึงบริบท เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมด้วย เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารตอบคำถามที่สำคัญ 3.2. ด้านการปฏิบัติ ได้แก่ การกำหนดขอบเขตของการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ มีความชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร ทุกฝ่ายต้องช่วยกันคิด รวมถึงตัดสินใจร่วมกันและมีการออกแบบงานที่ต้องอาศัยความชำนาญหลายด้านประกอบกัน 3.3. ด้านการตรวจสอบ ได้แก่ การตรวจสอบถือเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ และจะมีผลถึงการจัดสรรวงเงินให้กับนักเรียนผู้สูงอายุภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ(เงินคนแก่) รวมถึงคณะกรรมการทำให้เกิดการยอมรับ มีความโปร่งใส ป้องกันการทุจริต และมีความน่าเชื่อถือ และ 3.4. ด้านการปรับปรุง ได้แก่ การปรับปรุงการบริหารงานต้องมีความเหมาะสม เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุ และเจ้าหน้าที่และบุคลากรในการปรับปรุงงาน การปรับปรุงการบริหาร การปฏิบัติงาน รวมถึงการจัดกิจกรรมต้องมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง การทำให้โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถบรรลุเป้าหมายได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายการเรียนของผู้สูงอายุให้มีการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าในตนเอง และควรสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้สูงอายุได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อสาร ที่ผู้สูงอายุจะเข้าใจได้ง่ายไม่สลับซับซ้อนจนเกินไปที่จะเข้าใจเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละแห่งควรเข้ามาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในการบริหาร พัฒนา ตรวจสอบ และปรับปรุง โดยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมแก้ไขปัญหาของโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งอาจเป็นการระดม ความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ อีกทั้งต้องให้เจ้าหน้าที่และบุคลากรสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสรเสรี มีสิทธิเสรีภาพในการใช้สิทธิออกเสียงเสมอภาคกันทุกคน

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป กล่าวคือ ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการกำหนดกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นการยืนยันคุณภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามได้มีทิศทางในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

บรรณานุกรม

กัมพล ราชวงษ์ และคณะ. (2558). การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพในองค์กรอสังหาริมทรัพย์โดยใช้หลักธรรมาภิบาล:กรณีศึกษาบริษัทแสนสิริจำกัด (มหาชน). *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง,* 4(1).

ทรัพย์ สิมะวงศ์. (2546). *ได้ศึกษาลักษณะการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนชานเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ณภัทร ปิณฑรัตน์. (2555). *คุณลักษณะของผู้นำองค์กรตามหลักพละ 4 ในธุรกิจประกันภัย* (รายงานผลวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทัศมาวดี ฉากภาพ. (2564). *โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เบญจวรรณ สุจริต. (2557). *รูปแบบการจัดการสุขภาวะและการพึ่งพาตนเองของผู้สูงอายุ จังหวัดอุตรดิตถ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระพงษ์ศักดิ์ สนฺตมโน (เกษวงศ์รอด). (2564). *พุทธธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลในจังหวัดสระแก้ว* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย และคณะ. (2563). ความผาสุกทางจิตวิญญาณผ่านกระบวนการกิริยาวัตถุของผู้สูงอายุที่มาถือศีลอุโบสถในวัดของพระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์,* 5(2).

รินทอง แก้วทุม. (2560). *การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคาม* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วาสนา ม่วงแนม. (2560). รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 11. *วารสารวิจัยทางการศึกษา,* 11(2).

วีรณัฐ โรจนประภา. (2559). การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมแห่งสัมมาปัญญาในประเทศไทย. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต,* 12(3).

สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง. (2551). *การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ ปัจจัยการบริหารจัดการ* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุรินทร์ธร ศิธรกุล. (2557). ผู้นำการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,* 7(3).

สมศรี สัจจะสกุลรัตน์. (2561). รูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านต๋อม จังหวัดพะเยา. *วารสารการพยาบาล การสาธารณสุขและการศึกษา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา,* 19(2). 121-132.

William Edwards Deming. (2560). *วงจรการบริหารงานคุณภาพ (PDCA: Deming Cycle).* สืบค้น 23 มกราคม 2565, จาก http://adisony.blogspot.com/edward-deming.

การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์*

EFFECTIVENESS DEVELOPMENT ON ELDERLY HOLISTIC HEALTH MANAGEMENT OF SUB-DISTRICT HEALTH PROMOTING HOSPITALS IN PHETCHABUN PROVINCE

เครือวัลย์ มโนรัตน์, สุรินทร์ นิยมางกูร และ ธัชชนันท์ อิศรเดช
Krueawan Monorat, Surin Niyommangkoon and Tatchanan Issaradej
มหาวิทยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: 6301104207@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานดุษฎีนิพนธ์เรื่อง การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุ และนำเสนอการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์โดยการ บูรณาการหลักพุทธธรรม รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 387 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เคราะห์การถดถอยพหุคูณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 50.40 หลักภาวนา 4 ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 57.80 และ ปัจจัยการบริหารและหลักภาวนา 4 ร่วมกันส่งผลต่อประสิทธิผลการ

3. พัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการบูรณาการหลักพุทธธรรม พบว่า ประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุ มีปัจจัยพื้นฐาน คือ ปัจจัยการบริหาร นำมาบูรณาการหลักพุทธธรรม คือ หลักภาวนา 4 ประกอบด้วย 1.กายภาวนา 2.สีลภาวนา 3.จิตภาวนา 4.ปัญญาภาวนา

* Received June 29, 2024; Revised July 31, 2024; Accepted August 10, 2024

คำสำคัญ; ประสิทธิผล; ปัจจัยการบริหาร; บูรณาการหลักพุทธธรรม

ABSTRACTS

This research article has the objective To study the effectiveness of holistic health management of the elderly, factors affecting the effectiveness of the holistic health management of the elderly and presenting the development of the effectiveness of holistic health management for the elderly at the Subdistrict Health Promoting Hospital in Phetchabun Province by integrating Buddhist principles. Integrated research model The quantitative research uses questionnaires. Data were collected from a sample group of 387 elderly people in Phetchabun Province. Data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation and multiple regression analysis. Qualitative research Data were collected through in-depth interviews. There were 18 key informants or people using the purposive random sampling method. and focus group discussions with 9 figures or people. Data were analyzed using descriptive methods.

The results showed that

1. Effectiveness of the holistic health management of the elderly at the Subdistrict Health Promoting Hospital in Phetchabun Province. Overall, it is at a high level.

2. Factors that affect the effectiveness of the management of the holistic health of the elderly at the Subdistrict Health Promoting Hospital in Phetchabun Province. It was found that the administrative factors affected the effectiveness of the management of the holistic health of the elderly at 50.40%. Phawana 4 affects the effectiveness of managing the overall health of the elderly at 57.80 percent and administrative factors and 4 prayer principles together affect the effectiveness of the management of the overall health of the elderly at the Subdistrict Health Promoting Hospital in Phetchabun Province at 65.50%.

3. Develop the effectiveness of the management of the overall health of the elderly at the Subdistrict Health Promoting Hospital in Phetchabun Province. By integrating Buddhist principles, it was found that the effectiveness of managing the overall health of the elderly was There are basic factors, namely administrative factors. Bring it to integrate the principles of Buddhism, namely the 4 principles of meditation, consisting of 1. Body meditation, 2. Sila meditation, 3. Mental meditation, 4. Wisdom meditation.

Keywords; Effectiveness; Administrative factors; Integrating Buddhist principles

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอายุของประชากรเข้าสู่การเป็นประชากรสูงวัย มีสัดส่วนประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการในบั้นปลายของชีวิต คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี อันประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก คือ “สุขภาพ” คือการมีสุขภาพกาย จิต สังคมและปัญญา “การมีคุณภาพชีวิตที่ดี” คือ มีชีวิตชีวา มีส่วนร่วมกับสังคม ได้ทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือสังคม “ความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจ”คือ การมีรายได้ มีสภาวะเศรษฐกิจที่ดีเพียงพอจะดูแลตัวเอง นั่นหมายถึง ในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุควรดำเนินการตามแนวคิด “สุขภาพหรือสุขภาวะแบบองค์รวม”การเข้าสู่สังคมสูงอายุส่งกระทบต่อการพัฒนาประเทศและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะยาว ทั้งประเด็นงบประมาณเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม ปัจจุบันภาครัฐใช้งบประมาณดูแลผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ทั้งงบประมาณสำหรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ถดถอยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม จากผู้สูงอายุ 1 ใน 4 คนจะมีปัญหาสุขภาพทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมที่เคยทำได้และมีประชากรผู้สูงอายุกว่าร้อยละ 70 ที่มีปัญหาภาวะโรคมากกว่า 1 โรค จากการศึกษาของสถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุก็พบว่าผู้สูงอายุมีปัญหาต้องรับการ รักษาถึงร้อยละ 62 ด้านทุกข์ทางใจและทุกข์ทางสังคม ผู้สูงอายุไทยมีทุกข์ คือ เหงาและซึมเศร้า จากการถูกทอดทิ้ง รู้สึกไร้ค่า มีความยากไร้ภาระครอบครัว และการขาดหลักประกันความมั่นคงทางสังคมด้านต่าง ๆ ในยามสูงอายุ ผู้สูงอายุบางคนยังโชคดีที่มีครอบครัวเกื้อหนุนโดยเฉพาะคู่สมรสและบุตรสาว ในขณะ ที่ยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวนไม่น้อยที่ถูกทอดทิ้ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่โดยตรง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดนโยบายการพัฒนาสถานบริการสาธารณสุขทุกระดับให้ได้ มาตรฐาน โดยยกระดับสถานีอนามัยทุกแห่งเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่เน้นการพัฒนาคุณภาพระบบบริการสุขภาพและกระบวนการบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นด้านสุขภาพของประชาชน ได้กำหนดเป้าประสงค์การพัฒนาคุณภาพอำเภอ/ตำบลจัดการสุขภาพบูรณาการติดดาว ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์พัฒนา สุขภาพเพื่อพัฒนาระบบบริการ การบริหารจัดการและวิชาการด้วยกลไกบริหารยุทธศาสตร์แบบครบวงจร รวมทั้ง กำหนดแนวทางการดำเนินงานสาธารณสุขแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ให้มีความต่อเนื่องทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนให้หน่วยบริการระดับปฐมภูมิจัดระบบบริการให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ และเป็นเครื่องมือในการกำกับและประกันคุณภาพของระบบต่าง ๆ ของหน่วยบริการปฐมภูมิเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่พึงพอใจได้รับ บริการที่มีคุณภาพ ทั่วถึงและเป็นธรรม การพัฒนาระบบสุขภาพของประเทศไทย ความเจริญก้าวหน้ามากขึ้นกว่าเดิม สามารถขยายการเข้าถึงบริการสุขภาพ โดยมีการสร้างโรงพยาบาลอำเภอและสถานีอนามัยครอบคลุมในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ปัจจุบันสถานีอนามัยได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ได้มีการยกระดับ การให้บริการเพิ่มมากขึ้นในทุกด้าน ทั้งด้านการรักษา ส่งเสริม ป้องกัน ฟื้นฟูรวมถึงงานคุ้มครองผู้บริโภค ทำให้ประชาชนได้รับบริการสุขภาพที่จำเป็นได้ในหน่วยบริการสุขภาพใกล้บ้าน ถึงแม้ว่ามีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลครอบคลุมทุกพื้นที่และสามารถเข้าถึงบริการได้สะดวกมากขึ้น แต่จาก สถานการณ์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิในระยะที่ผ่านมา (ช่วงระยะ 2547 – 2558) พบว่า อัตราการใช้บริการ ผู้ป่วยนอกใน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเพิ่มมากขึ้น สถานการณ์บุคลากรยังขาดแคลน เช่น วิชาชีพแพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาลวิชาชีพ และคุณภาพบริการโรคเรื้อรังยังไม่ดีขึ้น กระทรวงสาธารณสุขจึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพหน่วยบริการสุขภาพทุกระดับ โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโดยมีเป้าหมายให้ประชาชนมีสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน อันจะนำไปสู่วิสัยทัศน์ของกระทรวงสาธารณสุข คือ เป็นองค์กรหลัก ด้านสุขภาพ ที่รวมพลังสังคม เพื่อประชาชนสุขภาพดีในที่สุด โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาความเป็นเลิศใน 4 ด้านต่อไปนี้ คือ 1. การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค (P&P Excellence) 2. ระบบบริการ (Service Excellence) 3. การพัฒนาคน (People Excellence)และ 4. ระบบบริหารจัดการ (Governance Excellence) ในขณะเดียวกันเพื่อพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมแห่งความสำเร็จในการพัฒนาระบบสุขภาพอำเภอ คือ การทำงานร่วมกันของ โรงพยาบาลสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลภาคีภาคส่วน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งต้องอาศัยการนำองค์กร แนะการจัดการที่ดีนอกจากนั้นต้องอาศัยการนำของตัว

ผู้บริหารทุกระดับ จึงสามารถขับเคลื่อนนโยบายและงานสำคัญให้ประสบความสำเร็จได้ จึงควรนำปัจจัยการบริหาร 4M ประกอบด้วย 1. ด้านบุคลากร (Man) 2. ด้านงบประมาณ (Money) 3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) 4. ด้านการบริหารจัดการ มาใช้ในการบริหารจัดระบบบริการให้ครอบคลุมประเภทและประชากรทุกกลุ่มวัย เป็นงานหลักที่สำคัญของรพ.สต.จึงต้องมีคุณภาพได้มาตรฐานสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าจะได้รับการดูแลเป็น อย่างดี ในหน่วยบริการที่ใกล้บ้านใกล้ใจของตน การบริการที่ดีจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสนับสนุนที่ดีด้วย เช่นกัน มาตรฐานในส่วนที่เหลือจึงมีความสำคัญเช่นกัน จึงควรพัฒนาควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดังนั้น จากความเป็นมาและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องดังกล่าวเพื่อให้ได้การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดเพชรบูรณ์ที่เป็นการพัฒนาแล้วตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อนำเสนอการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีรูปแบบเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามของการวิจัย โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quanlitative Research) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบตัวต่อตัว มุ่งเน้นการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อขยายวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Method to Extend Quantative Results)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุใน 11 อำเภอของจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 12,205 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งมีการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้สูตร Taro Yamane กำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อน 0.05 สูตรการคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง

2.3 การคัดเลือกพื้นที่ตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนด วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบแบ่งพื้นที่ (Cluster or Area Sampling) ดังนี้แบ่งพื้นที่ตามเขตอำเภอได้ทั้งหมด 11 อำเภอ ในแต่ละอำเภอสุ่มโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมาอำเภอละ 1 แห่ง โดยวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Sample Random Sampling) ตามจำนวนสัดส่วนของผู้สูงอายุโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยได้กำหนดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการที่เกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์โดยตรงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) นั้นเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก

(In-depth Interview) จำนวน 18 รูปหรือคน

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม
2. แบบสัมภาษณ์
3. แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

โดยการนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congrurnce) โดยพิจารณาจากค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม มีโครงสร้างคำผู้ถาม 5 ตอนผู้วิจัยลงพื้นที่แจกและเก็บแบบสอบถามสำหรับการวิจัยกับผู้สูงอายุในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามที่กำหนดไว้ จำนวน 387 ชุด คิดเป็น 100 เปอร์เซ็นต์ ผู้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบตัวต่อตัวกับผู้ให้ข้อมูล จำนวน 18 รูปหรือคน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม โดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารใช้ในการวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D (Standard Deviation)

3. ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยแบบขั้นตอน (Stepwise Regresion Analysis)

4. ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจัดกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) นำเสนอข้อมูล โดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

สรุปผลการวิจัย

1. ประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษา ได้แก่ ด้านสุขภาวะทางกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.13 รองลงมา คือ สุขภาวะทางปัญญา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.06 ในด้านสุขภาวะทางจิตใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.14 ด้านสุขภาวะทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.08 ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบผลการศึกษา ดังนี้

ปัจจัยการบริหาร

ปัจจัยการบริหาร ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าปัจจัยการบริหาร สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ (Y) ได้ร้อยละ 50.40

หลักภาวนา 4

หลักภาวนา 4 ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า หลักภาวนา 4 สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 57.80

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดจากปัจจัยพื้นฐาน คือ ปัจจัยการบริหารและประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ หลักภาวนา 4 พบว่า ปัจจัยหลักที่สำคัญในการบริหารจัดการให้มีความสำเร็จจำเป็นต้องมีบุคลากรในการปฏิบัติงาน มีงบประมาร มีวัสดุอุปกรณ์ และรวมทั้งมีการบริหารจัดการที่ดีในการปฏิบัติงานนั้น ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิผล โดยข้อค้นพบที่สำคัญ คือ การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดจากปัญญาภาวนา การพัฒนาด้านปัญญา มาเป็นอันดับ 1 รองลงมา คือ จิตภาวนา (การพัฒนาด้านจิตใจ) กายภาวนา (การพัฒนาด้านร่างกาย) สีลภาวนา (การพัฒนาด้านพฤติกรรม) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า

1. ด้านกายภาวนา การพัฒนาด้านร่างกาย เพิ่มพูนองค์ความรู้มุ่งสู่กิจกรรมเพื่อนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ด้านสีลภาวนา การพัฒนาด้านพฤติกรรม ได้ดังต่อไปนี้ รู้คุณค่า ร่วมเรียนรู้ ประพฤติตนตามหลักศีลธรรมอย่างสม่ำเสมอนำพาซึ่งการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ในปัจจุบัน

3. ด้านจิตภาวนา การพัฒนาด้านจิตใจ ได้ดังต่อไปนี้การพัฒนาจิตใจ มุ่งเน้นกิจกรรมบำบัดขจัดโรค ส่งเสริมเกร็ดความรู้ใหม่ ๆ โดยไม่ยึดติดกับสิ่งเก่า ๆ เดิม ๆ

4. ด้านปัญญา เสริมสร้างปัญญาเข้าใจทุกสิ่งได้อย่างมีสติ ทำให้แก้ปัญหาทุกด้านได้อย่างรอบคอบได้ทุกปัญหา และสามารถขับเคลื่อนการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลให้สัมฤทธิ์ผลอย่างมีประสิทธิผลมากกว่าที่เป็นอยู่ อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะองค์รวมดีมากยิ่งขึ้น

1. ด้านบุคลากร (Man) คือ บุคลากรต้องมีความรู้ การติดต่อสื่อสารและประสานงานด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ถ่ายทอด ความรู้และแบ่งปันประสบการณ์การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุได้ดี และมีแกนนำในการพัฒนาสุขภาวะ ผู้สูงอายุ ได้แก่ คณะกรรมการชมรมฯ บุคลากร อปท. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและผู้บริหาร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การเพิ่มพูนองค์ความรู้ มุ่งสู่กิจกรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้และเข้าใจวิธีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดูแลสุขภาวะของผู้สูงอายุ

2. ด้านงบประมาณ (Money) คือ มีการสนับสนุนงบประมาณในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน จัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม และสนับสนุนงบประมาณให้กับกองทุน สวัสดิการชุมชนยังไม่เพียงพอ งบประมาณน้อย มีความละเอียดรอบคอบ โปร่งใสในการจัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) คือ การเตรียมความพร้อมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้งาน และสนับสนุนอุปกรณ์ที่จำเป็นตามวาระ สำรวจ ศึกษาปัญหาเพื่อการพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เหมาะสมเพียงพอต่อการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ด้านการบริหารจัดการ (Management) คือ การดำเนินโครงการการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ วางแผนดำเนินงานสำรวจ ปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ และส่งเสริมให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายร่วมกันบริหาร ความตั้งใจ ปรับปรุง แก้ไขสู่นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากผลการศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านสุขภาวะทางกายอยู่ในระดับมาก เป็นลำดับแรก รองลงมา ได้แก่ ด้านสุขภาวะทางปัญญา ด้านสุขภาวะทางจิตใจ ด้านสุขภาวะทางสังคม ทุกด้านอยู่ในระดับมากตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ด้านสุขภาวะทางกาย เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพไม่ให้เจ็บป่วยทางกาย และเมื่อก้าวสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุต้องรู้จักพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุขัยในแต่ละปี เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ส่งผลต่อการรับรู้เพื่อว่าตัวเองมีสุขภาพที่แข็งแรง มีความคาดหวังที่ดีต่อสุขภาพกาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระไพศาล วิสาโล (2552) พบว่า ความเป็นปกติสุข มี 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. ด้านสุขภาวะทางกาย การมีสุขภาพดี ปลอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่อดอยากหิวโหย มีปัจจัย 4 เพียงพอกับอัตภาพอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ปราศจาก มลพิษหรือมลภาวะ มีการเอาใจใส่ดูแลร่างกาย และสามารถดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่เป็นอันตรายต่อ สุขภาพของตนเอง 2.ด้านสุขภาวะทางสังคม การที่ได้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างกลมกลืน ราบรื่น เป็นสุข ประกอบไปด้วยไมตรีจิต ปราศจากความร้าวฉาน มีสวัสดิภาพในชีวิต มีสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครอง ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และไม่ก่อความเดือนร้อนให้กับผู้อื่น 3. ด้านสุขภาวะทางจิต การที่มีจิตใจที่สดชื่น เบิกบาน สงบสุข ไม่กลัดกลุ้ม มีความมั่นคงภายใน มีกำลังใจไม่ท้อแท้ หดหู เศร้าโศก และมีจิตใจที่ อ่อนโยนมีเมตตา กรุณา สามารถเข้าถึงความสุขที่ประณีตได้ และ 4. ด้านสุขภาวะทางปัญญา การที่มีความรู้ และความคิดที่ดีงามและถูกต้องมีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความรู้จักนึกคิด และ พิจารณาด้วยเหตุผลจนสามารถแก้ปัญหา หรือ หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ และมีความสามารถในการดำเนินการต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยปัญญาด้วย ความสามารถของตนเองและเป็นที่พึ่งของตนเองได้

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารสุขภาวะผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัจจัยการบริหาร ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าปัจจัยการบริหาร สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ (Y) ได้ร้อยละ 50.40 แสดงให้เห็นว่าซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศมาวดี ฉากภาพ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์)กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการ ประกอบด้วย 1. การวางแผน (Plan) ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีแผนดำเนินการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายร่วมกันวางแผนดำเนินงาน และมีแผนดำเนินงานสำรวจปรับปรุงซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุ รวมทั้ง เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่มีผลต่อสุขภาวะหลักภาวนา 4 ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่า หลักภาวนา 4 สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 57.80 แสดงให้เห็นว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเชาวฤทธิ์ นรินฺโท (ทรัพย์สวัสดิ์) (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า หลักภาวนา 4 ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น เป็นหลักธรรมในการฝึกฝนตนเอง เพื่อให้การดำรงชีพอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต ไม่เมาในความมั่งมี ไม่เมาในสิ่งที่วัตถุทางโลกซึ่งเป็นสิ่งไม่ถาวรแต่ประการใดเลย นอกจากหลักธรรมที่เป็นยารักษาใจให้พ้นจากความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น การพัฒนาตนในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่ดีและยอมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง การปฏิบัติตนตามหลักธรรมภาวนา 4 เป็นประจำแล้วจะก่อให้เกิดเครื่องคุ้มกันคุ้มครองการดำรงชีวิตของผู้เจริญในภาวนา 4 อันเป็นธรรมที่นำพาผู้ประพฤติปฏิบัติตามไปสู่หนทางแห่งความสุข เป็นการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีการพัฒนาตนเองให้ดำรงอยู่ในความมีสติ ไม่ประมาท มีธรรมเป็นเครื่องคุมครองตน มีศีลเป็นกรอบในการประพฤติปฏิบัติ มีจิตที่อบรมดีแลวควรแกการงานคือมรรคธรรม มีปัญญาที่อบรมดีแลวควรแกรู้แจ่งเห็นธรรมในพระศาสนา หลักภาวนา 4 นี้ ที่ผู้สูงอายุนำมาเป็นกรอบในการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งหลักภาวนา 4 นี้จะมุงไปที่การพัฒนาบุคคลโดยมีกรอบแหงการพัฒนา 4 ประการ คือ การพัฒนาตนเองให้มีสติ ตังอยู่ในความไม่ประมาทไม่ประพฤติผิดในการทุจริตทั้ง 3 การเจริญตนให้ตั้งอยู่ในกรอบของระเบียบข้อประพฤติปฏิบัติที่ดีงามของสังคม การอบรมจิตของตนให้มีความผองใสควรแกการงานและการพัฒนาปัญญา ทำให้เป็นผู้มีเหตุมีผล การพิจารณาใครครวญ การคิด การวิเคราะห์ให้ถ่องแท้ในเรื่องนั้น ๆ หลักภาวนา 4 ได้แสดงให้เห็นถึงทฤษฎีการพัฒนามนุษย์และสังคมและทฤษฎีการพัฒนาตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

3. การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดจากปัจจัยพื้นฐาน คือ ปัจจัยการบริหารและประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัด

เพชรบูรณ์ คือ หลักภาวนา 4 และพบว่า ปัจจัยหลักที่สำคัญในการบริหารจัดการให้มีความสำเร็จจำเป็นต้องมีบุคลากรในการปฏิบัติงาน มีงบประมาณ มีวัสดุอุปกรณ์ และรวมทั้งมีการบริหารจัดการที่ดีในการปฏิบัติงานนั้น ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิผล โดยข้อค้นพบที่สำคัญ คือ การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ เกิดจากปัญญาภาวนา การพัฒนาด้านปัญญา มาเป็นอันดับ 1 รองลงมา คือ จิตภาวนา (การพัฒนาด้านจิตใจ) กายภาวนา (การพัฒนาด้านร่างกาย) สีลภาวนา (การพัฒนาด้านพฤติกรรม) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า มีการบริหารจัดการที่ดี ทำให้พฤติกรรมในการทำงานเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยเกิดจากมีการพัฒนาด้านปัญญา ด้านจิตใจและมีการพัฒนาด้านร่างกายที่จะเข้าสังคมได้อย่างมีประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุนทรกิตฺตคุณ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องหลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยแห่งความเสื่อมถอย แนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตมีองค์รวม 3 ด้าน มีชื่อว่า ไตรสิกขา กล่าวคือ 1. การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ้นแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เรียกรวมกันว่า ศีล 2 การพัฒนาด้านจิตใจ และสุขภาพให้เป็นจิตใจที่ดีงาม เข้มแข็ง มีความสุข โดยมีเจตจำนงที่เป็นกุศลและมีสภาพเอื้อพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา เรียกสั้น ๆ ว่า สมาธิ 3. การพัฒนาด้านปัญญา ซึ่งการดำเนินชีวิตเป็นองค์รวม 3 ด้านนั้นต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันอย่างต่อเนื่อง และแนวคิดหลักไตรสิกขาสามารถนำมาพัฒนา 4 ด้าน คือ ภาวนา 4 การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามได้นั้นหลักไตรสิกขาเพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง สามารถนำไปพัฒนา 4 ด้าน คือ ภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา คือการดูแลตนเองด้วยกายภาพ ศีลภาวนา คือการดูแลตนเองด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น จิตภาวนา คือการดูแลสภาวะจิตใจตนเอง และปัญญาภาวนา คือการคิดพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบคอบ บุคคลที่ปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 ย่อมส่งผลให้มีความสุขดีตามมา เพราะเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมอย่างแท้จริง

องค์ความรู้วิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผู้วิจัยสามารถสรุปแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้





แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีกระบวนการดังต่อไปนี้

ปัจจัยการบริหารมีคุณภาพ + ส่งเสริมด้วยหลักพุทธธรรม = ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิผล ได้ดังนี้

ปัจจัยการบริหารมีคุณภาพ ประกอบด้วย 1.บุคลากร (Man) 2.งบประมาณ (Money) 3. วัสดุอุปกรณ์ (Materials) 4. การบริหารจัดการ (Management)

ส่งเสริมด้วยหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย 1. กายภาวนา (การพัฒนาด้านร่างกาย) 2. สีลภาวนา (การพัฒนาด้านพฤติกรรม) 3. จิตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) 4. ปัญญาภาวนา (การพัฒนาด้านปัญญา) มาปรับใช้ในการปฏิบัติเพื่อสามารถช่วยให้สำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนด

ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิผล หมายถึง การดำเนินการหรือการจัดกิจกรรมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ภายใต้ปัจจัยการบริหาร โดยการนำหลักพุทธธรรม เพื่อส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประกอบด้วย 1. ด้านสุขภาวะทางกาย 2. ด้านสุขภาวะทางจิตใจ 3. ด้านสุขภาวะทางสังคม 4. ด้านสุขภาวะทางปัญญาบนพื้นฐานสำคัญ ได้แก่

1. สังเคราะห์ปัญหา สรรหากิจกรรม นำสู่หลักโภชนาการที่ถูกต้องเหมาะสม
2. เสริมสร้างคุณค่า พัฒนาจิตใจ ห่วงใยสุขภาพ
3. สร้างมิตรไมตรี มีกิจกรรมสังสรรค์ตอบสนองต่อความต้องการ มีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม สร้างมิตรไม่ตรีสร้างความผูกพันร่วมกัน
4. ส่งเสริมภูมิปัญญา และมีการประชาสัมพันธ์ทั่วถึงคำนึงเรื่องสุขภาพ ทำให้การดำเนินงานเพื่อบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุโดยรวมได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควรจัดกิจกรรมในการเสริมสร้างสุขภาวะแก่ผู้สูงอายุที่ชัดเจน และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักที่จะรักษาสุขภาพด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญา

2. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควรดำเนินงานบูรณาการส่งเสริมสุขภาวะแบบองค์รวม โดยแบ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริม สุขภาพผู้สูงอายุรายบุคคล (Individual activity) เช่น การเยี่ยมผู้สูงอายุที่บ้าน การส่งเสริมอาชีพเสริม การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในชุมชนโดยชมรมผู้สูงอายุ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สูงอายุพื้นที่อื่น

3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควรสนับสนุนปัจจัยด้านทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอื่น ๆ จังหวัด ๆ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาวะแก่ผู้สูงอายุ

2. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ เช่น PDCA ที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาวะผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตโดยบูรณาการหลักพุทธธรรมอื่น เช่น สังควัตถุ 4 อริยสัจ 4

3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลควรมีวิจัยประเมินผลการบริหารจัดการสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุกับหน่วยงานอื่น องค์กรภาค ๆ เช่น องค์กรเยาวชน พลเมือง และองค์กรภาคอุตสาหกรรม ในปัจจุบันให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

บรรณานุกรม

ทัศมาวดี ฉากภาพ. (2564). *โมเดลความพร้อมเชิงสาเหตุการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินฺโท (ทรัพย์สวัสดิ์). (2561). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 : กรณีศึกษาผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ* (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2552). *สุขแท้ด้วยปัญญา วิถีสู่สุขภาวะทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

พระสุนทรกิตฺตคุณ. (2560). หลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ. *มหาจุฬาวิชาการ*, 3(1), 1-25.

การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์*

DEVELOPMENT OF EFFECTIVENESS FOR ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF MUNICIPALITIES IN PHETCHABUN PROVINCE

ปิยวัช ละคร, สุรินทร์ นิยมางกูร และ สุรพล สุยะพรหม
Piyawat Lakorn, Surin Niyamangkoon and Surapon Suyaprom
วิทยาลัยสงฆ์พ่อขุนผาเมือง เพชรบูรณ์
Phorkhunpamuang Phechabun Buddhist College
Email: piyawat.lak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ และ 3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการประยุกต์ตามหลักอปริหานิยธรรม 7 การวิจัยเป็นแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูปหรือคน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง การวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 9 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอบว่า การผลิตบุคลากรของเทศบาลให้มีความรู้ ความสามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย ปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ ได้รับการยอมรับจากชุมชน จึงทำให้เทศบาลได้รับการพัฒนาต่อไป

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลได้ร้อยละ 27.6 และหลักอปริหานิยธรรม 7 ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ร้อยละ 41.7 แสดงว่าปัจจัยการบริหารและหลักอปริหานิยธรรม 7 ส่งผลร่วมกันต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์

3. การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ มี 2 แนวทางคือ

3.1. ปัจจัยการบริหาร ได้แก่ บุคลากร เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ

* Received September 15, 2023; Revised July 8, 2024; Accepted August 22, 2024

3.2. หลักอปริหานิยธรรม 7 ได้แก่ 1. ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน 2.เริ่มและเลิกประชุมพร้อมกัน 3. ยึดหลักจริยธรรมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม 4.รับฟังความคิดเห็นจากประชาชน 5. ให้ความช่วยเหลือบุคลากร 6. เทศบาลและประชาชนร่วมมือกันจัดการสิ่งแวดล้อม 7.การกำหนดที่ทิ้งขยะและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ; การพัฒนาประสิทธิผล; การบริหารจัดการ; สิ่งแวดล้อม

ABSTRACT

Objectives of this dissertation were: 1. To study the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province, 2 To study factors affecting the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province, and 3 . To propose guidelines for improving the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province to apply Aparihăniya-dhamma 7 . Conducted by the mixed research methods. The quantitative research used questionnaires to collect data from 400 samples. And the qualitative research collected data by in-depth interviewing 19 key informants. Data were analyzed by content descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. Effectiveness of Environmental Management of Municipalities in Phetchabun Province, by overall, the average in all aspects was at a large level. According to interviews with key informants; The production of municipal personnel to have knowledge, ability, supply of modern equipment. The municipality's personnel changed their personality, accepted by the community therefore allowing the municipality to be developed forward.

2 . Factors affecting the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province was found that administrative factors affected the effectiveness of environmental management of municipalities by 27.6 percent and compliance with the principle of Aparihăniya-dhamma 7 affected the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province by 41.7 percent indicating that Aparihăniya-dhamma 7 affected the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province.

3. The improving effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun Province consisted of

3.1) personnel, 2) funding, 3) materials, 4) management and application of Aparihăniya-dhamma 7, namely: 1) Personnel met to exchange ideas regularly, 2) Personnel discontinued meetings, 3) Municipalities adhered to ethical principles

in management, 4) Municipalities listened to opinions from citizens, 5) Municipalities provided and advice to personnel, 6) Municipalities collaborated to manage the environment and took care of places in the community,7) Municipalities assigned the places for garbage disposal and took good care of the environment. Both approaches affected the effectiveness of environmental management of municipalities in Phetchabun province.

Keywords; Development Effectiveness; Management; Environmental

บทนำ

ปัจจุบันกระแสเรียกร้องในสังคมที่ต้องการให้การพัฒนานั้นคำนึงถึงการอยู่รอดและการกินดีอยู่ดีของคนในอนาคตร่วมกัน จึงเป็นเหตุให้มีความยั่งยืนเข้ามาเป็นองค์ประกอบการพัฒนาและกระบวนการตัดสินใจ การพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติก็ต้องไม่เป็นการลดทอนหรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในอนาคตด้วย มนุษย์จะสามารถปฏิบัติได้ตามนัยนี้ต้องเข้าใจธรรมชาติและกระบวนการพัฒนาสังคมที่เน้นคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งไม่ใช่เฉพาะทางวัตถุเท่านั้นจำเป็นต้องประกอบด้วยความสุขทางร่างกายและจิตใจด้วย และมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีอิสระในการบริหารการจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง และการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หน้าที่ของเทศบาลแต่ละแห่งจะต้องบำรุงทางบกและทางน้ำ รักษาความสะอาดของถนน หรือ ทางเดินและสาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ป้องกันและระงับโรคติดต่อ ให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิงและหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำนวนประชากร ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพชุมชน กฎระเบียบข้อบังคับ สภาพเศรษฐกิจ มาตรฐานความเป็นอยู่ อุปนิสัย และความร่วมมือของประชาชน ต่างเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังเช่นการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายพื้นที่ยังไม่มีการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยเพื่อส่งไปกำจัดอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมในการศึกษาคือ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผล แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม หลักอปริหานิยธรรม ข้อมูลบริบทเรื่องที่วิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยหาแนวทาง การป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมตามระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจนแล้วนำเสนอต่อสังคมเพื่อให้เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งในการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์โดยการประยุกต์ตามหลักอปริหานิยธรรม 7

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการประยุกต์ใช้ตามหลักอปริหานิยธรรม 7 มีวิธีการดำเนินการวิจัย แบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากบุคลากรของเทศบาลในแต่พื้นที่ที่กำหนดไว้โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการใช้วิธีการทางสถิติพื้นฐาน คือ 1. ค่าร้อยละ (Percentage) 2. ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) 3. ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) เป็นการสรุปเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูปหรือคนและการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 รูปหรือคนซึ่งเป็นบุคคลที่ความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญ รวมทั้งมีประสบการณ์โดยตรง หรือสามารถให้ข้อมูลในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ได้อย่างครอบคลุมผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อ

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณโดยการวิจัยเชิงสำรวจ พบว่า ประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.91, S.D. = 0.64) ผลการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาล ด้านการผลิต บุคลากรเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถปฏิบัติหน้าที่มีคุณภาพ มีทักษะการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม สร้างพฤติกรรมของบุคลากรให้มีการร่วมมือ ความสามัคคี สร้างบรรยายกาศในการปฏิบัติงาน และมีองค์ความรู้ ด้านประสิทธิภาพ พบว่าเทศบาลมีการวางแผน และการประสานงาน หาความร่วมมือกับชุมชน ภาคเอกชนเพื่อจะได้งบประมาณ ทั้งยังมีการอำนวยการหรือการสั่งการ และมีการใช้เทคโนโลยี ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้านความพึงพอใจ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกิดประสิทธิผล ทำให้เกิดความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ ประชาชน และนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการบริหารงาน ตลอดจนการดำเนินการสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับใกล้ชิดกับทางเทศบาลอันจะก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อผู้มาพบเจอ หรือมาสัมผัส หรือมาติดต่อเป็นอย่างดียิ่ง ด้านการปรับเปลี่ยนเทศบาลมีการปรับเปลี่ยนโดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้กับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อ

ประสิทธิผลในการจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาล เพราะเทคโนโลยีที่ดีจะช่วยให้ลดระยะเวลาการทำงาน ลดแรงงานของผู้ปฏิบัติ และลดค่าใช้จ่ายในระยะยาวได้ด้วย ด้านการพัฒนา ประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ โดยเฉพาะพัฒนาระบบการกำจัดขยะมูลฝอย ซึ่งนับวันจะเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังต้องพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมของเทศบาล

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ปัจจัยการบริหาร พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\overline{X}$ = 3.90, S.D. = 0.66)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 19 รูปหรือคน ตามวัตถุประสงค์และนำเสนอตามลำดับ คือ ด้านบุคลากรบุคลากรควรจะมีส่วนร่วมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมบุคลากรของเทศบาลจะดูแล และต้องอาศัยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน จึงจะทำให้การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้น่าดู น่าชม น่าอยู่ด้วย โดยยึดหลัก สะอาดตา สะอาดกาย และสะอาดใจ ซึ่งในชุมชนที่ช่วยกันดูแล เป็นหูเป็นตาช่วยกัน ก็จะทำให้สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนดูดี ด้านเงินทุนมีเงินงบประมาณในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยนวัตกรรมแล ะเทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันมีการคิดค้นเทคโนโลยีต่าง ๆ การนำโซล่าเซลล์มาช่วยในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ต้องอาศัยเงินงบประมาณที่เพียงพอ เช่น การบำบัดน้ำเสีย การบำบัดมลพิษทางอากาศ การจัดการขยะมูลฝอย หรือมีการนำรถดูดฝุ่นมาช่วยการจัดการ หรือรถกำจัดขยะมูลฝอย การคัดแยกขยะก็มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ด้านวัสดุอุปกรณ์ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์เข้ามาเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลควรมีการจัดหาเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือเทคโนโลยีสีเขียวเป็นเทคโนโลยีที่ถูกพัฒนาขึ้นมาโดยยึดหลักการเพื่อใช้สอย และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น วัสดุที่สร้างจะต้องนำกลับมาใช้ใหม่ได้หรือเทคโนโลยีนั้น ๆ ด้านการบริหารจัดการมีระบบกลไกเครื่องมือ และมาตรการในการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับเทศบาลมีข้อบัญญัติเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะมีผลทำให้การจัดการ หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมประสบผลสำเร็จก็คือต้องอาศัยกฎหมาย เพื่อการกำหนดนโยบายการจัดการให้การดำเนินงานเป็นไปตามหลักความสมดุลของธรรมชาติมีความสอดคล้องกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ วิธีการประสานงานขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือในการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามระเบียบ และข้อกำหนดอย่างชัดเจนด้วย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักอปริหานิยธรรม 7 ได้แจกแบบสอบถามข้อมูลบุคลากรของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าโดยภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ($\overline{X}$ = 3.81, S.D. = 0.89) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 19 รูปหรือคน เพื่อให้ผลการวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์และนำเสนอตามลำดับดังนี้ ด้านหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกันบ่อย ๆ มีผลต่อการบริหารจัดการ การประชุมปรึกษาหารือเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของหมู่ชนนั้น หรือเมื่อมีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องแก้ไขร่วมกัน ก็ต้องอาศัยการประชุมเป็นสำคัญ เพื่อระดมความคิดเห็น เพื่อแก้ไขสถานการณ์และปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วงไป ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมควรทำพร้อมเพรียงกันจะมีผลต่อการพัฒนาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ในการประชุม ผู้เข้าประชุมต้องรักษามรรยาท และประโยชน์ของส่วนรวมด้วย ไม่ทำอะไรให้เป็นอุปสรรคต่อการประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกนั้น หมายความว่า เมื่อเวลาการประชุมยังดำเนินอยู่ผู้เข้าประชุมไม่ควรออกจากที่ประชุมตามความพึงพอใจของตนการประชุมนั้นก็ดำเนินไปไม่ได้ และถ้าหาก

การประชุมนั้นต้องการมติของที่ประชุม ว่าต้องมีสมาชิกที่เข้าประชุมเกินกึ่งหนึ่ง จึงจะถือว่าครบองค์ประชุม มติใด ๆ ที่ออกมาจึงต้องปฏิบัติตามมติที่ประชุมนั้น ด้านยอมรับมติที่ประชุมในการแก้ปัญหา การบัญญัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาขัดแย้งต่อหลักการเดิมซึ่งดีอยู่แล้วนั้น เทศบาลมีการกำหนด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนรองรับ คือเป็นการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้บุคลากรได้ดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ และทุกคนในทีมจะต้องทำตามอย่างเคร่งครัด ไม่ล้มเลิก เพิ่มถอน ตามอำเภอใจ จะต้องมีการลงมติในที่ประชุมทุกครั้งตามเรื่องที่เห็นว่าสำคัญ ด้านดูแลสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ควรให้ความเคารพสิทธิของสตรี ไม่ควรกระทำย่ำยี ข่มขืนใจ หรือข่มเหงรังแกผู้ด้อยกว่า สังคมใดที่สตรีถูกล่วงละเมิด ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมของสังคมนั้นอย่างชัดเจน และไม่รังเกลียดผู้อ่อนแอกว่า ไม่ด้อยค่าผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติการทำความสะอาด บุคลากรของเทศบาลเคารพสิทธิซึ่งกันและอย่าไปดูถูกเหยียดหยามผู้ที่ไม่เหมือนตน มองว่ามนุษย์เรามีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน ด้านส่งเสริมรักษาประเพณี วัฒนธรรม สักการะ เคารพนับถือบูชาเจติยสถานของคนในชุมชนทั้งภายในและภายนอกและไม่ลบล้างพลีกรรมอันชอบธรรม ซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น การที่สมาชิกในสังคมเป็นคนดี หรือเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณธรรม มีคุณภาพ ย่อมเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรี และเป็นเครื่องยืนยันความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ควรให้ความเคารพนับถือ หรือเคารพสถานที่นั้น ๆ และเป็นการให้เกียรติสถานที่ด้วย บุคลากรของเทศบาลและประชาชนในชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ให้การเคารพสักการะ นับถือบูชาและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญของชุมชนนั้น ๆ โดยทั่วถึงทั้งหมด ด้านจัดการรักษา คุ้มครอง ป้องกัน ผู้บริหารองค์กรควรจะปฏิบัติไม่เฉพาะแต่พวกพ้องทั้งหลายเท่านั้น แม้แต่หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ก็ควรได้รับการคุ้มครองป้องกัน และสนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจ ตามสมควรแก่ฝ่ายนั้นสนับสนุนคนดี ปกป้องคนดี ส่งเสริมคนดี เลือกคนดีมีความสามารถ มีคุณธรรมเข้ามาเป็นผู้นำการบริหารหรือเป็นกำลังพัฒนาหมู่ คณะของตน ไม่มีการขัดแข้งขัดขาเลื่อยขาเก้าอี้ เป็นต้น จัดบุคลากรให้ไปรักษาสิ่งแวดล้มตามสถานที่ต่าง ๆ ในอาณาบริเวณของเทศบาล ป้องกันมิให้ใครทำลายสภาพแวดล้อม โดยมีการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน รักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสะอาด ดูสวยงาม ช่วยเป็นหู เป็นตาให้กับทางเทศบาลอีกทาง และผลการทดสอบสมมติฐานทั้งปัจจัยการบริหาร และหลักอปริหานิยธรรม 7 ส่งผลร่วมต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์

3. ผลการนำเสนอทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย 1. ปัจจัยการบริหาร มี 4 อย่าง คือ บุคลากร เงินงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ 2. การประยุกต์ใช้ตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ คือ 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำ 3. ยอมรับมติในที่ประชุม 4. ดูแลสงเคราะห์ ผู้ด้อยโอกาส 5. ส่งเสริมรักษาประเพณี วัฒนธรรม 6. สักการะ เคารพ นับถือ 7. จัดการรักษา คุ้มครอง ป้องกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ จากผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย ด้านความพึงพอใจ ด้านการปรับเปลี่ยน ด้านการพัฒนา ด้านประสิทธิภาพ และด้านการผลิต ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเทศบาลให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่มารับบริการอย่างดีเทศบาลได้รับความชื่นชมจากประชาชนเทศบาลให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน จึงทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการปรับเทคนิคการบริหาร

จัดการสิ่งแวดล้อมได้ตรงกับความต้องการของชุมชนซึ่งให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่มารับบริการอย่างดี มีแผนและขั้นตอนการการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูมาเป็นอันดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูโดยการกำหนดแผนการดำเนินงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน การใช้น้ำ ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็นให้คุ้มค่ามากที่สุด ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในทุกภาคส่วน และมีการพัฒนาระบบกำกับดูแล ป้องกันปัญหา ติดตามประเมินผลตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของมนต์พิพัฒน์ เอี่ยมจรัส (2558) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการจัดการองค์กรได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการหรือสั่งการ การประสานงาน การควบคุม การงบประมาณ โครงสร้างองค์การ นโยบาย เทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และประสิทธิผลในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดปริมณฑลอยู่ในระดับมาก สำหรับปัจจัยด้านการจัดการองค์กรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดปริมณฑล ด้านผลผลิต ได้แก่ เทคโนโลยี รองลงมาคือ ด้านประสิทธิภาพ ได้แก่ นโยบายด้านคุณภาพ ได้แก่ โครงสร้างขององค์การ เทคโนโลยีและ การมีส่วนร่วม มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดปริมณฑล และสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะธิดา อภัยภักดิ์ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : วิเคราะห์กรณีการจัดการขยะของเทศบาลนครอ้อมน้อยจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯ นั้นอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่ส่งผลด้านผลผลิต คือ การวางแผน การรายงาน และการอำนวยการหรือการสั่งการ ด้านประสิทธิภาพ คือ การวางแผน และการประสานงาน และด้านคุณภาพ คือ การวางแผน งบประมาณ การอำนวยการหรือการสั่งการ และเทคโนโลยี สอดคล้องกับการวิจัยของพระมหาสุเมฆ สมาหิโต (ทวีกุล) (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลพุทธบูรณาการการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลพุทธบูรณาการการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร มี 6 ด้าน ประกอบด้วย บรรลุข้อบัญญัติ จัดเก็บรายได้ เบิกจ่ายพอเพียง ฟังเสียงเครือข่าย แจกจ่ายประโยชน์แก่ส่วนรวม มีส่วนร่วมตามยุทธศาสตร์ และสอดคล้องกับการวิจัยของเกศี จันทราประภาวัฒน์ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิผลการจัดการขยะของเทศบาลนครลำปางประสิทธิผลในการบริหารจัดการขยะของเทศบาลนครลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ทั้ง 3 ด้าน คือ 1. ด้านผลผลิต 2. ด้านประสิทธิภาพ และ 3. ด้านคุณภาพ ผลการวิจัยอยู่ในระดับมาก และระดับปานกลาง แต่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นว่าประสิทธิในการ จัดการขยะของเทศบาลเป็นกระบวนการ วิธีการ หรือการกระทำใด ๆ ที่นำไปสู่ผลสำเร็จ โดยใช้ ทรัพยากรต่าง ๆ อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ แรงงาน เงินทุน และวิธีการดำเนินการหรือ ประกอบการที่มีคุณภาพสูงสุดในการดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพด้านประสิทธิภาพแบ่งออกเป็นประสิทธิภาพของการจัดการตัวบุคคลก็คือเป็นการจัดการองค์การมีการมอบหมายงานที่เป็นระบบตั้งแต่ผู้บังคับบัญชารองผู้บังคับบัญชาผู้ปฏิบัติหน้าที่ บุคลากรให้ใช้คนให้กับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและประสิทธิภาพนั้นก็จะวัดถึงผลของการทำงานใน การบริหารจัดการขยะในเทศบาลนครลำปางซึ่งในเขตของภาคเหนือนั้นมีความสมบูรณ์ในเรื่องของ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และในส่วนของบรรยากาศเป็นสิ่งที่สามารถสร้างประสิทธิผลประสิทธิภาพ ในการที่จะจัดให้สภาพแวดล้อมในส่วนของภาคเหนือได้ได้อยู่ก็เกิดจากประสิทธิภาพของการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งของการเก็บขยะรวมไปถึงการนำขยะเหล่านั้นไปรีไซเคิลเพื่อสร้างรายได้ให้บุคลากร เป็นการลดคำใช้จ่ายของบุคลากรในส่วนหนึ่งอีกด้วยและสอดคล้องกับงานวิจัยของ

พระมหาวิเศษ กนฺตธมฺโม (มั่งคั่ง) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารงาน ของเทศบาลเมืองในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิผลในการบริหารงานของเทศบาลเมืองในจังหวัดชลบุรีภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อพบผลการศึกษาดังนี้ 1. ด้านแผนพัฒนาของเทศบาล พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. ด้านคุณภาพการให้บริการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. ด้านการปฏิบัติราชการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4. ด้านการพัฒนาองค์กร พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก 5. ด้านการทำงานเป็นทีม พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยการบริหาร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนั้นจากผลการทดสอบสมมติฐานจะเห็นว่า ปัจจัยการบริหารส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาล ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านการจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวัฏ สอนจันทร์ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิผลการบริหารงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี นั้นเป็นการบริหารงานของเทศบาล ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี และสอดคล้องกับงานวิจัยของนงลักษ์ จิ๋วจู (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของโรงงานน้ำตาลในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมคือ ผู้บริหารและการสื่อสารภายในองค์กรเนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม

2.1. การทดสอบสมมติฐานในการปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7 การปฏิบัติตามหลักส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าหลักอปริหานิยธรรม 7 มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ดังนั้นจากผลการทดสอบสมมติฐานจะเห็นว่าการปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ส่งผลร่วมกันที่ร้อยละ 41.7 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแม่ชีดวงพร คำหอมกุล (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชนของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า การรักษาป่าชุมชนประกอบด้วย การตั้งกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ตั้งเวรยามในการป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า สวนป่าชุมชนที่ทับซ้อนกับทางราชการ และ สอดคล้องกับงานวิจัยของจักกฤช สิงห์ธนสาร (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า หลักอปริหานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ

2.2. จากการทดสอบสมมติฐานที่ 3 ปัจจัยการบริหารหลักอปริหานิยธรรม 7 ส่งผลร่วมต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แสดงว่าปัจจัยการบริหาร และการปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ส่งผลร่วมกันต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ร้อยละ 48.4 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทักษิณ ประชามอญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่าการนำหลักอปริหานิยธรรม 7 มาบูรณาการกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล สามารถพัฒนาบุคลากรภาครัฐและประชาชนให้เกิดทักษะและเห็น

ความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยยึดนโยบายการจัดประชุมกันเนืองนิตย์ การทำงานเป็นทีม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมองค์กร การให้ความเคารพตามหลักอาวุโส การส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของสตรีและผู้อื่น การสร้างความผูกพันต่อองค์กร และการดูแลและจัดสวัสดิการ เพื่อให้การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางปฏิบัติต่อไปอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุบัณฑิต จันทร์สว่าง (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมความสมานฉันท์ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักหลักอปริหานิยธรรม 7 ไปใช้ในการบริหารองค์กรมีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมความสมานฉันท์ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครสวรรค์

3. ผลการนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม มี 2 แนวทาง คือ 1. ปัจจัยการบริหาร ประกอบด้วย ด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Materials) และด้านการจัดการ (Management) และ 2. หลักอปริหานิยธรรม 7 จากผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยบริหาร และหลักอปริหานิยธรรม7 ส่งผลร่วมกันต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า "การพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ " มีแนวทางดังนี้ 1. อาศัยปัจจัยการบริหาร คือ บุคลากรช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ้มค่ามากที่สุด และมีส่วนร่วมกำหนดแผนการดำเนินงานในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม มีงบประมาณเพียงพอต่อการกำจัดขยะมูลฝอยตามวิธีการฝังกลบอย่างถูกสุขาภิบาล มีการพัฒนาแอพพลิเคชั่นมารับเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน และมีเงินทุนเพียงพอต่อการนำโซล่าเซลล์มาช่วยในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ รักษาต้นไม้ และฟื้นฟูธรรมชาติสิ่งแวดล้อม กำจัดขยะมูลฝอยหรือลดมลภาวะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และใช้วัสดุที่ย่อยสลายง่ายมาตกแต่งสถานที่ในงานกิจกรรม และมีการแต่งตั้งคณะทำงานในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม มีกฎ ระเบียบในการกำกับดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีบทลงโทษต่อผู้ฝ่าฝืนทำลายสิ่งแวดล้อม และ 2. การประยุกต์ใช้ตามหลักอปริหานิยธรรม 7 คือ

1. ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประชาชน มีการอออกกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประชุมกันอย่างสม่ำเสมอในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

2. มีการเริ่มและเลิกประชุมในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างพร้อมเพรียงกัน ให้ความสำคัญกับการประชุมในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกครั้ง และมีการป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อม

3. ยึดหลักจริยธรรมในการบริหารจัดการโดยไม่กระทบกับขนบธรรมเนียมประเพณี รักษาข้อบัญญัติเดิมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และฟังเสียงส่วนใหญ่ในการออกกฎระเบียบในการจัดการสิ่งแวดล้อม ยอมรับมติในที่ประชุม

4. รับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ยอมรับคำติชม และปฏิบัติตามคำชี้แนะของผู้มีประสบการณ์ รับฟังคำแนะนำจากผู้อาวุโสในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

5. ให้ความช่วยเหลือบุคลากร ให้คำแนะนำกับบุคลากรที่ปฏิบัติงานตามความเหมาะสม ให้ค่าตอบแทน และช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้ด้อยกว่า

6. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมดูแลสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของชุมชน ให้การปกป้องสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของชุมชน และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

7. มีการกำหนดที่ทิ้งขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลในพื้นที่ที่เหมาะสมของชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกต้นไม้ และรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยใจรัก และให้การคุ้มครองและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของสมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และนพดล อินทรเสนา (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปางโดยผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปางได้อาศัยแนวคิดและทฤษฎีในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการดูแล รักษาและป้องกันภัยที่จะเกิดแก่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งในการบริหารจัดการได้ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการปรึกษาหารือสร้างความสามัคคีในหมู่คณะหรือชุมชนในการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ในระดับองค์กรใช้หลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ใช้ในการปกครอง เพื่อให้องค์กรเกิดความเข้มแข็ง มีความสามัคคีของหมู่คณะ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนาเป็นกลไกบูรณาการร่วมกับหลักธรรมาภิบาล ขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้โปร่งใส ปราศจากการทุจริตอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุวัต กระสังข์และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ดังนี้ 1. สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างศักยภาพ 2. กำหนดแผนงานประจำปีอย่างสม่ำเสมอ 3. ความพร้อมเพียงในการประชุม 4. แผนการไม่บัญญัติกฎ กติกาเพิ่มเติมและลบล้างกฎเดิม 5. แผนการให้ความเคารพผู้นำ 6. แผนการปกป้องและให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ 7. แผนการให้ความเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ปกป้องสถานที่สำคัญทางวัตถุโบราณหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้สอดคล้องกับการดูแลสภาพแวดล้อมโดยทั้ง 2 แนวทางจะก่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย

1. เทศบาลมีแผนและขั้นตอนการการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน มีทรัพยากรร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการบริหารจัดการ และมีบุคลากรที่ได้รับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

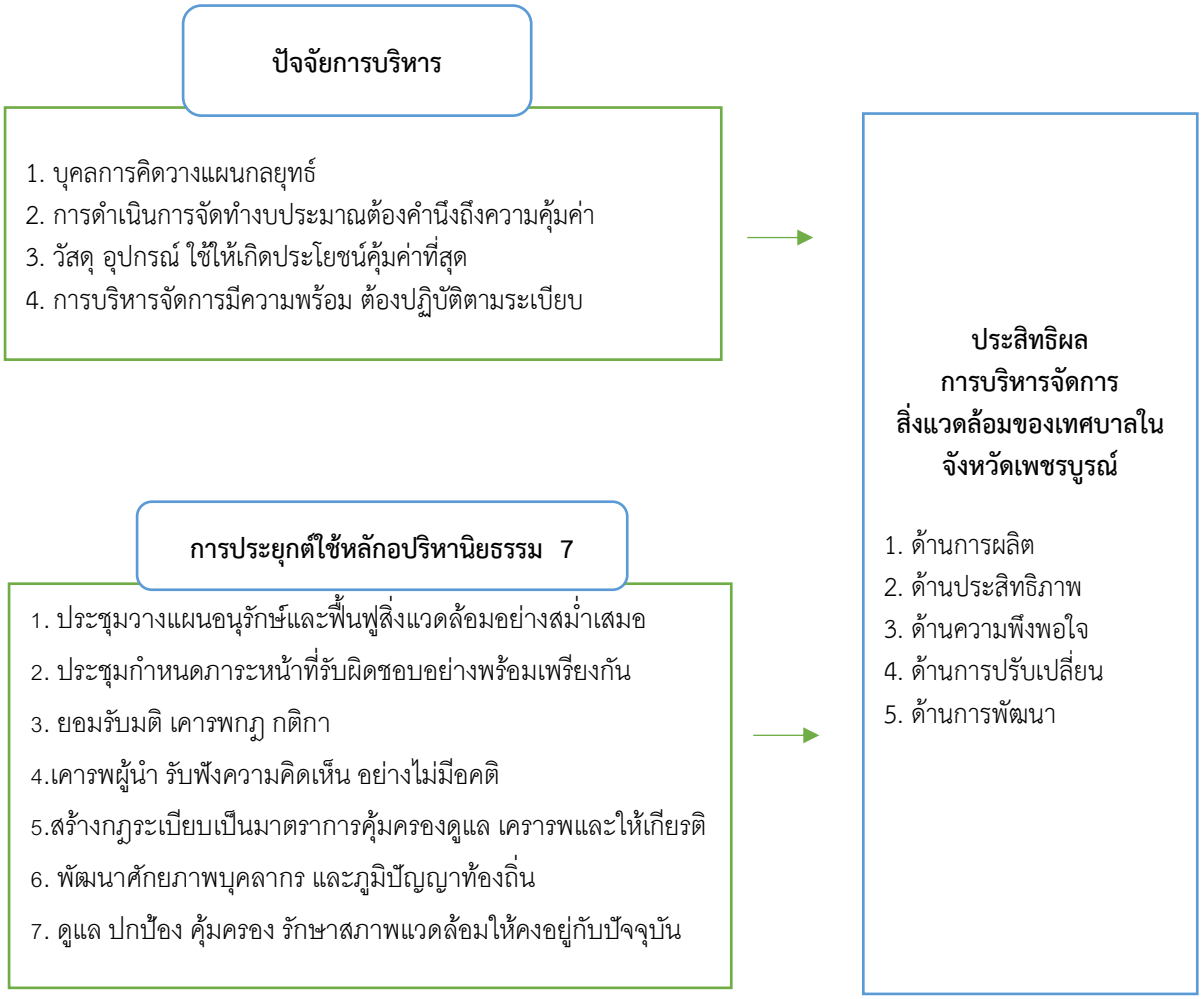
2. เทศบาลมีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้งบประมาณในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างคุ้มค่า เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และมีการประเมินผลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นขั้นเตอน

3. เทศบาลให้ความสะดวกแก่ประชาชนที่มารับบริการอย่างดีซึ่งได้รับความชื่นชมจากประชาชน และให้บริการประชาชนด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

4. เทศบาลบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้ตรงกับความต้องการของชุมชนนั้นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีความพร้อมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อความเจริญของชุมชน และมีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามสถานการณ์ที่เหมาะสม

องค์ความรู้วิจัย

จากการวิจัยเรื่องนี้ สามารถสรุปเป็นแผนภาพดังนี้



ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เทศบาลควรมีการจัดกิจกรรมโครงการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพื่อให้เข้าใจแผนงานทั่วถึงกันในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุป้าหมายของเทศบาลได้ และกำหนดขั้นตอน วิธีการ ศึกษาวิธีการที่ดีที่สุดในการทำงานนั้น ๆ และเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์

2. เทศบาลควรมีการประเมินผลการปฏิบัติงานในแต่ละระดับ และกระทำอย่างสม่ำเสมอ มีพื้นที่ให้พนักงานนำเสนองาน เช่น มีบอร์ดติดตามงานที่มีการติดตามข้อมูลได้ทุกวันเพื่อแก้ปัญหาได้ทันท่วงที เป็นต้น

3. เทศบาลควรมีโครงการอบรมเสริมทักษะความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในบริเวณเทศบาลและจัดหาเงินงบประมาณมาบริหารอย่างเพียงพอ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยรูปแบบอื่น เช่น การนำหลักไตรสิกขามาบูรณาการกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ควรศึกษาวิจัยหลักการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างอื่น เช่น การนำหลัก 4R กับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. ควรศึกษาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเพชรบูรณ์

บรรณานุกรม

โกวิทย์ พวงงาม. (2557).*การปกครองท้องถิ่นไทย.* กรุงเทพฯ: เอ็กซเปอร์เน็ท.

เกศี จันทราประภาวัฒน์. (2565). *พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิผลการจัดการขยะของเทศบาลนครลำปาง ประสิทธิผลในการบริหารจัดการขยะของเทศบาลนครลำปาง*. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เกษม จันทร์แก้ว.(2545). *การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เจริญชัย กุลวัฒนาพร. (2560). *รูปแบบการจัดการคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จักกฤช สิงห์ธนสาร. (2560). พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2), 31-44.

ถวิล จันทรัชนะ. (2534). *การบริหารเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา.

ทักษิณ ประชามอญ. (2560). รูปแบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นงลักษ์ จิ๋วจู. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของโรงงานน้ำตาลในจังหวัดกำแพงเพชร. *การประชุมวิชาการระดับนานาชาติและระดับชาติราชภัฏวิจัยครั้งที่ 5*. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ปิยะธิดา อภัยภักดิ์. (2559). ประสิทธิผลในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : วิเคราะห์กรณีการจัดการขยะของเทศบาลนครอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

พระมหาวิเศษ กนฺตธมฺโม (มั่งคั่ง). (2564). *พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาประสิทธิผลการบริหารงานของเทศบาลเมืองในจังหวัดชลบุรี* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุเมฆ สมาหิโต (ทวีกุล). (2562). *โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิผลพุทธบูรณาการการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร* (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนต์พิพัฒน์ เอี่ยมจรัส. (2558). ประสิทธิผลในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดปริมณฑล. *วารสารช่อพะยอม*, 26(2), 141-162.

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล. (2561). การประยุกต์หลักอปริหานิยธรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าชุมชนของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา. *Dhammathas Academic Journal,* 18(3), 245-254.

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ และนพดล อินทรเสนา. (2559). การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทัศน์,* 5(3), 135-250.

สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์. (2550). *หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ส.ส.ท.

สุบัณฑิต จันทร์สว่าง. (2560). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการส่งเสริมความสมานฉันท์ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์* (พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุวัฏ สอนจันทร์. (2560). *ประสิทธิผลการบริหารงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมของเทศบาลในจังหวัดนนทบุรี* (พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อนุวัต กระสังข์ และคณะ. (2558). การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 4(2), 241-259.

Gibson and Other. (1982). *Organizations: Behavior, Structure, Processes.* (4th ed.), Austin. TX: Business Publications.

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดล : กรณีศึกษา(นายบุญล้อม เต้าแก้ว) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี*

New theory Agriculture to the Khok Nong Na Model: A case study on (Mr. Bunlom Taokaew) Sufficiency Economy Learning Center, Suan Lom Sririn, Nong No Sub-district, Mueang District, Saraburi Province

ไพฑูรย์ แม่กรอง และ วงศ์สถิตย์ วิสุภี*
Paithoon Maekroong and Wongsatit Wisupee
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
Graduate School, Learning Institute For Everyone
Corresponding Author E-mail: addy2522@gmail.com*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว 2) ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ และ 3) ศึกษาการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษาและการถอดบทเรียน ศึกษาพื้นที่ 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ จังหวัดสระบุรี และไร่รักษ์แม่กรอง จังหวัดนครราชสีมา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 29 คน เลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์ ประกอบการศึกษาเอกสารและการศึกษาดูงาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) นายบุญล้อมประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ โดยจัดการพื้นที่โคกสำหรับอยู่อาศัย ปลูกพืชหลายระดับ และเลี้ยงสัตว์ พื้นที่หนองสำหรับกักเก็บและกระจายน้ำด้วยคลองไส้ไก่ และพื้นที่นาสำหรับปลูกข้าวและพืชอาหารบนหัวคันนา 2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เกี่ยวข้องมี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่และกสิกรรมธรรมชาติ ด้านการบริหารจัดการพื้นที่และทรัพยากร และด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำ ชุมชน และภาคีเครือข่าย และ 3) ไร่รักษ์แม่กรองมีพื้นที่ประมาณ 7 ไร่ ลักษณะเป็นเนินลาดเชิงเขา มีการปรับใช้แนวคิดโคก หนอง นา โมเดลผ่านการปลูกพืชผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ การขุดหนองกักเก็บน้ำ และการทดลองปลูกข้าวไร่แบบหยอดหลุม ซึ่งพบว่าข้าวสามารถเจริญเติบโตและออกรวงได้ รวมทั้งมีการนำผลผลิตมาบริโภค จำหน่าย และแบ่งปัน ข้อค้นพบสะท้อนว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้จากพื้นที่ต้นแบบจำเป็นต้องปรับรูปแบบการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทภูมิสังคมและทรัพยากรของแต่ละพื้นที่

คำสำคัญ: เกษตรทฤษฎีใหม่; โคก หนอง นา โมเดล; ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์; ไร่รักษ์แม่กรอง

* Received December 22, 2023; Revised June 20, 2024; Accepted July 29, 2024

ABSTRACT

This research article aimed to 1) study the methods of applying the New Theory of Agriculture to the Khok Nong Na Model by Mr. Bunlom Taokaew; 2) examine the success factors associated with its application; and 3) investigate the application of the acquired knowledge at Rai Rak Mae Krong. This research employed a qualitative approach using a case study and lessons learned. The study was conducted in two areas: the Suan Lom Sririn Sufficiency Economy Learning Center in Saraburi Province and Rai Rak Mae Krong in Nakhon Ratchasima Province. The 29 key informants were selected through purposive sampling. Data were collected through observation and interviews, supplemented by document review and study visits. The data were analyzed using content analysis, and the findings were presented through descriptive analysis.

The research findings revealed that 1) Mr. Bunlom applied the New Theory of Agriculture to an area of approximately 20 rai by managing the khok area for residential purposes, multilevel planting, and animal husbandry; the nong area for water storage and distribution through Sai Kai canals; and the na area for rice cultivation and growing food crops on raised paddy bunds. 2) Three success-related factors were identified: knowledge of the New Theory of Agriculture and natural farming principles, land and resource management, and the participation of leaders, communities, and network partners. 3) Rai Rak Mae Krong, covering approximately 7 rai of sloping foothill terrain, adapted the Khok Nong Na Model through integrated crop cultivation, animal husbandry, pond excavation for water storage, and experimental upland rice cultivation using the dibbling method. The rice was found to grow and produce panicles. Agricultural products were also used for household consumption, sale, and sharing. The findings indicate that transferring knowledge from a model site requires adapting implementation approaches to the socio-geographical context and resources of each area.

Keywords: New Theory of Agriculture; Khok Nong Na Model; Suan Lom Sririn Sufficiency Economy Learning Center; Rai Rak Mae Krong

บทนำ

ภาคเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมไทย โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรดินและน้ำในการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังเผชิญปัญหาความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง การขาดแคลนน้ำ และต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อรายได้และความมั่นคงในการดำรงชีพ โดยเฉพาะเกษตรกรที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการจัดการทรัพยากรการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และศักยภาพของครัวเรือน เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ สมาพร เรืองสังข์ (2567) อธิบายว่า การทำเกษตรเชิงเดี่ยวและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกอาจก่อให้เกิดปัญหาต้นทุนการผลิต ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และความเปราะบางทางเศรษฐกิจของเกษตรกร จึงควรส่งเสริมระบบเกษตรกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่มุ่งส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีแนวทางจัดสรรพื้นที่ตามสัดส่วน 30:30:30:10 ประกอบด้วย พื้นที่แหล่งน้ำร้อยละ 30 พื้นที่ปลูกข้าวร้อยละ 30 พื้นที่ปลูกพืชไร่และพืชสวนร้อยละ 30 และพื้นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมอื่น ๆ ร้อยละ 10 ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนตามสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมุ่งให้เกษตรกรมีอาหารเพียงพอ ลดรายจ่าย และสร้างรายได้จากผลผลิตส่วนเกิน (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, ม.ป.ป.) แนวคิดดังกล่าวได้รับการพัฒนาสู่รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งเป็นการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมแบบผสมผสาน ประกอบด้วย โคก สำหรับปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ หนอง สำหรับกักเก็บและกระจายน้ำ และนา สำหรับเพาะปลูกข้าวและพืชอาหาร โดยมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกับการดำรงชีพของครัวเรือน (มาริษา ศรีษะแก้ว และคณะ, 2563)

การดำเนินงานตามแนวคิดโคก หนอง นา โมเดล มิได้ขึ้นอยู่กับการจัดสรรพื้นที่เพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องอาศัยองค์ความรู้ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (2565) อธิบายว่า การทำเกษตรแบบผสมผสาน ภาวะผู้นำ ความร่วมมือ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกร เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับชยุต อินทร์พรหม (2561) ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน และพบว่า การผสมผสานกิจกรรมด้านกสิกรรม ประมง และปศุสัตว์ มีส่วนส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและความมั่นคงทางอาหาร ขณะที่สมาพร เรืองสังข์ (2567) ให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากร การพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างอาชีพ และการรวมกลุ่มของเกษตรกร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม

กรณีศึกษาที่น่าสนใจ คือ นายบุญล้อม เต้าแก้ว ปราชญ์ชาวบ้านแห่งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ซึ่งนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ โดยจัดการพื้นที่โคก หนอง และนา ร่วมกับการปลูกพืชผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ และการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้ทรัพยากรภายในพื้นที่เกื้อกูลกัน บุญล้อม เต้าแก้ว (2561) ได้นำเสนอแนวทางการจัดการน้ำสำหรับพื้นที่เกษตรขนาดเล็ก โดยประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการดำรงชีพ ตลอดจนพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกรและผู้สนใจ กรณีดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อการถอดบทเรียนเกี่ยวกับวิธีคิด กระบวนการดำเนินงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการจัดการพื้นที่ตามแนวคิดโคก หนอง นา โมเดล การนำองค์ความรู้จากพื้นที่ต้นแบบไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นจำเป็นต้องพิจารณาความแตกต่างของบริบทภูมิสังคม โดยเฉพาะภูมิประเทศ สภาพดิน แหล่งน้ำ และขนาดพื้นที่ ทั้งนี้ ไร่รักษ์แม่กรอง ตั้งอยู่บ้านโป่งกระทิง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ประมาณ 7 ไร่ ลักษณะเป็นพื้นที่เนินลาดเชิงเขา ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ราบลุ่มของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ความแตกต่างดังกล่าวทำให้เกิดประเด็นที่ควรศึกษาเกี่ยวกับการปรับรูปแบบการจัดการโคก การกักเก็บน้ำ การเลือกชนิดพืช และการปลูกข้าวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้จากต้นแบบไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาที่นำมาพิจารณาส่วนใหญ่มุ่งอธิบายหลักการจัดการพื้นที่ องค์ประกอบของโคก หนอง นา โมเดล และปัจจัยสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร ขณะที่การศึกษาของบุญล้อม เต้าแก้ว (2561) เน้นการจัดการน้ำและพื้นที่เกษตรกรรมภายในแหล่งเรียนรู้ต้นแบบเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม เอกสารดังกล่าวยังอธิบายไม่เพียงพอเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดและปรับประยุกต์องค์ความรู้จากพื้นที่ต้นแบบไปสู่พื้นที่ที่มีลักษณะภูมิสังคมแตกต่างกัน โดยเฉพาะเงื่อนไขการ

จัดการทรัพยากรและผลที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้ในพื้นที่เนินลาดเชิงเขา ประเด็นนี้จึงเป็นช่องว่างของการวิจัยที่ควรศึกษาเพิ่มเติม เพื่อทำความเข้าใจว่าแนวปฏิบัติใดสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง แนวปฏิบัติใดต้องปรับเปลี่ยน และปัจจัยใดเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในบริบทพื้นที่ใหม่

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ จังหวัดสระบุรี โดยมุ่งศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ การปรับรูปแบบการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับบริบทภูมิสังคม และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน อันจะเป็นแนวทางสำหรับการจัดการทรัพยากรการเกษตร การพึ่งพาตนเองของครัวเรือน และการขยายผลองค์ความรู้สู่เกษตรกรและชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดลของนายบุญล้อมเต้าแก้ว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคกหนองนาโมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้โคกหนองนาโมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว สู่ไร่รักษ์แม่กรอง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะการศึกษากรณีศึกษาและการถอดบทเรียน (Lessons Learned) โดยมุ่งศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดล ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานของนายบุญล้อม เต้าแก้ว และการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ไร่รักษ์แม่กรอง การศึกษาดำเนินการโดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน และการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยและพื้นที่ศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งถอดบทเรียนแนวคิด วิธีการดำเนินงาน และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว และศึกษาการนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่มีบริบทภูมิสังคมแตกต่างกัน โดยกำหนดพื้นที่ศึกษา 2 แห่ง ได้แก่

1.1 ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ตั้งอยู่บ้านแถว หมู่ที่ 7 ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ศึกษาต้นแบบในการถอดบทเรียนการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินงานประมาณ 20 ไร่ โดยมีการจัดการพื้นที่โคก หนอง และนา ควบคู่กับการปลูกพืชแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ และการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อศึกษาวิธีคิด แนวทางการดำเนินงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการจัดการพื้นที่ตามแนวคิดดังกล่าว

1.2 ไร่รักษ์แม่กรอง ตั้งอยู่บ้านโป่งกระทิง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ประมาณ 7 ไร่ เป็นพื้นที่ศึกษาการนำองค์ความรู้จากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ไปประยุกต์ใช้ โดยพื้นที่มีลักษณะเป็นเนินลาดเชิงเขา ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ต้นแบบ การศึกษามุ่ง

พิจารณาแนวทางการปรับใช้หลักการจัดการพื้นที่โคก หนอง และนาให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรที่มีอยู่ และกิจกรรมทางการเกษตรที่ดำเนินการในพื้นที่

การศึกษาพื้นที่ทั้ง 2 แห่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจวิธีการดำเนินงานของพื้นที่ต้นแบบและการนำแนวปฏิบัติไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อีกแห่งหนึ่ง โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ การบริหารจัดการทรัพยากร และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามบริบทของแต่ละพื้นที่

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 29 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแบ่งตามพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย 1) นายบุญล้อม เต้าแก้ว จำนวน 1 คน 2) นายบุญลือ เต้าแก้ว ซึ่งเป็นบิดาของนายบุญล้อม จำนวน 1 คน 3) มารดาของนายบุญล้อม จำนวน 1 คน 4) บุตรธิดา จำนวน 2 คน 5) คนงาน จำนวน 2 คน 6) ทีมงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ จำนวน 2 คน 7) กำนัน จำนวน 2 คน 8) ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านแถว จำนวน 2 คน และ 9) ประชาชนที่เข้ามาศึกษาดูงาน จำนวน 2 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากไร่รักษ์แม่กรอง จำนวน 14 คน ประกอบด้วย 1) คนงาน จำนวน 2 คน 2) ช่างก่อสร้าง จำนวน 2 คน 3) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน 4) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน 5) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน 6) เจ้าของฟาร์มเลี้ยงไก่ จำนวน 1 คน 7) ผู้เกี่ยวข้องกับโคก หนอง นาบุญโตโมเดล จำนวน 2 คน 8) ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 2 คน และ 9) ชาวบ้านที่รับซื้อผลผลิตและได้รับการแบ่งปันผลผลิตจากไร่รักษ์แม่กรอง จำนวน 2 คน

ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 กลุ่มเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในบทบาทต่าง ๆ ทั้งผู้ดำเนินงาน สมาชิกครอบครัว ผู้ปฏิบัติงาน ผู้นำชุมชน และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเกษตร โดยข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวนำมาใช้ประกอบการศึกษาวิธีการจัดการพื้นที่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ โดยใช้ศึกษาการดำเนินงานในพื้นที่ต้นแบบและพื้นที่ประยุกต์ใช้ ดังนี้

3.1 แบบสังเกต ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และกิจกรรมการดำเนินงานตามแนวคิดโคก หนอง นา โมเดล ทั้งการจัดการพื้นที่โคก หนอง และนา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจัดการทรัพยากรน้ำ และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในพื้นที่ศึกษา

3.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวคิด ประสบการณ์ วิธีการดำเนินงาน การจัดการทรัพยากร ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และการนำองค์ความรู้ด้านโคก หนอง นา โมเดลไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ไร่รักษ์แม่กรอง

นอกจากนี้ การศึกษายังใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดูงานและการอบรมเชิงปฏิบัติการประกอบการวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจแนวทางการดำเนินงานและบริบทของพื้นที่ศึกษา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในการวิจัย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ โคก หนอง นา โมเดล การจัดการทรัพยากรดินและน้ำ การพึ่งพาตนเอง และแนวทางการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ เพื่อนำมาใช้ประกอบการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 จัดทำแผนดำเนินงานวิจัย โดยกำหนดแนวทางการศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ต้นแบบและพื้นที่ประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.3 ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และแนวทางการนำองค์ความรู้ไปใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง

4.4 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 แห่ง โดยใช้แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาดูงานและการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแนวคิดโคก หนอง นา โมเดล

4.5 นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ การศึกษาดูงาน และการอบรมเชิงปฏิบัติการมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประเด็น ได้แก่

5.1 การวิเคราะห์วิธีการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว โดยพิจารณาแนวคิดและแนวปฏิบัติในการจัดการพื้นที่โคก หนอง และนา รวมทั้งกิจกรรมการผลิตและการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

5.2 การวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดล โดยพิจารณาประเด็นด้านความรู้ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.3 การวิเคราะห์การนำองค์ความรู้จากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง โดยพิจารณาการจัดการพื้นที่โคก หนอง และนา ตลอดจนกิจกรรมการผลิตและผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามข้อมูลที่รวบรวมได้

จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามลำดับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้เห็นแนวทางการดำเนินงาน ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และลักษณะการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในบริบทพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา สามารถนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. ผลการศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว

ผลการศึกษาพบว่า นายบุญล้อม เต้าแก้ว ได้นำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 20 ไร่ ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ พืช และสัตว์ให้เกื้อกูลกันภายในพื้นที่ ผ่านการจัดการองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ โคก หนอง และนา ดังนี้

1.1 การจัดการพื้นที่โคก

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่โคกมีแนวคิดสำคัญ คือ การนำดินที่ได้จากการขุดหนองน้ำมาถมเป็นพื้นที่ยกระดับ เพื่อใช้ประโยชน์ในการอยู่อาศัย การปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ โดยนายบุญล้อม เต้าแก้ว อธิบายว่า “เอาดินมาทำโคก เป็นที่อยู่อาศัย ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง และเลี้ยงสัตว์” ซึ่งสะท้อนแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินที่เกิดจากการขุดแหล่งน้ำให้เกิดความคุ้มค่า ในด้านการดำเนินงาน มีการจัดพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง และการปลูกพืช 5 ระดับ ได้แก่ ไม้สูง ไม้กลาง ไม้เตี้ย ไม้เลื้อยเรี่ยดิน และไม้หัวใต้ดิน เพื่อให้พื้นที่สามารถรองรับการปลูกพืชหลากหลายชนิด นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมการผลิตที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรือนผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โรงเรือนสมุนไพร โรงเรือนเพาะเห็ด การเลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมด้านการประมง โดยมุ่งใช้ประโยชน์จากพื้นที่และทรัพยากรที่มีอยู่ในการผลิตอาหารและปัจจัยการผลิตสำหรับการเกษตร ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการจัดการพื้นที่โคกของนายบุญล้อมมิได้จำกัดอยู่เพียงการปรับสภาพพื้นที่ให้สูงขึ้น แต่เป็นการใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมการผลิตหลายประเภท โดยผสมผสานการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการผลิตปัจจัยทางการเกษตรเข้าด้วยกัน

1.2 การจัดการพื้นที่หนอง

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่หนองมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อกักเก็บน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรและกิจกรรมการดำรงชีพตลอดทั้งปี โดยมีองค์ประกอบในการจัดการน้ำ ได้แก่ การขุดหนองน้ำ การขุดคลองไส้ไก่ และการจัดทำหลุมขนมครก เพื่อรองรับการกักเก็บและกระจายน้ำภายในพื้นที่ การขุดหนองน้ำเป็นการจัดเตรียมแหล่งน้ำสำหรับใช้ในช่วงฤดูแล้ง รวมทั้งรองรับน้ำในช่วงที่มีฝนตกชุกหรือน้ำไหลหลาก ส่วนการขุดคลองไส้ไก่เป็นการจัดทำร่องน้ำลักษณะคดเคี้ยวไปตามสภาพพื้นที่ เพื่อกระจายน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่เพาะปลูก ขณะที่หลุมขนมครกเป็นองค์ประกอบสำหรับรองรับน้ำในบริเวณที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มโอกาสในการกักเก็บน้ำภายในพื้นที่เกษตรกรรม นอกจากนี้ พื้นที่หนองยังใช้ประโยชน์ในการเลี้ยงสัตว์น้ำและปลูกพืชที่เหมาะสมกับบริเวณแหล่งน้ำ โดยเชื่อมโยงกับการผลิตอาหารสำหรับการบริโภคภายในครัวเรือน การดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนแนวทางการบริหารจัดการน้ำให้สามารถรองรับกิจกรรมทางการเกษตรหลายประเภทภายในพื้นที่เดียวกัน

1.3 การจัดการพื้นที่นา

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการพื้นที่นามุ่งเน้นการปลูกข้าวอินทรีย์พันธุ์พื้นบ้านเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน โดยมีแนวคิดในการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัว และใช้ประโยชน์จากพื้นที่นาในการผลิตอาหารประเภทอื่นร่วมด้วยจากข้อมูลการศึกษา นายบุญล้อมกำหนดพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 4 ไร่ โดยคำนึงถึงความต้องการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 7 คน และมีการทำนาปรังควบคู่กับการผลิตข้าวสำหรับบริโภคภายในครัวเรือน ในด้านการจัดการพื้นที่ มีการยกระดับหัวคันนาให้สูงประมาณ 1 เมตร และขยายความกว้างของคันนา เพื่อเพิ่มพื้นที่รองรับการกักเก็บน้ำและใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก โดยมีการปลูกหญ้าแฝกและพืชตามแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รวมทั้งปลูกผักสวนครัวหลายชนิดบนหัวคันนา ซึ่งเรียกว่า “หัวคันนาทองคำ” เป็นแนวทางการใช้พื้นที่คันนาให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านการจัดการน้ำและการผลิตอาหาร นอกจากนี้ การปลูกข้าวอินทรีย์ยังเชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตในพื้นที่นา เช่น กุ้ง หอย ปู และปลา เพื่อเป็นแหล่งอาหารสำหรับครัวเรือน สะท้อนรูปแบบการจัดการพื้นที่นาที่มิได้มุ่งผลิตข้าวเพียงอย่างเดียว แต่มีการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมเกษตรกรรมที่เกื้อกูลกัน

โดยสรุป ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิธีการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคกหนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว มีลักษณะสำคัญ คือ การจัดการพื้นที่โคกสำหรับการอยู่อาศัย การ

ปลูกพืช และการเลี้ยงสัตว์ การจัดการพื้นที่หนองสำหรับการกักเก็บและกระจายน้ำ และการจัดการพื้นที่นาสำหรับการปลูกข้าวและพืชอาหาร โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนเข้ากับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในพื้นที่เกษตรกรรม

2. ผลการศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว สามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านความรู้ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านความรู้ พบว่า นายบุญล้อมนำองค์ความรู้สำคัญ 4 ประการมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ 1) เกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเน้นการจัดการที่ดินและน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่ 2) โคก หนอง นา โมเดล ซึ่งคำนึงถึงปัจจัยการออกแบบพื้นที่ 5 ประการ ได้แก่ ทิศ ลม ดิน น้ำ และคน 3) บันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง ประกอบด้วย พอกิน พอใช้ พออยู่ พอร่มเย็น บุญ ทาน เก็บรักษา ขาย และข่าย และ 4) หลักกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 10 ประการ ครอบคลุมการจัดกลุ่มและเตรียมพื้นที่ การปลูกป่า 5 ระดับ การปลูกหญ้าแฝก การจัดการแมลง การห่มดิน การบำรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ การปฏิบัติตามแนวทางคาถาเลี้ยงดิน การจัดพื้นที่ให้เป็นระเบียบ และการดูแลอุปกรณ์การเกษตร องค์ความรู้ดังกล่าวนำมาใช้ในการออกแบบพื้นที่และถ่ายทอดแก่ผู้สนใจผ่านการศึกษาดูงานและการฝึกปฏิบัติ

2.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ พบว่า ศูนย์เรียนรู้มีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น หลักสูตรอบรม 4 คืน 5 วัน และกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า “สูตรวางยา 5 เม็ด” ซึ่งเน้นการเรียนรู้กสิกรรมธรรมชาติ การออกแบบพื้นที่ การลงมือปฏิบัติ กิจกรรมเอามื้อสามัคคี และการสร้างเครือข่าย โดยมีฐานเรียนรู้ 3 ด้าน ได้แก่ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการให้ความรู้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการผลิตปัจจัยการเกษตรขึ้นใช้เอง เช่น ปุ๋ยหมัก จุลินทรีย์ และน้ำหมักชีวภาพ รวมถึงการนำวัสดุเหลือใช้ เช่น ผักตบชวา ก้านกล้วย และมูลสัตว์ กลับมาใช้ประโยชน์ เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยกา รผลิตจากภายนอก

2.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม พบว่าการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงาน 5 ภาคส่วน ได้แก่ 1) ผู้นำ โดยนายบุญล้อมใช้แนวทาง “แนะให้นำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส” ในการถ่ายทอดความรู้ 2) ประชาชน ซึ่งนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง เช่น ศูนย์เรียนรู้ตำบลม่วงงาม อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี 3) ชุมชน โดยสร้างความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน ตามแนวคิด “บวร” 4) ภาคเอกชน ซึ่งมีส่วนสนับสนุนผ่านโครงการ “พลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน” โดยมีบริษัทเชฟรอนประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และ 5) ภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรจังหวัด และเรือนจำกลางจังหวัดสระบุรี ที่นำบุคลากรเข้ารับการอบรมและศึกษาดูงาน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความรู้เป็นพื้นฐานของการจัดการพื้นที่ การบริหารจัดการสนับสนุนการนำความรู้ไปปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้

3. ผลการศึกษาการประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว สู่ไร่รักษ์แม่กรอง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัยพบว่า การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรองเกิดจากการศึกษาพื้นที่ต้นแบบของนายบุญล้อม เต้าแก้ว ร่วมกับการศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้อื่น และนำแนวปฏิบัติมาปรับให้เหมาะสมกับพื้นที่เนินลาดเชิงเขาขนาดประมาณ 7 ไร่ โดยมีผลการศึกษาดังนี้

3.1 การศึกษาดูงานและการเรียนรู้จากพื้นที่ต้นแบบ พบว่า ผู้วิจัยได้เรียนรู้แนวทางการจัดการพื้นที่และทรัพยากรจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ และศึกษาดูงานเพิ่มเติมที่โคก หนอง นาบุญโตโมเดล อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยได้รับแนวทางการเลี้ยงสัตว์และการใช้พื้นที่ เช่น การเลี้ยงไก่ในตะกร้าและการเลี้ยงหอยเชอร์รี่สีทอง ทั้งยังพบข้อจำกัดด้านการกักเก็บน้ำจากกรณีหนองน้ำที่ขุดแล้วไม่สามารถเก็บน้ำไว้ได้ การศึกษาดูงานดังกล่าวจึงเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เพื่อนำมาพิจารณาปรับใช้ตามสภาพพื้นที่ของไร่รักษ์แม่กรอง

3.2 การประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลในไร่รักษ์แม่กรอง พบว่า มีการจัดการพื้นที่ 3 ส่วน ได้แก่ 1) พื้นที่โคก มีการจัดพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย 3 หลัง ปลูกพืชแบบผสมผสานตามแนวคิดพืช 5 ระดับ ได้แก่ ไม้สูง เช่น สักและพะยูง ไม้กลาง เช่น ลำไย ขนุน และมะละกอ ไม้เตี้ย เช่น กล้วยและมะเขือ ไม้เลื้อย เช่น ฟักทองและแตงกวา และไม้หัวใต้ดิน เช่น ขิงและข่า นอกจากนี้ ยังจัดทำแปลงผักสวนครัว 3 แปลง และเลี้ยงสัตว์หลายประเภท ได้แก่ กบ หอยขม หอยเชอร์รี่สีทอง ปลาดุก และไก่ไข่ โดยใช้บ่อเลี้ยงสัตว์และตะกร้าเลี้ยงไก่ตามความเหมาะสมของพื้นที่ 2) พื้นที่หนอง มีการขุดหนองน้ำขนาดประมาณ 1 งาน เพื่อกักเก็บน้ำและเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยมีการเลี้ยงปลานิลจำนวนประมาณ 2,000 ตัวตามข้อมูลที่รายงาน หอยขม และกบในกระชังลอยน้ำ รวมทั้งปลูกพืชบริเวณรอบหนอง เช่น มะพร้าวน้ำหอม กล้วย และตะไคร้ เพื่อใช้ประโยชน์จากพื้นที่โดยรอบแหล่งน้ำ 3) พื้นที่นา มีการปรับแนวทางการปลูกข้าวให้เหมาะสมกับพื้นที่ลาดเชิงเขา โดยทดลองปลูกข้าวไร่ด้วยวิธีหยอดเมล็ดลงหลุมแทนการทำนาในพื้นที่ราบ ผลการสังเกตพบว่าข้าวสามารถเจริญเติบโตและออกรวงได้ แต่ยังไม่มีข้อมูลปริมาณผลผลิตสำหรับประเมินประสิทธิภาพการเพาะปลูก

3.3 ผลที่เกิดขึ้นด้านการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ พบว่า การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในไร่รักษ์แม่กรองมีการใช้ประโยชน์จากผลผลิต 3 ด้าน ได้แก่ 1) การนำพืชผักและสัตว์ที่เลี้ยงมาบริโภคภายในครัวเรือน เพื่อลดการซื้ออาหารบางประเภทจากภายนอก 2) การนำผลผลิตบางส่วน เช่น ผักสวนครัว กบ ปลาดุก หอยเชอร์รี่สีทอง และไข่ไก่ ไปจำหน่าย และ 3) การแบ่งปันผลผลิตแก่ญาติพี่น้องและประชาชนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อมูลต้นทุน รายรับ และผลผลิตเชิงปริมาณที่เพียงพอสำหรับยืนยันระดับความสำเร็จทางเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สะท้อนว่า การนำโคก หนอง นา โมเดลไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรองเป็นการปรับแนวคิดและกิจกรรมการเกษตรให้สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคม โดยเน้นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อสนับสนุนการผลิตอาหาร การใช้ประโยชน์จากผลผลิต และการพึ่งพาตนเองของครัวเรือน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว

ผลการวิจัยพบว่า นายบุญล้อม เต้าแก้ว นำเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้โดยเชื่อมโยงการจัดการพื้นที่โคก หนอง และนาเข้าด้วยกัน เพื่อให้ทรัพยากรดิน น้ำ พืช และสัตว์สามารถเกื้อกูลกันในระบบเกษตรกรรม ซึ่งสะท้อนแนวคิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการผลิตอาหารเพื่อสนับสนุนการพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ (ม.ป.ป.) ที่มุ่งบริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร โดยสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1.1 การจัดการพื้นที่โคก การนำดินจากการขุดหนองมาสร้างพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย ปลูกพืช 5 ระดับ และเลี้ยงสัตว์ สะท้อนการใช้ทรัพยากรภายในพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมการเกษตรหลายประเภท ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการทำเกษตรแบบผสมผสานช่วยให้ครัวเรือนมีทางเลือกในการผลิตอาหารและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้หลากหลาย สอดคล้องกับพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (2565) ที่อธิบายว่าการจัดการพื้นที่โคกตามแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการดำรงชีพและการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์และการนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ยังสะท้อนแนวทางการจัดการทรัพยากรหมุนเวียนภายในระบบเกษตรกรรม

1.2 การจัดการพื้นที่หนอง การขุดหนองน้ำร่วมกับคลองไส้ไก่และหลุมขนมครกแสดงให้เห็นความสำคัญของการจัดการน้ำที่สัมพันธ์กับการออกแบบพื้นที่เกษตรกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากน้ำเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ การจัดแหล่งกักเก็บและกระจายน้ำจึงช่วยรองรับกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย สอดคล้องกับมาริษา ศรีษะแก้ว และคณะ (2563) ที่อธิบายว่าการกักเก็บและกระจายน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญของโคก หนอง นา โมเดล อย่างไรก็ตาม การศึกษายังไม่มีข้อมูลปริมาณน้ำหรือประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำ จึงสามารถอธิบายได้ในระดับแนวทางการจัดการเท่านั้น

1.3 การจัดการพื้นที่นา การปลูกข้าวอินทรีย์ควบคู่กับการยกระดับหัวคันนาเพื่อปลูกพืชอาหารสะท้อนการใช้พื้นที่นาให้เกิดประโยชน์มากกว่าการผลิตข้าวเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการปลูกพืชหลายประเภทช่วยเพิ่มความหลากหลายของแหล่งอาหารภายในครัวเรือน สอดคล้องกับมาริษา ศรีษะแก้ว และคณะ (2563) ที่อธิบายว่าการจัดการพื้นที่นาตามแนวคิดโคก หนอง นา โมเดล มุ่งสนับสนุนการผลิตอาหารและลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก

จากผลการศึกษาดังกล่าว สามารถอภิปรายได้ว่า จุดสำคัญของการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่มิได้อยู่ที่การแบ่งพื้นที่เป็นโคก หนอง และนาเท่านั้น แต่เป็นการออกแบบกิจกรรมการผลิตให้เชื่อมโยงกับทรัพยากรที่มีอยู่และความต้องการของครัวเรือนเมื่อพิจารณาผลการศึกษาทั้ง 3 ประเด็นร่วมกัน พบว่าลักษณะสำคัญของการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ของนายบุญล้อม คือ การบริหารจัดการพื้นที่โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำ พื้นที่ปลูกพืช และกิจกรรมการผลิตภายในครัวเรือน ซึ่งสะท้อนการนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ในเชิงปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการในการดำรงชีพ มากกว่าการยึดติดกับรูปแบบการแบ่งพื้นที่เพียงอย่างเดียว

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดล ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับกระบวนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ในลักษณะที่เกื้อหนุนกัน โดยความรู้เป็นพื้นฐานของการตัดสินใจและการออกแบบพื้นที่ การบริหารจัดการช่วยให้สามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ ส่วนการมีส่วนร่วมสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งนี้ สามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านความรู้ การนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ บันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง และหลักกสิกรรมธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ สะท้อนว่าความรู้เป็นพื้นฐานสำคัญของการออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่ โดยเฉพาะการพิจารณาปัจจัยด้านทิศ ลม ดิน น้ำ และคน เพื่อเลือกแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม สอดคล้องกับสมาพร เรืองสังข์ (2567) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้และการปรับใช้เกษตร

ทฤษฎีใหม่ตามบริบทพื้นที่เพื่อสนับสนุนคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ตัดสินใจและแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง มากกว่าการปฏิบัติตามรูปแบบที่กำหนดไว้เพียงอย่างเดียว

2.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมอบรมควบคู่กับการฝึกปฏิบัติจริงและการส่งเสริมให้ผลิตปัจจัยการเกษตรขึ้นใช้เอง สะท้อนการเชื่อมโยงองค์ความรู้กับการบริหารจัดการทรัพยากร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติช่วยให้ผู้เข้าร่วมเห็นกระบวนการดำเนินงานและสามารถปรับใช้ตามศักยภาพของตนเอง ขณะที่การนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์เป็นแนวทางลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก สอดคล้องกับชยุต อินทร์พรหม (2561) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการกิจกรรมเกษตรกรรมแบบผสมผสานและการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการพึ่งพาตนเอง อย่างไรก็ตาม การวิจัยยังไม่มีข้อมูลเปรียบเทียบต้นทุนการผลิต จึงไม่สามารถระบุระดับการลดต้นทุนได้อย่างชัดเจน

2.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้มีความเกี่ยวข้องกับผู้นำประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน และภาครัฐ โดยเฉพาะบทบาทของนายบุญล้อมในการถ่ายทอดความรู้ผ่านการสาธิตและการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วม สอดคล้องกับพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (2565) ที่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำ ความร่วมมือ และการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนโคก หนอง นา โมเดล ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายอาจช่วยสนับสนุนการเผยแพร่และขยายองค์ความรู้ไปสู่พื้นที่อื่น แต่ยังจำเป็นต้องมีข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประเมินผลของความร่วมมืออย่างเป็นระบบ

จากการอภิปรายทั้ง 3 ด้าน สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ความรู้ การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทแตกต่างกันแต่เกื้อหนุนกันในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ โดยความรู้ช่วยกำหนดแนวทางการปฏิบัติ การบริหารจัดการสนับสนุนการนำแนวทางดังกล่าวไปดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการขยายผล ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นข้อสังเคราะห์จากกรณีศึกษา ซึ่งยังจำเป็นต้องมีหลักฐานเพิ่มเติมหากต้องการยืนยันเป็นรูปแบบหรือกลไกความสำเร็จที่สามารถใช้ได้ทั่วไป

3. การประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลของนายบุญล้อม เต้าแก้ว สู่ไร่รักษ์แม่กรอง ตำบลวังกะทะ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิจัยพบว่า การนำองค์ความรู้โคก หนอง นา โมเดลไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรองมีลักษณะสำคัญ คือ การปรับแนวทางการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับบริบทภูมิสังคม โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างพื้นที่ต้นแบบขนาดประมาณ 20 ไร่ กับพื้นที่ไร่รักษ์แม่กรองขนาดประมาณ 7 ไร่ ซึ่งมีลักษณะเป็นเนินลาดเชิงเขา ความแตกต่างดังกล่าวทำให้การประยุกต์ใช้จำเป็นต้องพิจารณาลักษณะภูมิประเทศ แหล่งน้ำ และกิจกรรมทางการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ สามารถอภิปรายได้ดังนี้

3.1 การปรับรูปแบบการจัดการพื้นที่ตามบริบทภูมิสังคม การนำแนวคิดโคก หนอง นา โมเดลมาปรับใช้ในไร่รักษ์แม่กรองโดยไม่ยึดรูปแบบของพื้นที่ต้นแบบทั้งหมด สะท้อนว่าการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมจำเป็นต้องพิจารณาสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเฉพาะการเลือกกิจกรรมการผลิตและการจัดการน้ำให้เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ม.ป.ป.) ที่ระบุว่าการจัดสรรพื้นที่ตามสัดส่วน 30:30:30:10 สามารถปรับเปลี่ยนตามสภาพพื้นที่ได้ นอกจากนี้ การนำแนวปฏิบัติจากโคก หนอง นาบุญโตโมเดลมาประยุกต์ใช้ร่วมด้วยยังสะท้อนว่าการเรียนรู้เกิดจากการนำประสบการณ์หลายแหล่งมาพิจารณาให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง

3.2 การจัดการพื้นที่โคก หนอง และนาในพื้นที่ลาดเชิงเขา การปลูกพืชแบบผสมผสาน การเลี้ยงสัตว์ การขุดหนองน้ำ และการทดลองปลูกข้าวไร่แสดงให้เห็นการปรับกิจกรรมเกษตรกรรมตามข้อจำกัดของพื้นที่ โดยเฉพาะการใช้วิธีปลูกข้าวไร่แบบหยอดหลุมแทนการทำนาแบบทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากพื้นที่ต้นแบบ สอดคล้องกับสมาพร เรืองสังข์ (2567) ที่ให้ความสำคัญกับการเลือกแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เหมาะสมกับทรัพยากรและบริบทของเกษตรกร อย่างไรก็ตาม แม้ข้าวไร่สามารถเจริญเติบโตและออกรวงได้ แต่ยังไม่มีข้อมูลปริมาณผลผลิตสำหรับประเมินประสิทธิภาพการเพาะปลูก จึงสรุปได้เพียงว่าเป็นแนวทางทดลองปรับรูปแบบการผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่ลาดเชิงเขา

3.3 ผลที่เกิดขึ้นด้านการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจและสังคม การนำผลผลิตทางการเกษตรมาบริโภค จำหน่าย และแบ่งปันสะท้อนแนวทางการใช้ทรัพยากรภายในครัวเรือนเพื่อสนับสนุนการพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับชยุต อินทร์พรหม (2561) ที่ให้ความสำคัญกับการผลิตอาหารและการพึ่งพาตนเองตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมถึงแนวคิดของสมาพร เรืองสังข์ (2567) ที่เชื่อมโยงเกษตรทฤษฎีใหม่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร อย่างไรก็ตาม การศึกษายังไม่มีข้อมูลรายรับ รายจ่าย และต้นทุนที่เพียงพอสำหรับยืนยันความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ส่วนการแบ่งปันผลผลิตสะท้อนการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระดับครัวเรือนและชุมชน แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าเกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ประเด็นสำคัญของการนำโคก หนอง นา โมเดลไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง คือ การปรับแนวคิดและกิจกรรมทางการเกษตรให้สัมพันธ์กับบริบทภูมิสังคม โดยมิได้ยึดรูปแบบของพื้นที่ต้นแบบทั้งหมด การดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนความเป็นไปได้ของการถ่ายทอดและปรับประยุกต์องค์ความรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในการดำเนินงานควรพิจารณาจากหลักฐานผลลัพธ์ที่ตรวจสอบได้ ทั้งด้านการจัดการน้ำ ผลผลิต ต้นทุน รายได้ และความสามารถในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถประเมินประสิทธิผลและความยั่งยืนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่สู่โคก หนอง นา โมเดล มิใช่เพียงการจัดสรรพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์เท่านั้น แต่เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ การบริหารจัดการทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ จากการถอดบทเรียนการดำเนินงานของนายบุญล้อม เต้าแก้ว ณ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในไร่รักษ์แม่กรอง สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญได้ 4 ประการ ดังนี้

1. องค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรเกษตรกรรมแบบบูรณาการ การจัดการพื้นที่โคก หนอง และนา เป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรที่เชื่อมโยงกัน โดยพื้นที่โคกใช้ประโยชน์ในการอยู่อาศัย ปลูกพืชแบบผสมผสาน และเลี้ยงสัตว์ พื้นที่หนองใช้กักเก็บและกระจายน้ำเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางการเกษตร ส่วนพื้นที่นาใช้ปลูกข้าวและพืชอาหารสำหรับการบริโภคภายในครัวเรือน องค์ความรู้สำคัญคือ การจัดการพื้นที่แต่ละส่วนต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างดิน น้ำ พืช และสัตว์ เพื่อให้ทรัพยากรภายในพื้นที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ โดยไม่จำเป็นต้องยึดรูปแบบการจัดสรรพื้นที่เดียวกันในทุกบริบท

2. องค์ความรู้ด้านปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงาน การศึกษาพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโคก หนอง นา โมเดล ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ ซึ่งครอบคลุมเกษตรทฤษฎีใหม่ การออกแบบพื้นที่ตามภูมิสังคม บันได 9 ขั้นสู่ความพอเพียง และหลักกสิกรรมธรรมชาติ 2) ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวางแผนใช้พื้นที่ การถ่ายทอดความรู้ การฝึกปฏิบัติ และการใช้ทรัพยากรอย่าง

คุ้มค่า และ 3) ด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากบทบาทของผู้นำ ประชาชน ชุมชน ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ปัจจัยทั้ง 3 ด้านมีบทบาทเกื้อหนุนกัน โดยความรู้เป็นพื้นฐานของการดำเนินงาน การบริหารจัดการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการขยายแนวปฏิบัติไปสู่พื้นที่อื่น

3. องค์ความรู้ด้านการถ่ายทอดและปรับใช้ตามบริบทภูมิสังคม ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยคือการนำองค์ความรู้จากพื้นที่ต้นแบบไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างกันจำเป็นต้องปรับรูปแบบการดำเนินงานให้เหมาะสมกับทรัพยากรและข้อจำกัดของพื้นที่ โดยศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์มีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ ขณะที่ไร่รักษ์แม่กรองมีพื้นที่ประมาณ 7 ไร่ และมีลักษณะเป็นเนินลาดเชิงเขา การประยุกต์ใช้จึงมีการปรับรูปแบบการจัดการพื้นที่ เช่น การขุดหนองน้ำตามขนาดพื้นที่ที่เหมาะสม การปลูกพืชหลายระดับ การเลี้ยงสัตว์หลายประเภท และการทดลองปลูกข้าวไร่แบบหยอดหลุมแทนการทำนาแบบทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีการนำแนวปฏิบัติจากแหล่งเรียนรู้อื่นมาปรับใช้ร่วมด้วย สะท้อนให้เห็นว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้มิใช่การลอกเลียนรูปแบบของพื้นที่ต้นแบบทั้งหมด แต่เป็นการเรียนรู้หลักการ คัดเลือกแนวปฏิบัติ และปรับให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และศักยภาพของผู้ดำเนินงาน

4. องค์ความรู้ด้านการใช้ผลผลิตเพื่อสนับสนุนการพึ่งพาตนเอง การประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลในไร่รักษ์แม่กรองสะท้อนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตทางการเกษตร 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การบริโภคภายในครัวเรือน เพื่อลดความจำเป็นในการซื้ออาหารบางประเภทจากภายนอก 2) การจำหน่ายผลผลิตส่วนหนึ่งเพื่อสร้างรายรับเพิ่มเติม และ 3) การแบ่งปันผลผลิตแก่ญาติพี่น้องและบุคคลในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงการผลิตอาหารกับการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังไม่มีข้อมูลเชิงปริมาณเพียงพอสำหรับยืนยันระดับการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ หรือความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ จึงเป็นข้อค้นพบในระดับแนวทางการใช้ผลผลิตและพฤติกรรมการพึ่งพาตนเองที่ปรากฏในกรณีศึกษา

จากองค์ความรู้ทั้ง 4 ประการ สามารถสังเคราะห์สาระสำคัญของการวิจัยได้ว่า การประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่างบริบทจำเป็นต้องเชื่อมโยงการเรียนรู้องค์ความรู้ต้นแบบ การบูรณาการทรัพยากร การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม ตลอดจนการปรับแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับภูมิสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการผลิตอาหารและการพึ่งพาตนเองของครัวเรือน องค์ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นแนวทางเชิงกรณีศึกษาที่สามารถนำไปประกอบการวางแผนและพัฒนากิจกรรมเกษตรกรรมในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ การนำไปใช้ควรพิจารณาข้อจำกัดและความพร้อมของแต่ละพื้นที่ และติดตามประเมินผลการดำเนินงานก่อนสรุปประสิทธิผลในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. เกษตรกรที่สนใจประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดล ควรศึกษาสภาพภูมิสังคมและทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อปรับรูปแบบการจัดการดิน น้ำ และกิจกรรมทางการเกษตรให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านผ่านการฝึกปฏิบัติและการศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิสังคมแตกต่างกัน

2. ควรศึกษาผลลัพธ์ด้านต้นทุนการผลิต รายได้ครัวเรือน และความมั่นคงทางอาหารจากการประยุกต์ใช้โคก หนอง นา โมเดลในระยะยาว

บรรณานุกรม

ชยุต อินทร์พรหม. (2561). เศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน. *วารสารพัฒนาสังคม*. 20(2), 1–15.

บุญล้อม เต้าแก้ว. (2561). *กรณีศึกษาการจัดการน้ำสำหรับพื้นที่เกษตรขนาดเล็ก: สู้วิกฤต พึ่งพาตนเอง*. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสวนล้อมศรีรินทร์ ต. หนองโน อ.เมือง จ.สระบุรี

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ, ศักดิ์ชัย สักกะบูชา, และนาฏนภางค์ โพธิ์ไพจิตร์. (2565). แนวคิดโคกหนองนาโมเดลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารศิลปการจัดการ*. 6(1), 419–434.

มาริษา ศรีษะแก้ว, สถาพร วิชัยรัมย์, และสากล พรหมสถิตย์. (2563). ศาสตร์พระราชา: เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”. *วารสารสหวิทยาการจัดการ*. 4(2), 31–40.

สมาพร เรืองสังข์. (2567). เกษตรทฤษฎีใหม่บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและชุมชน. *วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*. 10(2), 301–316.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (ม.ป.ป.). *ทฤษฎีใหม่*. https://km.rdpb.go.th/Knowledge/View/54

การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของตลาดน้ำในยุค Ai - Robotic : กรณีศึกษาตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม*

Changes and adaptation in the era of AI-Robotic of floating markets in Samut Songkhram Province

ศุภการ สิริไพศาล*, อัญมณี ชูมณี, อภิชาติ มหาราชเสนา, วัชรี อรุณราช, ธัญชนก พูลสวัสดิ์

Supakarn Siripaisarn, Anyamanee Chumanee, Apichat Maharachsena Watcharee Arunrach, Thanyachanok Poolsawat

บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Graduate School, Learning Institute For Everyone

Corresponding Author E-mail: grad@life.ac.th*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของตลาดน้ำด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสำรวจและสังเกตภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ตลาดน้ำทั้งสองแห่งมีพัฒนาการจากชุมชนริมน้ำที่ใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมและค้าขาย สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยตลาดน้ำอัมพวามีการฟื้นฟูและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย ขณะที่ตลาดน้ำท่าคายังคงรักษาเอกลักษณ์การค้าขายทางเรือและวิถีชีวิตชาวสวนดั้งเดิม 2) การเปลี่ยนแปลงระบบคมนาคม โครงสร้างเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้ชุมชนปรับเปลี่ยนอาชีพ รูปแบบการค้าขาย และการให้บริการนักท่องเที่ยว โดยมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสาร และการชำระเงิน ซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจและความท้าทายต่อการอนุรักษ์วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และ 3) แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำอย่างยั่งยืนควรมุ่งเน้นการอนุรักษ์อัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม รวมถึงการพิจารณานำปัญญาประดิษฐ์มาสนับสนุนการบริหารจัดการและบริการท่องเที่ยวในอนาคต เพื่อสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว; ตลาดน้ำ; เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์; การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

This research article aimed to 1) study the background and development of floating markets in Samut Songkhram Province, 2) examine changes and adaptations of floating

* Received December 22, 2023; Revised June 7, 2024; Accepted July 30, 2024

markets in economic, social, cultural, and environmental aspects, and 3) study guidelines for developing floating markets for sustainable tourism. This qualitative study purposively selected two study sites: Amphawa Floating Market and Tha Kha Floating Market in Samut Songkhram Province. Data were collected through document review, field surveys and observations, in-depth interviews, and focus group discussions. The data were analyzed using content analysis, and the findings were presented through analytical description.

The findings revealed that 1) both floating markets evolved from riverside communities that used rivers and canals for transportation and trade into cultural tourism destinations. Amphawa Floating Market has been revitalized and has developed diverse tourism activities, while Tha Kha Floating Market continues to preserve its distinctive boat-based trading and traditional orchard-farming way of life. 2) Changes in transportation systems, economic structures, tourism promotion, and technological advancement have led communities to adapt their occupations, trading practices, and tourist services. Social media and digital technologies are used for publicity, communication, and payments, creating both economic opportunities and challenges for the preservation of community ways of life and the environment. 3) Guidelines for sustainable floating market development should emphasize the conservation of local identity and wisdom, the promotion of community and stakeholder network participation, the development of entrepreneurs' capacities, and the appropriate application of digital technologies, including consideration of the use of artificial intelligence to support tourism management and services in the future, in order to achieve a balance among economic, social, cultural, and environmental dimensions.

Keywords: Change and Adaptation; Floating Market; Artificial Intelligence Technology; Sustainable Tourism

บทนำ

ในอดีต วิถีชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแม่น้ำลำคลอง ทั้งด้านการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การคมนาคม และการค้าขาย จนเกิดเป็นตลาดน้ำซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำ (มณีวรรณ ผิวนิ่ม และปรารถนา จันทรุพันธุ์, 2546; อุดม เชยกีวงศ์, 2552) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาระบบคมนาคมทางบกส่งผลให้การสัญจรและการค้าขายทางน้ำลดบทบาทลง ตลาดน้ำจึงต้องปรับตัวเพื่อรักษาเอกลักษณ์และความสามารถในการดำรงอยู่ จังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศน้ำ โดยเฉพาะตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา ซึ่งมีประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น แม้ทั้งสองแห่งจะได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ยังต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเร่งให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตและการท่องเที่ยว

การพัฒนาตลาดน้ำในบริบทปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการปรับตัวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ และการให้บริการนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ World Tourism Organization และ Saxion

University of Applied Sciences (2025) ชี้ให้เห็นว่า AI มีศักยภาพในการยกระดับบริการการท่องเที่ยว เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน และสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน การพัฒนาการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการกระจายรายได้สู่ชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจ BCG และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2564; United Nations, 2015) ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคาในยุค AI และหุ่นยนต์ จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจบริบท ปัจจัย และแนวทางการปรับตัวของตลาดน้ำให้สอดคล้องกับพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยไม่ละเลยการอนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยมุ่งเน้นตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปรับตัว และแนวทางการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ผลการวิจัยคาดว่าจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงแนวทางสำหรับการพัฒนาตลาดน้ำให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและรายได้ให้แก่ชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้อย่างสมดุล อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของตลาดน้ำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม
3. ศึกษาแนวทางการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของตลาดน้ำในยุค AI–Robotic: กรณีศึกษาตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาและวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่ศึกษาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) ตลาดน้ำอัมพวา ตำบลอัมพวา และ 2) ตลาดน้ำท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยพื้นที่ทั้งสองแห่งมีประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตชุมชน และรูปแบบการค้าขายทางน้ำที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น อีกทั้งมีลักษณะการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน จึงเหมาะสมสำหรับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำอย่างยั่งยืน

2. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากหน่วยงานหรือแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของตลาดน้ำ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามผ่านการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน การประกอบอาชีพ การบริหารจัดการตลาดน้ำ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำ โดยมีกลุ่มผู้เกี่ยวข้องที่กล่าวถึงในการศึกษา ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยว

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้แนวคำถามปลายเปิดเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการของตลาดน้ำ อัตลักษณ์ชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำอย่างยั่งยืน

แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ใช้บันทึกข้อมูลจากการสำรวจและสังเกตสภาพพื้นที่ วิถีชีวิตชุมชน การประกอบอาชีพ กิจกรรมการค้าขาย และการให้บริการด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำทั้งสองแห่ง

แนวประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้เป็นกรอบในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำ ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการ การอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แบบสอบถามผู้ประกอบการ ใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การค้าขาย การจัดการสินค้าและบริการ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

เครื่องบันทึกเสียง ใช้ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลก่อนบันทึก เพื่อนำข้อมูลมาถอดความและตรวจสอบความถูกต้องสำหรับการวิเคราะห์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา พัฒนาการของตลาดน้ำ และแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม โดยสำรวจพื้นที่ตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของตลาดน้ำ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และแนวทางการปรับตัวของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมาตรวจสอบความสอดคล้องและความน่าเชื่อถือ พร้อมนำข้อค้นพบไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาชุมชน เพื่อประกอบการพิจารณาความเหมาะสมของผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มมาจัดระบบและวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล การถอดความ การจำแนกประเด็นสำคัญ และการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การ

วิจัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่ออธิบายประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การนำเสนอผลการวิจัยใช้รูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยเชื่อมโยงข้อค้นพบจากข้อมูลภาคสนามกับข้อมูลเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการปรับตัวของตลาดน้ำทั้งสองแห่งอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาและพัฒนาการของตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมายาวนาน โดยมีแม่น้ำแม่กลองและเครือข่ายคลองเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ โดยเฉพาะตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น การค้าขายทางน้ำ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

ตลาดน้ำอัมพวาในอดีตเป็นศูนย์กลางการค้าขายทางน้ำที่สำคัญ แต่เมื่อการคมนาคมทางบกขยายตัว บทบาทของตลาดน้ำจึงลดลง ส่งผลให้ชุมชนและอาคารบ้านเรือนเสื่อมโทรม ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 มีการฟื้นฟูตลาดน้ำอัมพวาเป็นตลาดน้ำยามเย็น โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การจำหน่ายอาหารและสินค้าท้องถิ่น การล่องเรือชมวิถีชีวิตริมน้ำ และการชมหิ่งห้อย จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญและเป็นต้นแบบการอนุรักษ์ชุมชนริมน้ำ ส่วนตลาดน้ำท่าคายังคงรักษาเอกลักษณ์ของตลาดนัดทางน้ำและวิถีชีวิตชาวสวนไว้ โดยมีพัฒนาการจากการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าทางเรือในอดีต สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม มีการจัดตลาดทั้งตามวันนัดดั้งเดิมและวันเสาร์–อาทิตย์ รวมถึงจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

โดยสรุป ตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคาแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของตลาดน้ำจากศูนย์กลางการค้าทางน้ำในอดีตสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน โดยนำทุนทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ชุมชนมาเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการ พร้อมคำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2. การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม

จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตลาดน้ำในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา และตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า จังหวัดสมุทรสงคราม มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตที่มีความผูกพันกับสายน้ำตลอดมา การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำ เป็นการเปลี่ยนแปลงการสัญจรทางน้ำมาเป็นทางบก การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากที่ดิน การก่อสร้างเขื่อนตามโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการใช้เรือติดเครื่องยนต์เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ สร้างอาชีพ เกิดการจ้างงาน การกระจายรายได้มากขึ้น ช่วยให้เกิดการกระตุ้นการผลิต ชาวบ้านในชุมชนมีงานทำ และรายได้เข้าสู่ชุมชนด้วย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำโดยผลจากการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมทางบก ทำให้เกิดพื้นที่

ศูนย์กลางเมืองตามแนวแม่น้ำแม่กลอง เช่น ชุมชนเมืองแม่กลอง ชุมชนอัมพวา ชุมชนบางน้อย ทำให้ตลาดน้ำส่วนใหญ่สิ้นสุดลง บางส่วนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อการท่องเที่ยว และบางส่วนคงอยู่ โดยเฉพาะตลาดน้ำเดิมคงอยู่ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลาดน้ำ มีสาเหตุสำคัญเกือบทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวกระตุ้นและส่งผลให้ผู้คนในชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อความอยู่รอด จากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมของเมืองท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันชุมชนตลาดน้ำทั้งสองแห่งมีการปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการจัดทำข้อมูลประชาสัมพันธ์บนแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ เช่น Facebook, You tube และ TikTok รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสำหรับการชำระเงินและการสอบถามเส้นทางผ่าน Google Map ที่จะค้นหาข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ตด้วยตนเองที่บ้านหรือที่ทำงาน เพื่อให้สามารถวางแผนและจัดการท่องเที่ยวได้ตามความต้องการและความพึงพอใจ โดยก่อนการเดินทาง (Pre-trip) ในการค้นหาข้อมูลท่องเที่ยว ระหว่างเดินทาง (During-trip) จะใช้เพื่อบันทึกและเก็บเกี่ยวประสบการณ์หรือรีวิวสถานที่ และเมื่อสิ้นสุดการเดินทาง (Post –trip) นักท่องเที่ยวจะแชร์แบ่งปันประสบการณ์ เพื่อแสดงให้คนอื่นได้เห็น ช่วงเวลา และสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้ไป ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การทำตลาดคอนเทนต์ (Content Marketing) application, TikTok, Instagram ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ให้ความสำคัญกับการนำเทคโนโลยีและอินเตอร์เน็ตเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ตลอดจนแพลตฟอร์ม ที่เน้นรูปแบบออนไลน์ สามารถโอนเงินและชำระเงินผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ และพัฒนาโลจิสติกส์แบบดิลีเวอรี Social Media เนื่องจากเทคโนโลยีและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวยุคดิจิทัล มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2563) ภายใต้แนวคิด BEST ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) B – Booking หมายถึง การจองและวางแผนการเดินทางล่วงหน้า 2) E – Environmental หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม 3) S – Safety หมายถึง การให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและการป้องกันความเสี่ยงด้านสุขภาพ และ 4) T – Technology หมายถึง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการเดินทางและยกระดับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับตัวของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงความปลอดภัย การใช้เทคโนโลยี และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน

3. แนวทางในการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา มีเป้าหมายร่วมกันในการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ควบคู่กับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น โดยนำทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวสวน อาหารพื้นถิ่น ผลผลิตทางการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติ มาพัฒนาเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดสมุทรสงคราม

การพัฒนาตลาดน้ำในยุคดิจิทัลควรให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) และสื่อสังคมออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูล และสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีและการบริการของผู้ประกอบการและคนในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวแบบวันเดียว (One Day Trip) เพื่อเพิ่มโอกาสในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและกระจายรายได้สู่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม ตลาดน้ำท่าคาควรได้รับการส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน และการปรับปรุงการเข้าถึงด้วยระบบขนส่งสาธารณะ เพื่อเพิ่มความสะดวกและกระตุ้นการกลับมาเที่ยวซ้ำ โดยการพัฒนาตลาดน้ำทั้งสองแห่งควรมุ่งเน้นคุณภาพการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และการสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของตลาดน้ำในยุค AI–Robotic กรณีศึกษาตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยศึกษาตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่ามีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ โดยมีการปรับเปลี่ยนจากตลาดเพื่อการค้าขายของคนในชุมชนมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ วัลภา รัศมีโชติ วรเดช จันทรศร วิพร เกตุแก้ว และเพ็ญศรี ฉิรินัง (2566) ที่เสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำโดยเน้นความร่วมมือของคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง การอนุรักษ์วัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมให้เหมาะกับบริบทของพื้นที่ ตลอดจนสอดคล้องกับ ณิชมน ภมร และพัชรี ตันติวิภาวิน (2564) ที่พบว่า การจัดการตลาดน้ำอัมพวาให้เกิดความยั่งยืนควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยนำคุณค่าท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ ควบคู่กับการคำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม

2. การปรับตัวของตลาดน้ำต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยสะท้อนว่า ตลาดน้ำต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์ การเข้าถึงข้อมูล และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ตลาดน้ำท่าคายังมีข้อจำกัดด้านความหลากหลายของกิจกรรมประชาสัมพันธ์และความสะดวกในการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ จึงควรพัฒนากิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและเพิ่มช่องทางการเข้าถึงนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น ประเด็นด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภัสสรา ปัญโญรัฐโรจน์ (2561) ในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งพบข้อเสนอให้ปรับปรุงป้ายบอกทางและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชน นอกจากนี้ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ (2563) ยังเสนอแนวทางการปรับตัวของการท่องเที่ยวไทยโดยเน้นการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน การฟื้นฟูเศรษฐกิจ การพัฒนาธุรกิจให้สามารถแข่งขันได้ การปรับตัวตามพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ และการสื่อสารเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติ

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาตลาดน้ำให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน โดยนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น การท่องเที่ยวแบบวันเดียว (One Day Trip) รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ และเครื่องมือดิจิทัล เพื่อขยายการรับรู้และกระจายรายได้สู่ชุมชน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ วัลภา รัศมีโชติ และคณะ (2566) ซึ่งเสนอให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนกิจกรรม กระจายประโยชน์ทาง

เศรษฐกิจ และอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนสอดคล้องกับ ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์ และจักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า (2564) ที่เน้นการวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยงานกับประชาชน และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม นอกจากนี้ ปรียาภรณ์ เนียมนก และวศิน เหลี่ยมปรีชา (2555) ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งช่วยสร้างรายได้และความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน

การปรับตัวของตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคาในยุค AI–Robotic ไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน การมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ควบคู่กับการรักษาสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) โดยเฉพาะหมุดหมายที่ 2 ที่มุ่งให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายของการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของตลาดน้ำในยุค AI–Robotic: กรณีศึกษาตลาดน้ำในจังหวัดสมุทรสงคราม” ซึ่งก่อให้เกิดองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำ โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ควบคู่ กับการอนุรักษ์อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ การปรับตัวของตลาดน้ำจากพื้นที่ค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชนริมน้ำไปสู่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยอาศัยทุนทางธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำเกิดจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ การพัฒนาระบบคมนาคมทางบก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลให้ชุมชนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบอาชีพการค้าขาย และการให้บริการนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำท่าคาแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกัน โดยตลาดน้ำอัมพวามีลักษณะเด่นด้านการฟื้นฟูพื้นที่การค้าดั้งเดิมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวและการบริการที่หลากหลาย ขณะที่ตลาดน้ำท่าคายังคงรักษาเอกลักษณ์การค้าขายทางเรือ วิถีชีวิตชาวสวน และรูปแบบตลาดนัดพื้นถิ่นไว้ควบคู่กับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาตลาดน้ำอย่างยั่งยืนไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบเดียวกัน แต่ควรคำนึงถึงบริบทศักยภาพ และอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชน นอกจากนี้ การวิจัยยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลในการสนับสนุนการปรับตัวของตลาดน้ำ โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การค้นหาเส้นทาง และการชำระเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่วยเพิ่มช่องทางการเข้าถึงสินค้าและบริการของชุมชน ส่วนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นแนวทางที่สามารถ

นำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการนักท่องเที่ยวในอนาคต โดยต้องดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาทักษะของคนในชุมชนและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จึงนำไปสู่แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำอย่างยั่งยืนที่ประกอบด้วยการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชุมชน การปรับตัวทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการรักษาคุณค่าของตลาดน้ำและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวตลาดน้ำของจังหวัดสมุทรสงครามต้องยกระดับการท่องเที่ยวตลาดน้ำ โดยการใช้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. ควรสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำในพื้นที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เพิ่มคุณค่าและมูลค่าของตลาดน้ำสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่การท่องเที่ยวยั่งยืน

3. ควรพัฒนาศักยภาพความพร้อมของชุมชนตลาดน้ำและการเข้ามาใช้งานของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI เช่น การอบรมการใช้การงานทางด้านเทคโนโลยีที่จำเป็น ทั้งในด้านการขายสินค้าท้องถิ่นออนไลน์ และการสร้างการรับรู้สถานที่ท่องเที่ยวชุมชนผ่านสื่อออนไลน์ หรือขยายตลาดสินค้าสู่ช่องทางออนไลน์ เพื่อให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ คนในชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตลาดน้ำ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเรื่อง โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวสายน้ำ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตลาดน้ำลุ่มน้ำแม่กลอง มีทั้งเที่ยวแบบวันเดียว

2. งานวิจัยสามารถนำไปต่อยอดในส่วนแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณของตลาดน้ำบนโทรศัพท์มือถือหรือพัฒนาบน website ผ่านช่องทางที่หลากหลายด้วยการใช้สื่ออย่างบูรณาการ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ใหเข้มแข็งและยั่งยืน

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570).* สืบค้นจาก https://secretary.mots.go.th/news_view.php?nid=4137

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2563, 2 มิถุนายน). *TAT unveils three part strategy for “new normal” tourism recovery*. สืบค้นจาก https://www.tatnews.org/2020/06/tat-unveils-three-part-strategy-for-new-normal-tourism-recovery/

ชิตสุภางค์ เกิดสำอางค์, และ จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า. (2564). รูปแบบการจัดการเพื่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23(1), 49–64.

ณิชมน ภมร, และ พัชรี ตันติวิภาวิน. (2564). การจัดการแหล่งชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม: กรณีศึกษาชุมชนท้องถิ่นตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 7(2), 106–118.

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2563). การปรับตัวทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤตโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 8*(1), 1–26.

ปรียาภรณ์ เนียมนก, และ วศิน เหลี่ยมปรีชา. (2555). การรวมกลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติเพื่อสร้างรูปแบบทางการตลาดที่ยั่งยืนผ่านทฤษฎีกิจกรรม: กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 7*(1), 29–38. doi:10.14456/becj.2012.4

มณีวรรณ ผิวนิ่ม, และ ปรารถนา จันทรุพันธุ์. (2546). *การพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยศิลปากร. doi:10.14457/SU.res.2003.2

วัลภา รัศมีโชติ, วรเดช จันทรศร, วิพร เกตุแก้ว, และ เพ็ญศรี ฉิรินัง. (2566). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของตลาดน้ำอัมพวาและตลาดน้ำดำเนินสะดวก. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7*(3), 257–272. doi:10.14456/jlgisrru.2023.60

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2564, 6 กุมภาพันธ์). *โมเดลเศรษฐกิจใหม่ BCG*. สืบค้นจาก https://www.bcg.in.th/data-center/articles/bcg-by-nstda/

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/info/national-strategy/

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-thirteenth-plan-2023-2027/

สุภัสสรา ปัญโญรัฐโรจน์. (2561). Logistics management for tourism in Nonthaburi Province. *Journal of Humanities and Social Sciences, Rajapruk University,* 4(Supplement), 151–161.

อุดม เชยกีวงศ์. (2552). *ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ*. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาสร้างสรรค์.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Retrieved from https://sdgs.un.org/2030agenda

World Tourism Organization, & Saxion University of Applied Sciences. (2025). *Artificial intelligence adoption in tourism: Key considerations for sector stakeholders*. Madrid, Spain: UN Tourism. doi:10.18111/9789284426065

การศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมชุมชนอัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์: ความสำคัญในฐานะพื้นที่ต้นราชินิกุล*

History and landscape culture of the Amphawa community in the early Rattanakosin period: Its importance as an area of the royal crown

ศุภการ สิริไพศาล*, อัญมณี ชูมณี, อภิชาติ มหาราชเสนา
Supakarn Siripaisarn*, Anyamanee Chumanee, Apichat Maharachsena
บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
Graduate School, Learning Institute For Everyone
Corresponding Author E-mail: grad@life.ac.th*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยด้านภูมินิเวศที่ส่งผลให้เกิดชุมชนอัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์ 2) ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองแม่กลอง–อัมพวาและบทบาทของราชินิกุล ณ บางช้าง และ 3) ศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนอัมพวาในการเป็นพื้นที่เพาะบ่มศิลปวัฒนธรรมไทย การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวทางการวิจัยทางประวัติศาสตร์ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ร่วมกับการสัมภาษณ์ตามแนวทางประวัติศาสตร์บอกเล่ากับผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา และผู้รู้ในชุมชน ตลอดจนการสังเกตสภาพพื้นที่และภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง โดยมุ่งศึกษาช่วง พ.ศ. 2325–2367 และศึกษาย้อนหลังถึงสมัยอยุธยาและธนบุรีเพื่ออธิบายพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนอัมพวามีปัจจัยด้านภูมินิเวศที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน ได้แก่ ทำเลที่ตั้งบริเวณปลายน้ำของแม่น้ำแม่กลอง เครือข่ายแม่น้ำและลำคลอง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความใกล้ชิดกับราชธานี ซึ่งส่งเสริมการคมนาคม การค้าขาย และการประกอบอาชีพ อีกทั้งลักษณะภูมิประเทศอาจเอื้อต่อการหลบภัยของผู้คนในช่วงสงคราม 2) เมืองแม่กลอง–อัมพวามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะเส้นทางคมนาคมและพื้นที่ยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ค่ายบางกุ้งในสมัยกรุงธนบุรี และมีความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรีผ่านสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และราชินิกุล ณ บางช้าง ซึ่งเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์ชาติ และ 3) ชุมชนอัมพวามีบทบาทในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะดนตรีไทย งานช่าง และวัฒนธรรมอาหาร ผ่านเครือข่ายครอบครัว ครูภูมิปัญญา และสำนักดนตรี ซึ่งสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องของการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมจากสมัยอยุธยายังจำเป็นต้องศึกษาหลักฐานเพิ่มเติม องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภูมินิเวศที่เป็นฐานของการตั้งถิ่นฐาน ภูมิประวัติที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ และเครือข่ายชุมชนที่เป็นกลไกการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา

คำสำคัญ: ภูมิวัฒนธรรม; ชุมชนอัมพวา; ราชินิกุล ณ บางช้าง

ABSTRACT

* Received December 22, 2023; Revised June 13, 2024; Accepted July 30, 2024

This research article aimed to 1) study the geoecological factors influencing the emergence of the Amphawa community in the early Rattanakosin period, 2) examine the history of Mae Klong–Amphawa and the role of the Na Bang Chang queen's lineage, and 3) investigate the connections of the Amphawa community as an area for nurturing Thai arts and culture. This qualitative research employed a historical research approach, using primary and secondary documents, oral history interviews with community elders, local sages, local wisdom teachers, and knowledgeable community members, together with observations of physical conditions and cultural landscapes in Amphawa and surrounding areas. The study focused on B.E. 2325–2367, with retrospective examination of the Ayutthaya and Thonburi periods to explain historical development. Data were analyzed and presented using descriptive analysis.

The research findings revealed that 1) the Amphawa community possessed geoecological conditions conducive to settlement and community development, including its downstream location along the Mae Klong River, interconnected rivers and canals, abundant natural resources, and proximity to the capital. These conditions facilitated transportation, trade, and livelihoods, while the geographical characteristics may also have provided refuge during wartime; 2) Mae Klong–Amphawa held historical significance as a transportation route and strategic area, particularly during the events involving Bang Kung Camp in the Thonburi period. The area was connected to the Chakri Dynasty through Queen Amarindra, King Rama II, and the Na Bang Chang queen's lineage, linking local history with national history; and 3) the Amphawa community played a role in transmitting local arts, culture, and wisdom, particularly Thai traditional music, craftsmanship, and food culture, through family networks, local wisdom teachers, and traditional music schools. These cultural practices were associated with the natural resources and ways of life of local people. However, the continuity of cultural transmission from the Ayutthaya period requires further investigation and additional historical evidence. The knowledge gained from this research demonstrated the interrelationship between geoecological conditions as the foundation of settlement, historical geography as a factor shaping community identity, and community networks as mechanisms for transmitting the cultural heritage of Amphawa.

Keywords: Cultural Landscape; Amphawa Community; Na Bang Chang Queen's Lineage

บทนำ

“อัมพวา” ในการรับรู้ของคนไทยและสังคมไทยปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีสถานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรสงครามหรือเมืองแม่กลองในอดีต อัมพวาเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีที่พักอาศัยหลากหลายรูปแบบ มีตลาดน้ำที่มีเอกลักษณ์และชื่อเสียงโด่งดัง ตลอดจนมีกิจกรรมท่องเที่ยวทางน้ำที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนริมแม่น้ำและลำคลองซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำแม่กลอง โดยเทศบาลตำบลอัมพวาได้ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นฟื้นฟู

ตลาดน้ำอัมพวาขึ้น เพื่ออนุรักษ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำให้ดำรงอยู่สืบไป (เทศบาลตำบลอัมพวา, 2564ก) นอกจากนี้ พื้นที่อัมพวาและบริเวณโดยรอบยังมีวัดวาอาราม โบราณสถาน ศาสนสถาน และสิ่งปลูกสร้างเก่าแก่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาทิ วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร วัดจุฬามณี วัดเพชรสมุทรวรวิหาร (วัดบ้านแหลม) อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรืออุทยาน ร. 2 ค่ายบางกุ้ง และอาสนวิหารพระแม่บังเกิดบางนกแขวก ซึ่งล้วนสะท้อนความเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันโดดเด่น (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสงคราม, 2564; สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 2564ข)

นอกจากชื่อเสียงและสถานะการรับรู้ของคนในปัจจุบันแล้ว อัมพวาและชุมชนโดยรอบในอดีตยังเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับประวัติศาสตร์ชาติไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในฐานะถิ่นฐานเดิมของท่านผู้หญิงนาค หรือสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งทรงมีความสัมพันธ์กับกลุ่มตระกูลสำคัญในพื้นที่บางช้าง รวมถึงเป็นสถานที่พำนักของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาและห้วงเวลาที่บ้านเมืองเผชิญภัยสงคราม หลักฐานประวัติของวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหารระบุว่า บริเวณที่ตั้งวัดในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับนิวาสสถานเดิมของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี อีกทั้งยังเป็นบริเวณที่เชื่อกันว่าเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งมีพระนามเดิมว่า “ฉิม” เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 2564ข) ต่อมาเมื่อมีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นใน พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศ และภายหลังได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านศิลปกรรม วรรณกรรม ดนตรี และนาฏศิลป์ ตลอดจนทรงอุปถัมภ์ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไทยให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวยังปรากฏผ่านอนุสรณ์สถานสำคัญ ได้แก่ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร ซึ่งเป็นพื้นที่เรียนรู้พระราชประวัติและมรดกศิลปวัฒนธรรมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (เทศบาลตำบลอัมพวา, 2564ข)

อาจกล่าวได้ว่า การล่มสลายของกรุงศรีอยุธยามิได้ทำให้ศิลปวัฒนธรรมไทยสูญหายไปทั้งหมด หากแต่เหตุการณ์สงครามและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวอาจส่งผลให้ผู้คนและองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่เคยสั่งสมอยู่ในราชธานีกระจัดกระจายไปยังชุมชนต่าง ๆ การพำนักอาศัยของบุคคลสำคัญในราชวงศ์จักรีในพื้นที่อัมพวาจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการเคลื่อนย้ายผู้คนกับการสืบทอดภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมจากสมัยอยุธยาสู่สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะเมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะสงบและมีการฟื้นฟูทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ขึ้นใหม่ ชุมชนอัมพวาและพื้นที่เมืองแม่กลองยังคงปรากฏร่องรอยของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านดนตรีไทย งานช่าง และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังปรากฏการศึกษาของพิมพร ชัยจิตร์สกุล (2545) เรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในการศึกษาทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ อุทยาน ร. 2 ยังจัดให้มีพิพิธภัณฑ์มรดกทางวัฒนธรรมอัมพวา ซึ่งนำเสนอประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณี และบุคคลสำคัญที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ โดยเฉพาะครูดนตรีและศิลปินที่มีบทบาทต่อวงการศิลปวัฒนธรรมไทย (เทศบาลตำบลอัมพวา, 2564ข) อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องของการสืบทอดองค์ความรู้จากสมัยอยุธยามาสู่ชุมชนอัมพวาในแต่ละแขนงยัง

จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

จากความสำคัญของพื้นที่ชุมชนอัมพวาที่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ชาติไทยและการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการความเป็นมาของเมืองแม่กลอง–ชุมชนอัมพวา โดยพิจารณาปัจจัยด้านภูมินิเวศที่ส่งผลต่อการก่อเกิดและพัฒนาการของชุมชน ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมที่อาจเป็นปัจจัยเอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานและการพำนักหลบภัยสงครามของผู้คนในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ตลอดจนศึกษาบทบาทของกลุ่มบุคคลและตระกูลสำคัญในพื้นที่ โดยเฉพาะราชินิกุล ณ บางช้าง ที่มีความสัมพันธ์กับพระบรมราชจักรีวงศ์ รวมถึงสืบค้นหลักฐานและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของชุมชนอัมพวาในฐานะพื้นที่ที่อาจมีบทบาทในการเพาะบ่ม อนุรักษ์ และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยจากสมัยอยุธยาสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิวัฒนธรรม และรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา การอนุรักษ์ และการสืบทอดมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านภูมินิเวศที่ส่งผลให้เกิดชุมชนในพื้นที่อัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์
2. เพื่อศึกษาเมืองแม่กลอง-อัมพวาในประวัติศาสตร์และภูมิประวัติบทบาทของราชินิกุล ณ บางช้าง
3. เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนอัมพวาในการเป็นพื้นที่เพาะบ่มศิลปวัฒนธรรมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมชุมชนอัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์: ความสำคัญในฐานะพื้นที่ต้นราชินิกุล” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวทางการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) มุ่งศึกษาปัจจัยด้านภูมินิเวศ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของราชินิกุล ณ บางช้าง และการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวา โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารเป็นหลัก ร่วมกับข้อมูลภาคสนามจากประวัติศาสตร์บอกเล่าและการสังเกตสภาพพื้นที่ มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ประกอบกับข้อมูลภาคสนาม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสภาพภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และพัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาตั้งแต่ช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์

2. แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยใช้แหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

2.1 ข้อมูลเอกสาร ศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งชั้นต้นและชั้นรอง ได้แก่ พระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ เอกสารราชการ บันทึกเหตุการณ์และบันทึกของชาวต่างชาติ แผนที่โบราณ ภาพวาดร่วมสมัย ตลอดจนหนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองแม่กลอง–อัมพวา ลักษณะภูมินิเวศ การตั้งถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ของราชินิกุล ณ บางช้าง และการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่

2.2 ข้อมูลภาคสนาม ศึกษาข้อมูลประกอบจากการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา และผู้รู้ในชุมชนตามแนวทางประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ร่วมกับการสังเกต (Observation) สภาพพื้นที่ทางกายภาพและภูมิทัศน์วัฒนธรรม ได้แก่ แนวแม่น้ำ ลำคลอง เส้นทางคมนาคม วัด โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และชุมชนใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมร่วมกัน โดยเฉพาะพื้นที่เมืองแม่กลอง บางกุ้ง และบริเวณชุมชนที่เชื่อมโยงกันผ่านเครือข่ายแม่น้ำและลำคลองในลุ่มน้ำแม่กลอง

3.2 ขอบเขตด้านเวลา มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2325–2367 ซึ่งครอบคลุมสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 โดยศึกษาข้อมูลย้อนหลังถึงช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี เพื่ออธิบายความเป็นมาและความต่อเนื่องของพัฒนาการชุมชนในบริบททางประวัติศาสตร์

4. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ภูมิวัฒนธรรม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และวิถีชีวิตของผู้คนที่มีส่วนส่งเสริมการก่อเกิด การสั่งสม และการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง

ชุมชนอัมพวา หมายถึง พื้นที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คนในบริเวณอัมพวาและชุมชนใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ได้แก่ ชุมชนเมืองแม่กลองและชุมชนบางกุ้ง ตลอดจนพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกันทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม

พื้นที่ต้นราชินิกุล หมายถึง พื้นที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของกลุ่มตระกูล ณ บางช้าง และเครือญาติที่มีความสัมพันธ์กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี โดยพิจารณาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์และหลักฐานลำดับวงศ์ของกลุ่มราชินิกุลที่เกี่ยวข้องกับราชวงศ์จักรี

5. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การศึกษานำข้อมูลจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์บอกเล่า และการสังเกตภาคสนามมาประกอบการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านภูมินิเวศที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชนอัมพวา 2) บทบาททางประวัติศาสตร์ของเมืองแม่กลอง–อัมพวาและความสัมพันธ์ของราชินิกุล ณ บางช้าง และ 3) ความเชื่อมโยงของชุมชนอัมพวากับการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทย โดยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภูมินิเวศ ภูมิประวัติ และภูมิวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยด้านภูมินิเวศที่ส่งผลให้เกิดชุมชนในพื้นที่อัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ผลการศึกษาพบว่า เมืองแม่กลองและชุมชนอัมพวามีปัจจัยด้านภูมินิเวศที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชนมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยมีทำเลที่ตั้งอยู่บริเวณปลายน้ำของแม่น้ำแม่กลอง ไม่ไกลจากราชธานี และสามารถเชื่อมต่อกับพื้นที่ภายในแผ่นดินและอ่าวไทยผ่านเส้นทางน้ำได้อย่างสะดวก ลักษณะดังกล่าวส่งผลให้เมืองแม่กลองเป็นศูนย์กลางการคมนาคม การค้าขาย และการติดต่อระหว่างชุมชน โดยปรากฏชื่อเมืองแม่กลองในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเฉพาะกฎหมายตราสามดวง

หมวดพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง ซึ่งระบุตำแหน่งเจ้าเมืองว่า “พระสมุทรสงคราม เมืองแม่กลอง” สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของเมืองในระบบการปกครองสมัยโบราณ ลักษณะสำคัญของพื้นที่เมืองแม่กลอง–อัมพวา คือ การมีเครือข่ายแม่น้ำและลำคลองสาขาที่เชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ได้แก่ อัมพวา บางกุ้ง และบางนกแขวก โดยชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำและลำคลอง ก่อนขยายพื้นที่เข้าสู่บริเวณตอนในผ่านการบุกเบิกพื้นที่เกษตรกรรมแบบร่องสวน การขยายตัวดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับพื้นที่สวนฝั่งธนบุรีและลุ่มน้ำท่าจีน จนเกิดการเรียกพื้นที่สวนทั้งสองฝั่งว่า “บางช้างสวนนอก–บางกอกสวนใน” ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงของชุมชนชาวสวนและการติดต่อระหว่างพื้นที่ผ่านเส้นทางน้ำ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549, หน้า 56)

นอกจากนี้ พื้นที่แม่กลอง–อัมพวายังมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทั้งพื้นที่สวนมะพร้าว สวนผลไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำ และทรัพยากรจากแม่น้ำและทะเล ประกอบกับระบบลำคลองที่เอื้อต่อการระบายน้ำและการทำเกษตรกรรม ทำให้พื้นที่มีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของผู้คนขณะเดียวกัน เมืองแม่กลองยังเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อไปยังเมืองราชบุรี กาญจนบุรี และพื้นที่ชายแดนไทย–พม่า ซึ่งมีทั้งบทบาททางการค้าและความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในช่วงสงคราม ในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยกรุงธนบุรี พื้นที่แม่กลองและชุมชนใกล้เคียงได้รับผลกระทบจากสงครามไทย–พม่า โดยเฉพาะเหตุการณ์การรบที่บางกุ้ง ซึ่งทำให้ผู้คนบางส่วนต้องอพยพและหลบภัยสงคราม อย่างไรก็ตาม ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นสวนชุ่มน้ำ มีลำคลองสาขาจำนวนมาก และมีพืชพรรณปกคลุมหนาแน่น อาจเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการหลบภัยและการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในช่วงที่บ้านเมืองไม่สงบ ทั้งยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ดำรงชีวิตได้ ดังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับการพำนักอาศัยของหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี (ทองด้วง) และครอบครัวในพื้นที่อัมพวาช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา ก่อนกลับเข้ารับราชการในสมัยกรุงธนบุรี

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านภูมินิเวศที่มีส่วนกำหนดพัฒนาการของชุมชนอัมพวาประกอบด้วย ทำเลที่ตั้งใกล้ราชธานี การเป็นเมืองปลายน้ำที่เชื่อมต่อกับทะเล เครือข่ายแม่น้ำและลำคลอง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวของผู้คนภายใต้สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนส่งเสริมให้ชุมชนอัมพวาดำรงอยู่และพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

2. แม่กลอง–อัมพวาในประวัติศาสตร์และภูมิประวัติ บทบาทของราชินิกุล ณ บางช้าง

ผลการศึกษาพบว่า เมืองแม่กลองและชุมชนอัมพวามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในหลายมิติ ทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม การทหาร และความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรี โดยลักษณะการเป็นเมืองปลายน้ำของแม่น้ำแม่กลองที่เชื่อมต่อกับอ่าวไทย ทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นจุดติดต่อระหว่างราชธานีกับหัวเมืองชายฝั่งทะเลมาแต่สมัยอยุธยา หลักฐานในกฎหมายตราสามดวงและเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงเมืองแม่กลองสะท้อนให้เห็นว่า เมืองสมุทรสงครามมีบทบาทเป็นหัวเมืองสำคัญในระบบการปกครองและการคมนาคมของราชอาณาจักร ในด้านประวัติศาสตร์การทหาร เมืองแม่กลองและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเส้นทางสำคัญในการเดินทัพระหว่างไทยกับพม่า โดยเฉพาะช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา ซึ่งกองทัพพม่าเคลื่อนกำลังผ่านหัวเมืองทางตะวันตกเข้าสู่พื้นที่ตอนในของราชอาณาจักร ขณะที่ฝ่ายไทยได้จัดตั้งค่ายทหารในพื้นที่บางกุ้งเพื่อป้องกันการรุกราน เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของลุ่มน้ำแม่กลองในฐานะเส้นทางเข้าสู่ราชธานี

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงให้ความสำคัญกับการป้องกันพื้นที่เมืองสมุทรสงคราม โดยมีการจัดตั้งค่ายจีนบางกุ้งและรวบรวมกำลังทหารเพื่อรับมือกับกองทัพพม่า ดังปรากฏเรื่องราวในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี (หนุมาน กรรมฐาน, 2562) ใน พ.ศ. 2311 กองทัพพม่าได้ยกกำลัง

เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรีและเคลื่อนเข้าสู่พื้นที่บางกุ้ง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงโปรดให้พระมหามนตรี (บุญมา) เป็นผู้นำกำลังทัพหน้า ขณะที่พระองค์ทรงนำทัพหลวงเข้าปราบปรามกองทัพพม่า จนฝ่ายไทยได้รับชัยชนะ การรบที่บางกุ้งจึงเป็นเหตุการณ์สำคัญในการรักษาความมั่นคงของบ้านเมืองและฟื้นฟูราชอาณาจักรในช่วงต้นกรุงธนบุรี นอกจากนี้ พื้นที่บางกุ้งยังถูกใช้เป็นเส้นทางเดินทัพและจุดพักกำลังพลในเหตุการณ์สงครามช่วงต่อมา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

เมื่อมีการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เมืองแม่กลองยังคงมีบทบาทด้านการปกครองและการทหาร โดยปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชผ่านพื้นที่แม่กลองในช่วงการทำสงครามกับพม่า ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เพลงยาวเรื่องรบพม่าที่ท่าดินแดง ซึ่งกล่าวถึงเส้นทางการเดินทัพผ่านเมืองแม่กลอง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม, 2562) ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่สมุทรสงครามยังเป็นจุดหมายของการเสด็จประพาสหลายครั้ง โดยเฉพาะการเสด็จประพาสต้น พ.ศ. 2447 และการเสด็จประพาสใน พ.ศ. 2452 ซึ่งมีบันทึกการเดินทางและเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพบ้านเมืองและวิถีชีวิตของราษฎรในพื้นที่

นอกจากความสำคัญด้านการเมืองและการทหารแล้ว ชุมชนอัมพวายังมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์จักรี โดยเป็นถิ่นฐานเดิมของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และเป็นพื้นที่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้พำนักอาศัยอยู่กับครอบครัวในช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา อีกทั้งยังเป็นพื้นที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งมีพระนามเดิมว่า “ฉิม” ความสำคัญดังกล่าวยังปรากฏผ่านสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดอัมพวันเจติยาราม วรวิหาร อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และบริเวณวัดจุฬามณี ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับนิวาสสถานเดิมของพระปฐมบรมราชวงศ์ อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งที่ตั้งนิวาสสถานบางแห่งยังปรากฏข้อมูลแตกต่างกันตามหลักฐานและประวัติศาสตร์บอกเล่า จึงจำเป็นต้องศึกษาตรวจสอบเพิ่มเติม

สำหรับบทบาทของราชินิกุล ณ บางช้าง พบว่า สกุล ณ บางช้างเป็นกลุ่มตระกูลสำคัญของชุมชนอัมพวาที่มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรีผ่านสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ซึ่งทรงเป็นพระราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและลำดับวงศ์ของกลุ่มตระกูลดังกล่าวปรากฏในงานของบุษบก ณ บางช้าง (2547) นอกจากนี้ ยังมีสายสกุลที่เกี่ยวข้องกับราชินิกุลผ่านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ได้แก่ สกุลชูโตและสกุลบุนนาค ซึ่งมีบุคคลสำคัญหลายคนที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองสมัยรัตนโกสินทร์

ในส่วนของลำดับเครือญาติ พบว่าท่านทอง ณ บางช้าง และพระมารดาของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีเป็นบุคคลสำคัญของตระกูลบางช้าง โดยมีบุตรธิดาหลายคนที่ต่อมาเป็นต้นสายของกลุ่มสกุลต่าง ๆ โดยเฉพาะสกุลชูโตจากสายเจ้าคุณชายชูโต และสกุลบุนนาคจากสายเจ้าคุณหญิงนวล ซึ่งสมรสกับเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (บุนนาค) ความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มตระกูลท้องถิ่นกับเครือข่ายขุนนางและราชวงศ์จักรีในช่วงการสถาปนากรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ (หนุมาน กรรมฐาน, 2562) ความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์จักรีกับกลุ่มราชินิกุล ณ บางช้างยังปรากฏต่อเนื่องในสมัยหลัง โดยเฉพาะการเสด็จพระราชดำเนินมายังพื้นที่อัมพวาของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างราชวงศ์กับเครือญาติในพื้นที่ รวมถึงการมีพระตำหนักอัมพวาที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต และเรื่องราวการเสด็จประพาสเมืองราชบุรีในสมัยรัชกาลที่ 5

จากหลักฐานดังกล่าวสรุปได้ว่า เมืองแม่กลอง–อัมพวามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งในฐานะหัวเมืองที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคม การค้า และการทหาร ตลอดจนเป็นถิ่นฐานเดิมของกลุ่มราชินิกุล ณ บาง

ช้างที่มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรี โดยเฉพาะสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนอัมพวามีบทบาทเป็นพื้นที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์ชาติในสมัยต้นรัตนโกสินทร์

3. ความเชื่อมโยงของชุมชนอัมพวาในการเป็นพื้นที่เพาะบ่มศิลปวัฒนธรรมไทย

3.1 ศิลปกรรมดนตรีไทย งานช่างและศิลปะการละเล่น**

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแม่กลอง–อัมพวามีความสัมพันธ์กับการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมไทยหลายแขนง โดยมีปัจจัยสนับสนุนจากภูมินิเวศที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตของผู้คนในช่วงเปลี่ยนผ่านจากสมัยอยุธยาสู่สมัยรัตนโกสินทร์ ลักษณะพื้นที่สวนชุ่มน้ำและเครือข่ายลำคลองอาจมีส่วนเอื้อต่อการพำนักหลบภัยของผู้คนในช่วงสงคราม ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าผู้อพยพบางส่วนได้นำองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมติดตัวเข้ามาในพื้นที่ ก่อนมีการถ่ายทอดและพัฒนาต่อเนื่องในช่วงการฟื้นฟูบ้านเมืองสมัยกรุงธนบุรีและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อย่างไรก็ตาม ความต่อเนื่องของการถ่ายทอดองค์ความรู้จากสมัยอยุธยาในแต่ละแขนงยังจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานเพิ่มเติม

ชุมชนอัมพวามีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญหลายประเภท ได้แก่ ดนตรีไทย งานช่างแกะสลักกะลาซอ เครื่องถ้วยเบญจรงค์และลายน้ำทอง หุ่นกระบอกแม่กลอง การทำว่าวไทย และการละเล่นพื้นบ้าน โดยเฉพาะดนตรีไทยที่ปรากฏการสืบทอดผ่านกลุ่มครูดนตรีและสำนักดนตรีท้องถิ่นมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ อันสัมพันธ์กับช่วงที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงให้ความสำคัญกับการอุปถัมภ์ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะดนตรีไทยและการสร้างเครื่องดนตรี ดังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับซอสามสายและภูมิปัญญาการเลือกใช้กะลามะพร้าวเป็นส่วนประกอบในการสร้างเครื่องดนตรี ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์ศิลปกรรม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม, 2561, หน้า 5–7)

สำหรับการสืบทอดดนตรีไทยในชุมชนอัมพวา พบว่า กลุ่มครูดนตรีสาย ณ บางช้างมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดวิชาปี่พาทย์และการสร้างสรรค์ทางเพลงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยปรากฏกลุ่มครูดนตรีสำคัญ ได้แก่ ครูกลิ่น ครูกล้อย ครูกล้าย และครูกล้ำ ณ บางช้าง ซึ่งมีการถ่ายทอดวิชาดนตรีระหว่างรุ่นและเกี่ยวข้องกับเพลงที่เรียกขานว่า “ทางบางช้าง” เช่น เพลงแขกมอญบางช้างและเพลงเรื่องสร้อยสนทางบางช้าง ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการก่อตัวของสำนักดนตรีท้องถิ่นที่มีรูปแบบการบรรเลงและวิธีถ่ายทอดองค์ความรู้เฉพาะกลุ่ม (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม, 2555) อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏหลักฐานเพียงพอที่จะยืนยันความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างกลุ่มครูดนตรีที่ใช้นามสกุล ณ บางช้างกับราชินิกุล ณ บางช้างแห่งราชวงศ์จักรีได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ยังปรากฏสำนักดนตรีอื่นในพื้นที่แม่กลอง–อัมพวา ได้แก่ สำนักวัดปากง่าม ซึ่งมีครูลวดและครูปนเป็นบุคคลสำคัญในการสืบทอดดนตรีไทย รวมถึงความเชื่อมโยงกับการแสดงดนตรีในราชสำนักสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีการถ่ายทอดวิชาความรู้ผ่านสายครูและทายาทต่อเนื่องมาหลายรุ่น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม, 2561) การสืบทอดในระยะแรกมีลักษณะเป็นสำนักดนตรีประจำครอบครัวหรือ “บ้านดนตรี” ซึ่งแต่ละสำนักมีวิธีการบรรเลงและเคล็ดวิชาเฉพาะ ต่อมาจึงขยายเข้าสู่การเรียนการสอนในโรงเรียนและสถาบันดนตรี รวมถึงการประยุกต์ดนตรีไทยเข้ากับเครื่องดนตรีตะวันตกจนเกิดการแสดงในรูปแบบแตรวงและวงดนตรีร่วมสมัย พัฒนาการดังกล่าวทำให้เมืองแม่กลองมีชื่อเสียงด้านดนตรีและศิลปะการแสดง โดยมีศิลปินและครูเพลงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หลายคน เช่น หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูอุทัย แก้วละเอียด และครูเอื้อ สุนทรสนาน ซึ่งเป็นตัวอย่างของบุคคลที่มีบทบาทต่อการพัฒนาดนตรีไทยและดนตรีสมัยใหม่ในระดับประเทศ

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ชุมชนแม่กลอง–อัมพวามีบทบาทเป็นแหล่งสืบทอดภูมิปัญญาทางดนตรีไทยและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีกลุ่มครูดนตรี สำนักดนตรี และเครือข่ายครอบครัวเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้รูปแบบการถ่ายทอดและการแสดงดนตรีมีพัฒนาการสอดคล้องกับบริบทของแต่ละยุคสมัย

3.2 ภูมิปัญญาด้านอาหารและวัฒนธรรมการกิน**

ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารและวัฒนธรรมการกินของชุมชนแม่กลอง–อัมพวามีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ โดยเฉพาะการทำสวนมะพร้าว สวนกล้วย การปลูกพริกบางช้าง การทำนาเกลือ และการประมงชายฝั่ง ซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญสำหรับการประกอบอาหารและการแปรรูปผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น ทั้งอาหารคาวและขนมไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน

ภูมิปัญญาดังกล่าวปรากฏผ่านอาหารและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นหลายประเภท ได้แก่ ปลาทูแม่กลอง กะปิเคยตาดำ น้ำปลา น้ำตาลมะพร้าว กล้วยลอยตาล และขนมไทยโบราณ โดยเฉพาะขนมจ่ามงกุฎ ซึ่งเป็นขนมที่ปรากฏชื่อในพระราชนิพนธ์กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และยังมีการถ่ายทอดวิธีการทำขนมในชุมชนอัมพวาจนถึงปัจจุบัน ทั้งในระดับครอบครัวและกลุ่มผู้ผลิตขนมไทยโบราณ การสืบทอดภูมิปัญญาด้านอาหารดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นร่วมกับองค์ความรู้ที่สั่งสมและถ่ายทอดระหว่างรุ่น จนเกิดเป็นอาหารและผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะการนำอาหารพื้นถิ่นและขนมไทยโบราณมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาด้านอาหารของชุมชนแม่กลอง–อัมพวาเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และการถ่ายทอดองค์ความรู้ของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยด้านภูมินิเวศที่ส่งผลให้เกิดชุมชนในพื้นที่อัมพวาสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยด้านภูมินิเวศมีบทบาทสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชนอัมพวาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ทั้งด้านทำเลที่ตั้งซึ่งอยู่ไม่ไกลจากราชธานี การเป็นเมืองปลายน้ำที่เชื่อมต่อกับทะเลและพื้นที่ภายในแผ่นดิน ตลอดจนการมีเครือข่ายแม่น้ำและลำคลองที่เอื้อต่อการคมนาคม การค้าขาย และการติดต่อระหว่างชุมชน นอกจากนี้ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่สวนและพื้นที่ชุ่มน้ำ ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนการดำรงชีวิตของผู้คนและอาจเอื้อต่อการหลบภัยในช่วงสงคราม ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการฟื้นตัวและพัฒนาการตั้งถิ่นฐานได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พัฒนาการของชุมชนอัมพวาไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางคมนาคม เครือข่ายทางเศรษฐกิจ และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยสอดคล้องกับข้อเสนอของสุจิตต์ วงษ์เทศ (2549, หน้า 56) ที่กล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่สวนบางช้างอัมพวากับสวนบางกอกฝั่งธนบุรีในลักษณะ “บางช้างสวนนอก–บางกอกสวนใน” ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของชุมชนชาวสวนที่มีระบบลำน้ำและคูคลองเป็นเส้นทางคมนาคมและการติดต่อระหว่างพื้นที่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของชนิธิกาญจน์ จีนใจตรง และกฤตพร ห้าวเจริญ (2563) เรื่องภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนคลองแควอ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งพบว่า ลักษณะทางภูมิศาสตร์และระบบนิเวศมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของ

ชุมชนริมคลอง การพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมแบบสวนยกร่อง ตลอดจนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ ผลการศึกษาดังกล่าวจึงสนับสนุนการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชุมชนในลุ่มน้ำแม่กลอง

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ภูมินิเวศเป็นรากฐานสำคัญที่มีส่วนหล่อหลอมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนอัมพวา ทั้งในด้านการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ และการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น องค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในฐานะทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ควรได้รับการอนุรักษ์และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

2. แม่กลอง–อัมพวาในประวัติศาสตร์และภูมิประวัติ บทบาทของราชินิกุล ณ บางช้าง

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เมืองแม่กลองและชุมชนอัมพวามีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม การทหาร และความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรี โดยทำเลที่ตั้งบริเวณปลายน้ำของแม่น้ำแม่กลองและเครือข่ายลำคลองที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นเส้นทางการค้าและการเดินทางที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ความสำคัญดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลของสุจิตต์ วงษ์เทศ (2549) ที่อธิบายพัฒนาการของชุมชนในลุ่มน้ำแม่กลองและความสัมพันธ์ระหว่างเส้นทางน้ำกับการตั้งถิ่นฐานของผู้คน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าแม่น้ำและลำคลองมิได้มีบทบาทเฉพาะด้านการคมนาคมเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการขยายตัวของชุมชน การประกอบอาชีพ และการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ในลุ่มน้ำแม่กลองกับชุมชนใกล้เคียง

นอกจากนี้ แม่กลอง–อัมพวายังมีความสำคัญในฐานะพื้นที่ยุทธศาสตร์ในช่วงสงครามไทย–พม่า โดยเฉพาะเหตุการณ์ค่ายบางกุ้งในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญในการตั้งรับและป้องกันการรุกรานของกองทัพพม่า ดังปรากฏข้อมูลประวัติวัดบางกุ้งที่กล่าวถึงการตั้งค่ายทหารบริเวณวัดในสมัยอยุธยาตอนปลาย และการใช้พื้นที่เป็นค่ายจีนบางกุ้งในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช รวมถึงเหตุการณ์การรบกับกองทัพพม่าใน พ.ศ. 2311 ซึ่งฝ่ายไทยสามารถขับไล่กองทัพพม่าออกไปได้สำเร็จ (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 2564ก) เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ทำเลที่ตั้งของเมืองแม่กลองและพื้นที่โดยรอบมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูความมั่นคงของบ้านเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านจากสมัยอยุธยาสู่สมัยธนบุรี ขณะเดียวกัน การเสด็จพระราชดำเนินของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังสะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองของประเทศ ดังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับนิวาสสถานเดิมของพระปฐมบรมราชวงศ์และการเสด็จพระราชดำเนินมายังพื้นที่อัมพวา (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 2564ข)

ในด้านความสัมพันธ์กับราชวงศ์จักรี สกุล ณ บางช้างมีบทบาทสำคัญในฐานะราชินิกุลที่เชื่อมโยงกับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 1 และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งมีพระราชสมภพ ณ อัมพวาตามประวัติศาสตร์ของวัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, 2564ข) ความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเครือญาติและเครือข่ายทางสังคมที่มีส่วนหล่อหลอมอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับลำดับพระญาติวงศ์และสายสกุลบางช้างปรากฏในงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2471) เรื่อง *อธิบายราชินิกุลบางช้าง* และงานของบุษบก ณ บางช้าง (2547) เรื่อง *ราชินิกุล ณ บางช้าง* ซึ่งเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติความเป็นมาของราชินิกุลและความสัมพันธ์ทางเครือญาติของกลุ่มตระกูลสำคัญในพื้นที่

ดังนั้น ประวัติศาสตร์และภูมิประวัติของแม่กลอง–อัมพวาจึงมิได้มีความสำคัญเพียงในฐานะพื้นที่ตั้งถิ่นฐานและเส้นทางคมนาคมเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ากับประวัติศาสตร์ชาติและราชวงศ์จักรี โดยเฉพาะบทบาทของชุมชนในช่วงสงคราม การฟื้นฟูบ้านเมือง และความสัมพันธ์ของราชินิกุล ณ บางช้าง องค์ความรู้ดังกล่าวจึงเป็นทุนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ควรได้รับการอนุรักษ์ ตรวจสอบหลักฐาน และถ่ายทอดสู่การเรียนรู้ของชุมชน รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างเหมาะสม

3. ความเชื่อมโยงของชุมชนอัมพวาในการเป็นพื้นที่เพาะบ่มศิลปวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนแม่กลอง–อัมพวามีบทบาทสำคัญในการสืบทอดและเพาะบ่มศิลปวัฒนธรรมไทย โดยมีปัจจัยสนับสนุนจากภูมินิเวศที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานและอาจเป็นพื้นที่หลบภัยของผู้คนในช่วงสงคราม ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนจากกรุงศรีอยุธยาและพื้นที่อื่นนำความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมเข้ามาสั่งสมและถ่ายทอดในพื้นที่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยชุมชนแม่กลอง–อัมพวาเป็นพื้นที่ที่ปรากฏการสืบทอดศิลปกรรมหลายแขนง โดยเฉพาะดนตรีไทยที่มีการถ่ายทอดผ่านสายตระกูลและสำนักดนตรีจากรุ่นสู่รุ่น ดังปรากฏในการศึกษาของพิมพร ชัยจิตร์สกุล (2545) เรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษากระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยในชุมชนแห่งนี้

นอกจากนี้ ข้อมูลของศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม (2555) เรื่องครูกลิ่น ครูกล้อย ครูกล้าย และครูกล่ำ ณ บางช้าง ยังสะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีไทยผ่านครูดนตรีและสายสกุลในพื้นที่อัมพวา โดยเฉพาะการถ่ายทอดวิชาปี่พาทย์และเพลงที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มครูดนตรีบางช้าง ซึ่งมีบทบาทต่อพัฒนาการของดนตรีไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางสายสกุลระหว่างกลุ่มครูดนตรีที่ใช้นามสกุล ณ บางช้าง กับราชินิกุล ณ บางช้างแห่งราชวงศ์จักรียังเป็นประเด็นที่จำเป็นต้องตรวจสอบหลักฐานเพิ่มเติม จึงไม่อาจสรุปความสัมพันธ์ทางเครือญาติได้โดยอาศัยเพียงความเหมือนของนามสกุล ข้อค้นพบนี้จึงสนับสนุนให้เห็นว่าชุมชนอัมพวามีความสำคัญในฐานะแหล่งสืบทอดภูมิปัญญาทางดนตรีไทย แม้ความต่อเนื่องของสายการถ่ายทอดจากสมัยอยุธยาจะยังต้องศึกษาหลักฐานเพิ่มเติมก็ตาม

ในด้านภูมิปัญญาอาหารและวัฒนธรรมการกิน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งสวนมะพร้าว สวนผลไม้ พื้นที่นาเกลือ และทรัพยากรทางทะเล ซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญในการสร้างสรรค์อาหารและขนมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ เช่น ขนมจ่ามงกุฎ ปลาทูแม่กลอง และผลิตภัณฑ์จากน้ำตาลมะพร้าว โดยเฉพาะขนมจ่ามงกุฎที่ยังมีการถ่ายทอดความรู้และวิธีการทำในชุมชน ดังปรากฏข้อมูลของมูลนิธิชัยพัฒนา (2562) เกี่ยวกับกิจกรรมการอบรมการทำขนมจ่ามงกุฎในโครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ ซึ่งใช้ปราชญ์ชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ด้านขนมไทยให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นผ่านกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนต่างรุ่น

ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนอัมพวาจึงมีความสัมพันธ์กับการสั่งสมองค์ความรู้ การถ่ายทอดระหว่างรุ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะด้านดนตรีไทย งานช่าง และวัฒนธรรมอาหาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของอัตลักษณ์ชุมชน อย่างไรก็ตาม การอธิบายว่าอัมพวาเป็นพื้นที่เพาะบ่มและส่งต่อศิลปวัฒนธรรมไทยจากสมัยอยุธยาสู่สมัยรัตนโกสินทร์จำเป็นต้องพิจารณาความเชื่อมโยงของหลักฐานในแต่ละช่วงเวลาอย่างรอบด้าน การอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนจึงควรดำเนินควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ การจัดเก็บองค์

ความรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อให้ทุนทางวัฒนธรรมของแม่กลอง–อัมพวาสามารถดำรงอยู่และสืบทอดได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย พบองค์ความรู้ที่อธิบายความสำคัญของชุมชนอัมพวาในฐานะพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างภูมินิเวศ ภูมิประวัติ และการสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบทั้ง 3 มิติมีบทบาทเกื้อหนุนกันและส่งผลต่อพัฒนาการของชุมชนตั้งแต่ช่วงปลายกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ดังนี้

1. ภูมินิเวศเป็นฐานของการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการชุมชน ลักษณะพื้นที่ปลายน้ำของแม่น้ำแม่กลอง เครือข่ายลำคลอง พื้นที่สวนและพื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การคมนาคม และการติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนขณะเดียวกัน ลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยเอื้อต่อการหลบภัยและการดำรงชีวิตของผู้คนในช่วงสงคราม จึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับการปรับตัวของชุมชนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์

2. ภูมิประวัติและเครือข่ายราชินิกุลเป็นองค์ประกอบของอัตลักษณ์ชุมชน เมืองแม่กลอง–อัมพวามิได้มีความสำคัญเฉพาะในฐานะเมืองปลายน้ำและเส้นทางคมนาคมเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงสงครามไทย–พม่าและการเปลี่ยนผ่านสู่สมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และกลุ่มราชินิกุล ณ บางช้าง ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้มีส่วนสร้างความหมายและความทรงจำร่วมของชุมชน เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ากับประวัติศาสตร์ราชวงศ์จักรี

3. เครือข่ายครอบครัวและชุมชนเป็นกลไกการสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ชุมชนอัมพวาปรากฏการสืบทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีไทย งานช่าง และภูมิปัญญาอาหาร ผ่านครูภูมิปัญญา สายตระกูล และการเรียนรู้ระหว่างคนต่างรุ่น โดยมีทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสรรค์วัฒนธรรม องค์ความรู้ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับสถานที่หรือโบราณสถานเพียงอย่างเดียว แต่สัมพันธ์กับผู้คนและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ภายในชุมชนด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจึงสามารถสังเคราะห์เป็น กรอบความสัมพันธ์ 3 มิติ ได้แก่ ภูมินิเวศเป็นฐานการตั้งถิ่นฐาน ภูมิประวัติเป็นฐานการสร้างอัตลักษณ์ และเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกการสืบทอดวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการอธิบายความสำคัญของอัมพวาในฐานะพื้นที่ประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรม ทั้งนี้ ความต่อเนื่องของการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมจากสมัยอยุธยาสู่สมัยรัตนโกสินทร์ในแต่ละแขนงยังจำเป็นต้องศึกษาหลักฐานเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจนและรอบด้านยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้านวัฒนธรรมควรนำองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาไปใช้ในการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมริมแม่น้ำลำคลอง โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทาง

ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับราชินิกุล ณ บางช้าง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2. สถาบันการศึกษา หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และชุมชนควรร่วมกันรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะดนตรีไทย งานช่าง และวัฒนธรรมอาหาร ตลอดจนส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้จากครูภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ เพื่ออนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอัมพวาให้ดำรงอยู่และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนอัมพวาและความสัมพันธ์ของราชินิกุล ณ บางช้างกับราชวงศ์จักรีในเชิงลึก โดยใช้เอกสารชั้นต้น จดหมายเหตุ หลักฐานลำดับวงศ์ และข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่าประกอบการวิเคราะห์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเหตุการณ์ สถานที่สำคัญ และความสัมพันธ์ทางเครือญาติให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษากระบวนการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนอัมพวาจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีไทย งานช่าง และอาหารพื้นถิ่น รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญา เพื่อเสนอแนวทางอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับบริบทสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. (2537). *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 82: พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียมกรุงลอนดอน (พิมพ์ครั้งที่ 2).*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2548). *ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก (เล่ม 19).* กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

ชนิธิกาญจน์ จีนใจตรง, และกฤตพร ห้าวเจริญ. (2563). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิม กรณีศึกษาชุมชนคลองแคว้อ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวินิจฉัย*, 19(3), 1–22. https://doi.org/10.14456/bei.2020.12

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2471). *อธิบายราชินิกุลบางช้าง.* (ฉบับชำระใหม่และพิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

เทศบาลตำบลอัมพวา. (2564ก). *ตลาดน้ำอัมพวา. สืบค้นจาก* https://amphawa.go.th/travel/detail/8/data.html

เทศบาลตำบลอัมพวา. (2564ข). *สถานที่ท่องเที่ยวอุทยาน ร.2. ใน 10 ที่เที่ยวสุดฮิต*. สืบค้นจาก https://www.amphawa.go.th/travel_top

บุษบก ณ บางช้าง. (2547). *ราชินิกุล ณ บางช้าง.* อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พิมพร ชัยจิตร์สกุล. (2545). *การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทย: กรณีศึกษาชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2562, 14 มกราคม). *โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ จ.สมุทรสงคราม (14 มกราคม 2562).* https://www.chaipat.or.th/chaipat-news/938-2011-03-16-10-30-50/9827-15-01-2562.html

ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม. (2555). *ครูกลิ่น ครูกล้อย ครูกล้าย ครูกล้ำ ณ บางช้าง*. สืบค้นจาก https://www.m-culture.in.th/album/133237/js/

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *สมุทรสงคราม เมืองสามน้ำ ธรรมชาติล้ำค่า ภูมิปัญญาวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสมุทรสงคราม. (2564). *ตลาดน้ำอัมพวา.* https://samutsongkhram.prd.go.th/th/content/category/detail/id/438/iid/59848

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม. (2564ก). วัดบางกุ้ง. https://skm.onab.go.th/th/content/category/detail/id/110/iid/5584

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม. (2564ข). *วัดอัมพวันเจติยารามวรวิหาร.* https://skm.onab.go.th/th/content/page/index/id/5583

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม. (2561). วัฒนธรรม8วิถีของดีสมุทรสงครามฯ. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม. (2562). แม่กลอง ประวัติศาสตร์สายน้ำมีชีวิต. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). *ชื่อบ้านนามเมือง ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

หนุมาน กรรมฐาน (บ.ก.). (2562). *พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม): จดหมายรายวันทัพ อภินิหารบรรพบุรุษ และเอกสารอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศรีปัญญา.